

THE LOAN TRANSLATION IN ROMANIAN

**(WITH SPECIAL REFERENCE TO ARTISTIC WRITINGS
OF THE 19TH CENTURY)**

MĂRIA STANCIU-ISTRATE

LE CALQUE LINGUISTIQUE EN ROUMAIN

**(AVEC REFERENCE AUX TEXTES LITTERAIRES
DU XIXe SIECLE)**

CALCUL LINGVISTIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

**(CU SPECIALĂ REFERIRE LA SCRIERI BELETRISTICE
DIN SECOLUL AL XIX-LEA)**

1

EDITURA ACADEMIEI ROMANE

București, 2006

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5,
050711, București, România
Tel.: 4021-318 81 46; 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Internet: <http://www.ear.ro>

Descrierea CD? a Bibliotecii Naționale a României

STANCro-ISTRATE, MĂRIA

Calcul lingvistic în limba română / Măria Stanciu-Istrate.

București : Editura Academiei Române, 2006

ISBN (10)973-27-1419-0 ; ISBN (13)978-973-27-1419-5

811.135.1

Redactor: ALEXANDRA ARDELEA
Tehnoredactor: SOFIA MORAR
Coperta: MARIANA ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 23.11.2006. Format: 16/70 x 100.

Coli tipar: 23,25.

CZ pentru biblioteci mari: 459-541

CZ pentru biblioteci mici: 459

ARGUMENT

Volumul de față constituie rezultatul unor investigații întreprinse în decursul mai multor ani de cercetare. Absența unor lucrări din care să reiasă rolul avut de calcul lingvistic în constituirea și desăvârșirea variantei celei mai îngrijite a limbii române a fost principalul motiv al alegerii acestui subiect.

Lucrarea are, deopotrivă, un caracter teoretic și unul descriptiv-analitic. Abordarea aspectelor teoretice ale acestui mijloc mixt de îmbogățire a limbii ne-a fost mult facilitată de numeroasele contribuții semnate de domnul prof. univ. dr. Theodor Hristea. Rezultatele studiilor sale au constituit puncte de plecare și de referință pentru cercetarea noastră. Totodată, Domnia Sa a avut amabilitatea de a fi acceptat să ne îndrume pașii în rezolvarea multora dintre problemele spinoase de care ne-am izbit pe parcursul elaborării lucrării, fapt pentru care ținem să-i mulțumim și pe această cale.

Recunoștința noastră se îndreaptă și către referenții științifici ai lucrării, doamna prof. univ. dr. Gabriela Pană Dindelegan, membru corespondent al Academiei Române, și domnul prof. univ. dr. Gheorghe Chivu, care au citit manuscrisul și ne-au făcut o serie de observații prețioase pe marginea lui. Lucrarea a beneficiat, de asemenea, de sugestiile formulate de doamna prof. univ. dr. Domnița Tomescu și doamna prof. univ. dr. Mariana Neț.

Tuturor le mulțumim călduros pentru că au avut bunăvoința să parcurgă paginile de față și să contribuie substanțial la îmbunătățirea formei și a conținutului lor prin observații utile și competente, de care am ținut seama în redactarea variantei finale a cărții.

CUVÂNT-ÎNAINTE

Cu mai bine de o jumătate de secol în urmă, Charles Bally atrăgea atenția asupra importanței pe care calcul lingvistic o are în limbă. Lingvistul elvețian era convins că viitoarele dicționare etimologice nu vor mai putea fi concepute în absența studierii filiației semantice a conținutului cuvintelor și, totodată, a cuvintelor introduse prin traducere.

Pentru lingviștii care s-au arătat atrași de studierea sa, calcul lingvistic s-a dovedit a fi o adevărată piatră de încercare. Faptul că nu s-a ajuns întotdeauna la rezultate concordante dovedește că este vorba despre un fenomen complex, uneori greu de identificat sau de interpretat.

Lucrarea de față nu are ca principal scop stabilirea tipurilor de calc, întrucât un asemenea demers a fost deja întreprins, iar lingvistica românească beneficiază astăzi de o studiere și de o clasificare riguroasă a fenomenului.

O cercetare de tipul celei pe care ne-am propus să o efectuăm aici nu a fost întreprinsă în lingvistica românească. Calcul lingvistic a fost abordat mai ales, dacă nu chiar exclusiv, la nivel teoretic. Lipsesc însă studiile privitoare la influența pe care acest procedeu a avut-o în constituirea și desăvârșirea celui mai îngrijit aspect al limbii naționale. Acest fapt l-a determinat pe Ștefan Munteanu să afirme în ultima ediție a *Istoriei limbii române literare*: „Studiul sistematic al calcurilor în limba română literară rămâne încă o sarcină esențială a lingvisticii noastre” (Munteanu, Țâra, ILRL, p. 267). Așadar, obiectul lucrării de față îl reprezintă cercetarea rolului avut de acest procedeu în îmbogățirea limbii literare la nivelul și prin intermediul uneia dintre variantele ei funcționale, anume stilul beletristic. Totodată, lucrarea își propune să evidențieze măsura în care unii scriitori reprezentativi pentru cultura noastră au apelat la calc ori au promovat în operele lor forme apărute prin calchiere.

Întrucât acest procedeu își sporește frecvența în secolul al XIX-lea, atenția noastră s-a oprit, îndeosebi, asupra scrierilor literare din această perioadă. Nu au fost neglijate însă textele din secolul următor, intenția noastră fiind și aceea de a vedea în ce măsură calcul continuă să fie o cale prin care limba se îmbogățește. În același timp, am considerat că a trece sub tăcere condițiile sau împrejurările care au condus la apariția primelor calcuri în limba română ar însemna să ignorăm momente importante din evoluția limbii la nivel lexical, frazeologic ori gramatical și să neglijăm, totodată, istoria unui fenomen, utilă întotdeauna în obținerea unor explicații corecte asupra evoluției faptelor de limbă. Aceste motive ne-au determinat să ne oprim, fie și în treacăt, la momentul în care încep să se producă primele imitații în limba română.

în strângerea materialului ne-am oprit atenția nu numai asupra calcurilor insolite, neînregistrate în dicționare ori mai puțin cunoscute, deși mai ales acestea ar putea stârni interesul specialiștilor în materie de lexicologie și lexicografie, ci și asupra acelor fapte de limbă, apărute prin calchieri, întâlnite în limba română contemporană și, prin aceasta, foarte cunoscute. Ne referim, mai precis, la acele calcuri care continuă să circule și astăzi, făcând parte deci din vocabularul curent, și care nu sunt arhaice ori livrești. Includerea lor în lucrare are drept scop evidențierea viabilității rezultatelor la care se ajunge în limbă prin calchieri.

Lucrarea cuprinde patru părți, fiecare dintre acestea având mai multe secțiuni, o bibliografie selectivă, precum și o listă a scrierilor beletristice din care a fost extras materialul lingvistic, supus analizei.

Indicele de la sfârșitul lucrării grupează cuvintele sau grupurile sintactice stabile (expresive și neexpresive) rezultate din traducerea unor frazeologisme străine, discutate pe parcursul lucrării, cu scopul de a facilita corelarea informațiilor și accesul la un material factual extrem de bogat. Cele aproximativ 1900 de articole românești reprezintă, așadar, atât calcuri, cu diverse variante, cât și simple traduceri ale unor termeni străini cu formă internă, ori împrumuturi, împreună cu care formele calchiate alcătuiesc dublete sinonimice. Tot aici au fost consemnate și cuvintele sau unitățile frazeologice străine calchiate și/sau împrumutate ori traduse.

Textele din care a fost excerptat materialul aparțin unor poeți, prozatori, istorici sau critici literari, precum și unor autori a căror importanță în planul culturii românești este recunoscută. Calcurile întâlnite în scrisul acestora au fost prezentate în context, de fiecare dată menționându-se între paranteze rotunde autorul, opera și pagina la care a fost întâlnit citatul. În stabilirea modelului care a generat apariția calcului, model indicat de noi în continuarea fiecărei forme considerate a fi fost calchiate, ne-am bazat pe principalele lucrări lexicografice românești sau pe acelea care aparțin limbilor din care provin termenii imitați, precum și pe unele lucrări de specialitate consacrate calcului lingvistic în special, formării cuvintelor ori etimologiei, în general. Ori de câte ori a fost nevoie, aceste lucrări au fost menționate în aparatul critic din subsolul paginii. Situațiile în care pentru același calc au fost oferite soluții diferite în lucrările amintite au fost, de asemenea, menționate. Când nu am avut certitudinea absolută privitoare la originea modelului ne-am servit de mențiunea cf. = „confer”. La fel am procedat și atunci când, pentru același calc, ar putea fi invocat și alt model, mai ales dacă acesta aparține unei limbi sub a cărei influență româna se afla în perioada respectivă. Astfel, pe primul loc a fost trecut modelul care poate fi considerat cel mai plauzibil, urmat, dacă este cazul, de celelalte. Precizăm, de asemenea, că prin mențiunea „românizare” am înțeles un anumit tip de calchiere, astfel încât, în ultimă instanță, nu există nicio deosebire între formele calchiate, urmate de prepoziția *după* + modelul care a stat la baza formației discutate, și acelea despre care am precizat că reprezintă „românizări” ale unor etimoane străine, produse ca urmare a presiunii exercitate de termenii existenți în limbă, moșteniți din latină.

Cercetarea noastră nu este și nici nu și-a propus să fie exhaustivă. De altfel, un asemenea scop ar fi foarte greu, dacă nu chiar imposibil de atins în limitele unei

asemenea lucrări. Ceea ce ne propunem este să oferim o imagine asupra difuzării inovațiilor lingvistice prin calc, întâlnite, cu preponderență, în texte beletristice din secolul al XIX-lea, cu rădăcini în limba veche și cu urmări în secolul al XX-lea.

Alegerea izvoarelor din care am extras materialul lingvistic ilustrativ a fost întâmplătoare. Este știut faptul că limbajul literaturii artistice este eterogen, dat fiind că în cadrul lui pot fi întâlnite elemente din toate celelalte funcționale ale limbii. Ocupându-ne de analiza limbajului scriitorilor români reprezentativi sau cunoscuți, putem observa rolul avut de aceștia în producerea și în promovarea cuvintelor ori a construcțiilor apărute prin imitație. Nu în ultimul rând, cercetarea calcurilor prezente în limba scriitorilor oferă o imagine asupra difuzării calcurilor, întrucât în limba literaturii beletristice pătrund mai ales cele deja sau aproape acceptate de uzul limbii.

INTRODUCERE

De timpuriu s-a observat că, la nivel lingvistic, între foarte multe limbi europene există asemănări, care nu pot fi puse numai pe seama genealogiei comune. Mai mult decât atât, în evoluția acestor limbi se observă o tendință de apropiere, și nu de diferențiere, cum ar fi de așteptat. Explicația este simplă: influența limbii grecești, în primul rând, iar, mai apoi, influența latinei se întind peste timp, dând naștere unei *mentalități europene comune*, cum a numit-o Charles Bally¹. Anterior, în 1874, F. Miklosich observa că popoarele din toată Europa au o cultură comună, fiind unite într-o așa-numită modalitate de exprimare europeană. Acestui fenomen i s-a spus „neo-europeism”². Un alt lingvist, Kr. Sandfeld Jensen, își explica asemănările constatate mai ales în variantele literare ale limbilor europene nu numai prin originea comună a majorității acestora, ci mai ales prin influențele multiple exercitate între idiomurile respective. În cadrul acestor influențe un rol decisiv a fost jucat de *calcul lingvistic*.

Acest fenomen constituie rezultatul unei interferențe lingvistice, produse fie ca urmare a contactului direct dintre vorbitori ai unor idiomuri diferite, fie indirect, prin intermediul unor scrieri redactate într-o altă limbă decât cea maternă.

¹ Vezi Charles Bally, *Trăite de stilistique française*, troisième édition, vol. I, Geneva - Paris, 1951, p. 23. unde se întâlnește următoarea afirmație: „La cause de ces rapprochements n'est pas difficile à trouver; elle reside dans les échanges multiples qui se produisent de peuple à peuple, dans le monde matériel et dans le domaine de la pensée. Ces échanges se font depuis près de trente siècles; la commodité des Communications les a multipliés à l'époque moderne. Il s'agit là d'une véritable mentalité commune, élaborée par la Grèce et par Rome, murie par la civilisation de l'Europe occidentale, puis largement répandue dans le temps modernes sur tous les pays que les Occidentaux ont pénétrés et se sont assimilés. Appelons ce fonds commun, faute de mieux, la *mentalité européenne*”.

² F. Miklosich, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, Wien, 1874, IV, p. 740, apud N. Molnár, *The Calques of Greek Origin in the Most Ancient Old Slavic Gospel Texts*, în „Studia slavica”, Academiae Scientiarum Hungaricae, tom. X, Budapesta, 1964, p. 123.

Vezi Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, în „Festschrift V. Thomsen”, Leipzig, 1912, p. 166 ș.u., unde se afirmă: „On a souvent relevé le fait curieux que les langues européennes surtout sous leurs formes littéraires, présentent une empreinte d'unité provenant, non seulement de la communauté d'origine de la plupart d'entre elles, mais aussi des influences multiples qu'elles ont exercées les unes sur les autres. Dans ces influences il faut accorder une large part aux emprunts de traduction, aux expressions calquées sur une langue étrangère, et le but principal des rapprochements que nous allons faire est de contribuer un peu à la mise en lumière de ce que Bally appelle à si bien la «mentalité européenne»”.

I. CONCEPTUL DE CALC LINGVISTIC

1. CALCUL LINGVISTIC. DEFINIȚIE, CARACTERISTICI, PROBLEME DE TERMINOLOGIE

Calcul lingvistic este un mijloc de inovație lingvistică, aflat la granița dintre mijlocele interne și cele externe de îmbogățire ori nuanțare a limbii. Denumirea fenomenului este generică, termenul *calc* putând acoperi fapte de natură diferită, ce aparțin fie lexicului, fie frazeologiei, fie structurii gramaticale a limbii. Tocmai de aceea în studiile de specialitate consacrate acestei forme de împrumut se înregistrează o diversitate terminologică, rezultată din dorința resimțită de specialiști de a evidenția cât mai exact natura formei apărute prin copierea sau imitarea unui model străin. Ceea ce distinge în primul rând acest fenomen de celelalte mijloace de îmbogățire și diversificare a limbii este faptul că el presupune de fiecare dată întrepătrunderea a două sisteme lingvistice. În acest sens J. Vendryes afirmă: „Il y a autres emprunts qui supposent une penetration intime de deux systemes linguistiques. Ce sont les faits de calques”⁴.

Ceva mai devreme, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Louis Duvau⁵ folosea pentru același fenomen și sintagma *Vhybridation du langage*, „hibridizarea limbajului”, tocmai pentru a surprinde caracterul eterogen a ceea ce rezultă în urma calchierii.

Ca procedeu extern de îmbogățire a limbii, calcul presupune imitarea sau copierea unui model străin, ceea ce justifică denumirea pe care fenomenul a primit-o. În limba română termenul *calc* are o etimologie multiplă: fr. *calque* și it. *calco*. Atât în franceză, cât și în italiană, numele respectiv a fost întrebuintat inițial în domeniul artelor grafice cu sensul de „reproducere a unei schițe sau a unui desen” realizată cu ajutorul hârtiei de calc. Ulterior, cuvântul și-a lărgit sfera semantică, ajungând să fie întrebuintat și în alte domenii, printre care și acela al lingvisticii, cu sensul de „copie, imitație, traducere”, reușind astfel să redea, așa cum remarcă R. A. Budagov, „principiul corespondențelor de structură”⁶. Din franceză vine și substantivul *decalc* (< fr. *decalque*), folosit inițial în lingvistica românească pentru a denumi același fenomen⁷.

Cel care a folosit pentru prima oară în lingvistica generală denumirea *calc* (*calque*), dând totodată și o definiție fenomenului, a fost, pe cât se pare, Louis Duvau⁸.

⁴ J. Vendryes, *Le Langage*, Paris, 1921, p. 341.

⁵ Louis Duvau, *Expressions hybrides*, în „Memoires de la Societe de Linguistique de Paris”, 8, 1892, p. 191.

⁶ R. A. Budagov, *Introducere în știința limbii*. Traducere și note de G. Mihăilă, București, 1961, p. 139.

⁷ Vezi Sextil Pușcariu, *Limba română, I (Privire generală)*, București, 1940, cap. *Traduceri și decalcuri*, p. 378.

⁸ Vezi, mai jos, p. 15.

Înainte de a, G. I. Ascoli⁹, autorul unui studiu dedicat morfologiei și lexicului latinei suprasilvane, reușea să surprindă exact caracteristicile fenomenului sintagma *materia romana e spirito tedesco*, folosită pentru a caracteriza formarea a unor cuvinte alcătuite din morfeme latinești, combinate însă „spiritului” german. În acest sens, cu privire la etimologia cuvântului *suprasilvan* autorul amintit spune: „ognuno nondimeno crederea facilmente che *suprasilvan* ânziche *ricalcare* [s.n., M. S.I.] il lat. *se-ducere*, si foggi sopra i ted. *verfurenen*”¹⁰. De observat, totodată, și verbul folosit pentru denumirea acțiunii

Cât privește alte limbi, se poate observa, de pildă, că în rusă există denumire asemănătoare: *Kajibxa*, în vreme ce, pentru aceeași noțiune, folosește sintagmele: *loan translation* și *translation loan word*, coexistând drept, cu numele *calque*. În germană diversele tipuri de imitație sunt denumite în funcție de nivelul la care se produce interferența: *Lehnubersetzung*, *Lehnwortbildung*, *Lehnschdpfung*, *Übersetzungsentlehnung*, *Übersetzungswortbildung*, *Abklatsch*, iar în lingvistica finlandeză, unii cercetători întrebuintează termenii *typomes*, prescurtare de la *phraseotypomes* ¹².

Care dintre aceste denumiri este cea mai potrivită? Termenul *calque* prezintă dezavantajul că nu poate indica decât global fenomenul, lipsindu-i precizia și oarecare termenii din lingvistica germană. Pe de altă parte însă el este scurt și ușor folosit ca denumire generică pentru orice tip de imitație, alăturarea a două elemente determinanți fiind în măsură să indice nivelul la care se produce copia¹³.

Ca procedeu intern de îmbogățire a vocabularului, calcul presupune alăturarea unor elemente formative indigene. Astfel, dacă în compusul *bun* recunoaștem în cele două elemente constitutive adj. *bună* și subst. *stare*, numele care a stat la baza acestei formații nu poate fi unul românesc, întrucât sintaxa române presupune postpunerea și nu antepunerea adjectivului față de substantiv. În acest caz, ca și în alte situații similare, trebuie să acceptăm existența unui termen străin, și anume a germ. *Wohlstand*. Compusul românesc a luat naștere prin traducerea fiecărui cuvânt în parte: germ. *Wohl* a fost redat prin rom. *bun*.

⁹ Vezi Graziado Isaia Ascoli, *Saggio di morfologia e lessicologia soprasilvana, cap. Materia romana e spirito tedesco*, în „Arch. Glott. Ital.”, 7, 1880/83, p. 556-562.

¹⁰ *Ibidem*, p. 560.

¹¹ Pentru aceste denumiri, vezi: Charles Bally, *Linguistique generale et linguistique experimentale*, Berne, 1950, p. 304, n° 499; cf. J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1950, p. 41-42; B. Migliorini, *Calco e irradiazione sinonimica*, în *Boletín del Instituto Caro y Geertz*, Bogota, 4, 1948, p. 14-15; George Thomas, *The Calque - An International Trend in the Development of the Literary Languages of Eighteenth-Century Europe*, în „Germano-Slavic Canadian Journal of Germanic and Slavic comparative Studies”, 1975, nr. 6, p. 21-41; Eugen M. Mărușter, *Studii de lexicologie biblică*, Iași, 1995, p. 155.

¹² O. J. Tallgren-Tuulio, *Locution figurees calquees et non calquees. Essai de classification pour une serie de langues litteraires*, în „Memoires de la Societe neo-philologique de Helsinki”, IX (1932), p. 283.

¹³ În acest sens, George Thomas spune despre denumirea *calc* că aceasta „can be morphologically an adjective or prefix to designate various types of the phenomenon, e.g. half- (or semi-) calque, syntactical calque, phraseological calque (cf. G. Lehnsyntax, *Lehnwendung*)”

¹⁴ Vezi DA, s.v. *bun*, DEX., s.v. *bunăstare*.

Stand prin corespondentul românesc **stare**. Astfel, putem spune că rom. **bunăstare** este un calc lingvistic, apărut prin traducerea fidelă a germ. **Wohlstand**, traducere care a ținut cont de forma internă a compusului.

Faptul că orice calc lingvistic, indiferent de natura sa, presupune coexistența unei structuri străine și a unor elemente lingvistice proprii limbii în care se produce imitația, îndreptățește afirmația potrivit căreia fenomenul discutat se situează la intersecția dintre mijloacele interne și externe de îmbogățire a limbii.

Importanța pe care calcul o are în evoluția unei limbi a atras atenția lingviștilor care, în studiile pe care le-au consacrat acestui subiect, s-au străduit să surprindă esența fenomenului și să-l clasifice în funcție de aspectele particulare pe care formele apărute prin calchiere le reflectă¹⁵. Rezultatele la care s-a ajuns au fost de foarte multe ori contradictorii, ceea ce dovedește complexitatea fenomenului, a cărui importanță a fost recunoscută chiar și de către unii cercetători care nu au fost preocupați în mod direct de studierea sa. Elocventă în acest sens este afirmația lui Charles Bally: „On ne comprend pas encore l'extension et l'importance de cette forme de l'imitation, qu'on surprend dans les replis les plus cachés de la langue, mais plus tard il apparaîtra que l'emprunt n'est qu'une variété d'une tendance générale, que sa diffusion est bien moins grande que celle du calque, et peut-être prendra-t-on alors de plus haut la question du «Fremdwort». Le calque est appelé à donner une nouvelle impulsion aux études lexicologiques; dans 50 ans on ne concevra plus de dictionnaire étymologique qui ne tiendra pas compte: 1) de la filiation sémantique des sens, 2) de l'étude systématique des mots introduits par traduction”¹⁶.

¹⁵ Dintre cercetările consacrate fenomenului amintim pentru început: Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, în „Festschrift V. Thomsen”, Leipzig, 1912, p. 166 ș.u.; A. Debrunner, *Griechische Bedeutungslehnwörter im Latein*, în «Festschrift F. C. Andreas», Leipzig, 1916, p. 16-32; Theodor Capidan, *Calques linguistiques*, în „Dacoromania”, I, 1920-1921, p. 331-336; Mirko Deanovic, *Osservazioni sxdle origini dei calchi linguistici*, în Archivum Romanicum, XVII, 1934, p. 129-142; Al. Graur, *Sur quelques types de calques*, BL 4, 1936, p. 193-194; W. Betz, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, în «Beiträge zur Geischichte der deutschen Sprache und Literatur», 67, 1945, p. 275-302; Bruno Miglorini, *Calco e irradiazione sinonimica*, în *Boletin del Instituto Caro y Cuervo*, Bogota, 4, 1948, p. 14-28; H. Gneuss, *Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altenglischen*, Berlin, 1955; Eugen Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*. București, 1958, p. 125-140 (Cap. *Teoria calcului lingvistic*); Răzescu, *Contribuții*; N. Molnár, *The Calques of Greek Origin in the Most Ancient Slavic Gospel Texts*, în „Studia slavica”, Tom. X, Budapesta, 1964, p. 99-146; K. Schumann, *Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen*, în „Zeitschrift für slavische Philologie”, 32, 1965, p. 61-90; Theodor Hristea, *Calcul lingvistic în Hristea*, PE, p. 143-202; Boris Unbegaun, *Le calque dans les langues slaves littéraires*, în „Revue des Etudes slaves”, XII, 1932, p. 19-48; Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, Parte I, „Incontri linguistici”, 1, 1974, p. 21-50, Parte II, „Incontri linguistici”, 3/, 1976-1977, p. 7-18; idem, *Saggi sull'interferenza linguistica*, voi. II, Florența 1983, p. 3-76; Theodor Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în Hristea, *Sinteze*, p. 100-121; Alexei Palii, *Calchierea ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Chișinău, 1991; Theodor Hristea, *Types de calques en roumain*, în „Balkan-Archiv”, Band 11, Südosteuropa-Schriften Band 14, coord. Măria Iliescu și Sanda Șora, *Rumänisch: Typologie, Klassifikation, Sprachcharakteristik*, Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München, Tutzing, 30.03.-2.04.1993, Herausgegeben im Auftrag der Südosteuropa-Gesellschaft, München, 1996, p. 219-231; idem, *Tipuri de calc în limba română*, în LL, nr. 3-4, 1997, p. 10-29 etc.

¹⁶ Charles Bally, *Träite de stylistique française*, I, p. 51.

II. OPINII ASUPRA CALCULUI LINGVISTIC

1. CALCUL ÎN LINGVISTICA GENERALĂ

Prima diferențiere cunoscută de noi în interiorul categoriei calcului e făcută de Louis Duvau. Chiar dacă intenția autorului nu a fost aceea de a clasifica rezultatele la care s-a ajuns prin amestecul dintre limbi (**hybridisme** în terminologia folosită de el), din prezentarea făcută rezultate în două categorii distincte, privitoare la sensul, respectiv la forma cuvântului. Duvau folosește denumirea **calc semantic**, întâlnită ulterior la alți autori pentru fenomenul de limbă similară, descrierea făcută de Louis Duvau surprinde foarte bine esența fenomenului: „Parmi les phenomenes de ce genre, le plus interessant est sans doute l'emploi d'un mot d'une langue à partir d'une certaine époque, ou d'une certaine région, dans un sens qui n'est point le sien, mais qui appartenait à une autre langue en partie synonyme de celui-ci dans une autre langue: quand deux langues linguistiques différents entrent en contact, ces phenomenes se produisent immédiatement en grand nombre”¹⁷. Cu privire la al doilea aspect al fenomenului, autorul consemnează: „Un autre phenomene d'hybridation est la creation d'un mot d'une langue d'un mot nouveau, derive ou compose à l'aide d'elements existant dans cette langue, et ne se distinguant en rien par l'aspect extérieur des mots anciens, mais qui, en fait, n'est que le **calque** [s.n., M. S.I.] d'un mot existant dans la langue maternelle de celui qui s'essaye à un parler nouveau”¹⁸. Aceste fenomene sunt numite de autor **calques d'expressions**. Chiar dacă denumirea suportă unele critici severe din cauza caracterului ambiguu, ea putând fi aplicată, la fel de bine, la cuvintelor, cât și expresiilor, meritul lingvistului francez este incontestabil. Este a fi constatat că rezultatele interferenței limbilor pot să se producă atât în cadrul expresiei, cât și în acela al conținutului. Dacă astăzi este dezavuată o distincție între calculul semantic celui lexical, cele două tipuri referindu-se, în fapt, la calc constituind astfel o singură categorie, la momentul în care Duvau a făcut diferențierea respectivă, aceasta nu putea fi decât bine-venită.

Aceleași tipuri de calc sunt identificate în lingvistica germană de M. S. Singer, care, pentru **calcul semantic** folosește numele **Bedeutungsentlehnungen**, în timp ce pentru celălalt tip propune denumirea **Bildungslehnwörter**.

Referindu-se la rezultatele cercetărilor științifice consacrate calculului, Kr. Sandfeld Jensen nota două decenii mai târziu: „malgre l'importance de cette matière, on est encore bien loin de l'avoir examinée à fond”¹⁹. El con-

¹⁷ Louis Duvau, *op. cit.*, p. 191.

¹⁸ *Ibidem*, p. 191-192.

¹⁹ *Ibidem*, p. 192.

²⁰ Vezi M. Singer, *Beiträge zur vergleichenden Bedeutungslehre*, în „Zeitschrift für Wortforschung” 3, 1902, p. 220-237, 4, p. 125-132.

²¹ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 166.

cercetările în domeniu se refereau mai ales la exemple și mai puțin la metodă²⁷. Acest fapt l-a determinat să abordeze nu numai practic problema calculului, ci și teoretic. În opinia sa, calcurile lingvistice pot fi împărțite în trei categorii: **împrumutul semantic**, care constă în aceea că „le sens d'un mot s'elargit d'après les significations du mot correspondant d'une autre langue”²⁸. Printre exemple se numără pol. și ceh. **zamek** care, pe lângă „lacăt, broască”, capătă înțelesul de „castel” ca urmare a influenței germ. **Schloss**, folosit în ambele accepții. A doua categorie este formată de cuvintele în cadrul cărora „la traduction sert à la formation de mots nouveaux, p. ex. **decouvert** > all. **entdecken, reveler** > all. **entschleiren**. Cette categorie comprend des mots composés ou derives”²⁹. (în funcție de modul de transpunere a derivatului sau a compusului străin sunt distinse mai multe categorii, asupra cărora vom reveni³⁰.) În sfârșit, al treilea tip de calc este acela în care „on traduit des tournures de phrase et de locutions”³¹. Dintre exemplele citate amintim expresia **fr. faire la cour**, care, calchiată în germană, a dat **den Hofmachen**. În concluzie, se poate spune că în 1912, cînd Sandfeld Jensen își publica articolul, se putea vorbi despre trei tipuri de calc, numite în terminologia actuală **calc semantic, calc lexical de structură morfematică și calc frazeologic**.

În lingvistica americană, o clasificare diferită am întâlnit la Einar Haugen³². Punctul de plecare în cercetarea pe care autorul amintit o întreprinde îl reprezintă o afirmație a lui Herman Paul, potrivit căreia toate împrumuturile pe care o limbă le face din alta presupun un grad minim de bilingvism³³. Haugen vorbește despre mai multe tipuri de împrumuturi, printre care se numără și calcurile. Terminologia și clasificarea oferită de autor dă însă loc la interpretări, așa cum se va vedea mai jos. Deși consideră denumirea de **împrumut** nepotrivită, dat fiind faptul că fenomenul se produce fără consimțământul limbii din care se preiau elemente lingvistice, iar limba care împrumută nu restituie ce a luat, Haugen o acceptă, angajându-se să-i precizeze cât mai bine semnificația. Înainte de a da o definiție fenomenului, încearcă să surprindă etapele pe care vorbitorii bilingvi le parcurg în acest sens. Potrivit interpretării sale, fenomenul se desfășoară astfel: 1. Atunci când trebuie să facă față unor situații lingvistice noi, orice vorbitor încearcă să reproducă tipare lingvistice învățate anterior. 2. Printre noile structuri pe care le-ar fi putut învăța se află și unele care aparțin altei limbi decât celei materne; acestea ar putea fi, la rândul lor, reproduse de vorbitorul respectiv. 3. Dacă vorbitorul bilingv reproduce noi tipare lingvistice într-un alt context decât cel în care și le-a însușit, se poate spune că le-a „împrumutat” dintr-o limbă și le-a introdus în alta.

Pentru limba germană este amintit studiul lui M. Singer, citat de noi mai sus, iar pentru limbile balcanice acela semnat de M. Papahagi în „Jahresbericht des Inst. f. rumän. Spr.” zu Leipzig, p. 113 ș.u.

Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 167.

²⁸ *Ibidem*, p. 168.

²⁹ Vezi, mai jos, p. 72.

³⁰ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 172.

³¹ Vezi Einar Haugen, *The Analysis of Linguistic Borrowing*, în „Lanuaeae”, voi. 26, 1950 p. 210-231.

³² Vezi Herman Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, cap. 22, Halle, 1886.

În urma acestor constatări, Haugen consideră că împrumutul este încercarea de reproducere într-o limbă a unor modele întâlnite în alta („the attempt of reproduction in one language of patterns previously found in another”²⁹). observă totodată că definiția nu surprinde motivul pentru care vorbitorul recurge la împrumut și nici nu arată dacă acesta este conștient de ceea ce face.

Pentru că împrumutul a fost definit ca un proces care implică o reproducere a oricărui încercare de a-i analiza desfășurarea implică o comparație a tiparului cu imitația sa. Haugen numește tiparul original **the model** și recunoaște că împrumutul poate fi mai mult sau mai puțin asemănător cu acesta. Sunt distinse mai multe situații: împrumutul este pentru un vorbitor nativ considerabil diferit de modelul ceeaa ce înseamnă că ne aflăm în fața unei situații de învățare parțială, datorită interferenței altor factori, nenumite încă; dacă împrumutul este destul de asemănător cu modelul, astfel încât vorbitorul nativ l-ar putea accepta ca fiind al lui, se poate vorbi despre un **import** al modelului într-o altă limbă, soldat cu o inovație; dacă vorbitorul reproduce modelul într-un mod inadecvat, atunci în mod normal el a **substituit** un tipar asemănător cu altul din propria limbă.

Haugen observă că împrumutul a fost descris ca proces, nu ca stare. Cu toate acestea, notează el, cei mai mulți dintre termenii cu care este denumit descriu rezultatul, degrabă rezultatele decât procesul în sine. Clasificarea tiparelor împrumutate implică termeni ca: **loanword, hybrid, loan translation** sau **semantic loan**, denumiri care nu sunt în mod organic legate de procesul împrumutului în sine. Acestea sunt numai etichete pe care diferiți autori le-au aplicat rezultatelor observate la împrumuturi („They are merely tags which various writers have applied to the observed results of borrowing”³⁰).

Lingvistul american discută aceste categorii pe rând:

1. **Loanword** (= „împrumut”) este, după opinia sa, termenul cel mai vag din grupul pentru că poate fi folosit pentru denumirea oricărei categorii ale acestor tipare. El este limitat însă în mod obișnuit la situațiile în care vorbitorii preiau dintr-o limbă atât sensul, cât și învelișul sonor al unui cuvânt. Exemplul ales de autor este al AmE³¹ **shivaree**, luat din fr. **charivari**, în care vorbitorii au preluat nu numai sensul, dar și învelișul fonematic, cu o substituție mai mare sau mai mică a fonemelor native.

2. **Hybrid** (= „hibrid”) - termen folosit pentru a denumi împrumuturile (**loanwords**) în care numai o parte a învelișului sonor a fost importată, cealaltă fiind substituită cu o porțiune indigenă; ex. PaG a adoptat AmE **plum pie** în forma [blaUmapal], în care morfemul [pal] a fost importat, în vreme ce nativii [blaUma] l-au substituit pe **plum**. În acest caz vorbitorul a analizat compusul și elementele lui constitutive. Dacă în primul caz era vorba despre o substituție fonematică, aici este vorba și despre o substituție morfematică parțială.

Einar Haugen, *op. cit.*, p. 212.

³⁰ *Ibidem*, p. 213.

³¹ Aici și în continuare am lăsat neschimbate abrevierile folosite de Einar Haugen, care explică astfel: AmE = American English; PaG = Pennsylvania German, AmPort = American Portuguese. Vezi *op. cit.*, p. 210, nota 3.

3. **Loan translation**, numit în fr. *calque*; exemplele alese de autor sunt preluate de la Kr. Sandfeld Jensen³²: fr. *presqu'île*, germ. *Halbinsel*, modelate după lat. *pceninsula*, sau germ. *Wolkenkratzer*, fr. *gratte-ciel*, sp. *rascacielos*, apărute după modelul engl. *skyscraper*. Pe bună dreptate autorul se întreabă dacă aceste situații nu sunt cumva doar o extindere a procesului observat la **hibrizi**, nedeosebindu-se de aceștia decât prin aceea că, în loc să substituie doar o jumătate din cuvânt, vorbitorul la înlocuit în întregime. A fost împrumutat un tipar particular, anume combinația a două elemente ale unui termen compus, cu un nou sens, care nu rezultă din simpla alăturare a celor două părți. Se poate remarca însă că, în mod greșit, situația este limitată la compuse, fiind excluse derivatele. Totodată, există și exemple în care substituția nu vizează exact o jumătate din cuvânt.

4. **Semantic loan** = „împrumutul semantic” - este considerat a fi strâns legat de calc. Haugen dă ca exemplu AmPort. *humoroso*, folosit cu sensul AmE *humorous* „spiritual”, deși în portugheză înseamnă numai „capricios”. Nu se importă deci elemente de structură formală, ci numai de sens, iar substituția învelișului fonematic este completă. Haugen observă că a numi acest fenomen **împrumut semantic** înseamnă a ignora faptul că toate celelalte tipuri de împrumut descrise sunt, la rândul lor, și semantice, numai că, adaugă el, în acest caz, noul sens este singura dovadă vizibilă a împrumutului. Totodată, constată că substituția morfematică este completă³³. Această adăugire ni se pare nu numai inutilă, ci și generatoare de confuzii, întrucât nu este vorba de o înlocuire a morfemelor străine cu elementele indigene corespunzătoare, ci de o corespondență stabilită de vorbitori între două cuvinte care seamănă din punctul de vedere al aspectului sonor.

În funcție de relația existentă între substituția morfematică și cea fonematică, Haugen ajunge la următoarele grupe de împrumut:

1. **Loanword** - categorie care presupune import de morfeme, fără substituție; orice import fonematic poate fi clasificat în raport cu gradul de substituție fonematică: zero, parțială sau completă („any morphemic importation can be further classified according to the degree of its phonemic substitutions: none, parțial, or complete”);

2. **Loanblend - împrumutul mixt** - grupă care implică în egală măsură substituție morfematică și împrumut, ceea ce necesită un anumit nivel de analiză a modelului imitat de către vorbitor; sunt incluși aici numai hibrizii care implică identificarea unui model străin;

3. **Loanshift** - substituție morfematică fără împrumut. Aici intră ceea ce se denuște în mod obișnuit prin **loan translations**, nume păstrat de autor, și prin **semantic loan**. Termenul **shift** „schimbare” este, în opinia sa, inspirat, pentru că faptele de limbă pe care le denuște apar, în limba care împrumută, numai ca schimbări funcționale ale morfemelor native. Se ignoră, totuși, faptul că, pe lângă schimbarea morfemelor străine cu cele indigene, este vorba și despre împrumut,

³² Kr. Sandfeld Jensen, *Die Sprachwissenschaft*, Leipzig and Berlin, 1915, p. 69, apud Einar Haugen, *op. cit.*, p. 214.

³³ Einar Haugen, *op. cit.*, p. 214.

care de această dată nu presupune materialul lingvistic, ci „spiritul” după morfemele străine se combină, altfel spus, „forma internă”.

Despre **loan translations** Haugen spune că au jucat un rol important dezvoltarea mior limbii. Printre exemple se numără gr. *sympátheia*, reprodus și importat în engleză (*sympathy*) și prin substituție morfematică în la (*compassio*), în germană (*Mitleid*), în daneză (*Medlidenhed*) și în r (*coãoJieoKHoeanue*). Haugen precizează că substituția morfematică se poate extinde la fraze întregi, fără a arăta însă în ce condiții: „We may call these SYNTACTIC SUBSTITUTIONS [s.a.], and include such expressions as AmPort. *responder p tras* 'to talk back' ”³⁴.

*

Este surprinzătoare, în această clasificare, separarea **hibrizilor** de calcuri, ceea ce anterior autorul observase legătura dintre cele două clase, atunci când vedea în calcuri o prelungire a categoriei hibrizilor. Clasificarea oferită de lingvisticianul american este utilă în măsura în care oferă o imagine asupra modului în care vorbitorii realizează împrumutul lingvistic în general, rezultatele la care ajunge în reprezentând mai degrabă puncte de plecare pentru cercetări ulterioare. Dacă în ceea ce privește felul în care se concretizează împrumutul în funcție de modelul de putea fi acceptată o clasificare în trei categorii de bază, nu la fel stau lucrurile atunci când punctul de referință îl constituie calculul. Nu se poate trece cu vederea faptul că și hibrizii reprezintă, în fapt, calcuri lingvistice rămase la jumătate de drumului, în care traducerea sau substituția morfematică s-a produs parțial, iar modelul, tiparul sau forma internă a fost împrumutată integral. Iar privitor la denumirile folosite de Haugen, *import* și *substituție*, se poate constata că acestea reprezintă altceva decât ceea ce majoritatea lingviștilor au numit *împrumut* respectiv *traducere*.

*

Pentru limba rusă N. M. Shanski³⁵ vorbește despre trei tipuri de calc, din care două afectează fondul lexical: *KaribKU cnoeo06pa3oeamejibHbie* și *KaiibceManmmeckKue*, iar celălalt fondul frazeologic: *qjpa3eo.no2UHecKue KCuibKu*. Această clasificare, cu unele diferențe terminologice, a fost operată de L. Gâldi³⁶: *KcuibceManmuHecKue, Kajibm e codcrneemtoM CMucne cnosa, qbpaeojiozmeckue*.

Demnă de a fi luată în considerație este contribuția lui Kurt Schumann în teoria calculului lingvistic. În acord cu terminologia propusă de W\ Betz³⁸, pentru

³⁴ Haugen, *op. cit.*, p. 220.

³⁵ N. M. Shanski, *UeKcmeckue u qbpaeojiozmeckue KcuibKu epyca<o.i n3bixe*, în „Pycckoe B mKojie”, nr. 3, 1955, p. 28-35.

³⁶ L. Gâldi, *Cnoea poMdHCKozo npoucnoxdenun e pyccKOM H3biKe, IV*, în *MeMcdyHa c-besd cnaeucmoe*, Moscova, 1955, p. 66-76.

³⁷ Vezi Kurt Schumann, *Die griechischen Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altbulgarisch*, Berlin - Wiesbaden, 1958.

³⁸ Vezi W. Betz, *Der Einfluss des Lateinischen auf den althochdeutschen Sprachschatz, Abrogans*, Heidelberg, 1936; idem, *Deutsch and Lateinsch. Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinregel*, Bonn, 1949.

care toate împrumuturile nonfonetice sunt denumite *Lehnprägungen*, Shuman propune următoarea clasificare:

1. **Lehniübersetzung**: traducerea unui cuvânt străin, element cu element, fie compus (ex. germ. *Um-stand*, după lat. *circum-stantiă*), fie derivat (ex. got. *bok-areis*, după gr. *ypappar-Evc*);
2. **Lehnübertragung**: traducerea mai liberă a unui cuvânt, analog doar parțial cu originalul (ex. germ. *Vaterland*, după lat. *patria*, germ. *Halbinsel*, după lat. *pceninsula*);
3. **Lehnbedeutung**: însușirea unui sens nou pe baza unei analogii cu modelul străin (ex. fr. *aile*, engl. *wing*, germ. *Flügel*, rus. *Kpuno* sunt folosite și cu sensul „aripă a unei armate”, ca urmare a influenței exercitate de lat. *ala*, care are două sensuri: 1. „aripă”; 2. „aripă a unei armate”);
4. **Lehnwendung**: presupune împrumutarea unor expresii pe baza analogiei cu locuțiuni străine (ex. v. bg. *wkCTBHe TBOPHTH*, după gr. *nopsiav KOie'iv*; germ. *den Hof machen*, după *fx.faire la cour*);
5. **Lehnsystem**: este vorba, pe de o parte, de preluarea unei funcții sintactice străine (ex. v.bg. diue în propoziție interogativă = gr. *si*: *BTnpdw<uiwe H aiue <ikTo BHAHT-k* = gr. *e7trpft)Ta ainov*, ei **TI** p^era) și, pe de altă parte, de reconstruirea tiparului unor locuțiuni străine sau construcții străine (ex. v.bg. *A*TM A^fUJ^ CBOKR HBBABA6NM6*, după gr. *Sovvai xfv yxvrvv avrov Ámpov*⁹).

Pentru termenii hibridi, Betz folosește denumirea *Teillehnwörter*, clasă pe care nu o include în categoria calcului (*Lehnprägungen*), ci a împrumutului (*Lehnwörter*). De pildă v.sb. *Boro-cTHrw*, după gr. *TEO-orvryjg*. La fel procedează și Schumann, care separă acest tip de neologisme de *Lehnprägungen* și neagă existența calcului, fiind de părere că este vorba despre noi cuvinte create cu ajutorul unor elemente lexicale străine. O categorie aparte o reprezintă la Schumann *Lehngliedzusatz*, care presupune contaminarea între o traducere analogă (*Analogiesetzung*) și un calc (*Lehniübersetzung*). Este vorba de exemple ca v.bg. *AosporoB'kHHk*, după gr. *evÁuflrjc*. Spre deosebire de Betz, care include în clasa *Lehnbildungen* calcurile denumite *Lehnübersetzungen*, *Lehnübertragungen* și *Lehnschöpfungen*, Schumann consideră că în această clasă trebuie să intre și ceea ce el a numit *Lehngliedzusatz*. Totodată, absența din studiul său a informațiilor privitoare la *Lehnwendungen* și *Lehnsyntax* se explică prin faptul că obiectul cercetării sale îl constituie cuvântul luat izolat.

*

Atât terminologia germană, cât și cea engleză, privitoare la aspectele pe care le îmbracă imitația la nivelul limbii, au avantajul preciziei. Denumirile sunt însă prea lungi și greu de pronunțat pentru un străin. Așa se explică faptul că în lingvistica generală a fost preferată denumirea generică de *calque*, mult mai sugestivă decât *Lehniübersetzung* sau *loan translation*, care caracterizează numai

anumite aspecte ale fenomenului. Astfel, termenul internațional *calque* trimite la oricare dintre aspectele pe care imitațiile lingvistice le pot avea, în ce denumirile celelalte nu se pot referi decât la copiile apărute la nivelul lexiconului în formarea derivatelor sau a compuselor.

Cât privește cuvintele hibride, denumite de Betz *Theillenwörter*, iar de Haugen *loanblends*, suntem de părere că acestea sunt strâns legate de calcul, fiind faptul că în formarea lor se împrumută modul de organizare a morfelemilor unui cuvânt străin. În lingvistica rusă aceste forme au fost denumite *nojiyKa*. A denumi asemenea termeni *hibridi*, pentru a desemna faptul că în alcătuirea lor intră elemente formative ce aparțin unor limbi diferite, înseamnă a recunoaște caracteristica de *amestec*, pe care calculul o presupune, doar la acest aspect.

2. CALCUL LINGVISTIC ÎN LUCRĂRILE CERCETĂTORILOR ROMÂNI

Una dintre primele lucrări românești în care se fac referiri la calcul este *Introducere în lingvistică*, ediția a doua⁴¹, unde calculul este discutat în capitolul intitulat *Schimbări de vocabular*, semnat de Angela Vasiliu. Autoarea citată afirmă că „pe lângă împrumutul direct, poate exista și o formă mascată, indirectă, împrumut. În cazul împrumutului indirect se copiază numai modul de organizare a cuvântului în limba de origine. Acest procedeu de copiere a modului de organizare a unui cuvânt din altă limbă se numește calc”⁴². Fără a se preciza criteriul care la baza clasificării formelor acestui tip de împrumut, se afirmă că există trei tipuri de calc: cel *lexical*, *semicalcul* și *calcul semantic*. În interiorul categoriei calcul lexical se vorbește despre existența calcurilor savante, fără a se menționa conținutul pe care trebuie să le îndeplinească un calc pentru a putea fi considerat savant. Aici sunt incluse și calcurile care presupun copierea unor „expresii întregi” care încalcă definiția dată anterior, potrivit căreia procedeu constă în „traducerea elementelor componente ale unui cuvânt”, nu ale unei expresii. Nu pot fi încadrate în aceeași categorie calcuri ca *nu-mă-uita*, apărut după modelul *Vergifimeinnicht*, și *muncă în acord*, expresie al cărei model îl constituie *ampânaH paâoma*. Cele două exemple aparțin unor tipuri diferite de calc.

Dacă diferența dintre calculul lexical și semicalcul constă, potrivit consemnate în ediția citată, în modul de traducere - integrală, în primul caz și parțială, în cel de-al doilea, - a elementelor constitutive ale cuvântului străin, de neînțeles includerea unui exemplu ca *autostradă*, format după germ. *Autobahn* în rândul calcurilor lexicale. Dat fiind faptul că prima parte a cuvântului, *auto*, a fost împrumutată și numai cea de-a doua tradusă: *Bahn* = *stradă*, conținutul respectiv este, potrivit clasificării propuse, rezultatul unui *semicalc*.

L. A. Bulahovski, *Beedenue e H3biK03Hamte*, Moscova, 1953, p. 124-127.

⁴¹ Lucrarea, elaborată de un colectiv sub conducerea lui Al. Graur, a apărut la București în 1955.

⁴² *Op. cit.*, p. 134-135.

Asemenea erori de interpretare dovedeau că fenomenul calchierii este insidios și uneori greu de recunoscut sau de clasificat. O lucrare consacrată exclusiv studierii calcului și rolului acestuia în îmbogățirea limbii se impunea cu necesitate și a apărut, în 1955, sub semnătura lui Ion Rizescu⁴³.

Lingvistul român își propune, în această monografie, să elucideze mai multe aspecte privitoare la calc. Pe lângă clasificarea fenomenului, autorul intenționează să stabilească granițele care există între calc, traducerea propriu-zisă și împrumut, în scopul înlăturării confuziilor care există între acestea; să afle dacă expresiile figurate pot fi copiate, sau să vadă în ce măsură acest tip de împrumut afectează lexicul românesc.

În ceea ce privește tipurile de calc identificate, Ion Rizescu afirmă că „în general, calcurile se pot împărți în: **lexicale** și **gramaticale**. Primele se referă la cuvinte, celelalte la diferite procedee gramaticale”⁴⁴. În rândul calcurilor lexicale se face o distincție între calcurile semantice și cele care „se manifestă prin traducerea elementelor componente purtătoare de sens ale unui cuvânt”, acestea putând fi totale sau parțiale⁴⁵.

Pentru cel de-al doilea subtip autorul respinge denumirea de **calque-traduction**, propusă de S. Ullmann⁴⁶, considerând că aceasta ar putea da naștere la confuzii. Dat fiind faptul că în teoria calcului lingvistic un loc aparte îl constituie problema privitoare la raportul dintre calc și traducere, categorii care de multe ori se confundă între ele, temerea autorului este justificată. El nu propune însă o denumire mai adecvată, lăsând rezolvarea în seama viitorilor cercetători preocupați de acest aspect. Dintre exemplele de calcuri semantice citate de autor, amintim substantivul **carte**, care în română a avut inițial sensul de „scrisoare”. Sub influența cuvântului vechi slav **кнѣга**, **carte** a căpătat și sensul de „operă literară scrisă”, întrucât „în v. sl. avea ambele înțelesuri de 'carte' și de 'scrisoare’ ”⁴⁷. În rândul calcurilor lexicale, numite ulterior în studiile de specialitate calcuri de structură, se distinge între calcurile totale (**cincisutist**, calc după rus. **nnmuconmuK**) și cele în care se traduce numai o parte a cuvântului (**surprinde** traduce numai cea de-a doua parte a fr. **surprendre**, prima fiind împrumutată). Astfel de construcții „în care o parte se împrumută, iar alta se ia din resursele interne ale limbii, le numim **semicalc**uri sau **semîmprumuturi**”TM.

În rândul calcurilor lexicale sunt introduse și expresiile care au la bază un model străin. Astfel, **casă de nașteri**, **colțul roșu** reprezintă, în opinia sa, calcuri lexicale după rus. **podwibHbiit** 60M, respectiv **КpacHbiu.yeoji**. Argumentul autorului îl constituie faptul că aceste expresii contribuie la îmbogățirea vocabularului, asemenea calcurilor semantice sau a celor în care se traduc elementele componente

În realitate însă asemenea calcuri, numite mai târziu de către alți autori **calc**uri

Vezi Rizescu, *Contribuții*.

⁴³ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁴⁵ *Precis de semantique française*, Berna, 1952, p. 205.

Rizescu, *Contribuții*, p. 7.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 11.

frazeologice, contribuie la îmbogățirea frazeologiei românești, disciplină stătătoare, dar care la un moment dat a fost considerată de unii cercetători ramură subordonată fie lexicologiei, fie sintaxei.

Identificarea calcului frazeologic cu cel lexical, pe de o parte, și sintactic, pe de altă parte, se întâlnește și la G. Mihăilă⁴⁹, într-un articol din anul 1954, doi ani înaintea lucrării lui Ion Rizescu, amintită mai sus. Astfel, cunoscând că autorul introducea în categoria calcului lexical și exemple ca **uzina automată** și **gra** la baza cărora stau modelele rusești **3aeod aemoMam**, respectiv **nacoebiu** care constituie, în realitate, calcuri frazeologice. Acest fapt pare surprinzător, dacă ținem seama că despre categoria calcului frazeologic se vorbește câteva rânduri mai jos: „mult mai răspândite sunt așa-numitele calcuri (frazeologice), traduceri ale unor combinații de cuvinte existente în limbă”⁵⁰. În această categorie sunt incluse exemple ca: **educația marxist-leninistă**, **MapK CucmKO-JiemtHCKoe eocnumanue**, **întrecere socialistă**, după rus. **copeeuaeaHue**, **gazeta de perete**, după rus. **cmema3ema**.

O concepție mult mai unitară asupra calcului lexical se întâlnește la Ursu⁵¹, care, referindu-se strict la această varietate a procedeeului, distinge în interiorul ei trei subtipuri: **calcul lingvistic integral**, **calcul parțial** sau **semicalc** și **calcul semantic**⁵². Meritul clasificării oferite de N. A. Ursu constă în primul rând în faptul că nu opune, ca alți lingviști, calcul semantic celui lexical, ci ce privește terminologia folosită, oferă o altă denumire **semicalcului**, aceea de **calc parțial**. Din păcate exemplele specifice fiecărei clase în discuție sunt întotdeauna bine alese, așa încât uneori, alături de calcuri autentic enumerate și traduceri.

Ion Ștefan⁵³ limitează denumirea de calc lexical numai la calcuri care rezultă prin compunere sau derivare, argumentând, neconvincător totuși, că numai astfel contribuie efectiv la îmbogățirea lexicului cu noi cuvinte, în vreme ce calcul semantic sporește sensurile unui cuvânt existent deja în limbă⁵⁴. Despre calcul gramatical același autor spune că poate fi morfologic sau sintactic⁵⁵.

Într-un capitol special, intitulat **Teoria calcului lingvistic**, în care este tratat în special de calcul sintactic, E. Seidel⁵⁶ vorbește în treacăt despre calculurile fonetice și fonologice. Întrucât nu explică în ce ar consta acest calcul, nu oferă vreun exemplu, este greu de presupus ce fapt de limbă l-a condus pe autor la concluzia că o anumită formă ar fi rezultatul unui calc fonetic sau fonologic.

Vezi G. Mihăilă, *Observații asupra influenței nise în vocabularul limbii române* co în LR, III, 1954, nr. 1, p. 27-35.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 31.

⁵⁰ N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, p. 117.

⁵¹ *Ibidem*, p. 118.

⁵² *Calcul lingvistic*, în LR, 4, XII, 1963, p. 335-346.

⁵³ *Ibidem*, p. 336.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 338.

⁵⁵ *Elemente sintactice slave în limba română*. București, 1958, p. 125.

Theodor Hristea este lingvistul român cu cele mai multe contribuții teoretice la studierea calcului lingvistic⁵⁷. În numeroasele studii consacrate problemelor calcului, autorul și-a propus și a reușit întotdeauna cu succes să elucideze confuziile existente nu numai în clasificarea procedului, ci și în cazul fiecărui tip de calc în parte.

Încă din primul studiu, intitulat *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, Domnia Sa prezintă aspecte inedite și edificatoare în același timp pentru tipologia calcului. Sunt identificate aici patru tipuri fundamentale de calc lingvistic: 1. *calcul lexical*, despre care se precizează că poate fi *de sens* sau *de structură*; 2. *calcul frazeologic*, cu diverse subdiviziuni; 3. *calcul lexico-frazeologic*; 4. *calcul gramatical*, la rândul lui, de două feluri: *morfologic* și *sintactic*⁵⁸. Astfel, pentru prima oară este intuită existența unui tip combinat de calc, plasat, în clasificarea reputatului lingvist român, la punctul trei. Totodată, exemplele prezentate pentru fiecare tip de imitație sunt cât se poate de transparente, așa încât definițiile pot fi ușor înțelese.

Aspectele teoretice examinate în articolul apărut în 1965 sunt reluate de Theodor Hristea și dezbătute pe larg într-o lucrare fundamentală pentru cercetarea etimologică, apărută trei ani mai târziu, în care sunt analizate, așa cum o anunță titlul, mai multe probleme ridicate de cercetarea originii cuvintelor⁵⁹. Un loc important în această lucrare este consacrat, prin urmare, calcului lingvistic⁶⁰. După ce face o sinteză critică a principalelor lucrări consacrate acestui procedeu mixt de îmbogățire a vocabularului, lingvistul român oferă propria clasificare, însoțită de comentarii adecvate și exemple edificatoare.

Despre calcul semantic, Theodor Hristea precizează că „spre deosebire de împrumutul propriu-zis, [...] constă în atribuirea unui sens nou unui cuvânt existent deja într-o limbă, după modelul corespondentului său dintr-o altă limbă, care este

Vezi: Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 315-326; *Le calque de structure dans la langue roumaine*, în RRL, tom XII, 1967, nr. 4, p. 279-289; *Tipuri de calc lingvistic*, în SCL, 18, nr. 5, 1967, p. 507-527; *Calcul lingvistic*, în Hristea, PE, p. 143-202; *Un calc lexical de structură: floarea-soarelui*, în SCL, 24, nr. 5, 1973 (*Omagiu lui Jorgu Iordan la a 85-a aniversare*), p. 565-567; *Calcul internațional*, în SCL, XXVI, nr. 5, 1975, p. 499-504; *Romanian Vocabulary and Etymology*, în voi. colectiv *Current Trends in Romanian Linguistics*, București, 1978, p. 203-254; *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în Hristea, *Sinteze*, p. 100-121; *Probleme de cultivare și de studiere a limbii române contemporane*, București, 1994, p. 87-94; *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain*, în *Analele Universității București (Limba și literatura română)*, XLIV (1995), p. 7-23; *Criterii de diferențiere a formațiilor interne de împrumuturi*, AUB, 1973, nr. 1, p. 148; *Types de calques en roumain*, în „Balkan-Archiv”, Band 11, Südosteuropa-Schriften Band 14, coord. Măria Iliescu și Sanda Șora, *Rumänisch: Typologie, Klassifikation, Sprachcharakteristik, Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München*, Tutzing, 30.03.-2.04.1993, Herausgegeben im Auftrag der Südosteuropa-Gesellschaft, München, 1996, p. 219-231; *Tipuri de calc în limba română*, în LL, nr. 3-4, 1997, p. 10-29.

⁵⁷ Vezi idem, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, p. 316.

⁵⁸ Vezi Hristea, PE.

⁶⁰ *Ibidem*, capitolul *Calcul lingvistic*, p. 145-202.

întotdeauna un cuvânt polisemantic" . Calcurile semantice din limba română sunt împărțite în două categorii, „după vechimea în limbă a cuvântului și după îmbogățit conținutul semantic prin calc”⁶². În prima categorie, alcătuită din cuvinte vechi, îmbogățite cu sensuri neologice prin calchiere, sunt incluse exemple ca *mișcare*, folosit cu sensul „acțiune sau curent care grupează un număr de oameni în jurul unei activități de interes general, al unei idei sau al unei cauze” ca urmare a calchierii fr. *mouvement* și rus. *devoKeuue*⁶³. Cealaltă categorie, alcătuită din neologisme îmbogățite semantic prin calc, cuprinde exemple ca *fruit*, folosit și cu sensul figurat „produs sau rezultat al unei munci, activități, etc.” sub influența fr. *fruit*⁶⁴.

Despre noul tip de calc identificat, lexicologul român considează că „înțelegem prin calc *lexico-frazeologic* un calc combinat: frazeologic și lexical, întrucât este împrumutată, totodată, și structura unuia dintre elementele constitutive ale unității frazeologice respective. Aceasta duce nu numai la crearea unei noi îmbinări frazeologice în limba care a fost influențată, ci și la crearea unui cuvânt nou (simplu sau compus), care intră în structura acelei unități frazeologice. Un exemplu de asemenea calc îl constituie frazeologismul *stihie mică*, copie fidelă a rus. *MejiKobypocya3HaK cmuxm*⁶⁵.

Prin cercetările lui Theodor Hristea, problemele teoretice ridicate de calculul lingvistic erau lămurite.

Ca urmare, o concepție mai unitară, privitoare la calc, se constată în treia a *Introducerii în lingvistică*⁶⁶, apărută la patru ani după *Probleme etimologice*. Angela Vasiliu aduce aici unele îmbunătățiri clasificării din 1965, două, în sensul că nu mai opune calcul lexical semicalcului, pe de o parte, și calculului semantic, pe de altă parte. Este însă surprinzător faptul că, deși, am constatat mai sus, cercetările avansaseră în domeniul calcului, în clasificările anterioare cu noi tipuri, rezultatele acestora nu se regăsesc în fața, cu toate că, la capitolul dedicat bibliografiei, este menționată lucrarea lui Theodor Hristea. Se amintește astfel numai despre calcul lexical ca o categorie de sine stătătoare ce îmbracă două aspecte: calcul semantic și calcul de structură. În interiorul calcului de structură se distinge între existența unuia total, în care sunt traduse toate elementele componente ale cuvântului, și unuia parțial, care presupune traducerea incompletă a cuvântului străin, partea ne tradusă fiind împrumutată. Fiecare categorie este ilustrată prin exemple și dacă în calculul de structură total nu s-ar fi strecurat un exemplu din cea de calcul de structură parțială (este vorba despre *autocritică*, copiat după modelul rus. *ccmoKp*), presupus a sta și la baza germ *Selbstkritik*; atât în română, cât și în germană.

⁶² Hristea, PE, p. 152.

⁶³ *Ibidem*, p. 154.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 154-155.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 158.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 185.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Introducere în lingvistică*, ediția a III-a revizuită și adăugită, București, 1972.

a doua a compusului rămâne neschimbată, ceea ce înseamnă că ne aflăm în prezența unui calc de structură parțial), clasificării nu i s-ar fi putut reproșa decât faptul că se rezumă numai la o parte dintre calcurile specifice limbii române. În încheiere se afirmă că „se calchiază și expresii sau locuțiuni”⁶⁸, fără a se preciza însă în care categorie intră asemenea calcuri. Este vorba despre expresii ca: *a se ține la curent*, după fr. *se tenir au courant*; *a induce în eroare*, după fr. *induire en erreur*; *măiestrie artistică*, după rus. *xydooKecmeeuHoe Macmepcmeo*; *muncă de răspundere*, după rus. *omeemcmeHHOH pa6oma*.

Erorile și confuziile care au continuat să se înregistreze în domeniu l-au determinat pe Theodor Hristea ca, în ediția a treia a *Sintezelor de limba română*, unde a semnat și în calitate de coordonator, să includă un capitol special, dedicat *Raportului dintre calc, traducere și împrumutul lexical*⁶⁹. Spre deosebire de predecesorii săi, el reușește și de această dată să elucideze problema nu numai în teorie, ci și în cercetarea aplicată, susținută de un număr bogat de exemple.

În cea mai recentă contribuție a sa, *Tipuri de calc în limba română*, același autor completează clasificarea propusă în lucrările anterioare cu două tipuri mixte de calc, face unele precizări referitoare la caracteristicile fenomenului, corectând totodată unele interpretări eronate, întâlnite în dicționare sau în lucrările de specialitate. În preambul, Domnia Sa face următoarea constatare: „Cu destulă siguranță, se poate afirma că nici în lingvistica generală calculul nu a fost studiat pe măsura importanței pe care o prezintă. Clasificările care îmi sânt cunoscute și asupra cărora m-am oprit în lucrările anterioare mi se par susceptibile de multe obiecții, întrucât nu se întemeiază pe un material de fapte suficient de bogat și de variat, care să provină nu numai din diverse idiomuri, dar și din diversele compartimente ale aceleiași limbi. Unele lucrări fundamentale de lingvistică generală ignorează totalmente calculul, iar altele abia îl menționează, îl reduc numai la vocabular sau îl tratează mult prea sumar chiar atunci când sânt consacrate contactului dintre limbi. Există, desigur, și autori care, deși n-au tratat problema calculului sistematic sau în detaliu, au recunoscut, totuși, bogăția, complexitatea și, în general, marea importanță a acestui fenomen lingvistic”⁷¹.

În funcție de acele compartimente ale limbii care se îmbogățesc prin calc și, în același timp, de ceea ce se copiază, autorul citat consideră că se poate vorbi, în primul rând, despre trei tipuri fundamentale de imitație: *calcul lexical*, *calcul gramatical* și *calcul frazeologic*. Theodor Hristea observă că acestea „se pot combina între ele dând naștere la alte trei tipuri, care ar trebui numite: *calc lexico-gramatical*, *calc lexico-frazeologic* și *calc frazeologico-gramatical* (fiecare dintre ele cu subdiviziuni)”⁷². Semnalarea acestor tipuri mixte sau

⁶⁸ *Ibidem*, p. 137.

⁶⁹ Vezi Theodor Hristea, *Raportul dintre calc, traducere și împrumutul lexical*, în Hristea, *Sinteze*, p. 103-106.

⁷⁰ Pentru detalii vezi, mai jos, *Calcul, traducerea și împrumutul*.

⁷¹ Vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 10-11.

⁷² *Ibidem*, p. 12. Vezi și idem, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, în AUB, XLIV (1995), p. 9, unde autorul invocă, de asemenea, existența a șase tipuri fundamentale de calc.

combinat reprezintă, cum am precizat mai sus, o noutate nu numai pentru lingvistica românească, ci și pentru lingvistica generală. O perspectivă diferită a predecesorilor săi o are Theodor Hristea și în privința diverselor subdiviziuni care pot apărea în interiorul fiecărui tip de calc în parte. În acest sens, de pildă, cu privire la calculul lexical, în care se imită forma internă a unui derivat compus străin, numit de autor *calc lexical de structură morfematică*, se observă că rezultatul calchierii poate fi mai mult sau mai puțin fidel modelului. În funcție de acest aspect calcurile respective pot fi *perfecte* sau *imperfecte*. Această distincție poate apărea și în interiorul categoriei *calcului frazeologic*.

*

Există o diversitate terminologică în felul în care fiecare limbă în parte denumește calculul lingvistic. Diferențele rezultă, pe de o parte, din faptul că procedeul lingvistic acționează în mai multe compartimente ale limbii și, pe de altă parte, din aceea că unele forme calchiate, chiar dacă se situează la același nivel al limbii, pot să aibă caracteristici diferite. Calculul a fost denumit și în funcție de aceste diferențe. Ilustrativă, în acest sens, este terminologia folosită în lingvistica germană cu privire la diferitele aspecte pe care le poate avea calculul produs la nivelul structurii morfematice a cuvântului.

O parte dintre erorile înregistrate în lingvistica românească izvorăsc din lipsa unor criterii de clasificare a calculului. Astfel, interpretarea calculului semantic ca fiind două tipuri distincte de imitație ignoră compartimentul lingvistic în care aceasta se produce. Este greșită, de asemenea, opunerea calculului parțial, numit de unii lingviști semicalc, calculului lexical, dat fiind faptul că această categorie nu o exclude pe cealaltă. Mai precis, se poate vorbi, în același timp, de calcul lexical și de calcul parțial pentru aceeași formă apărută prin imitație. Este, desigur, o diferență între cele două aspecte și aceasta este dată de perspectiva de analiză sau, mai precis, de criteriul de clasificare.

Cu excepția lucrărilor semnate de Theodor Hristea, cercetările de până acum dovedesc faptul că autorii lor nu pornesc de la criterii unitare și ferme pentru clasificarea calculului, fapt care a condus, de multe ori, la confuzii și la erori. Starea incertă al frazeologiei, disciplină considerată de unii cercetători la un moment dat ca fiind subordonată sintaxei sau lexicologiei, a condus la interpretarea calculului frazeologic drept calcule sintactice ori lexicale. Întrucât topica este o problemă care vizează în general sintaxa, unele calcule care pun probleme în această privință au fost în mod greșit considerate ca fiind sintactice.

⁷³ în legătură cu aceste tipuri de calc, vezi mai jos, p. 125 ș.u.

PARTEA I

RELAȚIA DINTRE CALC ȘI FENOMENE LINGVISTICE SIMILARE

I. CALCUL, TRADUCEREA ȘI ÎMPRUMUTUL

1. Calc, traducere, împrumut - caracteristici comune • 2. Raportul dintre calc și traducere • 2.1. Raportul dintre calcul lexical de structură morfematică și traducere • 2.2. Raportul dintre calcul lexical de structură semantică și traducere • 3. Raportul dintre calc și împrumut • 3.1. Raportul dintre calcul lexical de structură morfematică și împrumut • 3.2. Raportul dintre calcul lexical de structură semantică și împrumut

II. CALCUL LINGVISTIC ȘI ECHIVALĂRILE SEMANTICE

III. CAUZELE PRODUCERII CALCULUI

1. Desemnarea unui obiect sau a unui concept nou • 2. Bilingvismul • 3. Respectul față de tradiție • 4. Dorința de popularizare a noilor noțiuni • 5. Purismul • 6. Încercarea deliberată de îmbogățire a limbii literare prin modele străine • 7. Preferința limbii pentru mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului

I. CALCUL, TRADUCEREA ȘI ÎMPRUMUTUL

1. CALC, TRADUCERE, ÎMPRUMUT - CARACTERISTICI COMUNE

În orice lucrare științifică al cărei obiect de cercetare îl constituie calculul lingvistic se afirmă că, în producerea acestui fenomen, intervin împrumutul și traducerea. În acest sens, Boris Unbegaun¹ observă că un calc reprezintă în același timp un împrumut și o traducere. Cât privește diferența dintre calc și împrumut, autorul menționat spune că prin împrumut lingvistic se preia învelișul sonor sau forma externă și sensul unui cuvânt dintr-o limbă în alta, în vreme ce prin calc se adoptă modalitatea de expresie a unui cuvânt, altfel spus forma internă (germ. *die innere Sprachform*). El oferă ca exemplu trei cuvinte ce aparțin unor limbi diferite: fr. *impression*, germ. *Eindruck*, rus. *eneuamjieuue*. Atât termenul german, cât și cel rusesc sunt calchiate după derivatul francez. Sensul celor trei cuvinte este același, în vreme ce forma externă diferă (cf. situația împrumutului germ. *Bajonett* din fr. *bâionnette*, unde există atât identitate formală, cât și semantică între cele două cuvinte). Totodată, observă lingvistul rus, există un element comun între cele trei cuvinte și noțiunea pe care ele o exprimă: este vorba despre forma internă sau modul de organizare a elementelor constitutive ale cuvintelor². Concluzia lui Unbegaun este aceea că un calc reprezintă un împrumut de formă internă.

Caracterul comun pe care calculul și împrumutul îl au a fost subliniat și de Charles Bally, la care se întâlnește următoarea afirmație: „C'est une erreur que de faire une distinction rigoureuse entre l'emprunt et le calque; ils different dans leur forme exterieure, mais tres peu par leur origine et leurs caracteres fondamentaux; ils ont une seule et meme raison d'etre et une egale influence dans la formation du vocabulaire”³.

La rândul său, Vittore Pisani este de părere că „în categoria împrumuturilor intră și calcurile, care sunt împrumuturi de conținut, de limbă internă; mai exact acele cuvinte și construcții care sunt, desigur, formate din material indigen, dar după o concepție și, în plus, după o structură de import”⁴.

Legătura intrinsecă dintre calc, traducere și împrumut este exprimată chiar prin numele pe care unii specialiști l-au dat fenomenului. Astfel, Kr. Sandfeld, Charles Bally sau Louis Deroy l-au numit *împrumut prin traducere*⁵, în vreme ce S. Ullmann preferă denumirea *calques-traduction*⁶. Tocmai pentru a indica legătura

¹ Boris Unbegaun, *Le calque dans les langues slaves litteraires*, în „Revue des Etudes slaves”, XII, 1932, p. 19-48.

² *Ibidem*, p. 19.

Charles Bally, *Trăite de stilistique francaise*, I, p. 50.

Vittore Pisani, *L'etimologia. Storia - Questioni - Metodo*, Paideia - Brescia, 1967, p. 76.

³ Kr. Sandfeld, *Linguistique balcanique*, Paris, 1930, p. 33, Charles Bally, *Linguistique generale et linguistique francaise*, Berna, 1950, p. 304, Louis Deroy, *L'emprunt linguistique*, Paris, 1956, p. 216.

⁴ S. Ullmann, *Precis de semantique francaise*, Berna, 1952, p. 205.

dintre calc și traducere, lingviștii germani folosesc denumirea *Lehniibersetzung*, redată în limba engleză prin *loan translation* ori *translation loan word*.

Se poate spune astfel că un calc lingvistic presupune în același timp o traducere și un împrumut. Dat fiind faptul că împrumuturile, pe de o parte, și traducerile, pe de altă parte, reprezintă, la rândul lor, fapte de limbă cu trăsături bine definite și pentru că, în anumite circumstanțe, acestea pot intra în sfera de incidență a calcului lingvistic, o discuție privitoare la trăsăturile pe care aceste fenomene lingvistice le au în comun se impune cu necesitate. Totodată, cercetarea aspectelor prin care ele se diferențiază ni se pare indispensabilă într-o lucrare care își propune studierea la nivel teoretic a acestei forme de împrumut. Cu acest prilej vor fi prezentate și erorile care pot să apară ca urmare a confundării calcului cu fenomenele lingvistice amintite.

2. RAPORTUL DINTRE CALC ȘI TRADUCERE

În lingvistica românească, o primă cercetare care își propune stabilirea unor granițe între calc, traducere și împrumut îi aparține lui I. Rizescu. Autorul dedică acestei probleme un capitol aparte, intitulat *Raportul dintre calc și traducerea propriu-zisă; raportul dintre calc și împrumut*⁷. Pentru început, I. Rizescu constată că „orice calc poate fi socotit drept o traducere, fără de care nici nu poate fi conceput. În schimb nu orice traducere este un calc. Traducând cuvântul rus. *nenoeK* prin «om» ori fr. *paix* prin «pace», vocabularul limbii noastre nu se îmbogățește cu noi sensuri la cuvintele mai sus arătate, nici cu noi cuvinte. În schimb, verbul *a prelucra*, deși exista și mai înainte în limbă, nu avea sensul de «a analiza», de «a trage concluzii dintr-o anumită teză», sensul acesta primindu-l sub influența rus. *nepepadomamb*⁸”.

În continuare autorul citat insistă asupra diferenței dintre traducere și calc plecând de la raportul care se stabilește între rezultatele acestora și noțiunea exprimată. Dacă traducerea se face prin termeni care exprimă noțiuni existente în limbă, nu poate fi vorba despre calc. În schimb, o noțiune nouă poate fi reprodusă prin împrumut sau calc, ceea ce, continuând raționamentul autorului, ar exclude posibilitatea de a mai vorbi despre traducere. A fost însă omis un amănunt foarte important, și anume acela că nu numai traducerile care presupun echivalarea unor termeni străini cu unii indigeni nu intră în categoria calcurilor, ci nici acelea care, deși introduc noțiuni noi, pentru care limba nu are corespondente, nu pot fi considerate calcuri pentru că nu îndeplinesc o condiție fundamentală.

Un pas înainte în elucidarea raportului dintre calc, traducere și împrumut a făcut I. Ștefan: „... calcul este o imitație. El este pe de o parte o traducere, dar în același timp și un împrumut. Este o traducere, întrucât recurge la mijloace de

⁷ Vezi George Thomas, *The Calque - An International Trend in the Lexical Development of the Literary Languages of Eighteenth-Century Europe*, p. 22.

⁸ Rizescu, *Contribuții*, p. 19-23.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

expresie existente în limbă, dar și un împrumut, pentru că adoptă în folosul acestora procedeele limbii străine”¹⁰. Distincția dintre cele trei fenomene devine mai clară atunci când autorul observă că uneori sensul unui cuvânt poate fi redat în altă limbă atât prin împrumut, cât și prin calc sau traducere. Astfel, fr. *collaborer* a fost atât împrumutat: *colabora*, cât și tradus: *a lucra împreună*, și calc: *conlucra*¹¹.

Însă cele mai complete precizări privitoare la acest aspect se întâlnesc la Theodor Hristea. Domnia Sa a exprimat un punct de vedere diferit de al cercetătorilor, dar foarte bine susținut și argumentat, astfel încât delimitarea calcului de traducere este cât se poate de clară¹². Pe lângă unele afirmații care vin să întărească pe cele ale predecesorilor săi, autorul propune o interpretare diferită a unor fapte de limbă care, în opinia sa, nu pot fi considerate calcuri lingvistice autentice, cum au apreciat anumiți cercetători. El afirmă că „orice calc de structură (fie el lexical sau frazeologic) este, în același timp, și o traducere sui-generis, nu orice traducere reprezintă un calc. După opinia noastră - adaugă autorul - calculul autentic presupune o identitate sau cvasiidentitate de structură între modelul copie. Aceasta înseamnă că, dacă modelul imitat este un cuvânt compus sau derivat, ceea ce rezultă prin calchiere trebuie să fie tot un compus sau derivat, în combinație de cuvinte (liberă sau stabilă). Redarea, în românește, a germ. *Jahres* «timp al anului» prin *anotimp* este, desigur, nu numai o traducere, ci și un calc lexical de structură, deși topica elementelor constitutive ale compusului este inversată în limba noastră (germ. *Jahres* e genitivul lui *Jahr* = «an», iar *Zeit* «timp»). Fie el și imperfect, din cauza topicii modificate, calculul *anotimp* reprezintă un opus traducerii autentice și exclusive (*timp al anului*), așa cum acesta apare măcar și sporadic, în secolul trecut”¹³.

Considerând că perifraze ca *stare împrejur* „circumstanță” sau *umblătoare somn* „somnambul” nu sunt calcuri, ci doar simple traduceri, prima a *circumstantia*, iar a doua a fr. *somnabile*, Theodor Hristea deschide o nouă perspectivă în interpretarea faptelor lingvistice de acest gen. Așa cum vom observa în continuare, alți lingviști, români sau străini, sunt de părere că, în situații similare în care un compus străin a fost redat printr-o grupare de cuvinte, rezultatul constituie tot un calc lingvistic.

Un asemenea punct de vedere se întâlnește la N. A. Ursu, care, în lucrarea *Formarea terminologiei științifice românești*, în capitolul intitulat *Calculul semicalcuri*, include în categoria calcului lexical integral¹⁵ și exemple ca: *asemenea lăturat* pentru *echilateral*, sau *asemenea piciorat* pentru *isoscel*. În aceste cazuri este vorba însă numai despre traducerea prin perifraze a termenilor străini ce stă

Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 336.

¹⁰ *Ibidem*, p. 335-336.

¹² Vezi Theodor Hristea, *Raportul dintre calc, traducere și împrumutul lexical, în Hristea, Sinteze*, p. 103-106.

¹³ *Ibidem*, p. 104-105.

¹⁴ Lucrarea a apărut la București, în anul 1962.

¹⁵ Pentru aceeași noțiune în unele lucrări apare denumirea *calc total* (vezi Hristea, PE, p. 103) precum și celelalte lucrări ale sale despre calc).

baza împrumuturilor¹⁶ care au înlocuit, ulterior, grupurile de cuvinte respective: fr. *equilateral*, lat. *aequelateralis*¹⁷, respectiv fr. *isoscele*, lat. *isoscelus*¹⁸. În concluzie, *asemenea lăturat* și *asemenea piciorat* nu pot fi considerate *calcuri lexicale de structură morfematică*, asemenea lui *caldomesor*, folosit inițial pentru *termometru*, sau *greomesor* pentru *barometru*.

Deși își propune să delimiteze calcurile de simplele traduceri, Ion Rizescu interpretează traducerea compuselor rusești prin combinații de două-trei cuvinte ca fiind rezultatul unui calc, așa cum rezultă din următoarea afirmație: „Calcurile după cuvintele compuse din limba rusă, apar în limba română în expresii de câte două-trei cuvinte: rus. *cmema3ema*, rom. *gazeta de perete*, rus. *uimypMoeu3una*, rom. *munca în asalf*¹⁹”.

Traducerea unor compuse rusești prin „combinații de două sau mai multe cuvinte” este pusă de G. Mihăilă pe seama „caracterului mai analitic al limbii române”²⁰, fapt adevărat, de altfel, cu precizarea însă că în asemenea situații nu este vorba despre calcuri lexicale. Astfel, din precizările pe care autorul le face în continuare nu reiese cu claritate dacă acesta face o distincție între reflexele pe care rus. *napmu3HOcmb* le-a avut în română, și anume *spirit de partid*, respectiv *partinitate*. Dacă cea de-a doua dintre soluții reprezintă un calc lexical de structură autentic, prima constituie numai o traducere a derivatului rusec. Aceeași interpretare este valabilă și pentru *înalt conținut de idei*, care traduce rus. *ebicoKOudeimocnib*. Absența unei corespondențe de structură între termenul rusec și îmbinarea românească ne împiedică să vorbim despre calc.

Interpretări asemănătoare întâlnim și la Sextil Pușcariu, care, scriind despre influența germană, citează, pe lângă unele calcuri autentice ca: *agrăi* (în Bucovina *avorbi*), după *anreden*; *abzice* după *absagen*; *amăsurat*, după *gemäss*; *anteluptător* (în loc de *protagonist*), după germ. *Vorkämpfer*²¹, și unele perifraze, considerate a fi tot calcuri, ca *scurt de vedere* „miop”, după germanul *kurzsichtig*; *aprinde de plămâni* „pneumonie”, după germanul *Lungenentzündung*; *drum de țară* „șosea”, după germ. *Landstrasse*; *ghete tăiate* „pantofi”, *bluză tăiată* „bluză decoltată”, după germ. *ausgeschnitten*²¹.

Într-un studiu dedicat lexicului folosit de Dinicu Golescu în jurnalul său de călătorie, Aurel Nicolescu²² consideră că *învățătura credinței* și *lucrarea pământului* sunt calcuri lingvistice, primul pentru *teologie*, cel de-al doilea pentru *agricultură*²³.

Pentru interpretarea acestor exemple ca simple traduceri, vezi și Hristea, PE, p. 149.

¹⁷ DEX, s.v. *echilateral*.

¹⁸ DEX, s.v. *isoscel*.

¹⁹ Rizescu, *Contribuții*, p. 40.

²⁰ G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, III, 1954, nr. 1, p. 32.

²¹ Sextil Pușcariu, *Limba română, I (Privire generală)*, p. 411. În legătură cu aceste exemple, vezi și Hristea, PE, p. 149, unde autorul spune că în categoria calcurilor nu intră decât verbe derivate cu prefix, celelalte fapte de limbă citate de Pușcariu încadrându-se în categoria traducerilor.

²² *Observații asupra neologismelor din „însemnare a călătoriei mele” a lui Dinicu Golescu*, în CILRL, voi. al II-lea, București, 1958, p. 5-53.

²³ *Ibidem*, p. 20.

în realitate acestea reprezintă un gen aparte de traduceri ale compuselor noi amintite, care au fost și împrumutate în limba română. Nici redarea *Polytechnikum* de către același Dinicu Golescu prin *școală de învățăminte meșteșugurilor* sau *școala a multora meșteșuguri*, ori a germ. *Naturalienka* prin *cabinet firesc* (Golescu, î, 27, 116, 138) nu reprezintă calcuri lexicale, așa cum se consideră într-o lucrare de istorie a limbii române literare²⁴, ci același tip de traducere amintit.

Confuzii asemănătoare se înregistrează și la unii cercetători din lingvistică generală. Lingvistul italian Roberto Gusmani²⁵ consideră că în situațiile în care există identitate de structură între model și copie, se poate vorbi despre calcuri de structură imperfecte. În acest sens, el afirmă că atât rus. *otcene3Hcm doposa*, cât și *ferrovia* sunt calcuri de structură după germ. *Eisenbahn*, chiar dacă reflexul al modelului îl reprezintă o îmbinare de cuvinte formată din adjectiv + substantiv, iar cel italian un compus²⁶. „De altfel, spune Roberto Gusmani în contextul unei discuții sârbo-croata reproduce germ. *Eilzug*, fie prin *brzovoz*, fie prin *brzi voz* (cf. și *brzovlak* și *brzi vlak*) și este evident că între cele două produse ale interferenței există altă diferență decât aceea de fidelitate în reproducerea structurii modelului, mai mare în cazul compusului, mai mică în celălalt caz: în esență procesul este identic”²⁷. O situație contrară, în care un grup de cuvinte a fost transpus în altă limbă printr-un compus, îi întărește autorului convingerea că cele două fenomene trebuie interpretate la fel. El constată că la baza germ. *Meerbusen*, cuvânt care are în față stă sintagma lat. *sinus maritimus*. La fel s-a întâmplat și în cazul germ. *Quecksilber*, ce imită modelul oferit de lat. *argentum vivum*. Faptul că germ. *Meerbusen* redă aceste unități frazeologice prin cuvinte compuse se explică, spune Roberto Gusmani, prin preferința pe care această limbă o are pentru compunere²⁸.

Într-o contribuție anterioară²⁹, același cercetător spunea despre calculul *flatfoot* că acesta poate fi considerat un rezultat neobișnuit pentru limba italiană. Într-o altă lucrare, sa, unele structuri indigene pot influența ori condiționa forma calculului. Într-o altă lucrare, întâmplat cu engl. *flatfoot* care, calchiat, a dat *piedi piatti*, cu inversarea sensului cuvintelor din compus, fapt datorat tipului italian de compuse *testa e piedi* și *pettirosso*³⁰. Aceasta înseamnă, spune R. Gusmani, că și în cazul calculului *flatfoot*, acela al împrumutului, sistemul lingvistic în care se produce inovația nu este străin în procesul de interferență și copia va fi influențată de tendințele existente în limba care imită. Astfel, așa cum există împrumuturi brute și împrumuturi as-

²⁴ Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, voi. I, *De la origini la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a doua, revăzută și adăugită, București, 1971, p. 560-561.

²⁵ Vezi *Aspetti semantici dell'interferenza*, articol apărut în „Atti del Convegno della Società Italiana di glottologia”, Perugia, 24-25 aprilie 1977. Texte adunate de R. Ajello, extras, p. 1-2.

²⁶ *Ibidem*, p. 23.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ De o altă părere este Theodor Hristea care, într-o lucrare anterioară celei deja semnalate, noi aici, afirmă: „Când un compus este transpus într-o altă limbă printr-o perifrază sau viceversa, avem de-a face pur și simplu cu o traducere” (Hristea, PE, p. 148).

²⁹ R. Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 21-50.

³⁰ *Ibidem*, p. 39.

sau adaptate, la fel vor exista, pe lângă calcuri fidele, și reproduceri mai libere față de model. Când structura copiei diferă de aceea a modelului, trebuie să vorbim despre *calc imperfect*.

Și în *Aspetti semantici dell'interferenza* se aduce în discuție situația *calcurilor perfecte*, care presupun o identitate de structură între model și replică, și a celor *imperfecte*, categorie în interiorul căreia, adaugă R. Gusmani, se poate distinge între diferite subspecii³². Autorul italian precizează că „nu intenționează să subestimeze diferențele incontestabile între calcul la compuse, calcul la cuvintele derivate și calcul sintematic³³, ci numai să sublinieze că aceste diferențe nu pot fi considerate distinctive într-o clasificare ce, de cealaltă parte a aspectului exterior, se inspiră din motivarea fenomenelor și a mecanismelor acestora³⁴”.

O clasificare a calcurilor în *perfecte* și *imperfecte* se întâlnește și în lingvistica românească, la Theodor Hristea, însă criteriile după care lingvistul român face această diferențiere sunt diferite de acelea ale cercetătorului italian. „Diferența dintre model și copie este, adeseori, atât de evidentă, încât ne putem întreba dacă nu e vorba despre simple traduceri³⁵. Astfel, prin calcuri imperfecte, Theodor Hristea denuște acele copii la care apar diferențe de topică (ex. *război-fulger*, după germ. *Blitzkrieg*), sau de gen (ex. *anotimp*, după *Jahreszeit*, citat și explicat mai sus), în niciun caz de structură, situație în care este vorba despre simple traduceri. „Spre deosebire de calcurile lexicale imperfecte - adaugă autorul mai jos - cele perfecte presupun o dublă identitate de ordin structural între model și copie (mai precis: același număr de elemente constituente și aceeași ordine sau distribuție³⁶”.

Și lise Lehistele consideră că traducerea unui compus printr-o sintagmă reprezintă un calc lingvistic, așa cum rezultă din gruparea în aceeași clasă a germ. *Eindruck*, format după lat. *impressio*, a fr. *presqu'île*, apărut după lat. *paeninsula*, precum și a rus. *demKuu cad*, perifrază al cărei model se află în compusul germ. *Kindergarten*³⁷.

*

Dacă un calc lingvistic autentic presupune identitate de structură între model și copie înseamnă că este greșită încadrarea în această categorie a acelor fapte de limbă care nu sunt aidoma modelului. Ne raliem astfel punctului de vedere exprimat de Theodor Hristea, considerând că are dreptate atunci când afirmă că

³² *Ibidem*.

³³ Roberto Gusmani, *Aspetti semantici dell'interferenza*, p. 24.

Termenul *sintem*, de la care acest tip de calc își ia numele, a fost creat de A. Martinet prin opoziție cu acela de *sintagmă*, diferența dintre ele constând în aceea că sintagmele sunt combinații de cuvinte cu caracter mai puțin unitar decât sintemele. Deși nu o afirmă în mod explicit, R. Gusmani denuște prin sinteme combinațiile de cuvinte care redau compuse străine și care se caracterizează prin unitate semantică. Vezi Gusmani, *Aspetti semantici dell'interferenza* 24

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ lise Lehistele, *Lectures on language contact*, Londra, 1988, p. 20.

sintagme ca *picior plat*, *stare împrejur* sau *curgere de sânge*, care traduc, în or germ. *Plattfuß*, lat. *circumstantia* și, respectiv, lat. *haemorrhagia*, fr. *hemor* nu pot fi încadrate în sfera calculului lexical, întrucât ceea ce a rezultat nu reprezintă un cuvânt, ci o grupare de cuvinte³⁸. Mai precis se poate accepta o oarecare diferență de structură între calc și modelul care l-a generat, cu condiția ca, dacă vorbim despre calc lexical, ceea ce rezultă prin imitație să reprezinte tot un cuvânt, fie el chiar și aproximativ redat, nu mai multe.

Roberto Gusmani oferă o soluție numai în aparență. Interpretarea periferică a ceea ce transpun cuvinte străine în altă limbă drept calcuri sintematice ar rezolva în mare măsură mult o problemă de terminologie. Subordonarea acestor calcuri categoriei de calcuri lexicale structurale ar presupune lărgirea noțiunii specifice acestuia din urmă, încât acesta să includă și unități calchiate mai complexe decât cuvântul derivat la compus, ceea ce e greu de acceptat. Prin însăși denumirea sa, calculul lexical presupune apariția unui cuvânt, nu a mai multe.

Chiar dacă nu se poate nega faptul că se ajunge la combinații de doi sau trei mulți termeni în urma unei interferențe lingvistice, când vorbitorul unei limbi străine încearcă să redea, prin elemente specifice propriului idiom, o noțiune specifică limbii compuse din limba A, rezultatul obținut nu poate fi considerat un calc lingvistic simplă traducere. Eventualele diferențe în privința procedeelelor de formare a cuvintelor, specifice celor două limbi, pot constitui o piedică în privința redării cu fidelitate a modelului. Acest fapt a fost observat de către Theodor Hristea care afirmă că unele compuse străine nu au putut fi calchiate pentru că „structura mai analoagă limbii noastre nu permitea calchierea și deci formarea (din material lingvistic românesc) a unor compuse care să reproducă structura modelelor străine” .

2.1. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ ȘI TRADUCERE

După cum se știe, acest tip de calc este specific cuvintelor derivate la compuse, deci acelor care au o formă internă clară, care poate fi ușor copiată.

Să luăm situația unor derivate în a căror structură intră prefixul *re-* + *bază* cu etimologie îndepărtată latinească. În această categorie intră verbe ca *reculege* < *re-* + *culege*, după fr. *recueillir*; *recurge* < *re-* + *curge*, după fr. *recourir*, înregistrate în scrieri din secolul al XIX-lea.

Fr. *recueillir* provine din lat. *recolligere*, derivat de la *colligere* și moștenit în română în forma *culege*, în vreme ce fr. *recourir* < *re-* + *courir*; fr. *courir* < *courre*, păstrat și în română în forma *cure*, modificată în *curge* prin analogie cu *reculege*.

Faptul că sensul acestor derivate nu decurge din cuvântul-bază e în mod clar rezultatul formării lor în interiorul limbii române și ne determină să le considerăm ca fiind date dat fiind faptul că acest fenomen lingvistic presupune nu numai identitate de structură, ci și identitate semantică între model și copie.

Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 105.

Ibidem.

Astfel, **reculege** primește în DEX, următoarea definiție: „a-și veni în fire, a-și recăștiga calmul, liniștea (după o spaimă, o emoție etc), a se regăsi. *A se concentra, a medita profund, a se adânci într-o meditație”. Sensurile derivatului nu provin din cuvântul-bază. Ele trebuie căutate în franceză. În LEXIS⁴⁰ **recueillir** e definit astfel: (1671) 1. „Se replier sur soi-meme, se concentrer sur ses pensees, ses sentiments”: „Il baissa les yeux et sembla se **recueillir**” (Grasq). - 2. (1688) „Se livrer à pieuses meditations”: J'ai tâche de fixer mon attention, de me **recueillir** comme pour un examen de conscience (Bernanos)”. Ceea ce trebuie însă precizat în mod imperativ este faptul că fr. **recueillir**, cu sensul dat mai sus, este înregistrat în dicționarul amintit sub numărul 2, înaintea sa aflându-se o unitate lexicală omonimă din care s-a desprins și a cărei origine se află în lat. **recolligere**. Prima atestare a lui **recueillir!** datează, potrivit celor consemnate în LEXIS, de la 1080, când cuvântul avea sensurile; 1. „Rassembler en cueillant, en collectant, en ramasant. 2. Reunir ce qui est disperse”. Iată deci că trecerea de la polisemie la omonimie s-a făcut în franceză unde, în sincronie, avem a face cu două unități lexicale distincte”. Româna a calchiat termenul după ce verigile semantice au fost rupte. Numai așa se explică de ce între neologismul **reculege** și mai vechiul **culege** nu există nicio relație de sens, deși cel de-al doilea termen este inclus în primul.

Oarecum la fel stau lucrurile și cu **recurge**, cu deosebirea că, dacă în exemplul anterior era vorba despre un derivat a cărui etimologie îndepărtată se afla în latină, în acest caz derivarea s-a produs în franceză. Astfel, pentru **recourir**, LEXIS face trimitere la **recouriri**, iar pentru acesta la **courir**. Și în acest caz este vorba despre două omonime, sensul lui **recourir** fiind strâns legat de cel al lui **courir**, unde este înregistrat cu sensul „revenir en courant”, așa cum apare la Sevigne: „Corbinelli a ete ici deux jours; il est **recouru** pour voir le grand maître”⁴². Pentru **recourir**, găsim aceeași definiție pe care DEX, ne-o dă pentru **recurge**: „a apela la cineva sau la ceva, a se servi, a se folosi de...; a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor”⁴³. Devine astfel clar că româna a calchiat cel de-al doilea termen al perechii omonime din franceză, ceea ce explică diferența semantică dintre **curge** „a alerga” și **recurge**.

În aceste situații nu există nicio îndoială că este vorba despre calcuri lingvistice, în care modelul străin a fost descompus în elementele sale constituente, iar acestea au fost traduse parțial în românește. Nu același lucru s-a întâmplat în cazul lui **rememora** sau **renova**, care nu reprezintă calcuri, ci simple împrumuturi lexicale a căror origine se află în fr. **rememorer**, lat. **rememorare**, respectiv fr. **renover**, situații în care s-a adoptat atât forma, cât și sensul termenilor străini. Pe de altă parte, o îmbinare de cuvinte ca **a se trage îndărăt** redă fidel conținutul semantic propriu fr. **retirer**. Diferența de structură ne împiedică să vorbim însă despre calc, astfel încât **a se trage îndărăt** reprezintă o simplă traducere a

LEXIS, s.v. **recueillir**.

Cf. LAROUSSE, unde sensurile diferite nu se explică prin omonimie, ci prin polisemie, al doilea sens, care ne interesează de altfel în discuția de față, fiind derivat.

⁴² LEXIS, s.v. **courir**.

⁴³ DEX, s.v. **recurge**.

termenului francezesc: „Turcii atunci **se traseră îndărăt** și se închiseră în Giurgiu în Rusciuc” (Bălcescu, S, 70). Să se compare această sintagmă cu **retrage**, fidelă a verbului francez.

La Dinicu Golescu apare sintagma **iubitor de omenire**, care traduce, în calchia, fr. **philanthrope**, în care au fost identificate elementele grecești **philo** „iubitor” și **anthropos** „om”: „om de neam saxon, învățat blajin și foarte **iubitor de omenire**” (Golescu, î, 121). Semnalăm și glosarea de către autor a lui **aftoc** prin „din sineș împărat” (Golescu, î, 22), perifrază ce redă întocmai cuvântului respectiv, fără a constitui însă un calc lexical.

Lat. **circumcisio** a fost tradus în română prin **tăiere împrejur**: „cu o față milă, mângâie temerile fraților săi și față cu dânșii dete porunci pentru cereră **tăierii** lor **împrejur**” (Bălcescu, S, 151).

Traduceri ale unor compuse germane întâlnim la Al. Odobescu. A **anotimp**, calc de structură după germ. **Jahreszeit**, este redat de către autorul ar. prin perifrază **timp al anului**: „Haydn, la vârsta de 68 de ani, puse capăt sutelor sale de compozițiuni muzicale prin oratoriul numit **Cele patru timpuri ale anului** **die Jahreszeiten**” (Odobescu, P, 120). **Liberul vânător** traduce germ. **Freischiitz**, sau **Liberul vânător** e titlul cap-d'operei teatrale a lui W. (Odobescu, P, 125), iar **stilul perucilor** este o perifrază pentru compusul **Zopf-stil**: „stil pe care l-au denumit, în țările occidentale, cu porecla comică de **perucilor** - Zopfen-stil, și care la noi s-ar zice: «de când cu nemții cu coașă»” (Odobescu, P, 120). Redarea it. **capî d'opera** prin **capete de operă** reprezintă o traducere, în care pl. it. **capo** este redat prin pl. rom. **capete**: „se deprinsese stăruindu-se a despuia fără rușine **capetele de operă** ale lumii” (Odobescu, P, 93). Ulterior, pentru același sens gramatical se va folosi forma **capodopere**, în care compusul primi marca de plural la sfârșit, așa cum se întâmplă în cazul compuselor române caracterizate prin unitate morfologică. De altfel, o formă intermediară între **capete de operă** și **capodopere** apare chiar la Odobescu în aceeași operă literară **d'operele** (Odobescu, P, 127)⁴⁴. Remarcăm aici lipsa vocalei de legătură **o**.

Tot o traducere după un compus german este și **scurt la statură** „scund”, perifrază folosită de N. Filimon pentru a reda germ. **Kurzstämmig** (Filimon, C, 15).

Faptul că modelele străine menționate mai sus reprezintă cuvinte corecte are o importanță deosebită în ceea ce privește reflexul pe care acestea l-au avut în română. Cu privire la acest aspect, Al. Graur a observat că limbile care au cuvinte compuse „permit formarea ușoară a calcurilor... și prin aceasta facilitează împrumutarea de material fonetic străin. Limbile care au cuvinte compuse împrumută mai puține cuvinte străine, ele preferă să traducă elementele componente, folosindu-se astfel de substanța proprie”⁴⁵. Așadar, faptul că româna nu dezvoltă într-o mare măsură acest mijloc de îmbogățire a vocabularului este

⁴⁴ Potrivit DA, pluralul **cap d'opere** este atestat pentru prima dată la Ion Ghica (1800) (**capodopera**).

⁴⁵ Al. Graur, **încercarea asupra fondului principal lexical al limbii române**, București, 1968, p. 154.

dintre cauzele pentru care unele compuse străine nu au putut fi transpuse în română prin cuvinte de același tip, soluția la care limba a recurs de cele mai multe ori fiind împrumutul sau traducerea prin perifraze.

Multe îmbinări lexicale, corespunzătoare unor compuse străine, lasă impresia că sunt românești, că au apărut spontan, altfel spus că reprezintă grupuri sintactice stabile sau rezultatul unor tropi, datorati imaginației creatoare a scriitorilor. Limba care a generat apariția lor devine și mai greu de presupus sau de recunoscut atunci când în interiorul sintagmelor se interpun alte cuvinte.

O asemenea construcție este *vărsare de sânge*, întâlnită în textele românești vechi încă din veacul al XVI-lea și care continuă să apară în textele din secolul al XIX-lea. La baza ei se află compusul slavon Кр-кБопоАHTHK. Sensul de „crimă, omor” pe care îl exprimă *vărsare de sânge* nu se poate explica în absența modelului slavon amintit. Desigur că nu întâmplător alte limbi folosesc denumiri asemănătoare pentru sensul amintit. Engleza se folosește de termenul *bloodshed*, germana de *Blutvergiefien*, iar italiana de *spargimento di sangue*. Termenul grecesc corespunzător este *αἵμαζοκῶν*, care, în ultimă instanță, se află, probabil, la baza apariției tuturor celorlalte denumiri prezentate, printre acestea numărându-se și termenul slavon. În ceea ce privește româna, *vărsare de sânge* se explică prin, sau și prin intermediar slavon. Prezența acestei perifraxe în cea mai veche versiune a *Vieții sfântului Vasile cel Nou* se explică, indubitabil, printr-o influență slavonă, întrucât textul respectiv reprezintă o traducere a unui original slavon⁴⁶. Reproducem în continuare contextul în care sintagma respectivă apare: „Cu ce să spurcară oamenii din veac? Cu slujirea idolilor și cu vrăji, cu farnece și cu otrăvire, cu mestecare de sânge, cu ucideri și cu *vărsare de sânge*” (f. 120’).

Două secole mai târziu, îmbinarea lexicală în discuție apare, în aceeași formă sau cu unele modificări, la unii scriitori: „Purta o sabie turcească, fecioară de orice *vărsare de sânge*” (Kogălniceanu, O I, 97); „era de părere să facă o revoluțiune, prin care să silească pe Domnul Tudor a le da garanții solide pentru încetarea *vărsării de sânge* pe viitor” (Filimon, C, 200). La Asachi am înregistrat varianta fără prepoziție: *vărsarea sângelui*: „ni va scuti de *vărsarea sângelui*” (Asachi, O I, 599), în vreme ce Heliade se folosește de varianta *vărsătură de sânge*: „supărarea însă a tuturor este pentru ce să scamote domnia cu tirtipuri, cu turburări și *vărsături de sânge*” (Heliade, O III, 306).

În ceea ce privește locuțiunea verbală *a(-și) vărsa sânge(le)* „a ucide”, respectiv „a muri, a se sacrifica”, suntem de părere că aceasta a apărut prin derivare regresivă de la expresia *vărsare de sânge*: „De ce voiți *a vărsa sânge* nevinovat?” (Asachi, O I, 528); „ai putea *vărsa sângele* unui tiran” (Asachi, O I, 599); „poate că *ar fi vărsat* chiar *sânge* nevinovat, dacă nu intervenea Păturică” (Filimon, C, 201); „bateți-vă, *vărsați-vă sângele*, ardeți satele și capitalele” (Heliade, O III, 311).

⁴⁶ în legătură cu acest text, vezi *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului*, în *Cele mai vechi cărți populare în limba română*, voi. IX, studiu filologic, studiu lingvistic, ediție și glosar de Măria Stanciu-Istrate, București, 2004. Ediția reproduce cea mai veche copie românească a acestui text, păstrată în ms. rom. 100, aflat la BAR, filiala Cluj-Napoca.

Traduceri similare *vărsării de sânge* apar frecvent în limba veche. În *sfântului Vasile cel Nou*, text amintit mai sus, am mai întâlnit: *făcătoriu de v* sl. jKHBOTBopAuiiH (f. 138’); *iubitriu de avuție* - sl. cpeGpoAioEeiik (f. 115’); *iubit de oameni* - sl. HeAOB-kKOAWGle (f. 100’); *luptătorii icoanelor* - sl. HKON*B *mestecare de sânge* „incest” - sl. Kp-kBOAvkuieNMK (f. 120’); *ogodirea pănt* „îmbuibare” - sl. HplBOoyroAHK; *slujirea idolilor* - sl. nAκAccAov?Kenie (f. 120’); *urătorii de oameni* - sl. MACBkONaBHCINHUJ (f. 60’).

Se poate constata că, în urma traducerii în română, elementele aflate la baza alcătuirii compuselor slavone au fost transpuse în altă ordine, astfel încât elementul determinant apare postpus. Există însă și sintagme în care se rescrie topica slavonă, fără a se putea însă vorbi despre calc: *într-o fire* - sl. CAHNOO (f. 138’).

2.2. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ ȘI TRADUCERE

La Dinicu Golescu apare termenul *scos* „basorelief („toate acele *scos* lucrate în aur”; Golescu, I, 85). Cuvântul *basorelief* primește în DEX₂ următoarea definiție: „lucrare de sculptură cu figuri *scoase* (s.n., M.S.I.) în relief pe un fond care face corp comun”; < it. *bassoreliefo*, fr. *bas-relief*. Într-un asemenea context putem vorbi despre calc semantic întrucât cele două etimoane, italian și francez, au decât un sens, acela bine cunoscut din sculptură, nu și pe acela pe care forma participiu a rom. *a scoate* îl are în mod obișnuit.

În aceeași situație se află *scobit* „sculptat”, atestat la același autor: „sânge statue de marmură, *scobite* chiar de acel vestit Canova” (Golescu, I, 120). În acest caz avem a face cu o simplă traducere, mai precis cu o echivalare semantică întrucât fr. *sculpter* nu are și sensul „a scobi”. Pentru aceeași noțiune Bolintineanu folosește termenul *săpat*: „El arată cupa... toți s-au minunat./ Ea era *săpată* din matostat” (Bolintineanu, L, 49).

Cuvântul *căruță* apare la Dinicu Golescu pentru *vagon*: „au și mii de *căruțe* împreunate *căruțe* și încărcate cu bolovani de piatră” (Golescu, I, 57).

În unele situații de același fel, este greu de precizat dacă este vorba de calcuri semantice sau numai despre echivalări de sens sau, altfel spus, de traduceri propriu-zise. Este vorba, de asemenea, despre fapte de limbă specifice scrierilor din secolul al XIX-lea. Într-o analiză pe care o face limbii poeziei din secolul al XIX-lea, Iancu Văcărescu, G. Ivănescu⁴⁷ se referă și la calcurile lingvistice prin care în limba română s-a realizat „împrumutarea numai de sensuri și unirea lor cu cuvinte deja existente în limba română”. Ele sunt mai puține la autorul nostru și nu s-au impus decât foarte rar. Este rezultat din lipsa de curaj a scriitorilor în ce privește împrumutul cuvintelor străine. Mai târziu limba a ajuns, în cazul lor, la unele neologisme⁴⁸. Chiar

⁴⁷ Vezi G. Ivănescu, *Ortografia și limba lui Iancu Văcărescu din „Poezii alese”*, [București, 1830, în CILRL, II, p. 55-74.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 69.

G. Ivănescu nu denumește în termeni expliciți fenomenul lingvistic despre care vorbește, s-ar părea că este vorba despre calcul semantic. Autorul nu explică în niciun fel modalitatea prin care acest transfer semantic s-ar fi putut face. Analizând exemplele citate, am putut constata că numai o parte dintre ele se încadrează în sfera calculului, celelalte reprezentând traduceri sau echivalări cu termeni românești care fac parte din aceeași sferă semantică cu noțiunea denumită ulterior în română printr-un împrumut lexical. De remarcat este faptul că într-un singur caz este indicat modelul după care se consideră că s-ar fi efectuat calculul respectiv. Plecând de la afirmația surprinsă mai sus, potrivit căreia locul unităților lexicale considerate a fi calcuri a fost luat ulterior de neologisme și dat fiind faptul că aceste neologisme sunt trecute în continuare ca explicații sau definiții ale termenilor respectivi, le-am considerat pe acestea drept posibile modele.

Astfel, în textul lui Iancu Văcărescu se stabilește o relație de corespondență între *a-i lua seama* și *a-l/a o observa* („Zăresc, văd așa copilă / Abia *seama i-am luaf* \ p. 17⁵⁰). Desigur că această relație există, însă ea nu se datorează unui calc, ci unei echivalări semantice a unui cuvânt străin cu o unitate frazeologică autohtonă.

Nici *îndumnezeit*, explicat prin „divin”, nu e un calc semantic („Minutul *îndumnezeit*, p. 35). Sensul cuvântului românesc nu se datorează împrumutului *divin* < fr. *divin*, lat. *divinus*, ci bazei de la care s-a format: *Dumnezeu*.

În aceeași categorie sunt trecute *învădat* „vădit” („Și arăt *învădat I* Că sufletu-mi e-nfocat, p. 47); *lucrare* „efect, acțiune” („Pân-a nu fi cunoscută / *lucrare* ele au, / Sumeția-i e căzută”, p. 7); *unirea* „unitatea” („Vocea, mintea, vorba mea / N-au *unirea* ce avea”, p. 47); *stare* „putere”, „posibilitate” („Aș zbura d-aș avea *stare I* La maică la Dumnezeu”, p. 18; „Și eu asemenea pă cât am *stare I* Jărtfăscu-ți vecinie viața-mi întregă”, p. 31); *surpături* „ruine” („*JSurpături* sânt de o parte ? D-un oraș ce a domnit”, p. 8).

Dacă în toate aceste cazuri, trecute de G. Ivănescu în sfera calculului, este ignorat mecanismul care ar fi putut declanșa imitația, în ceea ce privește folosirea verbului *a înțelege* cu sensul „a auzi” autorul menționează în paranteză: „desigur, calc lingvistic după *ir.j'entend*”⁵⁰, aceasta după ce redă contextul: „*înțeleg* șoapte”, p. 7.

În concluzie, traduceri sau echivalări semantice au fost incluse nu în mod greșit, ci deliberat în sfera calculului lingvistic, datorită concepției mai largi pe care autorul amintit a avut-o în legătură cu imitațiile semantice. De altfel, în definiția citată de noi mai sus nu se pomenește nimic despre sensul pe care cuvântul românesc trebuie să-l aibă în comun cu termenul străin pentru a se putea efectua transferul semantic, fără de care nu putem vorbi despre acest tip de calc. În acest sens, Ion Ștefan afirmă: „Transmiterea dintr-o limbă în alta a unui sens se poate realiza și prin unele echivalențe stabilite de traducător, care pot duce la lărgirea conținutului unui cuvânt”⁵¹. Autorul citat oferă ca exemplu cuvântul *strașnic* care

apare în unele traduceri din secolul al XIX-lea și cu sensul fr. *auster*, precizând: „în acest caz nu avem de-a face cu un calc”⁵².

Am insistat asupra exemplelor extrase din poeziile lui Iancu Văcărescu tocmai pentru a semnala o stare de fapt existentă la vremea respectivă și remarcă de altfel, de G. Ivănescu. Este vorba despre timiditatea de care dau dovadă scrierile din această epocă în fața împrumutului de cuvinte străine, pe care preferă să echivaleze uneori cu termeni autohtoni, asemănători din punct de vedere semantic. Aceste *echivalări semantice* nu sunt altceva decât *traduceri* propriu-zise, așa cum am constatat mai sus. Analizând limba traduceri *Cugetărilor* lui Oxenstiern făcând din franceză de un autor necunoscut, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea Tudor Vianu remarcă sărăcia vocabularului românesc de la acea dată, lipsa termenilor proprii, privitori la viața morală și intelectuală⁵³. Astfel, traducătorul nu la îndemână un cuvânt care să corespundă exact fr. *prudence* și atunci îl redă prin *pricepere*. Tot așa, fr. *raison* va fi tradus prin *socoteală*, fr. *imaginer* prin *a cugeta*, iar fr. *curiosite* prin *iscodire*⁵⁴. Echivalările semantice de acest gen reprezintă o prima modalitate la care limba recurge pentru a reda termenii străini corespunzător. Următorul pas îl constituie calcul lingvistic, despre care L. Deroy spune că este o formă de împrumut, care are meritul de a nu răni sentimentul lingvistic al vorbitorilor⁵⁵, dându-le impresia că, de fapt, cuvintele sunt autohtone. Dovadă în acest sens, spune autorul citat, o constituie faptul că unele cuvinte au fost întâi calchiate, iar numai după aceea și împrumutate⁵⁶.

Ceea ce trebuie subliniat încă o dată este faptul că între traduceri de tipul celor prezentate mai sus și calcul lingvistic este o deosebire netă, care nu permite confundarea acestor două categorii. Erorile de interpretare care totuși au apărut au fost favorizate de împrejurarea că orice calc presupune în mod necesar o traducere.

Reproducem în continuare alte echivalări semantice, întâlnite în scrierile din secolul al XIX-lea, justificate prin sărăcia vocabularului de la acea dată:

ieșit „rezultat” traduce fr. *resultat* „ce qui arrive, se produit à la suite d'une action”: „Ce *ieșituri*” minunate n-ar fi putut atunci avea această expediție” (Bălcescu, S, 251-252); „Acest tractat îngiositor pentru el și nația sa, *ieșit* trădării dinlăuntru și dinafară, fatalitatea împregiurărilor puse pe Mihai în nevoia priimi” (Bălcescu, S, 168);

înaintare „progres” redă fr. *progres*, lat. *progressus*: „Veacul cere *înaintare*” (Bolliac, O II, 16); cf. *progresul*, la același autor: „Este de observat că, *progresul* unei societăți, cu *progresul* politic, cu *progresul* social, *progresul* totalmente și literatura unei națiuni” (Bolliac, O II, 55);

mişcător „impuls, imbold”; cf. fr. *mobile*, lat. *mobilis*: „O asemenea egalitate nu s-ar putea menține decât numai comprimând puterile individuale și suprimând

Ibidem.

Tudor Vianu, *Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în LR, nr. 4, 1954, p. 45-58.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 46.

⁵¹ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 216.

⁵² *Ibidem.*

⁵³ Cuvânt explicat de autor într-o notă de subsol.

⁵⁰ Trimiterile la numărul paginii aparțin autorului și se referă la volumul de versuri din 1830.

⁵¹ *Op. cit.*, p. 69.

⁵² Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 341.

cu totul *mişcătorul* progresului social" (Ghica, O I, 238); „Dorința de a se sui pe treptele sociale este o aspirațiune naturală a omului, ea este *mişcătorul* cel mai puternic al progresului și al civilizațiunii" (Ghica, O I, 241);

nesimțitor „insensibil”; cf. fr. *insensible*, lat. *insensibilis*: „atât sântem de *nesimțitori* la gloria națională" (Bălcescu, S, 183);

putințe „mijloace de care dispune cineva”; cf. fr. *possibilites*: „în starea de izolare, trebuințele covârșesc *putințele* noastre, mijloacele noastre de producțiune" (Ghica, OI, 22i);

simțire „sentiment" redă fr. *sentiment*: *simțire* de dragoste" (Bălcescu, S, 82); „Nenorocitul sfârșit al acestei povestiri, în care ea trăise ca-ntr-o desfășurare aieva de întâmplări, în vârtejul cărora neîncercatele *simțiri* îi fuseseră târâte cu-atâta înfierbântare, vui greu în adâncul acestei vieți atât de neștiutoare de patimile și tulburările lumești" (Vlahuță, S II, 18);

treabă „afacere" corespunde fr. *affaire*: „ministru al *trebilor* dinafară" (Ghica, OI, p. 298);

trebuințe „mijloace necesare" traduce fr. *necessites*: „în starea de izolare, *trebuințele* covârșesc *putințele* noastre, mijloacele noastre de producțiune" (Ghica, OI, 221).

Există situații în care termenul străin, cu care se stabilește echivalența, este indicat de autor în paranteză: *amețală* „confuzie" - fr. *confusion* („Mări această știre peste măsură spaima și *amețala (confusion)* în tabără" Bălcescu, S, 229); *spărtură* - fr. *breche* („se făcu o bună *spărtură (breche)* cu o crăpătură de patru brațuri de ziduri" Bălcescu, S, 244).

Am înregistrat însă și exemple în care pe primul loc se află cuvântul împrumutat, explicat în paranteză prin termeni autohtoni: *olfactic (de mirosire)* < fr. *olfactif*: „de n-ar fi vrut să facă din acest organ *olfactic (de mirosire)* însuși centrul ființei noastre, oglinda inimei noastre, l-ar fi pus, firește, într-altă parte" (Heliade, O III, 84).

3. RAPORTUL DINTRE CALC ȘI ÎMPRUMUT

În legătură cu raportul dintre calc și împrumut, Ion Rizescu precizează: „orice caic se poate socoti drept împrumut, căci la baza lui stă fie cuvântul, fie expresia ori sensul cuvântului din altă limbă [...]. Desigur că nu orice împrumut este un calc. Cuvintele *colhoz, hozrasciot, instructaj* intrate de curând în limbă, sau *izvor* (foarte vechi) sunt împrumuturi, căci a fost adoptat termenul din altă limbă, adică transplantat așa cum era, cu forma sa fonică și sensul său (fără a-l traduce cu mijloacele existente ale limbii române)"⁵⁸.

Deosebirea dintre calc și împrumut au fost subliniate și de Roberto Gusmani, la care am întâlnit următoarea aserțiune: „Il calco si differenzia dai piu appariscenti fenomeni di prestito in quanto abbraccia quei casi d'interferenza in cui l'imitazione

del modello alloglotto e limitata alia «innere Sprachform» e non ha di più riproduzione delPaspetto esteriore: si trata, rispetto al prestito, di una copia fedele, di un processo mimetico in un certo senso piu raffinato, senza che questo si possa parlare di una reale sidderenza di natura tra i due processi"⁵⁹.

3.1. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ ȘI ÎMPRUMUT

Dacă pentru a se produce un împrumut este suficientă identificarea, numai aproximativă, a semnificativului, făcându-se astfel abstracție de caracterul motivat pe care termenul străin îl are în limba căreia îi aparține, în producerea calc este nevoie ca modelul ori tiparul să aparțină unui cuvânt transparent, motivat din punct de vedere structural⁶⁰. Ceea ce se împrumută însă în calculul lexical de structură morfematică nu este învelișul exterior sau aspectul sonor, ca în cazul unui împrumut propriu-zis, „ci acel element imaterial pe lingviștii îl numesc adeseori «formă internă»"⁶¹. Se poate spune, deci, că orice calc este un împrumut, însă nu orice împrumut reprezintă în același timp un calc lingvistic. Dacă în cazul împrumutului atât forma, cât și conținutul aparțin limbii donatoare, în ceea ce privește cuvintele apărute prin imitație există întotdeauna și structura lor ceva specific limbii care imită.

E. Seidel constată că „există două modalități de a prelua dintr-o limbă străină împrumutul (preluarea de material dintr-o limbă străină) și imitația (calc). Deosebirea dintre aceste modalități este aceea că în cazul celei dintâi este necesară cunoașterea limbii din care s-a făcut împrumutul. În schimb, bilingvismul constituie condiția principală „a preluării procedeelelor dintr-o limbă străină prin transpunerea acestora din limba maternă într-o limbă străină"⁶². Concluzia autentică este următoarea: „Calculul este, prin urmare, imitarea materialului și a procedeelelor care lipsesc în limba proprie. Împrumutul înseamnă preluarea totală a materialului lingvistic; în calc limba străină oferă doar modelul care nu e preluat direct, ci numai imitat. În cazul împrumutului, materialul lingvistic rămâne în esență același limbii străine, se adaptează doar, în general, mai mult sau mai puțin la structura limbii care împrumută"⁶⁴.

Redarea unui cuvânt sau a unei construcții străine fie prin calc, fie prin împrumut poate fi influențată de factorul sociocultural. În acest sens, M. Deanovic a observat că slavii meridionali fără instrucție, veniți în contact cu limbile de mare prestigiu, greaca și latina, și-au îmbogățit limba mai ales prin împrumuturi simple, pe când oamenii culti, în special scriitorii, au preferat

Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 23.

Vezi, în acest sens, Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 26.

⁶⁰ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 216.

E. Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*, București, 1958, p. 132.

⁶¹ *Ibidem*, p. 133.

⁶² *Ibidem*, p. 134.

calchierea termenilor străini⁶⁵. La fel consideră și Roberto Gusmani, atunci când afirmă că, în ceea ce privește calculul, acesta presupune un grad de bilingvism mult mai avansat decât în cazul împrumutului, de unde și caracterul său cult⁶⁶.

În opinia lui L. Deroy bilingvismul nu este suficient pentru a explica faptul că împrumutului îi este preferată uneori subtilitatea ce caracterizează calculul. El spune că bilingvismul este numai condiția. Calculurile se pot produce uneori din dorința de a evita cuvântul străin din cauza purismului sau naționalismului⁶⁷.

Se întâmplă ca același termen străin să fie redat în limba română fie prin calc, fie prin împrumut, fie prin ambele mijloace. Reflexele pe care calculul sau împrumutul le-au avut nu au fost însă întotdeauna viabile, astfel încât, în unele situații, în locul formei calchiate a fost preferată cea împrumutată sau, dimpotrivă, aceasta din urmă a cedat locul calculului. Alteori, ambele forme au rămas în limbă, alcătuind așa-numitele dublete lexicale sinonimice⁶⁸. Din categoria calculurilor neviabile, înlocuite de împrumuturi, fac parte exemple⁶⁹ ca: *președea - prezida* (Heliade, O III, 485; Bălcescu, S, 182), *prezidui* (Asachi, O I, 480) (< lat. *praesidere*, fr. *presider*); *propășire - progres* (Heliade, O III, 477; Bolintineanu, ME, 62; Vlahuță, S, II, 108) (< lat. *progresus*, fr. *progres*); *simțibil - sensibil* (< lat. *sensibilis* și fr. *sensible*); *simțibilitate - sensibilitate* (< lat. *sensibilitas*, fr. *sensibilité*); *simțitiv - senzitiv* (< fr. *sensitif*, lat. *sensitivus*); *simțual - senzual* (< fr. *sensuel*, lat. *sensualis*) etc.

Din categoria împrumuturilor înlocuite de calculuri, fac parte exemple ca: *aqueduc* (Heliade, O III, 390) - *apeduct* (< lat. *aquaeductus*); *asicura* (Heliade, O III, 300) - *asigura* (< it. *assicurare*)⁷⁰; *manuscript* (Alexandrescu, O, I, 3) - *manuscris* (< lat. *manuscriptum*; cf. și fr. *manuscrit*, explicabil prin același etimon latin); *novelă* (Kogălniceanu, O I, 53) - *noutate* (< fr. *nouvelle*, it. *novella*), *deplora* (Bolliac, O II, 74) < fr. *deplorer - déplânger*; *devument* (Bălcescu, S, 148) - *devotament* (< fr. *devoement*); *dispoza* (Bălcescu, S, 111) - *dispune* (< fr. *disposer*); *langagiu* (Heliade, O III, 180) - *limbaj* (< fr. *langage*)⁷¹; *prezident* (Heliade, O III, 496; Kogălniceanu, O I, 73; Bolintineanu, ME, 117; Filimon, C, 10; Ghica, O III, 438) - *președinte* (< lat. *praesidens*, -*tis*, germ. *Präsident*, fr. *président*); *resignațiune, rezignație* (Filimon, C, 49; Heliade, O III, 392) < fr. *resignation*, derivat de la *resigner* - a fost înlocuit definitiv de forma românizată *resemnare*, derivată de la *resemna*, sau modelată direct după modelul francezesc

amintit, sub influența lui *semn*, moștenit din lat. *signum*, recunoscut în st. termenului francez; *retirat* „retras” (Bălcescu, S, 63) presupune existența un *a retina*, împrumutat din fr. *retirer - retrage*; *rezidenție* (Asachi, O I, 57) - *residenza*, fr. *residence*, germ. *Rezidenz*; circulă și astăzi, ușor modificat, în *rezidență*, concurată puternic de *reședință*; *seansă* (Bolliac, O II, 8), (Bolliac, O II, 8; Bălcescu, S, 99; Bolintineanu, ME, 62) < fr. *seance* a fost de *ședință*; *sumarin* (Heliade, O III, 383) < fr. *sous-marin*, redat ulterior prin parțial *submarin*; *viceprezident* (Bălcescu, S, 65), un împrumut din fr. *président*, înlocuit de *vicepreședinte* etc.

Dublete sinonimice, alcătuite din calc și împrumut sunt, de pildă: *ata dependentă, atârnat - dependent*, *binecuvânta - blagoslovi*, *bunavestire - blagovestire*, *conlocui - coabita*, *conlucra - colabura*, *conlucrător - colaborator*, *conșfînțit - înrâuri - influența, locțiitor - locotenent* etc.⁷³

3.2. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ ȘI ÎMPRUMUT

Nu de puține ori, calculul semantic a fost confundat fie cu împrumutul, traducerea. Dificultatea de a distinge între calc semantic și împrumut în atunci când cele două unități lexicale sunt identice sau asemănătoare din p. vedere formal. În acest sens, discutând cazul cuvântului *brigadă* „unitate de muncă”, I. Rizescu se întreba: „Este acesta un calc după rusă sau un împrumut?” Răspunsul dat de către autor este favorabil calculului, „deoarece cuvântul cu înțeles mai vechi de «unitate militară» exista mai de mult în limba română (deși și în ambele limbi l-au împrumutat din franceză)”⁷⁵. La fel s-a întâmplat și cu *realiser*, care datorează sensul „a înțelege” engl. *to realise*⁷⁶. Cu privire la acest exemplu, Christian Nicolas consemnează: „pour illustrer ce procede en fait de meme, les linguistes citent, sans autre forme de proces, le verbe *realiser*, qui a le sens moderne de «se rendre compte de (que)» met en rapport avec son homonyme anglais *to realize*, à qui, nous dit-on, il doit cette nouvelle acception, les virtualités offertes par sa propre etymologie”⁷⁷. Faptul că un dicționar ca I. Rizescu înregistrează două verbe omonime *realiser*, și *realiser*, demonstrează, pe de altă parte, că autorii săi consideră că în acest caz nu este vorba despre calc semantic (acesta ar fi condus la polisemie), ci despre împrumut lexical (rezultatul fiind constituindu-l apariția unui cuvânt nou).

Despre statutul acestei unități lexicale vorbește și Theodor Hristea, atunci când în discuție rom. *realiza*: „Astfel, chiar pentru specialiști e greu de precizat dacă actuala folosire a lui *realiza* (cu sensul de «a-și da bine seama, a re-

⁶⁵ Mirko Deanovic, *Osservazioni sulle origini dei calchi linguistici*, în „Archivum Romanicum”, 18 (1934), p. 131.

⁶⁶ R. Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico (Parte I)*, p. 26.

⁶⁷ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 217.

⁶⁸ Pentru mai multe exemple vezi, mai jos, p. 304 ș.u.

⁶⁹ Întrucât, într-o altă secțiune a lucrării, calculurile discutate aici vor fi reluate și prezentate în contextele care apar, ne vom rezuma aici doar la a le menționa. Nu la fel vom proceda însă cu formele împrumutate, pentru care vom specifica, în paranteză, scriitorul, opera și pagina la care au fost înregistrate.

⁷⁰ La apariția calculului a contribuit și modelul oferit de fr. *assurer*.

⁷¹ La apariția calculului a contribuit și modelul oferit de lat. *novitas*, -*atis*.

⁷² La apariția calculului a contribuit și modelul oferit de it. *linguaggio*, după cum o dovedește existența variantei lexicale *limbagiu*.

⁷³ Pentru mai multe exemple, vezi mai jos, p. 304 ș.u.

⁷⁴ Rizescu, *Contribuții*, p. 22.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ S. Ullmann, *op. cit.*, p. 203.

⁷⁷ Christian Nicolas, *Le procede de calque semantique*, în „Cahiers de lexicologie” v. 1994-U, p. 76.

înțeleagă») e rezultatul unui împrumut lexical sau al unui împrumut de sens (numit și *calc semantic*). Precum se știe, acesta din urmă duce, de obicei, la *polisemie*, însă limitele dintre această categorie semasiologică și *omonimie* nu pot fi întotdeauna stabilite cu ușurință. Dacă admitem că *realiza* (cu sensul de mai sus) este exclusiv un produs al influenței engleze (< *to realize*) și că el constituie un omonim al mai vechiului *realiza* (< fr. *realiser*), atunci avem toate motivele să vorbim, în cazul acestui «anglicism», de un simplu împrumut lexical⁷⁸. Autorul înclină în final să dea câștig de cauză influenței engleze, altfel spus să considere actuala folosire a lui *realiza* drept rezultatul unui împrumut, neexcluzând însă cu desăvârșire „o eventuală contribuție a limbii franceze la apariția noului sens pe care îl are rom. *realiza*”⁷⁹.

Așa cum s-a văzut mai sus, Einar Haugen și, în acord cu el, alți lingviști, vorbesc, în situații de acest tip, despre *împrumuturi prin analogie*. Ei consideră ca împrumutul semantic este facilitat de asemănarea formală.

Dacă în astfel de cazuri confuziile care ar putea să apară între calc și împrumut sunt oarecum scuzabile, interpretarea lui *debușă* drept calc după fr. *deboucher*, semnalată de către Theodor Hristea⁸⁰, este de neînțeles. În acest caz nimic nu ne împiedică să acordăm verbului de origine franceză statutul de împrumut lexical, neexistând nW un motiv de îndoială în acest sens. Același autor constată cu un alt prilej o greșeală în sens invers: interpretarea lui *ajuca* „a cânta la un instrument” drept „împrumut omonimie” din fr. *jouer*⁸¹. În acest caz este vorba despre un autentic împrumut de sens, deci despre calc semantic, așa cum pe bună dreptate autorul a remarcat și cu alt prilej⁸², și nu despre un împrumut lexical. Faptul că cele două unități lexicale nu sunt identice din punct de vedere formal face de neînțeles raționamentul pentru care s-a putut crede că este vorba despre un caz de omonimie.

Ținând cont de specificul calcului semantic definit ca „un fenomen lingvistic care constă în preluarea de către un cuvânt a sensului sau a sensurilor unui cuvânt străin, pe care acesta le are în plus față de sensul comun al celor două cuvinte”⁸³, devine clar că vorbim despre împrumut de sens, indiferent dacă cele două unități lexicale sunt identice formal, seamănă, sau sunt total diferite. De altfel, așa cum am văzut, identitatea sau cvasiidentitatea formală devine uneori o piedică în interpretarea corectă a căii pe care a apărut sensul nou. Destul de numeroase sunt situațiile în care cele două cuvinte care interacționează sunt diferite din punctul de vedere al aspectului fonetic. Și în acest caz însă este destul de greu de perceput influența străină exercitată asupra unei anumite unități lexicale și aceasta întrucât vorbitorul nevizat poate crede că este vorba despre o evoluție semantică firească a termenului respectiv⁸⁴.

⁷⁸ Hristea, *Sinteze*, p. 103.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 104.

⁸¹ Idem, *Calc, traducere și împrumut lexical*, în „România literară”, nr. 33 din 18 august 1977, p. 8.

⁸² Idem, *Calcul internațional*, în SCL, nr. 5, 1975, p. 500.

⁸³ Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 342.

⁸⁴ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 215.

Plecând de la observația că orice calc este în același timp o traducere și un împrumut, am încercat să facem unele delimitări între aceste clase, de fiecare dată luând în considerație afirmațiile cercetătorilor români sau străini, care s-au ocupat de acest timp, asupra subiectului. Am ajuns la concluzia că transpunerea unor conținuturi străine prin îmbinări lexicale alcătuite din doi sau mai mulți termeni nu reprezintă calcuri, ci simple traduceri. Așa cum au observat unii cercetători, rezultatul unui calc se ajunge în astfel de situații se datorează imposibilității limbii de a reda o conținut lexicală străină prin mijloace de formare identice cu cele ale idiomului în care care nu-i sunt specifice.

II. CALCUL LINGVISTIC ȘI ECHIVALĂRILE SEMANTICE

Studiile consacrate contactului dintre limbi au scos la iveală existența unor situații în care, pentru redarea unui cuvânt din limba A, limba B recurge la termeni indigeni sau creați special pentru această ocazie, dar care nu au nicio legătură formală sau semantică cu termenul străin. Asemenea cuvinte au fost denumite de W. Betz *Lehnschdpfung*⁸⁵. Noțiunea este preluată de Weinreich și redată prin termenul *creations*, cu următoarea definiție: „a term applied to new coinages which are stimulated not by cultural innovations, but by the need to match designations not available in a language in contact: e.g. Yiddish *mitkind* 'sibling' (literally 'with child') created on the stimulus of English *sibling*, German *Geschwister*, and other equivalent terms much in vogue in present-day social science”⁸⁶. Această categorie de cuvinte lipsește din clasificarea propusă de Kr. Sandfeld Jensen⁸⁷, dar apar în O. Weise⁸⁸, care o include în categoria calcului, denumind-o *Ersatzlehnwörter* și *frei geschaffene Ersatzwörter*.

Pe o altă poziție se situează Einar Haugen, care, într-o recenzie⁸⁹ de la începutul cărții lui H. Gneuss⁹⁰, afirmă că acest tip de neologisme, denumit de el *invented words*, presupune numai existența unui „stimul” din partea limbii străine, și este un proces real de interferență lingvistică. De altfel, și Weinreich a observat unele exemple incluse în această categorie trimit în mod vag la presupusul ar

⁸⁵ W. Betz, *Deutsch und Lateinisch; die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktiner*, Bonn, 1949, p. 27-28.

⁸⁶ Uriel Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problems*, New York, 1953, p. 5. *Notes sur les calques linguistiques*, p. 166 ș.u.

⁸⁷ O. Weise, *Unsere Muttersprache*, Leipzig, 1912, p. 208.

⁸⁸ Vezi „Language”, 32, 1956, p. 761-766.

⁸⁹ Este vorba despre *Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altenglischen*, Berlin, 1954.

Astfel, cu privire la exemplul oferit de Betz (este vorba despre germ. *Kraftwagen*, creat pentru a reda pe *Automobil*), Weinreich observă că „the reference to the model form in another language is quite vague”⁹¹.

Problema este reluată de cercetătorul italian R. Gusmani, care analizează mai multe exemple, ca germ. *Umwelt* pentru fr. *milieu*, gr. *rajuig* pentru lat. *quaestor*, it. *comizio*, *oleodotto* pentru engl. *meeting*, *pipeline* etc. Gusmani observă că lipsa unei corespondențe de formă internă dintre termeni exclude din discuție calcul structural (*calco strutturale*). Totodată, lipsa unui sens comun între membrii fiecărei perechi înainte de producerea interferenței ne împiedică să vorbim despre calc semantic: „D'altro canto, se dai piano formale passiamo a quello del significato, dobbiamo concedere che la rispondenza tra modello e replica non discende dai rapporto istituibile tra le funzioni semantiche delle due parole anteriormente al fenomeno d'interferenza, come succedeva con gli autentici calchi semantici: il fatto che tauiac, «tesoriere», per esempio, sia stato prescelto come equivalente di *quaestor* non e interpretabile come conseguenza dell'estensione di un significato già in partenza affine a quello del termine latino, ma e frutto di un accostamento approssimativo che prescinde da un'analisi della motivazione semantica del modello. Si potrà tutt'al piu dire che il parlante ha istituite un rapporto tra le funzioni dei due magistrati, trovandovi certi punți di contatto tali da legittimare un'equivalenza tra i relativi termini, che risulta cosi fondata parimariamente sul piano della realtà *extralinguistica*”⁹² [s.a.]. Asemenea exemple ar putea fi considerate, după părerea lui Gusmani, *calcuri conceptuale (calchi concettuali)*, deși autorul amintit se întreabă mai departe dacă se poate vorbi despre calc la acest nivel de interferență. Aceasta pentru că „sotto questa denominazione noi abbiamo in effetti raccolto dei particolari fenomeni d'interferenza *linguistica* [s.a.], mentre nei casi in discussione l'interferenza e limitata al piano dei concetti, non investe cioe quello delle concrete forme d'espressione che - come s'e visto - sono del tutto autonome”⁹³. Astfel încât i se pare mai potrivită denumirea *interferență conceptuală (interferenza concettuale)*, „che non e, di per se, fenomeno di natura linguistica, ma produce (al pari di tanti fattori d'ordine storico-culturale, come l'acquisizione di nuove tecniche, la diffusione di nuovi valori culturale) delle ripercussioni indirette anche sul piano della lingua, stimolandone la creatività e rinnovandola”⁹⁴.

Considerăm, la rândul nostru, că în situații de acest gen nu se poate vorbi despre calcuri autentice, ci despre încercări de a reda cu mijloace lingvistice proprii concepte întâlnite în alte limbi, pentru care limba proprie nu are încă un corespondent. Este vorba, de fapt, despre *traduceri aproximative* prin termeni indigeni care au în structura semantică unele trăsături afine, fără a se putea stabili

Uriel Weinreich, *op. cit.*, p. 51.

Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, Parte I, p. 45.

Ibidem, p. 46.

Ibidem.

un sens comun, care să permită să se vorbească despre calc semantic”. Asemeni ar putea fi incluși într-o categorie denumită *echivalări semantice*. Se poate vorbi despre calc în asemenea situații o dovedește și faptul că, termenul străin este echivalat printr-o combinație de două sau chiar trei calc indigene. De pildă, pentru a exprima ceea ce, în franceză, este denumit *observation*, autorii români din secolul al XIX-lea foloseau sintagma *băg seamă*: „felurimi de asemenea *băgări de seamă*” (Heliade, O III, 114). *Aminte*, prezent, în aceeași epocă, cu sensul „atent”, traduce, probabil *attentus*: „corectorul, sau și redactorul «Curierului», bine ar fi să fie mai *aminte* la corectură” (Heliade, O III, 160). O echivalare similară o reprezintă *creștere* „educație”, folosit pentru a reda sensul fr. *education*: „da o bună *educație* copiilor săi” (Ghica, O III, 453).

III. CAUZELE PRODUCERII CALCULUI

Apariția calcurilor într-o limbă este strâns legată de viața socială sau culturală a poporului care vorbește limba respectivă⁹⁶. Printre cauzele care-i pot determina pe vorbitori să recurgă la calchiere se numără următoarele:

1. DESEMNAREA

UNUI OBIECT SAU A UNUI CONCEPT NOU

S-a spus că limba recurge fie la calc, fie la împrumut atunci când se simte necesitatea denumirii unei noțiuni noi⁹⁷. Ion Ștefan⁹⁸ observă însă că, deși atât calcul, cât și împrumutul vin să exprime noțiuni inexistente în limbă, exemplu calcul *acrima* „acid” a desemnat, în momentul apariției lui, o noțiune nouă, există și situația în care consecințele fenomenelor amintite aduc modificări noi de exprimare pentru noțiuni preexistente. Astfel, pentru noțiunea denumită calcul *ziar* se folosea împrumutul *gazetă*, ceea ce nu a împiedicat apariția calcului amintit, după modelul oferit de it. *diario*. Concluzia lui Ion Ștefan este că „modificările care se petrec în vocabular nu sunt determinate numai de apariția sensuri noi, ci au cauze multiple”⁹⁹.

Vezi, mai sus, p. 43 ș.u.

În legătură cu acest aspect, vezi și Măria Stanciu-Istrate, *Unele aspecte ale calculului în limba română*, în *Lucrările Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului: Suceava, 1999, Limba și Comunicare*, voi. al IV-lea, Suceava, 2000, p. 110-118.

Vezi, în acest sens, Vittore Pisani, *op. cit.*, p. 79.

⁹⁸ Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 339.

⁹⁹ *Ibidem*.

2. BILINGVISMUL¹⁰⁰

Bilingvismul este atât o cauză, cât și o condiție a producerii calculului. În opinia lui R. A. Budagov¹⁰¹ bilingvismul reprezintă un aspect special al interacțiunii limbilor, când omul, din diferite motive, ajunge să stăpânească, în egală măsură, două limbi. Aceste limbi, însușite de către vorbitor încă din copilărie, trebuie să-i fie la fel de familiare, astfel încât devine dificil de stabilit care dintre cele două limbi este pentru el cea maternă. Modurile în care cele două limbi se pot influența sunt diverse, unul dintre aspectele la care se poate ajunge fiind calcul lingvistic.

Spre deosebire de Budagov, A. Sauvageot¹⁰² dă o accepție mai flexibilă fenomenului de bilingvism. După părerea sa, acesta poate merge de la folosirea perfect echivalentă și chiar indiferentă a celor două idiomuri distincte, până la folosirea rudimentară și în același timp incorectă a uneia dintre cele două limbi. Mai mult decât atât, vorbitorul bilingv poate să nu cunoască în mod convenabil nici una dintre cele două limbi prin intermediul cărora se exprimă alternativ. Este cazul indivizilor cu o cultură intelectuală rudimentară. Însă eventualele inovații pe care aceștia le-ar putea introduce în limba maternă nu pot avea decât un caracter ocazional, fără persepectiva de a se impune în limbă. Este importantă astfel distincția între bilingvismul individual și bilingvismul colectiv, iar în cadrul celui din urmă tip se poate vorbi despre bilingvismul maselor și cel al oamenilor cultivați. În majoritatea cazurilor, bilingvismul colectiv presupune faptul că prima limbă, de care subiectul vorbitor se folosește ca fiind mijlocul cel mai sigur de exprimare, este cea maternă. A doua limbă este adesea însușită la mult timp după prima, fiindu-i necesară vorbitorului fie în relațiile cu o colectivitate ce ignoră prima limbă, fie pentru că pregătirea sa intelectuală i-o impune. Sauvageot prelungește noțiunea de bilingvism până la a îngloba în ea și cazul în care subiectul vorbitor, utilizând din ce în ce mai puțin limba maternă, o înlocuiește treptat cu cea auxiliară. Bilingve sunt, după părerea sa, și colectivitățile care vorbesc un dialect, un grai sau chiar un alt idiom, dar care se folosesc, pentru nevoile vieții

¹⁰⁰ Dintre lucrările de referință consacrate acestui subiect, amintim: A. Sauvageot, *Probleme de la structure interne (innere Sprachform) et du bilinguisme*, în *Rapports du V^o Congrès International des Linguistes*, Bruxelles, 1939; E. Haugen, *Problems of Bilingualism*, în „Lingua”, II (1950), p. 271-290; Uriel Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problems*, New York, 1953, p. 71-82; idem, *Reserch Frontiers in Bilingualism Studies*, în „Actes du Huitieme Congrès des Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, Oslo, 1958, p. 786-797; B. A. Serebrennikov, *O e3auModeucmeuu H3biKoe*, în *Bonpocu H3biK03HaHux*. Moscova, 1955, nr. 1; R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 461-462; E. Haugen, *Language Contact*, în „Actes du Huitieme Congrès des Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, p. 771-785; Charles A. Ferguson, *Diglossia*, în „Word”, voi. 15, nr. 2, 1959, p. 325-340; E. Vidos, *Le bilinguisme et le mecanisme de l'emprunt*, în „Revue de Linguistique Romane”, XXIV, 1960, nr. 93-94, p. 1-19; Keith A. Goddard, *Le bilinguisme et la diglossie. Leur importance pour l'etude des mots d'emprunt dans les langues romanes*, în „XIV Congresso Internazionale de Linguistica e Filologia Romanza”, Napoli, 1974, voi. II, p. 401-406; Lambert-Felix Prudent, *Diglossie et interlecte*, în „Languages”, nr. 61, 1981, p. 13-37.

¹⁰¹ *Op. cit.*, p. 461

¹⁰² A. Sauvageot, *op. cit.*, p. 20.

intelectuale, administrative sau oficiale, de altă limbă. Este cazul bretonilor care vorbesc franceza sau al bascilor vorbitori de franceză ori spaniolă. În sfârșit, bilingvism ar ține și folosirea de către subiecții vorbitori, cărora le sunt spele două limbi diferite, a unui limbaj comun alcătuit din elemente disparate, cel mai bun exemplu constituindu-l, spune el, „le Pidgin English”¹⁰³.

Dacă primul dintre autorii citați restrânge foarte mult sfera fenomenului de bilingvism, de-a doilea este mult prea generos. Așa cum a observat Ion Rizescu¹⁰⁴, nu se poate vorbi despre bilingvism nici în cazul vorbitorilor unui dialect sau al unui grai, în situația în care a doua limbă însușită reprezintă un limbaj comun, alcătuit din lexicul mai multor limbi. După părerea sa, fenomenul de bilingvism presupune cunoașterea din copilărie a unei a doua limbi, grație conlocuirii a două persoane care vorbesc în același timp două limbi sau însușirii limbii respective în anii școlare. Nuanțând puțin opinia lui Ion Rizescu, vom spune că bilingvismul presupune, după părerea noastră, cunoașterea de către subiectul vorbitor a două limbi străine în asemenea măsură încât să o poată folosi oricând drept mijloc de exprimare.

În urma folosirii alternative a celor două limbi, se ajunge la situația în care vorbitorul bilingv introduce în limba maternă, conștient sau nu, mijloace și modalități de exprimare specifice celeilalte limbi. În rândul acestora, după Serebrennikov include și formarea calcurilor lexicale și a celor gramaticale¹⁰⁵.

Fără a invoca bilingvismul drept cauză a fenomenului rezultat, J. Vendryes afirmă că există împrumuturi care presupun întrepătrunderea a două sisteme lingvistice¹⁰⁶. Acestea sunt calcurile, care rezultă întotdeauna din suprapunerea a două forme ce corespund fiecare unei limbi diferite și care se confundă în vorbitor. Confuzia, adaugă el, poate să se refere la cuvinte sau la construcții, însă cauza este întotdeauna aceeași.

E. Seidel este de părere că necesitatea de a prelua procedee lingvistice străine apare atunci când se constată că în cealaltă limbă există unele fenomene necunoscute în limba maternă¹⁰⁷. Aceeași idee apare și la A. Sauvageot¹⁰⁸, afirmă că bilingvul reconstruiește în limba proprie formulele cu care este obișnuit în limba auxiliară. Însă, adaugă el, acest lucru nu este posibil decât în măsura în care structura limbii i-o permite.

În ceea ce privește limba română, unul dintre efectele bilingvismului este că în română îl constituie crearea unor forme reflexive la verbe care inițial aveau numai formă tranzitivă. Al. Rosetti împarte verbele reflexive românești în două categorii: prima dintre acestea include verbele reflexive împrumutate din slavă: dr. *a se* v. sl. *KaiaTH CA*, *a se griji*; bg. *рпМЖаа*, *a se război*; v. sl. *р<»3BOAITHCA*¹⁰⁹. Cea de-a doua categorie cuprinde verbe reflexive calchiate după verbele slave: *se c*

Ibidem, p. 36.

Rizescu, *Contribuții*, p. 28.

Vezi B. A. Serebrennikov, *op. cit.*, p. 10.

Vezi J. Vendryes, *Le Langage*, Paris, 1921, p. 341.

E. Seidel, *op. cit.*, p. 132.

Op. cit., p. 33.

Vezi Rosetti, ILR, p. 282.

bg. *nAAA CA*, *a se gândi*: bg. *A<>V¹¹⁰... CA* „*jura*: v. sl. *KA4TH CA*, *a se ruga*: v. sl.

AOAMTH CA

Trecerea unor verbe românești la diateza reflexivă după model slav s-a putut face tocmai pentru că exista în limba noastră această categorie. Potrivit terminologiei propuse de Sauvageot, se poate spune că exemplele citate mai sus corespund unui bilingvism al maselor ceea ce explică de altfel generalizarea și impunerea lor în limbă. Astăzi aceste forme par firești și numai un specialist în istoria limbii române poate să recunoască în ele modelul străin care le-a generat. Păstrându-ne în același domeniu al diatezei reflexive, observăm că în primele traduceri românești păstrate din secolul al XVI-lea apar unele forme verbale nespecifice limbii vorbite și care trădează, de asemenea, influența slavă. Este vorba despre verbe ca: *a se domni (a se împărați)*, *a se învăța*, *a se posti*, calchiate după verbele slave: *BT.IIAPHTH CA*, *noyHHTH CA*, *FIOTHTM CA*¹¹⁰. Asemenea forme au un caracter cărturăresc, fiind rezultatul bilingvismului oamenilor cultivați. Cele mai multe dintre ele nu depășesc granițele operelor scrise în care apar.

3. RESPECTUL FAȚĂ DE TRADIȚIE

Despre un bilingvism livresc se poate vorbi, așadar, în cazut primelor traduceri românești din secolul al XVI-lea. Textele avute în față de traducătorii români sunt scrieri cu caracter religios față de care aceștia manifestă u; respect adesea exacerbat, o grijă excesivă de a reda întocmai conținutul pentru care limba română nu avea totdeauna termenii necesari. Respectul față de tradiție conduce la apariția unor traduceri literale, mecanice, cu termeni greoi, care de multe ori cunosc o singură atestare. Traducătorii au la dispoziție două soluții atunci când întâlnesc noțiuni inexistente în propria limbă: să preia ca atare termenul respectiv sau, în cazul în care acesta are formă internă, să-l calchieze ori să-l traducă. Multe dintre calcurile apărute în această perioadă au avut un caracter efemer. *Fără-fund* „abis, prăpastie”, ce redă v. sl. *G63AT.HL* (DA, s.v. *fără*), a coexistat și apoi a fost înlocuit de împrumutul *beznă*. Altele ca: *fără-minte* „prostie, nebunie”, apărut după v.sl. *B63ofAVHK*, (DA, s.v. *fără*), *fără-omenire* și *fără-de-omenie*, calchiate după v.sl. *GeT.iAOB'tiHK* (DA, s.v. *fără*), *fără-rău*, după v.sl. *G63AOBHK* (DA, s.v. *fără*) au dispărut cu totul din limbă, în vreme ce calcul *fărădelege*, al cărui model este v.sl. *B63AKOHKK* (DA, s.v. *fărădelege*) a coexistat cu împrumutul *bezacomc*, modificat atât formal (*bazaconie*), cât și semantic, desemnând în prezent „faptă sau vorbă nesocotită; lucru bizar”¹¹¹.

Calcuri asemănătoare se întâlnesc și în traducerile din veacul al XVII-lea. Unele dintre acestea nici nu sunt incluse în dicționare, fapt care dovedește că uneori atestările se rezumă la un singur text. În acest sens, iată câteva exemple:

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ Densusianu, HLR, II, p. 202.

¹¹² Despre alte calcuri neviabile ale traducătorilor de cărți religioase, vezi Halina Mirska, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC I, p. 165-168.

odihneală (< *odihnă* + *-eală*) „loc de repaus, loc de odihnă; adăpost”, după *noKOHine* (< *noKOH* „odihnă, repaus” + *-mue*); în slavonă, sufixul *-HUITC* folosește pentru substantive neutre care arată locul¹¹³. Sensul respectiv nu este atestat în DLRL. *Prevânzătoriu*, cu sensul „trădător”, imită modelul oferit de sl.nptAATeAk, definit în *Lexiconul* lui Miklosich prin „proditor”¹¹⁴. În aceeași categorie intră *vămă* „vamă”, format de la *vameș* + sufixul *-ie*, după sl. *AHTAPCTBO*¹¹⁵.

4. DORINȚA DE POPULARIZARE A NOILOR NOȚPUNI

Într-un alt moment din evoluția limbii române, mai precis la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, când începe procesul de formare a terminologiei științifice românești, calculul nu mai reprezintă o alternativă la împrumut, ci o preferință. În acest sens, N. A. Ursu constată că „pentru nivelul cultural scăzut pe care-l aveau românii în jurul anului 1800, calcurile lingvistice constituiau, într-o anumită măsură, o necesitate. Dacă în locul lor traducă diferitele scrieri cu conținut științific ar fi folosit termenii străini corespunzătoare, nu s-ar fi mai atins scopul urmărit, de ei: popularizarea cunoștințelor respective. Astfel, termeni ca: *acrimă, curgere, grăunțos, mumesc, soresc, stoarcere* etc. au fost mai ușor de înțeles de către cei care nu cunoșteau limba străină din care veneau. În acest context, termenii *acid, curent, granulos, matern, solar, secreție*”^{*}.

5. PURISMUL

După părerea lui N. A. Ursu majoritatea calcurilor ce apar în această perioadă nu au totuși drept cauză principală nevoia de popularizare a cunoștințelor științifice, ci se datorează curentelor lingvistice din epocă. În legătură cu purismul, promovat de Samuil Micu și Petru Maior, P. V. Haneș constată și el: „așa că la noi **UD** curent identic ca într-o vreme la greci și germani. [...] Ceea ce este întâmplat la noi trebuie deci să aibă legătură cu ideile dominante ale timpului. În acest sens, N. A. Ursu observă că, după 1830, când începe împrumutul masiv din limba franceză, cele mai multe calcuri apar în scrierile latiniștilor. Foarte multe imitații produse acum vor fi tratate înlocuite de neologismele corespunzătoare, de cele mai multe ori sunt cuvinte cu caracter internațional.

¹¹³ Pândele Olteanu (coordonator), *Slava veche și slavona românească*, București, 1975, p. 102.

¹¹⁴ În legătură cu acest calc, vezi Măria Stanciu-Istrate, *Cuvinte mai puțin cunoscute din vechi manuscris românesc*, în LR, LII, 2003, nr. 5-6, p. 551.

¹¹⁵ Vezi Miklosich, *Lexicon*, s.v. *np-fA<>Tšk*.

¹¹⁶ Pentru detalii, vezi Măria Stanciu-Istrate, art. cit., p. 552-553.

¹¹⁷ N. A. Ursu, op. cit., p. 117.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Vezi Petre V. Haneș, *Desvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului XIX-lea*, București, 1926, p. 62.

Calcurile de la începutul veacului al XIX-lea, ca și cele din epoca anterioară, se datorează unui bilingvism livresc și reprezintă un fenomen conștient. Despre o interferență conștientă la acest nivel se poate vorbi și în cazul puriștilor, care preferau calculul împrumutului, ca mijloc de diversificare a lexicului. *In* acest sens se afirmă că, în privința îmbogățirii vocabularului, calculul îndeplinește anumite funcții la care alte mijloace nu pot aspira. Cuvintele apărute prin calc au avantajul că par autohtone, deși principiul care le guvernează, mai precis forma internă, este străin. În acest sens, George Thomas consemnează: „For the purist, during a period of literary nationalism, it obviates the necessity of employing a transparently foreign word, since the foreign semantics are, to use a hackneyed metaphor, clothed in domestic garments”¹²⁰.

6. ÎNCERCAREA DELIBERATĂ DE ÎMBOGĂȚIRE A LIMBII LITERARE PRIN MODELE STRĂINE

L. Deroy constată că, în epoca modernă, în vreme ce anumite limbi ca franceza și engleza împrumutau termeni savanți din greacă și latină sau îi creau din elemente grecești și latinești, germana prefera să-i redea prin calchiere. Astfel, ceea ce în franceză este redat prin *diametre*, în engl. prin *diameter*, în germ. are forma *Durchmesser*. Același autor observă că germana calchiază mai mult decât engleza, spaniola mai mult decât italiana, croata, slovena, ceha și soraba - mai mult decât polona, rusa, sârba și bulgara. Explicațiile pe care autorul le găsește pentru acest fapt se referă atât la tipul de limbă despre care am vorbit mai sus, cât și la alte fenomene ca bilingvismul, ce poate să fie mai mult sau mai puțin răspândit, naționalismul sau clasa socială care împrumută. Regulile generale, spune el, sunt greu de stabilit¹²².

Afirmații asemănătoare, privind limba română, întâlnim la N. A. Ursu: „crearea unui număr atât de mare de calcuri în jurul anului 1800 a fost determinată și de exemplul limbilor străine care își exercitau atunci influența asupra limbii române: germana și maghiara în Transilvania, neogreacă și rusa în Muntenia și Moldova. Aceste limbi, spre deosebire de română, au largi posibilități de îmbogățire a vocabularului prin derivare și compunere și prin metoda calculului. Intelectualii români de atunci încearcă să imite limbile străine menționate, fără să știe sau să țină seama de faptul că româna nu oferă aceleași posibilități de formare a cuvintelor. De aici aspectul greoi și uneori comic al numeroaselor calcuri lingvistice folosite în această perioadă. Când se intensifică influența latină și romanică asupra limbii române ele sunt înlocuite în mod progresiv cu neologisme din limbile respective”¹²³.

¹²⁰ George Thomas, *op. cit.*, p. 23.

¹²¹ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 220.

¹²² *Ibidem*, p. 223.

¹²³ N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 117-118.

Referindu-se la scriitorii din secolul al XIX-lea, Sextil Pușcariu este de părere că aceștia se caracterizează mai ales prin „spiritul tradiționalist și o sfială mare de neologism”¹²⁴. Dintre influențele care se exercită acum asupra lexicului românesc, cea franceză este indiscutabil cea mai importantă. Și aceasta pentru că după cum afirmă tot S. Pușcariu, în perioada amintită „se citea mai mult franțuzesc decât românește”¹²⁵. O bună parte din calcurile apărute în secolul al XIX-lea sunt formate mai ales după franceză, se vor impune în limbă, fiind folosite și astăzi. Astfel, din această epocă datează calcuri lexicale de structură morfemică de tipul: *catifelat*, după fr. *veloute*, *deznodământ*, după fr. *denouement*, *încăpățânat*, după fr. *entete*, *înfrunța*, după fr. *affronter*, *înlănțui*, după fr. *enchaîner*, *înlocui*, după fr. *remplacer*, *maltrata* după fr. *maltraiter*, *menține*, după fr. *maintenir* etc. În pop. **manutenire* „a ține cu mâna”, *reînnoi* după fr. *renouveler*, *remușcare* după fr. *remords* (it. *rimorso*) etc; cf. *neatârnat* și *neatârnat*, învechite astăzi și înlocuite de neologisme de origine franceză calchiate inițial, *independență* și *independență* sau *frățietate*, înlocuit de împrumutul neologic *fraternitate*, a cărui formă inițială fusese și ea mai întâi copiată. Calcurile și traduceri făcute mai ales după franceză sau franțuzești aveau, față de împrumuturi, avantajul că păreau românești, deși în realitate erau „imitații neologice”¹²⁷. Nu toate calcurile apărute acum au fost acceptate în vorbirea curentă. Au fost respinse mai ales acelea care amenințau să falsifice spiritul limbii”¹²⁸ și, când spunem aceasta, ne referim în special la calcurile de structură sintactice. Astfel, construirea verbului *a locui* cu un complement direct, așa cum apare la unii scriitori din secolul trecut și nu numai, influențați de limba franceză unde corespondentul său *habiter* are atât regim intransitiv cât și tranzitiv, nu a fost impus în limbă, fiind considerată incorectă.

7. PREFERINȚA LIMBII PENTRU MIJLOACELE INTERNE DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI

Apariția calcilor poate fi determinată și de felul în care o limbă concepe procesul de îmbogățire sau derivare și de felul în care o limbă concepe procesul de derivare sau compunere, manifestată de un idiom, înlesnește apariția calcilor de structură morfemică, acestea fiind preferate împrumutului. În acest sens, Theodor Hristea face următoarea afirmație: „În general însă, mijloacele interne au (în majoritatea limbilor) preponderență față de cele externe și această cauză că împrumuturile comportă unele dezavantaje. De cele mai multe ori,

Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 374.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 375.

¹²⁶ Exemplele care urmează sunt date în ordine alfabetică, fără a se ține cont dacă este vorba despre un cuvânt simplu sau un compus. În legătură cu acestea, vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, precum și Hristea, PE, p. 170; idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14.

¹²⁷ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 378.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 383-384.

¹²⁹ Vezi Hristea, PE, p. 173-174.

PROBLEME DE TAXONOMIE

cuvinte nu pot fi analizate de vorbitori în părțile lor componente și atunci sânt mai greu de înțeles și de reținut. Prin «traducere» se creează însă cuvinte cu o structură analizabilă, din care cauză calcul este adeseori preferat împrumutului lexical (cf. *anotimp* pentru germ. *Jahreszeit*; *supraom*, pentru germ. *Ubermensch*, fr. *surhomme* etc.)"¹³⁰.

Fiecare etapă din istoria limbii române reflectă așadar anumite influențe lingvistice. În funcție de acestea, calcul poate constitui un fenomen care se produce conștient sau inconștient¹³¹. Astfel, în epoca bilingvismului româno-slav, calculurile apărute în limbajul comun au fost create inconștient, ca urmare a reproducerii în limba maternă a unor tipare slave. Aceste calculuri țin de un bilingvism colectiv, iar vorbitorii care le produc nu au impresia că inovează. Mai aproape de zilele noastre, calcul a constituit un fenomen lingvistic conștient, o modalitate de îmbogățire lexicală preferată de scriitori și de publiciști, dat fiind faptul că termenii apăruiți prin imitație aveau marele avantaj că păreau românești.

I. CLASIFICAREA CALCURILOR LINGVISTICE

1. Considerații generale • 2. Criterii de clasificare a calculurilor • 2.1. Criteriul lingvistic • 2.2. Criteriul sociocultural • 2.3. Criteriul etimologic

II. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI LINGVISTIC

1. Calcul lexical • 1.1. Calcul lexical de structură morfematică. • 1.1.1. Opinii privind clasificarea calculului lexical de structură morfematică • 1.1.2. Tipuri de calcul lexical de structură morfematică • 1.1.2.1. Calculuri totale • 1.1.2.2. Calculuri parțiale • 1.1.2.3. Calculuri perfecte • 1.1.2.4. Calculuri imperfecte • 1.1.2.5. Calculuri aproximative • 1.1.2.6. Clase de unități lexicale obținute prin imitație • 1.2. Calcul lexical de structură semantică • 1.2.1. Circumscrierea fenomenului • 1.2.2. Opinii privind clasificarea calculului semantic • 1.2.3. Definiții • 1.2.4. Probleme de terminologie • 2. Calcul gramatical • 2.1. Caracteristici generale • 2.2. Confuzii înregistrate • 2.3. Tipuri de calcul gramatical • 2.3.1. Calcul morfologic • 2.3.2. Calcul sintactic • 2.3.3. Calcul gramatical combinat • 3. Calcul frazeologic • 3.1. Precizări preliminare • 3.2. Obiectul frazeologiei • 3.3. Tipuri de unități frazeologice • 3.4. Calcul frazeologic. Confuzii înregistrate, definiție • 3.5. Indicii pentru recunoașterea unui calcul frazeologic • 3.6. Opinii privind clasificarea calculului frazeologic • 3.7. Tipuri de calcul frazeologic. Criterii de clasificare • 3.7.1. Calculuri totale • 3.7.2. Calculuri parțiale • 3.7.3. Calculuri frazeologice perfecte. • 3.7.4. Calculuri frazeologice imperfecte • 3.7.4.1. Calculuri aproximative • 3.7.5. Clase de unități frazeologice obținute prin imitație • 4. Tipuri mixte de calcul • 4.1. Calcul lexico-frazeologic • 4.1.1. Tipuri de calcul lexico-frazeologic • 4.2. Calcul lexico-gramatical • 4.3. Calcul frazeologico-gramatical • 4.4. Calcul lexico-frazeologico-gramatical.

IU. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI SOCIOCULTURAL

I. Calculuri populare, calculuri savante

IV. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI ETIMOLOGIC

I. Calculuri multiple • 2. Calculuri internaționale

Hristea, PE, p. 170.

¹³¹ Vezi, în acest sens, George Thomas, *op. cit.*, p. 23.

I. CLASIFICAREA CALCURILOR LINGVISTICE

1. CONSIDERAȚII GENERALE

Calcul este un fenomen lingvistic complex. O definiție exactă trebuie să țină seama de toate aspectele pe care acest mijloc de îmbogățire ori de diversificare a limbii le îmbracă. Pe scurt, calcul ar putea fi definit ca reprezentând **un mijloc mixt de îmbogățire a limbii, care constă în transpunerea unui cuvânt cu formă internă clară, a unui sens, a unei unități frazeologice sau a unui procedeu gramatical străin dintr-o limbă A într-o limbă B, cu material lingvistic specific limbii B.**

Problema definirii calculului nu este însă nici pe departe rezolvată, întrucât definiția de mai sus nu a reușit să surprindă decât o parte a caracteristicilor fenomenului. Ținând seama de primul aspect surprins în definiție (**transpunerea unui cuvânt cu formă internă clară într-o altă limbă**), putem vorbi despre existența unui **calc lexical**, numit de unii cercetători **calc de structură**, **calc morfematic** sau **calc lexical de structură morfematică**. Acestei categorii îi aparține, de exemplu, **întreprinde**, format după modelul oferit de fr. **entreprendre**, în care au fost identificate prefixul **entre-** și verbul **prendre**, care, traduse prin elemente corespondente românești, au condus la apariția unui nou cuvânt în limba română. Transpunerea unui sens din limba A în limba B este o caracteristică a celui tip de calc cunoscut sub numele de **calc semantic** sau, mai exact, pentru a sublinia faptul că și acest tip de calc ține de cuvânt, **calc lexical de structură semantică**. Sensul „elită” pe care **floare** l-a dobândit se explică prin copierea structurii semantice a fr. **fleur**. Expresia **a ține cont de** nu a apărut independent în interiorul limbii române, ci reprezintă o traducere fidelă a expresiei fr. **tenir compte de...** Acest tip de imitație intră sub incidența **calcului frazeologic**. În sfârșit, transpunerea unui procedeu gramatical dintr-o limbă în alta reprezintă un **calc gramatical**. În concluzie, potrivit definiției de mai sus, avem trei tipuri de calc: **lexical**, **gramatical** și **frazeologic**. Însă nu toate cuvintele sau construcțiile apărute în urma imitării unui model străin se integrează în această clasificare, întrucât să surprindă întreaga complexitate a fenomenului. De pildă, potrivit claselor de mai sus, **menține** intră în categoria **calcului lexical de structură morfematică**, ceea ce este corect, dar insuficient. Traducerea nu s-a produs decât parțial în cazul lui **menține**, ceea ce înseamnă că în cadrul acestei categorii de calc trebuie făcută o subclasificare. Aceeași subclasificare o suportă și **calcul frazeologic**, întrucât și aici traducerea poate fi totală sau parțială. Apoi, definiția nu surprinde faptul că uneori, la apariția unui nou cuvânt, pot să concureze mai multe limbi, caz în care vorbim despre un **calc multiplu**. Concluzia care se impune este aceea că într-o clasificare cât mai riguroasă a acestui fenomen trebuie să se țină seama de toate aspectele pe care calcul le poate dobândi. O analiză detaliată a acestora poate scoate în evidență caracteristicile fenomenului. Acest lucru nu poate fi obținut decât în urma stabilirii tuturor criteriilor după care calcul poate fi clasificat.

Totodată terminologia are un rol foarte important pentru înțelegerea și identificarea cât mai exactă a rezultatelor la care se ajunge prin calchiere. Numele care se dă unui tip de calc trebuie să fie cât mai exact, pentru a se evita confuziile, în acest sens Cezar Apreotesei afirmă: „în literatura de specialitate domnește o mare diversitate de păreri în privința sferelor și a raporturilor dintre calc, împrumut și traducere, a tipurilor de calc și a clasificării lor, a terminologiei folosite cu aplicație la diferite exemple concrete. Ambiguitatea termenilor îngreunează clasificarea faptelor de limbă”. Argumentele autorului amintit, privitoare la diversitatea terminologică în domeniu de până la acea dată, sunt pertinente.

Cu toate acestea, clasificarea propusă de acest autor poate provoca unele confuzii. Astfel, deși se afirmă că „termenul de *calc integral* [...] ar putea fi folosit [...] numai când se fac diferite clasificări, în general dicotomice, după diferite criterii, de exemplu: calcuri integrale sau parțiale, savante sau populare, directe sau indirecte”, *calcul incomplet*, despre care se precizează că mai este numit și *semicalc*, *semîmprumut* sau *calc parțial*, este enumerat în clasificare, alături de *calculurile morfematice*, *calculurile semantice* și *calculurile frazeologice* (pe care autorul preferă să le numească *sintagmatice*).

Însă, un calc parțial poate fi în același timp și morfemativ, cel dintâi tip neopunându-se celui de-al doilea, ci reprezentând, în fapt, cum se va vedea mai jos, un subtip al acestuia.

O sinteză a clasificărilor propuse în cercetările de specialitate se întâlnește la Cristina Călărășu¹. Autoarea afirmă: „caracterul eterogen al elementelor cuprinse în definiție - ele însele generând subîmpărțiri multiple - face ca tipologia calculului să nu fie riguros circumscrisă; există o diversitate de criterii de clasificare și o multitudine de termeni care sunt utilizați în lucrările diverșilor specialiști și care, uneori, se suprapun”. În continuare sunt prezentate, cu exemple corecte, peste care însă vom trece, următoarele criterii de clasificare:

1. copierea totală sau parțială a „formei interne” a modelului. „în acest caz - spune autoarea - calculul a mai fost numit calc de structură și el poate fi: a) *integral* (sau *total*) [...]; b) *parțial* (sau *semicalc*)”;

2. „nivelul lingvistic la care se operează transpunerea modelului”; din această perspectivă, calculul poate fi: a) *semantic* (lexical); b) *gramatical* (morfologic, sintactic sau morfosintactic);

3. „extensia unităților lexicale antrenate în procesul de calchiere”; a) *calcul lexical* presupune traducerea unui singur cuvânt; b) *calcul frazeologic* presupune transpunerea dintr-o limbă A într-o limbă B a unor sintagme stabile.

¹ Cezar Apreotesei, *Observații asupra tipurilor și clasificării calculurilor lingvistice*, în AUT, ser'm.Științefilologică, IV, 1966, op. cit., p. 145.

² *Ibidem*, p. 147.

³ *Ibidem*, p. 149.

⁴ DGS, p. 86-87, s.v. *calc*.

⁵ *Ibidem*, p. 87.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

În final, se precizează că „pe baza materialului oferit de limba română stabilite șase tipuri de calc”, făcându-se trimitere la ultima și totodată cea bogată clasificare de la acea dată propusă de Theodor Hristea (1999), nespecificându-se în ce măsură tipurile de calc prezentate se subordonează criteriilor enunțate.

Lipsesc însă, din această prezentare, alte tipuri cunoscute de calc, cum ar fi, de exemplu, *calculurile perfecte* și *calculurile imperfecte*, *calculurile cu un model*, respectiv *calculurile multiple* etc, care presupun alte criterii de clasificare a fenomenului. Mai mult decât atât, așa cum am observat mai sus, se poate vorbi și despre *calc total* sau *parțial* și în cazul calculului frazeologic. Totodată, în ceea ce privește primul criteriu prezentat, afirmația potrivit căreia copierea „formei interne” a modelului poate fi integrală sau nu, este inexactă, acest ultim criteriu ținând de traducere, care poate fi, într-adevăr, și parțială. Copierea „formei interne” însă trebuie să fie integrală pentru a putea vorbi despre calc. Nu în ultimul rând, de-al doilea criteriu din clasificare, respectiv *nivelul lingvistic*, presupune și el să excludă, *calculul lexical de structură morfemativă*.

O expunere a unor categorii de calc se întâlnește și în ELR, într-un articol semnat de Marius Sala², care se oprește la prezentarea a patru tipuri fundamentale de *calcul lexical (semantic și de structură)*, *calcul gramatical*, *calcul frazeologic* și *calcul lexico-frazeologic*.

2. CRITERII DE CLASIFICARE A CALCURILOR

O clasificare cât mai riguroasă a calculului lingvistic trebuie să țină seama de toate aspectele sub care acesta se prezintă. Aceste aspecte sunt:

- compartimentul lingvistic în care se produce calculul;
- traducerea totală sau parțială a elementelor care intră în alcătuirea modelului;
- gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul;
- criteriul sociocultural;
- criteriul etimologic.

Dintre acestea, indiscutabil, cel mai important în clasificarea calculului lingvistic, clasele obținute pe baza aplicării lui fiind apte să ofere o imagine exactă a punctului în care s-a produs interferența lingvistică. Cu toate acestea, criteriile pot fi numite secundare, întrucât, așa cum se va vedea în continuare, ele oferă o imagine a felului în care limba B reușește să transpună, prin mijloace proprii, structuri morfematice sau gramaticale specifice limbii A. Astfel, potrivit acestor criterii, clasificarea anterioară nu se vor adăuga noi tipuri de calc, ci se va vedea cum deja identificate se subordonează, de cele mai multe ori, în perechi dihotomice

Ibidem.

² Vezi ELR, s.v. *calc*.

2.1. CRITERIUL LINGVISTIC

Aplicarea criteriului lingvistic în stabilirea tipurilor de calc specifice unei limbi presupune identificarea aceluia compartiment al limbii care este îmbogățit sau influențat prin acest procedeu. Aceasta înseamnă că, dacă imitația vizează forma internă a unui cuvânt sau a unei expresii ori privește un procedeu gramatical străin, calculul va fi, după caz, lexical, frazeologic sau gramatical. Așa procedează Theodor Hristea, care, în clasificarea pe care o propune, afirmă că ține seama atât de „compartimentele limbii care se îmbogățesc prin acest procedeu cu total special, precum și de ceea ce imită sau copiază o limbă după alte limbi”¹⁰.

Alți cercetători țin seama de alte aspecte atunci când interpretează natura unui calc. În acest sens, E. Seidel, discutând despre calculul *fără (de) lege*, afirmă: „criticii care s-au opus la tratarea expresiei *fără (de) lege* într-o lucrare de sintaxă (în realitate mai precis într-o lucrare despre influențe sintactice) au invocat motivul că *fără (de) lege* aparține lexicului limbii române și nu-și are deci locul într-o lucrare de sintaxă. Acești critici vor să definească, prin urmare calculul după partea gramaticii care e îmbogățită prin calculul respectiv”¹¹. Considerând că definirea formei respective drept calc sintactic „explică formarea cuvântului nou în limba română, în timp ce definirea drept calc lexical se reduce doar la descrierea faptelor”¹², autorul ajunge la concluzia că trebuie „să clasificăm calculul după partea gramaticii care a fost imitată și să nu acceptăm acea definiție care îl categorisește luând drept criteriu domeniul gramaticii care e îmbogățit prin calculul respectiv”¹³.

Însă, chiar dacă am clasifica o formă apărută prin calc după acea parte a limbii în care s-a produs imitația, *fără(de)lege* nu ar intra în categoria calculului sintactic, ci a celui frazeologic¹⁴. Evoluția frazeologismului obținut prin calc spre compus îndreptățește afirmația potrivit căreia, din punct de vedere sincron, *fărădelege* reprezintă un calc lexical de structură morfematică.

Părerea lui Seidel este astfel inacceptabilă, întrucât, dacă am ține seama numai de acea parte a gramaticii care este imitată, atunci sfera calculului sintactic ar fi mult extinsă și ar îngloba forme calchiate care nu aparțin aceluiași tip. În acest sens (făcând abstracție de confundarea calculului frazeologic cu cel sintactic), ar însemna că aparțin clasei calculului sintactic forme cu un statut diferit ca: *a se ruga*, verb care a devenit reflexiv sub influența sl. *ΛΑΟΑΗΤΗ CA*; *fără de lege*, traducere literală a sl. *ВЪЗАКОННЪ*, devenit ulterior, prin sudarea elementelor componente, cuvânt compus; *binecuvânta* care transpune sl. *ЕААТОС АОВМТМ*. În realitate, numai primul exemplu intră în sfera calculului sintactic, celelalte două subordonându-se categoriei calculului lexical de structură morfematică. Faptul că în cazul lui *binecuvânta* determinantul precedă determinatul, cu o topică diferită deci de a românei, nu constituie un argument suficient pentru a-l considera calc sintactic¹⁵.

¹⁰ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 12.

¹¹ *Op. cit.*, p. 135.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ în legătură cu interpretarea calcurilor frazeologice drept sintactice, vezi mai jos, p. 101 ș.u.

¹⁵ Cf. Eugen Seidel, *op. cit.*, p. 137.

S-a imitat în acest caz o modalitate de formare a unui cuvânt compus, iar ceea ce a rezultat a fost tot un compus. *Binecuvânta* este deci un calc lexical de structură morfematică.

Aceasta înseamnă că, în stabilirea naturii unui calc, trebuie să se facă raport cât mai judicios între acea parte a sistemului lingvistic care se îmbogățea sau care este influențată, în speță lexicul, structura gramaticală sau frazeologică, și modelul imitat. Astfel, atunci când un calc reflectă o topică străină el nu trebuie considerat sintactic numai din această cauză. Mai important în acest caz este în ce categorie se încadrează modelul copiat: cuvânt compus sau unitate frazeologică. În funcție de acest aspect, calculul va fi lexical de structură morfematică sau frazeologic. Topică se subordonează în acest caz criteriului privitor la gradul de fidelitate a copiei, în funcție de care calculul poate fi perfect sau imperfect, criteriu care se subordonează celui lingvistic, în funcție de care este sau nu un calc. Cu alte cuvinte, numai după ce am stabilit natura lingvistică a unui calc vom putea vedea care sunt caracteristicile lui în funcție de celelalte criterii.

În funcție de compartimentele limbii în care se produce calculul, există multe tipuri de imitație, care suportă, la rândul lor, definiții și ierarhizări. Ținând seama numai de nivelul lingvistic la care se produce imitația, cercetării științifice scos la iveală faptul că există trei tipuri fundamentale de calc:

1. *calcul lexical*, care este, la rândul lui, de două feluri: *de structură morfematică*, atunci când rezultatul calchierii îl constituie apariția unui cuvânt nou (ex. *dezlănțui*, format pe baza modelului oferit de fr. *dechaîner*), și *de structură semantică*, atunci când un cuvânt existent în limbă capătă un sens nou sub influența unui termen străin, care este polisemantic, cei doi termeni între care se stabilește legătura având cel puțin un sens comun (ex. sensul „conservator” cu care *alb* folosit de unii scriitori se explică prin calchiera sferei semantice a fr. *blanc*);

2. *calcul gramatical* (ex. *a întreba* a ajuns să fie folosit și la diateza reflexivă ca urmare a influenței exercitate de fr. *se demander*);

3. *calcul frazeologic* (ex. *farfurie zburătoare* se explică prin traducerea fr. *volant* a expresiei de origine engleză *flying saucer*).

Theodor Hristea a observat că unele calcuri pot fi încadrate în două din aceste categorii, ceea ce demonstrează că nivelurile lingvistice la care s-a produs imitația se interferează, dând naștere unor tipuri combinate de calc:

4. *calcul lexico-gramatical* (ex. forma de participiu *conținut*, devenită substantiv prin schimbarea valorii gramaticale ca urmare a calchierii fr. *contenu*);

5. *calcul lexico-frazeologic* (ex. *pat suprapus*, după fr. *Ut superpose*);

6. *calcul frazeologico-gramatical* (ex. *ape curgătoare*, după fr. *eaux courantes*);

7. Uneori, toate cele trei paliere lingvistice se pot combina, dând naștere unor calcuri triplu, pe care-l vom numi *lexico-frazeologico-gramatical* (ex. *a-și da adevărul*, după fr. *se donner des airs*)¹⁶.

Fiecare dintre aceste tipuri de calc poate fi clasificat, la rândul lui, în funcție de trăsăturile pe care faptele de limbă astfel apărute le cumulează.

Ne-am rezumat, în această secțiune, doar la citarea exemplurilor, fără a insista asupra detaliilor privind calchiera. Pentru amănunte, vezi *infra*, în secțiunile consacrate fiecărui tip de calc în parte.

Astfel, **traducerea totală sau parțială a elementelor care intră în alcătuirea modelului** sau **gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul** reprezintă două aspecte esențiale ale acelor tipuri de calc care presupun imitarea formei interne a unui cuvânt sau a unei expresii străine. În funcție de aceste subcriterii calcurile se pot împărți, pe de o parte, în **calcuri totale** și **calcuri parțiale** și, pe de altă parte, în **calcuri perfecte**, **calcuri imperfecte** și **calcuri aproximative**. Acesta înseamnă, de exemplu, că un calc lexical de structură morfematică poate fi, în același timp, total și perfect, sau parțial și perfect, sau total și imperfect, ori parțial și imperfect.

2.2. CRITERIUL SOCIOCULTURAL

Un alt criteriu de subclasificare a tipurilor principale de calc îl constituie **criteriul sociocultural**. Astfel, în funcție de clasa socială căreia îi aparțin vorbitorii la care apar formele calchiate, se poate vorbi despre **calcuri populare** și despre **calcuri savante**, **livrești** ori **cărturărești**. Oricare dintre tipurile de calc stabilite potrivit criteriului lingvistic poate intra în una dintre aceste clase. În general însă, calcurile lexice de structură morfematică reprezintă apanajul oamenilor cultivați, cu alte cuvinte intră în categoria **calcurilor savante**, în vreme ce în cealaltă categorie intră calcurile semantice și cele frazeologice.

2.3. CRITERIUL ETIMOLOGIC

În sfârșit, în strânsă legătură cu criteriul pe care-l vom numi **etimologic** se află **calcurile multiple**, care presupun că tiparul în care s-a turnat material autohton provine din cel puțin două limbi străine, și **calcurile internaționale**. Acestea din urmă constau în imitarea aceluiași model de cel puțin trei dintre limbile europene, care constituie mijloace de comunicare internațională și aparțin unor familii lingvistice diferite.

II. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI LINGVISTIC

1. CALCUL LEXICAL

Întrucât se produce cu o frecvență considerabil sporită față de celelalte tipuri de imitație, **calcul lexical** este considerat a fi cel mai important. Numele său se explică prin faptul că procesul pe care îl presupune conduce la îmbogățirea lexicului fie cu o nouă unitate lexicală, fie cu un sens nou, adăugat conținutului semantic al unui cuvânt preexistent¹⁷. Așadar, în funcție de modificarea pe care o

produce în vocabular, **calcul lexical** cunoaște două aspecte: 1. **imitație de formă internă sau de structură morfematică**, ceea ce presupune apariția unui cuvânt alcătuit în totalitate sau măcar parțial din morfeme autohtone; 2. **imitație de sens sau de structură semantică**, în urma căreia nu apare un termen nou, ci unul existent deja în limbă își modifică sfera semantică datorită influenței unui model străin care este parțial sinonim. Cele două aspecte acoperă cele două laturi ale cuvântului: forma și sensul, astfel încât reunirea lor sub un tip principal de calc este firească. Așa procedează Theodor Hristea, la care se întâlnește următoarea afirmație: „terminologia la care m-am fixat definitiv (combinând, uneori, denumiri care circulează în literatura de specialitate), calcul lexical este de două feluri, și anume: **calcul de structură morfematică** și **calcul de structură semantică** (numit, adeseori, și **împrumut semantic**)”¹⁸.

1.1. CALCUL LEXICAL DE STRUCTURA MORFEMATICĂ

Dacă ținem seama fie și numai de faptul că este prezent în toate clasificările întâlnite, acest tip de calc se dovedește a fi cel mai ușor de recunoscut. Ceea ce îl imită în cazul calculului lexical de structură morfematică este modul de organizare al unui cuvânt străin, transpus într-o altă limbă prin elemente formative proprii. Acest lucru nu este posibil decât în cazul cuvintelor derivate sau al compuselor, deci al cuvintelor care au „formă internă”. Prin „formă internă” (germ. *innere Sprachform*, rus. *euympeHHH qboMa*) se înțelege modul de organizare a învelișului sonor pentru a corespunde cât mai bine sensului exprimat de cuvânt¹⁹. Putem astfel defini calculul lexical de structură morfematică ca fiind **acea formă de imitație prin care se împrumută modul de organizare a unui cuvânt străin, care, descompus în elementele componente, este, în traducere în limba proprie, rezultatul constituirii unei unitate lexice noi, cu structură analizabilă**. Cuvântul astfel apărut este fie în totalitate sau cel puțin parțial din elemente specifice limbii care calchiază sensul său este întotdeauna același cu al cuvântului străin copiat²⁰. Astfel, cuvântul compus **binefacător**, cu sensul „care are efect salutar”, a apărut după modelul fr. **bienfaisant**, **-e**, traducând fiecare element în parte: **bien** = *bine*, **faisant** = *face*. Același cuvânt are și sensul „persoană care face bine altora”, specific compusului fr. **bienfaiteur**, **-trice**, pe care, de asemenea, îl calchiază. În ambele cazuri avem de-a face cu caruri lexice de structură morfematică, deoarece noile unități lexicale apărute imită un model străin și au același sens ca în limba imitată. Rămânând **remușcare** imită modelul oferit de fr. **remords** și primește în DEX următoarea definiție: „muștrare de cuget; părere de rău; căință, regret”, care corespunde aceluiași oferite de ROBERT pentru termenul francez: „sentiment douloureux, angustant”.

¹⁷ *Idem*, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14.

¹⁸ În legătură cu acest subiect, vezi R. Budagov, *op. cit.*, p. 139, precum și Al. Graur, *Studii lingvistice generale* (variantă nouă), București, 1960, p. 160 ș.u.

¹⁹ Vezi R.A. Budagov, *op. cit.*, p. 139, care afirmă că „deși calculul este în primul rând împrumut de structură, chiar în această structură acționează reciproc elementele semantice și formale”.

acompanee de honte, que cause la conscience d'avoir mal agi; regret, repentir". În situația de față noul termen apărut este format numai parțial din elemente autohtone, dat fiind faptul că prefixul *re-* a fost împrumutat.

Întrucât *calcul lexical de structură morfematică* reprezintă, în ultimă instanță, imitarea, copierea sau împrumutarea formei interne a unui cuvânt străin, el a mai fost numit *calc de structură*, *structural* sau *de formă internă*. În schimb, Cezar Apreotesei propune denumirea *calc morfematic*, considerând-o mai potrivită decât celelalte²². De aceeași părere este și Alexei Palii, semnatarul unei monografii relativ recente privitoare la calc²³. Autorul citat respinge denumirile *calchiere structurală*, propusă de Theodor Hristea²⁴, și *calchiere relațională*, avansată de S. Vaimberg²⁵, care argumentează: „rolul relațional în cazul de față îl joacă morfemele componente și echivalentele lor din alte limbi”²⁶. Palii critică aceste nume, spunând: „după părerea noastră, atât termenul **calchiere structurală** (s.a.), cât și termenul **calchiere relațională** exprimă noțiuni cu un volum mai mare decât fenomenul ce ne interesează. De fapt, orice tip de calchiere poate fi numit structural, fiindcă în fiecare caz se imită un anumit tip de structură a modelului (structura internă, structura semantică, structura gramaticală). În același timp orice calchiere poate fi numită relațională, fiindcă de fiecare dată între componentele calculului și ale modelului se stabilesc anumite relații. Prin urmare ambii termeni, propuși de T. Hristea și S. Vaimberg, caracterizează calchiera în general, dar nu tipul de calchiere ce ne interesează în cazul de față”²⁷. Reproșul formulat de Palii ar putea părea justificat. Însă, la o privire mai atentă, se poate observa că ceea ce înțelege lingvistul din Republica Moldova prin *calchiere structurală* reprezintă altceva decât accepția pe care o dă acestui termen Theodor Hristea. Mai precis, în viziunea ultimului autor citat, *calcul structural* reprezintă o variantă, alături de *calcul semantic*, a *calculului lexical*, astfel încât titulatura completă a acestuia este *calcul lexical structural*. Pe lângă acest tip fundamental de calc, sunt prezentate *calcul gramatical*, care, la rândul său, poate fi de două feluri: *morfologic* și *sintactic*; *calcul frazeologic* și *calcul lexico-frazeologic*. Așadar, în 1967 Theodor

²¹ Pentru denumirea *calc de structură*, vezi Budagov, *op. cit.*, p. 139. Acesteia îi corespunde în originalul lucrării sintagma rus. *cmпыKмыпHue xajibKu (BeedeHue e htayxy o H3bixe*, Moscova, 1958, p. 111). Aceeași denumire apare și în primele contribuții privitoare la teoria calculului lingvistic, semnate de Theodor Hristea. Vezi în acest sens articolul intitulat *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 317, precum și Hristea, PE, p. 158.

²² Cezar Apreotesei, *Observații asupra tipurilor și clasificării calculurilor lingvistice*, în AUT, *sen. Științe filologice*, IV, 1966, p. 145-151.

²³ Alexei Palii, *Calchiera, ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Chișinău, 1991.

²⁴ Theodor Hristea, *Tipuri de calc lingvistic*, SCL, 1967, nr. 5, p. 507-527. În mod surprinzător, aceasta este singura lucrare cu care Theodor Hristea este înregistrat în bibliografia de la sfârșitul volumului semnat de Alexei Palii.

²⁵ Vezi S. Vaimberg, *Considerații asupra tipologiei calculului lingvistic*, în AUB, (limbi slave), 1971, p. 91-100.

²⁶ *Ibidem*, p. 92.

²⁷ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 14.

Hristea aducea în discuție existența a 4 tipuri fundamentale de calc, dintre care 3 sunt simple, iar unul este combinat, două dintre cele simple prezentând, fiecare, câte două subtipuri.

În ceea ce-l privește pe Alexei Palii, el consideră că: „a doua cale de creștere a mijloacelor de exprimare, care de asemenea este o modalitate de influență a unei limbi asupra alteia, este *calchiera lexicală*. În cadrul ei avem trei subtipuri: *calchiera morfematică*, *calchiera frazeologică*, *calchiera semantică*. Aceste trei subtipuri ale fenomenului au loc în compartimentul lexicului și în cele trei cazuri unitățile lexicale străine se iau ca model pentru a crea mijloace de exprimare”²⁸. Pentru Palii, așadar, frazeologia se subordonează lexicologiei, iar unitate frazeologică nou apărută contribuind, potrivit accepției sale, la îmbogățirea lexicului. Mai justificat ni se pare reproșul făcut denumirii propuse de S. Vaimberg, care, în absența unei completări, se poate acorda, într-adevăr, oricărui tip de calc, dat fiind faptul că pentru fiecare dintre acestea se stabilesc *relații* între limba model și limba care imită, diferența fiind dată de nivelul la care s-au produs și sunt imitații.

Cea mai cuprinzătoare și, în același timp, mai transparentă denumire pentru acest gen de calc ni se pare cea adoptată de Theodor Hristea în cea mai recentă contribuție a sa în domeniu. Astfel, lingvistul român renunță la denumirea *calcul structural*, folosită anterior, deoarece o găsește „vagă și prea generală” și în schimbul ei autorul propune denumirea *calcul lexical de structură morfematică* (adoptată de noi în titlul subcapitolului de față), precizând: „prin morfem înțelegem aici un termen general atât pentru rădăcină, cât și pentru afixe (în care intră prefixele, sufixele și desinențele). Este de la sine înțeles că, în procesul calchierii sunt traduse numai acele segmente de expresie dotate cu o semnificație (rădăcina și afixele derivate)”²⁹.

Printre alte denumiri care s-au dat tipului de calc în discuție se numără și *traducere*, întâlnită la S. Ullmann³⁰. Ceea ce se poate reproșa acestei denumiri este pe de o parte, faptul că e oarecum pleonastică, orice calc fiind în același timp traducere³¹, iar pe de altă parte că este mult prea generală, putându-se referi și la alte tipuri de calc, cel frazeologic de pildă. N. M. Șanski propune sintagma rusă *сјіоеоо6па3оеаменbHOH Kanbxa*, care, calchiată, ar conduce în română la apărarea denumirii *calc de formare a cuvintelor*, termen mai potrivit, dat fiind faptul că este mai precis decât cel dat de S. Ullmann, iar L. Galdi³² numește acest tip *Kcтuи codcmeeuHOM CMbicne cnoea*, „calculi în sensul propriu al cuvântului”. Un re-

Ibidem, p. 12.

Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14.

Ibidem.

²⁸ Vezi S. Ullmann, *Precis de sémantique française*, Berna, 1952, p. 205.

²⁹ În legătură cu acest aspect, vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14. N. M. Șanski, *ЈлKmecKue u д)па3еонозунекКue колку*, în „PycckHH «3бiK B uиKOJиe» (1955), p. 28-35. În franceză îi corespunde sintagma *calques de formation de mots*; cf. S. Ullmann, *op. cit.*, p. 205.

³⁰ L. Galdi, *Cnoea pOMOHCKOZO npouexootcdeHUH e pycckKOM H3биKe*, IV, în *MeoKдыcbe3d cјіаеucmoe*, Moscova, 1955, p. 66.

acestei ultime denumiri întâlnim în lingvistica românească la V. Vascenco³⁵, care vorbește despre *calcuri propriu-zise*. Denumirea este însă vagă și oarecum improprie, întrucât ar presupune că celelalte tipuri de calc s-ar încadra în această categorie în mod suplimentar, nefiind propriu-zis calcuri.

În lingvistica germană, S. Singer³⁶ folosește denumirea *Bildungslehnwörter*, în vreme ce W. Betz³⁷, care are meritul de a fi introdus o terminologie aptă să surprindă cât mai exact diversele caracteristici ale fenomenului, propune termenul *Lehnbildung*. Alte denumiri pe care acest tip de calc le-a primit în lingvistica germană sunt: *Lehniübersetzung, Lehnprägung, Lehnschöpfung, Übersetzungsentlehnung, Übersetzungslehnwort* sau *Abklatsch*³⁸. Traducerea în engleză a primului dintre termenii citați a condus la apariția denumirii *loan translation*, folosită de lingvistul Einar Haugen în clasificarea pe care o propune pentru împrumutul lingvistic.

După cum se poate observa, diversele denumiri care s-au dat până în prezent acestui tip de calc încearcă, fiecare în parte, să surprindă cât mai exact esența fenomenului. În ceea ce privește lingvistica românească, denumirea *calc lexical de structură morfematică*, propusă de Theodor Hristea, deși nu are avantajul conciziei, pare a fi cea mai satisfăcătoare, dat fiind faptul că surprinde nivelul lingvistic la care se produce imitația și indică, totodată, ce aspect al cuvântului se explică prin calc, respectiv forma sau învelișul sonor.

Condiția esențială producerii unui calc lexical de structură morfematică este ca arhetipul să reprezinte un cuvânt cu formă internă clară, astfel încât vorbitorul bilingv să-i poată identifica elementele componente, iar apoi să găsească în limba proprie morfemele care corespund acestora. În urma analizei și a traducerii morfemelor străine, ceea ce presupune implicit atât identificarea sensului fiecăruia dintre acestea, cât și a ceea ce rezultă din combinarea lor, el este capabil să dea naștere unui cuvânt nou, alcătuit din elemente vechi sau cel puțin anterioare momentului respectiv. Se poate spune, așadar, că imitația acoperă atât structura, tiparul ori forma internă, cât și sensul, fapt care iese și mai clar în evidență atunci când sensul cuvântului calchiat se îndepărtează de acela al elementelor care intră în alcătuirea sa. În acest sens Kr. Sandfeld Jensen precizează: „pour beaucoup de mots composes ou derives le developpement soit plutot semantique”³⁹. Afirmării asemănătoare face Roberto Gusmani: „in sostanza, il calco strutturale e anche un calco semantico, sebbene cio non appaia sempre con la stessa evidenza”⁴⁰.

De pildă, rom. *binecrescut* imită modelul oferit de fr. *bienlevele*. Schematic, procesul calchierii ar putea fi reprezentat astfel:

1. fr. *bien-eleve*

bienlevele

2. „bine.” - „crescut”

t

3. rom. *bine-crescut*

binecrescut

Din schema prezentată, rezultă că primul pas pe care vorbitorul bilingv este să recunoască structura termenului străin, mai precis să identifice elementele componente ale acestuia, apoi să înțeleagă sensul lor și, în sfârșit, să găsească în limba maternă morfeme corespondente, pe care să le combine în spiritul limbii care a extras modelul și să dea naștere unui element lingvistic nou.

Calcul, ca de altfel și împrumutul, reprezintă unul dintre produsele inflexionale pe care o limbă (de obicei superioară sau dominantă⁴¹ din punct de vedere cultural) o poate avea asupra altei limbi. Cele două mijloace de îmbogățire sau diversificare lingvistică amintite pot acționa mai ales în procesul traducerii. Aceasta presupune echivalarea termenului străin cu unul autohton, așa cum se întâmplă atunci când fr. *livre* este transpus în română prin *carte*. În această situație se poate spune însă că franceza a influențat în vreun fel limba noastră, extinzând termenului *carte* nefiind legată de cuvântul francez corespunzător. Atunci când limba nu dispune de un termen propriu pentru exprimarea obiectului sau a relației desemnate în textul supus traducerii, se recurge fie la împrumut, fie la calc. Astfel, *avion*, de pildă, constituie un împrumut din fr. *avion*. O altă situație o prezintă *înlănțui*, care nu poate fi explicat în afara unei influențe din afara limbii. Termenul este în discuție a apărut târziu - DA îl atestă în secolul al XIX-lea la C. Negruzzu - și este specific limbii populare, deci este cult, și corespunde perfect, atât formal, cât și semantic, modelului oferit de fr. *enchaîner*. În structura acestuia au fost identificate prefixul *en-* și baza derivativă *chaîne*, traduse în rom. prin *în-*, respectiv *lanț*, prin atașarea sufixului verbal *-ui*, apt a reproduce sufixul fr. *-er*, a fost creat derivatul parasintetic *înlănțui*. Asemenea cuvinte străine, transparente sau mai puțin transparente la nivel structural, sunt, prin urmare, descompuse în elementele lor componente în procesul traducerii și re-create în română prin respectarea și împrumutarea tiparului străin. Deosebirea netă dintre exemplele citate este aceea că *înlănțui* nu poate fi discutat în afara unei traducerii.

1.1.1. Opinii privind clasificarea calcului lexical de structură morfematică

Autorii primelor studii consacrate studierii calcului sunt mai puțin preocupate de stabilirea unor subgrupe de calc structural în funcție de gradul de fidelitate

⁴¹ în legătură cu acest aspect, vezi Leonard Bloomfield, *Language*, Londra, [1935], *Intimate borrowing*, p. 461 ș.u.

³⁵ V. Vascenco, *Calcuri savante formate în limba română după modele rusești (secolele XVIII și XIX)*, în *Culegere de studii*, București, 1962, p. 59-70.

³⁶ Vezi *Zeitschrift für deutsche Wortforschung*, 3, 1902, p. 220 și 4, 1903, p. 125. Vezi, de asemenea, S. Singer, *Aufsätze und Vorträge*, Tübingen, 1912, p. 104.

³⁷ W. Betz, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, în „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur”, 67, 1945, p. 275-302.

³⁸ Vezi, mai sus, la p. 13, nota 11.

³⁹ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur le calques linguistique*, p. 168.

⁴⁰ Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 30.

copiei, cât de necesitatea de a sublinia existența unei diferențieri tipologice mai frapante, ca aceea dintre calcul structural și calcul semantic. Rămâne totuși de referință concisa și, în același timp, complexa lucrare a lui Kr. Sandfeld Jensen⁴², în care, în interiorul calculului lexical, sunt surprinse diverse situații, în funcție de gradul de autonomie a replicii față de model. Fără să folosească o terminologie aptă să denumească faptele prezentate, Kr. Sandfeld Jensen identifică patru tipuri distincte de calc structural, caracterizate astfel:

- a) Fiecare membru al compusului este fidel reprodus de un cuvânt corespunzător în altă limbă; ex. lat. *pceninsula* > fr. *presqu'île*; lat. *miser cordia* > germ. *Barmherzigkeit*. Cu privire la aceste traduceri servile, M. Wundt⁴³ este de părere că ele aparțin unei epoci vechi.
- b) Traducerea poate fi mai liberă; ex. lat. *pceninsula* > germ. *Halbinsel*, dan. *haivo*, sl. *poluostrov*, fin. *puolisaari*, magh. *felsziget*; fr. *dejeuner* > engl. *breakfast*. Aici intră și exemplele privitoare la traducerea compuselor prin derivate (ex. germ. *Mittagmahl* > slov. *juzina*, derivat de la *jug*) sau cele în care se face simțită influența etimologiei populare: „L'influence de l'etymologie populaire se fait sentir dans *ellenor* qui est, en magyar, la traduction de *controleur* (*ellen* 'contre', *or* 'gardien')”⁴⁴.
- c) Traducerea mai puțin servilă a sufixelor din structura derivatelor; ex. lat. *atramentum* > sl. *cernilo*; lat. *materia* > magh. *anyag*. Aici intră și traducerea derivatelor prin compuse (ex. lat. *purgatorium* > germ. *Fegefeuer*, dan. *skcersild*) sau prin cuvinte simple (ex. lat. *atramentum* > v. engl. *bleek*, dan. *bleek* ('negru'));
- d) Traducerea pe jumătate a cuvintelor străine; ex. lat. *trilix, bilix* > v. germ. *drilich, zwilich*; v.sl. *takozdere* > *aşjderea*. Pentru limba română, Sandfeld observă că „beaucoup mots d'emprunt sont transformés de cette manière, p. ex. *zecimal* < *decimal*, *semnal* < *signal*, *repeți* < *repetet* etc.”⁴⁵

Deși este vulnerabilă în unele puncte, subclasificarea oferită de Sandfeld Jensen scoate la iveală diversele aspecte pe care calcul lexical de structură morfematică le poate avea în funcție de felul în care se realizează traducerea. Chiar dacă unele exemple nu sunt întotdeauna bine alese, Sandfeld are meritul de a fi făcut primul pas în ierarhizarea acestui tip de calc. Lipsește însă un criteriu ferm în departajările pe care autorul le face, astfel încât, în interiorul aceleiași paradigme, se pot întâlni fapte de limbă diferite. De pildă, autorul citat nu are în vedere opunerea exemplelor privitoare la situația în care, în urma interferenței, replica prezintă o alterare a funcției semantice, celor care prezintă o modificare a structurii morfologice, astfel încât un compus este transpus printr-un derivat. Așa se explică încadrarea în aceeași clasă a germ. *Halbinsel*, modelat după lat. *pceninsula*, și a slov. *juzina*, creat pentru a reproduce germ. *Mittagmahl*. Nu putem fi de acord cu afirmația că v. engl. *bleek* și dan. *bleek* reprezintă rezultatul-unui calc după lat.

Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*.

⁴² Apud Kr. Sandfeld Jensen, *op. cit.*, p. 169.

⁴³ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 169.

⁴⁴ *Ibidem*.

atramentum. Mai precis, suntem de părere că în cazul în care un derivat străin redat într-o altă limbă printr-un cuvânt simplu, fără formă internă, nu este vădit despre calc, ci despre o echivalare semantică, stabilită între cele două unități lexicale. Unele critici le suportă și ultima subclasă propusă de Sandfeld. Astfel, întotdeauna ceea ce rămâne netradus dintr-un cuvânt, în procesul calchic, reprezintă o jumătate, lucru observat de lingviștii care s-au opus denumirii *semicalc*, propusă pentru acest subtip. În acest sens, ultimele exemple pe care autorul citat le dă pentru limba română demonstrează clar că ceea ce rămâne în afara traducerii nu reprezintă jumătate din cuvânt. În ceea ce privește verbul *repetet*, acesta reprezintă mai degrabă o adaptare a termenului francez, decât un calc.

O altă clasificare a calcurilor imperfecte a oferit, în 1936, W. Betz⁴⁶, profesor de cercetător care a propus și o terminologie în acest sens. Potrivit clasificării făcute de el, în funcție de gradul de îndepărtare a replicii față de model, se disting două tipuri de calc structural:

1. *Lehniübersetzung*, definit de același autor, mai târziu, prin „die geordnete Glied-für-Glied Übersetzung des Vorbildes”⁴⁷ (= „traducerea exactă, morfem pentru morfem, a modelului”);

2. *Lehnubtragung*, în care părțile componente ale modelului sunt reproduse mai liber⁴⁸;

3. *Lehnschöpfung* - creștii autohtone, dar care se explică printr-un imitator creator străin (ex. germ. *Umwelt*, stimulat de fr. *milieu*, sau germ. *Kraftwagen* pentru fr. *automobil*).

Ținând seama de exemplele prezentate de Betz în studiul din 1936, rezultă că în a doua categorie sunt incluse situațiile în care, la cuvântul calchiat, se constată o alterare a funcției semantice, o corespondență imperfectă de structură, sau o diferență atât de structură, cât și de sens între model și replică. În ceea ce privește clasa *Lehnschöpfung*, încadrarea sa în categoria largă a calculului lingvistic a fost contestată, printre alții, de Roberto Gusmani⁴⁹.

Un alt lingvist german, Kurt Schumann⁵⁰, vorbește, la rândul său, de două tipuri de *Lehniübersetzung*, diferențiate între ele de structura morfologică (derivate sau compuse). În acord cu teoria lui Betz, o categorie de sine stătătoare în clasificarea lui o reprezintă cuvintele imitate care se sprijină numai parțial pe model străin, denumite *Lehnubtragung* (ex. germ. *Vaterland*, după lat. *patria*; germ. *Halbinsel*, după lat. *patninsula*) și aflate în clasificarea lui Sandfeld Jensen pe poziția a doua.

W. Betz, *Der Einfluss des Lateinischen auf den althochdeutschen Sprachschatz*. In: *Abrogans*, Heidelberg, 1936. Vezi și idem, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachausgleich*, în „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur” 67, 1944, p. 275-280 precum și idem, *Deutsch und Lateinisch. Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktiner*, Bonn, 1949.

⁴⁶ Idem, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, p. 296.

⁴⁷ În 1936, pentru aceasta categorie Betz propunea numele *Lehnbildung*, folosit ulterior pentru toate tipurile de calc structural.

⁴⁸ *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 45 ș.u.

⁴⁹ *Op. cit.*, p. 1.

O contribuție care ar putea fi denumită modestă în ceea ce privește aspectul studiat aici au oferit lingviștii din școala americană. Einar Haugen⁵¹ nu vede în cuvintele hibride, alcătuite atât din material lingvistic indigen, cât și împrumutat, și numite *Loanblends*, o subcategorie a calcului în general, cu atât mai puțin a calcului lexical. Acest fapt este și mai surprinzător dacă ținem seama de faptul că, discutând despre calcuri, grupate sub denumirea de *loan translations*, el observă că, în fapt, acestea nu sunt decât o extindere a procesului observat la *hibrizi*, nedeosebindu-se de aceștia decât prin aceea că, în loc să substituie doar o jumătate din cuvânt, vorbitorul la înlocuit în întregime.

La rândul său, U. Weinreich, în capitolul dedicat mecanismelor interferenței lexicale (*Mechanism of Lexical Interference*), subdivide calcul lingvistic, intitulat *Loan translation*, în trei categorii: *Loan translation*, *Loan renditions*, *Loan creations*, subscriind astfel tacit la clasificarea propusă de Betz.

Pentru lingvistica rusă, merită a fi amintită contribuția din 1953 a lui L. A. Bulahovski⁵², care denumește compusele în care o parte din cuvânt se împrumută, iar altă parte se traduce *nojyKcuibKu*, subliniind astfel legătura acestora cu fenomenul calchierii: „Hapa/ry c nojiHHMH KâJibicaMH, B a3binax 3HaMHTejibHO peace BCTpenaiOTCfl nojryKajifeKH K cJIO>KHMM cjiobam (composita) »3biKa-HCTOHHHKa. nojryKajibKH npeflCTaBjiajOT C06OH HanonoBHHy coxpaHeHne, HanoJioBHHy nepeBO^ HHOf3biHHbix cJIOB Ha 3aHMCTByK>niHH «MIC”⁵³. Termenul a făcut carieră, fiind preluat și în alte limbi, prin calchiere parțială, sau chiar prin ceea ce denumește termenul în sine: fr. *semicalque*, it. *semicalco*, rom. *semicalc*.

Nici N. Molnâr nu vede în cuvintele apărute prin imitație, dar care se îndepărtează într-un fel sau altul de model, exemple care țin de aspecte ale calcului lexical de structură morfematică. După ce face o prezentare critică a clasificărilor calcului din lingvistica generală, autorul maghiar enumera șase tipuri de calc despre care spune: „all these kinds of calques should be dealt with in the lexicology and stylistics as well”⁵⁴. Calcul sintactic este lăsat la o parte și, dacă facem abstracție de calcul frazeologic, celelalte tipuri de imitație țin de calcul lexical. Iată denumirile propuse de Molnâr: a) *calque*, pentru imitațiile ce respectă structura modelului; b) *hemicalque*, pentru hibrizi, termen format pe baza rus. *nojyKOJibKa*; c) *semantocalque*, pentru calcul semantic; d) *phraseocalque*, pentru calcul frazeologic; e) *pseudocalque*, pentru „new creation” sau „Neuschopfung”; f) *calquoid*, pentru ceea ce Schumann numește *Lehngliedusdte*.

Vincenzo Orioles a observat că în stabilirea distincției dintre calcurile perfecte și calcurile imperfecte cercetătorii au acordat o importanță deosebită corespondenței de funcție semantică între model și copie. Deosebirea din planul semnificativ devine irelevantă, întrucât este determinată de imposibilitatea de a imita anumite structuri formale ale arhetipului: „[...] nella rispondenza di funzione semantica fra modello e replica la discriminante essenziale fra calco perfetto e

imperfetto, venendo giudicate irrilevanti le divergenze sul piano del significato che siano determinate dalla difficoltà o addirittura dall'impossibilità di imitare strutture formali dell'archetipo”⁵⁵. Același autor constată că acest criteriu, late cercetările lui Sandfeld și Betz, a fost accentuat de Schumann⁵⁶: faptul că, pe parte, germana recurge frecvent la compunere și, pe de altă parte, că alte limbi relativ străine de acest procedeu și preferă structurile de tip analitic justifică viziunea acestuia din urmă, încadrarea în categoria calcurilor structurale perfecte următoarelor exemple: rus. *napoeasi Mauiuu* < germ. *Dampfmaschine*; g. *Staatsstreich* < fr. *coup d'etat*⁵⁷, punct de vedere care nu poate fi însă acceptat.

Criteriul semantic joacă un rol însemnat și pentru S. Vaimberg⁵⁸, definește calcul lexical (= structural) ca reprezentând transpunerea dintr-o limbă alta a unor elemente de semnificat (denumite «pleremateme» în acor terminologia glosematică) izolate în continuumul semantic al limbii-model, modalități necunoscute în limba receptoare: „If we define calque as a transfer of the form of the content, it follows that what a language takes over from another is the detachment, out of mass of substance, of some segments of meaning (pleremetemes, in glosematic terms) in a way unknown to the receiving language. To make things clearer, calque is just what in common terms one would call semantic borrowing”⁵⁹. În acord cu acest punct de vedere, pentru a vorbi de calcul structural este nevoie de restituirea fidelă a structurii semantice a modelului timp ce în planul expresiei și al constituentilor (= unitate plerematemică) replica trebuie să fie în mod necesar corespunzătoare prin număr și categorie gramatice cu modelul, ci numai funcțional echivalentă.

Existența unor diferențe între model și copie, indiferent de nivelul la care acestea se înregistrează, exclude însă posibilitatea de a vorbi despre calc perfect. Astfel, Vincenzo Orioles consideră că sunt mai potrivite acele clasificări care adoptând drept criteriu discriminatoriu corespondența formală, restrâng categoria calcului perfect la exemplele în care este reprodus fidel nu numai semnificatul, numărul și articularea constituentilor modelului. În aceste condiții, ar putea fi vorbit despre două situații: 1. limba care copiază dispune de structuri analoge expresiei sau de reguli de combinare a morfemelor; 2. limba care copiază imită structura arhetipului împotriva tendințelor care îi sunt tipice (idee preluată de la Gusakov, 1974, p. 38) sau dă loc unei relații, corecte la nivelul sistemului, dar care încă nu este normă preexistentă ori introduce una inovatoare. Orioles observă că interferențele de primul tip sunt foarte numeroase în ceea ce privește limbile înrudite (ex. it. *railway* > germ. *Eisenbahn*), în vreme ce calcurile de al doilea tip ar putea fi numite mecanice (*meccanici*) sau servile (*servili*). În viziunea sa, acestea sunt cele mai interesante, pentru că îmbogățesc resursele expresive ale limbii imitatoare.

Vincenzo Orioles, *Rassegna critica*, în „Incontri linguistici”, nr. 4/, 1978, p. 255-256.

⁵⁶ Vezi K. Schumann, *Lehnprägungen*, în „Zeitschrift für slavische Philologie”, 32, p. 61-90, apud Vincenzo Orioles, *op. cit.*, p. 256.

⁵⁷ Vincenzo Orioles, *op. cit.*, p. 256.

⁵⁸ Vezi S. Vaimberg, *About the Definition of Linguistic Calque*, în RRL, XX/1, 1975, p. 6.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 65.

⁵¹ *The Analysis of Linguistic Borrowing*.

⁵² L. A. Bulahovski, *Beedenu e H3biK03Hmue*, Moscova, 1953, p. 121-123.

⁵³ *Ibidem*, p. 123.

⁵⁴ N. Molnâr, *op. cit.*, p. 131.

Cât privește calcul imperfect Orioles este de părere că deosebirile dintre model și copie sunt prea numeroase pentru a putea fi cuprinse într-o singură clasă. O clasificare a diferitelor aspecte sub care se înfățișează calcul imperfect a întreprins H. Lauffer⁶⁰, care identifică patru tipuri de transpunere aproximativă a modelului:

- a) **defiziente *Lehnubeträgung*** - se produce atunci când un constituent al modelului, de ex. un prefix, este ignorat (ex. ***incarnatio: llhamhaffi***);
- b) **additive *Lehnubeträgung*** presupune redeterminarea modelului prin adăugarea unui element cu scopul de a reda transparență motivării semantice a modelului (ex. ***patria: Vaterland, duellum: Zweikampf***);
- c) ***syntagmatische Lehnubeträgung*** - denumește calcurile care modifică articularea modelului (ex. transpunerea unui compus printr-o structură analitică și invers);
- d) ***varrierende Lehnubeträgung*** - sunt incluse aici toate situațiile de nepotrivire la nivel semantic (se face o diferențiere în ceea ce privește morfemul care prezintă o inadvertență semantică: prefix, sufix, rădăcină).

O clasificare a calcurilor lexicale a oferit și Roberto Gusmani⁶¹. Lingvistul italian descoperă mai multe deosebiri la calcurile numite de el ***calchi strutturali***, însă rezultatele la care ajunge nu sunt sistematizate într-o clasificare riguroasă. Mai mult decât atât, așa cum se va vedea, el răstoarnă anumite rezultate la care s-a ajuns în teoria calculului, nepropunând nimic în locul lăsat gol.

Categoriile de calc structural, asupra cărora cercetătorul italian se pronunță categoric, sunt: ***calcurile structurale de compunere (calchi strutturali di composizione)***, ***calcurile structurale de derivare (calchi strutturali di derivazione)*** și ***calcurile structurale de derivare regresivă (calchi strutturali di retro-formazione)***. Despre acest din urmă tip spune că se produce ocazional. Printre exemple se numără lat. ***aspiratae***, extras din ***a(d)spiratio*** în conformitate cu relația existentă între ***Saamnc*** și ***Scursa***.

Dacă până aici lucrurile sunt cât se poate de clare, în continuare lingvistul italian nu mai este la fel de categoric în afirmații. Se face precizarea că, pentru a se produce un calc autentic, vorbitorul trebuie nu numai să fie capabil să identifice structura modelului și să perceapă motivația semantică a acestuia, ci și să dispună în limba proprie de structuri apte să reproducă pe acelea ale modelului. El observă că uneori o limbă poate imita un model chiar acționând împotriva tendințelor ei tipice. Așa procedează italiana atunci când reproduce germ. ***Eisenbahn*** prin compusul ***ferrovia***, care poate fi considerat nefiresc pentru limba italiană⁶².

În continuare, Gusmani precizează: „Non diversamente da quello che succede per il prestito, anche nel calcio dunque il sistema linguistico in cui si produce l'innovazione non rimane estraneo al processo d'interferenza e si avrà una

maggiore o minore conformità della replica al modello in ragione inversa proporzionale alla misura in cui la lingua imitante impone le sue abitudini e tendenze. Così come ci sono prestiti bruti e prestiti adattati o assimilati, potremmo contrapporre ai ***calchi fedeli*** [s.n., M.S.I.] le riproduzioni più libere in cui la replica è conforme agli schemi della lingua in cui vengono create. Quando la struttura della replica - pur restando evidente il rapporto di dipendenza - diverge da quella del relativo modello, sarà dunque preferibile parlare di ***calco imperfetto*** (s.a.)”⁶³. Fără a fi explicit, Gusmani stabilește deja o dihotomie între ceea ce denumește ***calcuri fidele*** și ***calcurile imperfecte***.

Sintetizând cele afirmate de Gusmani privitoare la ***calcurile imperfecte*** rezultă că acestea sunt de trei feluri:

- a) calcul este un cuvânt compus, ale cărui elemente constitutive sunt reproduse într-o ordine diferită de cea a modelului, ex. it. ***piediati***, după ***flatfoot***;
- b) compusul străin este transpus în altă limbă printr-o structură analitică, ex. it. ***lavaggio del cervello***, după engl. ***brainwashing***;
- c) compusul străin este transpus printr-un derivat; ex. slov. ***casnik*** - g.

Zeitschrift (slov. ***cas*** 'timp' transpune germ. ***Zeit***; cf. ***casopis***, copie a modelului german, întâlnită, de asemenea, în slovenă și în cehă și sârbocroată); ***np-kBtNuu*** > 'primul născut' preia de la gr. ***npçDTOToxoc*** prima parte (***np-kB'k= npçoxoq***), în vreme ce sufixul se explică prin influență analogică a două derivate indigene, luate ca punct de referință din sensului: ***mladenici*** „copil” și ***šiputenici*** „pui de pasăre”⁶⁴,

în continuare el avansează ipoteza că ultima categorie enunțată s-ar putea să fie de celelalte tipuri de calc imperfect, iar faptele de limbă care o caracterizează ar putea să fie numite ***semicalcuri***: „Un termine in grado di caratterizzare adeguatamente questa tipologia potrebbe essere quello di ***semicalco***, anche se questa designazione è già fatto ricorso il Molnâr, attribuendole un differente valore. Si obietterâ piuttosto sarebbe più semplice far rientrare anche questi casi nella categoria, già sopra indicata dei ***calchi imperfetti***, tuttavia ci sembra che una distinzione terminologica sia legittimata da un'oggettiva diversità di procedimento”⁶⁵. În această clasă considerăm că trebuie încadrate și replicile care presupun apariția unui cuvânt simplu, în vreme ce punctul de plecare în procesul calchierii îl reprezintă un derivat (ex. lat. ***atramen*** transpus în anglo-saxonă prin ***bleck***).

O subdiviziune a ***semicalcurilor*** ar putea-o alcătui, spune cercetătorul italian, compusele pentru care modelul străin îl constituie un derivat. De exemplu în ***sveuciliste*** „universitate”, prima parte ***sve*** redă fidel lat. ***univers(itas)***, în vreme ce al doilea termen, ***uciliste***, care înseamnă „școală”, nu e în niciun fel sugerat

⁶⁰ Op. cit., p. 39.

⁶¹ În ceea ce privește etimologia acestui termen, vezi ***Merriam-Webster's Collegiate Dictionary***, s.v. ***brainwashing***, unde se precizează că este vorba despre o traducere, atestată în 1950, din cehă „*brainwashing*” o.

⁶² Roberto Gusmani, ***Per una tipologia del calcio linguistico***, I, p. 41—42.

⁶³ ***Ibidem***, p. 42.

H. Lauffer, ***Der Lehnwortschatz der altochdeutschen und altsächsischen Prudentiusglossen***, München, 1973, apud Vincenzo Orioles, op. cit., p. 259.

⁶⁴ Vezi ***Per una tipologia del calcio linguistico***, I și II.

⁶⁵ ***Per una tipologia del calcio linguistico***, I, p. 39.

model, însă corespunde intenției de a conferi motivație unui termen care altfel ar fi rămas neînțeles („risponde chiaramente al desiderio di dare sufficiente motivazione ad un termine destinata altrimenti a restare piuttosto oscuro”⁶⁷). Gusmani este de părere că și germ. *Vaterland*, considerat de alți lingviști ca făcând parte din paradigma *Lehnubertragung (calc imperfect)* reprezintă tot un *semicalc* după lat. *patria*. Termenul *Land*, care se adaugă în afara modelului, contribuie, afirmă el, la redarea mai explicită a motivației neologismului. Alte exemple din aceeași categorie: germ. *Netzhaut* „retină”, după lat. *retina (Netz = „rețea”)*; germ. *Zweikampf*, după lat. *duellum*. Aceste situații, în care copiile prezintă în plus față de model un element clarificator, constituie o clasă aparte de *semicalcuri*, care ar putea fi denumite *calchi rideterminati*: „Come si vede possiamo legittimamente far rientrare nella categoria dei semicalchi un certo numero di quelli che piu specificamente potremmo designare come calchi rideterminati, che presentano cioè - rispetto al relativo archetipo - un «detail surajoute» capace di determinare meglio il valore”⁶⁸. Tot aici pot fi încadrate unele exemple, denumite de Schumann *Lehngliedzusatz*: „cosi, per esempio, *grechupadanije* «peccato», che con *padanije* (~ *padati* «cădere») il ricalca palesemente il gr. *napâmcoŋia*, mentre l'aggiunta di *grechu* (il «peccato» concretamente inteso) ha con ogni verisimiglianza la funzione di chiarire l'uso metaforico dell'astratto («caduta» -> «trasgressione»), che poteva anche non essere perspicuo”⁶⁹.

A accepta însă interpretarea structurilor analitice care transpun compuse străine drept calcuri, fie ele chiar și imperfecte, ar însemna a lărgi într-un mod nepermis sfera calcului, care ar trebui rezervată situațiilor în care unui cuvânt străin îi poate corespunde, prin imitație în altă limbă, tot un cuvânt, și nu o îmbinare de unități lexicale. Chiar dacă imaginea evocată de model este reprodușă fidel, faptul că nu se împrumută și structura acestuia încalcă o condiție esențială a calcului. Totodată, folosirea termenului *semicalc*, într-o altă accepție decât cea deja consacrată, nu ni se pare potrivită. Astfel, se admite îndeobște că un *semicalc* sau un *calc parțial* (denumire echivalentă și preferată de unii lingviști) presupune că o parte din noul cuvânt apărut prin imitație aparține modelului, astfel încât noua unitate lexicală poate fi considerată „jumătate” calc, „jumătate” împrumut. Gusmani nu precizează însă din ce altă categorie fac parte exemplele sale, în afara celei a calcului, în care intră numai „pe jumătate”. Așa încât, această diferențiere făcută de el vine să complice o problemă și așa controversată⁷⁰.

Cât privește calcurile imperfecte, pare desigur necesară distincția între diversele niveluri de perfecțiune pe care le poate atinge o copie în raport cu modelul său.

*

În lingvistica românească, cele mai bune rezultate în evidențierea aspectelor pe care le poate avea calcul lexical la nivelul structurii morfematice le-a obținut

⁶⁷ *Ibidem*, p. 43.
⁶⁸ *Ibidem*, p. 44.
⁶⁹ *Ibidem*, p. 44.
⁷⁰ Vezi, mai jos, reproșurile făcute acestei denumiri de Theodor Hristea.

Theodor Hristea. Încă dintr-o lucrare elaborată în 1965, autorul observă o p. dihotomie în interiorul calcului pe care în acel moment considera potrivit să numească *de structură*: „Calcurile de structură se pot clasifica [...] în total și parțiale. Când se împrumută exclusiv forma internă a unui cuvânt străin, complexul lui sonor este înlocuit cu unul indigen, calculul este total. În caz dimpotrivă, m procesul calchierii este tradusă numai o parte a cuvântului străin (exemplu rădăcina sau un afix), iar cealaltă este împrumutată, calculul este parțial. Printre exemple se numără *partinitate*, socotit calc parțial după rus. *napmuuuo* și *legitate*, calc total după rus. *3aKOHOMepHocmb*. În continuare, Theodor Hristea precizează: „socotim că termenul de *semicalc* (folosit de unii lingviști) trebuie să neapărat abandonat, pentru motivul că, de cele mai multe ori (dacă nu în întotdeauna), nu se calchiază exact jumătate din structura cuvântului”.

Printre autorii români la care am întâlnit denumirea *semicalc* îl amintesc pe Ion Rizescu. El este, de altfel, primul autor român care vorbește despre „construcțiile în care o parte se împrumută, iar alta se ia din resursele interne ale limbii”⁷¹, numind aceste formații *semicalcuri* sau *semîmprumuturi*. Denumirea *semicalc* o vom întâlni și la alți autori⁷². Dintre aceștia, N. A. Ursu, în lucrarea *Formarea terminologiei științifice românești*, are chiar un capitol intitulat *Calcul și semicalcuri*. Precizăm totuși că, pe lângă termenul *semicalc*, autorul folosește și denumirea *calc parțial*. Pentru aceeași noțiune, E. Seidel folosește numele de *incomplet*⁷³, mult mai potrivit, întrucât, ca și denumirea *calc parțial*, indică bine natura fenomenului.

Theodor Hristea constată însă că există și un alt tip de diferență între model și copie, ceea ce îl determină să opereze o altă clasificare: *calcuri perfecte* și *calcuri imperfecte*. El precizează că „opозиția *total - parțial* este de altă natură decât *perfect - imperfect* și această distincție trebuie corect înțeleasă. Spre deosebire de calcurile lexicale imperfecte, cele perfecte presupun o dublă identitate de structură structural între model și copie (mai precis: același număr de elemente constitutive și aceeași ordine sau distribuție)”⁷⁴.

O clasificare asemănătoare se întâlnește și la Alexei Palii, care argumentează „din cauza deosebirilor dintre limba-model și limba care imită sau din alte motive, calchierii nu întotdeauna reproduce exact toate caracteristicile modelului. Regulă, raportul semnificativ: semnificat se redă cu precizie, iar forma întotdeauna

⁷¹ Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii românești (calcuri lingvistice)*, p. 317.
⁷² *Ibidem*. Vezi, de asemenea, idem, *Le calque de structure dans la langue roumaine*, în *SMFC I*, p. 168; Flora Șuteu, *Prefixul în-fîn-*, în *SMFC II*, p. 43; Despina Ștefănescu, *Glosare de neologisme din perioada 1830-1860*, în *LR*, XIII, 1964, nr. 3, p. 255; idem, *În problema morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760-1860*, în *LR XIV*, 1965, nr. 1, p. 378; Luiza și Mircea Seche, *Despre adaptarea neologismelor în limba română literară (considerații generale)*, în *LR*, XIV, 1965, nr. 6, p. 687; L. Farcaș, *Hexornopue „abji”>odeH KOMBKOMue pyjubîHCKOMft3bîi<e,m Culegere de studii*, București, 1958, p. 10.
⁷³ Eugen Seidel, *op. cit.*, p. 128.
⁷⁴ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

părțile componente doar cu o anumită aproximație⁷⁷. Astfel, potrivit concepției sale, calcierea morfematică poate fi exactă ori aproximativă, pe de o parte, și totală sau parțială, pe de altă parte.

În concluzie, există două aspecte esențiale de care trebuie să se țină seama în interpretarea naturii unui calc lexical de structură morfematică. Aceste aspecte se identifică cu două dintre criteriile secundare de clasificare a calcului, prezentate mai sus și despre care va fi vorba în cele ce urmează.

1.1.2. Tipuri de calc lexical de structură morfematică

În funcție de *traducerea totală sau parțială a elementelor care intră în alcătuirea modelului* se poate vorbi despre *calcuri totale* sau *integrale* și despre *calcuri parțiale*.

1.1.2.1. *Calcurile totale* sau *integrale* presupun traducerea în întregime a modelului. *Întretăia*, de exemplu, este un *calc total* după fr. *entrecouper*, format din prefixul *entre-*, tradus în românește prin *între-*, și verbul *couper*, redat prin corespondentul său, *tăia*. La fel, *supraveghea* este un *calc total*, apărut după modelul fr. *surveiller*, prin traducerea prefixului *sur-* prin *supra* și a lui *veiller* prin *veghea*, ca și *supraprinde*, format după fr. *surprendre*.

1.1.2.2. *Calcurile parțiale*. Atunci când numai o parte din formația calchiată aparține limbii care imită, iar cealaltă idiomului imitat, este vorba despre *calc parțial*. Cu alte cuvinte calcul de structură parțial este un tip special care îmbină traducerea cu împrumutul în structura aceleiași formații lexicale nou apărute. Este cazul calcului *prejudecată*, format după modelul fr. *prejuge*, în care numai cea de-a doua parte, *juge*, a fost tradusă, în vreme ce prefixul a fost împrumutat. Totodată, în cazul modelelor fr. *surveiller* și *surprendre*, în legătură cu care am văzut că au furnizat calcuri totale, consemnăm și situația în care acestea au fost reproduse parțial, primul prin varianta neliterară astăzi *surveghea*, celălalt prin *surprinde*, formă literară în limba română contemporană.

În funcție de *gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul*, calcurile pot fi *perfecte* sau *imperfecte*.

1.1.2.3. Calcurile perfecte

Respectarea întocmai a structurii interne a modelului presupune apariția unui *calc perfect*. Cu alte cuvinte, noua formație apărută va trebui să respecte integral coordonatele impuse de model: același număr de elemente, dispuse în aceeași ordine și având același sens gramatical. De pildă, *liber-schimbism* și *liber-schimbist* respectă întocmai modelele fr. *libre-echangisme* și, respectiv, *libre-echangiste*.

⁷⁷ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 16.

1.1.2.4. Calcurile imperfecte

Atunci când rezultatul calcului îl reprezintă o unitate lexicală de același model, dar diferă față de acesta prin topică, gen, număr, caz, mod etc. face cu un *calc imperfect*. Un exemplu interesant în acest sens îl reprezintă compusul *bunăvoință*, întâlnit și în varianta *binevoință*. Se consideră că în rom. *bunăvoință* stau mai multe modele: lat. *benevolentia*, fr. *bon-vouloir*, *bienveillance*, germ. *Wohllollen*; nu este exclus din discuție nici fr. *bonne volonté*. În aceste condiții, calitatea de *calc perfect* sau *imperfect* a acestui compus este strâns legată de modelul luat în discuție. Avem astfel un *calc perfect*, atunci când spunem că tiparul a fost oferit de fr. *bon-vouloir* sau *bonne volonté*, dar un *calc imperfect*, în cazul în care vorbim de copierea lat. *benevolentia* sau fr. *bienveillance*, ori a germ. *Wohllollen*. Acestea din urmă au contribuit, desigur, la apariția variantei *binevoință*, în cazul căreia ne aflăm însă în fața unui *calc perfect*.

În categoria *calcurilor imperfecte* intră și *buna-cuviință*, modelat după fr. *bienséance*. Ca și în cazul de mai sus, fr. *bien* a fost tradus prin *bună*, nu prin *bine*, așa cum ar fi presupus un *calc perfect*.

O diferență de caz întâlnim la compusul *anotimp* calchiat după fr. *Jahreszeit*. Substantivul *an* apare în română în cazul nominativ, situație în care corespunde întocmai modelului, unde *Jahres* reprezintă forma de genitiv a lui *an* = „an”. *Zeit* a fost echivalat, cum era și firesc, prin *timp*. Un calc perfect este reprezentat *anului-timp*. Româna a ales însă o altă soluție, noul cuvânt fiind prezentat în plus față de model vocala de legătură *o*. În raport cu calculul francez *anotimp* (Eftimiu, N, 130), sintagma *timp al anului*, întâlnită la Odobescu de plural *timpuri ale anului* (Odobescu, P, 120), reprezintă o simplă traducere a compusului german amintit, în care topică a fost inversată⁷⁸.

Schimbarea topicii în cazul unor compuse apărute prin imitație este asemenea la apariția unor *calcuri imperfecte*. În această categorie intră și compusul germ. *Vergifimeinnicht* prin *nu-mă-uita*. Un calc perfect este constituit de **uita-mă-nu*.

1.1.2.5. Calcurile aproximative

Atunci când replica prezintă o altă structură în raport cu modelul, astăzi un derivat este reprodus printr-un compus, ori, dimpotrivă, un compus este reprodus printr-un derivat, suntem de părere că ne aflăm în prezența unui alt tip de calc imperfect, care ar putea fi numit *calc aproximativ*.

Această denumire apare la Andre Martinet⁷⁹, într-o lucrare care nu este obiect clasificării ori caracterizării calcurilor, ci studierea interferențelor dintre la nivelul lexicului. Martinet consideră că exemple precum fr. *gratte-ciel* și engl. *skyscraper*, sau fr. canadian *vivoir*, după engl. *living-room*, reprezintă

⁷⁸ În legătură cu acest calc, vezi și Hristea, *Sinteze*, p. 105; idem, *Tipuri de calc lexical în limba română*, p. 15.

⁷⁹ *Elements de linguistique generale*, seconde edition, Paris, 1961, p. 173-176, sau în traducerea românească a acestei lucrări, *Elemente de lingvistică generală*. Traducere în limba română de Miclău, București, 1970, p. 218-221.

calcuri aproximative (calque approximatif), fără a explica în ce constau acestea, ceea ce înseamnă că autorul citat se referă atât la acele exemple în care nu există o corespondență de topică între elementele compusului, cât și la acelea în care unui cuvânt simplu îi corespunde în limba imitată un compus, situație întâlnită și în clasificarea propusă de Sandfeld Jensen⁸¹.

Se poate vorbi despre **calc aproximativ** atunci când:

a) **un compus este reprodus printr-un derivat**

Nu este o situație frecventă în limba română și puținele exemple pe care le-am întâlnit reprezintă fapte lingvistice periferice, rezultate dintr-un experiment eșuat. Ne referim la unii termeni tehnici propuși de Aron Pumnul, despre care Mihaela Mancaș spune că sunt formați „după sistemul intern al limbii, fie din teme existente, la care se adaugă de obicei sufixul **-mânt**, fie prin compunere cu elemente non-neologice existente în limbă”⁸². De fapt termenii în discuție sunt creați prin analogie cu termeni străini, cei mai mulți grecești. Astfel, lat. **etymologia** (cf. ngr. **svv̄tiokoyid**) a fost redat prin derivatul **vorbământ**, care se rezumă la traducerea celei de-a doua părți a compusului, la care a fost adăugat sufixul **-ământ**. La fel, **scriemânt** reproduce într-un mod aproximativ numai cea de-a doua parte a gr. **ἀπογραπία**, lat. **orthographia**, redată și prin compusul **binescriință**. În aceeași paradigmă se înscrie **stelământ**, creat pentru a corespunde lat. **astronomia**, de data aceasta cu prima parte tradusă. Mai aproape de zilele noastre, compusul rusesc **3aKOHOMepuocmb** a fost transpus în română prin derivatul **legitate**⁸³.

b) **derivatul cuprinde afixe care nu se datorează modelului**

Exemplele pe care le-am găsit conțin un prefix care nu apare în structura modelului:

încrucșător, după fr. **croiseur**. Dicționarele românești nu înregistrează această variantă, ci numai calcul perfect **crucșător**, despre care se precizează că s-a format de la **finjcrucișa** + **-ător**, după termenul francez amintit: „**încrucșătorul** pornea în goana piraților greci care băntuiau acele mări” (Ghica, O III, 443);

împiciora (a se ~) „a se pune pe picioare, a-și reveni după o boală”; cf. magh. **lăbadni, lăbadozni**, derivat din **lăb** „picioare”⁸⁴: „Astăzi, mulțămărită ofițerului celuia ce-i dă brațul, ea s-a mai **împicioraf**” (Bolintineanu, ME, 91);

însărcina s-a format, foarte probabil, după fr. **charger** (Camil Petrescu, ST, 12).

c) **derivatul ignoră un qfix derivativ din structura modelului**

lănțui, după fr. **enchaîner**: „evenimente care nu au raport direct cu ideea primă, dar la care ajunge printr-un șir de reminiscențe **lănțuite** una de alta” (Ghica, O III, 405); formarea acestui verb după modelul fr. **chaîner** „a măsura cu lanțul”

⁸¹ *Ibidem*, p. 174.

⁸² Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 169.

⁸³ Mihaela Mancaș, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă (secolul al XIX-lea)*, București, 1974, p. 21.

⁸⁴ Pentru acest exemplu, vezi Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, p. 317.

⁸⁵ DA, s.v. *împicioroga*.

este exclusă, întrucât contravine principiului semantic. Cât privește verbul acesta este un calc perfect după derivatul francez amintit.

ținută „întreținută”, apărut după fr. **entretenu, -e**, participiul vb. **entretenu** devenit în franceză adjectiv prin conversiune; româna a mers mai departe, încât, din adjectiv, **ținută** a devenit, prin elipsa termenului determinat, substantiv: „Postelnicul George ar fi plecat lesne urechea la însânuitoarele ale **ținutei** sale” (Bolintineanu, ME, 258).

d) **un element al unui compus face parte din același domeniu semantic, fără a fi însă perfect echivalent cu elementul corespunzător din structura modelului.**

Astfel, dacă fr. **gratte-ciel** și rus. **uedockKpeo** reușesc să redea prin echivalenți compusul engl. **skyscraper**⁸⁵, nu același lucru se poate spune despre **zgârie-nori**. Acesta constituie un calc aproximativ, dat fiind faptul că engl. **skyscraper** îi este asociat un cuvânt din aceeași sferă semantică, dar nu identic. Nu este însă un posibil model german **Wolkenkratzer**, situație în care calculul ar fi perfect.

1.1.2.6. **Clase de unități lexicale obținute prin imitație**

Un alt criteriu de diferențiere a calcurilor produse la nivelul sferelor morfematice îl reprezintă tipul de unitate lexicală obținută prin imitație, și anume **cuvânt derivat** sau **compus**.

A. în funcție de tipul de derivare, se disting și aici mai multe clase de calcuri:

a) **calcuri la derivate cu prefixe**⁸⁶

abstrage < **abs-** + **trage**, după fr. **abstraire**, lat. **abstraho, -ere**; con- + **crește**, (J^pă lat. **concreocere**; **dezgust** < **dez-** + **gust**, după fr. **deguster**; **disgusto**; **dezgusta** < **dez-** + **gusta**, după fr. **degouter**; **dezminți** < **dez-** + **minți**, după fr. **dementir** etc.

b) **calcuri la derivate cu sufixe**

fațadă < **față** + **-adă**, după fr. **facade**; **împărțibilitate** < **împărțibil** + **-itate**, după fr. **divisibilité**; **mormântal** < **mormânt** + **-al**, după fr. **tombal**; **semnal** < **semnal** + **-al**, după fr. **signal**; cf. și it. **segnale**; **focar** < **foc** + **-ar**, după fr. **foyer**; **ziar** < **ziar** + **-ar**, după it. **diario**; cf. și it. **giornale**, fr. **journal**; **ziarist** < **ziar** + **-ist**, după fr. **diarista, fr. journaliste** etc.

c) **calcuri la derivate parasintetice**

descreierat < **des-** + **creier** + **-at**, după fr. **ecervele**; **deznodământ** < **nod** + **-ământ**, după fr. **denouement**; **încântământ** „încântare, bucurie” < **cânta** + **ământ**, după fr. **enchantement**; **încăpățâna** < **în-** + **căpățână** + **-a**, după fr. **enteter**; **împumna**, neînregistrat în dicționare, atestat la Heliade, care la **în-** + **pumn** + **-a**, foarte probabil urmând modelul oferit de it. **impugnare** „a împingea mâna (pe o armă), a apuca”; la același autor am întâlnit și o formă partici-

⁸⁵ în cazul francezei, calculul este imperfect, dat fiind faptul că topica elementelor compusului este schimbată, în vremea ce în rusă aceasta este respectată, prin urmare calculul este perfect.

⁸⁶ Pentru atestări ale acestor calcuri în literatura beletristică, vezi mai jos. p. 142 ș.u.

acestui verb, folosită cu valoare adjectivală: *împumnat* „înarmat”; *însânuitor*, foarte probabil o românizare a fr. *insinuant* (după *sân* < lat. *sinus*); *înțestământ* < *în-* + *țestă* + *-mânt*, după fr. *entetement* etc.

d) *calcuri la derivate regresive*

Despre calchiera produsă la acest tip de derivate vorbește Theodor Hristea: „în mod excepțional, poate fi imitată chiar structura unor derivate regresive de tipul postverbalelor, de exemplu. Astfel, substantivul românesc *cânt* (care nu e atestat mai devreme de a doua jumătate a secolului al XIX-lea) este un postverbal din *cânta*, creat după modelul lui *chant* și special pentru a traduce acest cuvânt francez moștenit din latină (*cantus*). Din limba care îi stă la bază, româna nu a conservat decât subst. *cântec* «chanson» (< lat. *canticum*) și verbul *cânta* «chanter» (< lat. *cântare*)”⁸⁷. În aceeași categorie sunt incluse și postverbalele culte *crez* și *simț*: „modelele străine după care s-au format nu pot fi decât latinești și mai ales franțuzești (*credo* și *sens*)”⁸⁸.

Un alt calc apărut prin derivare regresivă este și *acuză*, extras din *acuza*, după modelul oferit de germ. *Klage*, derivat regresiv de la *klagen*⁸⁹; cf. și it. *accusa*, cu exact același sens, situație în care ar fi vorba despre un simplu împrumut.

B. Calcuri la cuvinte compuse

În funcție de natura elementelor care intră în alcătuirea compusului, se pot obține următoarele clase:

a) *compuse din cuvinte întregi*

bun-gust, după fr. *bon-gout*; *bunom*, după fr. *bonhomme*; *bun-simț*, după fr. *bon-sens*; *fiucidere*, după lat. *infanticidium*, model care a generat și apariția lui *pruncucidere*; *împrejur-stare*, după lat. *circumstantia*; *înainte-mergător*, după lat. *praecedens*, fr. *precedent* etc.

b) *compuse alcătuite dintr-un afixoid + un cuvânt întreg*

semicerc, după fr. *demi-cercle*; *semizeu*, după fr. *demi-dieu*; *triunghi*, după fr. *triangle*, lat. *triangulus*; *triunghiular*, după lat. *triangularis*⁹⁰ etc.

c) *compuse parasintetice*

bunomie < *bun* + *om* + *-ie*, după fr. *bonhomie*; *mărinimie* < *mare* + *inimă* + *-ie*, după lat. *magnanimitas* etc.

d) *compuse obținute prin abreviere*

O.Z.N. = *obiect zburător neidentificat* imită modelul american *U.F.O.* = *Unidentified Flying Object*, al cărui reflex în franceză îl constituie *OVNI* = *Objet volant non-identifié*⁹¹;

⁸⁷ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 411.

⁹⁰ Cf. DEX, unde se spune că este vorba despre un derivat de la *triunghi*, apărut după fr. *triangle*, și abia după aceea se invocă modelul latin. În opinia noastră ar putea fi vorba despre un calc direct după lat. *triangularis*.

⁹¹ Vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

AELS - *Asociația Europeană a Liberului Schimb*, după engl. *European Free Trade Association*⁹²;

OIZ = *Organizația Internațională a Ziariștilor*, după fr. *OIJ* = *Organisation Internationale de Journalistes*⁹³;

OMS = *Organizația Mondială a Sănătății*, după engl. *WMO* = *Health Organisation*⁹⁴ etc.

*

O categorie aparte de calcuri lexicale, o reprezintă *adjectivele substantivale provenite din forme verbale prin schimbarea valorii gramaticale*, care a probat existența acestei clase de calcuri este Theodor Hristea: „Multe însă, pot fi calchiate și unele adjective sau substantive care provin din forme verbale prin schimbarea valorii gramaticale”⁹⁵. În situațiile de acest tip lexical se combină cu calcul gramatical, așa încât cuvintele astfel apărute ca rezultatul unui calc combinat, numit *lexico-gramatical*. Gerunziul verbului *sufri* a devenit adjectiv - *persoană suferindă* - după modelul oferit de fr. *souffrir*. **Conținut**, la origine forma de participiu a verbului *conține*, a ajuns să fie folosit și ca substantiv, ca și fr. *contenu*.

1.2. CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ

1.2.1. Circumscrierea fenomenului

Al doilea subtip al calcului lexical este calcul semantic. Și despre acest fenomen s-a scris destul de mult în lucrările de specialitate, foarte mulți cercetători considerându-l o categorie aparte, nesubordonată calcului lexical. Această întreprindere caracterizează mai ales lucrările din lingvistica generală, unde *calcul semantic* constituie un aspect de sine stătător al interferenței limbilor. În clasificarea Sandfeld Jensen o propune, fenomenul, numit *împrumut de sens (emprunt de sensant)*, apare citat pe prima poziție cu următoarea definiție: „le sens d'un mot s'élargit d'après les significations du mot correspondant d'une autre langue”⁹⁶.

Și Boris Unbegaun vede în *calcul semantic* un tip aparte de imitație lexicală care afirmă că, asemenea *calcului frazeologic*, are calitatea de a evita procedeele care se creează noi forme externe ale cuvintelor. În felul acesta adaptarea în limba țintă este ușurată, iar originea străină este simțită mai greu: „Ces deux especes de emprunt ont en commun le fait d'éviter tout procédé qui tendrait à créer dans la langue une nouvelle forme externe du mot: leur acclimatation dans la langue se trouve ainsi facilitée par là même, et leur origine allogène n'est plus sentie par personne”⁹⁷.

Vezi Nicolae Felecan, *Vocabularul limbii române*, Cluj-Napoca, 2004, p. 248. *Ibidem*.

Nu este exclus însă un împrumut din fr. *OMS* = *Organisation Mondiale de la Santé*. Vezi Nicolae Felecan, *op. cit.*, p. 248.

Theodor Hristea, *Tipuri de calc lingvistic*, p. 518.

Kr. Sandfeld Jensen, *op. cit.*, p. 167.

Boris Unbegaun, *op. cit.*, p. 21.

Louis Deroy merge chiar mai departe și, referindu-se la acest fenomen, pe care-l numește *împrumut de sens*, consideră nu numai că se distinge de calcul lexical, care presupune apariția unui cuvânt nou, dar și că includerea împrumuturilor semantice în categoria calculului constituie o confuzie regretabilă. Acest gen de împrumut reprezintă, după părerea sa, influența cea mai puțin perceptibilă exercitată de o limbă asupra alteia, întrucât, neapărând o formă lingvistică nouă, cei neavizați au impresia că este vorba despre o evoluție semantică a cuvântului pe care-l modifică la acest nivel. Totodată, Louis Deroy consideră că împrumutul de sens nu afectează decât superficial sistemul lingvistic.

R. A. Budagov¹⁰¹ acceptă existența calculului semantic pe care-l diferențiază însă de calcul lexical, considerându-l o categorie aparte: „uneori se întâlnesc nu numai calcuri structurale, ci și calcuri semantice, întrucât pot fi copiate atât structura, cât și sensul cuvintelor”¹⁰². În ceea ce privește frecvența calculului semantic, el susține, ca și Deroy, că acesta „reprezintă un fenomen relativ rar și aproape nestudiat”¹⁰³.

Pentru Christian Nicolas acest tip de calc este cel mai frecvent. Același lingvist consideră că această formă de imitație se opune celorlalte două mari tipuri de interferență lexicală: *împrumutul lexical* și *calcul morfologic*¹⁰⁴. Devine astfel clar că cercetătorul francez ignoră criteriul lingvistic comun după care calcul produs la nivel semantic și cel care copiază forma internă a unui derivat sau compus străin, numit *de el calc morfologic*, se reunesc, de fapt, într-un tip fundamental de imitație, care afectează cuvântul. Mai mult decât atât, el le reproșează lingviștilor că nu stabilesc granițe distinctive între aceste două categorii de calc: „meme les meilleurs philologues traitaient le CS (= *calque semantique*) avec un brin de desinvolture. Ernout, par exemple, semblait, dans le chapitre, précisément intitulé «Les calques semantiques», qu'il consacre au phenomene dans ses *Aspects du vocabulaire latin*”, ne pas établir de distinction suffisamment nette entre CS et calque morphologique. Meillet et Marouzeau¹⁰⁶ proposent du processus une description plus imagée que linguistique et sont à l'origine de la «canonisation» des exemples choisis comme illustration et repris pieusement par la communauté des latinistes: les couples *sapientia/aoptia, ars/xexvn, causa/anía, locus/xoxoq, ratio* et *verbum/Xoyog* prennent leurs plumes la valeur exemplaire

¹⁰¹ L. Deroy, *op. cit.*, p. 216.

¹⁰² *Ibidem*, p. 215.

¹⁰³ *Op. cit.* p. 139.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ Christian Nicolas, *Le procede de calque semantique*, în „Cahiers de lexicologie” voi. LXXV 1994-11, p. 80.

Vezi Coli. Etudes & Commentaires, Paris, Klincksieck, 1954, p. 86-91, apud Christian Nicolas, *op. cit.*, p. 78, nota 16.

¹⁰⁷ A. Meillet, *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, Paris, Klincksieck, 1966, p. 194-195; J. Marouzeau, *Quelques aspects de la formation du latin litteraire*, Paris, Klincksieck, 1949, p. 140-141, apud Christian Nicolas, *op. cit.*, p. 78, nota 17.

^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ J ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^) d'arbres s.a.c.e.s qui tendent, probablement, à masquer le fait que l'emprunt lexical et le calque morphologique, il signale un certain bilinguisme, comme l'emprunt lexical et le calque morphologique, il se souvient souvent implique dans un exercice de traduction, comme l'emprunt lexical et le calque morphologique, il participe du vaste phenomene de la creation lexicale. à chaque fois une transposition bilingue, mais la difference entre le trois ca tient à la nature de ce qui est transfere d'une langue à l'autre: signe de morphemes traduits ou semes. C'est principalement sur ces criteres objectives que les linguistes operent des typologies”¹⁰⁸. Se face astfel trimitere la lucrări de E. Haugen, T. E. Hope, R. N. Werth, R. Gusmani sau J. Humbley¹¹¹.

Argumentele pe care Christian Nicolas le invocă pentru a opune cele două tipuri de interferență lexicală nu rezistă însă la un examen atent: „L'emprunt lexical et le calque morphologique, il se souvient souvent implique dans un exercice de traduction, comme l'emprunt lexical et le calque morphologique, il participe du vaste phenomene de la creation lexicale. à chaque fois une transposition bilingue, mais la difference entre le trois ca tient à la nature de ce qui est transfere d'une langue à l'autre: signe de morphemes traduits ou semes. C'est principalement sur ces criteres objectives que les linguistes operent des typologies”¹⁰⁸. Se face astfel trimitere la lucrări de E. Haugen, T. E. Hope, R. N. Werth, R. Gusmani sau J. Humbley¹¹¹.

Se poate constata că C. Nicolas ține seama numai de diferențele existente între cele trei tipuri de interferență și ignoră caracteristica esențială comună a celor două tipuri de calc, care nu doar permite, ci impune gruparea lor într-un tip de imitație mai larg, privitor la cuvânt, în general.

1.2.2. Opinii privind clasificarea calculului semantic

O clasificare detaliată a calcurilor semantice a oferit Einar Haugen în funcție de gradul de distanțare față de termenul-sursă, respectiv *imprumut* și *substituție* de morfeme, lingvistul american de origine norvegiană stabilește două clase de transferuri lingvistice”¹⁰⁹. În ultima dintre acestea, caracterizată prin substituție totală de morfeme și denumită *loanshift*, include, alături de *calcul de traducere (loan translation)*, *împrumutul semantic (semantic loan)*. *Loan translation* este lăsat în plan secundar, o atenție deosebită fiind acordată celor

¹⁰⁷ Christian Nicolas, *op. cit.*, p. 78-79.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 79.

¹⁰⁹ Este vorba despre *calcul semantic*.

¹¹⁰ *Op. cit.*, p. 80.

În ordinea în care au fost citați autorii, este vorba despre următoarele lucrări: *The Analysis of Linguistic Borrowing*, în „Language”, 26, Baltimore, Waverly Press, 1950, p. 210-233; *Analysis of Semantic Borrowing*, „Essays presented to C. M. Girdlestone”, Newcastle, U.M.I. Press, 1960, p. 125-141; *A Methodology for Reconstructing Patterns of Cross-Cultural Semantic Borrowing*, în „Proceedings of the 13th International Congress of Linguists”, Bologne - Florence, 28/08 - 04/09/1974, p. 1-10; *Per una tipologia del calco linguistico*, I & II, în „Incontri linguistici”, Università degli Studi di Udine, 1, 1974, p. 21-50 și 3, 1976, p. 7-18; *Vers une typologie de l'emprunt lexical*, „Cahiers de lexicologie”, 25, 1974, p. 46-70.

Einar Haugen, *The Analysis of Linguistic Borrowing*, p. 214 și u.
Vezi mai sus, la p. 18-19.

„« ^ , / A&iici, riaugen spune că unele împrumuturi străine apar în limbă numai ca schimbări în folosirea cuvintelor native. El distinge două situații, în funcție de gradul de asemănare între noul și vechiul sens al cuvântului:

a) Dacă noul înțeles nu are nimic în comun cu cel vechi, situația poate fi descrisă ca **omonim de împrumut (loan homonym)**¹¹⁴. Exemplul ales de autor este cel al port.-am. **grosseria** „remarcă grosolană”, care a ajuns să fie folosit și cu sensul de „băcănie” sub influența engl. **grocery** căruia îi este specific numai acest din urmă sens. Rezultatul constă în faptul că, datorită influenței engleze, **grosseria** are două sensuri între care nu există nicio legătură de filiație, ceea ce presupune înregistrarea în dicționar a două cuvinte distincte.

Considerăm însă că în asemenea situații nu este vorba despre calc semantic, dat fiind faptul că nu este respectată o condiție esențială a acestui tip de imitație, anume polisemia modelului și, în același timp, existența unui sens comun între cei doi termeni care interacționează. În cazul de față este vorba, mai degrabă, de o confuzie lexicală, despre care, de altfel, Haugen vorbește mai jos, oferind un alt exemplu. Un portughez, stabilit în America, putea să creadă că engl. **grocery** îi este propriu și sensul cu care el îl folosea pe **grosseria**. În acest fel, cei doi termeni puteau ajunge să se alinieze și la nivel semantic, pe lângă cel formal, la care semănau foarte mult.

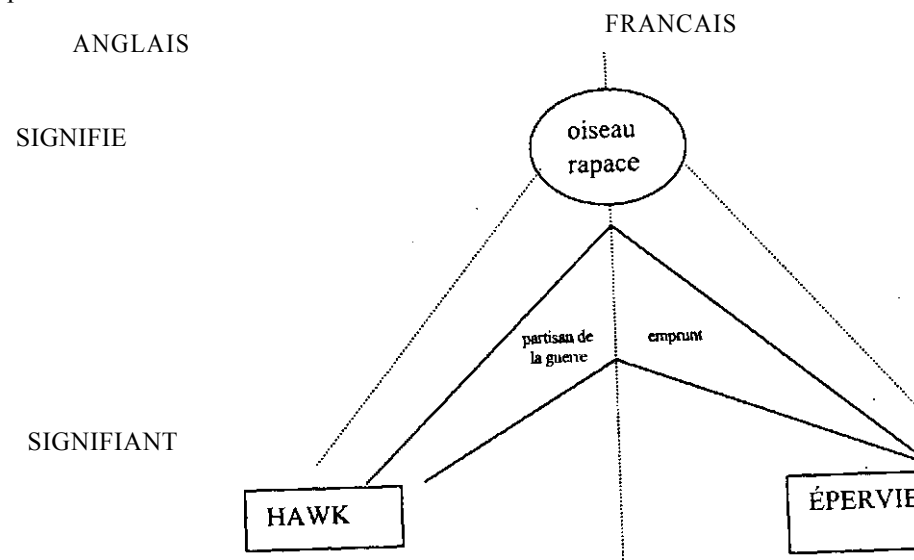
b) Atunci când există o anumită suprapunere între sensul vechi și cel nou se poate vorbi despre **sinonime de împrumut (loan synonyms)**, care constau în adăugarea unei nuanțe semantice la morfemul nativ. Acestea în schimb ar putea fi împărțite în **deplasări semantice (semantic displacements)**, în care termenii nativi sunt atribuiți unui fenomen cultural inedit, aproximativ asemănător cu ceva din vechea cultură, și **confuzii semantice (semantic confusions)**, în care deosebirile indigene sunt șterse datorită influenței sinonimiei interlingvistice parțiale. O **deplasare semantică** se produce în cazul în care un portughez stabilit în America folosește cuvântul **peso** „valoare” (din sp. **peso**) cu sensul „dolar”. Același fenomen se petrece între port.-am. **livraria** „bibliotecă” și engl. **library** „bibliotecă”, atunci când termenul englez este tradus în limba portughezilor din America prin **livraria**, și nu prin port. **biblioteca**. Procesul poate fi simbolizat în felul următor: dacă limba A are două cuvinte **a**, și **a**, peste care se suprapun unele sensuri ale unui cuvânt **b** în limba B, presiunea lui B asupra lui A conduce adeseori la confuzia lui **a**, și **a**, dacă **a**, seamănă fonetic cu **b**, este posibil chiar ca **b** să-l înlocuiască total pe **a**,¹¹⁵

Se precizează că **împrumuturile prin substituție (loanshifts)** se produc mai ales atunci când două cuvinte din două limbi diferite se aseamănă atât din punct de vedere fonetic, cât și din punct de vedere semantic. Pentru acești termeni Haugen propune denumirea **analogues**. Pentru cuvintele care searpănă numai fonetic, folosește numele **homophones**, în vreme ce acelora care prezintă similaritate

semantică le spune **homologues**. „All three kinds can become starting-points for morphemic substitution”, spune Haugen¹¹⁶.

Pentru a înțelege mai bine categoriile stabilite de Einar Haugen, prezentăm mai jos o continuare a analizei a lor, întreprinsă de J. Humbley, într-o lucrare de sintaxă intitulată **împrumutul lingvistic**¹¹⁷.

Homologues. Humbley spune despre acestea că reprezintă „le c transferts semiques dans la situation ou les signifiants dans les deux langues ne presentent pas d'analogie. Il suffit qu'un mot dans la langue source ait un sens commun avec un mot de la langue 1; il est alors possible de transférer un sens du mot étranger au mot de la langue 1”¹¹⁸. Exemplul oferit este al fr. **épervier** care are în comun cu engl. **hawk** sensul „oiseau rapace”. În plus, termenul englezesc a început să fie folosit de americani, odată cu războiul din Vietnam, în sensul „partisan de la guerre”. Urmarea este că termenul francez începe să fie folosit și el cu sensul pe care termenul englezesc îl are în plus: „On peut dire que la deuxieme seme est emprunte lorsque le français emploie epervier dans un contexte ou le deuxieme seme serait valorise en anglais”¹¹⁹. Humbley propune pentru descrierea acestui proces următoarea schemă:

Humbley constată că anumiți lingviști, printre care T. E. Hope, observă că substituția morfematică este completă, ca și în cazul calculului, includând în această categorie a calculului semantic: „certains linguistes réservent le terme de calque à ce cas bien précis, le classifiant ainsi avec le calques, et non pas avec le emprunt”¹²⁰.

¹¹⁴ Einar Haugen, *The Analysis of Linguistic Borrowing*, p. 219.

¹¹⁵ *Idem, op. cit.*, p. 220.

¹¹⁷ J. Humbley, *Vers une typologie de l'emprunt linguistique*, în „Cahiers de Linguistique”, XXV (1974) II, p. 46-70.

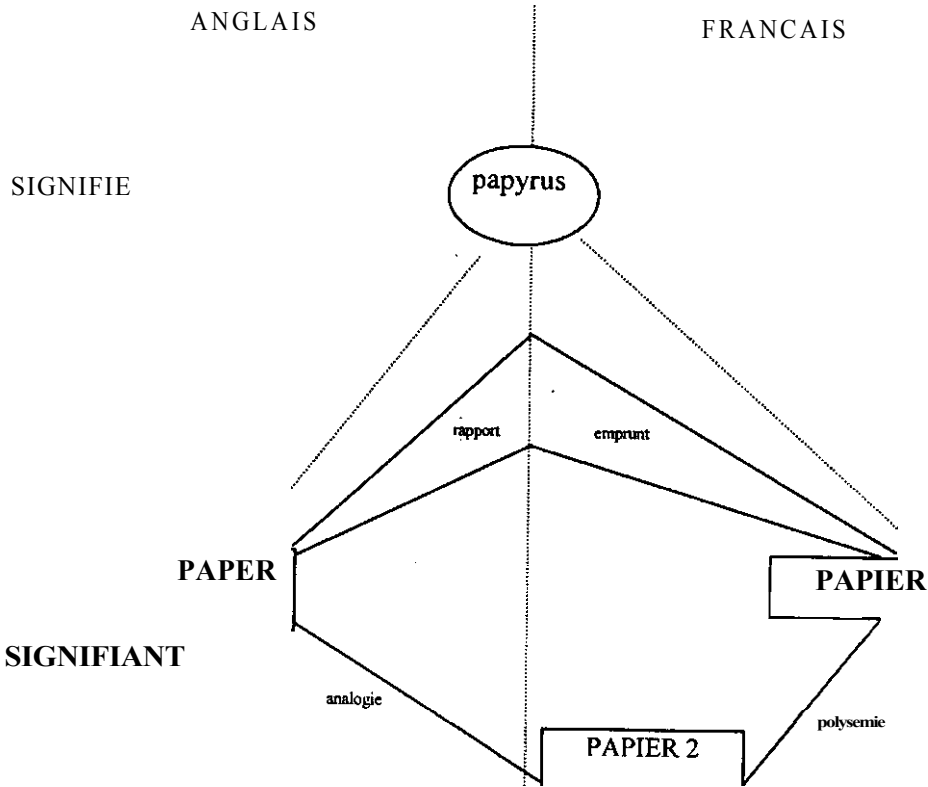
¹¹⁸ *Idem, op. cit.*, p. 58.

¹¹⁹ *Ibidem*.

complexes, ou les morphemes montrent une substitution complete, mais dont l'agencement est motive par un modele etranger. En realite cette difference de terminologie s'explique par le fait que le linguiste considere le cas de deux points de vue complementaires. D'une part il represente une adaptation parfaite à la langue 1 comme les autres categories d'emprunt semantique, mais en comparaison avec le modele, la substitution de morphemes est complete, comme dans le cas de calques"¹²⁰.

Analogie. Transferul semic poate fi declanșat de analogia formală: „lorsqu'un mot de la langue 2 ressemble à un mot de la langue 1 sur le plan forme, et possède en outre au moins un seme en commun, l'emprunt d'un deuxieme seme eventuel est favorise"¹²¹. În această situație se află fr. *papier* și engl. *paper*, care au în comun semul „papyrus” și, totodată, o formă asemănătoare. În plus, *paper* înseamnă și „rapport”, sens care este împrumutat și de termenul francez. Humbley spune că împrumutul a fost facilitat de asemănarea formală.

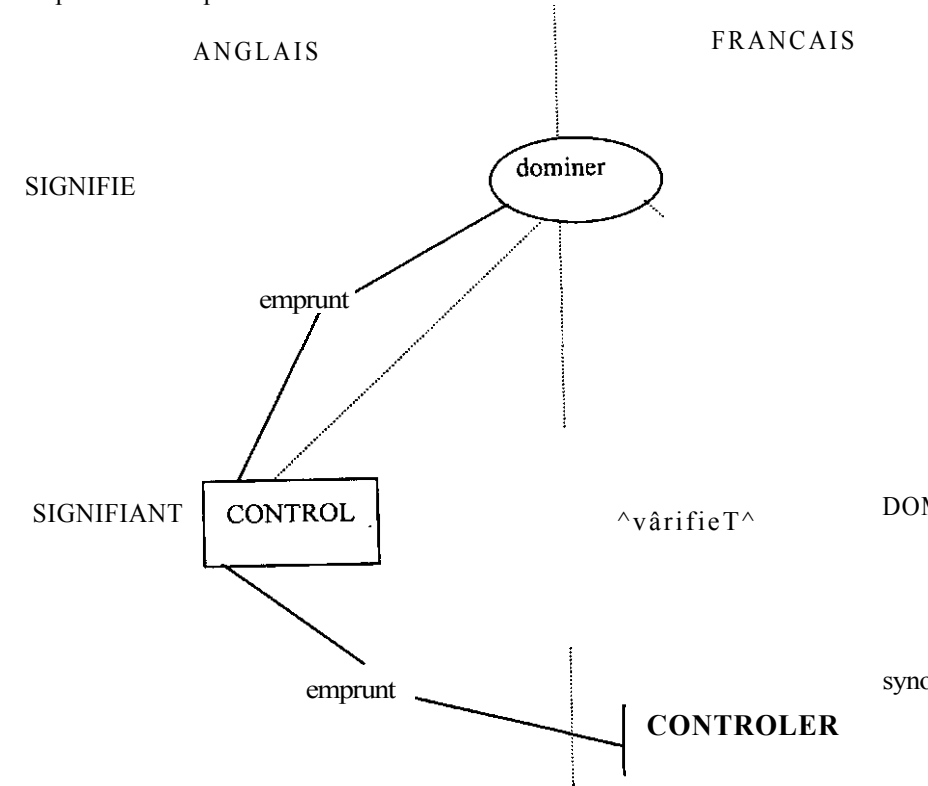
împrumut semantic prin analogie:

Humbley consideră că cele mai multe alunecări semantice se încadrează în aceasta categorie, fiind facilitate de asemănarea existentă atât în plan formal cât și în cel semantic.

Ibidem, p. 59.
Ibidem.

Homophones. Este o categorie alcătuită din cuvinte care prezintă asemănare cu un cuvânt dat, din altă limbă, numai în ceea ce privește aspectul fonetic. „le sens de la langue source peut alors etre donne à son homophone dans la langue cible"¹²². Dificultatea principală de acceptare a acestei categorii este dată de autorul, de analiza semică. În acest sens, se pune întrebarea: „pouvons-nous par exemple que le francais *controler* du XIXe siecle, avânt toute origine anglaise, n'avait rien en commun avec l'anglais *to controP*"¹²³. Pentru interogarea că cele două arii semantice nu coincid, Humbley propune următoarea schemă de împrumutului prin omofonie:

Din exemplul citat, rezultă că fr. *controler* „verifier” este folosit și în franceză datorită asemănării formale cu engl. *to control*. Însă, din moment ce acestui din urmă termen nu-i este propriu decât sensul „dominer”, considerăm că nu este vorba despre acel împrumut de sens care se identifică cu calculul semantic. Nu este vorba de ucăpie a^{ti} împiumui $\text{v} \times \text{w} \cdot \text{w} \cdot \text{y} \cdot \text{TM}$. Nu aflăm în prezența a ceea ce pedagogii antici au numit *Ies faux am*

¹²² *Ibidem*, p. 61.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ În legătură cu acest aspect, vezi P. Collart, *Glossaire latin-grec inedit sur le d'Oxyrrhinchus*, în *Melanges Alfred Ernout*, Klincksieck, 1940, p. 61-74, apud Chnst *Utraque lingua. Le calque semantique: domaine greco-latin*, Edition Peeters, Louvain-la-Neuve, p. 66.

vorba despre cuvinte din limbi diferite care seamănă unele cu altele, fără a avea același sens și care pot să conducă la greșeli de traducere. C. Nicolas a observat că într-o comunitate bilingvă acești **fałși amici** sunt primii responsabili de interferență: „dans le cas d'une communaute bilingue, ils sont les premiers responsables d'interferences: synonymes d'emprunt quand le faux-ami est du meme registre (**livraria / library**), homonymes d'emprunt quand il est sans rapport avec son «homophone» (**grosseria / grocery**)”¹²⁵.

Cât privește rezultatele împrumuturilor semantice prezentate, Humbley precizează: „Le resultat des trois types d'emprunt semantique est une polysemie creee par rapport à l'ancien signifiant. Einar Haugen distingue en effet entre synonyme d'emprunt (lorsque le lien semantique entre l'emprunt et le mot existant dans la langue 1 est evident) et homonyme d'emprunt (dans le cas ou le lien semantique n'est pas evident)”¹²⁶.

Analiza făcută de Haugen a stârnit multe comentarii. În acest sens, Louis Deroy, referindu-se la categoriile **loan homonym** și **loan synonym**, consemnează: „l'emprunt semantique resulte d'une equivalence reconnue entre deux mots appartenant à des langues distinctes, mais [...] cette equivalence peut etre etablie tantot d'apres le sens. Le premier cas, c'est celui, par exemple, de l'anglais **hobby-horse** et du francais **dada** 'cheval de bois'. Il implique un bilinguisme du locuteur ou du traducteur qui l'introduit. Le second cas, c'est celui de l'anglais **to appoint** 'designer, nommer' et du francais **appointer** 'donner un salaire fixe'. Il implique aussi un certain bilinguisme, mais imperfect, car le rapprochement est, en realite, une meprise. Mais si le processus differe sensiblement dans le deux cas, le resultat linguistique est le meme: un mot emprunte à l'autre un sens nouveau et le juxtapose à sa signification premiere comme s'il avait acquis par une evolution semantique interne”¹²⁷.

T. E. Hope păstrează schema propusă de Einar Haugen pentru împrumutul semantic, propunând totuși unele modificări. În primul rând, Hope consideră, pe bună dreptate, că denumirea **loan polysemy** descrie mai adecvat relația stabilită între sensul indigen și cel împrumutat decât **loan synonymy**: „I shall replaced as occasion demands the term **loan-synonymy** by **loan polysemy** wich in many situations evokes more accurately the relation between established (indigenous) and borrowed senses”¹²⁸. În al doilea rând, din sfera mai largă a **loan synonymy** desprinde cazul special al calcului semantic: „I shall detach from the comprehensive rubric of loan-synonymy the special case of **semantic calque**, i.e. where translation of forms occurs between source and borrowing languages during transfer of meaning (e.g. Fr. **dada** 'hobby-horse' coming to mean 'special

occupation or preoccupation' under the influence of English **hobby** or German meaning 'lying newspaper report' under the influence of Fr. **canard**). This will be classed as a distinct third category of semantic loan”¹²⁹.

Ceea ce deosebește **sinonimele de împrumut** de **omonimele de împrumut** afara criteriului formal, insuficient la acest nivel de analiză, este faptul că acestea din urmă, noul sens pare să nu aibă nicio legătură cu termenul la care se referă în vreme ce, la celelalte, se poate observa „a 'logicaP, gradual extension of meaning”¹³⁰. Astfel încât devine mai coerentă dihotomia **loan homonymy** și **polysemy** propusă de T. E. Hope: „If [...] our analysis of semantic borrowing is based upon a progression of increasing semantic affinity between established and borrowed significations (wich has the advantage of allowing us to shelve the considerations entirely for the time being and confine discussion to the semantic level) the principie which may most usefully be invoked is clearly not loan synonymy, but that of **polysemy**”¹³¹.

Observațiile lui Haugen sunt valabile mai ales în ceea ce privește cazurile de bilingvism specifice unor persoane stabilite într-o regiune în care limba română trece în plan secund. Pentru limba română, exemple de acest tip a oferit Cristina Micușan¹³². Studiind limba unor periodice scrise în limba română, dar editate în S.U.A., autoarea citată a înregistrat modificări semantice în sfera unor cuvinte produse sub influența unor termeni din engleza americană care se aseamănă mult din punct de vedere formal cu cei românești. Astfel, **actual** este folosit în publicațiile respective cu sensul „real, adevărat, veritabil”. Aceasta nu înseamnă îmbogățire a sferei semantice a termenului respectiv, după cum precizează Cristina Micușan: „il ne s'agit pas d'un enrichissement du contenu semantique du lexeme mais de sa substitution par le contenu semantique du lexeme de mot étranger”. Este vorba, așadar, despre o substituție a conținutului semantic al cuvântului după cum observă autoarea citată, nu mai este folosit cu sensul din limba standard. Pentru noțiunea exprimată de **actual** românii din S.U.A. folosesc adjectivul **prezent**. Sintagma **în societatea prezentă** desemnează, de exemplu, aceștia nu „societatea de față”, ci **societatea actuală**. Un alt exemplu este adjectivul **valabil**, care, prin apropiere formală de engl. am. **valuable**, nu este folosit cu sensul care îi este specific în româna literară, ci cu acela de „prețios, are valoare”, propriu termenului străin¹³⁴.

Asemenea situații probabil că sunt mai mult sau mai puțin numărate în vorbirea și în scrisul românilor care trăiesc într-o țară unde se vorbește

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Uriel Weinreich, *op. cit.*, p. 50. Vezi și Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque dans le domaine greco-latin*, p. 66.

¹²⁷ T. E. Hope, *The Analysis of Semantic Borrowing*, p. 131.

¹²⁸ Cristina Micușan *Types d'interferences lexicales dans un cas de bilinguisme germanique*, în Acte XII, voi. II, p. 1219-1225.

¹²⁹ Ibidem, p. 1224

¹³⁰ Ibidem.

¹²⁵ Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque semantique: domaine greco-latin* p 66

J. Humbley, *op. cit.*, p. 61-62.

¹²⁷ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 201.

¹²⁸ Cristina Micușan, *Types d'interferences lexicales dans un cas de bilinguisme germanique*, în Acte XII, voi. II, p. 1219-1225.

¹²⁹ Ibidem, p. 1224

¹³⁰ Ibidem.

idiom. Pentru limba română în sine însă ele nu au nicio relevanță, întrucât perspectiva ca asemenea inovații să se impună în România este aproape inexistentă.

*

În lingvistica românească, existența *calcului semantic* este unanim admisă. Concepția pe care cercetătorii o au cu privire la statutul acestui tip de calc este diferită. Dacă în unele lucrări imitația produsă la nivelul sensului reprezintă, după cum am văzut¹³⁵, un alt tip de interferență decât aceea produsă la nivelul formei interne a cuvântului, în alte cercetări cele două aspecte se reunesc într-un singur tip fundamental de calc. Așa procedează, de pildă, I. Rizescu¹³⁶, care include calcul semantic în aceeași categorie cu calculul lexical pe considerentul că ambele se referă la cuvinte.

Totodată, el afirmă că „din studiile consacrate până acum acestei probleme, privind fapte din limbi deosebite, rezultă că cele mai multe calcuri sunt cele care privesc îmbogățirea sensurilor cuvântului”¹³⁷. Cu privire la acest din urmă aspect, Theodor Hristea este de altă părere¹³⁸. În urma unui examen statistic atent, autorul citat a ajuns la concluzia că numărul calcurilor lexicale de structură este mult mai mare decât al celor semantice: „Când o limbă derivă sau compune cuvinte cu ușurință, este de așteptat ca ea să și calchieze fără greutate forma internă a unor compuse sau derivate din alte limbi. Parcurgând atent și integral *Dicționarul limbii române moderne* și (parțial) alte dicționare, am constatat că numărul calcurilor de structură românești este incomparabil mai mare decât al celor semantice”¹³⁹. Același lingvist observă că numărul calcurilor de structură morfematică este mai mare în acele limbi care dezvoltă mai mult procedeul compunerii. Aceste constatări îi permit cunoscutului lexicolog să contrazică afirmația lui Ion Rizescu, citată mai sus.

*

Referitor la încadrarea calcului semantic în categoria mai largă a calcului lexical, alături de calcul de structură, suntem de părere că, întrucât ambele tipuri menționate se referă la cuvânt, primul reprezentând un împrumut de sens, iar cel de-al doilea un împrumut de formă internă, ambele fac parte din aceeași clasă, opunându-se astfel celorlalte varietăți de calc. Împrumutul de sens nu trebuie însă confundat cu împrumutul propriu-zis. Dacă cel de-al doilea vizează adoptarea atât a sensului cât și a formei cuvântului străin, operația soldându-se cu apariția unei formații lexicale noi în întregime, cel dintâi presupune existența în limba care calchiază a cuvântului la care se adaugă un sens nou, corespunzător termenului străin. Pentru ca acest lucru să se întâmple, trebuie ca cele două cuvinte, autohton și străin, între care se stabilește o relație de echivalență parțială, să aibă un sens comun, iar cel din urmă, a cărui structură semantică este copiată, să fie

¹³⁵ *

În legătură cu acest aspect, vezi mai sus, p. 21, 23.

¹³⁶ Rizescu, *Contribuții*, p. 6.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ Theodor Hristea, *Tipuri de calc lingvistic*, în SCL, anul XVIII, nr. 5 1967 n. 507-527
' *Ibidem*, p. 523-524.

polisemantic. În urma copierii sensului străin, termenul la care se produce ca deveni, la rândul lui, polisemantic.

1.2.3. Definiții

Pe baza acestor caracteristici esențiale, *calcul semantic* poate fi definit fenomen lingvistic care constă în preluarea de către un cuvânt a sensului sensurilor unui cuvânt străin, pe care acesta le are în plus față de sensul celor două cuvinte”¹⁴⁰.

Nu lipsite de interes ni se par definițiile pe care *calcul semantic* le-a p lingvistica generală. Astfel, pentru J. Marouzeau, calcul semantic este d'emprunt souvent meconnue, mais non negligeable [...], aspect le plus del sans doute le plus efficace, de l'apparement multiforme, poursuivi au co siecles, auquel le latin doit pour une bonne part sa richesse et sa fortune”¹⁴¹.

Într-o lucrare ce are ca obiect evidențierea unor aspecte ale vocabu latin, A. Ernout a dedicat un capitol special problemei calcului semantic care consemnează: „Une autre forme de calque, plus ingenieuse et plus que la copie pure et simple, est *Yemprunt semantique*, procede qui co transposer le sens d'un mot d'une langue donee dans un mot d'une autre lan lui ressemble par la formation, mais qui n'etait pas auparavant employe da acception particuliere”¹⁴².

În sfârșit, Christian Nicolas susține despre calcul semantic că: „il co solidariser un concept nouveau dans la langue, non encore lexicalise, et u lexicales pre-existante sur le modele d'une combinaison concept-lexeme tel peut la voir deja realisee dans une langue etrangere. Le calque semantique le procede par lequel un locuteur transpose sur une signe de la langue relation forme-sens jusque Iâ inedite, en se fondant sur l'existence de cett relation â l'interieur d'une signe de la langue J3”¹⁴³. Același autor preciz continuare: „le calque semantique [...] est une transposition bilingue passer, dans des circonstances determinees (traduction, recherche d'equi semantique...), d'un mot etranger â un mot autochtone, avec qui il se cro une ou plusieurs acceptions de base, une notion nouvelle, inedite â cette he la langue emprunteuse”¹⁴⁴.

1.2.4. Probleme de terminologie

În denumirile care s-au dat imitațiilor produse la nivel semantic se p de la interpretarea acestui fenomen ca reprezentând fie un împrumut, fie un acord cu punctul de vedere avansat de Antoine Meillet, anumiți autori c

¹⁴⁰ Definiția îi aparține lui Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 342.

¹⁴¹ J. Marouzeau, *Quelques aspects de la formation du latin litteraire*, 1949, p. 14

¹⁴² A. Ernout, *Aspects du vocabulaire latin*, Paris, Klincksieck, 1954, p. 86-87.

¹⁴³ Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque semantique: domaine greco-lati*
¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 19.

calcul semantic ca reprezentând un *împrumut de sens*, în vreme ce alții fac o distincție netă între împrumut și calc la acest nivel. Totodată, în lingvistica generală se înregistrează o diversitate terminologică cu privire la același fenomen de limbă, în germană se folosesc termenii: *Bedeutungslehnwort, Lehnbedeutung, Bedeutungs-entlehnung, Lehnübersetzung, Lehnschöpfung, Abklatsch*, în engleză: *semantic loan, semantic borrowing, semantic calque, loan creation*.

Lingvistul italian Roberto Gusmani este de părere că numele *calc semantic (calco semantico)* prezintă inconvenientul de a fi prea general, mai ales că există repercusiuni în planul semnificației și în alte tipuri de interferență, cum ar fi împrumutul și calcurile structurale. Cu toate acestea termenul ar putea fi păstrat, spune el, precizând: „D'altro canto non ci sono particolari motivi per tenere separati i calchi de significato in senso stretto da altri fenomeni d'imitazione della funzione sintattica, della combinazione della unita linguistiche, di determinati usi metaforici, che al pari di quelli comportano un semplice mutamento nell'impiego di elementi già presenti nella lingua, sicche parrebbe piu conveniente parlare di «calco di funzione semantica e sintattica»: la designazione consueta ha pero un indubbio vantaggio di brevità e potrà essere mantenuta, una volta che si abbia il carattere convenzionale della stessa”¹⁴⁵.

T. E. Hope este de părere că, din punct de vedere strict semantic, *împrumutul semantic* și *calcul semantic* sunt echivalente, ceea ce înseamnă că nu ar trebui să se facă o distincție între ele: „Most do not distinguish between semantic calque and semantic loan in its wider aspects presumably because from a purely semantic standpoint the two are felt to be congruent”¹⁴⁶.

Pentru lingvistica franceză, Christian Nicolas observă că există două tendințe în denumirile care s-au dat fenomenului. Există astfel lingviști la care apar următorii termeni: 1. *împrumut*, pentru împrumutul lexical; 2. *calc*, pentru *calcul de* formă internă, numit de Nicolas calc morfologic; 3. fie *împrumut de sens*, fie *calc semantic* pentru calcul semantic. Alți autori, spune Nicolas, propun o terminologie unificată, de tipul: 1. *împrumut lexical (emprunt lexical)*; 2. *împrumut de formă internă (emprunt de la forme interne)*; 3. *împrumut de sens (emprunt de sens)*, sau: 1. *împrumut de semn (emprunt de signe)*; 2. *împrumut al substanței forme* (*emprunt de la substance de la forme*); 3. *împrumut al substanței conținutului (emprunt de la substance du contenu)*, sau: 1. *calc fonologie (calque phonologique)*; 2. *calc morfologic (calque morfologique)*; 3. *calc semantic (calque semantique)* (avec, qu'on soit adepte de *Vemprunt* ou du *calque*, des variantes nombreuses)¹⁴⁷ în ceea ce-l privește, autorul citat se raliază acelor care folosesc termenii: 1. *emprunt lexical*; 2. *calque morfologique*; 3. *calque semantique*, „refusant, en Poccurrence, la dichotomie *emprunt de sens* (ou *emprunt semantique*) *I calque semantique* qui a parfois cours”¹⁴⁸.

¹⁴⁶ > *Per una tipologia del calco linguistico, Parte I, p. 25.*

¹⁴⁷ T. E. Hope, *Lexical Borrowing in the Romance Languages*, p. 643.

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 80.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

Pentru T. E. Hope¹⁴⁹ *calcul semantic (semantic calque)* și *împrumutul semantic (semantic loan)* reprezintă categorii ale așa-zisului *semantic borrowing*. *semantic borrowing* Hope denumesc procesul lingvistic, în vreme ce *semantic loan* și *semantic calque* reprezintă rezultatele acestui proces. *împrumutul semantic* se află în relație fonetică cu modelul său, în vreme ce *calcul semantic* este de o traducere și rămâne independent față de model în ceea ce privește aspectul exterior. Pe baza acestei distincții și urmând criteriile stabilite de Haugen stabilește patru subtipuri:

1. *calc semantic* fără legătură fonetică cu modelul; ex. engl. *word of honor* reprezintă un *loan synonym*, în măsura în care constituie același lucru ca și *word* „parole”;

2. *împrumut semantic* cu asemănare fonetică în raport cu modelul; ex. *introduce* folosit cu sensul „prezenta”, ca urmare a apropierei de engl. *introduce*;

3. *calc semantic* sau *omonim de împrumut*; germ. *Ente* „canard” și *fausse nouvelle*, după fr. *canard*;

4. *împrumut semantic* sau *omonim de împrumut: grosseria (grocery)*.

Cu privire la această distincție făcută de Hope, între calcul semantic și împrumutul de sens, C. Nicolas observă că ea nu a fost recunoscută fundamentală de toți lingviștii: „Cette distinction trop subtile qu'etablit T. Hope a la suite d'E. Haugen entre calque semantique et emprunt de sens, dans la langue ou chez le philologue francais il n'y a aucun critere de ressemblance phonologique qui serve de depart entre les deux categories, cette distinction, donc, n'est pas reconnue comme fondamentale par tous les linguistes”¹⁵⁰.

Distincția pertinentă, care s-ar putea face în interiorul calculului semantic este aceea între *calc semantic de polisemie*, înțelegând prin aceasta că noul sens este creat prin imitație conduce la *polisemie*, și *calc semantic de omonimie*, când între sensurile termenului analizat nu există nicio legătură. Pentru prima situație, Gusmani propune denumirea calc semantic sinonim, în acord cu terminologia lui Hope.

*

în ceea ce privește limba română, cele mai multe calcuri produse în limbă semantic conduc la *polisemie*.

Sensul „înfățișare, aspect exterior al unei persoane, expresie, alură, aparență” cu care rom. *aer* începe să fie folosit în secolul al XIX-lea, se datorează faptului că este definit în dicționarele franceze prin „apparence generale habituelle â une personne, allure, facon, genre”¹⁵¹. În ceea ce privește sensul etimologic al termenului românesc de „amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei care este absolut necesar vietăților aerobe”, acesta este propriu în franceză. Astfel, dacă în limba-model avem a face cu un caz de omonimie, în română vorbim de vorba, cel puțin deocamdată, de polisemie. Important este însă faptul

¹⁴⁹ T. E. Hope, *The Analysis of Semantic Borrowing*, p. 131 ș.u.

¹⁵⁰ Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque semantique: domaine greco-latin*

¹⁵¹ ROBERT, s.v. *air*.

franceză a fost inițial vorba despre un singur cuvânt cu mai multe sensuri, ceea ce a făcut posibil calcul semantic în română.

Verbul **a se afla** s-a folosit într-o anumită perioadă și cu sensul „a se simți”, datorită influenței exercitate de fr. **se trouver**, căruia îi sunt proprii sensurile „a se găsi, a se afla”, dar și „a se simți”.

A abate a dobândit sensul „a întrista, a deprima, a descuraja, a demoraliza”, după modelul oferit de fr. **abattre**. De remarcat că un dicționar ca LEXIS înregistrează două cuvinte **abattre**, sensul nou, pe care noi l-am indicat pentru termenul românesc fiindu-i propriu lui **abattre**, desprins din **abattre**, în vreme ce ROBERT înregistrează un singur articol de dicționar, cu mai multe sensuri. În ceea ce privește dicționarele românești, o evoluție poate fi observată și aici. Dacă în DEX, erau înregistrate două cuvinte **abate**, dintre care unul substantiv, celălalt verb, în MDA apar trei termeni identici, ultimii dintre ei fiind verbe. În ceea ce privește etimologia termenului cu sensul care ne interesează, este indicat fr. **abattre**, fără nicio altă precizare.

Cuvintele **atârna**, **atârnat** și **atârnaire** au fost folosite într-o anumită perioadă și cu un alt sens decât „a sta suspendat, a fi agățat de ceva”, „suspendat de un punct fix” și, respectiv, „acțiunea de a (se) atârna și rezultatul ei”. Astfel, termenii citați au căpătat în plus sensurile „a depinde de ceva/cineva”, „dependent, vasa” și „dependență, supunere”. În ceea ce privește sensul verbului, DA spune că s-a dezvoltat „din ideea de «a rămâne agățat de ceva»¹⁵², fără a exclude însă o influență străină, ce s-ar putea datora lat. **de-pendere**, germ. **ab-hängen**. În ceea ce ne privește, suntem de părere că nu poate fi vorba despre o evoluție semantică firească a termenilor respectivi, dat fiind faptul că sensurile noi nu s-au păstrat, iar pentru noțiunile respective au fost preferate neologismele **a depinde**, **dependent**, **dependență**, toate de origine franceză. Trebuie însă precizat faptul că influența semantică produsă asupra cuvintelor românești amintite nu aparține francezei, ci latinei. Aceasta întrucât în franceză **dependre** nu înseamnă și „a atârna de”, ci numai „a depinde de”¹⁵³. Dacă observăm însă că ambele sensuri sunt specifice lat. **dependere**¹⁵⁴, devine clar că modelul urmat de rom. **atârna** este cel latinesc. În ceea ce privește derivatele **atârnaire** și **atârnat**, sensul lor se explică prin fr. **dependance** și **dependant**, care au fost puse în legătură cu lat. **dependere**. Aceleași observații sunt valabile și pentru **a spânzura**, care, în următorul context, are sensul „a depinde”: „A face să spânzure interesul tuturilor de interesul unora, va să zică a stăruii în barbarie” (Bălcescu, S, 120). Calculurile amintite au fost înlocuite de împrumuturile **dependent**, **dependență**: „servagiul (robia) este o urmare neapărată a clăcii; el stă în dependența absolută în care se află țăranul sărac către stăpânul său” (Bălcescu, S, 101);

Bucătărie are în comun cu fr. **cuisine** sensul „cameră (sau clădire) în care se gătește mâncarea”; sub influența termenului franțuzesc, **bucătărie** a ajuns să

DA, s.v. **atârna**.

¹⁵³ Vezi LEXIS, s.v. **dependre**.

¹⁵⁴ Vezi **Dicționar latin-român**, redactor responsabil Rodica Ocheșanu, București, 1962, s.v. **dependeo, -ere**.

denumescă și „felul obișnuit de a pregăti alimentele într-o țară, regiune”. Astfel, un restaurant cu bucătărie franțuzească sau chinezească va servi produse specifice țărilor respective.

Primblare era folosit la scriitori din secolul al XIX-lea și cu sensul „plimbare, amenajat într-un oraș pentru plimbare, parc”, explicabil prin fr. **promenade**.

*

Mai rare sunt situațiile în care prin calc semantic se ajunge la **omoniemi împrumut**. Astfel, sensul „pahar de bere” pe care **țap** l-a dobândit se explică prin germ. **Bock**. În urma acestei interferențe s-a ajuns la două cuvinte românești:

2. CALCUL GRAMATICAL

2.1. CARACTERISTICI GENERALE

Calcul gramatical presupune o inovație apărută prin imitație în sistemul gramatical al unei limbi, ca urmare a unei influențe străine. Imitația se poate produce fie la nivel sintactic, fie la nivel morfologic, ceea ce face posibilă distincția între calcul sintactic și calcul morfologic. Astfel, **calcul morfologic** presupune schimbarea categoriei lexico-gramaticale a unui cuvânt sau a regimului unui cuvânt potrivit situației existente într-o altă limbă. Mai precis, orice modificare a gramatical al unei părți de vorbire, ca urmare a presiunii unei alte limbi, conștientă sau nu, este o imitație de natură morfologică. La rândul său, **calcul sintactic** presupune o schimbare a posibilităților de combinare ale limbii la nivelul propoziției sau al frazei.

Pentru Ion Rizescu „calcul gramatical constă în împrumutarea unui proces gramatical, a unei construcții gramaticale dintr-o limbă în alta”¹⁵⁵. În acest sens, o categorie este inclus verbul **a se ruga**, care a devenit reflexiv dinamic sub influența v. sl. **МОАГН CA**. Autorul observă că, „după cum în cazul calculurilor lexico-gramaticale, necesar să existe un element comun (și anume un sens) între calc și modelul de calc, în calculurile gramaticale cer o condiție asemănătoare. Pentru a se putea ca o anumită formă gramaticală în limba A după limba B, este necesar ca în cele două limbi să existe anumite elemente gramaticale comune”. În acest sens, **calcul gramatical** citat mai sus a fost posibil pentru că atât în română, cât și în slavă a existat diateza reflexivă¹⁵⁶. Nelămuriri stârnește însă partea a doua a definiției: „privitoare la **împrumutarea unei construcții gramaticale dintr-o limbă în alta**”. Lipsa unor precizări cu privire la natura construcțiilor amintite poate conduce la concluzia că orice „construcție” străină, care este transpusă în altă limbă pe bază un calc gramatical, concluzie care nu poate fi acceptată.

Rizescu, **Contribuții**, p. 13.

Cf. Hristea, PE, p. 172, unde se avansează ipoteza potrivit căreia formele reflexive ale celei citate ar fi putut să apară și independent de modelul slav, potrivit principiului sus menționat. Vendryes (**Bulletin de la Societe de Linguistique de Paris**, XLIV, 1948, p. 1 ș.u.) că necesitățile creează unele și forme gramaticale identice.

E. Seidel consideră că „un calc sintactic e [...] imitarea unui procedeu sintactic al unei alte limbi (de exemplu: rom. *a ajuta* construit cu dativul în loc de acuzativul din limba latină și franceză)”¹⁵⁷. Următoarea precizare, făcută de autor câteva rânduri mai jos, nu poate fi însă acceptată: „calcul sintactic nu trebuie să atingă întotdeauna structura propoziției¹⁵⁸, ci se poate reduce la construcția unei sintagme, a unei părți de propoziție”¹⁵⁹. Acesta întrucât imitarea *construcției unei sintagme* ține de calcul frazeologic, iar cea a unei părți de propoziție, în cazul în care acea parte este un cuvânt, simplu sau compus, ține de calcul lexical. Astfel, nu putem fi de acord cu afirmația lui Seidel, potrivit căreia *binecuvânta* sau *fărădelege* reprezintă calcuri sintactice după slavonă.

Mult mai bine a fost surprins fenomenul de către Theodor Hristea, care precizează: „În general, se înțelege prin calc gramatical copierea sau împrumutarea, dintr-o limbă străină, a unui procedeu morfologic sau sintactic (de unde și existența celor două tipuri de calc gramatical)”¹⁶⁰.

Spre deosebire de calcul lexical, calcul gramatical este o formă de imitație care se produce mult mai rar, dată fiind rezistența mai mare a sistemului gramatical al unei limbi la presiunile din afară. Această părere este acceptată de majoritatea specialiștilor în domeniu. În acest sens, la Ion Răzescu se întâlnește următoarea afirmație: „O altă regulă generală privitoare la calc este că în orice limbă calcurile gramaticale sunt în număr mai mic decât cele lexicale, tocmai ca o reflectare a stabilității și a rezistenței mai mari a structurii gramaticale decât a vocabularului, a faptului că vocabularul este mai puțin încheșat decât structura gramaticală”¹⁶¹. Este contrazisă astfel afirmația lui A. Sauvageot, potrivit căruia calcurile gramaticale ar fi cele mai numeroase¹⁶².

Frecvența redusă a calcurilor gramaticale, în special a celor morfologice, reprezintă, în viziunea lui Alexei Palii, motivul pentru care majoritatea specialiștilor acordă importanță calcurilor lexicale¹⁶³. Mai mult decât atât, el afirmă că autorii ruși citați în lucrarea sa ignoră existența calculului gramatical, acordând atenție exclusivă calculului lexical¹⁶⁴.

Theodor Hristea se realizează, la rândul său, celor care văd în calcul gramatical un fenomen rar, cu condiția ca „printre calcurile sintactice să nu fie incluse și cele frazeologice”¹⁶⁵. Precizarea autorului are în vedere confuziile întâlnite în unele lucrări de specialitate, în care transpunerea unei unități frazeologice dintr-o limbă în alta este considerată a fi rezultatul unui calc sintactic.

E. Seidel, *op. cit.*, p. 134.

În text, în loc de *propoziției* apare scris *prepoziției*, ceea ce considerăm că reprezintă o greșeală de dactilografie.

¹⁵⁷ E. Seidel, *op. cit.*, p. 134.

¹⁵⁸ Hristea, PE, p. 172.

¹⁶¹ Răzescu, *Contribuții*, p. 39.

¹⁶² A. Sauvageot, *op. cit.*, p. 28.

Precizăm că, potrivit clasificării oferite de autorul menționat, calcul frazeologic reprezintă un subtip al celui lexical.

¹⁶⁴ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 39.

¹⁶⁵ Hristea, PE, p. 172.

Unele calcuri produse la nivel lexical au fost considerate a fi imitații sintactice¹⁶⁶. O asemenea interpretare se întâlnește la E. Seidel, pentru compusele *fără(de)lege* și *binecuvânta* reprezintă rezultatul unui calc sintactic. Cu privire la modul în care Seidel redă în scris compusul *fărădelege*, G. Mărgăritescu consemnează în recenzia dedicată cărții: „Autorul scrie separat cu *fărădelege*, calc morfologic (de structură a cuvântului), de proveniență slavonă, pentru a susține natura lui «sintactică», ceea ce credem că e, totuși, o extindere prea mare a noțiunii de «sintaxă»”¹⁶⁸. Despre *binecuvânta* consemnează: „în limba română calcul slav (a *binecuvânta*) a contribuit la schimbarea a structurii în sensul că adverbul *bine* a putut primi uneori funcția de prim membru al unor cuvinte compuse”¹⁶⁹.

În felul acesta, noțiunea de calc sintactic este lărgită astfel încât să înglobeze și modificările produse la nivelul formării cuvintelor și al topicii, fapt care nu a fost acceptat¹⁷⁰. Considerăm că orice calc care presupune copierea modului de organizare a unui cuvânt este de natură lexicală. Procedând în acest fel, devine clar că, în clasificarea calculului, ținem seama, cum am precizat mai sus, de aceeași limbă care a fost influențată prin calc.

Cât privește topica, aceasta a fost pusă în legătură cu categoria de calcul gramatical și de Ion Răzescu: „o problemă legată de calcul gramatical este cea a «imitării» ordinii cuvintelor”¹⁷¹. Afirmația imediat următoare este însă contradictorie: „de obicei, în cazul calchierii diferitelor expresii se păstrează și topica din limba străină, dar aceasta numai în limitele permise de topica limbii care calchiază”¹⁷². Dacă imitația nu presupune în mod obligatoriu respectarea topicii străine, cum se înțelege că ar fi reprezentat un calc gramatical, înseamnă că, de fapt, presupune imitarea expresiilor și este, prin urmare, frazeologic. Răzescu citează ca exemplu expresia fr. *tuer le temps*, ale cărei elemente au fost redată în aceeași ordine în rusă: *y6umb epeMH*, și cu topică schimbată în germană: *die tertschlagen*.

Confundarea calculului frazeologic cu imitația produsă la nivel sintactic este întâlnită la unii cercetători, se explică prin interpretarea frazeologiei ca o ramură a sintaxei și nu ca o disciplină de sine stătătoare. În realitate calcurile frazeologice reprezintă un tip aparte, care nu poate fi inclus în cel sintactic. Calcul gramatical, căruia i se subordonează calcul sintactic, constă în imitarea unui procedeu morfologic sau sintactic străin. După cum vom vedea mai jos, calcul frazeologic pune alte probleme, care exclud posibilitatea identificării celor două categorii.

¹⁶⁶ Vezi E. Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*, p. 135.

¹⁶⁷ În legătură cu acest aspect, vezi *supra*, p. 64.

¹⁶⁸ Vezi G. Mihăilă, recenzie la Eugen Seidel, *op. cit.*, în SCL, tomul IX, nr. 4, 1958.

nota 3.

¹⁶⁹ E. Seidel, *op. cit.*, p. 137.

¹⁷⁰ Despre nepotrivirea interpretării acestor compuse drept calcuri sintactice, vezi și Ion Răzescu, PE, p. 175.

¹⁷¹ Răzescu, *Contribuții*, p. 15.

¹⁷² *Ibidem*.

Vorbind despre calcul sintactic, Cezar Apreotesei¹⁷³ afirmă pe bună dreptate că acesta „trebuie să denumească doar traducerea acelor îmbinări de cuvinte care îmbogățesc limba cu noi raporturi sintactice și care vor fi analizate nu în cadrul lexicului, ci în domeniul sintaxei, fiind examinate sub raportul abstractizării din domeniul structurii gramaticale. La calcul sintagmatic¹⁷⁴ noul este mai ales *ce* se exprimă, conținutul noțiunii, la calcul sintactic noul este *cum* se exprimă raportul gramatical”¹⁷⁵.

Nu putem fi de acord, așadar, cu G. Mihăilă¹⁷⁶, care stabilește o relație de echivalență între calcurile sintactice și calcurile frazeologice: „mult mai răspândite sunt așa-numitele calcuri sintactice (frazeologice), traduceri ale unor combinații de cuvinte existente în limba rusă”¹⁷⁷. În această categorie sunt incluse exemple ca: *educația marxist-leninistă*, după rus. *MapKCuM KO-JienuncKoe eocnumanue, întrecere socialistă*, după rus. *couuajucmmecKoe copeenaeanue, gazeta de perete*, după rus. *cmemajema*. Cu excepția ultimului exemplu, celelalte reprezintă traduceri fidele ale modelului rusesc ce le-a stat la bază. Ele nu trebuie considerate însă calcuri sintactice, dat fiind faptul că în cazul lor nu s-a copiat un procedeu sintactic străin, ci s-a transpus o unitate frazeologică sau un grup sintactic stabil. Cât privește sintagma *gazetă de perete*, aceasta traduce, fără a reuși să calchizeze, cuvântul rusesc amintit

Nici locuțiunea adjectivală *de zi cu zi*, reperabilă într-un enunț de tipul *practica de zi cu zi*, nu reprezintă un calc gramatical după adjectivul rus. *noecedneenuu*, așa cum susțin Ion Rizescu și Alexei Paliu. Trecând peste aspectul imperfect al replicii românești a compusului rusesc, mult mai aproape de model fiind traducerea prin *de fiecare zi*, vom observa că ne aflăm în fața unei simple traduceri a unui compus rusesc. Frecvența utilizare a sintagmei astfel rezultate încă de la pătrunderea în română, a antrenat transformarea sa într-un frazeologism sau grup sintactic stabil. Felul în care Alexei Paliu argumentează calitatea de calc morfologic a expresiei este neconvincător: „în urma interacțiunii dintre limba moldovenească și cea rusă expresia adverbială *zi cu zi* (*a munci zi cu zi*) a calchiat funcțiile echivalentului său rusesc, care se folosește atât cu valoare adverbială (*noecedneeno*), cât și cu valoare adjectivală (*noecedneenuu*). Ca rezultat, expresia adverbială *zi cu zi* se folosește și cu funcție adjectivală (*muncă de zi cu zi*) (e vorba în fond de o conversie)”¹⁷⁸. După cum se poate vedea, în rusă este vorba despre două cuvinte, *noecedneeno* și *noecedneenuu*, nu despre unul singur.

¹⁷³ *Op. cit.*, p. 149.

¹⁷⁴ Este denumirea pe care autorul o dă calcului frazeologic, considerând-o mai potrivită decât cea consacrată astăzi.

¹⁷⁵ Cezar Apreotesei, *op. cit.*, p. 149.

¹⁷⁶ Vezi G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, I, III, 1954, p. 27-35.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 31.

¹⁷⁸ Aceeași interpretare greșită apare și la Rizescu, *Contribuții*, p. 15.

¹⁷⁹ Rizescu, *Contribuții*, p. 14.

¹⁸⁰ Alexei Paliu, *op. cit.*, p. 42.

¹⁸¹ *Ibidem*.

Totodată, nici în ceea ce autorul citat numește limbă moldovenească nu este vorba despre o singură expresie, ci despre două: *zi cu zi* (mult mai potrivită ni se pare expresia *zi de zi* pentru desemnarea aceleiași realități), respectiv *de zi cu zi*.

Un gen de confuzie asemănător celui care presupune interpretarea expresiilor apărute prin imitarea unor modele străine, drept calcuri sintactice am înregistrat-o Ana Goldiș¹⁸². Într-o lucrare dedicată elementelor de relație de origine franceză autoarea menționată susține că locuțiunile conjuncționale de origine franceză au pătruns în limba română, prin traduceri, în secolul al XIX-lea sunt rezulate dintr-un număr de calcuri sintactice: „L'analogie de la structure des locutions conjonctives nouvellement adoptées par la langue roumaine du XIXe siècle, prouve qu'il s'agit de types de construction ou des éléments existant déjà en roumain, mais dans les combinaisons calquées traduisent le sens syntaxique de la locution d'origine, en donnant naissance à un calque partiel, oii l'imitation du modèle est évidente”¹⁸³. Autoarea nu precizează ce înțelege prin *sens gramatical* pentru a convinge că în situația invocată putem vorbi despre calc gramatical. În fapt, locuțiunile conjuncționale citate de autoare sunt calcuri frazeologice autentice ale modelele franțuzești. Faptul că ele introduc un anumit tip de subordonată nu este motiv suficient pentru a vorbi despre calc sintactic, dat fiind faptul că sistemul gramatical nu se modifică. Ceea ce rezultă este diversificarea modalităților de exprimare a unor raporturi sintactice la nivelul frazei. Aceste modalități de exprimare, respectiv locuțiunile sau sintagmele stabile ori frazeologismele rezultate de *frazeologie*. Calcurile produse la acest nivel vor fi, prin urmare, *frazeologice*.

Aceste confuzii între calcul sintactic și calcul frazeologic își au originea în statutul insuficient de clar pentru unii lingviști al frazeologiei. Ana Goldiș ignoră existența acestei ramuri a lingvisticii, așa cum reiese din capitoul consacrat calcului frazeologic, într-o lucrare apărută cu doi ani mai târziu față de cea menționată anterior¹⁸⁴. Constatăm însă un viciu de interpretare în includerea în pildă, a locuțiunii *sub pretextul că* (la baza căreia stă fr. *sous (le) pretexte que*) în categoria calcului frazeologic¹⁸⁵, cât și în a celui sintactic¹⁸⁶, fără a se preciza ar fi vorba despre un tip combinat de calc. Inserarea locuțiunilor de acest tip în categoria imitațiilor sintactice se justifică, în viziunea autoarei, prin faptul că introduc același tip de subordonate ca locuțiunile pe care le traduc din franceză naște însă întrebarea: ce diferență există, în privința modului de apariție și construcții ca: *a cădea de acord, la rigoare, în consecință, prin faptul că* etc. Exemple ca: *admițând că, pe măsură ce, sub rezerva că, din moment ce* etc.

¹⁸² Vezi Ana Goldiș, *Elements de relation d'origine française dans la syntaxe roumaine du XIXe siècle*, în Acte XII, voi. II, p. 933-939.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 934.

¹⁸⁴ Vezi Ana Goldiș Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973, p. 234 ș.u.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 272.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 319-322. Vezi și *ibidem*, p. 338, unde, potrivit clasificării oferite de autoare, exemplul menționat se încadrează în categoria calcului sintactic total.

păreră noastră nici una. Toate grupurile frazeologice citate au apărut prin copierea unor modele franceze și, prin urmare, trebuie considerate calcuri frazeologice.

Este important de subliniat faptul că locuțiunile conjuncționale care traduc locuțiuni franțuzești sau de o altă origine au îmbogățit fondul frazeologic al limbii române. Cum s-au distribuit aceste noi unități frazeologice este o altă problemă. Faptul că o anumită locuțiune introduce un anumit tip de subordonată nu constituie o inovație sintactică decât dacă: 1. locuțiunea conjuncțională respectivă ar fi introdus până atunci o altă propoziție și, printr-o influență străină, a ajuns să îndeplinească o altă funcție, ceea ce este imposibil, din moment ce nu a existat până atunci; și 2. subordonata introdusă reprezintă o inovație pentru sintaxa românească, ceea ce nu este imposibil, dar nu a fost demonstrat. Or, discuțiile privitoare la interpretarea acestor construcții stabile drept calcuri nu pleacă de la aceste premise, ci susțin faptul că ele reproduc locuțiuni străine cu elemente preexistente în limbă, „într-o combinație în care traduc sensul sintactic al limbii de origine”¹⁸⁷.

Despre calc sintactic în cazul apariției unor locuțiuni vorbește și Gheorghe Poalelungi¹⁸⁸, însă dintr-o altă perspectivă. Astfel, în rândul „calcurilor sintactice evidente”, autorul citat include locuțiunea adverbială de loc *de departe*, care „capătă regimul sintactic al unui circumstanțial de mod, după modelul fr. *de loin*. Fenomenul este destul de recent și se întâlnește frecvent în limba actuală: «Primul caz este *de departe* cel mai frecvent» = «Le premier cas est *de loin* le plus fréquent»¹⁸⁹. Nu negăm caracterul recent al locuțiunii, un argument invocat de Gheorghe Poalelungi în favoarea acestei afirmații fiind faptul că nici acest exemplu, nici următoarele de pe listă nu sunt înregistrate în *Gramatica Academiei*¹⁹¹ sau în alte lucrări de specialitate. Nu ar fi fost însă de prisos să se insiste asupra faptului că, în acest caz, calculul gramatical constă nu în traducerea locuțiunii franțuzești, *de departe* preexistând influenței acestei limbi, ci în conversiunea acesteia, devenită din locuțiune adverbială de loc, locuțiune de mod, conversiune produsă ca urmare a paralelei stabilite cu limba franceză.

Precizări suplimentare trebuie făcute și în legătură cu locuțiunea adverbială *departe de*. Gheorghe Poalelungi afirmă că aceasta „crează o determinare obligatorie, în distribuție cu un infinitiv precedat de prepoziție, după un model francez (*loin de*). Constituentul adverb + prepoziție + verb (la infinitiv) poate avea următoarele funcții sintactice: complement circumstanțial opozițional: «*Departe de a constitui* o explicație, aceasta este mai curând o motivare» (fr. «*Loin de constituer une explication...*»)¹⁹² etc. Astfel, dacă autorul argumentează corect existența calculului sintactic, caracterizat prin combinarea locuțiunii cu un verb la

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 315.

¹⁸⁸ Vezi Gheorghe Poalelungi, *Observații asupra unor raporturi lingvistice franco-române*, în Acte XII, voi. II, p. 923-926.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 923.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹¹ Vezi *Gramatica limbii române*, voi. I, ediția a II-a, București, 1966, capitolul *Locuțiuni adverbiale*, p. 304 ș.u.

¹⁹² *Ibidem*, p. 924.

infinitiv, pe baza modelului impus de franceză, el nu precizează nimic cu privire la constituirea prepoziției *de* și a adverbului de loc *departe* într-un grup frazeologic mai precis într-o locuțiune adverbială ca urmare a unui calc frazeologic din fr. *loin de*. Aceasta înseamnă că ne aflăm în prezența unui tip de calc combinator frazeologic și gramatical în același timp. În absența unui verb la infinitiv, combinația *departe de* își pierde statutul de locuțiune.

2.3. TIPURI DE CALC GRAMATICAL

Calcul gramatical poate fi clasificat în funcție de acea parte a gramaticii care este imitată. Din acest punct de vedere, se poate vorbi despre *calc morfologic* și *calc sintactic*. În situația, mai rară, în care aceste două subtipuri se combină, rezultatul îl constituie *un calc morfosintactic*.

Dezavuiam clasificarea Anei Goldiș Poalelungi care face o deosebire între *calc sintactic incomplet* („calque syntaxique incomplet”) și *calc sintactic total* („calque syntaxique total”). În viziunea autoarei amintite, *calcul sintactic incomplet* presupune faptul că elementele existente în interiorul structurii presupuse în rezultatul unui calc sintactic apar într-o topică diferită de cea a modelului. Exemplul citat este cel al locuțiunii *dat fiind că*, apărută ca urmare a reproducției fr. *etant donne que*. Asupra denumirii acestui tip de calc „à elements inverses” Ana Goldiș Poalelungi a revenit în lucrarea publicată doi ani mai târziu, când înlocuiește-o cu termenul *calc parțial*. Despre *calcul sintactic total* se precizează că „est amplement represente par toutes les autres locutions”¹⁹⁶. Însă, așa cum s-a văzut mai sus, locuțiunile care apar ca urmare a traducerii dintr-o altă limbă sunt indiferent de specificul lor, nu reprezintă calcuri sintactice, ci calcuri frazeologice în ceea ce privește distincția operată, aceasta ține de alte criterii, asupra cărora nu am avut prilejul să ne pronunțăm cu altă ocazie. De aceea, singura clasificare pertinentă ni se pare cea propusă de Theodor Hristea. Asupra tipurilor de calcuri gramaticale menționate ne vom opri atenția în rândurile următoare, încercând să trecem în revistă cele mai cunoscute fapte de limbă care le caracterizează.

2.3.1. Calcul morfologic

Cel mai citat exemplu de calc morfologic îl reprezintă crearea unor forme reflexive la verbe care inițial aveau regim tranzitiv. Este vorba despre verbe ca *cade*, după v.sl. *ПАМ CA*; *a se gândi*, după v.sl. *а<<V^{mam} а>> а s e J^{ira}* după v.sl. *КтѣTH CA*; *a se ruga*, după v.sl. *ААОАНТН CA*¹⁹⁷. **CU** privire la diateza reflexivă A1. Rosetti consemnează: „Verbul reflexiv din slavă corespunde în parte verbului în mediu al unor limbi indo-europene, a cărui flexiune exprima participa-

¹⁹³ Vezi Hristea, PE, p. 172.

¹⁹⁴ Vezi Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, 1971, p. 937.

¹⁹⁵ *Ibidem*.

¹⁹⁶ *Ibidem*.

¹⁹⁷ Rosetti, ILR, p. 282.

interesarea deosebită a subiectului la acțiunea îndeplinită de verb¹⁹⁸. Totodată, autorul menționat afirmă că, deși exista în latină diateza reflexivă cu pronumele în acuzativ sau dativ la verbele care exprimă o mișcare sau o stare, ca și la verbele **sentiendi** și **declarandi**, totuși, dezvoltarea considerabilă pe care a cunoscut-o, ca și întrebuintărea ei la persoana I și a II-a singular se explică printr-un model slav: „în această privință, este caracteristică crearea unei forme reflexive a verbului **a ruga: a se ruga**, calchiată după sl. **molid sq**”¹⁹⁹.

În schimb, J. Vendryes consideră că, în situația de față, nu ar trebui să se invoce o influență slavă, argumentând că necesități comune creează unelte gramaticale identice: „Independamment de toute parente, on observe, entre des langues tres diverses de temps et de lieux, certains traits communs, dont la ressemblance doit s'expliquer par des besoins semblables de l'esprit humain”²⁰⁰. În acest fel, franceza a creat, alături de **aigrir, croupir** etc, pe **s'agrir, se croupir** etc. Însă, după cum observa Al. Rosetti, „o formă ca **se prier** nu e posibilă în limba franceză, iar **a se ruga** din română nu poate fi explicat independent de v. sl. **moliti sq**”²⁰¹.

Influența slavă în diateza reflexivă a verbului românesc este unanim admisă în lucrările de specialitate²⁰². Theodor Hristea, care acceptă faptul că „o influență slavă există însă, neîndoindnic asupra diatezei reflexive românești”²⁰³, nu exclude posibilitatea ca unele forme reflexive să se fi creat independent de modele slave, potrivit principiului invocat de Vendryes.

Tot de un calc morfologic asemănător ține și folosirea verbului tranzitiv **a întreba** ca activ pronominal sub influența fr. **se demander, s'interroger**. Theodor Hristea observă că „până în secolul al XIX-lea, **întreba** se folosea numai ca verb tranzitiv (**întreb pe cineva, întreba ceva** etc). Sub influența verbelor franțuzești **se demander** și **s'interroger**, astăzi putem spune și în limba română: **jMă întreba** ce va face el” (cf. fr. „**Je me demande** ce qu'il va faire”)”²⁰⁴.

Un calc morfologic care tinde să câștige din ce în ce mai mult teren în limba română contemporană, deși normele exprimării corecte nu îl acceptă, este utilizarea verbului **a vrea** la diateza reflexivă, după modelul fr. **se vouloir**, și el respins de lucrările normative ale limbii franceze. **A se vrea** a fost reperat în enunțuri de tipul: „artă care **se vrea** realistă”; „un buget care **se vrea** cât mai echilibrat” (cf. fr. „un budget qui se veut aussi equilibre que possible”)”²⁰⁵. Theodor Hristea constată că

¹⁹⁸ *Ibidem* p. 281.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

²⁰⁰ J. Vendryes, *Une categorie verbale: le mode de participation du sujet*, în BSL, XLIV, 1948, p.1 ș.u.

²⁰¹ Rosetti, ILR, p. 282.

²⁰² Vezi W. Meyer-Liibke, *Grammatik der Romanischen Sprachen*, voi. II (*Syntax*), 1899, p. 405; Densusianu, HLR, I, p. 245; Ed. Bourciez, *Elements de linguistique romane*, ediția a treia, Paris, 1930, p. 268; Al. Graur, *Les verbes «reflexifs» en roumain*, în BL, VI, 1938, p. 47; Rizescu! *Contribuții*, p. 13.

²⁰³ Hristea, PE, p. 172.

²⁰⁴ Vezi, în acest sens, Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, însoțite de trimiteri la lucrările în care apar, vezi Theodor Hristea, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, p. 14; idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19-20.

„din presa cotidiană, unde **se vrea** este folosit de cel puțin trei sau patru de același verb reflexiv a pătruns în limbajul unor istorici literari, ca și al unor de artă, de teatru, de film etc.”²⁰⁶ Asemenea construcții nu ar trebui să se folosească decât atunci când subiectul este nume de persoană (ex.: „el se vrea a fi un expert al generației sale”) sau nume de lucru personificat.

În sfârșit, în categoria calcului morfologic intră și folosirea cuv. **bătrânețe** și **tinerețe** la plural, imitație despre care Kr. Sandfeld²⁰⁷ spune produs după un model slav și balcanic: bg. **CT^HHH** și **AVAAWIH**; gr. **tă vei yepâpaza**. Forma de plural **bătrâneți** am întâlnit-o într-un text românesc 1676²⁰⁸ („se-m fie podprea **bătrâneților** mele și den mângâiare”²⁰⁹), dar și secole mai târziu, la Odobescu („ele stau semănate în prelargul câmpiei sentinele mute și gârbovite supt ale lor **bătrâneți**”; Odobescu, P, 26).

2.3.2. Calcul sintactic

După cum afirmă Theodor Hristea, „mult mai frecvente și mai nume decât calcurile morfologice sunt cele sintactice și. aceasta pentru că procedeele construcțiilor sintactice se împrumută, în general, mai ușor decât faptele morfologice”²¹⁰. Printre exemplele citate de autor se numără construirea verb. **locui** cu un complement direct, deci cu valoarea tranzitivă, după modelul of. fr. **habiter**. Cu privire la acest calc, Theodor Hristea observă că, ținând cont de datele din DA (s.v. **locui**), fenomenul este atestat încă din veacul al XVII-lea, întâlnit în unele traduceri, însă devine mai frecvent abia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când influența franceză asupra românei este mai puternică. Astfel, folosit cu valoare tranzitivă, verbul **a locui** este înregistrat la Eminescu: „putea trăi aievea și am putea **locui** lumea stelelor și a soarelui” (Eminescu, 281) sau la Alecsandri: „El **locuiește un măreț palat** de vară”²¹². Cu același calcul apare și la unii scriitori din secolul următor: „îmi simt inima strânsă de **locuieștel** invizibile. O adevărată panică mă **locuieștel** (Acterian, J, 11); „Mă **locuieștel** teama că nu voi putea scrie niciodată ceva valabil” (Acterian, J, 36).

La începutul secolului al XIX-lea, se înregistrează folosirea din ce în ce mai frecventă a infinitivului, cu funcție sintactică de obiect direct, în defavoarea construcțiilor cu verbul la conjunctiv²¹³. Cu funcția sintactică în discuție, infini

²⁰⁶ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19-20.

²⁰⁷ Kr. Sandfeld, *Linguistique balcanique*, Paris, 1930, p. 39.

²⁰⁸ Este vorba despre un manuscris românesc, înregistrat la BAR București la cererea lui Theodor Hristea pentru ediția acestui text, vezi *Alexie, omul lui Dumnezeu*, studiu filologic, studiu lingvistic, glosar de Măria Stanciu-Istrate, în *Cele mai vechi cărți populare în limba română*, volumul 1, 2001, p. 11-106. Forma citată apare în ediția la p. 90, iar în manuscris la fila 5

²⁰⁹ Cf. *ian** noAnsp-w cTâpocTH M06H, în manuscrisul slavon 165, f. 154712-13. Textul prezintă o versiune foarte asemănătoare cu cea a textului românesc, reprezentând, foarte probabil, o copie intermediară după care s-a făcut traducerea.

²¹⁰ Hristea, PE, p. 173.

²¹¹ Hristea, *Sinteze*, p. 101.

²¹² DA, s.v. **locui**.

²¹³ Vezi, în acest sens, Ed. Bourciez, *op. cit.*, p. 592.

se întâlnește în limba textelor vechi, din secolul al XVI-lea, dar, odată cu trecerea timpului, fenomenul este în regres, astfel încât este treptat înlocuit cu modul conjunctiv²¹⁴. Tendința întoarcerii la formele mai vechi, cu infinitiv, se înregistrează atât în traduceri, cât și în scrieri originale specifice secolului al XIX-lea. Ana Goldiș Poalelungi constată două situații în imitarea modelelor franceze la acest nivel: „a) soit l'emploi d'un infinitif roumain à la place d'un subjonctif precede d'une preposition; b) soit les infinitifs roumains ajoutent tres frequemment une preposition en copiant le modele francais”²¹⁵. În prima clasă sunt incluse exemple ca: „un copil se cuvine a fi supus” (GVP, p. 11; în loc de: *să fie supus*), după modelul fr. „un enfant doit *etre bien* obeisant”; „mi-e drag mai bine a muri pentru patrie (WCDA, p. 55; în loc de: *să mor*) - după fr. „J'aime mieux *mourir* pour ma patrie” etc.²¹⁶. În cea de-a doua categorie intră exemple în care infinitivul este precedat de prepozițiile *de, pentru* sau *prin*: „asta fu o ocazie naturală *de a urma* drumul în pas” (DGTL, p. 41; în loc de: *ca să urmeze*) - fr. „ce fut une occasion toute naturelle *de continuer* sa route au pas”; „*pentru a construi* triunghiul...” (OATG, p. 87; în loc de *ca să construiești*) - fr. „*pour construire* le triangle...”²¹⁷

Și J. Herczeg vede în situațiile de acest tip, în care infinitivul apare folosit în locul conjunctivului, urmarea unui model străin, care poate fi latin sau romanic. În acest scop, el face un studiu asupra lucrării lui Nicolae Bălcescu, *Istoria românilor*. Printre exemple se numără: „Mihai începu cu multă activitate *a se găti* de oaste”²¹⁸.

În același timp, Ion Gheție observă că „textele scrise după 1780 prezintă un număr sporit de infinitive plasate în locul conjunctivelor (mai ales pentru exprimarea complementului direct, dar și în alte cazuri). În asemenea situații, modelul latin și romanic trebuie invocat ori de câte ori scriitorii în cauză se dovedesc a împărtăși ideile de reînnoire lingvistică și culturală ale vremii: *a putut a mă slăbi* (Iancu Văcărescu), *răpît fiind cu nespusă poftă de a cânta ceva; fui silit a mă înstrăina din țara mea* (I. Budai-Deleanu), *nu trebuie a uita ceea ce ziserăm mai înainte* (Heliade)”²¹⁹.

Ion Rizescu este de o altă părere și susține că, în asemenea situații, „avem de a face cu construcții arhaice și nu cu calcuri”²²⁰, dar este evident că el face o confuzie între o caracteristică a limbii vechi, apărută sub influența slavonei, și una a limbii literare moderne, datorată influenței latino-romanice.

Înlocuirea conjunctivului prin infinitiv însă nu s-a impus. În acest sens, Ana Goldiș Poalelungi consemnează: „la tendance de generaliser l'usage de l'infinitif

²¹⁴ Vezi Al. Rosetti, ILR, care pune acest fenomen pe seama influenței limbilor balcanice: „Ceea ce este deci caracteristic este procedeu înlocuirii formelor de infinitiv cu cele de conjunctiv și faptul că fenomenul apare într-un mănunchi de limbi ce pot fi grupate într-o «uniune lingvistică». Concordanța fenomenului în fiecare din limbile «uniunii lingvistice» trebuie explicată prin influența unei limbi asupra alteia, și nu numai prin considerentul că fenomenul apare în limbi vorbite în aceeași regiune” (op. cit., p. 237).

²¹⁵ Ana Goldiș Poalelungi, op. cit., 1973, p. 358.

²¹⁶ Exemplele și siglele sunt reproduse ca atare din sursa citată. Vezi *ibidem*.

²¹⁷ *Ibidem*, p. 359-361.

²¹⁸ J. Herczeg, *Syntaxe de l'infinitif dans „L'Histoire des Roumains” de N. Bălcescu*, în „Etudes slaves et roumaines”, voi. II, fasc. I, 1944, p. 106.

²¹⁹ Gheție, ILRL, p. 138.

²²⁰ Rizescu, *Contribuții*, p. 14.

apres un autre verbe n'a pas réussi. Quoique ce type de construction ait été fréquemment, non seulement dans les traductions mais dans les œuvres originales, également, les normes grammaticales de la langue roumaine littéraire a finalement refusé les constructions de ce type”²²¹.

În categoria calcurilor sintactice intră și absența prepoziției *pe*, ca marca acuzativului, semnalată, de asemenea, în traduceri din prima jumătate a secolului al XIX-lea de Ana Goldiș Poalelungi. Autoarea vede în acest fapt o influență franceză. Pe de o parte, absența prepoziției amintite este însoțită de neantici complementului direct printr-o formă atonă a pronumelui personal. Astfel, în *omul pe care-l văd*, apare construcția *omul ce văd*. Pe de altă parte, se constată că pronumele relativ *care* este înlocuit de pronumele de același tip *ce*. Ana Goldiș Poalelungi consideră că fenomenul poate avea două explicații: fie este vorba de o influență franceză, care presupune traducerea fr. *qui* și a fr. *que* prin rom. *ce*, avem a face cu o întoarcere la un tip de construcție frecvent întâlnit în limba turcă din secolul al XVI-lea. Este citată, în acest sens, afirmația lui Radu I. Paul, p. 138, căruia, în primele texte literare din secolul al XVI-lea, *care* a fost înlocuit puțin prin *ce*; *care* era folosit în secolul respectiv în mod excepțional cu valoare de pronume interogativ și mai ales la plural sau în forma articulată *carele*. Mai târziu, forma respectivă a fost înlocuită prin *ce*, aceasta neavând însă forța expresivă necesară²²². Frecvența sporită a lui *ce*, în dauna lui *care*, în textele din secolul al XVI-lea, ca și în cele din perioada următoare, este susținută și de C. Frâncu: „în textele literare din perioada cercetată, *ce* este mai frecvent decât *care*, fiind folosit atât la masculin, cât și la feminin, atât pentru ființe, cât și pentru lucruri”²²³.

Potrivit celor consemnate în *Gramatica Academiei*, „ca pronume relativ intră în concurență cu *care*. *Ce* apare în limba scrisă, în special în poezie și în literatură căutată”²²⁴, în vreme ce *care* este predominant în limba vorbită. Pe de altă parte, în limba română contemporană scrisă și mai ales în limbajul oamenilor cultivi, se manifestă o tendință din *ce* în *ce* mai evidentă a înlocuirii lui *care* prin *ce*. Ana Goldiș Poalelungi consideră că acest fapt marchează fie tendința către prețiozitate, dorința de a evita ceea ce este popular, fie se explica printr-un calc după un model francez²²⁵. Concluzia la care autoarea ajunge este aceea că frecvența sporită a pronumelui relativ *ce* în detrimentul lui *care* se poate explica atât prin traduceri din franceză, cât și printr-o evoluție internă a limbii române, întărită de influența textelor traduse: „*Ce* n'a pas pénétré par les textes traduits mais son usage fréquent prouve que le roumain est prêt à quitter les constructions anciennes pour celles qui viennent d'une autre langue romane”²²⁶.

²²¹ Ana Goldiș Poalelungi, op. cit., 1973, p. 361.

²²² Radu I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932, p. 138, apud Ana Goldiș Poalelungi, 1973, p. 363.

²²³ C. Frâncu, *Morfologia*, în ILRLEV, p. 129. Vezi și *ibidem*, p. 331, unde se constată că fenomenul este caracteristic și textelor literare specifice perioadei cuprinse între 1640 și 1780, asemenea, Măria Iliescu, *Concurența dintre pronumele care și ce*, în *Studii de gramatică*, 1, 1956, p. 100.

²²⁴ GLR, voi. I, p. 166. Vezi și *ibidem*, voi. II, p. 276, unde se afirmă: „în vorbire, *ce* este folosită mult mai des decât *care*, în anumite construcții fixate de mult: *pe zi ce trece, săptămâna ce vine* etc.”

²²⁵ Ana Goldiș Poalelungi, 1973, p. 363-364.

²²⁶ *Ibidem*, p. 364.

Un fenomen care poate fi pus, deopotrivă, pe seama influenței franceze, sau a unei tendințe întâlnite în română, de data aceasta în varianta ei populară, este acela în care pronumele relativ *ce* apare folosit în locul construcției *pe care îl/o I îi /le*. Ex.: „Ea era singura persoană pe lume *ce* am iubit” - „C'etait la seule personne au monde *que* j'eusse aimée”; „N-am niciun vrăjmaș, am prieteni *ce iubesc*” - „Je n'ait poin d'ennemis, j'ai des amis *que* j'aime”²²⁷). Ana Goldiș Poalelungi afirmă că exemplele de acest tip sunt generale în traduceri din secolul al XIX-lea. În aceeași categorie se înscrie folosirea lui *care* în contexte de același tip: „Răsplătirea cea mai bună *care* ar putea cineva primi pentru lucrurile ce a făcut este de a le vedea cunoscute și laudate” - fr. „La recompense la plus agreable *quon* puisse recevoir des choses que l'on fait, c'est de les voir connues”²²⁸.

Fenomenul discutat, prezent în limba textelor traduse, nu poate fi separat de influența modelelor franceze, invocate de autoarea citată. O altă situație o prezintă însă prezența sa în limbajul popular sau familiar, unde nu poate fi vorba despre o influență din afară, ci despre tendința către brevilocvență, fapt susținut și de Ana Goldiș Poalelungi.

În rândul calcurilor sintactice intră și utilizarea dativului, în locul acuzativului cu prepoziție după verbul *a scăpa* ca urmare a imitării unui model francez, după cum arată Theodor Hristea: „au reușit *să scape controlului*”, după fr. *échapper au contrôle*²²⁹.

La început sub influență slavonă, iar mai apoi sub influență rusească, unele verbe apar determinate de complementele indirecte în dativ. Pentru limba veche ilustrative sunt verbe cum ar fi: *a apăra*, *a conteni*, *a crede*, *a învinge*, *a judeca*, *a sledi*, *a urma* etc.²³⁰ În epoca modernă unele dintre construcțiile de acest tip sunt întărite de modele rusești. Prin urmare, verbe ca: *a ajuta*, *a crede*, *a preceda*, *a reuși*, *a servi*, *a sluji* apar construite cu dativul în loc de acuzativ. Astfel, modelele care au fost urmate sunt, în ordine, următoarele: *noMOzamb*, *eepumb*, *npeduiemoeoamb*, *ydambcn*, *cjiyotcumb*, ultimul model rusec influențând, deopotrivă, regimul sintactic al sinonimelor românești *servi* și *sluji*. Așa s-a ajuns la construcții de tipul: „Comitetul pentru energia nucleară... *ajută dezvoltării* cercetărilor de fizică atomică”²³²; *a sluji cauzei* păcii, în loc de *cauza* păcii, construcție în care Theodor Hristea vede o replică fidelă a rus. *сныMcumb fleny Mupa*; „Cui să-/ *cred* eu? *Unui șmecher*, care știe carte?”²³⁴; „Această operație *l-a reușit lui Vasile* de minune”²³⁵ etc. Cu excepția lui *a crede*, care pare totuși nefiresc, construit cu

²²⁷ Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, precum și pentru atestări, vezi; Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, 1973, p. 365.

²²⁸ *Ibidem*.

²²⁹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

²³⁰ yezi Densusianu, HLR, II, p. 396-397; Rosetti, ILR, p. 524; ILRLEV, p. 152, 352.

²³¹ În legătură cu aceste exemple, vezi Rădescu, *Contribuții*, p. 20-21; Hristea, PE, p. 174; Alexei Paliu, *op. cit.*, p. 44.

²³² Rădescu, *Contribuții*, p. 21.

²³³ Hristea, PE, 174.

²³⁴ Alexei Paliu, *op. cit.*, p. 44.

²³⁵ *Ibidem*, p. 45.

dativul, fiind preferate în continuare construcțiile cu acuzativul, la celelalte prezența unui complement indirect în acest caz nu mai surprinde.

2.3.3. Calcul gramatical combinat

În legătură cu specificul calcului *a se ruga*, Theodor Hristea opinează că vorba despre un calc gramatical combinat, altfel spus *morfologic și sintactic* același timp, cu următoarea argumentație: „Mai complicată ni se pare construcția verbalului **a se ruga** [...], care se folosește ca reflexiv dinamic și se construiește totodată, cu cazul dativ, în loc de acuzativ, sub influența v. sl. **МОАМТН CA**” (exemplu (adeseori citat) a fost interpretat când ca un calc morfologic, când ca un calc sintactic, iar uneori a fost considerat pur și simplu calc gramatical, fără alte pretenții). După cum se știe, din latină am moștenit construcții de felul *a ruga pe Dumnezeu* (deci verb la diateza activă + obiect direct). Datorită modelului slav amintit și datorită la construcția **a se ruga lui Dumnezeu**. Crearea unei forme reflexive alături de forma activă (singura explicabilă prin latină) nu poate fi decât un calc morfologic care înlocuiește schimbarea regimului acestui verb trebuie socotită un calc sintactic” .

3. CALCUL FRAZEOLGIC²³⁷

3.1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

Frazeologia a fost de multe ori confundată fie cu sintaxa, fie cu lexicul, nefiind unanim recunoscută drept o disciplină lingvistică autonomă. Această confuzie rezultă și din definițiile pe care termenul *frazeologie* le primește în dicționarele DEX, de pildă, acesta cumulează două sensuri: 1. „fel propriu unei limbi sau scriitor de a construi frazele”. 2. fig. „vorbărie fără conținut, care ascunde gândurile și de idei; vorbe goale și umflate; pălăvrăgeală”. Nicio mențiune așadar, în sensul „disciplină lingvistică al cărei obiect de cercetare îl constituie *unitățile frazeologice* dintr-o limbă”, pe care acest termen îl înglobează în prezent. Acceptând acest sens, prin *frazeologie* trebuie, în consecință, să mai înțelegem „ansamblul sau totalitatea *unităților frazeologice* dintr-o limbă dată”²³⁸.

²³⁶ Hristea, PE, p. 174.

²³⁷ Termenul apare la lingviști precum: B. Unbegaun, 1932; N. M. Șanski, *Jlexcm (ppa3eojiozwiecKue KajtbKU e pyecxo fUBiKe*, în «PyckKHH H3HK B uIKOJie», nr. 3 (1955), p. 174; L. Gâldi, *Cnoea poMaucKoeo npoucxojtcdemin e pyckKOM X3bixc*, IV, în *MeMcdynapodHbiH cnaeucmoe*, Moscova, 1958; Louis Deroy, *L'emprunt linguistique*, p. 216-217. În limba română a fost înregistrat la L. Farcaș, *Hexornopue Ha6nmdeHUR nad KanbKOMU e pyMU* în *Culegere de studii*, București, 1958, p. 9-21, V. Vasenco, *BocmonuocnoesiHCKue 3aamM e pyMbiHCKOM R3bixc (aemopeqbebam ducepmauuu)*, Leningrad, 1958, p. 5 ș.u., precum și *savante formate în limba română după modele rusești (secolele al XVIII-lea - al XIX-lea)*, în *Culegere de studii. Limbă - literatură - metodică*, 1962, p. 65 ș.u.; Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, în „Romana” XII (1965), p. 316 (am menționat aici numai prima lucrare a autorului în care termenul apare).

²³⁸ În legătură cu sensurile menționate, vezi Hristea, *Sinteze*, p. 138, unde se menționează că acestea ar trebui să fie inserate în viitoarele dicționare românești.

S-a observat că, în comunicare, pe lângă grupuri de cuvinte libere, apărute spontan în reuniunea respectivă, există și combinații cu un caracter stabil, anterioare momentului comunicării. În legătură cu acest aspect, Charles Bally precizează: „On peut donc dire que la combinaison des mots entre eux varie d'aspect dans les limites formées par deux cas extrêmes: 1) l'association se desagrège aussitôt après sa formation, et le mots qui la composaient recouvrent leur entière liberté de se grouper autrement; 2) les mots, à force d'être employés ensemble pour l'expression d'une même idée, perdent toute autonomie, ne peuvent plus se séparer et n'ont de sens que par leur réunion”²⁴⁰. Astfel, dacă în prima clasă este vorba despre cuvinte care își păstrează autonomia și pot intra în alte combinații, păstrându-și sensul, cealaltă categorie este rezervată cazurilor în care cuvintele își pierd autonomia semantică în interiorul grupului, sensul acestuia fiind dat de totalitatea elementelor componente. Totodată, autorul citat constată că între cele două extreme există unele cazuri intermediare, greu de clasificat: „On comprend qu'entre ces deux extrêmes il y a place pour une foule de cas intermédiaires qui ne se laissent ni préciser ni classer”²⁴¹.

În acest sens, dacă exemple cum ar fi *carte interesantă*, *colț întunecat*, *război îndelungat* se încadrează în sfera *grupurilor sintactice libere*²⁴² sau a *îmbinărilor libere de cuvinte*, alte combinații lexicale ca *război rece*, *carte poștală* ori *colțul roșu* reprezintă *grupuri sintactice stabile*²⁴³ sau *îmbinări constante de cuvinte*²⁴⁴. Acestea din urmă reprezintă obiectul de cercetare al *frazeologiei*. Ele au mai fost numite: *sintagme stabile*, *unități sintagmatice*, *grupuri frazeologice*, *unități frazeologice*. Termenul *unitate frazeologică* apare pentru prima oară la Charles Bally²⁴⁵, de unde îl preia V. V. Vinogradov, redându-l în rusă prin sintagma *qbpa3eojiozmeckOM edunuuu*. Cercetătorilor ruși li se datorează denumirea *qjpa3eoji02U3M*, creată ulterior celei propuse de Bally și preluată și în alte limbi, printre care și româna (*frazeologism*)²⁴⁶.

²³⁷ Vezi în acest sens V. V. Vinogradov, *Ocnoemie nommusi pyccxou qbpa3eojioeou xax JIYH3-eucmmexxou ducuununu*, în *Tpydbi toduneunou ceccuu MTy*, Leningrad, 1946, p. 45 ș.u.; idem, *06 ocHoeHbix munax qipcoeoJiozuHecKux edmuu epyccxoMfabix*, în voi. A. A. LUaxMamoe, Moscova, 1947, p. 339 ș.u., precum și Charles Bally, *Precis de stylistique française*, Geneva, 1905, cap. *La phraseologie*, și idem, *Trăite de stylistique française*, troisième édition, voi. I, Geneva - Paris, 1951, p. 74 ș.u. Vezi, de asemenea, O. S. Ahmanova, *Onexu no obufe u pyccxounexcuxonozuu*, Moscova, 1957, p. 166 ș.u.; A. I. Smirnițki, *JleKCUKonoeh auznuuxozoi maxa*, Moscova, 1956, p. 203 ș.u.; A. Andrievska, *Cours de lexicologie française*, Kiev, 1958, p. 86-114. În ceea ce privește lingvistica românească, amintim contribuția lui Theodor Hristea din *Sinteze de limba română* (ediția citată), intitulată *Introducere în studiul frazeologiei*, p. 134 ș.u.

²⁴⁰ Charles Bally, *Trăite de stylistique française*, voi. I, p. 67-68.

²⁴¹ *Ibidem*, p. 68.

²⁴² Pentru această denumire, vezi FCLR, I, p. 8.

²⁴³ *Ibidem*.

²⁴⁴ Hristea, *Sinteze*, p. 138.

²⁴⁵ Vezi Charles Bally, *Precis de stylistique française*, ed. cit., capitolul *La phraseologie*.

²⁴⁶ Theodor Hristea (*Sinteze*, p. 138-139) constată că în lingvistica românească această denumire a fost evitată, aceeași soartă având-o, uneori, chiar termenii *frazeologie* și *unitate frazeologică* (*ibidem*). În ceea ce-l privește pe autorul citat, Domnia Sa afirmă că preferă numele *unitate frazeologică* și *frazeologism*, între care nu face nici o deosebire. Pentru varierea exprimării, nu exclude însă nici ceilalți termeni (*ibidem*), așa cum vom proceda și noi în continuare.

Prin urmare, frazeologia este disciplina care se ocupă cu studiul grupurilor de cuvinte care au un caracter stabil, există în limbă anterior momentului comunicării și sunt consacrate de uz și sunt simțite ca unități distincte²⁴⁷. Totodată, acestea sunt echivalente reale sau potențiale ale cuvintelor și se deosebesc de grupurile sintactice libere care apar atunci când un vorbitor construiește mesaje. În felul acesta, *unitățile frazeologice* se aseamănă cu *unitățile lexicale*, ceea ce și justifică, de altfel, identificarea frazeologiei cu lexicologia. Cât privește confundarea frazeologiei cu sintaxa, aceasta se explică prin faptul că ultima disciplină menționată este „regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziție și fraze”²⁴⁸.

Referindu-se la confuziile amintite, Theodor Hristea²⁴⁹ precizează că frazeologia „se leagă mai mult de lexicologie decât de sintaxa propriu-zisă a obiectului și metodelor de investigație ale acestei discipline lingvistice. Din cauza faptului însuși că putem vorbi de originea unei *unități frazeologice* tot așa cum vorbim de etimologia unui *cuvânt* (ca simplă *unitate lexicală*) este pentru noi un înțeles că frazeologia se apropie mai mult de lexicologie”²⁵⁰. Același autor consemnează un alt prilej: „Așa cum există în limbă unități *fonetice*, lexicale, morfemice și sintactice, la fel există și unități pe care le numim *f r a z e o l o g i c e* și pe care le putem situa într-un alt compartiment decât al vocabularului și mai ales al sintaxei. Admitând că *frazeologia* (în sens de «totalitate a unităților frazeologice dintr-o limbă») constituie un compartiment lingvistic deosebit de vocabular și mai ales de sintaxă, suntem nevoiți să admitem și legitimitatea unei discipline lingvistice independente, care nu poate avea alt nume decât obiectul ei de investigație”²⁵¹.

3.3. TIPURI DE UNITĂȚI FRAZELOGICE²⁵²

În funcție de raportul existent între sensul întregii expresii frazeologice și sensurile elementelor care intră în alcătuirea acesteia, V. V. Vinogradov²⁵³ definește trei tipuri principale de expresii frazeologice: 1. *expresii idiomatice* (*qbpmoejioz cpaufeuw* = „contopiri frazeologice”); 2. *unități frazeologice* (*4>pa3eojioz eduHcmea*); 3. *îmbinări frazeologice* (*qbpcBeojioamecKue conemaHun*).

²⁴⁷ Vpzi Hristea, *Sinteze*, p. 139.

²⁴⁸ Vezi *Gramatica limbii române*, voi. II, p. 7. *VZI Kramuuu itrunu rvinuic*, VC>. IX, y. i.

²⁴⁹ Dintre studiile consacrate de Theodor Hristea frazeologiei, amintim: *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești*, în LR, XXVI, 1977, nr. 6, p. 587-598; *Introducere în studiul frazeologiei*, în Hristea, *Sinteze*, p. 134-160; *Frazeologia și importanța ei pentru studiul limbii române*, în LR, 1984, p. 5-13; *Din problemele etimologiei frazeologice românești*, în LR, XXXVI, 1987, nr. 2, p. 1-10.

²⁵⁰ Theodor Hristea, *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești*, p. 58.

²⁵¹ Hristea, *Sinteze*, p. 140.

²⁵² La studiile menționate mai sus, privitoare la frazeologie, adăugăm, strâns legat de ea, și studiile avute în vedere: R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 123 ș.u.; Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, 1958; Ioana Boroianu, *Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unități frazeologice*, I, în LL, 1974, nr. 1, p. 25-34; *ibidem*, II, 1974, nr. 2, p. 242-247; Liviu Grosu, *locuțiuni și expresii*, în LL, voi. II, 1990, p. 139-145.

²⁵³ *Op. cit.*, 1947, p. 339 ș.u..

R. A. Budagov²⁵⁴, restrânge această clasificare la două tipuri: *expresii idiomatice* sau *frazеologice* și *îmbinări frazeologice*, reducând primele două tipuri din clasificarea lui Vinogradov la unul singur.

Charles Bally ignoră diferitele aspecte pe care le pot îmbrăca frazeologismele, singura diferențiere pe care o face fiind aceea dintre grupurile stabile de cuvinte și cele libere.

În lingvistica românească se vorbește despre următoarele tipuri de frazeologisme: a) *locuțiuni și expresii*; b) *expresii idiomatice*; c) *formule și clișee internaționale*²⁵⁵, în continuare ne vom opri atenția asupra fiecăreia dintre aceste categorii²⁵⁶.

a) Cele două denumiri, respectiv *locuțiune* și *expresie*, nu trebuie considerate sinonime. În opinia lui Theodor Hristea statutul expresiilor este „mult mai puțin clar decât al locuțiunilor. Făcând această afirmație, - precizează autorul citat - avem în vedere faptul că unii cercetători români și străini nu sunt preocupați să le deosebească de locuțiuni, iar alții le includ în acestea din urmă ori consideră că cei doi termeni (adică *locuțiune* și *expresie*) sunt sinonimi. Din această cauză, ei apar întrebuințați paralel sau chiar unul în locul celuilalt”²⁵⁷.

Există însă și cercetători care acordă o atenție deosebită distincției dintre locuțiune și expresie²⁵⁸. Florica Dimitrescu este de părere că „locuțiunile sunt îmbinări de cuvinte cu caracter permanent, înzestrate cu o funcție gramaticală unitară. Spre deosebire de ele, expresiile se caracterizează prin variabilitate, expresivitate și noutate a ansamblului de cuvinte”²⁵⁹. În final, autoarea amintită ajunge la concluzia că „esențiala distincție, calitativă, dintre locuțiuni și expresii, este că, pe când expresiile reprezintă exclusiv fapte de lexic, locuțiunile sunt și fapte de gramatică”²⁶⁰. La rândul său, Theodor Hristea afirmă: „cu cât o îmbinare stabilă de cuvinte este mai *expresivă* (decă are o mai pronunțată încărcătură afectivă), cu atât suntem mai îndreptățiți s-o considerăm expresie. În ceea ce ne privește, nu avem nicio îndoială că: *a spăla putina, a tăia frunze la*

²⁵⁴ Op. cit., p. 126.

²⁵⁵ Hristea, *Sinteze*, p. 140 ș.u. Pentru ultimul tip de frazeologisme menționat, vezi și R. A. Budagov, op. cit., p. 131.

²⁵⁶ Prezentarea care urmează are în vedere cele mai importante tipuri de frazeologisme. Pentru alte aspecte ale grupurilor stabile de cuvinte, vezi Hristea, *Sinteze*, p. 145-147, unde, sub titlul *alte unități frazeologice* sunt prezentate *perifrazele* care au o frecvență superioară grupurilor libere de cuvinte (ex. *lucașfărul poeziei românești, bardul de la Mircești* etc.) sau așa-numitele *locuțiuni de intensitate* (ex. *înghețat bocnă, îndrăgostit lulea*).

²⁵⁷ Hristea, *Sinteze*, p. 141. Printre autorii care nu deosebesc locuțiunile de expresii sunt amintiți Ion Coteănu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, 1982, p. 99, și Pierre Guiraud, *Les locutions française*, Paris, 1966.

²⁵⁸ Vezi, în acest sens, Florica Dimitrescu, op. cit., p. 62-68; Liviu Groza, *Locuțiuni și expresiv*, Ioana Boroianu, op. cit.; Hristea, *Sinteze*, p. 141-142. Vezi, de asemenea, articolul Elenei Slave, *Locutions figurees et expressions*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, 1971, p. 535-538, unde se face următoarea precizare: „Evidemment, les expressions contiennent des structures et des termes tres varies, tres complexes, qui dépassent l'organisation des locutions. Si nous les avons mentionnees, c'est uniquement pour les opposer aux locutions et pour suggerer les differences de comportement syntactique et semantique des termes figures, selon qu'ils font partie d'une categorie ou d'une autre” (p. 535).

²⁵⁹ Florica Dimitrescu, op. cit., p. 66.

Ibidem, p. 67-68.

câini, a-i lipsi (cuiva) o doagă, a-și lua inima în dinți, a face zile fripte (cuiva), face luntre și punte, a face (pe cineva) cu ou și cu oțet sau alte asemenea grupuri frazeologice (considerate «locuțiuni verbale») sunt, în realitate, cele mai au expresii românești. Când, însă, expresivitatea a dispărut complet (ori în ce mare măsură) și grupul frazeologic a devenit «împietrit» sau cât mai bine su în *a băga de seamă, a-și aduce aminte* etc), atunci putem vorbi de locuțiuni teama de a greși. În zeci de cazuri «intermediare», nu are nicio importanță acestea sunt considerate expresii sau locuțiuni. Cu adevărat important este faptul că atât unele, cât și celelalte sunt unități frazeologice sau frazeologisme

în ceea ce privește elementele componente ale *îmbinărilor frazeologice* acestea își păstrează independența semantică, ceea ce permite traducerea lor în limbă în alta²⁶².

b) Despre *expresiile idiomatice*, R. A. Budagov spune că reprezintă „în de cuvinte stabile, indestructibile, caracteristice pentru o limbă dată (spre de de alte limbi)”²⁶³. Au mai fost numite și *idiotisme* sau *idiomatisme*. Trăsăturile acestora, același autor enumera: 1. indestructibilitatea; 2. imposibilitatea de a se deduce înțelesul întregului din suma sensurilor părților componente; 3. înțelesul figurat al întregii expresii; 4. intraductibilitatea literală dintr-o limbă în alta²⁶⁴. În ceea ce privește prima trăsătură, indestructibilitatea, Budagov remarcă faptul că aceasta este o consecință a evoluției istorice a limbii, expresia idiomatice nefiind, la origine, indestructibilă.

Ceea ce au în comun cele două categorii prezentate până acum este faptul că frazeologismele care intră aici sunt echivalente reale sau potențiale ale cuvintelor în altă limbă, însă, dacă în cazul *locuțiunilor* și al *expresiilor* elementele componente păstrează independența semantică, ceea ce face posibilă traducerea literală și calchiera lor într-o altă limbă, în ceea ce privește *idiomatismele*, acest lucru este imposibil de realizat, întrucât sensul acestora nu este dat de înțelesul cuvintelor care sunt alcătuite. Aceasta înseamnă că traducătorul unui text în care apar expresii idiomatice trebuie să fie un bun cunoscător al limbii respective, astfel încât în urma identificării și decodării corecte a acestora, să găsească, în limba țintă, care traduce, expresiile echivalente²⁶⁵.

c) *Formulele și clișee internaționale* sunt unități frazeologice aparținând a diverse limbi de cultură și civilizație și răspândite în alte idiomi prin traducere literală. Denumirea *formules et clichés internationaux* îi aparține cercetătorului A. Andrievska²⁶⁶. Aceste frazeologisme sunt denumite în engleză *stereotyped conventional expressions*, iar în rusă *Kpbutamue cnoea*²⁶⁷. Fiecare dintre aceste nume se referă însă la diferite aspecte ale expresiilor respective, astfel încât se putea spune că una dintre ele este mai potrivită decât celelalte²⁶⁸. Theodor

¹ Hristea, *Sinteze*, p. 142.

² Hristea, PE, p. 177.

²⁶³ R. A. Budagov, op. cit., p. 123-124.

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 131.

²⁶⁵ Vezi R. A. Budagov, op. cit., p. 125 ș.u., precum și Hristea, *Sinteze*, p. 143.

²⁶⁶ Vezi A. Andrievska, *Cours de lexicologie française*, Kiev, 1958, p. 112.

²⁶⁷ R. A. Budagov, op. cit., p. 131.

²⁶⁸ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 144.

face o prezentare separată a „formulelor cu caracter convențional și internațional” și a „clișeele internaționale”. În prima clasă include exemple ca: *artă pentru artă, răul secolului, turn de fildeș, mărul discordiei* etc, în vreme ce în a doua apar enumerate exemple ca: *arca lui Noe, călcâiul lui Ahile, firul Ariadnei* etc, fiecare dintre acestea având ca element comun un nume propriu²⁶⁹.

Pe lângă aceste categorii de unități frazeologice, unii cercetători enumera și *proverbele, zicătorile, maximele* sau *citatele celebre*TM. Cu privire la acest aspect, Theodor Hristea consemnează: „zicalele, proverbele, maximele, sentințele» și, în special, așa-zisele «citate celebre» (care adeseori constituie fraze întregi) ar trebui excluse din sfera propriu-zisă a frazeologiei²⁷¹. Argumentul invocat de autor este faptul că „toate acestea nu sunt echivalente reale ori potențiale ale cuvintelor, deci cum sunt ori ar trebui să fie toate unitățile frazeologice autentice. Referindu-ne, deocamdată, numai la *proverbe*, care formează obiectul de cercetare al *paremiologiei*, se impune să reamintim că ele constituie, de fapt, *unități fraștice* (fr. *unités phrastiques*), deci «fraze» complete, deși foarte scurte sau lapidare²⁷².

3.4. CALCUL FRAZEOLGIC. CONFUZII ÎNREGISTRATE, DEFINIȚIE

Calcul frazeologic reprezintă una dintre sursele de îmbogățire a frazeologiei unei limbi, alături de împrumut.

Atât în lingvistica generală, cât și în lingvistica românească, exemplele care țin de calcul frazeologic sunt considerate de unii cercetători fie un rezultat al calculului lexical²⁷³, fie unul al calculului sintactic²⁷⁴, în funcție de domeniul căruia se consideră că i se subordonează studiul combinațiilor stabile de cuvinte, cu alte cuvinte lexicologiei ori sintaxei. Iorgu Iordan consideră frazeologia ca ținând de stilistică: „Prin fenomene stilistice înțeleg ceea ce lingviștii mai vechi numeau frazeologie (în accepția cea mai largă a termenului): combinații sintactice al căror sens este unitar și diferă de al elementelor alcătuitoare luate unul câte unul sau legate altfel decât în formula respectivă. Multe din faptele discutate supt această

²⁶⁹ Hristea, *Sinteze*, p. 144.

²⁷⁰ Vezi, în acest sens, V. V. Vinogradov, *op. cit.*, R. A. Budagov, *op. cit.* Vezi, de asemenea, lucrarea lui V. P. Soloviov, *Calchierea frazeologismelor figurate în dicționarele bilingve romanico-slavice*. Problema dezbătută de autor este aceea a posibilității traducerii prin calchiere a proverbelor, zicătorilor sau a dictioanelor în dicționarele bilingve, toate categoriile menționate fiind considerate unități frazeologice figurate.

²⁷¹ Hristea, *Sinteze*, p. 145.

²⁷² *Ibidem*, p. 146. Un punct de vedere comun a exprimat și Liviu Groza în articolul *Locuțiuni și expresii*, p. 143: „Proverbul este o cu totul altă realitate lingvistică (studiată de altfel de o disciplină autonomă, paremiologia), se încadrează în alt tip de grup stabil de cuvinte, iar în cadrul enunțului nu poate echivala cu o singură parte de vorbire, având doar un rol semantic-expresiv”.

²⁷³ Cf. Rizescu, *Contribuții*, p. 12-13.

²⁷⁴ Cf. I. Iordan, *Influențe rusești asupra limbii române*, în „Analele Academiei Republicii Populare Române”, seria C, tomul I, memoriul 4. Comunicare prezentată în ședința din 29 iunie 1949, p. 66 ș.u.; G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, I, 111, 1954, p. 31 ș.u.

rubrică ar putea figura tot atât de bine la «Sintaxă», după cum iarăși o bur din cele analizate acolo și-ar putea găsi locul aici. Căci între stilistică, oric concepe această noțiune, și sintaxă este greu de tras un hotar prop Amândouă se ocupă de sintagme, adică grupuri de cuvinte legate prin raporturi gramaticale. Deosebirea cea mai importantă, care nu-i totdeauna sesizabilă, constă în faptul că construcțiile sintactice sunt, de obicei, fixe și de orice element subiectiv, pe când cele stilistice au un caracter mai mult puțin personal, sunt supuse modificărilor provocate de situația exterior momentului psihologic etc și conțin adesea o nuanță afectivă sau estetică²⁷⁵.

Calcul frazeologic apare menționat începând cu primele studii cor calculului lingvistic. Kr. Sandfeld Jensen afirmă, în acest sens, că „on se tra tournures de phrase et de locutions²⁷⁶, fără a da un nume specific acestu calc. Printre exemple se numără „l'expression slave pour 'marier' r. *zamuz*, p. *wydawac za maz* se retrouve en roumain: *a da după bărbat*, en m *ferjhez adm*, en finnois: *antaa miehelle*; de meme 'se marier' (de la fer *vychodiť zamuz*, p. *pojsc za maz*, roum. *a se duce după bărbat*, magy. *menni*, finn. *menen miehelle*²⁷⁷”. Acestea reprezintă îmbinări stabile de transpuse fidel dintr-o limbă în alta.

în rândul lucrărilor consacrate calcurilor frazeologice rămâne de r studiul lui O. J. Tallgren-Tuulio²⁷⁸. Autorul citat constată că frazeologia eu este plină de calcuri, care se adaugă creațiilor autohtone. Cel mai vechi p iradiere al locuțiunilor calchiate este Grecia antică. Locuțiunilor figurate, c traducere, migrează dintr-o limbă în alta, Tallgren-Tuulio le dă num *phraseotypomes* sau, mai pe scurt *typomes*, în vreme ce locuțiunilor staționare le spune *phraseo-idiomes* sau *idiomes*: „Les typomes sont les (et c'est par le désir d'éviter l'amalgame du latin avec le grec que j'ai phraseotypomes à «phraseocalque». Par phraseotypomes, en fin de j'exprime la meme chose qu'on est habitue depuis longtemps à appeler des *linguistiques*, en allemand *Übersetzungsentlehnungen*²⁷⁹. Un loc intern această clasificare îl ocupă locuțiunile figurate care, trecând de la o limbă la identice în ceea ce privește cele mai importante funcții semantice, dar mai mai puțin diferite în privința detaliilor metaforei, puse în operă de aceste fun

Prin urmare *calcul frazeologic constă în transpunerea literală a un frazeologice în altă limbă*. V. P. Soloviov dă următoarea definiție: „prin o frazeologică înțelegem de fapt o traducere literală sau semiliterală a o

²⁷⁵ Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Iași, 1943, p. 2

²⁷⁶ *Op. cit.*, p. 172.

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 172-173.

²⁷⁸ O. J. Tallgren-Tuulio, *Locutions figurees calquees et non calquees. Essai de pour une serie de langues litteraires*, în „Memoires de la Societe neo-philologique de He IX (1932), p. 279 ș.u.

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 283.

²⁸⁰ *Ibidem*, p. 284.

originale, în care se păstrează toți componenții, cât și factura figurată a frazeologismului în cazul în care aceasta este prezentă²⁸¹.

După cum a reieșit din rândurile de mai sus, nu toate unitățile frazeologice pot fi calchiate. Mai precis, nu pot fi reproduse prin calchiere expresiile idiomatiche sau idiotismele, dat fiind faptul că sensul lor este figurat, nefiind dat de înțelesul elementelor constitutive. În acest sens, I. Rizescu constată că expresii de tipul „rom. *între patru ochi*, fr. *tete-à-tete* „cap lângă cap”, ceh. *mezi ctyfma ocma* „între patru ochi”, germ. *unter vier Augen* „între patru ochi”, *engl face to face* „față lângă față”, rus. *czna3y na21103* [...] nu sunt calcuri deoarece în cazul traducerii unei lucrări dintr-o limbă în alta, expresiile de mai sus nu se traduc cuvânt cu cuvânt, ci se redă numai conținutul lor. În astfel de cazuri avem de-a face cu simple traduceri²⁸².

Nu pot fi deci calchiate acele unități frazeologice în interiorul cărora există o legătură semantică strânsă, ci numai acele combinații stabile de cuvinte în interiorul cărora elementele componente și-au păstrat independența semantică și pot fi deci traduse în altă limbă.

R. A. Budagov remarcă faptul că în calchierea unei expresii nu este suficientă respectarea structurii acesteia, ci trebuie să se aibă în vedere și raporturile semantice. El ajunge la concluzia că „în special calcurile frazeologice, fiind în primul rând un tip de împrumut structural, se află în interacțiune cu sensul cuvintelor al căror aranjament îl copiază²⁸³. Traducerea „ad litteram” a unei expresii idiomatiche poate duce la nașterea unui alt idiotism, tocmai datorită caracterului nefiresc al rezultatului la care s-a ajuns. Așa s-a întâmplat în cazul expresiei rusești *OH (oua) ne e ceoeu mapeme*, care a rezultat din traducerea întocmai a expresiei fr. *il n'est pas dans son assiette*, ajungând să însemne „el (ea) nu este în apele sale”. În acest caz s-au încălcat raporturile semantice, dat fiind faptul că rus. *mapema*, nu înseamnă, pe lângă „farfurie”, și „dispoziție, stare de spirit”, sens specific fr. *assiette*”.

Însă, cel mai adesea, rezultatele la care se ajunge prin traducerea unui idiotism au un caracter accidental, fără perspectiva de a se impune în limbă. Asemenea construcții se întâlnesc în unele opere literare, unde sunt folosite uneori în scopul caracterizării unor personaje sau cu alte intenții stilistice. Elocvente în acest sens sunt expresiile *tambour d'instruction*, care traduce rom. *tobă de carte*, sau *laver le baril*, pentru rom. *a spăla putina*, ambele întâlnite în exprimarea Chiriței, bine-cunoscutul personaj comic al lui V. Alecsandri.

Vorbind despre transpunerea „nefericită” a unor expresii idiomatiche franțuzești, V. Alecsandri constată: „Limba întrebuițată până acum de traducătorii dramelor franceze și germane este o macaronadă ridicolă și indigestă care displace auzului și nimicește interesul pieselor, fie cât de bine giucate. Toate personajele

²⁸¹ V. P. Soloviov, *Calchierea frazeologismelor figurate în dicționarele bilingve romanico-slavice*, în *Acte XII*, voi. I, p. 1076.

²⁸² Rizescu, *Contribuții*, p. 25.

²⁸³ R.A. Budagov, *op. cit.*, p. 140.

²⁸⁴ *Ibidem*.

vorbesc același jargon bursuflat: marchezul ca ciobotarul, prințesa ca spălătorul, cardinalul ca vezeteul, împăratul ca bucătarul etc. și, grație ignoranței traducătorilor, toți rostesc fraze tâlcuite cuvânt de cuvânt pe acele din limbi străine astfel auzi pe o tânără cochetă pariziană zicând că «a primit un pui de găină» (*regu un puiet*), sau pe un student exclamând: «ce chesea!... ceea ce-mi cântă tu mi se pare decât o rață» (*quelle blaguel... ce que tu me chantes la n'est qu'un canard*). Publicul rămâne cu gura căscată dinaintea unor asemenea enormități și pare să se pregăti buzele pentru șuerare, însă el se arată indulgent, prea indulgent, și crede că de fraze absurde se simt astfel încurageați a persista în secături literare (Alecsandri, S, 8). Adevăratul sens al expresiilor franțuzești este indicat de adevăratul subsolul paginii: *a primit un bilețel de dragoste*, respectiv *ce glumă!... ce-mi cântă tu mi se pare decât o minciună*.

Neputând calchia asemenea expresii, traducătorul trebuie să găsească echivalențele cele mai potrivite, întrucât o traducere fidelă nu poate avea rezultate ridicele și efemere. Cu alte cuvinte reflexul pe care o expresie idiomatice străină trebuie să-l aibă în limba care traduce trebuie să-l constituie un idiotism²⁸⁵. Astfel, pentru expresia rom. *a apuca pe Dumnezeu de păr*, *Dicționarul frazeologic francez-român, român-francez* dă ca echivalente franțuzești expresiile: *etre aux anges, etre dans le ravissement, etre ravi au septieme ciel* pentru *a deschide cuiva capul*, în franceză se spune *expliquer/faire comprendre chose a qqn.; eclairer la caboche à qqn.* (pop), *deboucher qqn.*²⁸⁶ Din *Dicționarul frazeologic francez-român, român-francez* rezultă că franceza nu are o expresie idiomatice pentru a reda ceea ce exprimă în română prin *a face picioare* (despre obiecte), astfel încât în cazul eventualității unei traduceri, ea ar fi redată prin *disparaître*”, cu pierdere de sens, indiscutabilă a unor nuanțe expresive. Se înțelege de la sine că în toate aceste situații nu poate fi vorba despre calcuri, ci numai despre traduceri.

Dacă asemenea unități frazeologice nu pot fi calchiate fără riscuri, atunci combinații stabile de cuvinte în interiorul cărora elementele componente și-au păstrat independența semantică pot fi redată întocmai în altă limbă, reprezentând calcuri frazeologice autentice. *În vreme ce în cazul calcului lexical de structură avem a face cu imitarea structurii unui cuvânt, în calcul frazeologic se are în vedere structura unui grup de cuvinte care are un sens comun și care formează o unitate frazeologică.*

În familia frazeologică²⁸⁹ a verbului *a da* intră o serie de expresii ca *a da câștig de cauză cuiva*, după fr. *donner gain de cause à qqn;*

²⁸⁵ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 143.

²⁸⁶ Elena Gorunescu, *Dicționar frazeologic francez-român, român-francez*, p. 171.

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 201.

²⁸⁸ *Ibidem*, p. 212.

²⁸⁹ Despre *familie frazeologică* vorbește pentru prima oară Theodor Hristea. Vezi, în sens, articolul *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești*, unde se precizează: „înțelesul pe care îl dăm noului concept este de «totalitate a unităților frazeologice (de proiecție internă sau externă) care au în comun cel puțin un element component». În funcție de complexitatea structurii ei, o unitate frazeologică poate să aparțină la două sau mai multe asemenea familii”

a da de gândit, după fr. *donner à penser*;
a da de înțeles, după fr. *donner à entendre*;
a da un semn de viață, după fr. *donner signe de vie*;
a da semne de oboseală, după fr. *donner des signes de fatigue*;
a se da în spectacol, după fr. *se donner en spectacle*;
a da viață, după fr. *donner la vie*;
dat fiind că, după fr. *étant donne que* etc.

În toate aceste situații avem a face cu expresii specifice unei exprimări îngrijite. Absența lor din limbajul popular indică faptul că ele nu s-au format în mod independent în limbă, ci pe baza unui model străin, specific limbii franceze.

Foarte multe dintre expresiile frazeologice din limba română contemporană se explică prin calcuri după franceză. Ana Goldiș Poalelungi este de părere că dintre toate tipurile de calc, cel frazeologic este cel mai important: „de toutes les variantes de calques, le plus important est le calque phraseologique”²⁹⁰. Totodată autoarea citată consideră calcurile frazeologice ca fiind cele mai frecvente. „Les aspects du calque sont varies. Tantot ils concernent la formation des mots, tantot leur sens, tantot la syntaxe, tantot la phraseologie. Il peut elargir le champ sémantique d'un mot existant, il peut copier les éléments formatifs d'un mot, mais dans la phraseologie sa fréquence est plus grande. Elles constituent, d'une part, une source inépuisable de l'enrichissement du vocabulaire, d'autre part, elles apportent plus pittoresque et de saveur au style”²⁹¹.

Unele expresii sunt traduse greșit. În acest sens A.I. Graur spune că, „în graba de a copia tot ce e apusean, se fac adesea greșeli grave de înțelegere și de transpunere a unor expresii străine”²⁹². Foarte multe exemple de acest tip se întâlnesc în limbajul cronicarilor sportivi. Unul dintre exemplele oferite de A.I. Graur este expresia *a duce trenă*, care, folosită cu privire la ciclistul care pedalează în frunte, reprezintă o traducere greșită a expresiei fr. *mener le train* „a conduce convoiul”. Greșeala constă în confundarea fr. *train* „convoi, tren” cu *traîne* „coada unei rochii”²⁹³.

3.5. INDICII PENTRU RECUNOAȘTEREA UNUI CALC FRAZEOLGIC

Nu întotdeauna se poate afirma cu certitudine că o anumită unitate frazeologică este rezultatul unui calc sau reprezintă o creație spontană, apărută prin poligeneză în mai multe limbi. Astfel, cu privire la *sommeil «profond»*, Tallgren-Tuulio comentează: „S'agit-il bien de l'helénisme devenu paneuropéisme, comme je l'ai admis? Ou bien, cette belle idée de *laprofondeur* du sommeil serait-elle née par ce qu'on pourrait appeler une polygenèse,

²⁹⁰ Ana Goldiș Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973, p. 217.

²⁹¹ Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, p. 217.

²⁹² A.I. Graur, *Unele probleme ale vocabularelor profesionale*, în LR, II, 1953, nr. 6, p. 26.

²⁹³ *Ibidem*.

c'est-à-dire, par une création spontanée capable d'être répétée, en Europe autant de fois qu'il s'y est produit un centre de civilisation et de littérature. Langues envisagées ici, les dates et le débit du courant semblent parler en faveur de la première de ces deux thèses”²⁹⁴. Faptul că expresia respectivă nu se întâlnește în limba finlandeză populară, limbă neelenizată sau imperfect elenizată, îi întărește menționat convingerea că este vorba despre un elenism, altfel spus o expresie răspândită prin calc în mai multe limbi.

Reținem din această discuție că un criteriu demn de luat în considerare pentru stabilirea originii indigene sau străine a unui frazeologism este *factorul sursă*. Prezența unității frazeologice în varianta populară a limbii exclude intervenția acesteia printr-o influență străină. Dimpotrivă, caracterul livresc al unui frazeologism este un indiciu serios în favoarea apariției acestuia prin imitație a model din afara limbii.

Într-o lucrare dedicată *Locuțiunilor verbale în limba română*, Florica Dimitrescu aduce în discuție alte criterii de identificare a originii străine a locuțiunii. Unul dintre acestea este acela al *noțiunii exprimate*²⁹⁵. Astfel, frazeologismele susceptibile a fi traduse din alte limbi desemnează acțiuni sau necunoscute la noi înainte de pătrunderea lor în limbă. Potrivit acestui criteriu, locuțiuni ca: *a avea la activul său - avoir à son actif* și *a fi la ordinea zilei - l'ordre du jour*, *a pune la punct - mettre au point* sunt de origine străină.

Un alt criteriu îl reprezintă *regimul gramatical al locuțiunilor*, id est acela din limba sursă ca model²⁹⁶: „Astfel, locuțiunile românești: *a fi în măsura* și *avea aerul* se construiesc cu infinitivul scurt, precedat de obicei de prepoziție ca și echivalentele lor franceze *être en mesure de [...]*, *avoir Vair de*”²⁹⁷.

Prezența în interiorul locuțiunilor a unor termeni străini sau rar întâlniți în afara acestora, constituie un alt criteriu de identificare a originii străine. Exemple sunt citate: *a fi într-o pasă rea - être dans une mauvaise passe* și *naveta - jatre la navette* etc.

Pe lângă aceste criterii de natură lexico-semantică, Florica Dimitrescu aduce în discuție *criteriul cronologic*. Autoarea precizează că este important de știut și unde a apărut mai întâi locuțiunea studiată. Atestarea acesteia în varianta exercitării influenței franceze asupra românei exclude un calc după această limbă, chiar dacă acolo se înregistrează o locuțiune similară. Aceasta nu înseamnă neapărat că locuțiunea discutată s-a născut pe teren românesc, cum este cazul autoarea. Exemplul ales este al locuțiunii *a băga în vină*, atestată în limba română. Observă că franceza înregistrează o locuțiune juridică aproape identică: *faire*

O. J. Tallgren-Tuulio, *op. cit.*, p. 285-286.

²⁹⁵ Florica Dimitrescu, *Locuțiuni verbale în limba română*, București, 1958.

²⁹⁶ *Ibidem*, p. 170.

²⁹⁷ Florica Dimitrescu vorbește de fapt despre împrumut. Exemplele pe care le prezintă calcuri. Este însă posibil ca autoarea citată să se refere la împrumutarea structurii regimului construcțiilor străine care stau la baza celor românești și care sunt reproduse în cel puțin unul din fiecare exemplu. Vezi *op. cit.*, p. 171.

²⁹⁸ *Ibidem*.

²⁹⁹ *Ibidem*, p. 172.

prezența ei într-un stil funcțional caracterizat îndeobște prin calcuri lingvistice ridică un semn de întrebare serios în interpretarea ei ca o creație originală a limbii române.

Prin urmare, criteriile după care se poate determina originea străină a unui frazeologism sunt: 1. absența acestuia din varianta populară a limbii; 2. prezența în structura unității frazeologice a unor elemente împrumutate din limba calchiată; 3. regimul gramatical identic cu acela din limba imitată; 4. caracterul abstract al noțiunii exprimate; 5. data primei atestări în limbă.

3.6. OPINII PRIVIND CLASIFICAREA CALCULUI FRAZEOLGIC

O încercare de ierarhizare a diverselor aspecte pe care le poate avea calculul frazeologic am întâlnit la V. P. Soloviov: „deosebim două feluri de calchiere frazeologică: a) calchiere completă și b) calchiere parțială. Calchierea completă redă fidel atât structura lexicosemantică a construcției, cât și factura figurată a frazeologismului. De exemplu: expresia franceză *à cheval donne on ne regarde point a la dent (à la bouche)* se traduce: *calul de dar nu se caută la dinți*, resp. rusește - *dapenoMy KOHTO e 3y6y ne CMompm.* Calchierea parțială păstrează în linii generale imaginea care stă la baza frazeologismului figurat, dar admite substituirea unor componente ai expresiei date. În exemplul: *capra sare masa, iada sare casa - quand la chevre saute au chou, le chevreau y saute itou* s-a păstrat atât imaginea figurată, cât și componentii principali ai expresiei, cu excepția componentelor *masă, casă*, substituiți în expresia franceză prin *le chou*³⁰⁰. Proverbele citate sunt considerate de autor frazeologisme. Se precizează că ele „există sub formă de paralelisme sau calcuri naturale în câteva limbi”³⁰¹. Trecând peste interpretarea greșită a proverbelor drept frazeologisme, despre care am vorbit mai sus, observăm că apare o nelămurire pe care V. P. Soloviov nu o rezolvă. Ne referim la faptul că nu se înțelege din exemplele citate care limbă calchiază. De altfel, scopul lucrării este de a da un răspuns la întrebările: „este admisibil sau nu procedeul calchierii expresiilor frazeologice și care sunt cazurile unde poate fi aplicat acest procedeu?” (p. 1076).

Lingvistul polonez St. Skorupka³⁰² vorbește despre două categorii de frazeologisme: *convenționale* și *naturale*. Frazeologisme convenționale sunt considerate expresiile specifice unei anumite limbi, în vreme ce frazeologismele naturale reprezintă expresiile comune pentru un mare număr de limbi. Admițând această clasificare, V. P. Soloviov ajunge la următoarea concluzie: „frazeologismele naturale se pretează, ca regulă, la calchierea completă, iar cele convenționale pot fi calchiate parțial”³⁰³.

V. P. Soloviov, *op. cit.*, p. 1076.

¹ *Ibidem.*

² Apud V. P. Soloviov; *op. cit.*, p. 1078.

³ V.P. Soloviov, *op. cit.*, p. 1078.

În fapt, frazeologismele convenționale sunt, potrivit definiției, expresii idiomatice sau idiotisme. Din păcate, Soloviov nu oferă nici un exemplu pe care să ne convinge că acest tip de frazeologisme poate fi calchiat, fie și numai parțial. Totodată, criteriile de departajare între calc total și calc parțial nu ni se par suficient de riguroase, astfel încât identificarea acestora devine greu de făcut.

Mult mai clară și în același timp mai pertinentă este clasificarea pe care o propune Theodor Hristea. Urmând criteriile stabilite pentru calculul lexicografic și pentru structura morfematică, autorul menționat vorbește despre *calc frazeologic perfect* atunci când frazeologismul străin este tradus integral, și *calc frazeologic parțial* când în structura noului frazeologism există, pe lângă cuvinte autohtone, elemente împrumutate din limba imitată. Cum calculul frazeologic presupune, pe lângă traducere, împrumutarea structurii sau a tiparului unei expresii străine, aproape sigur sau, dimpotrivă, îndepărtarea replicii față de model pot conduce la apariția unei noi categorii de calc frazeologic. Astfel, Theodor Hristea spune că avem *calc frazeologic perfect* atunci când modelul este reprodus foarte fidel și *calc frazeologic imperfect*, când între noul frazeologism și modelul care l-a generat există diferențe.

3.7. TIPURI DE CALC FRAZEOLGIC. CRITERII DE CLASIFICARE

În funcție de *traducerea totală sau parțială* a termenilor care intră în alcătuirea frazeologismului calchiat, calcurile frazeologice pot fi *totale* sau *parțiale*.

3.7.1. *Calcurile totale* presupun traducerea integrală a unității frazeologice luate ca model. Așa s-a întâmplat în următoarele exemple: *a avea dreptate*, după fr. *avoir raison*; *bolta cerului*, după fr. *la voute du ciel*; *câmp de bătăie*, după fr. *champ de bataille*; *cu niciun preț*, după fr. *à aucun prix*; *cu orice preț*, după fr. *à tout prix*.

3.7.2. *Calcurile parțiale* conțin cel puțin un element care se explică prin împrumut, în vreme ce restul este tradus prin elemente autohtone: *artele frumoase*, după it. *belle arti*; *a atrage atenția*, după fr. *attirer l'attention*; *a cădea în apatie*, după fr. *tomber dans l'apathie*; *a cădea de acord*, după fr. *tomber d'accord*.

În funcție de *gradul de fidelitate a copiei*, calcurile frazeologice pot fi *perfecte*, *imperfecte* sau *aproximative*.

3.7.3. În categoria *calcurilor frazeologice perfecte* intră acele calcuri frazeologice în care categoriile gramaticale - gen, număr, caz, mod, articulare, etc. - specifice elementelor componente ale frazeologismului străin, sunt reproduse în noua unitate frazeologică, apărută prin calchiere. Vorbim, așadar, despre *calcuri perfecte*, în cazul următoarelor frazeologisme: *artele frumoase*, după it. *belle arti*.

a atrage atenția, după fr. *attirer l'attention*; *a avea dreptate*, după fr. *avoir raison*; *bolta cerului*, după fr. *la voïte du ciel*; *câmp de bătaie*, după fr. *champ de bataille*; *cu orice preț*, după fr. *à tout prix*.

3.1 A. *Calcurile frazeologice imperfecte* prezintă, în raport cu modelul pe care îl reproduc, anumite deosebiri.

Un calc imperfect îl constituie expresia *a da semne de viață*, în care substantivul *semne* contravine modelului francez *donner signe de vie*, ce ar fi presupus o formă de singular, și nu de plural.

Tot o replică imperfectă a modelului, generată de nerespectarea numărului substantivului din structura modelului, avem și în cazul frazeologismului *a da cuiva palme*, la baza căruia stă fr. *donner une gifle à qqn*.

A da voie, după *donner la permission*, reprezintă un alt exemplu de *calc imperfect*, ce a rezultat din nerespectarea formei articulate hotărât a fr. *la permission*.

A juca cărți, după fr. *jouer aux cartes*; în cazul de față, fr. *aux*, rezultat din combinarea unei prepoziții cu un articol hotărât, a fost ignorat. Un calc perfect l-ar fi constituit expresia **a juca cu cărțile*.

3.7.4.1. *Calcurile frazeologice aproximative* prezintă, în raport cu modelul, diferențe mai mari decât cele semnalate anterior. Aceste deosebiri pot viza anumiți termeni din interiorul frazeologimelor, care nu sunt perfect echivalenți cu cei din expresia calchiată (*martor tăcut*³⁰⁵, după fr. *temoin muet*; *mod de viațuire*, după fr. *mode de vie*).

În aceeași categorie intră, după opinia noastră, expresiile care conțin un cuvânt inexistent în structura modelului. În următoarele exemple, prepozițiile din structura frazeologimelor românești nu se explică prin modelul care a stat la baza acestora: *iubire de sine*, după fr. *amour-propre*, it. *amore proprio*, redate și prin *dragoste de sine*, *Ministerul trebilor din afară*, după it. *Ministero degli affari esteri* etc.

O altă categorie de calcuri aproximative o constituie acele expresii care au un element în minus față de model: *anufi îndoială*, cf. fr. *ne faire aucun doute* „a nu încape îndoială”, *a nu suferi întârziere*, cf. fr. *ne souffrir aucun retard*, *centru atractiv*, cf. fr. *centre d'attraction*, *conștiință de sine*, după fr. *conscience de soi-meme* etc.

3.7.5. Clase de unități frazeologice obținute prin imitație

Din punct de vedere morfologic, expresiile calchiate se clasifică astfel:

a) structuri nominale: *spirit de observație*, după fr. *esprit d'observation*; *înalta societate*, după fr. *la haute societe*, cf. și engl. *high society* etc.

b) structuri adjectivale: *de bun-gust*, după fr. *de bon gout*; *de gust prost*, după fr. *de mauvais gout*; *de bună credință*, după fr. *de bonne foi* etc.

c) structuri verbale: *a avea dreptate*, după fr. *avoir raison*, *a rupe tăcerea*, după fr. *rompre le silence*, *a tăia nodul gordian*, după fr. *couper le nosud gordien* etc.

Aici, ca și mai jos, am reprodus cu litere îngroșate elementele care prezintă deosebiri în raport cu modelul străin.

d) structuri adverbiale: *cu orice preț*, după fr. *à tout prix*; *cu sânge-rece*, fr. *de sang-froid*; *de bună voie*, cf. fr. *de bon gre*; *din punctul de vedere*, după fr. *point de vue* etc.

*

Ca și în cazul calcului lexical de structură morfematică, criteriile prezente în clasificarea calcului frazeologic sunt complementare unul în raport cu celălalt și nu disjunctive, astfel încât, același calc poate căpăta diferite aspecte, în funcție de punctul de referință sau de criteriul avut în vedere.

4. TIPURI MIXTE DE CALC

4.1. CALCUL LEXICO-FRAZEOLOGIC

Față de tipurile simple de calc, cele combinate sunt mai greu de recunoscut în același timp ele sunt și mai puțin frecvente, fapt care explică și numărul redus de exemple. Despre tipurile mixte de calc are meritul de a fi vorbit pentru prima dată Theodor Hristea. Astfel, într-un articol publicat în 1965, Domnia Sa aduce în discuție existența unui concept nou: *calcul lexico-frazeologic*. Pentru a putea fi încadrată în această categorie, spune autorul, expresia luată în discuție trebuie să îndeplinească anumite condiții. În primul rând ea trebuie să fie rezultatul unui calc și nu de altă parte, unul dintre cuvintele care intră în alcătuirea ei trebuie să aibă o formă internă, cu alte cuvinte să fie un compus sau un derivat³⁰⁵. În același timp, acesta trebuie să fie, la rândul său, calchiat. Un exemplu elocvent, prezentat de Theodor Hristea, este frazeologismul *a face anticameră*, al cărei model este reprezentat de fr. *faire antichambre*. Avem astfel a face cu două tipuri de calcuri *frazeologic*, pentru că a apărut o unitate frazeologică nouă, pornindu-se de la model străin, și *lexical*, întrucât în interiorul acesteia se distinge un cuvânt calchiat *anticameră*, apărut prin imitarea formei interne a fr. *antichambre*. Deoarece *anticameră* se folosește astăzi numai în expresia amintită, se consideră că a devenit în română prin intermediul acesteia³⁰⁶.

În feiul acesta limba se îmbogățește cu un cuvânt nou și, în același timp, apare o nouă unitate frazeologică. Calculul lexical, cu care cel frazeologic se combină, nu este doar fi însă nu numai de structură, ci și semantic. În acest caz un cuvânt preexistent în limbă și pe care-l întâlnim într-un frazeologism format după un model străin dobândește un prim sens nou, sub influența unui termen străin a cărui sferă semantică o acoperă având cu acesta cel puțin un sens comun.

De pildă, rom. *curte* se explică formal prin lat. **curtis* (= *cohors*, -tis). În unele expresii formate prin calchierea unor modele franceze, el a dobândit și alte sensuri, explicabile prin fr. *cour*, care are același etimon. Unul dintre

Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii actuale (calcuri lingvistice)*, p. 323.

*** Idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 25.

sensuri se referă la „numele unei instanțe (superioare) judecătorești și administrative”³⁰⁷. Cu acest sens, cuvântul apare în unitățile frazeologice: *curte de apel*, după fr. *cour d'appel*; *curtea cu juri*, după fr. *cour d'assises*; *curtea de casație* după fr. *cour de cassation*; *curtea de conturi*, după fr. *la cour de comptes*. În toate aceste cazuri avem a face atât cu calcuri lexicale, respectiv semantice, deoarece *curte* s-a îmbogățit cu un sens nou sub influența fr. *cour*, cât și cu calcuri frazeologice, deoarece noile unități frazeologice au apărut prin traducerea unor frazeologisme străine.

Același cuvânt *curte* a primit și sensul de „omagiu măgulitor adresat unei femei în semn de afecțiune spre a-i câștiga favoarea, simpatia, dragostea”³⁰⁸, sens specific fr. *cour* din frazeologismul fr. *faire la cour à qqn*, redat în română în forma *a face curte cuiva*. Dat fiind faptul că avem a face cu un sens nou, dobândit odată cu calchiera unei unități frazeologice, considerăm că ne aflăm în fața unui calc lexico-frazeologic.

4.1.1. Tipuri de calc lexico-frazeologic

În ceea ce privește criteriile de clasificare a acestui tip de calc, acestea coincid cu cele menționate la cele două tipuri de calc care intră în alcătuirea sa, astfel încât nu vom insista pe marginea acestui subiect.

Mai sugestivă ni se pare a fi clasificarea în funcție de tipul de structură rezultată în urma calcului frazeologic și, în același timp, specificul calcului lexical din interiorul expresiei.

Astfel, se poate vorbi despre calc lexical de structură morfematică la un element component al unei structuri verbale (*a face întipărire*, înlocuit ulterior cu *a face impresie*, după fr. *faire impression*), nominale (*învățământ secundar*, după fr. *enseignement secondaire*) sau *adverbiale* (*cu sânge-rece* loc. adv., după modelul fr. *de sang-froid*).

De asemenea, calculul semantic poate apărea în interiorul unei expresii verbale (*a-și da aerul*, după fr. *se donner de l'air*), nominale (*aripa dreaptă*, *aripa stângă*, după fr. *aile gauche, droite*; rom. *aripă* capătă aici sensul „parte laterală a unei armate, flanc”, pe care fr. *aile* îl are în plus față de el) sau prepoziționale (*în cursul*, după fr. *au cours de/dans le cours de/en cours de*; rom. *curs* este folosit aici cu sensul „durată de timp” sub influența fr. *cours*)³⁰⁹.

4.2. CALCUL LEXICO-GRAMATICAL

Apărut pentru prima oară în clasificarea oferită de Theodor Hristea³¹⁰, calculul lexico-gramatical este o formă de imitație care presupune atât o inovație lexicală,

Cf. DEX., s.v. *curte*.

³⁰⁷ *Ibidem*.

³⁰⁸ Pentru contextele în care aceste expresii au fost înregistrate, vezi mai jos, în partea a treia a lucrării.

³⁰⁹ Hristea, *Sinteze*, p. 102.

cercetătorul român amintit, caracterizează imitații care „nu pot fi perfect în niciunul dintre tipurile fundamentale discutate anterior”³¹¹. Printre exemplele oferite de Theodor Hristea se află numeralele *unsprezece* și *cincisprezece* în formă articulată (*unsprezecele*, respectiv *cincisprezecele*) și, în consecință, valoarea substantivală. Totodată, sensul pe care cele două cuvinte astfel apărute corespunde fr. *le onze* și, respectiv, fr. *le quinze*. Dicționarele franțuzești ROBERT și LEXIS definesc substantivul *le onze*, obținut prin conversiunea numeralului *onze*, astfel: „equipe de onze joueurs, au football”, în vreme ce *le quinze* este definit prin „equipe de quinze joueurs, au rugby”. „Prin analogie cu francezul amintit, - precizează Theodor Hristea - reporterii și cronicarii sportivi au început să vorbească despre «*unsprezecele* românesc», adică «*calc de fotbal a țării noastre*» și chiar despre «*cincisprezecele* României», al cărui sens trebuie căutat în fr. *le quinze*. Prin conversiune, acesta a căpătat și el sensul «*equipe de quinze joueurs, au rugby*» (în ROBERT, s.v. *quinze*)”³¹². Scopul clasei morfologice a celor două unități lexicale amintite, ca urmare a răsăririi francezului invocat, constituie un calc gramatical. Totodată, noul sens cu care sunt folosite reprezintă un calc lexical, respectiv semantic. „Admițând că prin conversiune sau schimbarea categoriei lexico-gramaticale se ajunge la o polisemie (deci se creează noi cuvinte, nu noi sensuri lexicale, ca în cazul foarte mulți cercetători), atunci denumirea de calc lexico-gramatical apare justificată”³¹³, precizează Theodor Hristea.

Despre calchiera lexico-gramaticală vorbește și Alexei Palii³¹⁴, la care întâlnim următoarea afirmație: „calchiera lexico-gramaticală constituie un exemplu de influență c o m p l e x ă a unei limbi asupra alteia, confirmare elocventă a caracterului sistematic al limbii: se poate spune într-un compartiment duce în mod inevitabil la schimbări în alte compartimente”.

Calculul lexical este fie de natură morfematică, fie de natură semantică, iar prin conversiunea, care ne permite să vorbim în același timp despre calc gramatical explică apariția unui substantiv dintr-un participiu, dintr-o formă gerunzială, adjectiv sau un pronume, a unui adjectiv dintr-un gerunziu sau, mai rar, substantiv etc. Totodată, unele verbe își pot schimba regimul sau unele substantive *singulare tantum* pot apărea la plural, ca urmare a unui calc gramatical.

Astfel, *sinucisă* este o formă în care calculul gramatical se combină cu calculul lexical de structură morfematică. Termenul nu apare înregistrat în DEX, și în vreme ce în MDA este explicat prin *sinucide*, fără model străin. Proveniența termenului este indubitabilă, dar credem că nu se poate explica în afara modelului fr. *suicide*, participiul verbului *suicider*. Faptul că *sinucisă* apare cu valoarea substantivă prin conversiune, ca și în franceză, ne determină să afirmăm că

³¹¹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 23. Vezi și idem, *Sinteze*, p. 23.

³¹² Idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 23.

³¹³ *Ibidem*.

³¹⁴ Vezi Alexei Palii, *op. cit.*, p. 49-52.

³¹⁵ *Ibidem*, p. 52.

în fața unui dublu calc: lexical și gramatical; „când noi ne-am transportat în localitate, *sinucisă* din strada Fidelității, d-ra Porția Popescu, se-ntorsese de la spital”; (Caragiale, O II, 45).

În lucrările de specialitate⁶ se atrage atenția asupra transformării unor gerunzii în adjective, procedeu despre care *Gramatica Academiei*, spune că era „folosit mai ales de către scriitorii din secolul trecut”³¹⁷. O atenție deosebită acordă acestui subiect Valentina Hristea. Spicuim din concluziile la care ajunge autoarea citată: „1. Urmărind adjectivarea gerunziului românesc, din punct de vedere istoric, am constatat că fenomenul nu apare mai devreme de prima jumătate a secolului al XIX-lea. Deși formele gerunziale acordate se întâlnesc (în proporții diferite) la aproape toți poeții și scriitorii pașoptiști și postpașoptiști, I. Heliade Rădulescu și D. Bolintineanu sunt cei care le-au folosit primii și cei care au împins procedeul până la manierism. Tot ei sunt cei care au exercitat și o influență asupra lui M. Eminescu, în ale cărui creații din epoca tinereții adjectivele gerunziale abundă. 2. Apariția în limba română a gerunziilor acordate trebuie explicată, în primul rând, ca un produs al influenței franceze. Se poate spune că primele adjective de origine gerunzială sunt chiar un anumit tip de calcuri după participiile prezente din limba franceză care au și valoare de adjectiv. [...]. 5. Comparativ cu secolul al XIX-lea, în limba română contemporană fenomenul de care ne-am ocupat e în regres. [...] 7. în stilul beletristic adjectivele gerunziale se întâlnesc mai des decât în cel publicistic, iar în poezie mai frecvent decât în proză. Frecvența mai mare a acestora în creația poetică se observă în special în secolul trecut, când adjectivele gerunziale erau preferate nu numai pentru unele calități de ordin stilistic, ci și pentru că aduceau o notă inedită în tehnica poetică a vremii”³¹⁸.

În această categorie intră exemple ca: *adormind, -ă*, după fr. *dormant, -e*; *arzând, -ă*, după lat. *ardens*, fr. *ardent, -e*; *creșcând, ă*, după fr. *croissant, -e*; *lipsind, -ă*, după fr. *manquant, -e* etc.³¹⁹

Schimbarea clasei gramaticale a adverbului *bine* prin articularea cu articol hotărât - *binele* - s-a făcut sub influența gr. *agathos*, germ. *das Gut*³²⁰ și reprezintă un calc gramatical. În același timp, cuvântul astfel apărut a căpătat un nou sens, specific modelului străin, și anume „obiectul moralei ca știință”, fapt care reprezintă un calc lexical semantic.

4.3. CALCUL FRAZEOLGICO-GRAMATICAL

Potrivit celor consemnate de Theodor Hristea, punctul de plecare al acestui tip de calc „îl constituie o unitate sintagmatică străină sau chiar un întreg grup de

Vezi, în acest sens, H. Tiktin, *Gramatica română*, ediția a III-a, București, 1945, p. 169; „*ganu*” > *Elemente de sintaxă a limbii române*, București, 1945, p. 70; Iorgu Iordan *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 421, 625-626; Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc* în SG II, p. 86 ș.u.; Valentina Hristea, *Adjectivarea gerunziului*, în SMFC IV p 252-276

³¹⁷ GLR, voi. II, p. 117.

³¹⁸ Valentina Hristea, *op. cit.*, p. 275-276.

³¹⁹ „” atestări, ca și pentru alte exemple, vezi mai jos, în partea a treia a lucrării Cf. DEX, s.v. *bine*.

T frazeologisme și semifrazeologisme care au două caracteristici comune. Mai în structura lor este aproape exclusiv de tipul substantiv + adjectiv. În al doilea rând, același substantiv se regăsește ca element determinant în toate unitățile sintagmatice pe care le avem în vedere și care constituie ceea ce am putea numi paradigmă frazeologică”³²¹. Exemplul citat de Theodor Hristea în spr. afirmațiilor sale îl constituie un grup de unități frazeologice în alcătuirea cărora elementul comun îl constituie substantivul *sare*, aflat la plural, potrivit modelului oferit de fr. *sels*: fr. *sels mineraux* > rom. *săruri minerale*; fr. *sels alcalins* > rom. *săruri alcaline*; fr. *sels acides* > rom. *săruri acide*; fr. *sels biliaries* > rom. *săruri biliare*; fr. *sels naturels* > rom. *săruri naturale*; fr. *sels calciques* > rom. *săruri calcice*; fr. *sels medicaux* > rom. *săruri medicinale*; fr. *sels de potassium* > rom. *săruri de potasiu*³²² etc.

Apariția în limba română a acestor unități frazeologice cu valoare substantivă, odată cu exercitarea influenței franceze, l-a determinat pe autorul citat să acorde acestor combinații statutul de calcuri frazeologice. În același timp, observând că substantivul românesc nume de materie, *sare*, care în mod obișnuit are numai formă de singular, își schimbă statutul morfologic, ajungând să fie folosit în combinațiile respective la plural, ca în modelul străin, autorul ajunge la concluzia că, în același timp, calculul este și gramatical.

Fiind întru totul de acord cu observațiile lui Theodor Hristea, având în vedere ipoteza că, în situațiile de față, am putea avea a face, totodată, și cu un calc lexical semantic și aceasta dacă ținem seama de faptul că *săruri* prezintă, așa cum reiese din studiul și lingvistul român, sensuri speciale în domeniul chimiei sau al biochimiei³²³.

În rândul calcurilor frazeologice-gramaticale sunt incluse și alte unități frazeologice în interiorul cărora apar substantive cu un plural puțin folosit în limba de secolul al XIX-lea. Este vorba despre *apă*, înregistrat la plural înainte de a fi dată numai în anumite expresii. Theodor Hristea observă că „pluralul adevărat al substantivului a devenit foarte frecvent, începând cu secolul trecut, din cauză că odată cu apariția de unități frazeologice în a căror structură intră *eaux* «ape» au fost calchiate în limba română”³²⁴. Printre exemplele consemnate se numără: fr. *eaux minerales* > rom. *ape minerale*; fr. *eaux thermales* > rom. *ape termale, eaux souterraines* > rom. *ape subterane*; fr. *eaux courantes* > rom. *ape curgătoare* etc.³²⁵

4.4. CALCUL LEXICO-FRAZEOLGICO-GRAMATICAL

Chiar dacă nu foarte des, se poate întâmpla ca toate cele trei componente fundamentale de calc să se combine și să ducă la apariția unei inovații lingvistice în compartimente lingvistice: în frazeologie, în lexic și în sistemul gramatical. Fenomenul de limbă susceptibile de a se subordona acestei noi categorii de calc îndepărtează

³²¹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 27.

³²² *Ibidem*.

³²³ *Ibidem*.

³²⁴ *Ibidem*, p. 27-28.

³²⁵ *Ibidem*, p. 28.

următoarele condiții: 1. apariția unei noi unități frazeologice; 2. în interiorul acesteia, unul dintre termeni apare cu un sens nou, dobândit în urma unui calc semantic, sau reprezintă el însuși un calc lexical de structură morfematică; 3. totodată, în interiorul frazeologismului se produce și un calc gramatical.

Traducerea fr. *se donner des airs* prin *a-și da aere*, reprezintă, după părerea noastră, un triplu calc. Astfel, folosirea la plural a substantivului *aer*, care în afara acestei expresii nu cunoaște decât forma de singular, este indubitabil un calc gramatical, respectiv morfologic după fr. *airs*. În același timp, apariția în limbă a unei noi unități frazeologice, create după un tipar străin, constituie un calc frazeologic³²⁶. În sfârșit, în interiorul expresiei apare și un calc lexical, respectiv semantic, care constă în copierea structurii semantice a fr. *air*³²⁷.

În privința atestărilor, DA înregistrează expresia la V. Alecsandri, unde *aer* apare însă în forma de singular: „Neamțul prin saloane, *a să-și deie aer*” (Alecsandri, T. 127)³²⁸. Aceasta înseamnă că, în acest caz, calcul este numai lexico-frazeologic, nu și gramatical. Dat fiind faptul că modelul *se donner des airs*, redat în română, în alte cazuri, nu numai prin *a-și da*, ci și prin *a-și lua aere*³²⁹, nu a fost copiat în contextul citat într-o formă identică (rom. *aer* are formă de singular, și nu de plural, ca fr. *airs*), calcul este în același timp imperfect.

Cu sensul de „aparență, înfățișare”, *aer* apare și în expresia *a avea aerul*, calchiată, de asemenea, după fr. *avoir l'air de* „paraître”: „Picioarele *au aerul a danța*” (Hasdeu, I. C. 97)³³. Și în acest caz ne aflăm în prezența unui calc lexico-frazeologic.

Dacă acceptăm că sintagma *datele problemei*, care traduce fr. *les donnees du probleme*, are un caracter stabil și, prin urmare, este rezultatul unui calc frazeologic, trebuie să fim de acord cu afirmația că, și de această dată, avem un triplu calc, la cel deja menționat adăugându-se calcul gramatical (conversiunea participiului *dată* în substantiv prin articulare, după fr. *donee*, part. vb. *donner*) și calcul lexical (apariția unui nou cuvânt: *dată*³¹).

Expresia *ape subterane* constituie, la rândul ei, un triplu calc după fr. *eaux souterraines*. Calcul lexical vizează adjectivul *subteran*, apărut prin calchierea parțială a termenului francezesc corespunzător, cel gramatical constă în numărul plural al substantivului, iar cel frazeologic presupune apariția expresiei înseși.

*

În concluzie, în funcție de nivelul lingvistic la care se produce imitația, în limba română există șapte tipuri de calc: *lexical, gramatical, frazeologic, lexico-frazeologic, lexico-gramatical, frazeologico-gramatical* și *lexico-frazeologico-gramatical*. Aceste tipuri de calc pot fi numite principale sau fundamentale, dat

³²⁷ ! " legătură cu acest calc, vezi și Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 28.

In legătură cu acest calc semantic, vezi mai sus, p. 97-98.

³²⁸ Vezi DA, s.v. *aer*.

³²⁹ *Ibidem*.

³³⁰ *Ibidem*.

In legătură cu această sintagmă, vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română* p. 24, nota 27.

fiind faptul că fiecare dintre ele anunță o schimbare, viabilă sau nu, produsă într-un anumit compartiment al limbii.

Fiecare dintre aceste tipuri de calc a putut fi clasificat în funcție de mai multe criterii, care țin, majoritatea, de caracteristicile surprinse la nivelul structurii morfematice a formațiilor apărute prin calchiere. Astfel, la nivel formal, formație apărută prin calc poate să fie integral sau numai parțial românească, cum poate să transpună fidel ori mai puțin fidel structura modelului. Prin urmare, acest criteriu se scindează în două subcategorii: una dintre acestea este dată de gradul de traducere a elementelor componente specifice modelului străin. Am numit acest criteriu *traducerea totală sau parțială a elementelor componente ale modelului*, care poate fi aplicat acelor calcuri care presupun imitarea „forme interne”, respectiv acelor calcuri de structură morfematică sau acelor calcuri frazeologice, precum și acelor tipuri de calc cu care acestea se combină. Este vorba despre calcul lexical, frazeologic și calcul frazeologico-gramatical. În funcție de acest criteriu calcurile pot fi *totale* sau *parțiale*.

Al doilea aspect propriu acestui criteriu ține de *gradul de fidelitate a copiei față de raport cu modelul*, în funcție de care calcurile pot fi *perfecte, imperfecte sau aproximative*, atunci când se constată o îndepărtare mai mare a copiei față de modelul său.

III. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI SOCIOCULTURAL

1. CALCURI POPULARE, CALCURI SAVANTE

Din punctul de vedere al categoriei sociale care generează apariția cuvintelor sau a formelor imitate, se poate vorbi despre existența calcurilor *populare* și a calcurilor *savante*, numite și *livrești* sau *cârturărești*³³².

Pornind de la premisa că acest mijloc de îmbogățire a vocabularului presupune întotdeauna bilingvismul, B. Unbegaun³³³ observă că, dacă acest fenomen este limitat la clasele cultivate ale societății, atunci calcurile rezultate vor avea un caracter savant. Acolo însă unde bilingvismul a pătruns în toate păturile sociale, calcurile pot avea o origine pur populară. În privința nivelului lingvistic la care operează transpunerea modelului, B. Unbegaun constată că, de preferință, calcurile populare sunt fie frazeologice (slov. *imeti smolo* „a avea ghinion”, după *Pech haben*), fie semantice (slov. *brati* „a culege” capătă sensul „a citi” în germ. *lesen*, căruia îi sunt proprii ambele sensuri).

³³² În legătură cu acest aspect, vezi și Măria Stanciu-Istrate, *Calcuri populare și savante în limba română*, în LR, XLIX, 2000, nr. 1 (*Omagiu profesorului Theodor Hristea la aniversare*), p. 139—145.

³³³ B. Unbegaun, *Le calque dans les langues litteraires*, p. 139 ș.u.

De cealaltă parte, *calcurile savante*, pe lângă categoriile specifice calcurilor populare, cuprind una în plus. Este vorba, spune B. Unbegaun, de acel tip de calc apărut prin copierea structurii derivatelor sau a compuselor, altfel spus de calcul lexical de structură morfematică. Ceea ce este important în privința acestui tip de calc, afirmă autorul, este, pe de o parte, că apare foarte rar în limba populară și, pe de altă parte, că este specific cu precădere limbilor care preferă ca mijloace de îmbogățire a vocabularului derivarea și compunerea.

De aceeași părere cu B. Unbegaun este și L. Deroy, care observă, la rândul său, caracterul mai mult sau mai puțin artificial al cuvintelor apărute prin calchiere. Din acest motiv, susține autorul, un asemenea calc reprezintă apanajul oamenilor cultivați și nu se produce decât excepțional în limba poporului³³⁴. Cu toate acestea, observă L. Deroy, cuvintele apărute pe această cale nu sunt condamnate la o frecvență limitată. Grație traducerilor operelor literare străine ele sunt cunoscute de o masă mult mai mare de oameni și, treptat, se „vulgarizează”³³⁵.

Spre deosebire de autorii citați anterior, I. Rizescu nu opune calcul popular celui savant în funcție de subtipurile specifice fiecăruia, altfel spus de categoria lexico-gramaticală în care calcurile respective se încadrează. Departajarea sa are în vedere un alt factor și anume cel funcțional. Astfel, în concepția sa, „calcurile populare se referă la toate sferile de activitate umană. Ele sunt opera unui colectiv bilingv mai mare”. Observând că foarte multe calcuri populare din română au apărut sub influența slavei vechi, aduce în discuție situația cuvântului *față*, care a căpătat și sensul de „persoană” sub influența v. sl. АНУѣ „față, persoană”. În aceeași categorie a calcurilor populare sunt incluse, printre alte fapte de limbă regionale, unele forme lexicale specifice graiului românilor din Transilvania și Bucovina, în care se simte influența limbii germane. „Astfel - spune autorul - se observă compunerea unor verbe cu prefixe, procedeu puțin răspândit în limba română și care se face pe două căi: 1) fie prin refacere sau împrumuturi de cuvinte latine după modelul celor germane de tipul *verhandeln* + *pertracta*. 2) fie prin adăugarea unui prefix latin unui verb românesc: din lat. *re-* + rom. *cere*, după germ. *erfordern* = *recere* („a reclama”); *aprouma* („a continua”), din lat. *pro* + rom. *urma*, după germ. *fortsetzen*; prep. germ. *unter* e calchiată în rom. *între*: după germ. *unterlassen* s-a format *întrelăsd*³³⁶.

Situația din urmă contrazice opinia lui B. Unbegaun și a lui L. Deroy, potrivit căroră calcurile lexicale nu apar decât accidental în limbajul popular. Se naște însă întrebarea dacă aceste calcuri regionale pot fi încadrate în categoria mai largă a calculului popular. Problema a fost deja elucidată în ceea ce privește conceptul de regionalism în general. În acest sens Theodor Hristea spune: „regionalismele nu trebuie confundate cu faptele lingvistice populare și nici considerate o simplă categorie a acestora. Din punctul de vedere al răspândirii, elementele regionale se opun celor populare, care sunt generale sau aproape generale, fără a fi, în același

³³⁴ L. Deroy, *op. cit.*, p. 217.

³³⁵ *Ibidem*.

³³⁶ Rizescu, *Contribuții*, p. 29.

³³⁷ *Ibidem*.

țimp, și literare”. Aceasta înseamnă că acele calcuri de tipul lui *reclama* sau *prouma* „a continua” nu stau pe același plan cu *față* „persoană” este acest din urmă calc un calc popular? I. Rizescu spune că a apărut ca urmare a influenței vechii slave. Însă invocarea acestei înrâuriri nu este suficientă pentru a demonstra caracterul său popular. Ținând cont de faptul că unitatea lui *față* respectivă apare în prezent cu sensul calchiat numai în limbajul religios (*bisericești*) este mult mai posibil ca influența exercitată asupra cuvântului românesc să fi venit din direcția slavonei. Altfel spus, influența a fost cărturărească, iar calcul respectiv este, prin urmare, la origine savant.

Cu privire la calcurile savante, I. Rizescu spune că „ele se referă mai cu seamă la cuvinte din domeniul administrativ politic, științific sau tehnic. Astfel, de exemplu *conscientia* s-au format rom. *conștiință*, rus. *coeecmb*, germ. *Gewissen*; *pronomem*, rom. *pronume*, rus. *MecmouMeuue*. Calcurile savante pot fi rezumate la activității fie a unui singur om, fie a unui colectiv restrâns”³³⁹. Exemplele date de autor susțin teoria lui B. Unbegaun, la care a scris și L. Deroy, în sensul că acestea reprezintă calcuri la cuvinte cu formă internă. I. Rizescu fie nu a observat sau a ignorat acest aspect prin care calcurile savante se disting de cele populare.

Prin obiecțiile pe care le-am formulat cu privire la calcurile populare, în accepția lui Rizescu a rămas neelucidată situația acestei categorii în limbajul popular. Din cele prezentate mai sus a reieșit că asemenea calcuri se dau în limbajul bilingvismului popular sau caracteristic majorității populației. Pentru limbajul popular ilustrativ în acest sens este traiul în simbioză al românilor și slavilor, care s-a realizat cu asimilarea celor din urmă de către cei dintâi. Din păcate nu dispunem de exemple scrise din această perioadă, fapt pentru care este greu de spus care cauze au dat naștere la datele datează unui bilingvism popular și care dintre ele aparțin primilor noștri timpuri din limba slavonă. S-ar putea invoca drept criteriu de selecție în acest caz sensul lexical specific fiecărei forme calchiate. Dat fiind faptul că primele texte românești reprezintă traduceri din slavonă, cu caracter preponderent religios, toate cuvintele care țin de acest domeniu au avut, în acest caz, un caracter savant. De aceea, în părere este L. Șăineanu care, referindu-se la calcurile semantice din limbajul popular, consideră că ele se datorează unui factor cultural important și anume influența religioasă. Ele nu au un caracter colectiv, ci unul mai mult individual. Altfel spus, „nu poate fi vorba aici de o «prelungită bilinguitate a două neamuri într-o limbă» - aceea bilinguitate a existat - și a trebuit necesar să existe - în capetele primilor noștri cărturari religioși, de la care au purces acele nuanțări semasiologice”. Faptul că sensurile dobândite prin calchiere au cunoscut o largă răspândire în limbajul popular, consideră autorul, la generalizarea lor și la pătrunderea în tezaurul lexical al limbii. Dintre exemplele citate de L. Șăineanu amintim: dr. *întuneric* „întuneric” îmbogățește cu sensul „zece mii”, propriu v. sl. Тк/ву (ТИНУА) „întuneric”, „întuneric înfinit, mii, zece mii”³⁴¹; pe lângă sensul propriu, *limbă* va însemna și „limbă”

³³⁹ Hristea, *Sinteze*, p. 129.

³⁴⁰ Rizescu, *Contribuții*, p. 30.

³⁴¹ L. Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbii române*, București, 1887, p. 7.

³⁴² *Ibidem*, p. 81.

popor", asemenea v.sl. KS-UK-I. „glas, limbă, popor” ; dr. *lume* va însemna atât „lumină”, cât și „lume”, după v.sl. CB-t-rk, care cumulează ambele sensuri³⁴².

Al. Rosetti este mai puțin tranșant în privința caracterului colectiv sau individual pe care îl au unele calcuri semantice datorate bilingvismului româno-slav. Astfel, pe lângă unele exemple date și de L. Șăineanu, citează altele ca: dr. *parte*, care primește, pe lângă sensul propriu, și pe acela de „regiune, țară”, sub influența bg. *strana* „parte, țară, regiune”³⁴³; *strâmb* „încovoiat, întors”, dar și „nejust fals”, asemenea corespondentului său bg., s.-cr. KPHB „încovoiat, vinovat, fals”³⁴⁴; dr. *viță* < lat. *vita* „viață”, care capătă sensul de „animal”, specific v.sl. wMBOTk „viață; animal”³⁴⁵ etc.

Este greu de stabilit care dintre acești termeni aparțin unui bilingvism popular și care se datorează unui bilingvism cărturăresc, mai ales că, așa cum am văzut mai sus, calcurile semantice sunt specifice ambelor situații. Dacă ținem cont de criteriul viabilității sensurilor calchiate, situație care ar fi putut fi determinată de o întrebuintare frecventă și generală, observăm că *lume*, *viță*, *strâmb* și *parte*, se întrebuintează și astăzi cu sensul calchiat, primele două pierzându-și chiar sensul inițial. Este posibil deci ca ele să se datoreze unui bilingvism colectiv.

Această concluzie ar putea fi întărită de constatarea că acele calcuri care cu siguranță se datorează primilor traducători români au avut, majoritatea, un caracter efemer, unele dintre ele nedepășind granițele operelor în care au apărut. Este vorba de calcuri lexicale de structură ca *fară-fund*, *fără-minte*, *fără-omenire*, *fără-de-omenie*³⁴⁶; *îndelung-răbdătoriu*, *sânge-mestecătoriu*, *bărbat-ucigătoriu*, *de-viață-iv w 348* *datătoriu* etc.

În ceea ce privește limba română, apariția unor calcuri populare nu poate data decât din perioada bilingvismului româno-slav. Nu a existat în istoria poporului român o altă situație în care românii să se contopească cu o populație de o altă naționalitate, exceptând situația românilor din Transilvania. Aceasta înseamnă că, la nivel popular, influențele străine cu care româna a venit în contact au avut caracter individual, fără șanse de perpetuare. În acest sens, un calc semantic cum este *struț* cu sensul „bucet de flori”, dobândit sub influența germ *Strauss*, este ignorat de majoritatea vorbitorilor de limbă română, cu excepția unora din Transilvania și Banat, unde este întâlnit³⁴⁷. El este deci un calc regional, și nu unul popular.

În ceea ce privește calcurile savante, avântul pe care scrisul în limba română și tiparul îl cunosc începând din secolul al XIX-lea mai ales, înlesnește popularizarea formelor apărute prin imitație. Referindu-se la calcurile și traduceri din această perioadă, S. Pușcariu observă că acestea aveau față de împrumuturi

³⁴² *Ibidem*, p. 75.

³⁴³ *Ibidem*, p. 73.

³⁴⁴ Rosetti, ILR, p. 293.

³⁴⁵ *Ibidem*.

³⁴⁶ *Ibidem*.

³⁴⁷ Pentru modelele acestor calcuri, vezi, mai sus, p. 54.

³⁴⁸ Vezi Măria Stanciu-Istrate, *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului*, p. 83 ș.u.

³⁴⁹ Vezi Hristea, PE, p. 153.

avantajul că păreau românești, deși în realitate erau „imitații neologice” fapt justifică într-o oarecare măsură succesul pe care unele calcuri apărute vor avea, rezistând în limbă și fiind întrebuintate și astăzi. Ele se datorează bilingvismului specific oamenilor de cultură care le-au impus prin folosirea scrierii proprii, în traduceri sau în presă și reprezintă, în consecință, calcuri s

Astfel, din perspectivă diacronică ni se pare pertinentă afirmația Călărașu, potrivit căreia „în istoria limbii române, perioadele productive în au coincis cu momentele importante ale reînnoirii vocabularului; de influența slavă, influența franceză”³⁵¹. La acestea trebuie să adăugăm și engleză care, cel puțin după 1989 își face din ce în ce mai mult simțită prezența grație mass-mediei, are toate șansele să devină cunoscută. Faptul că limba română beneficiază astăzi de un număr apreciabil de calcuri savante justifică afirmația B. Unbegaun care susținea că asemenea calcuri constituie cimentul literar superior care prin care limba literară se distinge de limba poporului³⁵².

IV. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI ETIMOLOGIC

Criteriul etimologic nu aduce în discuție noi tipuri de calc, ci înlocuiește anumită ipostază în care forma calchiată se poate afla în funcție de modelul de care se află la baza ei. Cu privire la acest aspect, pot fi distinse două situații, care corespund unor aspecte diferite ale calcului:

1. În funcție de tiparele care au condus la apariția formei calchiate se pot distinge două tipuri de calc: *calcuri cu model unic* și *calcuri multiple*.
2. Prezența aceluiași calc în mai multe limbi permite să se vorbească despre *calcuri internaționale*, *radiale* sau *poliglote*.

1. CALCURI MULTIPLE

În lingvistica românească, afirmații privitoare la calcurile multiple întâlnite în literatura română sunt date de Ion Ștefan . Autorul observă că, pe lângă compuse sau derivate care nu sunt decât un singur model, există altele al căror tipar se întâlnește în mai multe limbi. Pentru primul caz citează ca exemplu compusul *scurt-circuit*, format după modelul oferit de fr. *court-circuit*. În cea de-a doua categorie include termeni al căror model este incert. Astfel, *ziar* s-a putut forma după it. *diario*, dar și după fr. *journal*. *Bunăvoință* ar putea avea la bază nu numai lat. *benevolentia*, ci și fr. *bienveillance*. Faptul că un compus ca *binefacere* este înregistrat și în texte din secolul al

S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 378.

¹ Vezi Cristina Călărașu, în DGS, p. 87.

² B. Unbegaun, *op. cit.*, p. 22-23.

³ Ion Ștefan, *op. cit.*, p. 344-346.

impune invocarea unei influențe slave (sl. BAdroA'traHHK), deși, afirmă Ion Ștefan, dicționarele indică drept model lat. *benefacio, -ere*³⁵⁴.

În alte împrejurări, observă același autor, este vorba despre influența succesivă a mai multe limbi, ceea ce a condus la consolidarea anumitor tipuri de calc. Este vorba despre acele situații în care avem a face cu compuse în care prima parte rămâne constantă, iar a doua este variabilă. Ion Ștefan observă că „o constantă poate migra de la o limbă la alta, prin traducere, ajungându-se la echivalențe care exprimă aceeași idee. De exemplu, lui *blago-* îi corespunde în latină *bene*, în franceză *bien*, în română *bine* (respectiv *bună*), în germană *wohl*; lui *vse-* îi corespunde în latină *omni*, în italiană *onni*, în franceză *tout*, în germană *all*, în română *atot*. Care din constantele străine a acționat asupra românei? Credem că este firesc să considerăm că modelele străine au acționat succesiv asupra calcurilor românești, consolidându-le existența. În asemenea cazuri avem de-a face cu calcuri multiple”³⁵⁵.

Problema calcurilor multiple nu este încă pe deplin clarificată. Nu putem afirma cu certitudine că anumite calcuri au apărut sub influența unui model anume și nu a altuia. Dificultățile sunt și mai mari când modelele care pot fi invocate aparțin mai multor limbi cu care româna s-a aflat în contact la vremea respectivă. Așa, de pildă, *ziar* poate să imite fie modelul italian amintit, fie pe cel francez, după cum cel care l-a format cunoștea italiana sau franceza, limbile respective influențând româna în aceeași perioadă. În privința lui *binefacere* este clar că inițial termenul a apărut sub influența slavonei. El putea fi creat însă în mod independent și după un model latin.

În concluzie, în asemenea cazuri trebuie să acceptăm o origine multiplă a termenului nou format.

Pe de altă parte, modelul urmat în apariția unui calc poate diferi de la o regiune la alta, în funcție de influențele exercitate în special asupra zonei respective. Astfel, dacă în Muntenia și Moldova pot fi invocate modele franceze, latine, italiene sau rusești, la apariția aceluiași calc putea contribui în Transilvania și un model german sau / și maghiar. De pildă, la baza lui *conșcolar* pot sta, deopotrivă, modelele oferite de lat. *condiscipulus*, lat. m. *conscholaris* și *constudens*, germ. *Mitschuler*, fr. *condisciple*, it. *condiscepolo*³⁵⁶.

În legătură cu acest aspect, Elena Carabulea³⁵⁷ a observat, într-un studiu dedicat prefixelor *inter-* și *între-*, că „unele derivate au corespondente în mai multe limbi moderne și nu se poate delimita care formație străină a servit ca model derivatului românesc; s-ar putea să fi contribuit un singur model, dintr-o singură limbă, dar e tot atât de posibil ca la baza derivatului românesc să fi stat mai multe derivate străine sau niciunul”³⁵⁸. De pildă, pentru *interzice* este posibilă atât influența lat. *interdico, -ere*, cât și a fr. *interdire*, respectiv a germ. *untersagen*³⁵⁹. Afirmarea este valabilă și pentru derivate în a căror structură intră alte prefixe decât cele analizate de autoarea menționată.

Ibidem, p. 345.

Ibidem.

Vezi Doina David, *Limbă și cultură*, Timișoara, 1980, p. 183.

Vezi Elena Carabulea, *Prefixele inter-, între-*, în SMFC III, București, p. 27-39.

Elena Carabulea, *op. cit.*, p. 36.

Ibidem.

important de precizat este faptul că, înrond, cel care calchiază im singură limbă, care nu este însă în mod obligatoriu aceeași pentru toți vorbitorii care cunosc mai multe limbi. Aceasta înseamnă că, dacă același termen este tradus printr-un cuvânt cu formă internă în mai multe limbi, iar aceste limbi au influențat româna în perioada în care termenul analizat a apărut, oricare dintre aceste limbi ar putea să ofere modelul care a generat inovația.

Următoarele calcuri pot fi explicate prin mai mult de un model, altfel spus sunt calcuri multiple:

așa-numit, după germ. *sogenannt*, rus. *max Ha3ueaeMbiu; atotștiință*, lat. *omniscientia*, germ. *Allwissenheit; binefăcător* s. sau adj., apărut în limbă română după model slavon (GAaroA'tTertw), își întărește poziția, fiind sprijinit, probabil, și de modelul fr. *bienfaisant; bunăvoință* apare în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și este considerat de obicei un calc după lat. *benevolentia*, fr. *bon-vouloir; bineveillance* (cf. și fr. *bonne volonte*), germ. *Wohltwollen*³⁶⁰; *consemn*, din fr. *consigne*, it. *consegna; consemna*, după fr. *consigner*, it. *consegnare; consemnare* (ase ~), după fr. *confondre*, germ. *zusammenschmelzen; conviețui*, după fr. *convivere*, germ. *zusammenleben*.

Există și termeni a căror apariție se poate explica prin calc după o anumită limbă și prin împrumut din alta, neexistând certitudinea că doar unul dintre aceste modele justifică apariția lor. Este vorba despre exemple ca: *anticameră*, la a cărei apariție contribuie atât fr. *antichambre*, calchiat parțial, cât și it. *anticamera*, intrat în limbă română prin împrumut; *clarobscur*, după it. *chiaroscuro* sau împrumutat din fr. *clair-obscur; contravenient*, după fr. *contrevenant* sau din germ. *Kontravenient; introduce*, din fr. *introduire* sau din lat. *introducere; prim-ministru*, după fr. *premier-ministre* sau din it. *primo ministro; satisfacă*, după fr. *satisfaire* sau din lat. *satisfacere*.

Același termen putea să apară prin calc în perioade diferite de timp și prin sensuri diferite. În sincronie calcul este multiplu, în diacronie însă nu se poate vorbi despre acest aspect. În această categorie intră *prescrie* „a transcrie”, după sl. (ser.) *npēHCdTH*; același termen se explică ulterior prin imitarea, mai precis prin româizarea fr. *prescrire*, de la care a luat sensul „a hotărî, a impune”. O altă asemenea situație este situația în care se află *prelucra*. Mai întâi a fost calchiat din germ. *verarbeiten*, cu sensul „a transforma”. Atunci când complementul cu ocazia construcției indică oameni, *prelucra* are sensul „a căuta să convingă, să lămurească, să facă ceva, să recunoască ceva”, ca urmare a modelului rus. *nepepaômamb*.

Se poate vorbi și despre o etimologie mixtă în cazul unor termeni care pot să apară fie prin calc, fie ca urmare a unui model preexistent în limbă, exprimat printr-un calc anterior. Astfel, *răuvoitor* se putea forma prin analogie cu *binevoitor*, nefiind exclusă influența lat. *malevolens*. La fel, *rea-voință* ar fi putut apărea prin modelul intern, oferit de *bunăvoință*, sau după un model străin, fr. *mauvaise volonte*.

Și unele calcuri frazeologice se explică prin influența mai multor limbi străine pentru care trebuie considerate calcuri multiple: *înalta societate*, după fr. *la haute société*, cf. și engl. *high society; luptă de clasă*, după rus. *joiaccoeaji 60pb60* și fr. *lutte des classes*.

Vezi DA, s.v. *bun*, Halina Mirska, *op. cit.*, p. 168, Hristea, PE, p. 167, FCLR I, p. 86.

O situație diferită ne întâmpină în cazul calcurilor *internaționale, radiate* sau *poliglote*. De data aceasta nu este vorba despre contribuția mai multor tipare la apariția unei forme calchiate, ci același model este reprodus în mai multe limbi.

Despre calcul internațional vorbește Theodor Hristea³⁶¹. Domnia Sa pornește de la premisa, acceptată de majoritatea cercetătorilor, că „un termen poate fi socotit internațional dacă se folosește măcar în trei dintre cele mai importante limbi europene”³⁶². Mai mult decât atât, aceste limbi trebuie să aparțină unor familii lingvistice diferite. Afirmția este valabilă și pentru calcul internațional, fie el lexical sau frazeologic. În ceea ce privește dificultățile cu care cercetătorul se confruntă în cercetarea calculului internațional, una dintre acestea poate fi stabilirea modelului inițial care a fost copiat în mod direct sau indirect de cel puțin două limbi.

Dintre exemplele discutate de Theodor Hristea amintim germ. *Übermensch*, creație a filosofului Friedrich Nietzsche, căruia în română îi corespunde *supraom*, în fr. *surhomme*, it. *superuomo*, sp. *superhombre*, engl. *superman*, rus. *сверхчеловек*, ceh. *nadčlovek*, bulg. *септхвөөк* etc.

Același tip de calc este numit de V. Vascenco *calc radial*, dat fiind faptul că „el se propagă dintr-un centru ca razele unui cerc sau ale unei sfere”³⁶³. Autorul observă că denumirea de *calc internațional*, apărută cu 20 de ani înaintea studiului său, nu s-a impus, situație care s-ar putea datora, spune el, „coloraturii sale politologice”³⁶⁴. În privința particularităților acestui tip de calc, autorul constată că „spre deosebire de etimologia multiplă, unde se pornește din mai multe centre de iradiere spre o singură limbă [...], în cazul calculului lingvistic radial se pornește în principiu dintr-un singur centru de iradiere spre mai multe limbi”. Astfel, pornindu-se de la engl. *cold war* au apărut calcuri ca fr. *guerre froide*, span. *guerra fría*, port. *guerra fria*, rom. *război rece*, germ. *kalter Krieg*, rus. *холодная война*, ucr. *холодна війна*, pol. *zimna wojna*, ceh. *studena válka*, slovac. *studená vojna*, sloven. *hladna vojna*, bg. *сmyдена еовна* etc.

Calcul lingvistic radial se opune calculului nonradial „care este unic, singular”. Este cazul calculului rom. *untdelemn*, format după modelul sl. Ap[^]Etno MACAO. Dat fiind faptul că modelul respectiv nu a mai fost imitat și în alte limbi, calculul respectiv este nonradial.

Întrucât calcul radial are drept caracteristică esențială faptul că se regăsește în mai multe idiomuri, autorul consideră că el poate fi denumit și *calc poliglot*.

Denumirea de calc internațional pare însă cea mai potrivită, întrucât intră în aceeași serie cu *termen internațional*. Mai mult decât atât, așa-numita „coloratură politologică”, despre care vorbea V. Vascenco, nu mai împiedică, dacă a făcut-o vreodată, instituirea acestei denumiri.

³⁶¹ Theodor Hristea, *Calcul internațional*, în SCL, XXVI, nr. 5, 1975, p. 499-504.

³⁶² *Ibidem*, p. 500.

V. Vascenco, *Calcul lingvistic radial*, în *Studii de lingvistică teoretică și aplicată*, București, 1996, p. 57.

³⁶⁴ *Ibidem*, p. 59, nota 20.

³⁶⁵ *Ibidem*, p. 57.

CALCURI ÎNREGISTRATE ÎN SCRIERI BELETRISTICE

I. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL LINGVISTIC

1. Precizări preliminare • 2. Calcuri lexicele • 2.1. Calcuri lexicele de structură morfematică • 2.1.1. Calcuri la derivate cu prefixe • 2.1.2. Calcuri la derivate cu sufixe • 2.1.3. Calcuri la derivate parasintetice • 2.1.4. Calcuri la derivate regresive • 2.1.5. Calcuri la substantive compuse • 2.1.6. Calcuri la adjective compuse • 2.1.7. Calcuri la pronume compuse • 2.1.8. Calcuri la verbe compuse • 2.1.9. Calcuri la compuse parasintetice • 2.1.10. Compuse calchiate, fără unitate morfologică sau sintactică • 2.1.11. Traduceri ale unor compuse străine • 2.2. Calcuri lexicele de structură semantică • 3. Calcuri gramaticale • 3.1. Calcuri morfologice • 3.2. Calcuri sintactice • 4. Calcuri frazeologice • 4.1. Structuri nominale • 4.2. Structuri adjectivale • 4.3. Structuri verbale • 4.4. Structuri adverbiale • 4.5. Structuri prepoziționale • 4.6. Structuri interjecționale • 5. Calcuri lexico-frazeologice • 5.1. Calc frazeologic + calc lexical de structură morfematică • 5.1.1. Structuri nominale • 5.1.2. Structuri adjectivale • 5.1.3. Structuri verbale • 5.1.4. Structuri adverbiale • 5.2. Calc frazeologic + calc lexical de structură semantică • 5.2.1. Structuri nominale • 5.2.2. Structuri verbale • 5.3. Calc frazeologic + calc de structură morfematică + calc de structură semantică • 5.3.1. Structuri verbale • 6. Calcuri lexico-gramaticale • 6.1. Calc lexical de structură morfematică + schimbarea valorii gramaticale • 6.2. Calc lexical de structură semantică + schimbarea valorii gramaticale • 7. Calcuri frazeologico-gramaticale • 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale.

II. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE TRADUCEREA TOTALĂ SAU PARȚIALĂ A ELEMENTELOR CARE INTRĂ ÎN ALCĂȚUIREA MODELULUI

1. Calcuri lexicele de structură morfematică totale • 1.1. Derivate cu prefixe • 1.2. Derivate cu sufixe • 1.3. Derivate parasintetice • 1.4. Derivate regresive • 1.5. Compuse • 1.6. Compuse parasintetice • 2. Calcuri lexicele de structură morfematică parțiale • 2.1. Derivate cu prefix(e) împrumutat(e) și cuvântul-bază calchiat • 2.2. Derivate cu prefixul calchiat și cuvântul-bază împrumutat • 2.3. Derivate cu sufixul împrumutat și cuvântul-bază tradus • 2.4. Derivate parasintetice • 2.5. Compuse din cuvinte întregi • 2.6. Compuse care conțin elemente de compunere împrumutate • 3. Calcuri frazeologice totale • 3.1. Structuri nominale • 3.2. Structuri adjectivale • 3.3. Structuri verbale • 3.4. Structuri adverbiale • 3.5. Structuri prepoziționale • 3.6. Structuri interjecționale • 4. Calcuri frazeologice parțiale • 4.1. Structuri nominale • 4.2. Structuri adjectivale • 4.3. Structuri verbale • 4.4. Structuri adverbiale • 5. Calcuri lexico-frazeologice totale • 5.1. Structuri nominale • 5.2. Structuri adjectivale • 5.3. Structuri verbale • 5.4. Structuri adverbiale • 6. Calcuri lexico-frazeologice parțiale • 6.1. Structuri verbale • 6.2. Structuri nominale • 7. Calcuri lexico-gramaticale totale • 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale totale • 9. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale parțiale.

III. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE GRADUL DE FIDELITATE A COPIEI FAȚĂ DE MODEL

1. Calcuri lexicele de structură morfematică perfecte • 2. Calcuri lexicele de structură morfematică imperfecte • 2.1. Calcuri lexicele de structură morfematică aproximative

- 3. Calcure frazeologice perfecte • 4. Calcure frazeologice imperfecte • 4.1 Calcure frazeologice imperfecte
- 5. Calcure lexico-frazeologice perfecte • 6. Calcure lexico-frazeologice imperfecte
- 7. Calcure lexico-gramaticale perfecte • 8. Calcure lexico-gramaticale imperfecte
- 9. Calcure lexico-frazeologice-gramaticale perfecte • 10. Calcure lexico-frazeologice-gramaticale imperfecte

I. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL LINGVISTIC

1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

Stilul beletristic este ilustrat de scrieri cu cea mai largă circulație, de unde rezultă influența net superioară a acestora, comparativ cu alte texte, în perioada de început a limbii române literare moderne.

În secolul al XIX-lea, mai ales, încep să se traducă intens texte literare-artistice, care aparțin, îndeosebi, limbilor latino-romane. Numărul prea mare al unor scrieri provenind din literatura altor popoare l-a determinat pe Mihail Kogălniceanu să afirme, în numărul introductiv al „Daciei literare”, apărut în 1840, că traducerea nu face literatura unui popor. Direcțiile programatice, fixate de marele prepașoptist, sunt urmate de scriitorii epocii, astfel încât începe să se scrie și la noi literatură originală. Mulți dintre cei care o alcătuiesc sunt aceia care au dat haină românească unor opere străine. Astfel, era inevitabil ca unele creații lexicale, apărute prin imitarea unor modele străine, reperabile în textele traduse, să pătrundă și în scrierile de autor. În felul acesta, calcurele care caracterizează limba textelor traduse pătrund și în scrierile originale, unde se explică, mai ales, prin grija traducătorilor față de receptorul cu o cultură medie. Acesta trebuia să întâlnească în textul avut în față o limbă cu termeni transparentți, pe care să-i poată ușor decoda. De aici rezultă o caracteristică esențială a scrierilor care aparțin stilului beletristic, anume accesibilitatea. Prin urmare, calcurele apărute în aceste scrieri sunt mai ales acelea care fuseseră acceptate în limba epocii, având astfel o anumită notorietate.

O cercetare a limbii textelor din această perioadă este, în consecință, pe cât de utilă, pe atât de interesantă. Se poate urmări astfel evoluția limbii române literare la nivel lexical, frazeologic sau gramatical. Tocmai de aceea textele pe care le-am ales pentru extragerea materialului lingvistic aparțin, în special, veacului al XIX-lea, epocă în care calculul cunoaște o evoluție ascendentă, urmând ca, spre sfârșitul acestei perioade și pe parcursul secolului următor, procedeul să fie în regres, fără să dispară însă. Pentru a evidenția acest fapt au fost parcurse și scrieri beletristice din secolul al XX-lea.

Exemplele prezentate și analizate în paginile următoare sunt însoțite de citate, pentru care, între paranteze rotunde, s-au menționat: scriitorul, opera, pagina. Pentru a nu încălca excesiv expunerea, am considerat ca fiind suficientă consemnarea a două sau trei contexte pentru fiecare formă calchiată discutată. Pentru alte atestări ne-am rezumat la a da trimiterele necesare, fără citate.

Ordinea în care vor fi prezentate exemplele a fost impusă de tipul de calcure la care aparțin. Am acordat întâietate criteriului lingvistic de clasificare a calcurei. Abia după enumerarea formațiilor care țin de ultimul tip de calcure, stabilit potrivit acestui criteriu, vom trece la ordonarea tuturor formelor calchiate înregistrate, după celelalte criterii care, așa cum s-a văzut mai sus, se subordonează criteriului lingvistic.

2. CALCURI LEXICALE

2.1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ

2.1.1. Calcuri la derivate cu prefixe¹

prefixul a-

afacere, după fr. *affaire*: „Fiecare, potrivit cu mijloacele, cu obârșia ori cu **afacerile** lui trece ca fulgerul pe pavajul grunzuros ori pășește grav" (Russo, P, 347); „**afacerile** în care nu aproba deloc pe guvern" (Vlahuță, S II, 35); **afacerea** ajunge la Constantinopol" (Ghica, O I, 117);

aparține, după fr. *appartenir*: „Ei nu pot **aparține** cercurilor în care te miști tu" (Eminescu, P II, 307); „se credeau umiliți d-a **aparține** unei naționalități necunoscute în lumea europeană" (Ghica, O I, 122); vezi și Acterian, J, 48;

aprețui „a aprecia", după lat. *appretiare*, fr. *apprecier*: „d-ta ești un om care **aprețuiești** talentele" (Bolintineanu, ME, 170); „la Cernăuți teatrul român este **aprețuit**" (Alecsandri, S, 151); „el **aprețuise** deja odată prin propria experiență, caracterul nedecis și egoistic al austriacilor" (Hasdeu, P, 213);

atrage, după fr. *attirer*: „farmecul codrului, care îl **atrage** pe român (Russo, P, 261); „este ceva care trebuie **să te atragă**" (Bolintineanu, ME, 192); „fu **atras** de sunetul cel nazal și ascuțit al unei voci" (Filimon, C, 45); „**ar atrage** un oarecare interes de milă" (Odobescu, P, 159); „Subtilități metafizice îi **atrăgeau**" (Eminescu, PII, 283).

prefixul ab- (abs-)

absorbi, românizare a lat. *absorbere*, fr. *absorber*, după *sorbi*: „egoismul pasionat ia locul sentimentelor altruiste sau [...] le **absoarbe** în propria-i substanță" (Ibrăileanu, A, 90);

abstrage, după fr. *abstraire*, lat. *abstraho, -ere*²: „**Abstrăgând** de la dorința acestei reamintiri, fiecare-și are dorința împlinită" (Eminescu, P II, 503); vezi și Călinescu, B I, 17;

abține (*a se ~*), după lat. *abstinere*, fr. (*s'*) *absteni*³: „ea se **abține**" (Bolliac, O II, 72); „Iată de ce noi ne-am **abținut** până acum și ne vom **abține** și de aci înainte de a oferi lectorilor noștri itinerariul Domnitorului" (Hasdeu, P, 352);

¹ Pentru detalii privind prefixele, ca și pentru variantele sau omonimele acestora, indicate prin cifre ori de câte ori a fost cazul, vezi FCLR, II.

Cristina Gherman și Finuța Hasan precizează că este vorba despre un calc după franceză sau după latină (vezi FCLR, II, 44).

Cf. MDA, s.v. *abține*, unde etimonul este considerat a fi fr. (*s'*) *Jabtenir*, cuvânt inexistent în franceză. Alte surse lexicografice invocă exclusiv fie un împrumut din latină (DA), fie din franceză (DEX.); cf. DN., s.v. *abține*, unde se acceptă o etimologie multiplă. Ceea ce este comun tuturor acestor lucrări este faptul că termenul discutat este considerat a fi rezultatul unei adaptări a modelului invocat după rom. *ține*.

prefixul ante- (and-)

anticameră, cu varianta *antecameret*, după fr. *antichambre*⁴: „Re făcut s-aștepte mai mult de o jumătate de oră în **anticameră**" (Caragiale, O mesele erau servite în **antecamera** dormitorului Lenorei" (Papadat-Bengescu, 310); „«Amicii săi politici» veneau în **antecamera** sa" (Călinescu, B I, 1); pare că scările, beciurile, **anticamerele** și podul acestei neprețuite instituții pline de tot felul de invenții geniale" (Eftimiu, N, 62); „se oprea în **anticamera**" (Cărtărescu, O, 16);

prefixul circum- (circon-)

circonscrie, după lat. *circonscribere*, fr. *circonscrire*: „în caz de a nu putea conștientiza răul, să caute cel puțin a-l atenua, a-l **circonscrie** și a-i scurta durata" (Ghica, O I, 302);

circumvecin⁵ „înconjurător", după fr. *circumvoisin, -e*; e posibil să fi fost creat chiar de către Bălcescu, la care apare atestat și care, în înțeles, îi explică într-o notă de subsol sensul: „o bibliotecă istorică cuprinde de autorii cei mai însemnați, vechi și moderni, greci și latini, precum și de scriitorii țărilor **circumvecine**, unguri, poloni, nemți și turci etc." (Bălcescu, S, 26);

prefixul con- (corn-)

combate, românizare a fr. *combattre* după *bate*: „în unire cu închinămintă Mohamed **să combat** pe comunul nostru inamic" (Asachi O I, 593); „**Combat** succes pe Matiaș Corvinul (Russo, P, 258); „**combătu** abuzurile amplificate" (Filimon, C, 135); „Cu ce-l **combați**?" (Eminescu, PII, 500); vezi și Ghica, O I, 17;

comesean, comesean după fr. *commensal, -e, -aux*: „marchizul Biancamano de apoplexie în mijlocul paharelor și a **comesenilor** săi" (Eminescu, P II, 17); „regăsi un **comesean** de altă dată al Hallipilor" (Papadat-Bengescu, FCLR, II, 17); „înveselise **comesenii** - chiar și pe Walter" (Papadat-Bengescu, D, 338); „**Comeseanii** se întoarseră unii spre alții" (Călinescu, B I, 99); „aveam pentru unii **comesenii** nu numai o admirație extraordinară, dar și amintiri frumoase din războiului" (Camil Petrescu, P P, 7);

compătimi, după fr. *compatir*: „părea că **compățimesc** cu mine" (Bolintineanu, ME, 116); derivate: **compățimire**: „**compățimirea** mea pentru dânsii" (Kogălniceanu, O I, 70); „simțiment de **compățimire**" (Bălcescu, S, 57); vezi și Odobescu, P, 159; **compățimitor**: „Patriotule, arată suflet **compățimitorii**" (Asachi O I, 43);

complângere, după fr. *complainte*: „voi să mă îmbăt de junețea ta, **complângerile** tale" (Bolintineanu, ME, 261);

⁴ Varianta se justifică printr-o „corectare", apărută ca urmare a analizei sale derivatului. în legătură cu acest aspect, vezi FCLR, II, 49.

⁵ DA și MDA explică termenul exclusiv prin it. *anticamera*, situație în care nu se poate vorbi decât despre împrumut. În DEX., după etimonul italian, este invocat și fr. *antichambre*, cu sensul „cameră", explicație întâlnită și în FCLR, II, 49, unde însă influența fr. apare ca sigură. O altă explicație este că **anticameră** se explică și prin franceză este existența variantei *antișambură*. După ce cuvântul a fost împrumutat sub această formă, s-a renunțat la *antișambură* în favoarea lui *anticameră*.

⁶ Cuvântul nu apare înregistrat în DA, DEX., DN., NDN.

complăcea (a se —), după fr. *complaire*: „Dacă ții mult la aplaud, fii mai mediocru, ca să-ți putem *complăce*” (Bolliac, O II, 26); vezi și Eftimiu, N, 153; Cezar Petrescu, PG, 49; Călinescu, BI, 11;

compune, românizare a lat. *componere*, fr. *composer*, după *pune*: El era *compus* de Bujor și de doi boieri din cele mai întâie familii (Russo, P, 262); „Repertoriul lor *se compunea* din cele mai frumoase producțiuni dramatice” (Filimon, C, 132);

compunere < *compune* sau format după fr. *composition*: „*compunerile* lor, fund efectul impresiilor improvizate, nu s-au putut păstra în scris” (Asachi O I, 4);

conchide, românizare a lat. *concludere*, it. *concludere*, după *închide*: „*Să conchidem* dar toți câți sântem bogați sau săraci” (Bălcescu, S, 114); „Și-n definitiv, nici nu prea-mi place mie politica, cariera mea e literatura, *conchidea* el, răsucindu-și mustața” (Vlahuță, S II, 35); vezi și Agârbiceanu, D, 236;

concrește, după lat. *concreștere*: „ar fi *concreșcut* organismele lor ca doi trunchi de copaci” (Eminescu, P II, 480);

concurge, românizare a lat. *concurro*, -ere, după *curge*; nu excludem nici influența fr. *concourir* și a it. *concorrere*, adaptate, de asemenea, după *curge*: „Un alt fapt *concurge* a proba geniul administrativ al lui Ioan-Vodă”;

confrate, după fr. *confrere*: „contrar obiceiului *confraților* lui din alte țări” (Russo, P, 347); „durerea *de confrate*, întâmpinul cruzimei / E misia prescrisă Creștinului-Poet” (Bolliac, O I, 83); „urmat de noul său *confrate* în ciocoism, sui mai întâi scara cea mare a casei” (Filimon, C, 17); „Mă uitai la *confrații* mei” (Heliade, O UI, 359); „mai prudent decât *confratele* său din Moldova” (Ghica, OI, 169); „tactica de castă a *confraților* săi” (Hasdeu, P, 336); vezi și Caragiale, OII, 45;

confrunțațiune, românizare a fr. *confrontation*, după *frunte*: „mărturii contimpurane, adesea oculare, limpezite prin *confrunțațiuni* și prin analize” (Hasdeu, P, 198);

conglăsuire < *conglăsu*, după germ. *ubereinstimmen*; cf. rus. *coznocumv*. „mai niciodată inima ei nu este în *conglăsuire* cu vroința părinților” (Kogălniceanu, O I, 54); „Dar propunerea pentru ponei se priimește în *conglăsuire*” (Negruzzi, P, 57); „Toate proiectele seamănă unele cu altele în principii și toate sânt într-o *conglăsuire*” (Russo, P, 146);

conlucra, după fr. *collaborer*: „sânt chemați a *conlucra* cătră înființarea unei literaturi române” (Asachi O I, 4); „interesul, nevoia și sila *conlucrării* la aceasta” (Bălcescu, S, 94); „publicul este chemat de măriia-sa a *conlucra* cu știința și opinia” (Russo, P, 192); „progres la care *au conlucrat* toți oamenii” (Ghica, O III, 452);

conlucrare < *conlucra* sau direct după fr. *collaboration*: „cheamă la *conlucrare* pe toți compatrioții” (Russo, P, 192);

⁷ Vezi DA, DEX, MDA și DN, s.v. *concurge*. Dacă în DA și DEX, se precizează că este vorba despre o adaptare a unui neologism împrumutat din latină după rom. *curge*, în MDA este trecut numai etimonul latinesc, fără vreo explicație suplimentară. În schimb, DN, invocă adaptarea unui model francez și italian.

* Cf. DN, care, pe lângă modelul francez, indică și o sursă italiană, respectiv it. *confrate*. Cum acesta reprezintă pentru italiana contemporană un arhaism, este greu de acceptat un model multiplu.

consânge, variantă a lui *consângean*⁹, după lat. *consanguineus*, -a, -um
*consanguin*¹⁰: „după codicele civil al lui Cuza se pot căsători și *consân-*
biserica nu-i poate cununa” (Heliade, O III, 331);

consemn, după fr. *consigne*, it. *consegna*: „retrăgându-le de pe piață [...]”
consemn tacit cu ceilalți negustori” (Călinescu, BI, 82);

consemna, după fr. *consigner*, it. *consegnare*: „Mă voi mărgini a *con-*
în liniamentele lor generale, unele din faptele sale cele mai importante” (Ca
O II, 112); vezi și Eftimiu, N, 187;

consfinți, după fr. *consacrer*: „al tău nume, nemurirei *consfințit*” (Asa
13); vezi și M. Caragiale, C, 68; cf. împrumutul *consacra*, întâlnit într-
scrisă de Asachi 13 ani mai târziu: „*Consacra* bunul părinte a lui zile ma
(Asachi OI, 48);

consimți, după fr. *consentir*: „nu voi *să consimt*” (Bolintineanu, M
„putea să ne facă mult bine dacă ar stărui pe lângă Poartă să *consimtă* la c
punturi cerute de divanurile ad-hoc” (Ghica, OI, 304);

constrânge, fr. *contraindre*; cf. lat. *constringere*¹¹: „cu toți sântem c
a plânge soarta patriei” (Asachi O I, 597); „se revârșea ca un torent ce, *con-*
sânul stâncilor, află până la sfârșit o ieșire” (Bolintineanu, ME, 202);
constrânge; umbra ce s-a-ntins / îndoiește spaima; focul lor s-
(Bolintineanu, L, 68); „*constrânseră* guvernul, prin consulatul Rusiei și F
mă da în judicată criminală” (Heliade, O III, 82); vezi și Acterian, J, 49;

consuna, românizare a fr. *consoner*, după *suna*: „Se degajă o atm
prețiozitate și prostie care nu *consună* cu adevăratul meu caracter” (Act
10);

conșcolar, după fr. *condisciple*, germ. *Mitschuler* sau lat. *condiscipulus*
„Mi-a fost *conșcoler*” (Bolintineanu, ME, 54); „pofțit fiind la o vână
amicul și *conșcolarul* meu Faugeroux” (Ghica, OI, 210);

contopi (a se ~), după fr. *confondre*, germ. *zusammenschmelzen*: „
toată de dorința de a-l mângâia, de a-l îmbrățișa, de a se *contopi* cu f
(Agârbiceanu, D, 239); derivat: *contopire*: „avu senzația că au pornit alături
drum lung, cu un început de *contopire*” (Tudoran, F.R., 68);

contrage, românizare a lat. *contrahere*, după *trage* (continuata
trahere): „inima lui *se contrase* cu violență” (Eminescu, P II, 306);

conține „a stăpâni, a domina”, după fr. *contenir*, lat. *contenire*: „
corabie de război ca să poată părăsi insula, nemaiputând să *conție* pe adm
săi” (Ghica, O I, 303);

conviețui, după lat. *convivere*, germ. *zusammenleben*: „aproape
posibilitatea de a *conviețui* în câmpul arhitecturii împreună cu Ioanide” (Că

⁹ Vezi mai jos, derivatele parasintetice.

¹⁰ DA, s.v. *consângean*.

¹¹ Vezi DN, s.v. *consemna*; cf. DEX, unde, la baza acestui calc, este considerat a s
un model francez; cf. și MDA unde se afirmă că este vorba despre un derivat specific rom
con-+semna.

¹² DEX, s.v. *constrânge*.

¹³ DA, s.v. *conșcolar*.

Bl, 111); derivate: **conviețuire**: „agravarea condițiilor morale de **conviețuire**" (Lovinescu, M, 11);

convinge, românzare a lat. **convincere**, după **îvinge**, continuatorul lat. **vincere**, identificat în structura derivatului: „în mai puțin de cinci ani vom avea ocazia **să ne convingem**, și iată cuvintele principale" (Bălcescu, S, 123);

convorbi, după germ. **unterreden**; cf. și lat. **colloquor**¹⁷: „am început să **convorbim** despre vreme" (Caragiale, OII, 233);

convorbire < **convorbi** sau calchiat după germ. **Unterredung**: „cocoane bătrâne a cărora **convorbire** era plăcută" (Bolliac, O II, 65); „**convorbirea** noastră să curmă" (Bolintineanu, ME, 29); „Ea intră în **convorbire**" (Bolintineanu, ME, 133);

prefixul contra-

contraface, după fr. **contrefaire**: „să-și poată da o socoteală despre personajul pre care-l **contraface**" (Bolliac, O II, 69);

contrasemna, după fr. **contresigner**: „Doamna Gert primise deci o solicitare imperativă, care, **fiind contrasemnata** de Hilda, fusese aprobată" (Papadat-Bengescu, D, 341);

contrazice, după fr. **contredire**: „Vezi proclamațiile în care guvernul se **contrazice** singur" (Bălcescu, S, 147); „Și ceea ce-l jena mai mult era că această lume **contrazicea** în curentul ei curentului acelaia pe care el și-l pusea ca ținta istoriei omenești" (Eminescu, PII, 537);

contrazicere, după fr. **contradiction**, lat. **contradictio**, sau derivat intern de la **contrazice**: „Dar **contrazicerea** dintre cele două cuvinte din fraza ei scurtă rămâne totuși" (Ibrăileanu, A, 47);

prefixul de-¹⁸

decădea, cf. fr. **dechoir**, it. **decadere**: „au **decăzut** și au devenit târâtoare și coruptive" (Bolliac, O II, 51); vezi și Preda, I, 97; **decădere** < **decădea**: „ce cumplită **decăderel**" (Holban, 0,11,180);

decurge, după fr. **decouler**: „totul **decurgea** ireproșabil" (Călinescu, Bl, 636);

deda (a se ~), românzare a lat. **dedere**, după **da**: „Voiam să intru în chioșc (pavilion) spre **a mă deda** meditațiilor mele" (Bolintineanu, ME, 16); „neexperiența amatorilor ce se **dedau** la arta dramatică" (Alecsandri, S, 150);

deduce: termenul este explicat în DEX₁ și MDA prin împrumut din lat. **deducere**, cu deosebirea că, în ceea ce privește sensul („a deriva, a desprinde o judecată particulară din alta generală sau un fapt din altul"), DEX₁ îl compară cu fr. **deduire**; DN₁ spune că e vorba despre împrumut din latină, adăugând, cu mențiunea „cf.", etimonul francez, fără a invoca aspectul semantic. În ceea ce ne privește, considerăm că influența franceză nu poate fi contestată, astfel încât putem vorbi despre o românzare a fr. **deduire**, după rom. **duce**, care este, în același timp, un calc; „lesne **deducem** următoarele trei puncturi principale" (Hasdeu, P, 227);

dejuca, după fr. **dejouer**¹⁹: „oștire atât de **dejucata** în generoasele sale speranțe" (Heliade, O III, 317);

¹⁷ FCLR, II, 70.

¹⁸ Aici și în continuare, indicele atașat prefixului marchează omonimia. Vezi *supra*, nota 1.

¹⁹ Cf. DEX₁, unde nu se indică un model străin.

demers, după fr. **demarche**: „Aimee decisese că va face ea p **demersurr** (Papadat-Bengescu, D, 341); „Acela a făcut până acum, în mai rânduri, **demersuri** să fie mutat din oraș" (Agârbiceanu, D, 224); „Vă fa următoarea propunere: dumneavoastră îmi veți comunica imediat rez **demersului** dumneavoastră, ca să-l pot telefona" (Camil Petrescu, ST, 16);

denumi, după fr. **denommer**: „stil pe care l-au **denumit**, în țările occid cu porecla comică de stilul perucelor" (Odobescu, P, 120);

depieri, după it. **deperire** „a se istovi, a slăbi": „Se observă că ea **depier** fiecă zi" (Bolintineanu, ME, 317);

deplânge, după fr. **deplorer**. „se desprinde, spre a-și **deplânge** răs gingașa lui Francesca" (Odobescu, P, 28); „Nu putem decât **să deplângem** n prematură a unui tânăr care, pe lângă un caracter solid și demn de toată încre mai avea un spirit fin de observație" (Eminescu, P II, 506);

depune, românzare a lat. **deponere**; cf. și fr. **deposer**²⁰: 1. „a lăsa un obi mână, punându-l undeva": „Și în mâna mea **depus-ai** schiptrul și a sa putere" (O I, 43); „Caterina se duse să-și **depuie** lucrul în camera sa" (Bolintineanu 188); 2. „a (se) pune, a (se) așeza": „**Jdepune** tu speranța în omul suspinând" (E O I, 85); „Țărăna-i se **depune** în urna vecinicieii" (Bolliac, O I, 117); „a așeza delicat": „Și deodată cu vorba se apropie de bătrân și **depose** pe mâna lui un inocent" (Filimon, C, 22); „**Am depus** și eu sărutarea mea pe acel crin" (Emin II, 381). 3. „a dăru": „Astfel dar toaleta ei din toate zilele se compunea dintr de torture la care ea se supunea cu cea mai mare resignațiune, numai ca conserve acea frumusețe care făcea pe postelnicul **să depuie** la picioarele e jafurile câte le storcea din biata țară" (Filimon, C, 49); 4. „a lăsa o sumă de b păstrare la o instituție bancară" „fără **să depuie** niciun capital" (Heliade, O III,

derădere, după fr. **derision**: „Ionel Florinei, în **derăderea** nume pronomului gingaș diminutive, ajungea în înălțime cu creștetul în tavan" Petrescu, PG, 62);

descrie, românzare a fr. **decrire** (< lat. **describere**, modificat după e după rom. **scrie**: „asta ni **descrie** «Foaia sătească»" (Asachi O I, 560); „un pas Miron Costin care **descrie** răscoala norodului asupra grecilor" (Bălcescu, S, 37 păcate mortale pe care ne oprim a le **descrie**" (Filimon, C, 8); „nu este în st **descrie** simțimentele noastre" (Bolintineanu, ME, 47); vezi și Eminescu, PII, 3

desemn „desen", românzare a fr. **dessin**, derivat de la verbul **des** (cu originea în lat. **designare**, it. **disegnare**²¹), după **semn**, provenit din lat. **si**

¹⁷ Cf. DEX₁, unde verbul este explicat formal prin lat. **deponere** și semantic prin fr. **depo** opinia noastră nu poate fi vorba aici despre calc semantic, întrucât verbul francez nu are în co rom. **depune** sensul moștenit de acesta din urmă din latină. Astfel, lat. **deponere** a fost m moștenit în română și a devenit **a dăpune** (folosit și astăzi în limba populară cu referire la o la o vacă, despre care se spune că „stă să fete"; vezi CADE, s.v. **depune** (**dăpune**). Ulterior, verb a fost și împrumutat din latină și poate chiar din franceză. Cei care l-au luat din această li recunoscut originea latină și i-au modificat forma în mod conștient, astfel ajungându-se la **d** Vezi și cele spuse de Magdalena Popescu-Marin în FCLR, II, p. 83, care precizează că între t moștenit și cel explicabil prin franceză (împrumutat, în viziunea autoarei) este o relație de om

¹⁸ ROBERT, s. v. **decrire**.

¹⁹ LEXIS, s.v. **dessiner**; cf. ROBERT, unde **dessin** este considerat un calc după it. **disegn**

(de la care a fost derivat **designare**): „Caută încă; află **desemnurf** (Bolintineanu, ME, 150); „**desemne** de documente" (Bălcescu, S, 30); „Pe lângă tabelurile lui cu uleiuri cari sânt în genere mici, el a făcut multe **desemne**" (Odobescu, P, 75, nota 2); „glumețul său frate, i-a trimis un **desemn** reprezentând doi morcovi degenerați" (Ghica, OI, 198); vezi și Eminescu, PII, 320; vezi și Vlahuță, S II, 172;

desemnăi, „a indica", românzare a fr. **designer**, lat. **designare**, după **semn**: „Se înțeleg de minune, zise Tudorina vecinului său George, **desemnând** pe Șer și pe domnișora Sereasca" (Bolintineanu, ME, 143); vezi și Papadat-Bengescu, FD, 7;

desemna, „a desena", românzare a fr. **dessiner** (provenit, la rândul său, din lat. **designare**, it. **disegnare**²²), în structura căruia a fost identificat lat. **signum** > rom. **semn**: „luă creionul și **desemnă** pe părete o portocală" (Eminescu, P II, 322); „pânză pe care era **desemnă** Apollon" (Filimon, C, 149);

deține, după fr. **detenir**: „grangurii politici și rubedeniile lor **dețineau** câte trei-patru posturi" (Agârbiceanu, D, 209);

prefixul des- (dez-, de-i)

depreția, românzare a fr. **deprecier** după **preț**: „La vatra lucrătorului ostenit și supărat, ambițiosul caută a **depreția** și a înnegri pe acei cari s-au ridicat prin muncă și prin talent" (Ghica, OI, 241);

descifra, după fr. **dechiffrer**: „fără să poată **descifra** măcar datele cele vechi" (Bolliac, O II, 58); „Era cu neputință ca Dinu să vorbească deschis, pe față, [...] despre ceea ce ea însăși se îndoia că putuse **descifra** printre rândurile scrisorilor lui" (Agârbiceanu, D, 232);

descompune, după fr. **decomposer**: „figura sa se **descompuse**se încât nu-l mai cunoșteai" (Ghica, O I, 214); „pentru ca cineva să fi putut surprinde extrema malițiozitate a unui asemenea limbaj, trebuia să-l **descompună** mai întâi" (Hasdeu, P, 345);

desconcerta, după fr. **deconcerter**: „Spectatorii sânt toți vorbiți, conjurați a **desconcerta** pe artist" (Heliade, O III, 447); „Jorj (**desconcentrat**)" (Hasdeu, P, 155);

descrește, după fr. **decroître**: Munții Văratifului, din stânga, creșteau în măsura în care suiam dealul, ca să **descrească** din nou când scobora Târgu-Neamțului (Ibrăileanu, A, 95); derivate: **descreștere**: „Zilnic, Lenora urmărea **descreșterea** luminii" (Papadat-Bengescu, D, 301); **descreșterea** neliniștitoare a consumului chibriturilor" (Eftimiu, N, 39);

desperanță, după fr. **desespoir**: „acele brațe rotunde, goale, fragede, lăsate în jos ca și când ar fi denunțat **desperanță**" (Eminescu, PII, 377);

despopula, după lat. **depopulare**, cf. fr. **depeupler**, it. **depopolare**²³: „La 1670, Țara Românească era mai **despopulată**" (Bălcescu, S, 102); „In adevăr, am grăit din cauza frigului școala **despopulată** complet" (Caragiale, O II, 69);

desputernicit < **desputernici**, apărut, probabil, pentru a traduce fr. **destituer**, lat. **destituere**: „susținând guvernul **desputernicit** de atunci, nu susțineam persoana cuiva, ci guvernul în abstract" (Heliade, O III, 79); nu excludem posibilitatea ca adjectivul **desputernicit** să se fi format prin substituție de prefix din **împuțernicit**;

²² LEXIS, s.v. **dessiner**.

Vezi DEXj, MDA, s.v. **depopula**; cf. DN, unde **depopula** este comparat numai cu etimonul italian.

destinde < **des-** + **finjinde**, după fr. **detendre**: „Nu se putea **destinde** în mai mult de 12 000 oameni" (Bălcescu, S, 184); „Din cunună cade coama brună, / Râură pe sânu-i ca două aripori / Ce un corb **destinde** iarna pe ni" (Bolintineanu, L, 61); „Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii își a se **destinde** treptat peste pustii" (Odobescu, P, 28); „întinse o mână, o ușurel și lung la gură, apoi o **destinse** repede" (Delavrancea, N, 175);

dezbarca, după fr. **debarquer**: „I-am obligat să **dezbarce** împreună cu" (Ghica, OI, 307);

dezbate, după fr. **debattre**. „Profesorii părăsesc clasele ca să a chestiuni ministeriale" (Bolintineanu, ME, 136); „Asemenea chestiuni nu se **de** cu pușca în mână" (Odobescu, P, 121);

dezbate, (a se ~) „a se zbate", după fr. **debattre**, (se): „Zoe se **dezba** brațele mele" (Bolintineanu, ME, 80);

dezgrada, după fr. **degrader**, lat. **degradare**: „Iată cum s-a **dezgradat** oraș!" (Negruzi, P, 54); **dezgust**, după fr. **degout**, it. **disgusto**²⁴: „**dezgustul** ce-ți însuflă Me" (Bolintineanu, ME, 92); „Alexandru exprimă un adevărat **dezgust** pentru gre cauza intrigilor" (Ghica, O I, 183); „Sub genele-i albe i se mai mișcau ochii, în liniștea **dezgustului** de toate" (Vlahuță, S II, 13);

dezgusta (a se ~), după fr. **se degouter**: „Ele mă **dezgustă** ca tot c minciună" (Bolintineanu, ME, 167); vezi și Eminescu, P II, 329; „Când **dezgustat** de filosofie, nu mai vrei să crezi în nimic" (Rebreanu, A E, 13); **dezgustător**: „meschină și **dezgustătoare** paradă oficială" (Caragiale, O I „aceste suflete dezmațate și **dezgustătoare**" (Vlahuță, S II, 339);

dezice, după fr. **dedire**: „va înțelege și colega dumitale, și familia ei, că **dezice** de promisiunea făcută" (Agârbiceanu, D, 195);

dezminți, după fr. **dementir**: „Fiți toți joi în gară la-nălțimea patrioții vostru, care nu s-a **dezmințit** niciodată" (Caragiale, O II, 14); derivate: **dez** „ca să dau o mică **dezmințire** acelor autori sau filozofi romanțari, cari au vânătorul nu poate ama" (Odobescu, P, 115); vezi și Cezar Petrescu, PG, 132

dezordin(e), după fr. **desordre**, it. **disordine**²⁵: „discredit și **dezordin**, sânt deviza guvernului de astăzi" (Alecsandri, S, 136); „părul în **dezor** (Eminescu, P II, 373); „a rupt rândurile și iese în **dezordine**" (Caragiale, OII

prefixul dis- (diz-, di-2)

despune, variantă a lui **dispune**, după fr. **disposer**, lat. **dispon** „Perspectiva se cuprinde întru a **despune** toate părțile întregului așa, încât s întimpine lacune esențiale" (Hasdeu, P, 198);

dispărea, românzare a fr. **disparaitre**, după **părea**: „faceți să **dispar** fruntea lui acele încrețituri" (Filimon, C, 203); „Acele femei, pe jumătate **dispăreau**." (Delavrancea, N, 167); „defectul ce avea la vorbă **dispărea** pronunța ..." (Ghica, O I, 160); vezi și Eminescu, PII, 315;

²³ Pentru originea multiplă a modelului, vezi DN, s.v. **dezgust**.

²⁴ Vezi DN, s.v. **dezordine**; cf. DEX, unde este trecut numai modelul francez; cf. care explică termenul prin **dez-** + **ordine**, fără vreun model străin.

²⁵ Pentru redarea prefixului neologic **dis-** prin dubletul mai vechi **des-**, vezi FCLR, II,

displăcea, după it. *dispiacere*. „regret cele ce am zis și care au putut să vă *displacă*' (Bolintineanu, ME, 157); „în cazul când v-ar *displăcea* cronica ce v-am servit, vina nu este a mea" (Caragiale, O II, 308);

displăcere s. < *displăcea*, nefiind exclusă o românizare a it. *dispiacere*, s., după *plăcere*: „Dar când, în marea *displăcere* a mentorului meu, am început a protesta în contra numelui de grec, [...] Coletti mă asculta din ce în ce cu mai multă atențiune" (Ghica, OI, 201); vezi și Ibrăileanu, A, 76;

dispune, românizare a fr. *disposer*, lat. *disponere*, după *pune*: „pot *dispune* până la un milion de baionete" (Heliade, O III, 321); „Iată, amice, elementele nesuficiente de care poate să *dispuie* un autor pentru interpretarea operelor sale" (Alecsandri, S, 10); vezi și Eminescu, P II, 337;

distrage, românizare a fr. *distraire*, după *trage*: „vom avea cărți care să ne *distragă*' (Bolintineanu, ME, 115); „alte preocupățiuni l-au *distras* de la dorința ce avea de a se ocupa de această chestiune" (Ghica, O III, 418);

prefixul *ex-i*

expune, românizare a lat. *exponere*, după verbul *pune*: „doamna Popescu-mi *expune* părerile ei sănătoase în privința educației copiilor" (Caragiale, OII, 233);

prefixul *în-2 (tn-%)*

inconștient, inconștient, românizare a fr. *inconscient*; în structura cuvântului francez (la baza acestuia se află lat. *consciens*, derivat al lui *conscire*) a fost identificat lat. *scire*, care, moștenit în română, a dat *ști*: „O cream *inconștient*; a adoram fără să vreau" (Delavrancea, N, 168); „funcționarea sau deșteptarea lor *inconștientă* denotă o stare anormală a condițiunilor vieții" (Ghica, O III, 406); „Cum eram de părăsit, și de singur, și de neînțeleș în lumea aceea rea - *inconștient* rea și asupritoare - aveam nevoie de toată încrederea [...] în valoarea mea personală, ca să pot merge înainte" (Vlahuță, S II, 270); varianta *inconștient* se explică prin românizarea prefixului negativ *in-*, după prefixul *în-i*, moștenit din latină²⁵;

inconștiență, românizare a fr. *inconscience*, după *inconștient*: „Ei bine, dragălașa mea, ți-o spun deschis: ești de o fermecătoare *inconștiență*' (Acterian, J, 94);

indispune, românizare a fr. *indisposer*, după *pune*: „prezența copilului o *indispunea*" (Papadat-Bengescu, D, 360);

prefixul *inter-*

interpune, românizare a lat. *interponere*, fr. *interposer* după *pune*: „Aș putea spune: mulțumesc. Cu condiția să nu se *interpună* ceva" (Acterian, J, 36); „prin sistemul comanditei, al asociației sau al rudelor *interpuse*, Manigomian mai avea magazine la [...]” (Călinescu, B I, 81); aceleași modele au fost calchiate și în forma *întrepune*;

²⁵ în privința vechimii, Marina Rădulescu (FCLR, II, 126) consideră că formațiile în care apar variantele învechite ale acestui prefix, respectiv *în-* și *în-*, sunt de dată mai recentă decât cele care cuprind formele neologice ale prefixului. Autoarea menționată ajunge la concluzia că „prefixul a fost împrumutat cu formele sale din limba contemporană, iar formațiile cu *în-*, *în-*, reprezintă adaptări etimologizante ulterioare" (*ibidem*).

interzice, după lat. *interdico, -ere*; cf. fr. *interdire*, germ. *untersagen* „*interziceam* cu înverșunare aceste apucături" (Camil Petrescu, P P, 15);

prefixul *intro-* (*intro-*)

introduce, după fr. *introduire*; cf. și lat. *introducere*²⁶: „va compune bu originală, în care va *introduce* moravurile și tipurile locale" (Alecsandri, S, 11); „să *introducă* confuziunea spiritelor" (Filimon, C, 135); „obiceiul *introduș* la (Măiorescu, C I, 145); „al cărei cult atât de stricacios *l-ai introduș* la (Eminescu, P II, 511); „Ei se *introduceau* ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau" (Ghica, O I, 141); cf. varianta *introduc* românilor: „eram *introduș* ca călugăr în odaia răposatului colonel Tache, tatăl dumitale" (Ghica, O I, 130); „compatrioții noștri de peste Carpați *introduc* pe toate zilele în limba română o denaturare a spiritului propriu națiunii" (Măiorescu, C I, 83);

prefixele *in-* (*im-, n-*), *in-i*

impune „a însufla respect", românizare a fr. *imposer*, lat. *imponere*²⁷; „*pune*: „Oamenii au dreptul de a-și *impune* unii altora decât un singur mod de gândire" (Ghica, O I, 239); „Ea începu să râdă, căci văzu pe-un bătrân mândru silindu-se a tăia mutre evlavioase pentru a *impune* trecătorilor" (Eminescu, P II, 324); *impune* este comparat în DN3 cu fr. *imposer* și lat. *imponere*, adaptate în rom. *pune*; DEX, consideră că este vorba despre un împrumut din latină, a cărei formă a fost influențată de *pune* și cu sensuri după fr. *imposer*. Franceza pu influențeze însă și din punct de vedere formal apariția lui *impune*, astfel încât trebuie să acceptăm un model multiplu. Am întâlnit și varianta *impune*, în care fenomenul românizării a afectat atât rădăcina, cât și prefixul: „favoriții miniștrilor *impunând* încrederea în guvern cu reteveul" (Ghica, O I, 194);

înamora (a se ~), după fr. *s' enamourer* apare la Filimon construit frecvent cu prepoziția *cu*: „El făcu cunoștință cu acea volubilă și caprițioasă principesă prin mijlocul unei dame a ei de onoare, cu care se *înamorase* numai pentru împlinirea acestui scop" (Filimon, C, 19); „Acest june se *înamorase* cu o cucoană de mare mare" (Filimon, C, 35); Alți scriitori construiesc verbul cu prepoziția *de*: „Zău că acei ce se *înamoară* la prima vedere de o femeie nu *sânt înamorați* în acțiune" (Bolintineanu, ME, 160); „toate damele cele mari erau *înamorate* de dăruirea" (Ghica, O I, 289); (Ibrăileanu, A, 58);

înamorat, după fr. *enamoure, -e* ori *enamoure, -e*, nefiind exclusă proveniența internă, din participiul verbului *înamora*: „întreabă murmurând *înamorat* cu aerul său imperial" (Bolliac, O II, 12); „o carte scrisă cu caractere cabalistice, pe care *înamorații*, în vanitatea și egoismul lor, cred că o citeșc și înțeleg" (Filimon, C, 36); „umărul aceluia tânăr femește-frumos, timid și *înamorat* în sine" (Eminescu, PII, 327);

²⁶ Vezi Elena Carabulea, *Prefixele inter-, între-*, în SMFC III, București, 36.

²⁷ FCLR, II, 130.

²⁸ Cf. DEX, unde forma este explicată prin lat. *imponere*, refăcut dupăpurce, iar sensul este fr. *imposer*; cf. și FCLR, II, 141, unde se invocă numai modelul francez, fără alte precizări.

încadra, după fr. *encadrer*: „codana cu ochii de șoim pe care n-am văzut-o niciodată *încadrată* în versurile dumneavoastră" (Bolliac, OII, 14);

încânta, după fr. *enchanter*: „Și astăzi *încântă* auzul nostru" (Asachi O I, 4); „Atunci, cu-ncredințare, știu c-aș brodi-o bine: / E tânără, - *încântă* - schimbarea e în sine, - / Ce alt să fie, aș zice, decât Amor?" (Bolliac, O I, 99); „mă întrebă dacă ghirlandele vreodată *m-au încântai*" (Bolintineanu, ME, 16); „Tânărul calengiu începu să treacă noaptea pe Ia ferestrele femeii ce-l *încântase*" (Filimon, C, 36), vezi și Eminescu, P II, 367; „Acasă își citește în fiecare zi poeziile mai sonore, articolele mai de curând și se *încântă* de efectul ce au trebuit să facă asupra lumii" (Vlahuță, S, 37);

încântat, după fr. *enchante*, nefiind exclusă formarea în interiorul limbii de la *încânta*: *Încântată* de frumusețea Iașilor" (Kogălniceanu, OI, 78);

încasa, românizare a it. *incassare*: „Altor Marius le *încasa* banii pentru pariul de a doua zi în momentul când erau distrași" (Eftimiu, N, 11); fără atest.;

încentraliza, cf. it. *incentrare* „a forma un centru, a se concentra": „Sistema *încentralizării* ar pierde Austria" (Heliade, O III, 295);

înnăscut, -ă, după fr. *inne*, -e: „fiind poezia *înnăscută* în popor" (Asachi O I, 4); „distincțiunile ce vedem provin numai din deosebirea condițiunilor *înnăscute* naturei omenești" (Ghica, O I, 238); vezi și M. Caragiale, R, 27;

încena, după it. *încenare*, cf. germ. *inscenieren*: „atacul premeditat putuse *fi încenat*" (Călinescu, BI, 326);

înscrie (a se ~), după fr. *s'inscrire*, care se explică prin lat. *inscribere*; baza derivativă a acestuia (*scribere*) a fost moștenită în română și a dat *scrie*: „Directorul mi-a dat bilet să te *înscriu*" (Delavrancea, N, 185); „El își *înscrie* numele pe foile candidă și parfumate" (Heliade, O III, 141);

însemn, românizare a fr. *insigne*, lat. *insegna*, după *semn*²: „Nu-și schimba portul, aici nu-și lepăda *însemele*" (M. Caragiale, C, 70);

însufla, după fr. *insuffler*: „*însuflă* nemurire armonioaselor cuvinte" (Asachi O I, 26); „ai știut a *însufla* dragostea frățească celor mai nobile ființi din patria noastră" (Alecsandri, S, 60); „aste locuri pe strămoși îi *însufla*" (Alexandrescu, O., L, 14); cf. forma neromânizată *însufla*: „Simțirile ce *însuflă* și primește un om pe pământ" (Alecsandri, S, 60);

întipărire „impresie", cf. lat. *impressio*, -onis, fr. *impression*: „Păturică făcu o mare *întipărire* între auditori" (Filimon, C, 213); „plecă capul în jos, ca să ascunză *întipărirea* ce-i făcuse" (Filimon, C, 213); cf. și împrumutul *impresiune*: „după ce se mai alină dureroasele *impresiuni* ce lăsase în inima lui" (Filimon, C, 223);

prefixul între-

întredeschide, după fr. *entrouvrir*: *Jntredeschide* ușa și vezi" (Bolintineanu, ME, 257); „Buzele ei tremurau o rugăciune, ochii săi *se întredeschideau* din când în când" (Eminescu, PII, 370);

întreprinde, după fr. *entreprendre*: „de nu voi putea eu *întreprinde* și termina această mare și alegorică epopee, să o *întreprinză* ei" (Heliade, O III, 217); „Nu voi *întreprinde* a descrie frumusețele doamnei D." (Negruzzi, P, 28); „părăsi capitala

DEX, indică numai o sursă franceză, spre deosebire de DN, unde este trecut și etimonul latin.

Moldaviei, unde *întreprindea* arta dramatică" (Filimon, C, 138); „*întreprinsesem*, cât țiiu minte, a căuta în cercul literelor și al artelor, imagine vânătoarești" (Odobescu, P, 79); „mijloacele noastre nu ne iartă a *întreprinde* călătorii" (Bălcescu, S, 43); vezi și Eminescu, P II, 297; derivate: *întreprindere*: „acestora am încredințat *întreprinderea*, pe atunci sumeață, a face o breșă în acea străinomanie" (Asachi O I, 480);

întrepune, după lat. *interponere*, fr. *interposer*: „puterea care se *întrepune* între acel care încearcă să nedreptățească și acel asupra căruia caută să năpustească nedreptatea" (Ghica, O I, 223); DEX, nu înregistrează termenul, vreme ce MDA precizează că este vorba despre o variantă a lui *întrepune*¹, acea fiind explicat prin împrumut din termenul latinesc amintit mai sus. Trebuie precizat că în ambele situații este vorba despre calchiere, totală în ceea ce privește verbul *întrepune*, și parțială în celălalt caz;

întreru(m)pe, după fr. *interrompre*: „Propun [...] să cerce a *întrerumpe* ca ambasadei lui Ștefan" (Asachi O I, 594); „somniaș-mi *întrerupte* de studiu limbei tale antice" (Heliade, O III, 370); „poate că mi-aș fi păstrat pentru multă vreme plăcerea de a le gusta cu încetul, dacă strofele ce *întrerupea*, [...] nu mi-ar fi răs cu toți ochii lor" (Bolliac, O II, 21); „Voi *a întrerumpe* pe Mărioara" (Bolintineanu, ME, 16); „în loc de a-l *întrerupe* din visările sale ambițioase, îl facem cunoscut lectorilor noștri pe postelnicul Andronache Tuzluc" (Filimon, C, 36); „Și astfel am început o corespondență, deși adesea *întreruptă*" (Ghica, OI, 126);

întresfășiere < *întresfășia*, cf. fr. *entre-devorer* sau fr. *entretuer*: „Țara rădăcinilor *întresfășierea* foștilor săi apăsători" (Hasdeu, P, 206);

întretăia, după fr. *entrecooper*³: „Urâtul traiului Lenorei *era întretăiat* de mesele luate în comun cu internii sanatoriului" (Papadat-Bengescu, D, 300);

întrețesută, part. vb. *întrețese*, calchiat după fr. *entretisser*²: „e tot *întrețesută* cu iederă" (Eminescu, P II, 322);

întreține, după fr. *entretenir*: „adorabila sa jumătate *întreține* un comerț de adulteriu cu idolul Apollon" (Heliade, O III, 145); „Ce treabă mare... cel ce *întreține* pe dânsa... un conte, mai știu eu!..." (Eminescu, P II, 386); vezi și C. Petrescu, PG, 63;

întrevedea, după fr. *entrevoir*: „*întrevedea* în lume o altă fericire" (Bolintineanu, ME, 54); „Icoana dureroasă ce bardul *întrevedea*" (Bolliac, OI, 101); „nu *întrevedea* fundamentele istorice mai adânci" (Măiorescu, C I, 147); „divinul Dante a *întrevedea* grațioasa imagine a stolului de suflete duioase" (Odobescu, P, 28); vezi și C. Petrescu, PG, 63;

întrevedere, după fr. *entrevue*: „o oră de *întrevedere* fusese desigur" (Bolintineanu, ME, 136); vezi și Eminescu, P II, 376;

întrevorbire < *întrevorbi*, după germ. *unterreden*³, redat și prin *convorbire* sau direct după germ. *Unterredung*⁴: „Trei zile în urma acestei *întrevorbiri*, b

¹ Vezi mai sus, p. 150.

² în MDA nu este considerat calc.

³ DEX, consideră că e un derivat românesc, independent de un model străin; cf. DA, unde se indică un model francez.

⁴ Cf. DLR, s.v. *întrevorbi*, unde sunt propuse ca modele germ. *Unterredung* (substantiv) și *Unterreden* (verb) în sensul „convorbire, conversație" sau fr. *entretien*.

⁵ Vezi Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, București, 1947, p. 2

C... se preîmbila prin grădina casei sale" (Filimon, C, 20), „Trecuse două luni de la *întrevorbirea* dintre principele Caragea și banul C..." (Filimon, C, 30);

prefixul *ne-*

neaccesibil, după fr. *inaccessible*, lat. *inaccessibilis*: „peșteră adâncă, *neaccesibilă* pașilor săi" (Ghica, O III, 15);

neadmisibil, după fr. *inadmissible*³⁵: „Soluțiunea era *neadmisibilă*" (Caragiale, O II, 113);

neajuns adj. „insuficient", după fr. *insuffisant*, it. *insuficiente*: „La simțirile-nălțate / Al meu glas e *neajuns*" (Iancu Văcărescu, P, 23)³⁷;

neamic reprezintă, probabil, o adaptare a it. *nemicus* sau a lat. *inimicus*, în care prefixul *in-* a fost redat prin *ne-*; dacă termenul lat. e un derivat de la *amicus* înseamnă că avem un calc total și perfect: „să atace pe *neamicul* comun" (Asachi O I, 594); „să-i gratifice cu titlurile obicinuite de instrumente ale *neamicului* și ale străinului" (Ghica, O I, 224); de observat că termenul latinesc a fost și împrumutat, fiind prezent la Asachi în două variante: *enemic* („*enemic* puternic"; Asachi, O I, 592); *inimic*, formă mult mai apropiată de etimon: „comunul nostru *inimic*" (Asachi O I, 593);

neatârnare, după fr. *independance*: „să știe a prețui abnegația ce-i fac de *neatârnarea* mea" (Kogălniceanu, O I, 60); „una voiește mărirea, fierea, *neatârnarea* națiunei" (Bolintineanu, ME, 132); „Nu mai vrem unire noi cu țara voastră: / Căci ea ne dărmă *neatârnarea* noastră" (Bolintineanu, L, 53); vezi și Bălcescu, S, 166; cf. împrumutul *independență*: „Capitalul nu mai poate asigura *independența* țaranului" (Bălcescu, S, 101); „vor să răpească *independința* țării" (Bolintineanu, ME, 133);

neatârnat, după fr. *independant, -e*: „idee *neatârnată*" (Kogălniceanu, O I, 51);

neavenit, după fr. *non avenu*³⁸: „O dorea și o socotea *neavenită*" (Papadat-Bengescu, D, 359);

necapabil, după fr. *incapable*: „Ochii săi erau uscați și *necapabili* de-a plânge" (Eminescu, P II, 372);

necapacitate, după fr. *incapacite*: „acuză pe bietul bătrân de *necapacitate*" (Ghica, O I, 297);

necertitudine, după fr. *incertitude*: „se amăgea în *necertitudinea* întunericului" (Hasdeu, P, 346);

necompatibilă, după fr. *incompatible*: „o lăsau deplin pe sama subalternilor, ca *necompatibilă* cxx rangul lor" (Eminescu, P II, 513); vezi și Călinescu, B1, 581;

necomplect, după fr. *incomplet, -ete*: „Ele sânt în multe priviri *necomplete*, ca toate lucrările începătoare" (Asachi O I, 4);

neconfortabil, după fr. *inconfortable*³⁹: „Capitala noastră nu era decât o imensă grămădire de case acoperite cu olane sau țindrilă, pardosite cu cărămidă sau

³⁵ Termen neînregistrat în DEX., MDA.

³⁶ Cf. DEX, unde se consideră că derivatul a apărut independent de un model străin.

³⁷ Vezi Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL, 527.

³⁸ Pentru acest model, vezi DN, și MDA; cf. DEX., care dă ca model fr. *avenu*, fără a explica în vreun fel prezența prefixului negativ.

³⁹ Cf. DEX., unde este considerat derivat independent.

pământ, urâte, nengrijite și *neconfortabili*, așezate pe o vastă mocirlă" (Caragiale O II, 298);

neconștiință, după fr. *inconscience*: „momente de uitare, de *neconștiință*" (Eminescu, P II, 348); același model a fost transpus și prin *inconștiență*;

neconștiu, după it. *inconscio*, în care a fost recunoscută baza derivativă a originea în lat. *scio, -ire* (moștenit în română în forma *ști*): „Avea instinț *neconștiu* a unui animal, care face tot ce-i de trebuință fără să știe spre ce s" (Eminescu, P II, 458); „li se părea că îmbila, în asemenea primilor oar *neconștiu* de plăcerile amorului, ca doi îngeri" (Eminescu, P II, 348);

neconștiut, posibilă românizare a fr. *inconscient*, redat mai târziu prin fr. *inconștient*, rezultată dintr-o acțiune similară de românizare: „cu sufletul coprit noapte îmi apropiat un scaun de cămin și priveam *neconștiut* în flacăra albăstruie" (Eminescu, P II, 428); calcul este imperfect, întrucât nu e corespondență între sufixe;

necultură, după fr. *inculture*: „au trebuit să pășesc treptat în lucrarea adică potrivit și cu *necultură* limbei și cu gustul neformat al public" (Alecsandri, S, 150);

nedelicatețe, după fr. *indelicatesses*: „Pierduse orice frână, orice conștiință *nedelicateții*" (Călinescu, B1, 18);

nedescifrabil, după fr. *indechiffable*: „Pe reversul acestor bilete ce circulau pe pământ sânt scrise lucruri *nedescifrabile*" (Eminescu, P II, 544);

nedescriptibil, după fr. *indescriptible*: „fața lui se coloră de o bucurie *nedescriptibilă*" (Filimon, C, 18); „El privi pe Duduca cu o sete de *nedescriptibilă*" (Filimon, C, 60); vezi și Eminescu, P II, 515;

nedispensabil, după fr. *indispensable*: „o să vă fie *nedispensabil* pentru apărarea d-arșița soarelui" (Caragiale, O II, 292);

neesplicabilneexplicabil, după it. *inesplicabile*, lat. *inexplicabilis*. *inexplicabil*: „a prins a-mi vorbi cu mult foc de situațiunea Greciei, de oricât *neesplicabilă* a regelui Othon" (Ghica, O I, 303); „privirea ei întunecată și *neesplicabilă* mânie" (Vlahuță, S II, 223); „Chiar ceea ce ea Aimee, căuta să devenea mai *neesplicabil*" (Papadat-Bengescu, D, 429);

neexperiență, după fr. *inexperience*: „dați țara pe mâna *neexperiențat* desfrăului" (Heliade, O III, 151); „*neexperiență* amatorilor ce se dedau la dramă" (Alecsandri, S, 150);

neexpresiv, după fr. *inexpressif*: „[...] ceva desăvârșit mediocru, incoerent *neexpresiv*, un fel de domn cumsecade de 20 de ani [...]" (Camil Petrescu, P II, 281);

nefinire, cf. fr. *infinite*, lat. *infinitas, -atis*: „în ce *nefinire* microscopică pierde milioanele de infuzorii ale acestor cercetători, în ce *nefinire* de timp clipe de bucurie" (Eminescu, P II, 281);

neiertabil, după fr. *impardonnable*: „Uitare vinovată și *neiertabilă*" (Negulescu, P, 220);

neinteligibil, după fr. *inintelligible*: „frază ar fi devenit de tot *neinteligibilă*" (Hasdeu, P, 351);

nemaculat, după fr. **immacule**, lat. **immaculatus**: „ei - exemple de viață **nemaculată**” (Heliade, O III, 196);

nematerial nu apare nici în DEX., nici în MDA, probabil din cauza faptului că nu a fost des uzitat, fiindu-i preferat împrumutul **imaterial**, explicabil prin fr. **immateriel**, lat. **immaterialis**, modele care stau și la baza calcului: „poruncile **nemateriale** ale vrajbei” (Papadat-Bengescu, FD, 19); cf. la aceeași autoare forma împrumutată: „Aceste simțăminte erau procese ale sufletului pe care îl cred **imaterial**” (Papadat-Bengescu, FD, 19);

nemărginit, cf. lat. **infinitus**, fr. **infini**: „spațiul este **nemărginit**” (Eminescu P II, 501);

nemensurabil, după it. **immensurabile**: „relevă slabe glicozurii, o dată o simplă umbră **nemensurabilă** și altă dată nimic” (Călinescu, B I, 637);

nemișcare „stare a ceea ce nu evoluează”, după fr. **immobilite**: „A face să spânzure interesul tuturilor de interesul unora, va să zică a stăruii în barbarie, va să zică a condamna o soțietate întreagă la **nemișcare**, la suferință, a se folosi de dânsa o minoritate egoistă” (Bălcescu, S, 120);

nemișcător, după fr. **immobilier**: „averi **nemișcătoare**” (Bălcescu, S, 114); „cumpără proprietăți **nemișcătoare** pe toată ziua” (Bolintineanu, ME, 134);

nemoralitate, după fr. **immoralite**: „Un vlădică fu convins de crima celei mai negre **nemoralități**” (Hasdeu, P, 204);

nenumărabile^o, după it. **inumerabile**, cf. și fr. **inombrable**: „pe dasupra capetelor bunilor cetățeni, se-ncrucisează-n aer, în lung și-n lat, dupe sistema engleză, șinele unui număr **nenumărabile** de căi ferate”;

neofensiv, după fr. **inoffensif** it. **inoffensivo**; nu e înregistrat în DEX, ca articol de dicționar, deși **inofensiv** este glosat prin „neofensiv”, și nici în MDA; „Nu este nimic în stare să aducă un moment măcar de excepțiune în viața voastră calmă și **neofensivă**” (Caragiale, O II, 293); „mie-mi pari un om **neofenziv** și care se miră” (Eminescu, PII, 498);

neomenos, cf. fr. **inhumain**, lat. **inhumanus**: „să nu iscălim **neomenosul** înscris” (Odobescu, P, 199); „scene oribile, **neomenoase** și bestiale” (Ghica, O I, 142);

neoportun, după fr. **inopportun**, lat. **inopportunus**: „de teamă că plânsul e **neoportun**, îl schimbăse într-o criză de nervi” (Papadat-Bengescu, D, 309);

neprescriptibil, după fr. **imprescriptible**: „el este investit cu dreptul **neprescriptibil** d-a trăi liber” (Bălcescu, S, 137);

neprevăzut, adj. și s., după fr. **imprevu**, adj. și s.: „acasă îi așteptau averi frumoase, moșteniri prevăzute și **neprevăzute**, care le înlesneau pînă la adânci bătrânețe o viață fără grijă și fără ambiții” (Eftimiu, N, 8); „Ea își alege uneori locuri destul de **neprevăzute**” (Acterian, J, 98); „în modul acesta clasele se populează cu numeroși elevi, dintre care unii încă ar mai avea șansa, datorită **neprevăzutului** dezvoltării ulterioare, să poată crea în artă” (Camil Petrescu, P P, 7);

Termenul nu apare în DEX., în vreme ce în MDA am întâlnit forma **nenumărabil**, atestată în LM; în ceea ce privește etimologia, MDA compară termenul cu fr. **inombrable**, fără altă mențiune; cf. DN, unde apare neologismul **innumărabil**, împrumutat din it. **inumerabile**.

neputincios, cf. fr. **impossible**: „**Ceh** lucruri **neputincioase**” (Bolintineanu, ME, 201);

nerealizabil, după fr. **irrealisable**: „Și prima mea dorință și poate și ultima **nerealizabilă**” (Eminescu, P II, 306);

neregularitate, după fr. **irregularite**: „un cap cu plete de o sălbăcie **neregularitate**” (Eminescu, PII, 281);

nereparabil, după fr. **irreparable**, lat. **irreparabilis**: „se convinsese că **nereparabila-i** pierdere” (Heliade, O III, 384);

neresponsabil, după fr. **irresponsable**: „oameni **neresponsabili**” (Heliade, O III, 391);

nerevocabil, după fr. **irrevocable**, lat. **irrevocabilis**: „junghiurile în picioare și podagra îmi cheazăuiesc pentru restul vieții, cea mai **nerevocabilă** patență și incapacitate în deprinderile sprintene și obositoare ale vânătoriei” (Odobescu, P, 199);

nerезistibil, neînregistrat în DEX., MDA, a apărut prin traducerea părții a fr. **irresistible** și, respectiv, a lat. **irresistibilis**: „V-o jur că am facut-o numai dintr-o mișcare interioară instantanee și **nerезistibilă** de sinceră admirație” (Caragiale, O II, 294);

nesalubru, după lat. **insaluber**, fr. **insalubre**, it. **insalubre**: „Era din pricina că aveam o locuință **nesalubră**” (Preda, I, 40);

nesens, cf. fr. **non-sens**: „un **nesens** absurd ce semăna cu gândirile unui copil” (Eminescu, P II, 402);

nesimțitor, cf. fr. **insensible**: „Dumnezeu va mângâia pe cii ce nu rămân în viață și **nesimțitori** la pătimirile fraților” (Asachi O I, 561); „și apoi, spre răsplata tuturor acestor jertfe, o azvârliți cu despreț zicând: «atât e tot...», cruzi, **nesimțitori**, în nelegiuiri!” (Negruzzi, P, 36); „Am trăit întunecat și **nesimțitor**, ca un doborât” (Vlahuță, S, 32);

nesomn, cf. fr. **insomnie**: „urzea în capu-i trudit de gânduri și de neîncredere programul unei mișcări serioase și hotărâtoare, al cărei început era fixat pe două zi” (Vlahuță, S II, 97); potrivit DLR, termenul a fost înregistrat prima oară în acest sens în dicționarul lui Pontbriant⁴;

nesperat „care nu a fost sperat (dar s-a realizat)”; p.ext. „care înfruntă așteptările”; după fr. **inespere**: „Istoria unui galbân, povestită în întunericul tăcerii nopții, era pentru mine o petrecere **nesperată**” (Alecsandri, O. P. 44);

nestabilitate, după fr. **instabilite**: „cauza **nestabilității** timpurilor” (Bolintineanu, ME, 123);

nestingibif, după fr. **inestinguible**: „acea veselie **nestingibilă** a fetelor tineri” (Eminescu, P II, 328);

nesuficient, după lat. **insufficiens**, -tis, it. **insufficiente**: „Iată, amice, elemente **nesuficiente** de care poate să dispuiе un autor pentru interpretarea operelor” (Alecsandri, S, 10);

netimporal, după fr. **atemporel**: „Fără de aceasta, suma celor ce există într-o clipă s-ar putea privi peste tot, am ști ce este **netimporaP'**” (Eminescu, P II, 503);

⁴ Raoul de Pontbriant, *Dicționar româno-frances*, București - Göttingen - Paris, 1862.

⁵ Vezi DLR, s.v. *nesperat*.

⁶ Termenul apare și în DEX., însă cu mențiunea „rar”.

neumană, după fr. *inhumain*, -e, lat. *inhumanus*, -a: „o priveau cu o ardoare sălbatecă și *neumană*” (Eminescu, P II, 399);

neviolabil, după fr. *inviolable*, lat. *inviolabilis*: „Este un punct misterios, nepipăit, *neviolabil*: o ficțiune” (Hasdeu, P, 358);

neviolabilitate, după fr. *inviolabilita*: „Constituțiunea română admite *neviolabilitatea* Capului Statului” (Hasdeu, P, 356);

prefixul *ob-* (O-2)

obține, românizare a fr. *obtenir*⁴⁴, lat. *obtinere*, după rom. *ține*, continuatorul lat. *tenere*, recunoscut în structura celor două etimoane: „acordându-mi favoarea de a spera că voi *obține* consimțământul mutual la adorațiunea inimei mele” (Vlahuță, S II, 333); „abia am putut-o *obține* cu cincisprezece franci pe zi” (Ghica, O III, 409);

opus, participiul verbului *opune*, apărut prin românizarea lat. *opponere*, it. *opponere*, după *pune*: „Dar ținem a așeza aici un principiu cu totul *opus* aceluia al junei foi literare: libertatea artii” (Bolliac, O II, 60);

prefixul *par-*,

parcurge, după fr. *parcourir*: „Planetele se mișcă *parcurend* elipse în cari Soarele ocupă unul din focari” (Ghica, O III, 23);

prefixul *po-*

pi>nc<jr> I > *negri*, după v. sl. *nc.Mpi.HATH*⁴⁵: „însătoșarea iubirei de avere și-a *ponegrii* moralitatea și cu greu este a și să spăla rugina lăcomiei” (Kogălniceanu, O I, 84);

prefixul *pre-*

preconceput este considerat în DEX, derivat rom. din *pre-* + *conceput*, în vreme ce DN, îl compară cu lat. *praeconceptus*, fr. *preconçu*; este întâlnit mai ales în sintagma *idee preconcepută*, calchiată după fr. *idee preconçue*, din care s-a desprins, ajungând să fie folosit și independent; dacă sintagma reprezintă rezultatul unui cile combinat, lexico-frazeologic, derivatul *preconceput* constituie un calc 'mii'⁴⁶ ' p i c . is *Uxical*: „Protestez în fața unei astfel de întrebări, complet iiiu/ilai.i **III**. r i i s strecura în spiritul onoratului juriu un portret *preconceput* al său” (Călinescu, Bl. 314); în fr. există și frazeologismul *jugementpreconçu*, care, copiat fiind, a dus la nariția rom. *raționament/judecatăpreconceput(ă)*;

precuvântare, după sl. *nptAOCAOBHK*: „Nu i-au mai trebuit, zice el în *precuvântare*, niciun izvod al nimenui” (Bălcescu, S, 36);

predispune, după fr. *disposer*: „Ioan Vestimie nici era *predispus* să fie vreun om mare” (Eminescu, P II, 505); vezi și Ibrăileanu, A, 72;

predomni, după fr. *predominer*: „în acești oameni nechemați și nealeși *predomnește* calculul” (Maiorescu, C I, 74);

⁴⁴ Și în franceză este vorba despre o adaptare după *tenir* a lat. *obtinere*; vezi în acest sens LEXIS și ROBERT, s.v. *obtenir*.

⁴⁵ Vezi și FCLR, II, 187, unde nu este exclusă formarea acestui cuvânt independent de modelul slav indicat.

preface, după sl. *nptTBopHTH*⁴⁶: „Astăzi gemetul Moldovei în armonie” (*preface*” (Asachi O I, 15); „Fetele *se prefăcea* în Madam A...” (Kogălniceanu, O I, 55); „de îl are rău, să-l *prefacă* în bun” (Golescu, I, 1); „Amorul meu se *prefăcea* compătimire” (Negruzzi, P, 35); „se *prefăcu* că n-a observat nimic” (Filimon, O I, 37); „zâmbet de bunătate *prefăcut* și amăgitor” (Odobescu, P, 72); vezi și Eminescu, P II, 291; vezi și Vlahuță, S II, 589;

prefață, după fr. *preface*: „P-aci era să uităm introducția sau *prefața*” (Heliade, 6 III, 148);

prejudeca, după iv.*prejurer*, lat. *praejudicare*: „Nu vreau să *prejudec* întâmplărilor ce vor urma” (Călinescu, Bl, 593) ;

prejudecată, după fr. *prejuge*: „are totdeauna a se lupta și cu spiritul copleșitor și cu *prejudecățile* seculare ale țării” (Bălcescu, S, 112); vezi și Eftimie, O I, 16; Camil Petrescu, P P, 6;

prejudeț, după lat. *praejudicium*: „a învinge *prejudețele* de atunci” (Heliade, O III, 411); „pretențiile sale nu se întindea ca ideile, *prejudețele*, sentimentale de filozofie” (Kogălniceanu, O I, 51); „Am găsit «egalitatea» în sărmana, subt nămol de *prejudețe* absurde” (Alecsandri, S, 3); „este întemeiată pe *prejudețele* lumii” (Bolintineanu, ME, 115); „Stărpirea și deznădejdea *prejudețelor* cere un timp îndelungat” (Ghica, O III, 19);

prelucra „transforma”, după germ. *verarbeiten*: *prelucrată* fiind limba noastră putea odineoare a să arăta vrednică de a ei strălucită spiță cu acea italiană” (Kogălniceanu, O I, 3); în secolul al XX-lea, termenul este folosit și cu sensul „a analiza, a examina, a expune conținutul în fața unei adunări”; (complementul indică oameni) „să convingă, să lămurească să facă ceva, să recunoască ceva”, ca un termen din modelului rus. *nepepadomamb*.

premergător, după fr. *precurseur*⁴⁷: „Crize mari nu mai avusese, dar adesea amorțea care le era *premergătoare*” (Papadat-Bengescu, D, 380);

prenumăra „a se abona”, după germ. *pränumerieren* „Cei care *prenumără* pe 10 exemplare vor primi unul gratis” (Bălcescu, S, 28);

prescrie „a transcrie”, după sl. (ser.) *npemCATH*: „Mergi de-ți îndreptămintă hârtia, ticălosule, și *prescri-o* bine” (Heliade, O III, 115); „Nu ieșea niciun cartel care să nu-l aibă el întâi, nicio carte bisericească care să n-o cumpere” (Ghica, O III, 115); „îndată ce voi găsi un manuscris care să nu poată să i-o *prescrie*” (Negruzzi, P, 2); „îndată ce voi găsi un manuscris care să nu poată să i-o *prescrie*” (Alecsandri, S, 167);

prescrie „a hotărî, a impune”, românizare a fr. *prescrire*⁴⁸ (al cărui termen este lat. *praescribere*, un derivat de la *scribere*): „E misiia *prescrisă* Creștinilor” (Poet Bolliac, O I, 83); „legile *prescriu* măsuri pentru securitatea fiecăruia” (Ghica, O III, 449);

⁴⁶ Vezi CADE, s.v.; cf. și FCLR, I, p. 197, unde se precizează că nu este exclusă formarea acestui termen derivat să fi apărut independent de modelul slavon invocat.

⁴⁷ Termenul este atestat în DLR în sec. al XIX-lea la Țichindeal, F., 21/10 și este considerat un termen derivat românesc.

⁴⁸ Vezi DEX, s.v. *premergător*; cf. DN, unde nu se indică un model străin.

⁴⁹ Vezi și FCLR, II, 197, unde se consideră că modelul îl reprezintă lat. *praescribere*, termenii paranteză fiind indicate și fr. *prescrire*, germ. *vorschreiben*.

presimți, după fr. **pressentir**: „Eu *am presimțit* că așa va să fie" (Asachi O I, 527); „Căpitanul o *presimțtr* (Heliade, O III, 383); „Veștile ce mai veniră de la Dunăre adăogară amarul inimei sale și îi pricinuiră moartea pe care el o *presimți* mai dinainte" (Bălcescu, S, 150); derivate: **presimțire**: „tresărea spăimântată de *presimțiri* sinistre" (Vlahuță, S II, 87);

prestabilit, part. vb. **prestabili**, format după fr. **preetablir**: „nu-și puteau explica această armonie *prestabilă* dintre gândirea lui proprie și viața cetelor îngerești" (Eminescu, P II, 305);

presupune, după fr. **presupposer**: „nu știa ce să *presupui*" (Heliade, O III, 272); „*presupui*nd acum tainica lor înfrățire" (Odobescu, P, 85); derivate: **presupunere**: „Și se simți mai ușurată sub farmecul acestor dulci *presupuneri*" (Vlahuță, S II, 24);

preștiință, după fr. **prescience**: „Dumnezeu însă, în marea sa bunătate și în nemărginita sa *preștiință*, a prevăzut ca însuși din excesul răului să iasă binele" (Heliade, O III, 215);

pretinde, după fr. **pretendre**: „Unii *au pretins* că imitația ar fi toată puterea poeziei" (Bolliac, O II, 47); „a crede că un om însurat are drepturi în societate, la care un neînsurat fie oricât de cinstit, nu poate nicicum *pretinde*" (Negruzzi, P, 56); „moralitatea ce *s-ar fi pretins* de la niște oameni cari luaseră armele în mâini" (Filimon, C, 205);

prevedea are mai multe sensuri, care nu se pot explica prin influența unei singure limbi⁵⁰. În primul rând, este vorba despre un cuvânt moștenit din lat. **praevidere**, cu sensul „a vedea prin, a întrevede". Apoi, în limba veche, **prevedea** este înregistrat și cu sensul „a deduce evoluția evenimentelor viitoare, a presimți, a întrezări", datorat sl. npo3p-ѠTH, care a fost calchiat. În sfârșit, se poate vorbi și despre un model francez, **prevoir**⁵¹, grație căruia rom. **prevedea** poate fi folosit și cu sensul „a specifica, a prescrie (despre legi, regulamente); a indica, a menționa". Aceste explicații, prezente în DLR, lipsesc din DEX⁵², unde **prevedea** este explicat exclusiv ca un rezultat al influenței franceze. Este adevărat că fr. **prevoir** putea să contribuie la întărirea folosirii rom. **prevedea** cu sensul „a întrezări, a presimți"; „*aprevăzut* ca însuși din excesul răului să iasă binele" (Heliade, O III, 215); „*revăz* că o să ajungem la discuțiuni violente" (Bolintineanu, ME, 136); „Ura cea mai neîmpăcată ce am asupra acestui ticălos îmi vine mai mult din *prevedere*" (Filimon, C, 23); „Astfel trăia la culmea puterii și a măririi familia răposatului Dracea armașul, și nu *prevedea* groapa ce sta căscată dinainte-i" (Odobescu, O I, 77). Unele atestări ale termenului datorat exclusiv francezei am întâlnit la A.I. Odobescu: „La noi până acum nici legea nu *prevede* nimic" (Odobescu, P, 52);

prezice, după fr. **predire**: „Să trăiască țarcă pe gard și tot bune *să* ne *prezică*" (Asachi O I, 581); „făcură pe J. J. Rousseau a *prezice* că va ieși un ce mare or straniu din insola aceasta" (Heliade, O III, 360); vezi și Eminescu, P II, 305;

⁵⁰ Cf. DEX⁵¹, unde **prevedea** este explicat exclusiv prin calc după fr. **prevoir**.

⁵¹ Vezi și FCLR, II, 196-197.

prefixul pro-2

propășire, după lat. **progredior**: „Moldovenii fac *propășiri*, strajă" (Kogălniceanu, O I, 78); „n-am decât o credință sacră, pentru care sânt gata să jertfii, în orice moment... spiritul «dreptăței» și al «justiției»: și *propășirea* neamului omenesc" (Vlahuță, S II, 106); cf. împrumutul **progres**: „neobosirea Chimiță i se pare a fi un talent rar, și se crede cu adevărat un «factor important al *progresul* național», cum zice el" (Vlahuță, S II, 108);

propune, după lat. **proponere**, fr. **proposer**: „Toți se *propun* a ții-l cum e" (Caragiale, OII, 306);

proscris < **proscrie**, românizare a fr. **proscrire**, la rândul lui o adaptare a lat. **proscribere**⁵², sau direct după fr. **proscrit**: „aceste simțimente sunt *proscrise*? (Bolintineanu, ME, 137);

provedere „grijă" < **provedea**, după fr. **pourvoir**⁵³: „al carii coș și *provederea* slujniciei, era și ardicat" (Heliade, O III, 109);

provorbă „proverb", după lat. **proverbium**, fr. **proverbe**: „Că *provorbă* te ajută-te, că Dumnezeu te va ajuta!" (Asachi OI, 602);

prefixul re-

reapărea, cf. fr. **reapparaitre**: „trec pe scenă, încungiură fondalul și *reapărea*?" (Eminescu, P II, 315);

rechema, cf. fr. **reclamer**: „celalt *recheamă*, cu mai mult instinct vânător decât Rubens, priveștiștea animată a periculoaselor vânători din pustiile prigoane Africe" (Odobescu, P, 206);

reculege (*a se* ~), după fr. **se recueillir** (DEX⁵⁴, MDA), cf. lat. **recolligere** (DN⁵⁵): „Nicăieri nu *mă reculegeam* mai bine ca în acea încăpăre îngustă și întuneacoasă" (M. Caragiale, R, 28); „Walter *se reculesese* lesne din moment de uitare de sine" (Papadat-Bengescu, D, 298);

recunoaște, după fr. **reconnaître**: „îi *recunosc* preludul care d-atâtea ori legănat pe vise, mi-alintat durerea" (Bolliac, O I, 112); „Silită de împrejurări, Țara Românească trebui în urmă să se plece, *să se recunoască* supt protecția Turciei, iar niciodată a-i fi roabă" (Bălcescu, S, 69); „Zoe nu putu *să-l recunoască* decât după vorbă" (Bolintineanu, ME, 184); „*recunosc*u într-însul pe Nicu" (Filimon, C, 46); „va *recunoște* și pe vătafu Dinu Păturică, și pe postelnicu T. și pe Costea Chioru cu toate progeniturile lor" (Ghica, O I, 159); vezi și Filimon, Petrescu, I, I, 190;

recurge, după fr. **recourir**: „am *recurs* la o barcă" (Ghica, O III, 407); Filimon, Eftimiu, N, 18;

reda, după fr. **redonner**: „iar după aceea fizionomia ciocoiului se lumina cu liniștea ce-i *redase* încrederea în sine și în dibăcia sa, el exclamă cu bucurie [...]” (Filimon, C, 43);

reduce este explicat în DEX⁵⁶ prin împrumut din lat. **reducere**, fr. **reduire**. În vreme ce DN⁵⁷ pune în fața etimonului francez mențiunea „cf". Oricum, în s

⁵² ROBERT, s.v. **proscrire**.

⁵³ Vezi FCLR, II, 203; cf. DEX⁵⁴, unde se invocă un împrumut din it. **provedere**. De fapt, faptul că derivatul **provedere** nu apare în sursa lexicografică menționată.

din urmă, pe lângă împrumut este vorba și despre calc, mai precis românizare, produsă sub influența lui **duce: jje-am redus** pe noi și țara la o bogăție aproape de sărăcie" (Bălcescu, S, 128); „va **reduce** numărul beșliilor la 850" (Ghica, O I, 182); Eminescu, P II, 315; vezi și Agârbiceanu, D, 27;

refugii, cf. fr. **refugie**: „cazac din Ucraina **refugii** din 1831" (Ghica, O I, 210); cu excepția MDA, dicționarele nu înregistrează un verb **refugi**, al cărui participiu ar putea fi **refugit**. MDA spune că **refugi** este o variantă a lui **refugia**, iar DN, înregistrează, la rândul său, varianta **refugii**, irelevantă însă aici. Dacă **refugia** este un simplu împrumut din franceză, **refugi** este un calc, partea a doua a derivatului francez fiind tradusă. În ceea ce-l privește pe **refugit**, acesta putea fi format direct după modelul amintit, nefiind exclusă proveniența sa din verbul **refugi**.

regăsi, după fr. **retrouver**: „Acei cari se **regăseau**, se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor pierduți pe câmpia de la Dudești" (Ghica, O I, 143); vezi și Eftimiu, O XVI, 9;

reieșh, după fr. **ressortir**: „cele importante să **reiasă** în relief pe primul plan" (Hasdeu, P, 198);

reieși-i apare înregistrat la Caragiale cu un sens neobișnuit, indicat de autor într-o notă de subsol: „a reuși"; atât forma, cât și sensul se explică prin it. **riuscire** „a ieși, a reuși", derivat de la **uscire** „a ieși"; faptul că niciunul dintre dicționarele românești nu înregistrează termenul ne face să credem că este vorba despre un calc accidental, apărut, probabil, doar la acest autor: „Doamnelor și domnilor, yă jur că d-acum n-ainte nu voi mai face invocări; ar fi absurd, din parte-mi, să cerc un genere, în care văd bine că nu **reies**" (Caragiale, O II, 297); „E de prisos a vă mai spune că farsa **reieși** de minune" (Caragiale, OII, 297);

reîntoarce, după fr. **retourner**. „A doua categorie erau cei sărguitori, cu venituri mai mari sau mai mici, de la părinți și de la stat, care își vedeau de carte și **se reîntorceau** în țară ingineri și medici [...]" (Eftimiu, N, 9);

reînvia, cf. fr. **revivre**: „Nu **reînvie** oare atunci cu putere în sufletul nostru glasul celei care stă chiar atunci lângă noi" (Preda, I, 172);

remușcare, după fr. **remords**: „oamenii le sânt ca o vie **remușcare** înaintea ochilor" (Heliade, O III, 207); „N-am **remușcăr**" (Eminescu, P II, 489); „Ființa ei stătea în calea vieții mele, întunecată, neîmblânzită și prigonitoare, ca o crudă și adâncă **remușcare**" (Vlahuță, S II, 30); vezi și Agârbiceanu, D, 156;

renaște, după fr. **renaître**: „Ș-amorțita mea virtute **se renaște** din mormânt" (Asachi O I, 33); „Și-n ele să **renască** ca într-o mare vie, / Cum spun că **renasc** vulturi în ape din Iordan" (Bolliac, O I, 95); „a văzut **renăscând** ca din cenușe state nouă ca Grecia, ca Belgia, România, Serbia și Bulgaria" (Ghica, OI, 111); „Sânt ei cei care **renasc** în strănepoți" (Eminescu, PII, 294);

renume, după fr. **renom**: „pentru binele nației și pentru **renumele** conlucătorilor" (Asachi O I, 480); „pentru principii strălucirea, pentru învățați **renumele**" (Eminescu, PII, 329); vezi și Eftimiu, N, 277;

renumit, după fr. **renomme**: „biografiile scurte ale autorilor celor mai **renumiți**" (Maiorescu, C I, 120);

reproduce (a se ~), după fr. **reproduire (se)**: „Iacă azi le **reproduc** în o nouă ediție" (Asachi O I, 4); „a **reproduce** un fragment dintr-o baladă națională"

(Heliade, O III, 286); „Nimeni nu ne-a **reprodus** cu acurateța instituțiile și ideile, simțimentele" (Bălcescu, S, 23); „are o metodă cu totul originală d **reproduce** în lume" (Bolintineanu, ME, 19); „geniul sau talentul au știut **reproducă** și să idealizeze instinctele" (Odobescu, P, 68); „a **reproduce** un fra dintr-o baladă națională" (Heliade, O III, 286); vezi și Eminescu, P II, 423;

resemna (a se ~), după fr. **resigner**: „M5 **resemnez** însuși la puțină st vei avea" (Bolintineanu, ME, 310); vezi și Camil Petrescu, ST, 35;

resemnare poate fi explicat prin derivare de la **resemna**, nefiind e modelarea sa direct după fr. **resignation**: urmărea din prag, cu un sur **resemnare**, toată acea desfășurare de forțe" (Eftimiu, N, 27);

resimți, după fr. **ressentir**: „acel fior de mulțumire ce **resimte** cuga inima" (Odobescu, P, 192); vezi și Eftimiu, N, 66;

restabili < re-+ **stabili**, după fr. **retablir**; cf. și lat. **restabilire**: „Am ră escadron, spre marele necaz al ordonanței care se vedea **restabilit** la oraș" (Petrescu, P P, 35);

restrânge (a se ~), după fr. (**se**) **restreindre**: „voiesc să **restrângă** pe păcătoși de ciarlatani" (Heliade, O III, 330); „în partea a doua a operei și-a re puterile" (Bolliac, O II, 28); vezi și M. Caragiale, R, 28; Eftimiu, N, 47;

reședință, românizare a fr. **residence**, după **ședea**, continuatorul lat. **sedere**: „Trecu încă o lună și primii un pachet dintr-un mic oraș al Germa **reședința** unui rege-miniatură" (Eminescu, PII, 365); vezi și Cezar Petrescu, I

retrage (a se ~), după fr. (**se**) **retirer**: „**mă voi retrage** asupra Sil (Asachi O I, 593); „Cortina tribunalului **se retrage**" (Heliade, O III, 503); „î părea că încă mai mult se **retrăsese** din lume" (Negruzzi, P, 35); „Cos Cantacuzino, din locul său de **retragere**, adesea făcea domnului obser (Bălcescu, S, 84); „Dar dac-ai ști cauza, și-ai **retrage** vorba îndată" (Bolintine ME, 37); „Ea **se retrase** în camera sa" (Bolintineanu, ME, 163); **fetrăgându** Carpați, ei își păstrară libertatea lor" (Bălcescu, S, 91); „Caragea se **retrăs** altă cameră " (Filimon, C, 27);

retrăi, cf. fr. **revivre**: alături de dumneata îmi simt tinerețea prezent **retrăiesc** pe mine însumi" (Eftimiu, N, 18);

reține (a se ~), după fr. **se retenir**: „lacrimile mele **să nu te reție**" (Asach 589); „omorau pe agalele cari voiau să-i **reție** să nu treacă Dunărea" (Ghica 139); „la luna îmi da comptul și-și **reținea** a zecea parte" (Heliade, O III, 398); fi vrut să-l întreb ce s-a întâmplat cu mine, la ce oră am venit acasă, dar **reținut**" (Eftimiu, N, 89); „a-și aduce aminte": „lângă ușă **rețin** mai ales un li mare de lut" (Holban, O, II, 190);

revedea, după fr. **revoir**: „Vlad: **Să ni revedem!** Osman: **Revederea** fe ni fie!" (Asachi O I, 594); „Cât mă voi mărita, ne vom **revedea**, însă fii în atunci, că foarte puțin vom avea atunci a ne strămtora" (Heliade, O III, 95); **să o revază** acum" (Bolliac, O II, 9); „fericirea ce simț **să te revăd**" (Bolintine ME, 79); „Ale noastre neci nu au, neci nu vor a **revedea** ceva în privința (Eminescu, P II, 353); vezi și Eftimiu, N, 15;

rezice, după fr. **redire**: „Iartă-mă, doamna mea, și, îți **rezic**, jălește-mă mă osândi" (Negruzzi, P, 36);

• **prefixul sub-** (*su-*, *subt-*, *sus-*)

subcomisie, după fr. *sous-commission*: „președintele **subcomisie**?” (Preda, 1, 102);

subconștient, după fr. *subconscient*: „avea un plan **subconștient** (Papadat-Bengescu, D, 366); „instincte pe care natura le-a lăsat să trăiască în **subconștient** (Agârbiceanu, D, 87); „Atunci mi-am spus că fără îndoială **subconștientul** meu a constatat că nu mai eram atât de oribilă de îndată ce mă exteriorizasem în acest fel” (Acterian, J, 62); „tremura în **subconștientul** lui la ideea că aceștia vor fi neapărat stăpânii de mâine” (Călinescu, B1, 293);

subînțeles, după fr. *sous-entendu* (DN,; cf. DEX², care consideră termenul ca fiind apărut independent de un model străin): „îi fixa un salariu global anual în lire sterline și alte procente, cu **subînțelesul** că trebuie să se deplaseze pe o rază mare în spațiul extrem-oriental” (Călinescu, B1, 154);

sublocotenent, după fr. *sous-lieutenant*: **Sublocotenentul** Stelian Minea și **sublocotenentul** Bogdan Cernegură nu mai au nici ei de ce să aștepte cu neastâmpăr sacul cu vești” (Cezar Petrescu, I, II, 34);

submarin, după fr. *sous-marin*: „Așa îl numeau, cu mica lor deșertăciune, clienții înăcriți ai cafenelelor din Constanța, așa precum guvizii dintre stâncile **submarine** compătimesc pe rechinul largului” (Eftimiu, N, 178);

subprefect, după fr. *sous-prefet*: „Am scris o comedie, sau cum zic francezii, «une bluette», în care mi-a plăcut să arăt un **subprefect** ignorant” (Alecsandri, S, 137);

subscrie, după lat. *subscribere*, fr. *souscrire*: „căută un copist meșter și-l puse de **subscrie** pe mitropolit” (Bălcescu, S, 71-72); „o lege care să vă oprească de **a subscrie** cele ce compuneți” (Bolintineanu, ME, 26); „am fost unul din acei cari au **subscriis** angajamentul” (Alecsandri, S, 137); „lucrătorii au **subscriis** ei între ei o sumă de bani cu care să fi cumpărat stabilimentul (Ghica, O III, 420);

subsemna, după fr. *soussigner*: „apoi uricarul, adică scriba, își **subsemna** numele undeva în coadă” (Hasdeu, P, 200);

subteran, -ă adj., s., după fr. *souterrain*: „o matcă a acestei vieți **subterane**” (Cărtărescu, O, 13); „Acolo, în visele mele, încep **subteranele**” (Cărtărescu, O, 11); „Poate că pe sub coaja orașului, ca a unei răni, existau într-adevăr **subterane**” (Cărtărescu, O, 13);

subțîmpărți (*a se ~*), cf. fr. (*se*) *subdiviser*’: „Satele de consiliu se împart și **se subțîmpart** (Heliade, O III, 390); „oameni coțți, carii **se subțîmpărtesc** în oameni cu capital, în lăieși [...]” (Kogălniceanu, OI, 67);

subtliniat „însemnat” < **subtlinia**, format după fr. *soulligner*: „Un român **subtliniat** îl urcă la cer prin critica sa” (Heliade, O III, 257);

subtscrie, după lat. *subscribere*, fr. *souscrire*: „nu voiește a **subtscrie**” (Heliade, O III, 444);

supune, după lat. *supponere*: „legile lumii materiale la care este **supus**” (Bolintineanu, ME, 640); „îi dezbărați de viața leneșă a nu se **supune** la greutățile unei cariere” (Heliade, O III, 51); „să mă **supun** în sfârșit și eu prețioasei și puțin urmatei povețe a lui Orațiu” (Odobescu, P, 180);

DEX, nu indică un model străin.

surâde, după fr. *sourire*: „nu **surâde** niciodată decât cu amărăciune” (Heliade, O III, 141); **jurâz** de milă de câte ori îmi vorbești de dânsul” (Bolliac, O I, 14); **jurăd** cu maliție bărbații” (Bolintineanu, ME, 128); „îi zise **surâzând**” (Filimon, C, 73); „despicau spațiul ca niște săgeți de lumină și, **surâzând**, mă atingea” (Delavrancea, N, 167); „Aceasta nu-mi **surâdea** deloc” (Vlahuță, S II, 35); v. **surâde** (Eminescu, PII, 283; (Ghica, O III, 398);

surâs, după fr. *sourire*: **jurâs** amar” (Heliade, O III, 89); acel **surâs** ce strălucire a aprins în mine acea flacără binefăcătoare a amorului” (Vlahuță, S II, 332); vezi și Eftimiu, O XVI, 7;

suscrie, calc parțial după fr. *souscrire*, din care nu s-a tradus decât cu două parte, prima fiind împrumutată și redată conform pronunției din franceză: **suscriu** eu singur în cărțile ce tipăresc” (Heliade, O III, 241); „în fine, se **suscriu** polița” (Heliade, O III, 444); „ei era foarte slabi și peste puțin se văzură să **suscrie** la legile cele mai aspre” (Bălcescu, S, 94); „le aduse o condică să-și **suscrie** fiecare persoană numele” (Bolintineanu, ME, 226); cf. varianta literară **subscrie** consemnată mai sus;

susemna, după fr. *soussigner*: „principele străin este respins de puterile **susemnat** tractatul din Paris” (Heliade, O III, 304); „Trimite cineva un avocatură procură spre a **susemna** în locul său” (idem, 314); cf. varianta literară **subscrie** consemnată mai sus;

sustrage, după fr. *soustraire*: „Pentru a mă **sustrage** de la toate mulțămii, îmi sânt atât de neplăcute am făcut acel mic scandal” (Eminescu, P II, 464); vezi și Papadat-Bengescu, D, 302; Călinescu, B1, 80;

susține, după fr. *soutenir*: „Rușine pe națiunea întreagă, care totdeauna **susținut** librării săi adevărați...” (Heliade, O III, 403); „Chioșc **susținut** de stâlpi” (Bălcescu, S, 172); „Dacă lumea trăiește, dacă armonia **se susține** e prin pricina” (Bolintineanu, ME, 65); „nu au cruțat nici intriga, nici clevetirea, pe care ajunge sau pentru a se **susține** la putere sau la favoare” (Ghica, O I, 14); **susținută** de toate părțile cu ghizduri de lemn” (Filimon, C, 220); „să **susțină** acel bătrân poet” (Eminescu, P II, 375);

prefixul super-

superpune, după fr. *superposer*: **juperpunea** în două și trei caturi diferite litere ale unui cuvânt” (Filimon, C, 121);

prefixul supra-

supraadăugat < **supraadăuga**, după fr. *surajouter*: „Spatele, cât îl poți vedea, purta triumphiurile omoplaților, încât ele păreau două plăci **supraadăugate**” (Cărtărescu, O, 26);

supraalimentație, după fr. *suralimentation*: „Se vede că **supraalimentația** oricât de rațională, dădu peste cap balanța organismului lui Contescu” (Călinescu, B1, 645);

supraevalua, după fr. *surevaluer*: „**Te-am supraevaluat**, Mouthy. Tu răstălmăc pe volan n-ai putut să-l zăpăcești atât cât a făcut-o domnișoara Coremati, stână fetiță cu mâinile pe genunchi” (Camil Petrescu, P P, 95);

suprafață, după fr. *surface*: „marea, a cărei *suprafață* era ruptă pe ici pe colea de câte-un colț de stâncă ce ieșea de sub apă" (Eminescu, P II, 321); *suprafața* unui lan de grâu" (Ghica, O III, 415);

supraîncarcă, după fr. *surcharger*: „deficitul aceluia principiu vital nou, care a operat la pubertate mai puternic în fata mică, dizgrațioasă, decât în cea frumoasă, *supraîncărcând-o* cu electricitate feminină (Ibrăileanu, A, 99);

supranatural, după fr. *supernaturel*: „ademenitor pentru că [era] *supranaturaT'*" (Eminescu, P II, 532);

supranume, după fr. *surnom*: „acum nu aștepta decât rangul de vtorii-vistier drept plata ostenețelor sale și *supranumele* de «bulucci-boier», pentru multele șiretlicuri și încurcături ce făcea" (Filimon, C, 46); „Vru să-și dea și un *supranume* tot românesc" (Heliade, O III, 397);

supranumit < *supranumi*, după fr. *surnommer*, it. *soprannominare*: „Prinț de Conde *supranumit* marele" (Cezar Petrescu, PG, 110); „Istrate Mavrodin, *supranumit* «omul cu trei peruci»" (Eftimiu, N, 173);

supraom, după germ. *Übermensch* (creație a filozofului Nietzsche), fr. *surhomme*, it. *superuomo*: „Am venit să te umflam din pat și să te sărbătorim, lămuri *supraomul* cu catastiful aniversărilor în buzunar" (Cezar Petrescu, PG, 87);

supraomenesc, după fr. *surhumain*, it. *soprumano*: „Să fi avut, oare, puteri *supraomenești?*" (Tudoran, F.R., 21); „încordare *supraomenească*" (Eftimiu, N, 148); cf. împrumutul *suprauman*;

suprapământesc, după fr. *surterrestre*: „îngeri de-o frumusețe *suprapământescă*" (Eminescu, P II, 388);

supraprinde, după fr. *surprendre*: „acele divine ineme ce știam a le *supraprinde* și a le cânta altădată" (Heliade, O III, 438);

suprapus < *suprapune*, după fr. *superposer*, cf. lat. *superponere*: „Gaittany trăia în sfere *suprapuse*" (Călinescu, Bl, 22);

supraumană, după fr. *surhumain*, *-e*: „furie *supraumană*" (Eminescu, P II, 401); „fericire *supraumană*" (Preda, I, 47);

supraveghea, după fr. *surveiller*. „Ascultă, Elviro, nu crezi că e necesar să *supraveghezi* pe Pica?" (Călinescu, Bl, 30); „în sfârșit, Mouthy s-a potolit puțin... Ghenovicescu o *supraveghea* însă" (Camil Petrescu, P P, 95);

supraviețui, după fr. *survivre*: „pe cei cari *supraviețuiau* după această barbară și periculoasă operațiune îi vindeau la turci pentru paza haremurilor" (Ghica, O I, 281); vezi și M. Caragiale, C, 69; Cezar Petrescu, PG, 93;

supraviețuitor, după fr. *survivant*: „ultimii *supraviețuitori* ai unei rase osândite pieirii" (Cezar Petrescu, PG, 59);

prefixul sur- (sir-)

sirnume, după fr. *surnom*: „lumea îi dete *sirnumele* ironic de «modestui răpitor»" (Bolintineanu, ME, 171);

surfață, după fr. *surface*: „*Surfața* lacului" (Bolintineanu, ME, 224);

surprinde, românzare a fr. *surprendre*, după rom. *prinde*: „acele scene *surprinse*" (Bolliac, O II, 42); „Ei vor să mă *surprinză*" (Bolintineanu, ME, 278); „*surprins* unele din cugetările care-l preocupau în genere" (Eminescu, P II⁴ 283); „Se întoarce și-mi *surprinse* privirea" (Vlahuță, S II, 34);

surveghea, după fr. *surveiller*: „să *survegheze* mișcările și faptele lui" (Ghica, O I, 174); *survegheare*: „o administrațiune și o *survegheare* contabilitate atât de complicată, mi se părea mie că echivala cu o imposibil" (Ghica, O III, 418);

prefixele trans-, tra, tre-

tradusă < *traduce*, după fr. *traduire*⁵⁵: „*tradusă* din elinește" (Filimon, C); *transcrie*, românzare a fr. *transcrire*, după *scrie*: 1. „a copia": „ci *transcriam*" (Eminescu, P II, 548); 2. (jur.) „a înscrie, a copia un act în registru public special": „A scăpat nu știu cum, învoindu-se cu cea din *transcrie* divorțul" (Călinescu, Bl, 313);

transpărea, după fr. *transparaître*: „Prin hainele argintoase îi *transpăreau* membrele ușoare" (Eminescu, P II, 303); vezi și Cărtărescu, O, 15;

transpune, după fr. *transposer*, cf. și lat. *transponere*⁵⁶: „*transpunea* spectatorul, prin arta scenarie, cu toate iluziile sale, în epoha evenimentelor" (Asachi O I, 482); „semnul ce-i în stare a te *transpune* în adâncimile suferinței" (Eminescu, P II, 290); vezi și Acterian, J, 93;

tresări, după fr. *tressaillir*: „Câte inimi nu *tresar* la suvenirea ta" (Bălcescu, O I, 145); „Oh!, cum mi-a *tresărit* inima!" (Delavrancea, N, 177); „tu *tresari* de vorbă" (Bolintineanu, ME, 272); „Și *tresări*, cătând sperios la mine" (Vlahuță, SII, 27);

2.1.2. Calcuri la derivate cu sufixe

sufixul -a

înainta, cf. fr. *avancer*: „sabia mea are două tăiușuri, *înaintându-se* retrăgându-mă" (Asachi OI, 591);

sufixul -adă

fațadă, după fr. *façade*: „aceasta este tripla deviză ce va fi întinsă pe *fațadele* zidirii ce se proiectează, precum pe *fațada* infernului lui Dan" (Hasdeu, P, 348); vezi și Camil Petrescu, P P, 99;

sufixul -agiu

limbagiu, după it. *linguaggio*, fr. *langage*: „un *limbagiu* care îi era cunoscut" (Bolintineanu, ME, 133); „un *limbagiu* care îi era cunoscut" (Bolintineanu, ME, 133); „De unde-ai învățat acest *limbagiu*, Ieronim" (Eminescu, P II, 341); *limbagiu*" (Holban, O, II, 182);

sufixul -al

fundal, românzare a it. *fondale*, după *fund*: „Vântul îi flutura părul și silueta i se profila pe un *fundal* nelegat de pământ, ei i se păru că seamănă cu o siluetă din vis" (Tudoran, F.R., 30);

mormântal, *-ă*, după fr. *tombal*, *-e*: „începu a zice cu un glas sărbătorit *mormântal*" (Negruzzi, P, 186); „tăcere *mormântală*" (Filimon, C, 178); *mormântală*" (Filimon, C, 223);

⁵⁵ Nu este exclus un împrumut din lat. *traducere*.

⁵⁶ FCLR, II, 248.

pumnal, după it. **pugnale**, derivat de la **pugno** „pumn”: „pe urmă a scos un **pumnal** și un revolver" (Caragiale, O II, 151); vezi și Călinescu, Bl 261; Rebreanu, AE, 26;

punctual, românizare a fr. **ponctuel**, după **punct**: „Sânt cea mai **punctuală** din toate, ajung cu un sfert de oră mai devreme" (Preda, I, 146);

semnal, după fr. **signal**; cf. it. **segnale**: „O zi atât de fericită în tot anul să o serbăm cu bucurie, ca **semnal** de dizrușenie, ogur de unire" (Asachi O I, 587); „Disparițiunea șefului a fost **semnalul** desfacerii oștirea românești" (Ghica, O I, 177); „asta să fie un **semnal** pentru mine?" (Eminescu, PII, 349);

senșual, după fr. **sensuel**, lat. **sensualis**: „incriminând amorul pe care îl numește **senșua**" (Bolintineanu, ME, 188);

simțimântal, după fr. **sentimental**: „- Este prea **simțimântar** (Bolintineanu ME, 205);

sufixul -ar

focar, după fr. **foyer**: „elipse în cari Soarele ocupă unul din **focart** (Ghica, O III, 23); vezi și Călinescu, Bl, 637; Rebreanu, AE, 10;

semnatar, românizare a fr. **signataire**, după **semna**: „era tocmai dispus a întreba cine e **semnatarul** (Călinescu, Bl, 98);

unghiular, după lat. **angularis**, fr. **angulaire**: „După ce m-a primit, cu gesturi **unghiulare** și cu o bucurie rece de matematician, deși reală, Timotin m-a lăsat singur" (Ibrăileanu, A, 98);

ziar; DEX, indică formarea acestui termen din **zi** + **-ar**, după it. **diario**, în vreme ce[^] DLR și MDA invocă un model multiplu, italian: **giornale** și francez: **journal**. În situația din urmă calcul este imperfect, dat fiind faptul că modelele străine conțin sufixul **-ale**, respectiv **-al**: „Ce e nu mai puțin remarcabil, este indiferența șefului redacțiunii pentru articoli ce i se trimit de aiurea și cari ocupă în **ziar** paginile a doua și a treia" (Hasdeu, P, 328); „mă întâlnisem cu Armând Carrel, redactorul, capul **ziarului** «Le National»" (Ghica, O I, 210); vezi și Călinescu, Bl, 137; Holban, O, II, 193;

ziarist, după it. **diarista**^{*}; cf. și **fx. journaliste**: „Pentru a fi **ziarist** sau, cum se zice, publicist, românul nu are zor de nimic, nici chiar de gramatică" (Hasdeu, P, 324); „Vei avea un frumos viitor ca **ziarist** român" (Caragiale, O II, 73);

sufixul -at

catifelat, după fr. **veloute**: „Mâinile ei albe și **catifelte**" (Papadat-Bengescu, FD, 7); „Cuvântul său, când amintea o mâncare ori o băutură vrednice de pomenire, devenea onctuos ca un sos **catifelat**" (Cezar Petrescu, PG, 93); „voce clară, **catifelată**" (Agârbiceanu, D, 55); „Fire de păianjen mă învăluiau, servindu-mi drept cel mai **catifelat** ascensor" (Eftimiu, N, 85); „Cu chenar de lemn negru, l-am fixat pe peretele din fața patului pentru că roșul fraged și **catifelat** al petalelor îmi limpezește privirea somnoroasă dimineața când mă scol" (Camil Petrescu, P P, 26);

Ipoieza unei influențe italiene este avansată în DN, s.v. semnal.

**** Model indicat în DEX, s.v. ziarist; cf. DLR și MDA, unde se consideră că la baza acestui calc se află fr. journaliste.**

„ochii se deschideau **catifelațr** (Holban, O, 11,181); „pielea ta e **catifelată**, c nu-ți închipui că există o catifea atât de fină" (Tudoran, F.R., 43);

cruciat, după fr. **croise**: „numai în lumea din care venisem eu și cu l **cruciații** de odinioară putuseră fi niște adevărați războinici" (Preda, I, 282);

crucificat, substantiv rezultat prin schimbarea valorii gramaticale a participiului **a crucifica**, format după fr. **crucifier**, sau calchiat direct după substantivul fr. **crucifie** < **crucifier**: „în nopțile de vară, însă, mă distram imaginându-mi că **crucificat** cu cunună de spini pe creștet" (Cărtărescu, O, 10);

domniat „domeniu", românizare a it. **dominato** după **domn**; „E un rezultat moarte între aceste două principie, și până a-l descrie cu istoria în mână, tr prin toate epokele ambelor **domniate**, cată mai întâi a arăta ce a fost și ma boierul și ce este ciocoiul" (Heliade, O III, 186); „să s-aducă până la 10 mi de nemți să colonize ambele **domniate**" (Heliade, O III, 311);

pătrat (pătrat) derivat de la **patru**, după lat. **quadratus**, it. **quadrato**, **Quadrat**, în a căror structură a fost recunoscută rădăcina lat. **quattuor**; contin română, **quattor** a dat **patru**: „aceste lucruri **pătrate**" (Filimon, C, 10); „se p desface și întoarce astfel încât reprezentau un **pătrat** îndoit" (Eminescu, P II, vezi și Camil Petrescu, P P, 98);

sufixul -arie⁹⁹

pânzărie „șesătură"⁶⁰, după fr. **toz7m'e,tissu de toile**⁶¹: „Părea căm **pânzărie** întinsă și verde presărată cu buchete de flori felurite" (Eminescu, 460); „în căldura arzătoare, ce acoperea c-o **pânzărie** diafană câmpiile de (Eminescu, P II, 465);

visărie, cf. fr. **reverie**⁶²: „Pierdut în **visării** fără fine, părea că fiecare flo fiecare stea e sor cu mine" (Eminescu, P II, 381); „plăcutele **visării** ale amo (Eminescu, P II, 402); cf. împrumutul **reverie**: „mă deșteptai din **reveria** (Eminescu, P II, 360);

sufixul -ătate

seninătate, după fr. **serenite**; cf. și lat. **serenitas**⁶³: „Și știți pentru c imperatorului era **seninătate**" (Heliade, O III, 235); „va fi o viață de tineret amor, de **seninătate**" (Bolintineanu, ME, 311); „**seninătatea** adânc-alba cerului" (Eminescu, P II, 321); vezi și M. Caragiale, C, 55; (Cezar Petrescu, 86); vezi și Eftimiu, N, 217; (Eftimiu, P, 34);

sufixul -ător

coborător, cf. fr. **descendant**: „**coborătorii** acestor romani își cred sarcina de a așeza gîntea română pe bazele civilizațiunii" (Măiorescu, C I, 14

⁹⁹ Pentru acest sufix vezi Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *română contemporană. Vocabularul*, ediție revizuită și adăugită, București, 1985, 219.

⁶⁰ CF. DEX., unde se înregistrează numai sensul „cantitate mare de pânză", impropriu în contextul citat aici.

⁶¹ LEXIS, s.v. *toile*.

⁶² în DLR nu este considerat calc, în vreme ce în DEX nu este înregistrat.

⁶³ în legătură cu acest calc, vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. sunt respinse alte soluții etimologice întâlnite în dicționare.

creșcător s. „educator”, după fr. *educateur*, **-trice**, derivat de la *educer*: „*Creșcătoarea* lor, în devotismul ei, credea că ar face mare serviciu lui Dumnezeu ademenindu-și nepoatele la viața monahală” (Bolintineanu, ME, 54);

curgător „curent”, cf. fr. *courant*: „anafora de 27 ale *curgătoarei* luni sept” (Filimon, C, 172);

începător, cf. fr. *inițial*, **-e**, lat. *initialis*: „Ele sânt în multe priviri necomplete, ca toate lucrările *începătoare*” (Asachi O I, 4);

tundător „persoană care tunde”, după fr. *tondeur*, derivat de la *tondre*: „au suferit foarfecă cenzurei mai rău decât oaia foarfecă *tundătorului*” (Heliade, O III, 54);

sufixul -ătură

semnătură, după fr. *signature*⁶⁵: „Ajunse la *semnătură*” (Eminescu, P II, 309);

sufixul -bil

amicabil, după fr. *amiable*⁶⁶, nefiind exclus împrumutul din lat. *amicabilis*⁶⁷: „mă-ntreabă numai, precum un dascăl pe eleva lui, *amicabil*, însă destul de rece: «Adevărat vorbești?»” (Eminescu, PII, 335);

auzibil, după fr. *audible*, lat. *audibilis*: „Horcăitul respirației se amesteca cu al motorului, dar uneori era *auzibil*” (Papadat-Bengescu, D, 467); nu apare în DA, în vreme ce M D A înregistrează numai dubletul *audibil*;

domnibil „care poate fi dominat”, cf. it. *dominabile*: „și noi, românii, să voim ca d-alătura cu 5 milioane de români generoși și *domnibili*, să facem să s-aducă până la 10 milioane de nemți” (Heliade, O III, 311);

simțibil, după fr. *sensible*: „Limbajul acesta testimonează că *simțibilul* amor și-au stabilit lucrătoria [...]” (Negruzzi, P, 145);

sufixul -eală

negreală „cerneală”, după sl. нркННАО: „îndată am gătit caiete, condeie nouă, *negreală* bună, nimic n-am uitat” (Negruzzi, P, 5);

sufixul -esc

călăresc adj. (înv.), cf. fr. *cavalier*, **-ere**, „desinvolve jusqu'à la grossierete; sans gene”: „n-are niciun aer *călăresc*” (Negruzzi, P, 30);

ceresc, după fr. *celeste*: „am trebuință de iertarea ta, o, copilă *cerească!*” (Bolintineanu, ME, 79);

sufixul -ește

călărește adv. „cu impertinență, cu aroganță; (în mod) îndrăzneț”, după fr. *cavalièrement*, model indicat chiar de către Negruzzi, la care am întâlnit acest cuvânt, în paranteză: „Vara mea luă brațul bărbatului său, iar eu, făcându-mi loc printre dame cam *călărește (cavalièrement)*, călcând pe bătăturile moșnegilor ” (Negruzzi, P, 28).

⁶⁵ 9'-° E X, unde nu se indică un model străin pentru acest termen.

În franceză este vorba tot despre un calc apărut sub influența lat. *amicabilis*, derivat de la *amicus* (LEXIS, s.v. *amiable*).

DA consideră că este vorba despre un împrumut din latină care putea fi influențat de germ. *freundlich, freundschaftlich*.

sufixul -ic

faptic, după germ. *tatsächlich* (derivat de la *Tatsache* „fapt”), (*PaKmmecKUu*”: „Argumentele *faptice* sânt și ele nenumărate” (Camil Petrescu, P, 83);

sufixul -ie

cărturărie „bibliotecă”⁶⁸, după fr. *librairie*: „se puseră unii bunioară traduce vorba greacă *biblion* în Biblie, libru *flivre* franț., ce se distinge din *car* *cărturărilor* le ziseră librării” (Heliade, O III, 395);

juneție, cf. fr. *jeunesse*: „am aruncat în foc fără milă o mulțime de s eboșuri ale unei fugoase imaginații de *juneție*” (Bolliac, OII, 23);

orășenie, cf. fr. *bourgeoisie*, un derivat de *bourgeois*⁶⁹ „orășean”, în stru ambelor derivate franțuzești recunoscându-se tema *bourg* „oraș”. Este posibil și un model german *Burgertum*, dat fiind faptul că pentru un derivat din ac familie, *orășenesc*, Bălcescu indică în paranteză germ. *Burger*. De asemenea este exclusă influența it. *borghesia*: „înlățarea fanarioților la putere avu cu caracterul *orășeniei* în apusul Europei”⁷⁰ (Bălcescu, S, 132); „într-adevăr această ochire istorică văzurăm că statul din «domnesc» sau absolut s-a «boieresc» sau aristocratic, apoi «fanariot» sau *orășenesc (burger)*” (Bălcescu, S, 132);

președinție, derivat de la *președinte*, independent sau după fr. *presidence* a clădit palatul Ministerului de Externe, care se ridica la capul podului, acolo este *Președinția Consiliului de Miniștri*” (Eftimiu, N, 55);

semnificație, românzare a fr. *signification*, lat. *significatio*, **-onis**: „fă mână un gest cu *semnificația* «v-am spus că Ioanide e plin de spirit” (Călin B1, 15);

sufixul -ier

ușier, după it. *usciera*, fr. *huissier*: „au părăsit meseria și s-au funcționari, - *ușieri* pe la ministere” (Ghica, O III, 414); „și-i spuse *ușierul* poftească să între” (Agârbiceanu, D, 166);

sufixul -ieră

fructieră, după fr. *fruitiere*: „Chelnerul aduse două *fructiere* cu struguri Constantinopol, piersici și pere” (Cezar Petrescu, I, I, 4);

sufixul -ime

întăime, cf. fr. *primaute*: „cu dreptul este a nu li se refuza îngăduința privirea *întăimei* cuprinse în astă culegere” (Asachi O I, 7); același model a gă aparitia lui *întăietate*;

⁶⁷ O amplă discuție privitoare la acest calc se întâlnește la Hristea, PE, 192-194. A semnalată și existența germ. *faktisch*, despre care autorul spune că „la rigoare cuvântul românesc mai putea fi considerat și o «românzare» a acestuia (sufixul german *-isch* a fost aproape întotdeauna redat în românește prin *-ic*” (p. 193). În acest sens, germ. *illusorisch* a devenit în română *iluzor*.

⁶⁸ Sens neatestat în DA.

⁶⁹ Vezi LEXIS, s.v. *bourgeoisie*.

⁷⁰ Explicația acestui termen este oferită chiar de către Bălcescu într-o notă de subsol: „sensul de burghezie”.

⁷¹ Vezi TDRG, s.v. *ușier*.

viitorime „posteritate”, cf. rus. *nomoMcmeo* (< *nomoM* „apoi, pe urmă” + *-cmeo*), definit în dicționarul lui Ojegov⁷²: „ноТOMKH, JIIIO·H noaneaiomHX noKOJieHHH” („descendenți, oameni ai generației următoare”); este un calc aproximativ în ceea ce privește echivalența dintre cele două rădăcini, românească și rusească. În favoarea calculului⁷³ și împotriva formării independente în limbă pledează faptul că termenul nu este înregistrat mai devreme de secolul al XIX-lea, DLR oferind atestări numai din această perioadă. Totodată, acest termen efemer apare atestat într-o perioadă în care se producea influența rusă. Din punct de vedere formal, termenul românesc este mai apropiat de rus. *dydyuŋocmb* < *bydyuŋuu* „viitor” + *-ocmb*, de care pare însă a se distanța semantic, acesta din urmă fiind definit de Ojegov⁷⁴ prin: „cocTOHHHe, nanoHceHHHe Koro-nero-H. B 6y/rymeM”; „ă arăți poeziilor din **viitorime** poteca cea bună” (Odobescu, P, 21);

sufixul -ință

ședință, după fr. *seance*. În franceză *seance* este un derivat de la participiul prezent al verbului *seoir* și anume *seant*. În ceea ce-l privește pe *seoir* originea acestuia este în lat. *sedere* > rom. *șede*⁷⁵. „**Ședințele** Divanului înalt” (Ghica, O III, 438);

sufixul -ism

creștinism, după fr. *christianisme*: „**Creștinismul** și, în urmă, Revoluțiunea franceză de la 1789 au proclamat și au realizat egalitatea drepturilor” (Ghica, O I, 236); „Istoria veche era pentru el o pregătire la **creștinism**” (Eminescu, P II, 537);

simțualism, după fr. *sensualisme*: „un **simțualism** ce nu are nici facultatea de a forma gustul” (Bolintineanu, ME, 279);

sufixul -ist

simțualist, după fr. *sensualiste*: „Către acestea românii sânt **simțualişti**” (Bolintineanu, ME, 279);

sufixul -istic

limbistic, după fr. *linguistique*⁷⁶: „Nu poate exista o mai urâtă dihanie **limbistică** decât aceea ce resună în sala teatrului din noua Capitală” (Alecsandri, S, 151); „este de opinie că erorile **limbistice** criticate de noi sânt numai niște «bagatele»” (Măiorescu, C I, 145); „această onoare și demnitate personală [...] nu poate face [...] din limba lui Pumnul un adevăr **limbistic**” (Măiorescu, C I, 140);

sufixul -ișag

furțișag, după magh. *tolvajság*: „Dumnezeu să ne ferească de **furțișag**” (Heliade, O III, 482);

⁷² S. I. Ojegov, *CnoepbpyccKozo H3biKa*, Moscova, 1989, s.v. *nomoMcmeo*.

Cf. DLR, s.v., unde, pentru originea acestui termen, se indică *viitor* + *-ime*, fără altă precizare, autorii considerându-l astfel un derivat apărut independent de vreun model străin.

⁷³ S. I. Ojegov, *op. cit.*, s.v. *dydyuŋocmb*.

⁷⁴ În legătură cu acest cuvânt, vezi și Pușcariu, LR, I, 401.

⁷⁵ Cf. MDA, s.v. *limbistic*, unde nu se indică un model străin.

sufixul -itate

fieritate, după lat. *feritas*, *-atis* (derivat de la *fera* > rom. *fiară*): „cu **fieritatea** caracterului său, se înspăimântă” (Filimon, C, 215);

fierozitate, cf. fr. *ferocite*: „cu multă **fierozitate** alergară a reînnoi a” (Bălcescu, S, 245);

prețiozitate, românizare a fr. *preciosite*, după rom. *preț*: *preț* nepotrivită între doi iubiți care nu s-au văzut de atâta vreme” (Holban, O, II, 2);

siguritate, cf. fr. *securite*, lat. *securitas*, *-atis*: „Dar a fâgăduit cai pe sănătate în vite, ploaie la soroace, **siguritate** în case și pe drumuri” (Ghica, 224); la baza termenului franțuzesc se află lat. *securitas*, un derivat de la *securus* „sigur”⁷⁷. Mai mult decât atât, franceza are, la rândul său, un calc după *securitas*. Este vorba despre *surete*⁷⁸, derivat de la *sur*, care traduce lat. *securus*.

noutate „știre”, românizare a lat. *novitas*, *-atem*, it. *novità*, fr. *nouveauté* după *nou*: „Sterilitatea unor **noutăți** în adevăr importante împinge vrând-ne mai toate ziarele române [...] a se preocupa cu multă gravitate de călătoria M. Sale” (Hasdeu, P, 351); cu același sens, **noutate** apare și mai târziu, în secolul XX-lea: „Dragul meu, e o **noutate** puțin cam veche. Ultima **noutate** e că exar încep la 1 iunie” (Acterian, J, 95);

sufixul -iv

semnificativ e o românizare a fr. *significatif* it. *significativo*⁷⁹: „se **semnificativ** la el” (Eminescu, P II, 304); vezi și Călinescu, Bl, 310;

sufixul -ment (-mânt)

așzământ, după fr. *etablissement*: „Cunoscând deci cât este de însemnătate un asemenea **așzământ**, doritorii de luminarea compatrioților [...] s-au întrunit mine spre a urzi un teatru național” (Asachi O I, 475);

liniament, românizare a fr. *lineament*, după *linie*: „Mă voi mărita consemna, în **liniamentele** lor generale, unele din faptele sale cele mai importante” (Caragiale, O II, 112);

semnalment, românizare a fr. *signalement*, după *semnal*: „Conșescu lu **semnalmentele** în carnet” (Călinescu, Bl, 101);

simțimânt, **simțiment**, **simțământ**, **simțemânt**, **simțimânt**, **simțiment**, după fr. *sentiment*⁸⁰: „**simțimânt**-divin” (Bolintineanu, ME, 188); **jimțimente** de simțimânt” (Bolintineanu, ME, 125); „Este scris ca să nu cunosc acest **simțimânt**” (Bolintineanu, ME, 19); „un **simțiment** în inima lui este o poezie” (Bolintineanu, ME, 24); **jsimțimântul** natal” (Măiorescu, C I, 74); „făcuse să dispară **simțemânt** de iubire” (Ghica, O I, 141); „nu putea să escite niciun **simțământ**” (Ghica, O I, 141);

⁷⁷ Vezi, în acest sens, LEXIS, ROBERT s.v. *securite*.

⁷⁸ Vezi ROBERT, s.v.

⁷⁹ În legătură cu acest calc, vezi Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 344, precum și N. A. Ursu, Ursu, *op. cit.*, p. 303. Cf. DEX., sv *noutate*, unde, pe lângă etimonul latinesc, este înregistrat și fr. *nouvelle*.

⁸⁰ Vezi Mioara Avram, *Contribuții la studierea derivării cu -iv*, în SMFC IV, p. 92-93.

⁸¹ Vezi și Ana Goldiș Poalelungi, *Despre istoricul pătrunderii cuvântului «sentiment» în limba română*, în LL, XXVI, 1970, p. 71-83.

mine" (Eminescu, P II, 393); „ce *simțemânt* ni rămâne pentru acest interval al ștergerii?" (Eminescu, P II, 498); *simțământ* (M. Caragiale, C, 59); vezi și Călinescu, B1, 320; Papadat-Bengescu, D, 347; *simțimânt* (M. Caragiale, R, 33);

sufixul-os

aburos, după fr. *vapoureux*, traducând pe *vapeur* prin *abur*, la care a fost adăugat sufixul *-os*, corespunzător fr. *-eux*; întâlnit la Odobescu: „Tânăra fecioară se arată cu conciu semănat cu diamanturi, cu *aburosul* zavon de filaliu"; sau la Alecsandri: „Torente curg în *văile-aburoase*"*;

plângeroasă, cf. fr. *pleureur*, *-euse*: „Vocea sa era frântă, *plângeroasă* și amorțită de durere" (Eminescu, P II, 371);

sufixul-re

domnire s-a format imitând fr. *domination*: „Se întoarnă sânte drituri, ce-s odoare unui neam / Spre a căroră *domnire* de mult rugi noi înălțăm" (Asachi O I, 15); „Lasă gingașei Vineri și dulcelor ei dezmiardări, întregă *domnirea* lumii" (Odobescu, P, 23); în structura derivatului francez a fost recunoscut verbul *dominer*, tradus prin *domni*, sufixul *-re* corespunzând fr. *-tion*.

semnalizare, după fr. *signalisation*, prin recunoașterea rădăcinii lat. *signum* > rom. *semm*, sau derivat intern de la *semnaliza*, românizare a fr. *signaliser*; cf. și germ. *signalisieren*: „făcându-i *semnalizări* disperate de la masa berăriei" (Cezar Petrescu, PG, 144);

sufixul-tor

dănțuitor, după fr. *dansantes*: „Soirees dansantes (Adunări *dănțuitoare*)" (Kogălniceanu, O I, 34);

luminator, cf. rus. *unmoMUHamop*: „Poate ar fi fost gata să facă o nebunie, să fugă de acasă sau să se spânzure de *luminator*, dacă n-ar fi avuf într-uns presimțirea că trebuie să vină o izbăvire" (Tudoran, F.R., 51);

mijlocitor „persoană, guvern care mijlocește o înțelegere între două părți adverse; mediator" reprezintă, în opinia noastră, o traducere fidelă a lat. *mediator*. Atât DLR, cât și DEX, explică această unitate lexicală ca fiind un derivat de la *mijloci* + *-tor*, independentă de un model străin. În DEX, i se atribuie sensul „persoană care mijlocește; intermediar, samsar, misit". Atestarea acestui termen cu înțelesul specific neologismului *mediator* se înregistrează, potrn DLR, ia începutul secolului al XVIII-lea, ceea ce ne determină să presupunem . ^ b situați: de acest gen, *mijlocitor* reprezintă un calc după lat. *mediator*, a căru. rădăcină, *medium*, a fost tradusă prin *mijloc*: „Se hotărî dar a să deschide ur ongres pe Dunăre la Șistov. Prusia, Olanda și Englitera, care povățuiseră pacea si intraseră *mijlocitoare*, trimiseră acolo fiecare câte un ministru" (Bălcescu, S, 68),

mișcător „emoționant", cf. fr. *emouvant*: „Toate dădeau clipelor aceiora o măreție...mișcătoare" (Vlahuță, R P, 23); „cuvinte *mișcătoare*" (M. Caragiale, C 46); „Supunerea Lenorei îi părea *mișcătoare*" (Papadat-Bengescu, D, 344);

Cf. DA, s.v. *aburos*.

simțitor, cf. fr. *sensoriel*, *-elle*: „Nu este așa că Dumnezeu știe să pedepse bine, să izbească bine, că cunoaște partea *simțitoare* a orce egoism, a orce patimă?" (Bălcescu, S, 128);

sufixul-ui

lănțuit < *lănțui*, după fr. *enchaîner*: „evenimente care nu au raport direct cu ideea primă, dar la care ajunge printr-un șir de reminiscențe *lănțuite* una de alta" (Ghica, O III, 405);

sufixul-ură

trăsură „trăsătură, element caracteristic" < *tras*, part. vb. *trage* + *-ură*. fr. *trăit* < lat. *tradus* < lat. *trahere* „a trage": „acțiunea de a trage; el caracteristic al unei persoane sau al unui lucru"³³: „Aflarăm acum în urmă de *trăsură* de caracter în adevăr român, care face onoare și soldaților, și (Heliade, O III, 325); „dar plastica nu era în stare încă să desemne nicio *trăsătură* lor" (Bolliac, O II, 44); vezi și expresia *a avea trăsături fine, regulate, delicatesc* după fr. *avoir des traits fins, reguliers, delicats...*

trăsătură (M. Caragiale, C, 47).

*

Uneori calcul presupune românizarea rădăcinii, urmată de o adaptare sau împrumut al părții finale a cuvântului străin:

camerad, românizare a fr. *camarade*, împrumutat din sp. *camarada*, de la *camara* „cameră": „Cam înspre ziuă îmi veni somn și mie și mă trântii unul din *camerazii* mei" (Eminescu, P II, 372); „mă simțeam fericit ca un asupra acelor *camerazi* horăinzi" (Eminescu, P II, 381); cf. împr. *camarad* „Coriolan trebuia să ajungă în fruntea *camarazilor* lui" (Caragiale, O II, 103);

curtezană, românizare a fr. *courtisane*, după *curte*: „Avea sau nu legătură cu vreo clientă sau vreo infirmieră? cu vreo *curtezană* sau vreo vânzătoare de tablouri?" (Papadat-Bengescu, D, 295);

fruntarie, românizare a fr. *frontiere*, după *frunte*: „Bătaia avu loc pe *fruntarie* celor două țări" (Caragiale, O II, 291);

semnala, românizare a fr. *signaler*, după *semm*: „mi l-au *semnalat* în acest mod cu totul particular" (Odobescu, P, 180); „Un singur punct ne permitem în *semnalăm*" (Măiorescu, C I, 79); „Repedeă îmflare a nărilor și vioaia sclărire a ochilor lui *semnala* o inimă din cele nebune" (Eminescu, P II, 354);

științific, *științific*, românizare a fr. *scientifique*, lat. *scientificus*, după *știință* „sacul său *științific* sta în cunoștința a câtorva principii" (Ghica, O III, 438); „*științifică*" (Măiorescu, C I, 142).

2.1.3. Calcuri la derivate parasintetice

afacerism, după fr. *affaireisme*: *afacerismul* își cerea un cât mai larg loc de joacă" (Eftimiu, N, 268);

în LEXIS sunt înregistrate, pentru sensurile indicate de noi, două unități lexicale distinte: *camarad* în LEXIS, s.v. *camarade*.

amăsurat „conform”, după germ. *angemessen* : „Școlerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspundă, nețăsare, *amăsurat* priceperii și rațiunii sale” (Caragiale, O II, 20);

asigura (*a se ~*), după fr. *assurer*: „patima lor trecută s-au vindecat și despre viitoare *s-au asigurat*” (Asachi O I, 560); „nu se hazarda într-un rezel până nu *se asigura* de aliați naturali” (Heliade, O III, 321); „spre recunoștința acestora tractatele încheiate *asigurară* drepturile țării călcate de vreme îndelungată” (Bălcescu, S, 105); Derivate: *asigura*: „Dar această *asigurare* în sănătatea ei îi da idei pline de tinerețe” (Bolintineanu, ME, 319); „*asigurarea* cinstei celor ce se ostnesc” (Heliade, O III, 38); *asigurătoare*: „din ce în ce iau măsuri mai *asigurătoare*” (Heliade, O III, 300);

competitor, românizare a fr. *compétiteur*, lat. *competitor*, prin identificarea în structura derivatului a lat. *petere*, continuat în română în forma *peți*: „câtă vreme îl purta cu vorba în privința căsătoriei, îl imobiliza în calitate de *competitor* al catedrei” (Călinescu, BI, 549);

concețățean, după fr. *concitoyen*: „căile alese de unanimitatea *concețățenilor*” (Russo, P, 78); „râz ca să-ți arăt cum și de ce lucruri râd oamenii ce și-au petrecut o viață de 25 de ani ostened și jărtfindu-și toată odihna într-o slujbă *concețățenilor* săi” (Heliade, O III, 37); „Iată Copoul, iată primblarea favorită a *concețățenilor* noștri” (Kogălniceanu, O I, 92); „pentru ca dând de vorbă *concețățenilor* săi asupra acestei nevinovate nebunii a lui, să-i oprească de a cârți despre dânsul alte lucruri mai rele” (Odobescu, P, 59); jărtfindu-și toată odihna într-o slujbă *concețățenilor* săi” (Heliade, O III, 37); „să joace o farsă *concețățenilor* săi” (Caragiale, OII, 297);

confrunța, românizare a fr. *confronter*, după *frunte*: „apoi ar trebui *confruntate* cu cele de care vorbesc naturaliștii” (Odobescu, P, 198); vezi și Papadat-Bengescu, D, 298;

conlucrător, după fr. *collaborateur*: „pentru binele nației și pentru renumele *conlucrătorilor*” (Asachi O I, 480); „amicul și *conlucrătorul* lui Rubens” (Odobescu, P, 161);

*consângean**, după lat. *consanguineus* sau fr. *consanguin*: „spiritul de inocență al lui Manigomian și al *consângeanilor* săi” (Călinescu, B1, 165);

consimțământ, *consimțământ*, după fr. *consentement*: „*consimțământul* mutual” (Vlahuță, S II, 333); „Cu *consimțământul* nostru este” (Bolintineanu, ME, 172); vezi și Papadat-Bengescu, D, 347; Cezar Petrescu, PG, 159;

conștient, românizare a fr. *conscient*, după *ști*: „Iubire și Dumnezeu, *conștient* sau inconștient, trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenesc” (Rebreanu, AE, 17);

conștiincios, românizare a fr. *consciencieux*, după *ști*: „*Conștiincios* și cinstit în daravelile sale” (Ghica, O III, 438); vezi și Ibrăileanu, A, 60;

conștiință, o românizare după *ști* a fr. *conscientia*, lat. *conscientia*, în care a fost recunoscut lat. *scire*, continuat în română de *ști*: „Cuvântul este al domnului,

sau al *conștiinței* neamului întreg” (Russo, P, 74); „am observat cu *conștiință* că... înalt și pe cel proletar” (Filimon, C, 8); „noi nu putem zice în *conștiință* că... acum n-avem deloc istorie” (Bălcescu, S, 25); „nu vrui să mai dau nicio audiență *conștiinței* mele” (Heliade, O III, 88); vezi și Eminescu, P II, 465;

contimpuran, românizare a fr. *contemporain*, lat. *contemporaneus*, o formă de pl. a substantivului *timp*, care este moștenitorul lat. *tempus*, în structura celor două etimoane: „puține glorii *contimpurane* vor rămâne” (Russo, P, 61); „Relațiile ce acest prinț au avut cu alți puternici suverani, ai săi *contimpurane*” (Asachi O I, 482); cf. și varianta *contimporan*: „scrieri *contimporane* avem foarte puține sau nicidecum” (Ghica, O I, 162); „Vrăjmășia *contimporanilor* este singură și cea mai strălucitoare aureolă a geniiilor în viață” (Vlahuță, S II, 38);

contravenient, după fr. *contrevenant*, cf. germ. *Kontravenient*: „Din mulțimea care se grămădea tăcută în jurul micului *contravenient*, un hamal îndrăznit vorbească: ceru cu vorbe atingătoare, pline de adâncă bunătate a românului săi să ia copilul acesta părăsit, să fie al lui” (Vlahuță, S II, 322);

contrazicător, după fr. *contradictoire*: „Capii poporului, boierii, în numele libertății, princip *contrazicător* al autorității, încep atunci o luptă îndelungă împotriva domnilor” (Bălcescu, S, 131); „Pictorul ieși zâmbind cu răutate, dar deosebite încântat de mutrele ce le tăia Cezara... *contrazicătoare*, turci de sperate” (Eminescu, PII, 325);

desărcina, după fr. *decharger*: „veni din nou un ins de la raion și *desărcina* din funcția de secretar ca să-l numească în locul meu pe Dămăcea” (Preda, I, 82-83);

descărnat < *descărna*, după fr. *decharner*: „scoase pe marginea pașii picioarele *descărnate* și păroase” (Cezar Petrescu, PG, 87);

descreierat, după fr. *ecervele*: „nu e popular rezelul, și numai *descreieratul* pot să mai crează într-însul” (Heliade, O III, 323); „urletele cele false și *descreieraților*” (Eminescu, P II, 382); „Agresorul *descreierat* este frumos și persoanei ridicule” (Caragiale, O II, 48); vezi și Papadat-Bengescu, FD, 10; Eftimiu, N, 91; *descreierată* (Camil Petrescu, P P, 90);

desemnator „desenator”, românizare a fr. *dessinateur* < *dessiner*: „când pînsla pictorului, când cu plumbul *desemnatorului*” (Odobescu, P, 176);

despărțământ, după fr. *departement*: „Dormitorul, foarte mare, era despărțământ în două printr-o cortină albastră de velur și fiecare dormea într-un *despărțământ*” (Călinescu, B1, 614);

devotament, după fr. *devoement*: „*Devotamentul* acestui nou princip muntelesc era asigurat” (Hasdeu, P, 223); „Un june care a iubit pe o femeie cu credință și *devotament* și a fost răsplătit prin indiferență, ipocrie și trădare, pierde încrederea în femeie” (Filimon, C, 54); vezi și Eftimiu, N, 113;

dezlănțui (*a se ~*), după fr. *dechaîner*: „Spectacol neprețuit, de conform risipă și trai bun, care *se va dezlanțui* fără preget” (Cezar Petrescu, I, 10); „Necunoscuta nu bănuia nici pe departe ce catastrofă morală a *dezlănțuirii* cuminenia omului mahmur de pe pat” (Cezar Petrescu, PG, 17); „temperamentul ei cred că poate *dezlănțui* pasiuni arzătoare” (Ibrăileanu, A, 60); „închipiurea, fermecată de priveliștea măreției, construia, *deslanțuită*, alte și

* Vezi FCLR, II, 38.

* Prima atestare datează din secolul al XIX-lea, la Hamangiu, C. C. 162 (DA, s.v. *consângean*). Pentru varianta *consânge* a acestui calc, vezi, mai sus, p. 145.

cupole de aur" (Agârbiceanu, D, 226); „Ca să nu-l audă, Zeus *dezlântui* furtuna" (Eftimiu, P, 180);

dezmăsurat „nesfârșit, imens", după it. *smisurato*: „Când vezi Etna, ți se pare căminul unei făurarii *dezmăsurate* ce colcăie în rărunchii pământului" (Heliade, O III, 381);

deznodământ, după fr. *denouement*: „să ne aducem aminte dacă nu totalitatea seratei, încai efectul *deznodământului*" (Hasdeu, P, 356); vezi și Călinescu, B1, 152;

dezvălui, după fr. *devoiler*: „Ana crezu că-i mai bine *să nu dezvăluie* nimic în afară de ceea ce-i spusese Dinei, că-l cunoaște de la mare" (Agârbiceanu, D, 230);

împiciora (a se ~), cf. magh. *lăbadni, lăbadoznf*: „Astăzi, mulțămăiță ofițerului celuia ce-i dă brațul, ea *s-a* mai *împiciorat*" (Bolintineanu, ME, 91);

împiciorongi „a se pune pe picioare, a-și reveni după o boală" cf. magh. *lăbadni, lăbadozni*, derivat din *lăb* „picior"⁸⁹: „Sosea slab și uscat ca o mortăciune, un fel de mumie târcată abia târându-și pielea întinsă pe oase ca pe niște bețe și intra numaidecât în tratament. Sta până *se împicioronga*" (Voiculescu, Z, 10);

împumna, după it. *impugnare* „a pune mâna (pe o armă), a apuca": „înaintea căroră avem *a împumna* lancea și a îndrepta tunul" (Heliade, O III, 321); *împumnat* „înarmat": „Când se uită în jos, unde își întinsese brațul *împumnat*, văzu cordela legiunii d-onoare" (Heliade, O III, 384);

*încântămăni*⁹⁰ „încântare, bucurie", după fr. *enchantement*: *Încântământul* înfiorător al nopților o mie și una îți coprinde sufletul" (Heliade, O III, 376); „sorbind cu deliciu ceaiul și aspirând cu *încântământ* opiul, ei își petrec inocent timpul" (Caragiale, O II, 293);

încântător, după fr. *enchanteur, -eresse*⁹¹: „Ici fu răpită de o frumusețe *încântătoare* de zei și de muritori" (Heliade, O III, 374); „Zilele mele trec ca niște vise *încântătoare*" (Negruzzi, P, 57); „farmecul acestui loc *încântător*" (Bolintineanu, ME, 13); „Luna-așa *încântătoare* n-am avut a ammira" (Alexandrescu, O., I, 13); „bolta cerului era de un albastru *încântător*" (Filimon, C, 55); „o *încântătoare* simfonie vânătoarească" (Odobescu, P, 121); vezi și Vlahuță, S II, 72;

încarna, româniezarea a fr. *incarner*, lat. *incarnare*: „Ca și cum un om ar putea atinge - chiar și cu degetul cel mic - sfințenia lui Iisus. Și atunci, dacă nu-l poți atinge, cum poți avea tupeul *să-l încarnezi?*" (Acterian, J, 95);

încăpățâna, după fr. *s'enteter*⁹²: „Ministrul se *încăpățânează*" (Caragiale, O II, 39); vezi și Rebreanu, AE, 14; Eftimiu, N, 11; *încăpățânată* (Eftimiu, P, 177);

⁸⁹ Vezi, mai jos, și varianta *împiciorongi*, explicabilă prin același model.

DA, s.v. *împicioroga*. Vezi, mai sus, și varianta *împiciora*, explicabilă prin același model.

⁹⁰ Neatestat în DA.

⁹¹ Neînregistrat în DA, DEX., MDA.

⁹² Nu este exclusă formarea în limba română, independentă de modelul francez. Vezi DEX., DA, s.v. *încânta*.

⁹³ Ipoteza unui calc este avansată în DA, s.v.: „pare a fi cuvânt literar, format după fr. *s'enteter*"; cf. DEX., care nu indică un model străin. În schimb, în FCLR, II, 141, influența franceză nu este pusă la îndoială.

T *încrângătură*, după fr. *embranchement*: „încâlceala unor *încrângături* păs de vorbe și de gesturi" (Cărtărescu, O, 11);

încrucșător e un calc imperfect după fr. *croiseur*. Derivatul francez nu are structura sa un prefix, ca termenul românesc. De altfel dicționarele românești nu înregistrează această variantă, ci numai calcul perfect *crucșător*, despre care precizează că s-a format de la *finjcrucișa* + *-ător*, după termenul francez *an* „*încrucșătorul* pornea în goana piraților greci care bântuiau acele mări" (Ghiță, 111,443);

înfrunta, după fr. *affronter*⁹³: *Înfruntă*, strigă, ba încă (după dumnealui) și ocărăște" (Heliade, O III, 114);

îngrășământ, după fr. *engraissement*: „*îngrășăminte* pentru culturi" (Preș, 80);

înlănțui, după fr. *enchaîner*: „mult mai bine voi servi cauza fiind liber pasărea cerului, decât stând *înlănțuit* într-un birou" (Eftimiu, N, 46); „L-am spus pe ochi, i-am spus vorbe de mângâiere, mă *înlănțuia* tot mai strâns [...]" (Călinescu, Petrescu, P P, 19); „Barba-Costa nu voia ca Prometeu *să fi fost înlănțuit* pe Ca ci chiar pe Olimp" (Eftimiu, P, 178);

înnobila „a deveni mai distins, mai rafinat", după fr. *ennoblir*: „*Înnobil* mizera înfățișare fizică și vestimentară cu o metalică răceală" (Cezar Petrescu, 38); sensul „a da unei persoane un titlu de noblețe", specific, de asemenea, al termen, se explică prin calchierea unui alt termen, anume fr. *anoblir*;

înrauri, cf. fr. *influer, influencer*, germ. *beeinflussen*: „Spre bine va *înrauri* asupra limbei" (Asachi O I, 3); „Bucură-te, electricitate care *înraurezi* fără legile amplotațiilor" (Kogălniceanu, O I, 82); „Aceste temeuri *înrauriră* asupra duhului lui Bathori" (Bălcescu, S, 251);

înraurintă, după fr. *influence* (< lat. *influentia* < *influere*)⁹⁴: „adăug *înraurinței* zodiilor asupra vieții omenești" (Eminescu, P II, 289); cf. împrumut *înraurire* (Eminescu, P II, 511);

înraurire se putea forma direct de la *înrauri*, nefiind însă exclus un calc după fr. *influence*; către această posibilitate ne trimite calcul frazeologic *a înraurire*, după fr. *avoir une influence sur qqn.*, redat și prin *a avea o influență asupra cuiva*, cu diferența că în primul caz este vorba despre un calc frazeologic total, iar în celălalt de calc parțial: „Ea urma sub *înraurirea* spiritului imitațiune" (Bolintineanu, ME, 180); „Este cu neputință că o asemenea împrejurare *să nu aibă înraurire* asupra năravurilor" (Kogălniceanu, O I, 27);

însânuitor, româniezarea a fr. *insinuant*, după *sân* (< lat. *sinus*): „Poste George ar fi plecat lesne urechea la *însânuitoarele* consilii ale ținutei" (Bolintineanu, ME, 258);

însămânța, după fr. *ensemencer*: „El urmărește un singur gând: să participe se înfrupte și el într-un chip oarecare din prosperitatea care *se însămânțează* «Capsa»" (Eftimiu, N, 313);

⁹³ Un alt reflex pe care fr. *affronter* l-a avut în română a fost *afrunta*, care constituie un calc după fr. *affronter*. Vezi, în acest sens, FCLR, II, 38, unde se afirmă despre acest derivat că este rezultatul unui semicalc.

⁹⁴ Vezi DEX., DN., s.v. *innobila*.

⁹⁵ Vezi ROBERT, s.v. *influence*.

însărcina, după fr. **charger**: „După cum știți, familiile Cantacuzino, Calimachi, Crețulescu **au însărcinat** și ele pe unii dintre istoricii noștri cu asemenea cercetări în arhivele lor” (Camil Petrescu, ST, 12);

însărcinat, după fr. **charge**, nefiind exclusă o etimologie internă, din participiul verbului **însărcina**: „Directorul, care era **însărcinat** a gera afacerile prefecturii” (Caragiale, O II, 14); vezi și Eftimiu, N, 69;

înstelat⁶, participiul verbului **înstela**, calchiat după fr. **etoiler**, sau format direct după fr. **etoile**: „mă întind seara pe terasă pe șezlong cu fața în sus și trăiesc clipe privind cerul **înstelat**” (Preda, I, 47);

întări „a afirma”, după lat. **affirmare** (derivat de la **firmus** „tare, solid”): „li să proclamă în tabără libertatea lor, **întărind-o** cu mare credință și giurământ” (Bălcescu, S, 209);

intonare < **intona**, iar acesta format după fr. **entonner**: „fără pauze, fără **intonări** variate” (Alecsandri, S, 9); forma literară de astăzi, **intona**, se explică, foarte probabil, ca o reacție la formele românizate cu **in-** > **în-**;

întreprinzători, după fr. **entrepreneur**: „caii de poște ai **întreprinzătorului** de față, dl. Bar” (Bolintineanu, ME, 147); „în timpul lui Caragea veni pentru prima oară un **întreprinzător** de dioramă și clădi un teatru de scânduri” (Filimon, C, 132); cf. împrumutul **antreprenor**: „- Dar contractul cu **antreprenorii** [...] este făcut sub regimul vechi” (Bolintineanu, ME, 147); „Puțin însă după aceea veni în București un **antreprenor** de teatru moldovenesc” (Filimon, C, 132);

întreprinzător[^], după fr. **entreprenant**, **-e**, nefiind exclusă derivarea directă, de la **întreprinde**: „dar să ne închipuim că aceste țări se fac deodată **întreprinzătoare**, bogate” (Bălcescu, S, 124); „E tot ce poate fi mai **întreprinzător**, mai universal și mai fără frâu” (Vlahuță, S II, 106);

înterupător, după fr. **interrupteur**: 1. „persoană care o întrerupe pe alta”: „Mare elector, mare **înterupător** în Cameră, dacă aceasta îți spune ceva” (Cezar Petrescu, PG, 38); 2. „dispozitiv care servește la întreruperea sau la restabilirea unui circuit electric, hidraulic etc”: **Înterupătorul** era după șifonier, și când stingeam lumina odaia devenea un acvariu livid” (Cărtărescu, O, 10);

înfesta (a se ~), după fr. **s'enteter**: „Numai unul rămase îndărătnic și **se înfesta** să ție tot sistema veche” (Heliade, O III, 301); termenul nu este înregistrat în DA, unde apare în schimb **înfestat**, explicat prin **teastă** + **-at**, după modelul lui **încăpățânat**; potrivit atestărilor din DA, **încăpățâna** ar fi mai vechi decât **înfestat**, primul dintre ele fiind consemnat la Slavici, celălalt la Ispirescu. Însă prezența lui **înfestat** schimbă perspectiva de analiză, acest verb explicând mai bine apariția lui **înfestat**. Mai mult decât atât, înregistrarea lui **înfestat** la Heliade Rădulescu, într-o scriere anterioară celei semnate de Slavici, ar putea reprezenta un indiciu în favoarea explicării acestui verb ca urmare a imitării fr. **s'enteter**, în vreme ce **încăpățâna** putea să apară după modelul cuvântului românesc, prin derivare sinonimică. Nu este exclusă însă o nouă calchiere a derivatului francez, mai ales că **înfestat** nu apare frecvent în scris, așa explicându-se și absența lui din DA. în

⁶ Atestat pentru prima oară la C. Negruzzi: „Luând călăuzire din cerul **înstelat**” (vezi DA, s' **înstela**).

concluzie, atât **înfesta**, cât și **încăpățâna** pot fi explicate ca apărând ca urmări ale imitării unui model străin. Atestarea mai timpurie a lui **înfestat** contrazice afirmarea potrivit căreia acesta s-ar fi putut forma după modelul celui alt.

întestământ, după fr. **entetement**: „Nu m-au ascultat, dizgrațiați, m-au perscris și a venit timpul cum să dea țara de râpă prin **întestământul** lor” (Heliade, O HI, 7);

învățământ, după fr. **enseignement**: 1. (la pl.) „concluzie dedusă din printr-o viață socială sau individuale; învățătură, lecție”: „aflând **învățăminte** care-i stăteau sub ochi și nu avusese ochi să le vadă” (Cezar Petrescu, PG, 92); 2. (la pl.) „totalitate a instituțiilor de instruire dintr-o țară”: „Sânt tineri diplomați care așteptă să fie cu anii să fie numiți în vreun post, chiar și în **învățământ**” (Agârbiceanu, D, 10); „Certificat de absolvire a claselor **învățământului** urban” (Călinescu, B1, 573);

năsăturabil, var. a lui **nesăturabil**, neînregistrată în dicționare, a aparținut probabil, după modelul lat. **insatiabilis**, fr. **insatiable**: „chinul sârmanului care este condamnat la intrarea «Pungei Publice» să-ncerce a sătura **năsăturabilele** monstru” (Caragiale, OII, 294);

neînsemnător, posibilă românizare a fr. **insignifiant**, după **semn**: „acestea erau că frigurile era **neînsemnătoare** și se făgădui a îndrepta pre pruncul domnului după câteva zile” (Kogălniceanu, O I, 65); „După câteva vorbe **neînsemnate** Smărăndița începu cu stărița o convorbire religioasă” (Bolintineanu, ME, 147); „Untul și brânzeturile noastre, care ar face un obiect important de exportat, aduc un venit **neînsemnător**” (Ghica, O III, 413);

predomnitor, **-toare** după fr. **predominant**, **-e**: „fac principiul **predomnitor**, personifică statul într-înșii” (Bălcescu, S, 131); „O credem, fratele, cred și alții, pentru că e o normă **predomnitoare**” (Eminescu, P II, 500);

presimțământ, **presimțimânt**, **presimțiment**, românizări ale fr. **pressentiment** după **simți**: „silabisind în propriile lor inimi **presimțământul** catastrofei” (Heliade, P, 226); „Era poate un **presimțământ** de dureri ce o așteptau în viață” (Bolintineanu, ME, 216); „**presimțimentul** meu era adevărat” (Bolintineanu, ME, 80); cf. **presentiment** (Bolintineanu, ME, 217); cf. și **presentiment** (Preda, I, 2);

președintă, după fr. **presidence**: „Onorurile balului le-a făcut comanda **președintă** damelor, sub **președinta** tinerei doamne [...]” (Caragiale, O, 79);

prevăzător, după fr. **prevoyant**, **-e**: „guvernul actual se compune de bărbați și **prevăzătorf**” (Heliade, O IU, 323); „Ciocoiul devine **prevăzător** ca un prezicer (Filimon, C, 10); „Doamna Chiajna, în **prevăzătoarea**-l îngrijire, cugetă a-și organiza reazimul unor mai puternici dintre acei greci” (Odobescu, OI, 95); „în toate țările se bucură de legiuiri înțelepte și **prevăzătoare**, pe cari și le pune în lucrare o sistem de administrațiune regulată ca ceasornicul, prin toate acele țări, vine un moment al când d-odată vânătoarea se închide” (Odobescu, P, 51-52); „Nemții sunt **prevăzători** noi însă le vom dovedi că suntem mai isteți decât dânsii” (Bălcescu, S, 66);

recunoscător, după fr. **reconnaisant**: „și el e în tot dreptul de a fi **recunoscător**” (Heliade, O III, 108); „trebuie să fii **recunoscător**” (Heliade, O III, 37); „sus-însemnații, în parte, le vor fi **recunoscători**” (Bălcescu, S, 27); „rămas foarte **recunoscătoare**” (Bolintineanu, ME, 69); „iașenii îi sânt prea **recunoscători**” (Kogălniceanu, O I, 96);

recunoștință, după fr. **reconnaissance**: „Sugetul piesei sânt sentimentul respect, [...], de **recunoștință** și de amor” (Asachi O I, 481); „[plân-

recunoștință" (Bolintineanu, ME, 79); „Dar datoria istoriei este d-a le păstra și d-a aduce suvenirul acestui vrednic patriot tributul **recunoștinței** ce românii îi sunt datori" (Bălcescu, S, 59); „făcu să cază din ochii săi de șarpe două lacrimi de acelea ce în aparință arată o inimă plină de **recunoștință**" (Filimon, C, 43); „primește tu această lacrimă de **recunoștință**" (Odobescu, P, 116); vezi și Eminescu, P II, 467;

resimțământ, după fr. **ressentiment**: „El n-a păstrat în inima lui nici **resimțământul**, nici dorința de răzbunare" (Ghica, S, 324);

subpământean, cf. fr. **souterrain**; MDA și DEX, nu-l consideră calc; termenul e atestat, potrivit MDA, la 1832, în vreme ce **subteran** apare pentru prima dată la Heliade, într-o traducere din 1834; coincidența semantică dintre cei doi termeni ne determină să considerăm că ambii sunt rezultatul unui calc, total, în ceea ce-l privește pe **subpământean**, și parțial, în cazul lui **subteran**. Iată o atestare a celui dintâi la Cezar Petrescu: „Deasupra lui, sub bârnele de stejar ale bordeiului **subpământean**, o gazornită ofticoasă afuma lemnul și adunase un roi de musculițe nocturne" (Cezar Petrescu, I, II, 7);

surâzător, după fr. **souriant, -e** (Bolintineanu, ME, 144).

2.1.4. Calcuri la derivate regresive

înfrunt < **înfrunța**, după fr. **affront**, derivat regresiv de la **affronter**⁹⁸. „Era un **înfrunt** pe care iubirea mea de sine nu-l putea mistui" (Negruzzi, P, 6); „nu puteam uita **înfruntul** ce-mi făcuse" (Negruzzi, P, 9); cf. împrumutul **afroant** (Preda, I, 68).

2.1.5. Calcuri la substantive compuse alcătuite din:

substantiv + substantiv

⁹⁸
anotimp, după germ. **Jahreszeit**: „De ce să răscolim mocirla care atâtea și atâtea **anotimpuri** fusese heleșteul cu flori de nufăr?" (Eftimiu, N, 130);

aur/aur, după fr. **orfrvre**: „Hainelor le fusese smuls petecul cu numele croitorului, iar ceasornicului tasul cu iscălitura **aurfaurului** (M. Caragiale, R, 39);

fiucidere, după lat. **infanticidium**, model care a generat și apariția lui **pruncucidere**: „Mărturisesc, domnul meu, că **fiuciderea** este crima cea mai neagră din câte poate săvârși omul" (Bolliac, OII, 22);

omucidere, după lat. **homicidium**: „în zilele când hotărâse **omuciderea** se adunau în ele toate cruntele moșteniri" (Eftimiu, N, 151);

oraș-lumină „Paris", după fr. **la Ville lumière**: „Cât despre ceilalți băieți săraci din Cartierul Latin, trăgeau pe dracu de coadă, cu îndârjire și entuziasm, fericiți că se aflau în **orașul-lumină**" (Eftimiu, N, 275);

vagon-pat, după fr. **wagon-lit**: „te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în **vagonul-pat**, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri [...]" (Ghica, O I, 245).

In legătură cu acest exemplu, vezi și Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15. Vezi și Hristea, *Sinteze*, p. 104-105.

substantiv + adjectiv

argint-viu, după lat. **argentum vivum**. Primele atestări ale acestui termen aparțin, potrivit datelor din DA, secolului al XVII-lea. Mai târziu, cuvântul pus în legătură cu formații corespunzătoare din alte limbi: it. **argento vivo, argent** sau **argent-vi**⁹⁹: „și multe economii de acestea, ce ne aduc aminte vechi de aur în toată pulberea și murdalâcul lui cel primitiv, amestecat și cu **argint** (Heliade, O III, 23); vezi și M. Caragiale, R, 35;

mam'mare, după fr. **grand-maman**: „**mam'mare**, mamița și tanti Mărie, promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai" (Caragiale, O II, 120);

stat-major, după fr. **etat-major**: „arhiva marelui **stat-major**" (Cezar Petrescu, I, II, 108).

adjectiv + substantiv

bună-credință, după fr. **bonne foi**: „oameni vrednici și cu **bună-credință**" (Bălcescu, S, 75);

buna-cuviință, după fr. **bienseance**¹⁰⁰: „deprins cu **buna-cuviință** și cu cea mai delicată a curților" (Heliade, O III, 305); „nu ar ține seama de **buna-cuviință** a saloanelor" (Odobescu, P, 198); „Atât pentru **buna-cuviință**" (Mădăraș, C I, 125);

bunăstare, după germ. **Wohlstand**: „De aceea toate clasele, înțelegând că cele mai în **bunăstare**, cele mai bogate, era atunci sărace în comparație cu cele mai sărace sunt astăzi" (Bălcescu, S, 123); vezi și Camil Petrescu, P P, 89; Acterian, J, 100;

bună-vestire a imitat în limba textelor vechi modelul oferit de termenul BAARO BACTHK; atestarea acestui termen la Victor Eftimiu, într-un alt context deosebit religios, se explică prin considerente de ordin stilistic: „n-avea decât să scrie în comitetului această **bunavestire**" (Eftimiu, N, 113);

bună-voie, cf. sl. EiuRBCAenHK¹⁰¹; compusul **bună-voie**, este atestat la Heliade într-un act de vânzare-cumpărare, reproduc de N. Bălcescu în lucrarea sa **Despre starea soțială a muncitorilor plugari în principatele române în deosebire timpurilor**, „ci au venit la jupan Radul, Cluceriul Buzăscul fiind atunci vel-spătar, ei dăduse **bună-voie** și s-au vândut vecini" (Bălcescu, S, 96); în ceea ce privește termenii vechi **bună-vreare** și **bunăvoire**, atestați în textele vechi religioase, răsăritul acestora l-a constituit, foarte probabil, același compus slavon.

bunăvoință apare în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și a fost considerat de obicei un calc după lat. **benevolentia**, fr. **bon-vouloir** și **bienveillance** (cf. și fr. **bonne volonte**), germ. **Wohllollen**¹⁰²; prin aceleași termeni se explică termenul sinonim **binevoință**: „cu toată **bunăvoința** ce am de a face"

DA, s.v. **argint**.

⁹⁹ FCLR, I, 85.

¹⁰⁰ Vezi Halina Mirska, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, p. 168.

¹⁰¹ Vezi I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană, comparată cu celelalte psaltiri din sec. XV-XVI*, traduse din slavonește. Edițiune critică, voi. II, București, 1916, p. 515.

¹⁰² Vezi DA, s.v. **bun**; Halina Mirska, *op. cit.*, p. 168; Hristea, PE, p. 167; FCLR I, p. 168.

(Kogălniceanu, O I, 49); „n-am tacut-o mișcați de vreo simțire de dragoste sau *binevoiuță* către dânșii" (Bălcescu, S, 82); „lăsând la o parte orce patimă, orce prejudeție, de a ne uni cu toată *bunăvoiuța*" (Bălcescu, S, 107); „Critica lui era plină de dreaptă judecată și de *bunăvoiuță*" (Ghica, O I, 158);

bun-gust, după fr. *bon-gout*: „prin reflecțiile lor de *bun-gust*, fine și drepte, învia societatea" (Kogălniceanu, OI, 51); „Cu toată înlesnirea ce se pare că au unii cu pretenții de *bun-gust* de a cârmui lumea [...]" (Heliade, O. III, 16);

*bun-simț*¹⁰⁴, după fr. *bon-sens*: „Conversația sa, deși nu vie și grabnică, era plăcută, arătând în toate un *bun-simț* firesc" (Kogălniceanu, O I, 105); „publicul cu *bun-simț* a sfârșit prin a le crede pe amândouă" (Măiorescu, C I, 119); „om drept și plin de *bun-simț*" (Ghica, O I, 128); „lipsite și de respect și de rușine și de tot ce se cheamă *bun-simț*" (Vlahuță, S II, 336);

clarviziune, după fr. *clairvoyance*: „Și aici fiecare om, luat la rând, ți-ar putea spune atâtea despre iubire și ură, despre adevăr și minciună, despre curaj și lașitate, despre orbire și *clarviziune* [...]" (Preda, I, 273);

dreptunghi, după fr. *rectangle*, lat. *rectangulus*: „mese cari în starea lor normală reprezintă un *dreptunghi*" (Eminescu, PII, 512);

liber-schimbism, după fr. *libre-echangeisme*: „*Liber-schimbismul* nu e de talia unei țări agricole" (Caragiale, OII, 30);

mărinimă, după lat. *magnanimitas*, cu ignorarea sufixului lat. *-itas*: „Bucură-te, Duh ce însuflețezi *mărinima* acelor tâlhari" (Kogălniceanu, O I, 85);

rea-credință, după fr. *mauvaise foi*¹⁰⁵: „sânteți cu *rea-credință* și încurcați lumea cu frazi și declarațiuni" (Heliade, O III, 508); „acuză pe bietul bătrân de necapacitate și chiar *rea-credință*" (Ghica, O I, 297);

rea-voiuță, după modelul lui *bunăvoiuță* sau după fr. *mauvaise volonte*¹⁰⁶: „repetau acele zgomote, unii din *rea-voiuță*" (Bolintineanu, ME, 165); „au să-i acuze de *reavoiuță*" (Ghica, O I, 224); „a bate pe inferior pentru nesupunere, nepricepere sau *rea-voiuță*" (Caragiale, OII, 38);

scurtcircuit, după fr. *court-circuit*: „Gândul s-a descărcat câteva clipe lungi asupra mea asemeni unui curent în *scurt circuit*, dar nu s-a ars în mine nicio rezistență" (Preda, I, 61).

pronume + verb

sinucid, după fr. *suicide*: „A alunga pe săteni de pe moșii ar fi ca un *sinucid* moral, și *sinucidul* nu este iertat de nicio lege" (Heliade, O III, 509).

verb + substantiv

zgârie-nori, după engl. *skyscraper*; cf. germ. *Wolkenkratzer*: „încercarea de a se introduce în canonică arhitecturii noastre sacre siluete de *zgârie-nori*, contururi

¹⁰⁴ în FCLR, voi. I, 87, se afirmă că acest compus apare în textele românești de la mijlocul secolului al XEX-lea, dându-se ca exemplu atestarea sa la Kogălniceanu.

Vezi FCLR, I, 87, unde se avansează și ipoteza formării acestui compus independent de un model străin, însă în strânsă legătură cu existența rom. *bună-credință*.

¹⁰⁶ FCLR, I, 77-78.

bizare de stil decadent [...] e de natură a atrage atenția forurilor noastre competente (Călinescu, B1, 463); „Nu se putea ca unchiul nostru să nu fi luat parte la congresele francmasonilor din New York, la ridicarea primilor *zgârie-nori* din Chicago" (Eftimiu, N, 233).

adverb + substantiv

binecuvântare, după sl. BArocAoeHHK: „*binecuvântările* oamenilor, veșnică până la mormântul meu" (Bolintineanu, ME, 295); este posibil să fie vorba despre un derivat intern, de la *binecuvânta*; interpretarea acestui compus drept *binecuvântare* are în vedere existența dubletului *blagoslovenie*, explicabil prin împrumut;

binefacere, a imitat, în limba textelor din secolul al XVI-lea, modelul otoman de sl. Ertarc-AeANHe¹⁰⁷, GAdroTBopeNHK, gr. *svTtoia*, poziția sa fiind întărită, ulterior de lat. *beneficentia*, fr. *bienfaisance*: „*binefacerile* științei" (Heliade, O III, 358); „calci în picioare *binefacerile* lor" (Bolintineanu, ME, 256); „senatul și poporul Romei se întreceau care de care să serbeze cu mai multă pompă *binefacerile* triumfurilor gloriosului împărat" (Odobescu, P, 92); „mersul îi părea și lui *binefacere*, pentru că-l încălzea" (Eminescu, P II, 404); vezi și Agârbiceanu, D, 107;

împrejur-stare „împrejurare, circumstanță", frecvent întâlnit în limba scriitorilor din secolul al XIX-lea și atestat anterior la Cantemir, s-a format după modelul *circumstantia*. Cuvântul latinesc a fost de altfel și împrumutat și așa este cunoscut astăzi. La scriitorii ca B. P. Mumuleanu apare însă forma calchiată: „Oamenii marș scâpătați / *D-împrejur-stări* scâpătați" (Mumuleanu, C, 107);

împreună-lucrare „colaborare", fr. *collaboration* sau independent de acea formă de infinitiv lung substantivată: „Ajutorul și *împreună-lucrarea* dumitru" (Gorjan, HIV, 23);

înainte-cuvânt(are), după sl. np-k, vWAObHK: (Asachi O1,3); vezi și Kogălniceanu, I, 82;

înainte-mergători „cel care pregătește venirea altuia, precursor", după npiAHTeHA, gr. *npodpopoq* fr. *precurseur*: „ea va fi totdeauna *înainte-mergătoare* spre a le înobilă" (Bolliac, O II, 46); „Oamenii pe cari instituțiunile, împrejurările sau educațiunea i-a pus în fruntea unei națiuni sunt datori să fie *înainte-mergători* ei" (Ghica, O I, 125); „Zicea că ea este *înainte-mergătoare* a libertății" (Ghica, O I, 235); cf. și traducerea *mergător înainte*, cu o topică românească: „este creată de el, *mergătorul* lor *înainte*" (Bolliac, O II, 50);

înainte-mergător, „care se produce înainte", după lat. *praecedens*, fr. *precedent*: „se repezi ca un erete *înainte-mergător*" (Heliade, O III, 22); „expresiuni ce vădese o societate în prada ignoranței și ametelei *înainte-mergătoare* ale pieririi societății" (Bolliac, O II, 65);

jos-însemnat, după fr. *soussigne*, redat și prin *subsemnat*¹⁰⁸, care s-a împrumutat în limbă: „nu poate aduce nicio vătămare nici persoanei *jos-semnatului*, nici scrierilor

Vezi Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 345.

¹⁰⁷ DA, s.v. *binefacere*.

¹⁰⁸ Pentru etimologia acestuia, vezi și DEX., unde este indicat (ca model calchiat) vb. *soussigner*. În felul acesta este încălcat criteriul concordanței clasei lexico-gramaticale, care trebuie să existe între cuvântul căruia i se stabilește etimologia și presupusul său etimon.

(Heliade, O III, 32); cf. *sus-însemnat*, apărut, probabil, prin analogie: „*J5us-însemnații*, având o colecție de vreo zece leteopisiște sau cronice [...]” (Bălcescu, S, 26);

subcomisar, după fr. *sous-comissaire*: „lucruri la priceperea cărora nu-l ajungea capul pe-un membru gros de la primărie sau pe-un *subcomisar*” (Eminescu, P II, 495); vezi și Eftimiu, N, 220;

subsemnat după fr. *soussigne*: *subsemnatul* sau mai bine [ne]subsemnatul a avut onoarea d-a spune” (Eminescu, P II, 543).

substantiv + prepoziție + substantiv

cap-d-operă, după it. *capo-d'opera*, fr. *chef-d'oeuvre*: „*capul-d-operă* al lui Schiller” (Heliade, O III, 219); „în viitor *capete-d-operă* or să plouă” (Heliade, O III, 104); „un concert simfonic compus din toate *cap-d-operele* de muzică vânătoarească” (Odobescu, P, 127); remarcăm ci în penultimul exemplu se imită modul de redare a pluralului în it. *capi d'opera*, *cao de ouerâ* (Papadat-Bengescu, FD, 28);

drum-de-fier, format după fr. *chemin de fer*¹¹¹ cf. și engl. *railway*; apare atestat cu mai multe sensuri: 1. „cale ferată”: „Vistul au ieșit din țara unde s-au aflat legile atracției [...] *drumurile de fier* [...] adecă patria engieziilor” (Kogălniceanu, O I, 28); „astfel mijloacele de comunicare publică, canalurile, *drumurile de fier* n-ar fi cu puțință” (Bălcescu, S, 121); „știm că *drumurile de fier*, șoselele [...] se fac și se țin cu cheltuieli mari” (Russo, P, 193); „călătorie pe *drumul de fier* București și Giurgiu” (Hasdeu, Pa, 350); „*drumuri de fier*, instituțiuni de credit [...] toate eu le-am născocit” (Ghica, O III, 411); 2. „tren”: „Am sosit aseară la Viena, după o călătorie de 37 ceasuri cu *drumul de fier*” (Alecsandri, S, 168); „Voiți să răscumpărați *drumurile de fier* - zicea un senator - dar [...] unde o să găsiți împiegați capabili să le puie în mișcare [...] ?” (Ghica, O I, 124); „nu e privesc traie plăcută, într-o călătorie cu *drumul de fier*, decât la fereastra din spatele trendul’ (Caragiale, O ÎI, 134); „La teatru, în tramvai, în *dumul de fier* l-ați auzit desigur vorbind tare” (Vlahuță, S II, 292); 3. „joc de noroc”: „Jucase toată noaptea, într-o casă particulară, în Arnoteni, *drum de fier* și se umpluse” (M. Caragiale, C, 55).

prepoziție + prepoziție + substantiv

fărădelege, după sl. *Е633АКОННК*: „Pentru-a noastră *fărădelege*, pre cetăți și pre câmpii, / [...] / Săgeta a morței înger mii de fulgere și mii” (Asachi O I, 15); *fărădelege* a curții Austriei” (Bălcescu, S, 163); „Guvernul se face că închide ochii asupra *fărădelegilor* noastre” (Alecsandri, S, 5); vezi și Filimon, C, 302.

prepoziție + tot + substantiv

atotștiinfă, după lat. *omniscientia*, germ. *Allwissenheit*: „apela într-o vreme Georgei Galea la *atotștiința* de romancier psihologico-social al lui Emil Ciugolea” (Cezar Petrescu, PG, 96).

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ FCLR, I, 101.

¹¹² în franceză este vorba tot despre un calc, după engl. *railway* (ROBERT, LEXIS sv. *chemin de fer*).

¹¹³ Vezi DA, sv. *a-tot-*, unde se precizează că termenul apare în secolul al XIX-lea, la Barcianu.

Substantive în structura cărora intră elemente de compunere

autoapreciere, după engl. *self-esteem*: „— Așa e scrisul meu obișnuit. Tă săracul, n-are scrisoare chiar atât de frumoasă. — Asta sună a *autoapreciere*” (Agârbiceanu, D, 168);

locotenent, după it. *luogotenente*, fr. *lieutenant*: „să facă vizită oficială *locotenentului* de domn” (Ghica, O I, 116);

manuscris, calc parțial după lat. *manuscriptum* (cf. și fr. *manuscrit*, explica prin același etimon latin), adaptat după *scris*: „*manuscrite* originale necunoscute până acum publicului” (Bălcescu, S, 26); „se înnebunesc după *manuscrite* autografe” (Heliade, O III, 88);

patrulater, românzare a lat. *quadrilaterus*, fr. *quadrilatere*, după *patru*: „Pomponescu scoase o bucată de bazalt *patrulateră*” (Călinescu, B1, 628);

semicerc „șir de ființe așezate în formă de semicerc”, după fr. *demi-cerc*: „Când îndrăznețul ager, ce ochii vă-ntâlnește, / își lasă *semicercul* și vine, se lipsește / La spate, așteptând” (Bolliac, O I, 127);

semizeu, după fr. *demi-dieu*: „timpii fabuloși ai *semizeilor*” (Heliade, O III, 371); „*semizeii* cântați de nemuritorul Omir” (Bălcescu, S, 195);

triunghi, după fr. *triangle*, lat. *triangulus*: „a cărora trup nu se poate ținea de picioare în *triunghi* (Kogălniceanu, O I, 55); „se aruncă cu furie asupra laturilor acestor *triunghi*” (Bălcescu, S, 191); „păsări călătoare străbat cu aripile-ntinse, într-un *triunghi*, adâncimile fără de margine” (Eminescu, PII, 449); vezi și Cărtărescu, 0, 2.

Alte substantive compuse calchiate, alcătuite din:

adjectiv + adjectiv

clarobscur, adjectiv, devenit substantiv prin schimbarea valorii gramaticale, format după modelul oferit de it. *chiaroscuro* sau a fost împrumutat din fr. *clair-obscur*: „Toate acele adâncimi și reliefuri ale *clarobscurului* dispăruseră” (Papadat-Bengescu, FD, 30); cf. împrumutul *chiaroscuro*, prezent la Negruzzi și explicat exclusiv prin italiană: „acel *chiaroscuro* priincios ochiului” (Neguzzi, P, 211);

Nu-mă-uita este un compus de tip propoziție¹¹⁴, calchiat după ge. *Vergif3meinnicht*: „Lăcrimioara vă zâmbește / Lâng-un trist *nu-mă-uita*” (Bolintineanu, ME, 18); „samănă cu o floare de mac într-un câmp de *nu-mă-uita*” (Kogălniceanu, O I, 37); vezi și Eftimiu, N, 229; Cezar Petrescu, î, I, 13.

2.1.6. Calcuri la adjective compuse din:

prepoziție + substantiv sau adjectiv substantivizat + adjectiv

atotcuprinzător, după sl. *BtceAplkīKMTertk*: „Conștiința își pierdea treptat limpezimea *atotcuprinzătoare*, parcă s-ar fi scufundat într-un nour alburii și năbușitor” (Rebreanu, A E, 24);

¹¹⁴ Pentru originea multiplă a termenului, vezi DN,; cf. DEX, unde se indică doar moștenirea franceză.

¹¹⁵ FCLR, I, p. 108.

atotputernic, după sl. БѢЛѢАѢІСѢУУ,І., și întărit, ulterior prin modelul oferit de lat. **omnipotens**, fr. **tout-puissant**, germ. **allmächtig**¹¹⁴: „iar tu vei deveni ca mine, etern, atotștiutor și, cu ajutorul cărții, **atotputernic**” (Eminescu, P II, 299); „**atotputernicul** ministru Villara” (Ghica, O III, 432); vezi și Rebreanu, AE, 25;

atotputinte, după lat. **omnipotens**: „se îndreptau către casa **atotputintelui** fanariot” (Filimon, C, 85);

atotstăpânitor, după sl. БѢАѢІСѢУУ,І.: „niciodată nu va scăpa de răutatea mișeilor **atotstăpânitori**, înfipti în cine știe colț de vamă” (Eftimiu, P, 14);

atotștiutor, după lat. **omnisciens**: „îi vezi, nepricepuți plagiatori ai **atotștiutorului** Pic dela Mirandola” (Odobescu, P, 129); „ea va fi **atotștiutoare** și-ți va spune ce să faci” (Eminescu, P II, 296).

adverb + adjectiv

așa-numit, după germ. **sogennant**, rus. маК Н03ueaeMbiu¹¹⁵: „totul merge după principiul **așa-numitului** «schimb de bune proceduri»” (Caragiale, O II, 160); „Ceea ce surprindea pe Ioanide era insignifianța completă a numelor **așa-numitei** Mișcări” (Călinescu, Bl, 162);

așa-zis, cf. fr. **soi-disant**: „fonduri **așa-zise** culturale” (Călinescu, Bl, 322); „absurditatea acestei **așa-zise** descoperiri” (Eftimiu, N, 68);

binecrescut, cf. fr. **bien eleve**: „măcar că cetesc scrieri românești, sânt așa de plăcute și de **binecrescute**” (Kogălniceanu, O I, 53); „atunci ce diferență mai există între femeile **binecrescute** și cele ce se dau pentru bani?” (Bolintineanu, ME, 195); vezi și Agârbiceanu, D, 25; Călinescu, Bl, 586;

binefăcător s. sau adj., apărut în epoca anterioară după model slavon (GAdroA'kTeAt), își întărește poziția, fiind sprijinit, probabil, de fr. **bienfaisant**, în ceea ce privește adjectivul, și fr. **bienfaiteur**, it. **benefattore** în ceea ce privește substantivul; în sprijinul unui model italian pledează varianta **benefăcător**: „sânt trecuți toți acei **benefăcători**” (Asachi O I, 560); „Apere Dumnezei pe Domnitorul **binefăcător**” (Asachi O I, 561); „contractă un acord **binefăcător** capului și înântrului meu” (Heliade, O III, 352); „slujiră de pavăză **binefăcătoare** țarei” (Bălcescu, S, 67); „a aprins în mine acea flacără **binefăcătoare** a amorului” (Vlahuță, S II, 332); „rezultate **binefăcătoare**” (Bolintineanu, ME, 132); „o răcoreală **binefăcătoare** îl cuprinse pe el” (Eminescu, P II, 342);

bineînțeles, după fr. **bien entendu**: „se mulțumeau a trage supușilor lor, din vreme în vreme, câte-o falangă bună, având, **bineînțeles**, precauțiunea a așterne postav roșu când tălpile erau viță de boier cu caftan” (Ghica, O I, 115);

bineprămită, cf. fr. **bien regue**: „Bucură-te, cea ce mituirile le-ai sfințit astăzi ca o jărtfă **bineprămită**” (Kogălniceanu, OI, 87);

binevenit, după fr. **bienvenu**: „Astfel de așa fi vorbit și scris, așa fi fost ascultat și **binevenit** în saturnale politice” (Heliade, O III, 151); „acest artist modest, ale cărui versuri sânt **binevenite**” (idem, 131); „i-erau toate mijloacele **binevenite**, deși nu dispunea de multe” (Eminescu, P II, 337);

¹¹⁴ Vezi Ion Ștefan, *art. cit.*, 346.

¹¹⁵ FCLR, I, 178.

binevoitor, după fr. **bienveillant**, nefiind exclusă o derivare internă **binevoi**; Finuța Hasan avansează și ipoteza formării **acestui** compus pe baza **de-bine-voitor**, caracteristic limbii vechi¹¹⁶, fără a preciza felul în care a apărut acesta din urmă; „reclamând însă mai întâi îngăduința cetitorului **binevoitor**” (Asachi O I, 6); consemnăm și varianta **bineviitor**: „**Cuviosule** părinte, vino și tu, refuza și astă dată al tău **bine-viitor** concurs” (Asachi O I, 601); „nu e mândru cum se crede în genere, ci mai des om bun, **binevoitor**, dar, ce e drept, cam cu sus” (Heliade, O III, 57); „Pas de nu asculta, dacă poți, de poveștile amice ale unui astfel de **binevoitor**” (Ghica, O I, 267);

clarvăzător, după fr. **clairvoyant**: „Sânt atât de **clarvăzătoare** în prezicerea mi-e frică” (Acterian, J, 83);

liber-schimbist, după fr. **libre-echangiste**: „Un guvernamental **liber-schimbist**” (Caragiale, O II, 29);

nou-născut adj. și s., după fr. **nouveau-ne**: „Să se simtă proaspăt ca un **nou-născut**” (Cezar Petrescu, PG, 7); „Așa binecuvânta păstorul Kaurava pe **născut**, înfățișându-l soarelui ce-și sulița lumina răcoroasă în zarea **răsării**” (Rebreanu, AE, 24);

nou-venit adj. și s., după fr. **nouveau venu**: „Exponentul partidului **nou-venit** la putere îi înșiră pe toți” (Agârbiceanu, D, 11);

preaplin, după fr. **trop-plein**: „el simțea nevoia să-și împărtășească **preaplin** care-l apăsa, mărturisindu-se cuiva, indiferent cui” (Eftimiu, N, 184);

propriu-zis, după fr. **proprement dit**: „Sultana nu era **propriu-zis** o bolnavă” (Călinescu, Bl, 38);

rău-crescut, cf. fr. **mal eduhe** sau fr. **mal eleve**: „Era bătrân, **rău-crescut** fără spirit” (Bolintineanu, ME, 123); cf. împrumutul **mal eleve**: „Sfială de om **eleve**” (Hasdeu, P, 177); cf. **prost-crescut**, cu același sens și format, foarte productiv după aceleași modele;

răufăcător, după lat. **maleficus**¹¹⁷, fr. **malfaiteur**: „Acest om are facultăți excepționale de a deveni instrumânt **răufăcător**” (Bolintineanu, ME, 127); vezi și Călinescu, Bl, 360;

răuvoitor, după lat. **maleuolens** sau format prin analogie cu **binevoitor** și **voitorii** românilor” (Hasdeu, P, 220); „informații tendențioase, **răuvoitoare** pentru noi” (Eftimiu, N, 29);

sus-arătat, cf. fr. **susmentionne**: „Firește că ne merge rău, ca și tipograful **sus-arătat**” (Heliade, O III, 302);

sus-numit, după fr. **susnomme**: „**sus-numitul** proprietar a amenințat cu **sus-numit** afară” (Caragiale, O II, 59);

sus-pomenit, cf. fr. **susmentionne**: „Noi, dar, scoțind dintei cei **sus-pomeniți**, din rămășiță vom lepăda și pre provincialul evghenist [...]” (Bolintineanu, O I, 70);

FCLR, I, 180.

¹¹⁶ Vezi, pentru acest model, FCLR, I, p. 181, unde se precizează că termenul este atestabil în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

sus-pus cf. germ. *hochgestellt*¹²⁰: „Au legături cu oameni *sus-puşf* (Agârbiceanu, D, 133); „onorificența fiind rezervată unor persoane *sus-puse*” (Călinescu, B1, 394).

adjectiv + substantiv

bunom, după fr. *bonhomme*: „Blânde și pacifice în timp de pace, fizionomia *bunomă*, ochii sinceri [...]” (Eminescu, P II, 420);

mărinim, după fr. *magnanim*. Termenul nu apare înregistrat în T&R, ceea ce înseamnă că a reprezentat o apariție efemeră. E posibil chiar să fi fost o creație a lui Bălcescu, la care îl întâlnim atestat: „și supt inspirația simtimentelor celor mai exaltate, s-a oprit la aceeași măsură, și printr-un decret, într-adevăr *mărinim*, a declarat pe țărani proprietari” (Bălcescu, S, 111).

adjectiv + adjectiv

dreptunghiular, după fr. *rectangulaire*: „Era o cameră mare, *dreptunghiulară*” (Papadat-Bengescu, D, 300); „plicul *dreptunghiular*, alb, atât de așteptat” (Camil Petrescu, P P, 84); „Nu există nicio ușă, e doar o deschizătură *dreptunghiulară* într-un perete” (Cărtărescu, O, 219).

*Adjective în structura cărora intră
elemente de compunere*

triunghiular, după lat. *triangularis*, nefiind exclusă și influența fr. *triangulatre*, „era pe timpii aceia o piață *triunghiulară* din care își lua începutul trei ulițe” (Filimon, C, 64); „dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul și-n inima cea *triunghiulară* și îngustă a ciocoiului” (Filimon, C, 10); vezi și Camil Petrescu, P P, 98; Rebreanu, A E, 54.

2.1.7. Calcuri la pronume compuse

alt eu-însumi, după lat. *alter ego*: „într-însumi mi se părea că găsisem un prieten de când lumea și adesea, mai mult chiar, un *alt eu-însumi*” (M. Caragiale, C, 58).

2.1.8. Calcuri la verbe compuse din:

Cuvinte întregi, existente independent în limbă

binecuvânta, după sl. *BAarocAOBHIT*, gr. *evAoyeiv*¹²¹: *binecuvântează*, părinte” (Eminescu, P II, 323);

binemerita „a câștiga dreptul la recunoștința cuiva”, compus pe care Iorgu Iordan¹²² îl compară cu o construcție fr. *bien merite*, în interiorul căreia, spune autorul amintit, *bien* apare ca simplu determinativ. În FCLR, voi. I, despre același compus se afirmă că reprezintă un calc după franceză, apărut în secolul al XIX-lea¹²³,

FCLR, II, 178.

¹²¹ Vezi și FCLR, I, 209, unde se constată că e vorba despre un compus vechi, ce datează din secolul al XVI-lea.

¹²² Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Iași, 1943, p. 230.

¹²³ FCLR, I, 209.

f

•

1

I

I

I

i

fără a **se** preciza însă modelul. (În **ROBERT** este înregistrată construcția fr. **merite** „Avoir droit à la reconnaissance”, exemplificată într-un context ca **merite de la patrie**): „Unul dintr-acei români care **au binemeritat** de la patrie și spătarul Ioan Cantacuzino” (Bălcescu, S, 59);

binevoi datează, ca și **binecuvânta**, din secolul al XVI-lea, și are ca model GAdBOAHIT, redat în limba veche și prin **bine-vrea** sau **bine-învoi**¹²⁴; poziția verb putea fi întărită ulterior prin modelul oferit de gr. **evdoxsi v.** „Au **binevoit** înmulțescă abonații” (Heliade, O III, 254); „propuseră aceluiași domn **binevoi ască** a hotărî” (Bălcescu, S, 103); „societatea la care te numeri măd **vei binevoi**” (Bolliac, O II, 11);

br.czice, lat. **benedico,-ere**: **JBine-zis** să fie Zeul ce ni dă pre-aist p Domnitei **plvn** de credință, de virtute,-nțelepciune” (Asachi O I, 43); înregistrai în DA; este sinonim perfect al lui **binecuvânta**, pe care îl suplinae probabil, din necesități prozodice; tot la Asachi am întâlnit și derivatul **bine** „Congiarat de **bine-ziceri** și de ruga cea fierbinte” (Asachi O I, 46);

imrreur'ă-hicra, după fr. **collaborer**: „Să **împreunălucrez** cu dânsul (D

simic-ds, după fr. **suicider**: „O elegantă de la Biserica Albă **se sinu** a-nor” (J” >ălaiceanu, O I, 77); „Pomânia nu piere sub loviturile streinilor :**'niicide**” (Bolintineanu, ME, 293); „Să **mă sinucid** cu carbon” (Eminescu 387); „abfi'ierea este **sinucidere**” (Bolliac, O II, 72).

*Verbe în structura cărora intră
elemente de compunere*

maltrata după fr. **maltraiter**: „**maltratând** pe reprezentanții puterilor st pe turci” (Bălcescu, S, 62);

me urine, după fr. **maintenir**: varianta **manține** se explică prin păstrarea pr r'ranțuzeț,i; „nu avea emancipație mijlocită, necompletă, dată de cristia cavalerism și **manținută** cu dreptul de slăbiciune de la generozitatea omului” (O II, 52); „acea egalitate nu s-ar putea **menține**” (Ghica, O I, 237); „Numiril se **mănțin** la un popor printr-o simplă platonice tradițiune” (Hasdeu, E „dorința sa de a **mănține** pacea” (Ghica, O I, 174); „Puterile cele mari cre datoria de a **menține** în viitor tot ce au cerut, tot ce au hrăpit” (Ghica, O III, 5

satisface, după fr. **satisfaire** (DN.); cf. și lat. **satisfacere** (DEX); „tuturor fură **satisfăcute**” (Heliade, O III, 446); „pentru a-și putea explica vedea și a-și **satisface** curiozitatea” (Ghica, O III, 15); „să se **satisfacă** urgent nevoile școalei” (Caragiale, O II, 67); vezi și Eftimiu, N, 62.

2.1.9. Calcuri la compuse parasintetice

atotputernicie, după lat. **omnipotentia**: „principiul **atotputerniciei** r (Heliade, O III, 87); „capeți chiar o bucată din **atotputernicia** lui Dun (Eminescu, P II, 295);

FCLR, I, 209.

DA, s.v. *împreună*.

bunomie, după fr. *bonhomie*: „Vezi profunditatea aceluia suflet teribil care zăcea sub masca *bunomie*” (Eminescu, P II, 420);

mărinimie, după modelul lat. *magnanimitas*: „Cuvântat să fii de bine, Ghica, ce-n *mărinimie* I Urmezi a virtutei voace [...]” (Asachi O I, 45); „*mărinimia* a doi auguști monarhi” (Kogălniceanu, O I, 103); „toți se ilustrează cu atâta *mărinimie* unii pe alții” (Măiorescu, C I, 119); „pe chipul acestuia domnea, într-acel minut, senină *mărinimie*” (Odobescu, O I, 90-91);

mărinimos, după lat. *magnanimus*: „Bătrânule *mărinimos*, bătrânețile taie *si* nu rămâie fără fii” (Asachi O I, 546); „fruntea ta cea posomorâta, pe care se zugrăvea trufia ta cea *mărinimoasă*” (Heliade, O III, 417); „*mărinimosul* domn” (Bălcescu, S, 193); „ești atât de bun, atât de *mărinimos*” (Bolintineanu, ME, 110); „aceste *mărinimoase* aspirațiuni ale românilor” (Filimon, C, 137); „*mărinimosul* Toader Zurgălău” (Eminescu, P II, 521);

unsunător adj. „la unison”, cf. germ. *eintonig*: „Prin armonie nespună / De acord *unsunător* I Firea e-n mișcare pusă. / Orice ton răsun-Amor!” (Iancu Văcărescu, *Poezii alese*, 23)^m.

2.1.10. Compuse calchiate, fără unitate morfologică sau sintactică

Unele formații apărute prin calchiere dovedesc lipsă de unitate morfologică sau sintactică, astfel încât primul dintre membrii compusului primește, uneori, mărci flexionare sau articol, ori între componentele acestuia apar alte elemente lexicale¹²⁷. La unele dintre aceste cuvinte poate fi surprinsă faza de trecere în categoria compuselor cu unitate morfologică¹²⁸:

bun ton, după fr. *bon ton*: „Politeța și *bunul ton*, luate în cea adevărată a lor însemnare” (Heliade, O III, 436);

bung. credință: „Lordul Strangford credea în *buna credință* a guvernului rusesc” (Ghica, O I, 182);

bună cuvântare, după sl. EAApocAOBeNHK: „te măgulești cu falsele *bune cuvântări* a lingușitorilor” (Kogălniceanu, O I, 84);

bună stare: „sporirea *bunei stări* materiale a terii noastre” (Kogălniceanu, O I, 101);

buna voință: „oamenii vicleni exploată *buna-voință* a generosului și simplului sătean” (Heliade, O III, 360); „d-sa are *buna voință* a ne spune” (Măiorescu, CI, 125);

bun simț: „Românii, în *bunul* lor *simț*, fără a ști ce sânt sistemele, numește Păcală pe oricine face lucrurile pe dos” (Heliade, O III, 295); „li s-ar vedea sărăcia ideilor și *bunului simț*” (Bolliac, O II, 65);

nou venit: „*jNoul venit* era un bătrân bine conservat” (Ghica, O I, 128); „găsi că *noul-venit* nu prezintă niciun interes” (Cezar Petrescu, PG, 153);

prim ministru, cf. fr. *premier-ministre*, it. *primo ministro*: „Odată, Cuza-Vodă călătorea cu *primul* său *ministru*, Mihalache Kogălniceanu” (Caragiale, O II, 38);

¹²⁶ Apud Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL, 527.

¹²⁷ Vezi, în acest sens, Finuța Hasan în FCLR, I, p. 9-10, 13-17.

¹²⁸ Compusele pentru care nu se specifică modelul au fost deja prezentate în paginile de mai sus, unde au fost surprinse exemple pentru situațiile în care acestea dovedeau că au unitate morfologică.

T

primul venit, cf. fr. *le premier venu*: „Ați fi vrut să se expună cu trecătorilor, indiscreției *primului veniți*” (Eftimiu, N, 71);

sânge rece, după fr. *sang-froid*: „nu poți să mă uit cu un *sânge* așa d (Heliade, O III, 330); „Peste puțință! zise greaca în sine, disperată de *sânge* al ciocoiului” (Filimon, C, 51).

2.1.11. Traduceri ale unor compuse străine

O serie de îmbinări lexicale, alcătuite din substantiv + *de* + substantiv, apărut în texte românești încă din secolul al XVI-lea ca urmare a traducerii modele slavone. La rândul lor, termenii slavoni reprezintă calcuri după modele grecești. Poziția unora dintre aceste îmbinări a fost întărită mai târziu, în secolul XIX-lea, de modele latino-romanice, explicabile, și ele, prin imitarea unor modele grecești:

călcător de lege - sl. 3AK©nonpkcT,tnkN'k, 3dKOHonpleTff,nkNHKk: „Iată, în ce stare ne-au adus niște înșelători, *călcători de legi* și de tractate” (Heliade, O III, 305); „Șef care povățuiești banda *călcătorilor de lege*” (Kogălniceanu, O I, 2); „să-i gratifice cu titlurile obicinuite de [...] *călcători de legi*” (Ghica, O I, 2);

facere de bine - v.sl. BAarcvkvANHK; cf. lat. *benefacere*: „s-au pus sub mic product, a căruia vânzare Institutul Albinei îl va prosfora pentru o *facere de bine*” (Asachi O I, 484); „el sporește adorul *facerilor de bine*” (Asachi O I, 484); „*Facerile de bine* răsplătite cu nerecunoștința” (Heliade, O III, 436); „mulțumesc și de aceasta, arhon polcovnice, și nu voi uita *facerea de bine* pe care mi-ai făcut-o” (Heliade, O III, 170); „trece zilele în *faceri de bine*” (Bolintineanu, ME, 110); „Aide-de, fă-mi această *facere de bine* și nu te voi uita până la moarte” (Bolintineanu, ME, 88); alături de această îmbinare a circulat de timpuriu și compusul *binefacere* pe care l-am găsit atestat pentru prima oară la Cantemir: „viață făcătoare *binefaceri* izvorâte din adevărata dragoste de frate” (Cantemir, D., 11); aceeași pagină compusul este redat în trei cuvinte: *de bine faceri*: „Au auzit mării-tale cătră mine nenumărate *de bine faceri* nu vor mărturisii?” (Cantemir, D., 11). În legătură cu acest compus, Fulvia Ciobanu (FCLR, I, 61) consideră că el reprezintă un calc după v.sl. BA^OA*™ sau un derivat de la *bineface*, în v. s. sintagma este explicată de aceeași autoare prin BAaroA^ANHK. Sl. BADroa^ANHK poate sta la baza apariției substantivului, dat fiind faptul că este verb, a căruia *binefacere* nu poate fi dedus decât din celălalt model. Însă nu trebuie negată influența modelului lat. *benefacere*.

făcător de bine - v. sl. BAAroA^treAid, cf. fr. *bienfaiteur*, *-trice*: „Prin *făcătorii* de religie, / De lege, de rușine, / Desprețuit-am oamenii, / Pre *făcătorii* de rău” (Asachi O I, 41); „Toată destoinicia avea acest învățător atât de *făcător* al rumânilor” (Heliade, O III, 348); „civilizația *cez-făcătoare de bine*” (Kogălniceanu, O I, 45); „temerea că nu va putea servi aici pe *făcătoarea* sa de rău” (Bolintineanu, ME, 275); „casa *făcătorului* meu *de bine*” (Filimon, C, 51); „stropesc cu noroi pe *făcătorii* lor *de bine*” (Ghica, O I, 159);

făcător de minuni — sl. Mc^AOTEopeu/k: „își poartă varga *făcătoare de rău* de la coloană până la cutie și înapoi” (Heliade, O III, 446); „moșul sau stăpânul”

lui Iamandi venise în țară de peste Dunăre cu moaștele **făcătorului de minuni**¹²⁸ (Ghica, O I, 289); „Maica-Precista, **făcătoare de minuni**, s-a milostivit și și-a întors, cu îndurare, fața spre ea” (Vlahuță, S II, 88);

făcător(iu) de rele cf. sl. **3A0A**¹²⁹ T6Ak; adv. v.sl. **3A0** este redat în rom. prin adj. pl. **rele**; remarcăm totodată că același compus slav a fost redat încă din sec. al XVI-lea și prin **răufăcător**, calc total și perfect în același timp. Fulvia Ciobanu consideră că **făcătoriu-de-rău** reprezintă un compus¹²⁹: „Bucură-te, mare **făcătoriule de rele!**” (Kogălniceanu, O I, 83); atestarea aceleiași sintagme la Heliade se explică și prin it. **maleficio**, așa cum rezultă din jocul de cuvinte din următorul citat: „Ce fel de Bonifaciu, atât de malicios! Oamenii, de frică, se tremură de a-l numi **Malifaciu, făcător de rele**” (Heliade, O III, 363); nu excludem posibilitatea ca această îmbinare lexicală stabilă, apărută de timpuriu în scrisul românesc, să fi fost întărită ulterior prin influența exercitată de fr. **malfaisant**, lat. **malefactor**: „îl privesc ca pe un **făcător de rele**” (Bolintineanu, ME, 59);

iubire de argint - sl. **црѣпоАіоЕHK**: „împietrit de **iubire de argint** fiind” (Kogălniceanu, O I, 83);

iubire de sine, după fr. **amour-propre**: „Numele acestor nemuritori traducători ar ațâța **iubirea sine**” (Heliade, O III, 53); „să nu atingi **iubirea de sine** a celor ce se află de față” (Heliade, O III, 437);

iubitor de omenire - fr. **philanthrope**: „Thirsie, om de neam saxon, învățat, blajin și foarte **iubitor de omenire**” (Golescu, î, 121).

Alte traduceri:

afară din fire — lat. **extraordinarius**: „Gustul cel bun nu este un ce **afară din fire**” (Heliade, O III, 435);

cabinet firesc - germ. **Naturalienkabinett**: „**Cabinet firesc**, unde au dobitoace, metali, împietriri” (Golescu, î, 116);

din sineș împărat „autocrator” apare la D. Golescu (Golescu, î, 22) într-o notă de subsol privitoare la **aftocrator** care s-ar putea explica prin rus. **аемоКрам** sau ngr. **autokrator**;

dinaintea potopului - fr. **antediluvien**: „nu se mai pomeni despre romantism ca și de dobitoacele **antediluviene (dinaintepotopului)**” (Heliade, O III, 103);

guvernul prin sine însuși - engl. **self-government**: „Baza societăților celor mai libere, a societății engleze și americane, este **guvernul prin sine însuși**, ceea ce ei numesc **Self-government**” (Ghica, O I, 230);

îndestularea pântecelui reprezintă, probabil, o altă modalitate de exprimare a sl. **пѣкѣ>Yт>AHK**, redat și prin **ogodirea pântecelui**: „se îngrijesc numai pentru **îndestularea pântecelui**” (Kogălniceanu, O I, 85);

jumătate sânge, după fr. **demi-sang**: „dezmierda prelung și respectuos cei doi cai **jumătate sânge**, care, grație unor îngrijiri deosebite, erau strălucitori ca un «satin laque»” (Papadat-Bengescu, FD, 8);

¹²⁸ FCLR, I, 101

¹²⁹ Vezi Măria Stanciu-Istrate, **Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului**, p. 86. Cu prilejul studierii originalului slavon care a stat la baza traducerii textului românesc, am văzut că sintagmei românești în discuție îi corespunde compusul precizat mai sus.

T

lucra împreună — fr. **collaborer**, lat. **collaborare**: „Din a Proniei chema pre om a pus aice / **Să lucreze împreună** cătră scopul ei cel sânt” (Asachi O I,

lucrarea pământului - lat. **agricultura**: „s-au fost pus la cale ca să lips zilele de lucru din mijloc și locuitorii să urmeze **lucrarea pământului** la stă moșiei în măsură hotărâtă” (Bălcescu, S, 104);

mergător înainte - fr. **precurseur**: „este creatorul lor, **mergătorul lor înainte**” (Bolliac, O II, 50);

omorî pe sine (a se ~) - fr. **suicider**: „Să știi că fiul tău întâmpinat hot judecății, **omorându-se pe sine**” (Asachi O I, 540);

omorî singur (a se ~) - fr. **suicider**: „Știți ce mi-a zis odată? că **se omorî singur**” (Bolintineanu, ME, 191);

prisos de valoare traduce compusul fr. **plus-value**: „acel **prisos de valoare** veniturile voastre este averea noastră, este proprietatea noastră” (Bălcescu, S.a.,

sânge pur - fr. **pur-sang**: „Un cal de călărie, arab alb sau englez roib- **sânge pur**” (Caragiale, O II, 306);

schimbare la față - sl. **прѣмѣна**: „Așa trece prin toate metamorfozele transfigurațiunilor sau **schimbările la față** sau **preobrăjenile**, cum vă p (Heliade, O UI, 128);

scurt la statură - germ. **Kurzstämmig**: „un june de 22 de ani, **scurt la statură**” (Filimon, C, 15);

scurtă vedere „miopie” - germ. **Kurzsichtigkeit**: „în a lor **scurtă vedere** Propășirei neînvinse pun ei dese-mpotriviri” (Alexandrescu, O., I, 15);

simț bun - fr. **bonne sens**: „nu pretindem inimă, dar nici chiar o rămăș **simț bun?**” (Bălcescu, S, 116);

tăiere împrejur după lat. **circumcisio**: „față cu dânșii dete porunci p ceremonia **tăierii lor împrejur**” (Bălcescu, S.a., 151);

timpul anului, după germ. **Jahreszeit**: „Saint-Lambert, în poema sa did asupra **Timpurilor-anului**, a descris, în cântul al treilea, consacrat toa vânătoarea” (Odobescu, P, 189); pentru aceeași noțiune a circulat și **vremea anului** înregistrat de N. A. Ursu și Despina Ursu¹³¹ în traduceri după rusă, fran respectiv germană, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; prin urmare, pe modelul german amintit, nu este exclusă influența rus. **еpeMH зода**, care conduce la apariția lui **vremea anului**, un calc frazeologic autentic din a perspectivă;

ton bun - fr. **bon ton**: „îi dă prestigiul **tonului bun**” (Bolintineanu, ME, 2

ucigaș de sine - fr. **suicide**: „Fiul meu **ucigaș de sine**” Clevetire!” (Asachi O I, 540).

Pentru ceea ce se redă prin calcurile **mărinimie**, **mărinimos**, N. A. Ursu și Despina Ursu consemnează perifrazele: **mărime a sufletului**, **mărime a sufletului**, **mărime de suflet**, **mărimea inimii**, respectiv **mare la suflet**¹³². Atestarea perifrazelor în traduceri din neogreacă, latină, ori franceză indică faptul că la baza lor s

¹³¹ N. A. Ursu, Despina Ursu, **împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760-1860)**, Iași, 2004, 147.

¹³² Op. cit., 150.

ngr. *megalopsihia*, lat. *magnanimitas*, fr. *magnanimité*. În ceea ce ne privește, am înregistrat și varianta *mâhnmim*, care nu se poate explica, după cum am menționat¹³⁴, decât prin influență franceză (*magnanime*), limbă care explică, de altfel, și împrumutul *magnanim*.

2.2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ

abatere < *abate* „a demoraliza”, după fr. *abattre*: „căzuse într-o stare de melancolie și de *abatere* sufletească” (Caragiale, O II, 41);

abătut „demoralizat”, după fr. *abattu*: „Ne-am întors *abătuți* și triști” (Vlahuță, S II, 198);

aer „aspect exterior al unei persoane, alură, aparență”, după fr. *air*: „îl măsoară se sus până jos cu un *aer* semnificativ” (Heliade, O III, 497); „Bărbatul salută pe amantul cocoanei cu un *aer* protector” (Heliade, O III, 57); „cu un *aer* oțerit mi-i întreba” (Kogălniceanu, O I, 50); „n-are nicicum *aer* călăresc” (Negruzzi, P.a., 28); „stă lungit pe divan cu un *aer* stângaci” (Russo, P, 324); „obicinuitul său *aer* de înjosire” (Filimon, C, 100); „în fine, cedează și, languros, melancolic, cu *aerul* unui om care-și smulge din inimă un secret sfânt, arată la toată societatea fotografia unei ministrese” (Vlahuță, S II, 147);

afla (*a se* ~) „a se simți”, după fr. *se trouver*: „- Cum *te afli*? mă întrebă ea” (Bolintineanu, ME, 34); „Scrie-ne cum *te* mai *afli*” (Vlahuță, S II, 88); „madam Ioanide trimise câteva rânduri arhitectului, rugându-l să treacă pe acasă, deoarece Tudorel *se afla* cam bolnav” (Călinescu, B1, 209);

alb „conservator”, după fr. *blanc*¹³⁵: „să rămâie o pată neștearsă și indelebilă asupra acestui negru regim, pretins *alb*” (Caragiale, O II, 10); „Eu, domnilor, nu sunt nici roș, nici *alb*” (Vlahuță, S II, 128);

• *aplecare*, pe lângă înțelesul bine cunoscut, a dobândit în plus, la scriitorii moderni, sensul de „înclinație, predispoziție”, sub influența fr. *inclination*, *penchant* sau a germ *Neigung*¹³⁵: „Vei să devii regele acestei societăți? fletează *aplecările* ei” (Bolintineanu, ME, 256); „Se înțelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosi de asemenea *aplecări* ale cotropitorilor săi” (Odobescu, P, 94); „părul creț - *aplecare* către plăceri” (Heliade, O III, 59);

așeza „a dispune, a stabili”, după fr. *asseoir* „a așeza, a pune (să stea în echilibru; a întemeia, a institui; a stabili, a fixa”¹³⁶: „*Așezat-ați* școale-n țară, mulțămire se cuvine” (Asachi O I, 19); „Tu spune-le că neamu-ți nu știe vicleșug, / Că-i este prunc comerțul, nu-s reguli *așezate* I Dar este drept și pacinic, și fără răutate” (Bolliac, O I, 103); „Dar ținem *a așeza* aici un principiu cu totul opus aceluia al junei foi literare: libertatea artii” (Bolliac, O II, 60);

¹³³ Vezi, supra, p. 190.

¹³⁴ Pentru acest sens, vezi LEXIS, s.v. *blanc, blanche*.

¹³⁵ DA, s.v. *aplecare*.

¹³⁶ în LEXIS sunt înregistrate două unități lexicale *asseoir*, și *asseoir*; cf. LAROUSSE, unde sensurile respective sunt grupate sub același articol de dicționar.

atârna „a depinde de ceva/cineva”, după lat. *dependere*, germ. *abhängen* [••] desigur că dumneavoastră ați fi cele care ați regreta. - *Atârnați* - *atârnați*? - De cel care vorbește” (Agârbiceanu, D, 231);

atârnare „dependentă”, după fr. *dependance*: „starea de *atârnare* și su desăvârșită” (Bălcescu, S, 94);

atârnat „dependent, vasal”, după fr. *dependant*: „Bucură-te, mană ce înd cu amărăciune pre cei *atârnați* de tine!” (Kogălniceanu, O I, 84); „Căci m este supus lăudat, / Decât cu rușine domn și *atârnat*” (Bolintineanu, L, 53);

atingător adj. primește sensul „emoționant”, probabil după fr. *touchant*. Transferul semantic invocat aici nu poate fi discutat în absența aceluia cuvântului de bază, *a atinge*, care, pe lângă sensul „a lua contact direct superficial, ușor sau în treacăt) cu un lucru sau cu o suprafață”¹³⁷, 1-a dobând acela de „a emoționa, a mișca, a înduioșa”: „De aici pornesc *atingătoare* ar (Russo, P, 348); „mai *atingător* și mai interesant” (Filimon, C, 190); „zâmbind de *atingătoare* ei nevinovăție, a sărutat-o” (Vlahuță, S II, 17). F mai cunoaște o unitate lexicală omonimă, prepoziția *touchant*, care are sens privire la, cât despre”. La fel se întâmplă și în română. Atât în DA, cât și în este înregistrată însă o singură unitate lexicală *atingător*, adjectiv din pu vedere morfologic, căreia îi este propriu și sensul „care ține de..., care se la...”, considerat a fi „des” în prima sursă lexicografică citată, și „învec cealaltă, fără alte precizări. În ceea ce ne privește, considerăm că sensul din se datorează tot unui calc semantic, produs sub influența celui de-al doilea c fr. *touchant*.

atinge (*a se* ~) „a avea legătură cu”, după fr. *se toucher*: „Aceasta era rumânului întru aceea ce *se atinge* de inima și de sufletul lui, când a Gheorghe Lazăr” (Heliade, O III, 343); „Ioanide observa grija infinită pe pune Erminia spre a da aspect delicat în special la ceea ce *se atingea* de m și de existența materială” (Călinescu, B1, 137);

atinge, „a mișca, a înduioșa”, după fr. *toucher*: „Amiciția ce-mi arăți mă a atât, că nu voi putea niciodată cu nimic să mă plătesc” (Bolintineanu, ME, 32);

birou „grup de persoane alese de o organizație sau de o adunare constit să-i organizeze lucrările și să asigure buna lor desfășurare”, după rus. *бюро* elev era printre cei șapte-opt care promiteau să se califice în cele mai bune co iar ca utemist în timpul alegerilor se făcu galben în banca lui când un ins raion îi strigă numele cu al meu și cu al încă unuia să facem parte din (Preda, I, 81);

cameră, cu sensul „parte componentă a organului legislativ în unele țar poate explica și prin influența fr. *Chambre*. DA explică termenul prin împrun it. *camera*, în vreme ce DEX, precizează că este un împrumut „din it. *ca* (pentru unele sensuri și) engl. *camera*, fr. *camera*. Sensul în discuție este spec termenului italian, însă influența franceză nu poate fi ignorată: „și apoi, majoritatea în *Cameră*, să ajungeți voi la minister, și noi să rămânem pe din (Heliade, O III, 523);

DEX., s.v. *atinge*.

cap „șef, după fr. **chef** „cap; conducător”: „**Capii** poporului, boierii, în numele libertății, princip contrazicător al autorității, încep atunci o luptă îndelungată împotriva domnilor” (Bălcescu, S, 131); „mă întâlnisem cu Armând Carrel, redactorul, **capul** ziarului «Le National»” (Ghica, O I, 210);

carte a însemnat inițial „hârtie”, potrivit etimonului latinesc **charta**. Sub influența v.sl. **KNH**TM, căruia îi sunt specifice sensurile „hârtie; scriere, scrisoare, document”, termenul românesc a căpătat și înțelesurile pe care acesta le are în plus. Ulterior, sensul originar s-a pierdut, păstrându-se numai în dialectele românești din sudul Dunării¹³⁸. În secolul al XIX-lea, rom. **carte** a primit și alte sensuri neologice sub influența fr. **carte**TM, care a fost, de altfel, și împrumutat sub forma **cartă**. Astfel, urmat de unele determinări introduse prin prepoziția **de**, cuvântul respectiv a dobândit sensul „bucată de carton, cu însemnări scrise sau tipărite, căreia i se dau diverse întrebuințări”: **carte de alegător, carte poștală, carte de joc, carte de vizită**. În toate aceste expresii, **carte** apare de fapt în locul lui **cartă** cu care a fost confundat. Nefiind niciun sens comun între rom. **carte** și fr. **carte**, sensurile noi cu care cuvântul românesc apare nu se datorează deci unui calc semantic, ci unei confuzii, mai precis unei etimologii populare. Cu acest sens nou apare **carte** la B. P. Mumuleanu: „Șad la **cărți**, dau, păgubesc” (Mumuleanu, C, 85)¹⁴⁰;

cădere, infinitivul lung cu valoare substantivală de la vb. **cădea** „a-și pierde puterea, a fi destituit”, după fr. **tomber**, cf. și engl. **to fali** „to lose power, as a government”¹⁴¹: „**Căderea** guvernului îl izbi pe Ion Muja drept în moalele capului” (Agârbiceanu, D, 47); „a nu mai fi valabil”: „Versiunea cu argatul-complice **cădea** de la sine” (Eftimiu, N, 129);

cer „divinitate, providență”, cf. fr. **ciel**: „însă dacă **cerul**, vrând să-ngreueze/ Anii vieții mele și să mă-ntristeze, / Nobilul tău suflet astfel la schimbat” (Bolintineanu, L, 34). Cu acest sens, termenul este atestat în DA la Costache Conachi, într-o ediție de versuri apărută în 1886, așa încât, lipsa unor atestări mai timpurii, ar putea fi un indiciu în favoarea unei influențe străine pentru acest sens.

cerc a dobândit, sub influența fr. **cercle**, și, eventual, a germ. **Zirker**², sensurile: 1. „grup de oameni legați între ei prin interese comune”: „mult timp au răsunit în **cercul** societăților” (Asachi O I, 481); „să zbor din aste maluri, s-ajung în **cercul** tău” (Bolliac, O I, 122); „O!, câtă mulțumire aveți când vă priviți / încongiurate-n **cercuri** de juni pe care-aprindeți” (Bolliac, O I, 126); „Aceasta este opinia publică, de vreți să o știți, iar nu aceea ce se învârtește în **cercurile** coteriilor” (Heliade, O III, 81); „**cercurile** literare” (Russo, P, 318); 2. „cuprins, sferă, întindere”: „**Cercul** restrâns al acestui articol nu ne iartă a enumera aici pe toți sau măcar pe cei mai deosebiți” (Bălcescu, S, 35); „**cercul** literelor și al artelor” (Odobescu, P, 79); „Casa lui constituia acum un alt **cerc** de reuniune” (Călinescu

Vezi Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 343.

¹³⁸ DA, s.v. **carte**; cf. DEX, unde nu numai sensul, ci și forma se explică prin franceză. În legătură cu noile sensuri ale lui **carte** vezi, mai ales, Hristea, PE, p. 242-247.

¹⁴⁰ Apud CILRL, I, 20.

¹⁴¹ Webster, s.v. **fall**.

¹⁴² Vezi Hristea, PE, p. 154.

B. I., 53). Cu privire la acest termen, Theodor Hristea precizează: „în decenii **cerc** a mai căpătat unele semnificații speciale sub influența rus. **Кр** (cf. **cerc de studiu, cerc de învățământ politic, cerc studentesc** etc.)”¹⁴³;

cunoștință „persoană pe care vorbitorul o cunoaște”, după fr. **conn** „îmi vorbi de **cunoștințele** lui, de casele bune în cari e veșnic invitat” (Vlahuță, S II, 35); vezi și Ibrăileanu, A, 36;

curs e folosit cu următoarele sensuri, datorate fr. **cours**: 1. „timp, durată”, luăm exemplul de la englezi care mănâncă tot **cursul** anului struguri nașteri” (Ghica, O III, 412); 2. „acțiune, desfășurare”: „**cursul** piesei nu dezvălește nimic din ei” (Russo, P, 8); 3. „lecție, prelegere”: „Vremea se strică și amenință să se termine. Putem urma **cursurile** fără combustibil” (Caragiale, O II, 66);

curte apare înregistrat cu mai multe sensuri: 1. „instanță judecătorească”, după fr. **cour**. „era un judecător integru; și la **curtea** ce prezida el, g. Năsturel Herescu și Ștefan Golescu câștigaseră reputațiunea meritată de judecători incoruptibili” (Ghica, O III, 438); 2. „omagiu respectuos și măgulitor acordat unei persoane sus-puse sau unei femei spre a-i câștiga bunăvoința sau simpatia”, după fr. **cour**, germ. **Ho!**: „în sfârșit, într-una din zile supărat pe femei că nu-i plăcea **curtea**, repeta dictonul lui favorit: «Oare să mă însor, ori să nu mă însor»” (Negruzzi, P, 55);

deduce se explică, formal, prin lat. **deducere**, în vreme ce sensul „a trage o concluzie pe calea deducției, din două sau mai multe premise” se explică prin fr. **deduire**: „**deduce** urmările necesare și firești” (Russo, P, 322);

descoperire „inventie”, cf. fr. **decouverte**: „Aceste **descoperiri** înseamnă aproape sincronice, putem zice” (Ghica, O, III, 22);

dreaptă „conservator”, după fr. **droit**: „aceia sânt calificați cu numele **dreaptă** retrograzi, de antinaționali, de **dreaptă** din cap până-n picioare” (Heliade, O I, 122);

drept s. dobândește sub influența fr. **droit**⁴⁵ următoarele sensuri: 1. „timp, durată”, regulilor și normelor juridice care reglementează relațiile sociale dintr-o țară”, după fr. **droit**: „învățații Grimm și Michelet s-au folosit mult de acest izvor istoric în scrierile lor asupra originii **dreptului** german și francez” (Bălcescu, S, 33); 2. „prerogativă, drept”, recunoscută unei persoane de a se bucura de anumite privilegii”: „niciodată nu **dreptul** câștiga **dreptul** de împământenire” (Russo, P, 52); „vor recâștiga în **drepturile** lor în societate” (Bolliac, O II, 48); „dobândind de la stăpânitori de scutire de dăjdiile pentru satele lor” (Bălcescu, S, 95); „nu mai vru a **dreptul** pentru o patrie unde nu i s-a lăsat **drepturi**” (Bălcescu, S, 98);

duh reprezintă un împrumut din sl. **A ^) ^**, specific, inițial, limbii slavice religioase. Ulterior, pe lângă sensuri ca: „ființă supranaturală, imaterială

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Cf. DA, s.v. **curte**.

⁴⁷ Vezi LEXIS, s.v. **droit**, la baza căruia stă lat. **directum** = „ceea ce este just”.

Vezi în acest sens G. Mihăilă, *împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, 1960, p. 146, unde, referindu-se la unele cuvinte specifice terminologiei bisericești, autoarea scrie: „[...] multe cuvinte din această grupă se întrebuințează în limba comună (în graiuri și limbaj popular) cu înțelesuri noi, uneori foarte îndepărtate de accepțiunea religioasă. Ele fac parte din fondul limbii române literare și numai analiza conținutului lor inițial ne dezvăluie originea religioasă a acestor cuvinte: **sânt, slavă, podoabă, odor, jertfă, duh** și chiar **rai**”.

stafie; spirit rău, drac; suflet, spirit (al unei ființe)", același cuvânt a dobândit semnificații noi, sub influența fr. **esprit**: 1. „minte, inteligență, spirit”: „Are el ceva din ale tale? [...] din **duhul tău** atât de fin?” (Heliade, O III, 94-95); „începutul lui, ca și tipografia și mai toate biruințele **duhului** cercetător a omului [...] este învălit în mare întunec” (Kogălniceanu, O.I, 28); „Unii zic că vîstul omoară puterile **duhului**” (Kogălniceanu, O I, 28); „într-o epocă în care **duhul** omînesc se dizvălește” (Russo, P, 6); 2. „persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însușirilor morale”: „Sînt niște **duhuri** statornice și drepte ce intră în cariera literară armați cu tot felul de scrieri” (Heliade, O III, 53); 3. „caracter, fire”: „Numai **duhurile** ușoare care caută slava adâncii gândiri au o asemenea socotință” (Kogălniceanu, O I, 27); 4. „glumă, anecdotă, banc”: „Și **duhurile** frumoase de societate, și jucătorii de șarade în faptă, și, mai ales, acei istorisitori de povești fantastice [...]” (Kogălniceanu, O I, 35); 5. înclinare, tendință, pornire”: „religia, interesul statului și **duhul** înaintării noroadelor ne vor fi în ajutor” (Bolliac, O II, 20); ulterior, în locul lui **duh** a fost preferat împrumutul **spirit**;

floare „partea cea mai de seamă, cea mai aleasă, elita”, după fr. **fv.fleur**: „Dar de voi mi-i ciudă, **floarea** țării și care tare mi-i teamă că n-a să aducă niciun rod” (Kogălniceanu, O I, 99); „Altădată tu erai **floarea** tinerimei noastre” (Bolintineanu, ME, 77); „Dar Buzescu Preda vede cu durere/ **Floarea** României ce pe vale pier” (Bolintineanu, L, 31); „Se trece în robie, și **floarea** tinereții/ Sub bicele de scorpii aști cruzi ce veștejesc” (Bolliac, O I, 130); „Ajungând în **floarea** juneței, ea devenise un magnet care atrăgea spre sine [...]” (Filimon, C, 34); „Plutarc ne spune că frumosul, răsfățatul și sburdalnicul Alcibiad, **floarea** efebilor din Atena, tăia într-o zi coada cea frumoasă a unui câine minunat” (Odobescu, P, 59); „**floarea** tinerimii, cu care formează «legiunea sacră»” (Ghica, O I, 172); după același model cuvântul a căpătat și sensul de „ornament” specific termenului într-o sintagmă ca **flori de stil**;

foaie „ziar, revistă”, după fr. **feuille**: „în această **foaie** sînt trecuți toți acei benefăcători” (Asachi O I, 560); „încălicând pe versul său năbădăios, sau pe câte o mârțoagă de **foaie** publică” (Heliade, O III, 125-126); „numărul 8, tot din această **foaie**” (Russo, P, 68); „O **foaie** publică este duhul și articulele redactorilor și colaboratorilor ei” (Heliade, O., III, 32); „La Iași apare o **foaie** literară” (Bolliac, O II, 60); „le-aș da desigur povața ca să schimbe cât mai curînd titlul **foaiei** lor” (Odobescu, P, 132);

fugi „a evita”, după fr./w/r: „cu cât alții caută intrigi de amor, cu atîta eu le **fug**” (Kogălniceanu, O I, 69);

găsi (a se ~) cf. fr. (se) **trouver** 1. „a socoti”: „Te **găsesc** prea aspră cu mama ta!” (Papadat-Bengescu, D, 344); 2. „a se simți”: „**Se găsea** bine la Tana: avea gazdă și libertate” (Papadat-Bengescu, D, 356); „Desigur, amorul propriu al d-lui Tiberiu Piscupescu **s-a găsit** jignit de această întâmplare” (Vlahuță, S II, 125);

gust „capacitatea de a înțelege sau de a aprecia frumosul (în natură, în artă)”, după fr. **gout**: „iubind a fi epigramatic, însă pururea cu **gust** și cu măsură” (Kogălniceanu, O I, 96); Judecata și **gustul** se vor isca în ziua aceea în care vom înțelege că literatura este pâinea zilnică a unui neam” (Russo, P, 113); „d. Odobescu

ar pune mult **gust** la aranjarea și la ilustrațiunea acestei lucrări atît de impo-

(Bolliac, O II, 57);
hrăni „a întreține, a cultiva o idee, un sentiment”, după lat. **nutrire** „a întreține anumite sentimente”, cf. it. **nutrire** „a hrăni; a nutri (o pasiune)”; **hrănea** de mult timp un amor foarte tare pentru juna Măria” (Filimon, C, 20); **hrănești** în inima ta dispreț și ură, dispreț și ură ți se va da” (Bălcescu, S, 12);
ierta „a îngădui”, după fr. **pardonner** „a ierta, a scuza; a îngădui, a pe-

„Cercul restrîns al acestui articol nu ne **iertă** a enumera aici pe toți sau pe cei mai deosebiți” (Bălcescu, S, 35);
iubi „a-i plăcea să”, după fr. **aimer**: „Femeile măritate care **iubesc** a ș-

holteii” (Kogălniceanu, O.I, 39); „**JVeubind** a avea a face cu evgh-

(Kogălniceanu, O I, 71); „iute la mînie și **iubind** tare a mânca și a be-

(Bălcescu, S, 55); „Eu în copilărie **iubeam** să mă opresc / Pe dealul mănăstii-
vare să privesc” (Alexandrescu, O., I, 7); „**iubea** mai mult a trăi în so-

amicilor săi decît în atmosfera curței grecești” (Ghica, O III, 431);

începător „primar”, după fr. **primaire**: „Rugai atunci pe Daniel Tomes-

muta la mine în Sfîntul Sava și a-mi ajuta în clasele **începătoare**” (Heliade, O II,
încercare, „experiență”, după fr. **epreuve** „încercare, probă; experiență”
din **încercare** cît prețuiește și credința eunucilor” (Filimon, C, 41);

încercare, „studiu de proporții restrîns asupra unei teme filozofice,
sau științifice”, după fr. **essai**, care a fost și împrumutat (**eseu**): „nu-i înlesn-

tipărească **încercările** copilărești” (Heliade, O III, 51);
întorsătură „ruladă”, după fr. **roulade** „termen muzical; rostogolire, în-

re” : „ar putea asemăna cuvintele însemnate cu oarecare **întorsături**
nepotrivite cu noatele și acompanemîntul” (Russo, P, 107);
înțelege apare înregistrat cu alte sensuri decît cel etimologic, datorat

probabil, fr. **entendre**; în acest caz influența a fost efemeră, în limba
contemporană nereperîndu-se exemple în care **a înțelege** să fie folosit cu se-

1. „a se referi la, a insinua”, cf. fr. **entendre** „vouloir dire, insinuer”: „să mărtu-

cu inimă curată și cu duh umilit că toate numele din aceste file sînt închipte
n-am **înțeles** pre nimene, că tot este obștesc și nimica personal” (Kogălni-

O. I, 49); 2. „a auzi”, după fr. **entendre**, atestat la Iancu Văcărescu: „**înțeleg** șoa-

juca: 1. „a dansa”, după sl. Hrp<nV⁴⁹; 2. „a cânta”, după fr. **jouer**: „Ale-

rugă pe Elena **să joace** la piano” (Bolintineanu, ME, 169); 3. „a interpreta u-

după fr. **jouer**, it. **giocare**: „d-la Bilani a arătat un frumușel glas de contralto
juca bine rola. D-l Berlendis nu poate **juca** rău” (Bolliac, O II, 29); „a dat-

de la teatru că n-a vrut **să joace** în piese comuniste” (Preda, I, 30-31);

lovitură „acțiune care frapează”, după fr. **coup**: „Tu nu ești un ti-

mulțumești cu o sută de franci [...]. Lasă-mă o vreme, fă ce-ți spun eu și a-

găsesc o combinație, să câștigi ceva... Până atunci nu trebuie să compromi-

meschinării **lovitura** cea mare” (Eftimiu, N, 252);

Sensul neobișnuit al termenului este dezvăluit chiar de Russo, într-o notă din

paginii.

⁴⁹ Apud Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL, 527.

⁵⁰ Hristea, PE, p. 147.

mărie „termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) monarh”, după lat. **maiestas, -atis**: „majestatea latină fu tradusă în **mărie**, și cu **măria-ta** se adresa tot românul către alesul nației” (Heliade, O III, 180);

măsură 1. (mai ales la pl.) „dispoziție, decizie, hotărâre, prevedere”, după fr. **mesure**¹⁵⁰: „e o noapte numai bună pentru fapte rele, pentru comploturi de romanț, pentru mari **măsur**i de stat” (Russo, P, 222); „Orce **măsură** socială, ca să fie adevărat bună, câtă să satisfacă din trei puncturi de vedere diferite” (Bălcescu, S.a., 107); 2. „moderație” în loc. adv. **cu** ~, după fr. **mesure**¹⁵¹: „iubind a fi epigramatic, însă pururea cu gust și cu **măsură**” (Kogălniceanu, O I, 96);

mijloc: 1. „intermediar”, după fr. **moyen**, adj. „ce qui est moyen; ce qui permet de faire qqch.”: „ne-am bucurat văzând în dumneata **mijlocul** prin care să ne putem înțelege mai bine cu moldovenii” (Bolliac, O II, 10). 2. Folosit mai ales la plural, primește mai multe sensuri moderne sub influența fr. **moyen**, „facon, maniere”, aflat în relație de omonimie cu **moyerii** „qui se trouve entre deux choses”. De precizat că, în franceză, **moyen** provine din **moyen**], iar acesta are la bază lat. **medianus** „care se află la mijloc”¹⁵²: 1. „metodă, cale, procedeu”: „Fiecare, potrivit cu **mijloacele**, cu obârșia ori cu afacerile lui trece ca fulgerul pe pavajul grunzuros ori pășește grav” (Russo, P, 347); „Alexandru căuta timpul priincios ca să ceară o eplicație Elenei, dar nu era niciun **mijloc**” (Bolintineanu, ME, 200); „a alerga din toate puterile noastre la singurul **mijloc** de scăpare pentru o țară slabă și născândă ca a noastră” (Bălcescu, S, 107); „își exercită acțiunea lor în contra altor societăți și altor state prin tot felul de **mijloace**” (Ghica, O III, 449); 2. „resurse pecuniare”: „face să fugă mușteriii de la dânsul și, prin urmare, îi ardică **mijloacele** traiului, îi ia bucătura din gura lui și a copiilor” (Heliade, O III, 49); „Nouă ne lipsesc **mijloacele** care le aveți d-voastră” (Bolintineanu, ME, 27); „s-a dus cu propriile sale **mijloace** la Paris” (Bolliac, OII, 56);

mişca „emoționa”, după fr. **emouvoir**: „Știam că vedenia trecutului, în care se cufunda cu patimă, era singurul lucru în stare **să-l miște**” (M. Caragiale, C, 70); termenul este atestat încă de la 1897, la Molnâr: „Treaba ritoricii iaste a afla și a zice lucruri toate vreadnice ca să îndemne, ca **să miște** și să încredințeze pre ascultătoriu” (Molnar, RET. 13/19)¹⁵³;

mişcare „acțiune care grupează un număr mare de oameni în jurul unei activități, idei etc”, după fr. **mouvement**: „n-a luat bărbătește inițiativa unei **mişcări** mari a corporației sale” (Caragiale, O II, 31); „urzea în capu-i trudit de gânduri și de nesomn programul unei **mişcări** serioase și hotărâtoare, al cărei început era fixat pentru a doua zi” (Vlahuță, S II, 97);

pânză „tablou”, după fr. **toile** „pânză, țesătură; tablou”: „Îți arată expoziția artiștilor în viață și se laudă cu numărul **pânzelor** spânzurate pe părete” (Măiorescu,

¹⁵⁰ Pentru acest sens, vezi LEXIS, s.v. **mesurey**, vezi și ROBERT, s.v., unde **mesure** e definit astfel: „maniere d'agir proportionnée à un but à atteindre; acte officiel visant à un effet”.

¹⁵¹ în LEXIS apar înregistrate două cuvinte **mesure**, sensul care ne interesează aici fiind specific lui **mesure**. Cf. ROBERT, unde este vorba despre polisemie, nu de omonimie.

¹⁵² LEXIS, s.v. **moyen**, ROBERT, s.v. **moyen**,

¹⁵³ Vezi DA, s.v. **mişca**.

C I, 148); „a reînnoit în **pânzele** pe care a zugrăvit vânătorile de lei și de din Algeria și din Sahara” (Odobescu, P, 156);

pătură „categorie socială”, după fr. **couche**: „El este compus de mai **pături** ce apasă una pe alta ca stratificările unui munte” (Alecsandri, S, 3);

pleca (a se ~) „a înclina”, cf. fr. **incliner** ă: „Noi **ne plecăm** a (Bălcescu, S, 164);

plecare „înclinație”, cf. fr. **penchant**: „Una din operațiunile pentru care a avea o deosebită **plecare** [...] era de a porunci cazacilor să scoată nădragii la negustori” (Ghica, OI, 264);

primblare Joc amenajat într-un oraș pentru plimbare, parc”, după fr. **promenade**: „Iașii, ca o capitalie, trebui și ea să aibă o **primblare** pentru soc aleasă a sa” (Kogălniceanu, O I, 91); „se zice că Departamentul Lucrărilor s-ar pregăti să facă pozna de a planta la Copou o **primblare** cu alee de copaci pilda Câmpiilor Elisee și a Praterului” (Kogălniceanu, O I, 92);

privi „a avea legătură cu”, după fr. **regarder**: „N-a pus nicio întrebare **mă privească**” (Holban, O, II, 28);

râde „a fi favorabil, a se prezenta sub un aspect favorabil”, după fr. **rire** câți vă **râde** soarta! Gândiți că-n aste zile / Stau sub pământuri, ocne, prin tem exile / Ațâți nevinovați” (Bolliac, OI, 88);

rătăcire „neînțelegere; eroare” < **rătăci** „a se înșela, a greși, a se abate adevăr”, după fr. **s'egarer**: „Cele mai multe **rătăciri** și cele mai multe ce provenit că încep a disputa oamenii pentru lucruri ce nu le cunosc încă bine, fac o idee strâmbă de dânsule” (Heliade, O III, 62); „Această **rătăcire** to judecatei este fenomenul cel mai însemnat în situațiunea noastră intelec (Măiorescu, C I, 148); **rătăcitură** „greșită”: „Nouă această părere ni se pare **ră** (Bălcescu, S, 92);

roade (a se ~) „a se ciopli, a se șlefui; a se cizela, a se civiliza”, cf. fr. **schleifen** „a lustrui, a freca; a cizela, a educa”: „fiul meu [...] a ajuns la ilichii toate că m-am silit a-l învăța toate iușchiuzarlâcurile și marafeturile cu care să fie împodobit un adevărat calemgui, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl la domnia-ta ca să se mai **roadă**, să poată ieși și el mâne-poimâne la o (Filimon, C, 17);

roșu „inspirat sau pătruns de idei progresiste ori revoluționare” cf. fr. **rouge** „Eu, domnilor, nu sunt nici **roș**, nici alb” (Vlahuță, S II, 128);

scară „ierarhie”, după fr. **echelle**: „dar aceste virtuți cetățenești, de car atâta pompă, nu sînt decât treptele **scării** pe care voiește a se sui la p (Filimon, C, 12);

scoartă, „înveliș exterior, aparență”, după fr. **ecorce**: „Deosebirea e nu grade, încât gradul suprem ar fi omul în care spiritul se recunoaște pe sine dincolo de **scoarta** materială” (Rebreanu, AE, 16);

simț 1. „sens, înțeles”, după lat. **sensus**: „Elescu încă nu înțelese bine acestor vorbe” (Bolintineanu, ME, 148); „toate zisele mele le interpretezi într-u cu totul contrariu” (Bolintineanu, ME, 161); **Simțul** însă cel adevărat al cuvâ însemnează cal pitic de Arabia” (Filimon, C, 218); 2. „direcție”, după fr. **curiosii** noștri se preumblară prin tabără în toate **simțurile**” (Bolintineanu, ME,

slujbă „faptă care avantajează pe cineva, serviciu”, după fr. *service*: „Mare *slujbă* ar face literaturii noastre cel care ne-ar da un articol coprinzător” (Heliade, O III, 53);

sluji (*a se ~*) „a oferi, a servi”, după fr. *servir*: „Pantazi porunci să se destupe șampania ce, după datina meselor noastre, *se sluji* în pahare mari” (M. Caragiale, C, 50);

spânzura „a depinde”, după lat. *dependeo*, *-ere*: „De la dânsa *spânzură* soarta bătăliei” (Bălcescu, S, 192);

spirit, după fr. *esprit*: 1. „inteligentă”: „cu mai mult *spirit* decât mulți carii se socotea mai înțelepți decât dânsul” (Kogălniceanu, O I, 96); „A doua zi după sosirea lui, postelnicul îl chemă la dânsul ca să-i examineze *spiritul* și inteligența” (Filimon, C, 38); 2. „minte, rațiune, intelect”: „Oh! Să-mi privesc ideea în ea cum se resfrânge, / Că *spiritu-i* o simte [...]” (Bolliac, O I, 100); 3. „mod, fel de a gândi”, după fr. *esprit*: „Aceasta începu a face impresie asupra *spiritului* sultanului” (Bălcescu, S, 157); „Nu are nici *spirit*, nici învățătură” (Bolintineanu, ME, 14); 4. „idei, sentimente care orientează acțiunea unei colectivități”: „Dar trebuie să cunoaștem asemenea că în Rusia, împăratul, în orice proiect de reformă, are totdeauna a se lupta și cu *spiritul* castelor nobile” (Bălcescu, S, 112);

spunere „poveste, istorisire”, după rus. **СКмауе**: „Copiez din albumul mei chiar *spunerea* doamnei B.” (Negruzzi, P, 32);

stângă „aripa radicală a unui partid”, după fr. *gauche*: „Când zicem *stângă* în zilele noastre [...] nu mai înțelegem un loc, ci o misie” (Heliade, O III, 249);

stinge „a achita, a lichida o datorie”, după fr. *eteindre* „a stinge; a anula, a lichida, a stinge o datorie”: „după mijloacele date creditului într-un timp hotărât, toate obligațiile se găsesc *stînse*” (Russo, P, 197);

strâmb „făcut pentru a înșela”, după bg., s.-cr. *kriv* „încovoiat; vinovat, fals”: „Am văzut cârciumari amestecând vinul cu apă și vânzând cu ocale cu două funduri, măcelari și precupeți vânzând cu cântare *strâmbe* și m-am mâhnit, căci răul este foarte mare” (Filimon, C, 7); sensul „nedreptate” pe care îl are *strâmbătate* în contextul următor se explică prin calcul produs la cuvântul-bază *strâmb*: „străbunii noștri au fost blestămați de Domnul pentru *strâmbătățile* lor” (Russo, P, 163);

strânsoare „colecție”, după fr. *collection*: „*strânsoare* de mulțime și felurimi de monede” (Golescu, I, 28);

trage, după fr. *tirer*: 1. „a multiplica” după fr. *tirer*: „Ce să vă mai spun cum îl cheamă! Un tip, *tras* în mai multe exemplare, care se află pretutindeni și care va trăi în veci” (Vlahuță, S II, 105); 2. „a lansa un proiectil cu ajutorul unei arme”, după fr. *tirer*: „Nu mă pricep, *n-am tras* niciodată cu revolverul” (Călinescu, B I, 319);

treaptă „rang, poziție, situație”, cf. fr. *echelon* „treaptă a unei scări; treaptă socială”: „Apoi, pe o *treaptă* mai modestă a societății [...] s-au ivit pictori cari au reprezentat serios vânătoarea cea mică” (Odobescu, P, 207); „noima *Băcălia* se poate înțelega orice *trepte* a soțietății” (Russo, P, 8);

trup „unitate militară”, după fr. *corps*: „să să împartă armata în câteva *trupuri*” (Bălcescu, S, 182); „Sigismund Bathori, împărțindu-și ostile în nouă *trupuri*” (Bălcescu, S, 211), cf. împrumutul *corp*: „în a treia linie venea un *corp* de 12 000 călăreți lănceri” (Bălcescu, S, 211);

țap „pahar în care se servește berea”, după germ. *Bock*: „continua să clătească drojdia de pe fundul *țapului* de bere” (Cezar Petrescu, G., 146);

vârșă „a depune, a plăti”, după fr. *verser*: „să-mi *vârșăți* a zecea parte din surplusul de încasări pe care îl veți realiza” (Eftimiu, N, 41);

zâmbi „a favoriza, a-i fi favorabil”, după fr. *sourir*: „Fetițe norocoase, soarta vă *zâmbește*” (Bolliac, O I, 125).

3. CALCURI GRAMATICALÉ

3.1. CALCURI MORFOLOGICE

În poezia lui Iancu Văcărescu apar unele construcții improprii, corespunzătoare perfectului compus al indicativului: „Lacrămi în zadar *sânt curse*” (Văcărescu, P.a., 3; „au curs”), „Un trup dumnezeesc / ... L-am, *m-are-mbrățișat*” (Văcărescu, P.a., 37; „m-a îmbrățișat”), „Nenorocirea-mi este stăpână; / *Cuprins mă are* primejdii (Văcărescu, P.a., 45; „m-a cuprins”) ¹⁵⁴. Este posibil ca în aceste situații să fie vorba despre un calc după italiană, dat fiind faptul că în această limbă perfectul compus se exprimă prin intermediul auxiliarelor *avere*, respectiv *essere* + particula verbală de conjugat.

Tot un model italian a urmat Heliade Rădulescu în încercarea de a intra în posesia articolului hotărât în poziția proclitică, situație întâlnită în poezia *Poetul mușterii*: „Peste curând ca dâșii trăi-voi *a viață*”. O construcție asemănătoare se întâlnește la Eminescu, în poezia *La Eliade*: „plăcută-i *a ghirlandă*” ¹⁵⁵.

Consemnăm și apariția verbului *a naște* cu regim intransitiv în următoarele contexte: „slobozenia dinafară este neatârtnarea moșiei, în care *naștem* și ca să hrănește” (Russo, P, 163); „Ea știe că durerea-i mai mult înc-o să crească. Atuncea va simți / Ș-a soțului robie, ș-a fiilor ce-or *naște*” (Bolliac, O I, 100); „Planta nu se teme de cei ce-o jignesc, / Ca de viermi ce-n sânu-i *naște* veștejesc”) Bolintineanu, L, 56). În asemenea situații este vorba despre un calc după fr. *naître*, dat fiind faptul că pentru română este specifică folosirea acestui verb numai cu regim tranzitiv, ori reflexiv. Acest calc a fost discutat și de către Theodor Hristea. Autorul a observat că „Numai în limba veche *a naște* apărea, foarte rar, în / aloare intransitivă: «Piară zioa întru carea *am născut*». BIBLIA, 1688 (ap. TD, 197, s.v.). Valoarea aceasta s-a pierdut, se pare, definitiv, iar prin secolele al XIX-lea și al XX-lea a reapărut la unii scriitori influențați de limba franceză” ¹⁵⁶.

a teme apare construit la Gh. Asachi fără pronume reflexiv, probabil datorită influența fr. *craindre*, înregistrat însă de LEXIS cu regim tranzitiv: „Cruda noastră soartăy Ni-au fost giurat peire, / Dar nu *temem* de moarte” (Asachi O I, 554);

În schimb, verbul *a da* apare la diateza reflexivă, influențat fiind de fr. *donner*: „se înalță, *dându-se* cu totul priveliștii ce așteaptă să se destindă dina

¹⁵⁴ Apud Al. Rosetti, B. Cazacu, Li viu Onu, *op. cit.*, 524-525.

¹⁵⁵ Apud Ion Ștefan, *art. cit.*, 338

¹⁵⁶ Hristea, PE, 173.

privirii sale" (Kogălniceanu, O I, 72); totodată este vorba și despre calc semantic, verbul căpătând sensul „a se consacra, a se dedica”, potrivit modelului amintit.

Prin analogie sinonimică, verbul **a dori** apare folosit la diateza reflexivă, asemenea lui **a se vrea**, devenit reflexiv după modelul oferit de fr. **se vouloir**¹⁵⁷: „să nu **se dorească** ea acasă nici măcar de sărbători?!” (Agârbiceanu, D, 40).

Verbul **întreba**, devine, la rândul său, reflexiv ca urmare a imitării fr. **se demander**: „Acum, **mă pot întreba** dacă visez sau nu” (Eftimiu, P, 15); „Mă **întreb** ce ar trebui să fac ca să ies din banal” (Acterian, J, 49).

Tot de un calc morfologic ține și folosirea substantivului **apă** la plural; în această formă, **apă** este înregistrat rar, numai în anumite expresii, cum este **a face ape**, folosită în legătură cu o țesătură sau un material. După cum consemnează Theodor Hristea, „pluralul acestui substantiv a devenit foarte frecvent, începând cu secolul trecut¹⁵⁸, din cauză că o serie de unități frazeologice franțuzești (în a căror structură intră **eauc** „ape”) au fost calchiate în limba română¹⁵⁹. Prin urmare, chiar dacă nu se poate spune că folosirea la plural a lui **apă** se datorează exclusiv influenței fr. **eaux**, în mod cert ea a fost întărită de aceasta. Prezentăm, în acest sens, un citat extras dintr-o scriere a lui Victor Eftimiu: „eu am încercat toate **apele** făcătoare de minuni din țară, și nu m-am ales, după cura de rigoare, decât cu noi și mai acute dureri, despre care specialiștii spuneau că sunt efectul băilor, reacțiunea care dovedește eficacitatea **apelor** consumate” (Eftimiu, N, 323).

3.2. CALCURI SINTACTICE

Construcții cu prepoziția de

Construirea verbului **a se compune** cu prepoziția **de** își are originea în modelul oferit de fr. **se composer de**: „guvernul actual **se compune de** bărbați maturi și prevăzători” (Heliade, O III, 323); „Banda aceasta **se compunea de** șase țigani robi ai clucerului Alecu” (Ghica, O III, 402); „El este **compus de** mai multe pături ce apasă una pe alta ca stratificările unui munte” (Alecsandri, S, 3); „Cea mai frumoasă parte a vieții **se compune de** simțirile ce insuflă îmi primește un om pe pământ” (Alecsandri, S, 60); „populațiunea cea cultă a țării **se compunea în** mare parte **de** funcționari” (Ghica, O III, 410); „literatura noastră mai ales, a caria parte poetică nu **se compunea până în** anii din urmă decât **de** niște balade tradiționale, inspirații necultivate ale suferinței [...]” (Alexandrescu, O, I, 4);

Verbul **a (se) schimba** apare construit cu prepoziția **de**, imitând modelul oferit de fr. **changer de**¹⁶⁰: „Multe neamuri **s-au schimbat de** caracter, așa englezii râd și gioacă astăzi, pe când din contra voioșii franțuji de odinioară se fac serioși...” (Russo, P, 134). Aceeași construcție am consemnat-o în secolul al XX-lea, la Cezar

¹⁵⁷ în legătură cu acest aspect, vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

¹⁵⁸ Este vorba despre secolul al XIX-lea.

¹⁵⁹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 27-28.

¹⁶⁰ în legătură cu aceasta vezi și Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, ediția a treia, București, 2001, 272-273, unde se afirmă că prezența lui **de** în astfel de construcții „este inutilă, livrescă și prețioasă, datorată unei influențe străine”.

Petrescu: „Păi vezi! **schimbă de** front, entuziasmat, Panait Bâzdrugovici. speriat degeaba. Lu i-o față deșteaptă. Știe ea ce menu ne convine la o as zi” (Cezar Petrescu, PG, 91). Cu privire la regimul acestui verb, Theodor Hristea consemnează: „când unii vorbitori români schimbă **de adresă, de locuință, de direcție** și mai ales **de părere**, ei se lasă influențați de construcțiile franceze **changer d'adresse, de logement, de direction** și, desigur, **changer d'avis**”.

Construcții cu prepoziția la

Exprimarea complementului indirect în dativ printr-o construcție arhică, formată din prepoziția **la** + **substantiv în cazul acuzativ**, întâlnită în unele dialecte din secolul al XIX-lea, se datorează modelului francez **à + substantiv**. Astăzi, la C. Bolliac¹⁶² întâlnim foarte multe forme de acest gen, mai ales în textele literare și poeziilor: „**La muza** mea” (Bolliac, O I, 83); „Sonet **la ******” (Bolliac, O, I, 111); „**Ji, a D. Ioan Văcărescu**” (Bolliac, O, I, 111). Aceeași construcție apare înregistrată și la Bolintineanu: **La femeie** (Bolintineanu, ME, 151), la Grigore Alexandrescu: „**Trăiește la Mănăstirea Dealul**. Dedicat măriei sale prințului nostru” (Alexandrescu, O, I, 17) sau la Eminescu: „**JLa Bucovina**” (Eminescu, O I, 12); „**JLa Heliade**” (idem, 17); „**artistă**” (idem, 18);

Apariția verbului **a se adresa** într-o construcție analitică, cu prepoziția **la**, constituie, foarte probabil, un calc după fr. **adresser à qqn.**: „Toată a noastră este o frumoasă chirie de epitetă **se adresa la mine**” (Negruzzi, P, 36); „dacă vezi o femeie care nu va avea o costiță destul de bogată, poți **să te adresezi** la mine, să îți spună da cât îi va trebui” (Bolintineanu, ME, 70); „Nu îndrăznește nimeni să **se adreseze** la rudele de aproape ale lui vodă” (Ghica, O III, 403). În mod obișnuit, complementul indirect cu care se construiește verbul **a se adresa** se exprimă sintetic, cu un pronume în dativ. Astfel, spunem **a se adresa cuiva**, și nu **a se adresa la cineva**. În franceză astfel de construcții sunt firești. Iată un exemplu extras din opera lui Moliere: „c'est **à vous [...] que ce discours s'adresse**”¹⁶³. Posibil ca verbul românesc să fie explicabil prin împrumut din franceză, să fi fost luat și cu regimul sintactic francez, abandonat ulterior.

O situație specială prezintă verbul **a crede** în următorul exemplu: „Pe lângă inimă nu mă lăsa **a crede la atâta necredință**” (Negruzzi, P, 37). Este posibil ca în cazul de față autorul să redea fr. **croire à**, traducând prepoziția franceză **à** cu **la**, sens specific acesteia în anumite situații, nu însă și în cea de față, când trebuie să fie redată prin **în**. Totodată, verbul românesc a căpătat un regim intranzitiv, specific verbului francez cu prepoziție.

Aceeași situație ne întâmpină în următorul exemplu: „slobod au fost și în toată călătoria ce să coprinde întru această cărticică, **să gândesc nu la** casa, patria mea, la care cine nu **gândește**, nici face pentru dânsa orice bine, poate să-și facă și o năci casă” (Golescu, I, 1); „**Gândeam** la tine, pentru că numai la tine **gândesc**” (Negruzzi, P, 12); „Puțini sânt care nu **gândesc** la bani” (Bolintineanu, ME, 18);

¹⁶² C. Bolliac, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

¹⁶³ Vezi și Gh. Bulgăr, *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*. în CILR, voi I și II, București, 1978, p. 100. Vezi ROBERT. s.v. *adresser*.

Este posibil ca modelul construirii verbului *a gândi* fără regim reflexiv, împreună cu prepoziția *la*, să-l constituie fr. *penser à*.

Construcții cu prepoziția compusă de la

A depinde reprezintă un împrumut cu etimologie multiplă: fr. *dependre*, lat. *dependere*. Construirea acestui verb cu prepoziția compusă *de la* constituie un calc sintactic după franceză, unde *dependre* este construit cu *de la* (ex.: *L'effet, la consequence depend de la cause*): „reușita campaniei *depindea de la* detașamentul trimis la Vad de la Oblucița" (Hasdeu, P a, 224).

În rândul calcurilor sintactice se înscrie și construirea lui *grație* cu un nume în dativ, după modelul oferit de fr. *grâce à*. DA oferă o primă atestare la Titu Maiorescu, ceea ce înseamnă că procedeul nu este vechi. Mai mult decât atât, el nu este specific vorbirii populare; „Nici nu m-am lovit de pietre, nici nu am bătut *grație d-lui* Elescu" (Bolintineanu, ME, 166); „*Grație împrejurărilor și stăruinței* oamenilor de bine, am putut a le vedea realizate una după alta (Ghica, O I, 125); „intră în cafenea Edmond Buzdrogovi, *grație amabilității* căruia opera filantropică avusese concursul grațios al muzicei militare" (Caragiale, O II, 81);

Pe seama influenței franceze trebuie pusă și *neanticiparea complementului direct*, așa cum apare în următorul enunț: „Minette ridicase din umeri și *sfătui* pe Cora [...]" (Papadat-Bengescu, D, 330).

4. CALCURI FRAZEOLOGICE

Unitățile frazeologice pe care le considerăm a fi apărut prin calchiere vor fi ordonate potrivit criteriului morfologic.

4.1. STRUCTURI NOMINALE

aer comprimat, după fr. *air comprime*: „să-și încarce iar pompa de *aer comprimat* și să poată urni trenul din loc" (Caragiale, OII, 124);

anul grației, cf. fr. *Van de grâce*: „Suntem în *anul grației* 3874" (Caragiale, O II, 291);

arta salonului, după fr. / *'ort du salon*, model indicat chiar de autor: „au mai ales pretenția a cunoaște 'à fond' *arta salonului*, Tart du salon", cum zic dumnealor" (Kogălniceanu, O I, 51);

artele frumoase, după it. *belle arti*; cf. și fr. *beaux-arts*, la rândul lui un calc după expresia it.: „atunci și *artele frumoase* vor recâștiga și ele demnitatea lor" (Bolliac, O II, 51); „Lucru de remarcă e că curtezanul nostru, de când iubește, s-a hotărât să îmbrățișeze *artele frumoase*" (Vlahuță, S II, 333);

Vezi ROBERT, s.v. *dependre*.

T *avere nemîșcătoare*, după fr. *fortune immobiliere*: „mai posedă încă *avere nemîșcătoare*" (Bălcescu, S, 114);

bărbat de gust, după fr. *homme de gout*: „«Pentru ce nu publici scrierile dumitale?» întrebai mai deunăzi pe un *bărbat* de spirit și *de gust* care ține ascuns în portofoliul său mai multe manuscrise de poezii" (Alexandrescu, O., I, 3);

bărbat de încredere, cf. fr. *homme de confiance*: „Oamenii știau că, odată cu unirea, Ion Muja făcuse mereu politică liberală. Era un fel de *bărbat de încredere* pentru vreo zece sate din jur. El ținea legătura cu conducerea de plasă a partidului" (Agârbiceanu, D, 10);

bărbat de spirit, după fr. *homme d'esprit*: „«Pentru ce nu publici scrierile dumitale?» întrebai mai deunăzi pe un *bărbat de spirit* și de gust care ține ascuns în portofoliul său mai multe manuscrise de poezii" (Alexandrescu, O., I, 3);

bărbat de stat, după fr. *homme d'Etat*: „nu e posibil rezebelul înaintea înțelepților *bărbați de stat*" (Heliade, O III, 323);

binele obștesc, după fr. *le bien public*: „un mijloc «de a petrece vremea în bine» de ajâcni *binele obștesc*" (Kogălniceanu, OI, 17);

birou de așteptare a apărut probabil prin analogie cu *sală de așteptare*. Biroul șefului de cabinet, și *biroul de așteptare* erau înțesate" (Camil Petrescu, P, 107);

bolta cerească, după fr. *la voute celeste*: „scânteind ca stelele atârna de cer, *bolta cerească*" (Russo, P, 281); „se înălța rapide pe *bolta cerească*" (Kogălniceanu, O I, 62);

bolta cerului, după fr. *la voute du ciel*: „*bolta cerului* era de un alb strălucitor, încântător" (Filimon, C, 55);

bună dispoziție, după fr. *bonne humeur*: „Aimee îi observase *buna dispoziție*" (Papadat-Bengescu, D, 339); „E numai *bună dispoziție* și duh" (Agârbiceanu, D, 242);

bună venire, probabil prin analogie cu *bun venit*, format după fr. *bienvener*, care stă la baza lui *bine venit*: „felicită pe ciocoi de *bună venire*" (Filimon, C, 55);

cale ferată, după fr. *voie ferree*: „dispune de-un bilet de liber parcurs pe toate *căile ferate* române" (Vlahuță, S II, 292);

cameră de dormit, după fr. *chambre à coucher*: „Fiecare se retrase în *cameră de dormit*" (Bolintineanu, ME, 57);

cameră de mâncare, după fr. *salle à manger*: „Beizadeaua se îndreptă în *camera de mâncare*" (Filimon, C, 104);

călărirea ușoară, după it. *cavalieria leggera*: „*Călărirea ușoară*, manevra la avanposturi, înainta" (Bălcescu, S, 186);

câmp de bătaie, după fr. *champ de bataille*: „Când găsește câte o săgeată fier îngropată de timp cu osemintele celor morți în *câmpul de bătaie*, nu știe că e din vremea lui Han-Tatar" (Bălcescu, S, 134); „se întâmpinară pe acest *câmp de bătaie*" (Russo, P, 176); „Ștefan-vodă, Mihai-vodă și alți domni moldoveni români au boierit pe *câmpul de bătaie* pe mai mulți opincari cu inima de boier" (Filimon, C, 127); „un popor care, prin eroismul său pe *câmpul de bătaie*, a știut să se ridice la înălțimea la care a ajuns [...]" (Ghica, O III, 412);

câmp de bătălie (bătălie), după it. *campo di battaglia*: „să-l învingem în *câmpul bătălii* (Asachi O I, 593); „pământul întreg va fi un '*câmp de bătălie*' (Heliade, O III, 440); „nimic mai de ambiționat decât moartea cea glorioasă a *câmpului de bătălie*" (Bolliac, O II, 49); „își preumblă privirea pe *câmpul bătăliei*" (Bălcescu, S, 192); forma *bătălie*, întâlnită la Heliade, indică în mod clar un model italian (DA: rom. *bătălie* < it. *battaglia*, probabil prin mijlocire neogreacă, și românizat în privința accentului), ceea ce înseamnă că în acest caz avem calc parțial;

Câmpii Elisei, Câmpiile Elisee, după fr. *Champs Elisees*: „Așa Parisul are *Câmpii Elisei*" (Kogălniceanu, O I, 91); „de la *Câmpiile Elisee* ale Parisului pân'la grădina Kiseleff" (Kogălniceanu, O I, 92); „în sfârșit, e Tuileriile, *Câmpiile Elisee*, pădurea Bouloniei, bulevardele Iașilor" (Russo, P, 336); „îmi părea că mă văd primblându-mă în *Câmpii Elizei*, într-o trăsură trasă de doi mândri lei" (Ghica, O I, 292); „Vă voi povesti despre o noapte petrecută într-o atmosferă cu totul-deosebită în Parisul din 1910, într-un palat de pe celebrul bulevard al *Câmpiilor Elizee*" (Eftimiu, N, 260); în forma *Câmpii Elisei* este vorba despre un calc perfect, dat fiind faptul că în franceză *champ* este de genul masculin;

cântec de masă, după fr. *chanson de table* „cântec în care este celebrat vinul": „începură lăutarii a cânta cele mai frumoase și mai patetice *cântice de masă*" (Filimon, C, 105);

cântec de lume, cf. sl. МНРКТУА nтHH: „îl plimba cu dânsul noaptea în butcă dinainte, de-i cânta *cântece de lume*" (Ghica, OI, 155);

cap de listă, după fr. *tete de liste*: „Protectorul său, acela care-i obținuse fetei bursa la liceu, era *cap de listă* și avu un succes răsunător în țara-ntreagă" (Agârbiceanu, D, 21);

cap de masă, după rus. *смон ХанajibHUK*: „Magistratul, profesorul sau *capul de masă* (stol nacealnicul)" (Heliade, O III, 57);

Capul Bunei Speranțe, după engl. *Cape of Good Hope*: „din fundul Șvediei până în insula Malta, și chiar în Africa, până la *Capul Bunei Speranțe*" (Odobescu P,44);

casă de cruțare, cf. fr. *maison de repos*: „casele de *cruțare* care apără bătrânețele de chinurile sărăciei" (Kogălniceanu, O I, 102);

casă de depuneri, cf. fr. *caisse des depots*: „avea îi vreo 12 mii de lei în bonuri la *asa de depuneri* (Caragiale, OII, 46);

casă de economie, după it. *cassa di risparmio*: „Vezi armata asta, dorobanți, pompieri, zicea el, eu i-am făcut [...] *case de depozite*, de *economie*, de asigurări, toate eu le-am născocit, eu le-am înființat și le-am organizat" (Ghica, O III, 411); astăzi în forma *casă de economii*, cu determinantul la plural, este un calc imperfect;

casă de întâlnire, după fr. *maison de rendez-vous*: „fusese Veniaminul cafenelei «Cazes» și Cherubinul *caselor de întâlnire*" (M. Caragiale, C, 49);

casa liftului, după fr. *cage de l'ascenseur*: „La opt era și *casa liftului*, și se vorbea despre zgomotul ca de tunet al motorului, când pornea și când se oprea" (Cărtărescu, O, 223);

centru atractiv, cf. fr. *centre d'attraction*: „e inutil să-ți spun că a fost «le cloud», *centrul atractiv* al oaspeților" (Eftimiu, N, 27);

centru de gravitate, după fr. *centre de gravite*: Goe își pierde un m *centrul de gravitate* și se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu" (Caragi II, 122);

clasa conducătoare, după fr. *classe dirigeante*: „trece la un rechizito *claselor conducătoare*" (Cezar Petrescu, I, II, 133);

clasa de jos, cf. engl. *lower class*: „a da *claselor de jos* un trai ma (Kogălniceanu, O I, 102); „Una din condițiunile cele mai importante libertatea unui popor este ca în *clasa de jos* să existe spiritul de conservățiune cele de sus să existe spiritul de inovațiune și de progres" (Ghica, O I, 222);

clasa de sus, cf. engl. *upper class*: „Una din condițiunile cele mai impo pentru libertatea unui popor este ca în *clasa de jos* să existe spirit conservățiune și în cele *de sus* să existe SD'ntul de inovațiune și de pr (Ghica, O I, 222);

clasa inferioară, după engl. *lower ciass*: „Evoluția și primenirea cl superioare prin elemente din *clasele inferioare* este necesară, dar ea trăbă fă mare tact" (Agârbiceanu, D, 29); vezi, mai sus, varianta *clasa de jos*;

clasa mijlocie, după engl. *middle class*: „Să vedem ce-i cu fetele de țărar cele din *clasele mijlocii* care urmează liceul și universitatea" (Agârbiceanu, D,

clasa superioară, după engl. *upper class*: „Evoluția și primenirea cl superioare prin elemente din clasele inferioare este necesară, dar ea trăbă fă mare tact" (Agârbiceanu, D, 29); vezi, mai sus, varianta *clasa de sus*;

codru virgin, după fr. *foret vierge*, transpus în română și prin *virgină*TM: „sudoarea care se pierdea în barba stufoasă ca râurile în *codrii vi* 156);

companie de siguranție, cf. fr. *compagnie d'assurance*: „canalu favorizează comunicația lucrurilor și a ideilor, *companiile de siguranție* împrumut, bancele care înlesnesc comerțul ..." (Kogălniceanu, O I, 102); model, cu al doilea termen la plural, a condus la apariția frazeologice *companie de asigurări*;

concurs de împrăjurări, după fr. *concours de circonstances*: „Printr-un și regretabil *concurs de împrăjurări*, apărarea nu posedă nicio probă mat (Eftimiu, N, 74);

consiliu de război, după fr. *conseil de guerre*: „Olimpie izbutește a co pe Tudor să meargă să asiste și el la acel *consiliu de război*" (Ghica, OI, 176

conștiință de sine, după fr. *conscience de soi-meme*: „Boieria, n *conștiința de sine*, pretențiile ei fură din cele mai nebune" (Heliade, O III, 24

conștiință obștească, după fr. *conscience collective*: „Cu o presimțire mai decât *conștiința obștească* de atuncea, părinții moldoveni și români umplură lun mare de copiii lor spre a-i adăpa la izvoarele de învățătură" (Russo, P, 132);

cornul abondinței, după fr. *corne d'abondance*: „*Cornul abondinței*, cup mai puține bunătăți în comparație cu cele care se vedeau pe masa parver (Filimon, C, 179);

Vezi, în acest sens, Hristea, PE, 181.

corp de armie, după fr. **corps d'armee**: „închipuiește-ți spinarea lată ca un șes a unui deal gol, [...] având [...] înaintea-ți redul în fund ca **corp de armie**, și, ca aripi, viile domniei Regensburg" (Kogălniceanu, O I, 92);

corp de oaste, după fr. **corps d'armee**: „în războiul imperatorului meu să dai un **corp de oaste** și împreună să vii în persoană a te închina înaintea imperatorului" (Asachi OI, 592);

corp străin, după fr. **corps etranger**: „Cazaciuc era acolo, sta pe prisă cu tatăl, iar mama vitregă cu fata vânturau pe-o cergă, fasole, întinsă în mijlocul bătăturii, una în picioare cu o baniță în mână, cealaltă în genunchi alegând **corpurile străine** care tot mai scăpau la vânturat" (Preda, I, 110);

Curtea de casație, după fr. **Cour de cassation**: „Când era vorba d-a se înființa **Curtea de casație**, mulți din oamenii noștri politici se întrebau unde o să găsim douăzeci de legiști învățați..." (Ghica, O I, 123);

cuvânt de onoare, după fr. **parole d'honneur**: „Rudele adunară mână de la mână suma necesară plății datoriilor lui Toto, în schimbul **cuvântului** său **de onoare** că nu va mai avea niciun fel de raporturi cu doamna Juana Lopez" (Eftimiu, N, 302);

cuvânt de ordin(e), după fr. **mot d'ordre**: „ceea ce este adevărat pentru tot românul bun sânt **cuvintele de ordin** (les mots d'ordre) sacramentale ce cată a circula din gură în gură" (Bălcescu, S, 115); „intrarea în lagăr a oamenilor particulari nu era poprită nici ziua, nici noaptea, dacă ei cunoșteau **cuvântul de ordin**" (Filimon, C, 195);

cuvânt de spirit, după fr. **mot d'esprit**: „pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un **cuvânt de spirit** la moment" (Caragiale, OII, 82);

dinte de lapte, cf. fr. **dent de lait**: „abia i-ați permis să se emancipeze că a și început să-și schimbe **dinții de lapte**" (Cezar Petrescu, I, 9);

doamnă de onoare, după fr. **dame d'honneur**: „El începu să-și agate victimele din Gara de Est sau de Lyon, agitând un buchet de trandafiri și întrebând pe marii voiajori din țară dacă în același tren nu venea din București **doamna de onoare** de la palat, mătușa domniei-sale" (Eftimiu, N, 303);

drept de viață și de moarte, cf. fr. **droit de vie ou de mort** (Bălcescu, S, 167);

drept divin, după fr. **droit divin**: „argumente pentru **dreptul divin** și dreptul natural" (Eminescu, PII, 328);

drept natural, după fr. **droit naturel**: „argumente pentru dreptul divin și **dreptul naturaT'** (Eminescu, PII, 328);

drepturile omului, după fr. **les droits de l'homme**: „întemeiat pe vaga doctrină a **drepturilor omului**, detestabilul pașoptism interzice orice atingere a individului [...]" (Călinescu, B1, 270);

duhul legii, după fr. **I'esprit de la loi**; este vorba totodată și despre un calc lexical, **duh** primind și sensul pe care fr. **esprit** îl are în plus, anume acela de „intenție": „acel ce nu se ține de **duhul legiei** se leapădă de slobozenie" (Russo, P, 162);

duș rece fig. „ceea ce distruge o speranță, o iluzie; care trezește la rea după fr. **douche froide**: „Gluma căzu **duș rece** peste pornirea lui Comșa" (Petrescu, I, 174);

facultate de drept, cf. **ix.faculte de droit**: „- Și pot urma acolo **facultate de drept**" (Agârbiceanu, D, 246);

ființa adevărului, cf. fr. **etre de raison**: „și cât vei auzi că încep a crâșni una mai deochiată, tu să mă tragi de mânica hainei, căci eu îndată voi îndura după **ființa adevărului**" (Odobescu, P, 62);

firul Ariadnei, cf. fr. **fi d'Ariane**: „Radu Comșa își spunea că n-are nimerească niciodată, fără **firul Ariadnei**, drumul îndărăt, prin acel labirint" (Petrescu, I, 140);

foaie zburătoare, după fr. **feuille volante**: „Dar nu se știe în ce mână a căzut pice aceste **foi zburătoare**" (Odobescu, P, 194);

frământare de conștiință, după fr. **tiraillement de conscience**⁶⁶, redat în **mustrare de conștiință**, expresie întâlnită încă din sec. al XIX-lea: „nu trelăci piardă vremea cu **frământări de conștiință**" (Eftimiu, N, 176); „vagi **mustare de conștiință**" (Eftimiu, N, 198);

frumoasele arte, calc perfect după it. **le belle arti**: „Deși până azi Piatra-Cămină prea deosebit în **frumoasele arte**, o zicătoare veche a ținutului place strălucit" (Russo, P, 289);

grădină de vară, după **ix.jardin d'ete**: „o știam de la balurile mascate : **grădinile de vară**" (M. Caragiale, C, 57);

grădină publică, după fr. **jardin publique**: „boierimea a preferat **grădina publică**, grădini de la Socola, Copoul" (Russo, P, 334); „mă rătăceam în **grădină publică**" (Eminescu, P II, 389);

greutăți materiale, cf. fr. **difficultes materielles**: „prietena ei va aștepta să-și întâmpinat mari **greutăți materiale** - mai mari decât cele de până acum" (Agârbiceanu, D, 165);

guvern vremelnic, după fr. **gouvernement provisoire**: „hotărârea **guvernului vremelnic**" (Heliade, O III, 345); se ignoră forma internă a fr. **gouvernement provisoire** < **guvern** < **guverna** < fr. **gouverner**;

înalta societate, după fr. **la haute societe**, cf. și engl. **high society**: „ceea ce e bizară pe care o numim **înalta societate**" (Bolliac, O II, 12); același model este reprodus și prin **societatea înaltă**, modelul fiind astfel adaptat la realitatea românească: „Dovadă că **societatea înaltă** a țării nu este impizmată contra teoriei național" (Bolliac, OII, 75);

încredere în sine, după fr. **confiance en soi**: „zicându-mi c-un zâmbet că **încredere în sine**" (Negruzzi, P, 5); „cu liniștea ce-i redase **încrederea în sine** și dibăcia sa" (Filimon, C, 43); „această glorioasă **încredere în sine** nu se mărită decât Ia câteva exemple izolate" (Maiorescu, C I, 128); „Faptul că nu se mai deosebește prin nimic de celelalte fete o făcu să-și piardă dintr-o dată **încrederea în sine**" (Agârbiceanu, D, 23);

Vezi DFR, s.v. *conscience*.

înger păzitor, cf. fr. **ange gardien**: „nu avui cum să mă împotrivesc acestui **înger păzitor**” (Bolintineanu, ME, 33);

instinct de apărare, după fr. **instinct de defense**: „Un **instinct de apărare** a sorii sale, cu toate că nu știa bine ce înseamnă o profanare” (Holban, O, II, 47); „Gestul acesta, observat și la alte femei, e semnul unei pudori excesive, datorite unei excesive feminități, care trimite mereu în conștiință ecoul ei puternic, dar, în același timp - și în contra **instinctului de apărare** care-l dictează - el solicită și pune problema” (Ibrăileanu, A, 84);

istoria firească, după fr. **histoire naturelle**: „Școală pentru învățătura fetelor, unde învață legea, socoteala, **istoria firească**, gheografia” (Golescu, I, 35).

iubire de sine, după fr. **amour-propre**, it. **amore proprio**, redată și prin **dragoste de sine** (Bălcescu S, 166): „**iubirea mea de sine** ar suferi prea mult de aceasta” (Kogălniceanu, O I, 60); „fără a vătăma vro **iubire de sine**, încă nu avem, nici putem avea o literatură până mai târziu” (Russo, P, 3); „Este adevărat că titlul acesta este unul d «**Me mai lingușitoare pentru iubirea de sine**” (Heliade, O III, 16); „Era un înfrunt pe caic **iubirea mea de sine** nu-l putea mistui” (Negruzzi, P, 6); „în căpățina lor n-au 13 idei, de le-ai socoti de idei însuși nevasta, copilul, rangul, pânticile, **iubirea de sineși** și puricele carele noaptea nu-i lasă în pat în pace” (Kogălniceanu, O I, 28); cf. împrumutul **amor propriu**: „pentru **amorul meu propriu**, n-aș vrea să fiu și eu cuprins în dezlegarea problemei puse” (Russo, P, 282);

joc de cuvinte, după fr. **jeu de mots**: „își râdeau de nenorocirea bieteii creaturi, făcând **jocuri de cuvinte** triviale și neroade asupra numelui ei clasic” (Caragiale, O II, 44);

joc de lumini, după fr. **jeu de lumiere**: „Tinereța - plutire pe un râu de munte cu mlădieri capricioase, sub **jocurile de lumini** și umbre ale pădurilor, cu întârzieri și binevenite, cu gândul la bucuria drumului de mâne” (Ibrăileanu, A, 47);

jocul cărților, jocul de cărți, după fr. **jeu de cartes**: „Când e vorba de **jocul cărților**, zice că nu știe, nu-i place fleculețele alea de jocuri pe migăite” (Heliade, O III, 140); „Din toate relele acestea, **jocul de cărți** fu acela care răspândi mai mult demoralizarea” (Filimon, C, 97); „Luă un **joc de cărți** și le meni, ca să vadă dacă-veni mâni” (Eminescu, P II, 336);

jucărie de vorbe, după fr. **jeu de mots**: „coconul Drăgan la astfel de **jucării de vorbe** e totdeauna om al lui Dumnezeu” (Heliade, O III, 117);

judcător de instrucție, după fr. **ti. juge d'instruction**: „mă supraveghea continuu, ca un **judcător de instrucție** care, fumând amabil cu cel bănuț, îl examinează atent” (Camil Petrescu, P P, 23);

judcătorii câmpului, după fr. **juges de camp**, model indicat chiar de către scriitor în paranteză: „Iată, domnul P., unul din **judcătorii câmpului (juges de camp)**” (Negruzzi, P, 29);

legile gravitațiunii, după fr. **les lois de la gravitation**: „câzând la loc, biruit de **legile gravitațiunii**” (Cezar Petrescu, PG, 110);

legitimă apărare, după fr. **legitime defense**: „este spirit de conservare și de **legitimă apărare**, în contra vecinilor ce îi înconjoară (Ghica, O III, 451); „sântem în **legitimă apărare**” (Voiculescu, Z, 85);

libertate de spirit, după fr. **liberte d'esprit**: „De când nu mai pot avea îndoială că «știe» - și știe că eu știu că «știe» - mi-am pierdut toată **libertate de spirit**, pe care ea o are mai complectă decât înainte” (Ibrăileanu, A, 82);

licență în drept, după fr. **licence en droit**: „Unii, trimiși de familie să guverneze, cu subsidii generoase, ca să-și ia **licența în drept**, litere sau medii să luau sau n-o luau cu anii” (Eftimiu, N, 8);

limită de vârstă, după fr. **limite d'âge**: „Costăchel Andrieș, fost elev de liceu până la **limita de vârstă**” (Cezar Petrescu, PG, 129);

linia întâi, după fr. **premiere ligne**: „Sigur că am aprobat, ce-ați fi vădit că țin să-mi omoare și alți ostași, era un caz de demență dacă l-aș fi lăsat în libertate pe **linia întâi**, cine știe ce ar fi făcut” (Preda, I, 132);

linie de fier, cf. fr. **ligne de chemin de fer**: „Alaltăseară, pornind de la gară, se adormisem adânc, legănat de valorile ascuțite ale **liniilor de fier**” (Strupeanu, Ghica, OI, 127);

lovire de stat, după fr. **coup d'Etat**: „împărații, baronii, toate revoluțiile [...] **lovirile de stat**, toți și toate au jurat și jură în numele sacru al libertății” (Negruzzi, O I, 218); „guvernul a preferat a se ocupa cu **loviri de staf** (Alecsandri, S, 1);

lovitură de stat, după fr. **coup d'Etat**: „Am văzut îndoita alegere a lui Ștefan vodă, proclamarea Unirei Principatelor și **lovitura de stat**” (Ghica, O I, 1); „făcut, după unii, o **lovitură de stat**” (Călinescu, BI, 308);

lumea bună, după fr. **le beau monde**: „ea descifra cutezanța obraznică a lui Ștefan o putea avea un tânăr din așa-numita **lume bună** față de ea” (Agârbiceanu, D, 1);

lumea materială, după fr. **le monde materiei**: „De altfel materia și toată **materială** există numai în funcție de percepția omenească” (Rebreanu, A, 1); „Probabil prin analogie cu această expresie a apărut **lumea spirituală**: „Prin **lumea spirituală** numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni **lumea spirituală**” (Rebreanu, A E, 17);

lungime de undă, după fr. **longueur d'onde**: „Durerea mea emite pe o **lungime de undă** unică și nu se întâlnește cu altele” (Preda, I, 274);

luptă de clasă, după rus. **Классовая борьба**; cf. și fr. **lutte des classes**: „Încă tânăr, deci primejdios din punctul de vedere al **luptei de clasă**” (Preda, I, 1);

lupta pentru viață, după engl. **struggle for life**, redată și prin **lupta vieții**: „**lupta pentru viață**, unde domnește **lupta pentru viață (struggle for life)**, munca și dăruirea dintâi condițiune a bunului trai” (Ghica, O III, 451); „despre cei căzuți în **lupta pentru viață** în goana după dolarii mincinoși, nu mai pomenea nimeni nimic” (Eftimiu, N, 1);

mână de fier provine, probabil, din proverbul **mână de fier în mână** (Eftimiu, N, 1); „**mână de fier**”, al cărui model se află în fr. **une main de fer dans un gant de velours**: „în ROBERT prin „une autorite tres ferme sous une apparence de douceur”: „ori respinsese invitația să primească postul de secretar general la Interne, unde avea nevoie de o **mână de fier**” (Cezar Petrescu, I, 15);

martor tăcut, după fr. **temoin muet**: „într-o zi, Costică fu **martor tăcut** al faptelor mele foarte rele care continua să nu se amelioreze” (Preda, I, 209);

mijloace de producțiune, după fr. **les moyens de production**: „în sfera izolării, trebuințele covârșesc puțințele noastre, **mijloacele** noastre de producție” (Ghica, OI, 221);

Ministerul de Război, după fr. **Ministere de la Guerre**; „S-a sesizat parchetul și s-a reclamat **Ministerul de Război**” (Caragiale, O II, 48);

ministrul afacerilor străine, după fr. **Ministre des Affaires Etrangères**: „declarând că nu mai voiește să aibă a face cu dânsul și că va părăsi Constantinopolul dacă nu se va numi alt **ministru al afacerilor străine**” (Ghica, O I, 298);

Ministerul trebilor din afară, cf. it. **Ministero degli Esteri**: „Bătrânul Centra, din **ministerul trebilor din afară**, încuraja și proteja această acțiune” (Ghica, OI, 212);

ministrul trebilor din afară, cf. it. **ministro degli Esteri**: „Se aprobă un virament de fonduri de 33 de parale, făcut de **ministrul Trebilor Dinafară**” (Caragiale, O II, 309);

mod de viață, după fr. **mode de vie**: „contrarie cu totul **modului de viață** a boierilor bătrâni” (Filimon, C, 97);

mulțumire de sine, după fr. **contentement de soi**: „Are pururea acea fericită, senină, perfectă **mulțumire de sine**” (Vlahuță, S II, 108);

mustrare(a) (de) cuget(ului) cf. fr. fam. **tiraillement de conscience**⁶¹: „Răzbătut de târzie **mustrare a cugetului** (Asachi O I, 515); - 1835; „**mustrarea de cuget** m-a săgitat amar” (Bolliac, O II, 23); „Dar **mustrare de cuget** pentru ce să am?” (Negruzzi, P, 23); „coprins fiind de **mustrare de cuget** pentru fărădelegea sa” (Bălcescu, S, 86); „fără cea mai mică **mustrare de cuget**” (Filimon, C, 29); „Mihnea singur simțea în sineși nu **mustrarea unui cuget** de om, ci mulțumirea unei inimi de fiară sălbatică ce și-a îndestulat patima uricioasă” (Odobescu, O I, 73); „Crezi ca-mi trece prin minte să-ți cruț **mustrările de cuget**” (Eminescu, P II, 489); vezi și Bolintineanu, ME, 51; Aceeași unitate frazeologică a stat probabil la baza frazeologismului românesc **mustrare de conștiință**, frecvent întâlnit astăzi mai ales în forma de pl. **mustrări de conștiință**: „le pune în lucrare fără **mustrare de conștiință**” (Filimon, C, 10), „**mustrarea de conștiință** dispăru de la dânsul” (Filimon, C, 20);

odaia de culcare, după fr. **chambre à coucher**: „**Odaia de culcare** a ministrului e despărțită printr-o ușă de a lui vodă” (Caragiale, O II, 39); vezi, mai sus, **cameră de dormit**. Același model a fost calchiat și în forma **cameră de culcare**;

om cu duh, după fr. **homme d'esprit**: „Bărbații se socot diplomați, [...] pân' și **oamenii cu duh**” (Kogălniceanu, O I, 51); „Aici am descoperit la un prieten al meu, **om cu duh** și judecată, o scriere însemnată” (Alecsandri, S, 55);

om de bine, după fr. **homme de bien**: „Grație împrejurărilor și stăruinței **oamenilor de bine**, am putut a le vedea realizate una după alta (Ghica, O I, 125);

om de inimă, după fr. **homme de cozur**: **oamenii de spirit** și **inimă** caută să cugete ca noi” (Bolintineanu, ME, 135);

om de lume, după fr. **homme du monde**: „Gaittany **om de lume**, pentru că se bucură de un temperament egal și mânuiește câteva formule stereotipe ca niște sigilii” (Călinescu, B1, 93);

om de spirit, după fr. **homme d'esprit**: „**oamenii de spirit** și inimă caută să cugete ca noi” (Bolintineanu, ME, 135); „un rus, **om de spirit**” (Russo, P, 330); „d-1 X... era un **om de spirit**, învățat, plin de talent” (Ghica, O I, 164);

Ibidem.

om de stat, după fr. **Homme d'Etat**: „**Oamenii de stat**, istoricii, atât vechi noi, toți se unesc a zice” (Bălcescu, S, 108); „Ciocoiul sau puil de ciocoi, ajuns **stat** se deosebește de omul onest” (Filimon, C, 12); „Am cunoscut oameni ce de fi mai frumoși (câte femei), mai cuminți (câți **oamenii de stat**)” (Eminescu, P II, 10);

om de știință, după fr. **homme de science**: „Se întruniră din nou în celebrului **om de știință**” (Eftimiu, N, 57);

ora // „moment favorabil”, după fr. **l'heure H**: „S-ar putea ca **ora H** să ... Hariton” (Camil Petrescu, ST, 16);

orânduială publică, după fr. **ordre public**: „să se închiză Alecu Russo răzvrătitor al **orânduieleipublice** din țara sa” (Russo, P, 238);

ordin de bătaie „aranjare a unei trupe pe teren”, după fr. **ordre de bataille**: „se găsește față-n față cu trupa lui Colocotroni așezată în **ordin de bătaie**” (Ghica, O I, 177); „Studiind acum în quintesență întregul **ordin de bătaie** al armatei moldovene, lesne deducem [...]” (Hasdeu, Pa, 227);

ordin de zi, după fr. **ordre du jour**: „Citat în **ordin de zi** pe corp de armată singur cu mitraliera... menținut poziția...” (Cezar Petrescu, I, II, 112);

ordinea de zi, după fr. / **'ordre du jour**: „au trecut la **ordinea zilei, ordinea de zi** pe care Istoria unei țări [...] trebuie s-o înregistreze cu dezgust” (Caragiale, O I, 10);

organizație de partid, după rus. **напмуууоН опзauwauuM**: „Lasă cărora noi problema în altă parte (adică în **organizația de partid**)” (Preda, I, 92);

origine sănătoasă, după rus. **3допоеое npoucxoDKдеуе**: „Dumnezeu tovarășe inginer, cu **originea ta sănătoasă** și cu ăia care te-au trecut la examene” (Preda, I, 136-137);

parolă d-ordine „lozincă”, după fr. **mot d'ordre**: „Cu **parola d'ordine** principe străin înlăturăm pe toți românii ce au calitățile, meritele și mijloacele legale de a fi aleși pentru tron” (Heliade, O III, 307); vezi mai sus **cuvânt de ordine**;

pădure virgină, după fr. **foret vierge**: „A tăiat **păduri virgine**” (Eftimiu, N, 180); vezi, supra, **codru virgin**;

părerea publică, după fr. **l'opinion publique**: „numele român în **părerea publică** înseamnă o batjocură” (Heliade, O III, 66); „Vă plângeți neîncetat și nu aveți destulă greutate în **părerea publică**” (Bolliac, O II, 17); cf. împrumutul **opinie publică**: „De la un timp încoace a început și la noi a răsuna în gușă multora vorbe ca **opinie publică** (Heliade, O III, 63);

pian cu coadă, după fr. **piano à queue**: „**pianul cu coadă** de un strălucitor și sufrageria de stejar vernisat solid” (Papadat-Bengescu, FD, 10);

piatră de mormânt, după fr. **Pierre tombale**: „Portretul ei e la intrarea bisericii pe peretele din (caută în gând) dreapta, deasupra **pietrei de mormânt**...” (Camil Petrescu, ST, 26);

piatră kilometrică, după fr. **borne kilometrique**: „e mai mult un moment de constatare de coborâre, ca o **piatră kilometrică** pe un drum” (Camil Petrescu, P P, 10);

politică din afară, cf. it. **politica estera**: In privința **politiceii din afară** neutralitate desăvârșită” (Caragiale, O II, 317);

prezență de spirit, după fr. **presence d'esprit**: „sasul, pierzându-și **prezența de spirit**, scăpase felinarul și cheia din mână” (Eminescu, PII, 418); vezi și Preda, I, 10);

proces de conștiință, după fr. **proces de conscience**: „se afla însă la o etapă fază din evoluția acelu **proces de conștiință**” (Papadat-Bengescu, D, 298);

profesiune de credință, după fr. **profession de foi**: „Piscopescu a luat cuvântul, și pe când își făcea «**profesiunea de credință**», un glas din mulțime îl întrerupe" (Vlahuță, S II, 129);

proiept de lege, după fr. **projet de loi**: „să facă **proiepte de legi**" (Heliade, O III, 330);

punct de plecare, după fr. **point de depart**: „Politica este **punctul de plecare** chiar al particularilor" (Bolintineanu, ME, 136); „mizeria persoanelor bine are alt **punct de plecare** decât a indivizilor de rând" (Călinescu, Bl, 84); „rezervele anticipate ce mi s-au adus și mi-am adus m-au determinat să nu privesc redactarea primă ca o realizare, ci ca un **punct de plecare** al unei alte elaborări" (Lovinescu, M, 10);

punct de privire, după fr. **point de vue**: „în cursul vieții, imaginea rămânând aceeași, a variat, totuși, odată cu **punctul de privire** în care mă mutau anii. În copilărie, fata cu părul castaniu îmi era mamă. La douăzeci de ani, soră. Astăzi, o simt fiică» (Ibrăileanu, A, 34);

punct de sprijin, după fr. **point d'appui**: „cum spusese Arhimede, mi se pare, că răstoarnă globul, dacă îi dai o pârghie și un **punct de sprijin**" (Preda, I, 92);

punct de vedere, după fr. **point de vue**: „cată să satisfacă din trei **puncturi de vedere** diferite" (Bălcescu, S, 107); „astăzi, când se judecă și se privesc lucrurile dintr-un alt **punct de vedere**" (Russo, P, 318); „privită din adevăratul ei **punct de vedere**" (Filimon, C, 204); „Din acest **punct de vedere**, înființarea unei reviste («Convorbiri literare») cu o tendință critică mai pronunțată ne pare a împlini un gol lăsat în mica noastră mișcare literară" (Măiorescu, C I, 119); vezi, supra, **punct de privire**;

putere de convingere, după fr. **pouvoir de persuasion**: „Era o activistă cu **putere de convingere**, inimoasă și plăcută la înfățișare" (Preda, I, 96);

putere judecătorească, după fr. **le pouvoir judiciaire**: „unul care cumula în aceeași vreme, împotriva principiilor constituționale, **puterea judecătorească** și **puterea executivă**" (Cezar Petrescu, PG, 106);

puterea executivă, după fr. **le pouvoir executif**: „unul care cumula în aceeași vreme, împotriva principiilor constituționale, **puterea judecătorească** și **puterea executivă**" (Cezar Petrescu, PG, 106);

rău de mare, după fr. **mal de mer**: „Când am fost în străinătate cu vaporul, pe mare aproape lină, am constat cu rușine că am **rău de mare**" (Călinescu, Bl, 345);

respect de sine, după fr. **respect de soi**: „ordine de zi pe care istoria unei țări ce se mai bucură de cea din urmă doză de **respect de sine**, trebuie s-o înregistreze cu dezgust și rușine" (Caragiale, O II, 10);

sac științific „ansamblu de cunoștințe", cf. fr. **bagage scientifique**: „**sacul** său **științific** sta în cunoștința a câtorva principii" (Ghica, O III, 438);

sală de așteptare, după fr. **salle d'attente**: „încăperea slujea și ca **sală de așteptare** pentru cei ce aveau treabă cu notarul" (Agârbiceanu, D, 8); „Când sosi Ioanide, din **sala de așteptare** ieșea trântind ușa o accidentală clientă" (Călinescu, Bl, 57);

sală de mâncare, după fr. **salle à manger**; „Vorbind astfel, ne duserăm în **sala de mâncare**" (Bolintineanu, ME, 75); „am intrat în **sala de mâncare**, unde am luat o supă de ierburi [...]" (Ghica, O III, 409); vezi, supra, **cameră de mâncare**;

schimb de vederi, după fr. **echange de vues**: „un cuvânt mă temea pierde din luminosul lor **schimb de vederi** și de cunoștințe" (M. Caragiale, C); **schimbare de aer** <a **schimba aerul**, după fr. **changer d'air**: **Schimb aer** îi făcu bine" (Eftimiu, N, 290);

școală elementară, după fr. **ecole elementaire**: „o stanoagă de podi față **școlii elementare**" (Preda, I, 153);

școală militară, după fr. **ecole militaire**: „elevii din **școala militară** își ideal din locotenentul instructor și-l imită în oraș cu orice prilej" (Camil Petru, P, 60);

școală normală, după fr. **ecole normales**: „multe fete de țărani ajunse **școala normală**" (Agârbiceanu, D, 15);

școala primară, după fr. **ecole primaire**: „în anul al patrulea de **școală primară**" (Caragiale, O II, 192); „după ce terminase școala primară din dăduseră părinții la liceu" (Agârbiceanu, D, 12); „Treceai pe la poartă **școlii primare**, de două ori pe zi, înfrigurat de emoție" (Ibrăileanu, A, 54);

școala publică după fr. / **'ecole publique**: „la **școala publică** se învăța grecește" (Negruzzi, P, 2);

scoarța pământului, după fr. **ecorce terrestre**: „fiind singur rămânând tovarăș pe **scoarța** rece a **pământului**, nu va avea cu ce să-și petreacă de urât cu un examtru profan sau cu un verset sacru" (Caragiale, O II, 333);

scoarța terestră, după fr. **ecorce terrestre**: „te iubesc așa de mult, încât să urmăresc din loc în loc pe toată **scoarța pământului**" (Hasdeu, Pa, 144); vezi, supra, **scoarța pământului**;

scrisoare de recomandație, după fr. **lettre de recommandation**: „Ghiță a scris o **scrisoare de recomandație** către ministrul [...]" (Caragiale, O III, 194);

șef de familie, după fr. **chef de familie**: „acest exemplar **șef de familie** trădase partidul" (Eftimiu, N, 114); aceeași expresie fr. a condus la a frazeologismului rom. **cap de familie**, un autentic calc lexico-frazeologic, lexical fiind de structură semantică (**cap** „șef, după fr. **chef**= „cap; conducător");

semn de viață, după fr. **signe de vie**: „El o scoase din apă, o înfățișă pe **semn de viață** mantaua lui, începu să-i frece manele, pleoapele - nimic, niciun **semn de viață**" (Eminescu, P II 350);

semnal de alarmă, după fr. **signal d'alarme**: „Cineva, nu se știe din ce cauză, a tras **semnalul de alarmă**" (Caragiale, O II, 124);

semnalul de plecare, după fr. **le signal de depart**: „un vapor mare din Atlantic transatlantice ridicase **semnalul de plecare**" (Ghica, O III, 416);

sensul datoriei, după fr. **le sens du devoir**: „ignoranța și lipsa **sensului datoriei**" (Caragiale, O II, 39);

sexul slab, după fr. **le sexe faible**: „Dumnezeu știe de ce ni se spun femeilor, **sexul slab**" (Agârbiceanu, D, 80);

sexul tare, după fr. **le sexe fort**;

sfat de război, după fr. **conseil de guerre**: „Adunând un **sfat de război**, umblă a-și ascunde gândul d-a fugi" (Bălcescu, S, 215-216);

sfat popular, după rus. **napodubiu coeem**: „I se auzea glasul pe drum, ba că are nu știu ce de aranjat pe la miliție, ba pe la **sfatul popular**” (Preda, I, 106);

simț moral, după fr. **le sens moral**: „Hahalere simpatice, descuscăreți, fără un pronunțat **simț moral**, nu se deosebeau întru nimic de ceilalți români înstăriți ai Cartierului Latin” (Eftimiu, N, 260);

simț practic, după fr. **sens pratique**: „până și Costăchel Andrieș se simțea în drept să se minuneze de atâta lipsă de **simț practic**” (Cezar Petrescu, PG, 129); vezi și Agârbiceanu, D, 69;

simțul realității, după fr. **le sens de la realité**: „După convingerea mea, e o fată cu mult **simț al realității** (Agârbiceanu, D, 83); „personaj fără **simțul realității**” (Camil Petrescu, ST, 8); expresia **a avea simțul realității** își are modelul tot în franceză: **avoir le sens de la realité**;

societate de binefacere, după fr. **société de bienfaisance**: „Era chiar binevenit pentru sanatoriul Walter faptul de a da concurs unei bine cunoscute **societăți de binefacere**” (Papadat-Bengescu, D, 347); în același timp este vorba și despre un calc lexical de structură morfematică la termenul **binefacere**; cf. la Heliade Rădulescu **societate făcătoare de bine**, în care compusul francez este transpus în română printr-o sintagmă: „regulamenturi de **societăți făcătoare de bine**” (Heliade, O III, 417);

spirit de contradicție, după fr. **esprit de contradiction**: „Din **spirit de contradicție**, n-a mai voit să se boteze deloc” (Călinescu, B1, 237);

spirit de observare, după fr. **esprit d'observation** „**Spiritul lui de observare**, îndreptat pururea și prea de timpuriu asupra celor ce se petreceau în lume, îl făcu să înțeleagă cât e de greu să răzbați și să ajungi ceva între ai tăi” (Vlahuță, S II, 51);

spirit de observație, după fr. **esprit d'observation**: „avea **spirit** fin de observație și multă dreaptă judecată” (Eminescu, P II, 506); vezi infra, **spirit de observare, spirit observator**;

spirit de solidaritate a apărut, probabil, prin analogie cu **sentiment de solidaritate**, expresie tradusă după fr. **sentiment de solidarité**: „un generos și lăudabil **spirit de solidaritate**” (Cezar Petrescu, PG, 172);

spirit întreprinzător, după fr. **esprit entreprenant**: „Și în partidul liberal e apreciat pentru subtilitatea luciferică a inteligenței lui, pentru **spiritul** său, **întreprinzător**, care găsește soluții neașteptate” (Camil Petrescu, ST, 11);

spirit lucid, după fr. **esprit lucide**: „impresia pe care o poate da unui **spirit lucid** o feerie” (Papadat-Bengescu, D, 367);

spirit observator, cf. fr. **esprit d'observation**: „denotă **spiritul observator** al poporului” (Russo, P, 272);

stăpân pe sine, după fr. **maître de soi**: „Cam prea echilibrat, vorbind rar, dar nu fără o privire **stăpână pe sine** și ades ironică” (Camil Petrescu, P P, 34); „făcând pe omul senin, **stăpân pe sine**, calm, i-am răspuns liniștită [...]” (Acterian, J, 95);

stăpânire de sine, după fr. **maîtrise de soi**: „fusese nevoit să-și încordeze împotriva-le toată **stăpânirea de sine**” (M. Caragiale, C, 70); „După ce slujnica plecă își pierdu **stăpânirea de sine**” (Tudoran, F R, 72);

stare a lucrurilor / de lucruri „circumstanță, situație, conjunctură”, după fr. **etat de choses**: „am hotărât a mă încredința cu ochii de **starea lucrului**” (Asachi

O I, 502); „Legea care îl declară slobod nu schimbă nimic la această **stare a lucrurilor**” (Bălcescu, S, 101); „Dinu Păturică [...] prevăzuse cât de mari putea să facă într-o asemenea **stare de lucruri** (Filimon, C, 212); „nepăsare ce se află la putere au produs o **stare de lucruri** foarte tristă de privit” (Alec S, 136);

stare civilă, după fr. **etat civil**: „Pufuleț își schimbă **starea civilă** în Matulești” (Cezar Petrescu, PG, 131);

stare de război, după fr. **etat de guerre**: „încetarea relațiilor diplomatice cu Poarta da drept Rusiei să se considere în **stare de război** cu Turcia” (GH I, 187);

stare sufletească / de suflet, după fr. **etat d'âme**: „Senzația de clasă a **stare de suflet** absolută” (Ibrăileanu, A, 33); „a avut naivitate să-și publice **sufletești**” (Holban, O II, 36);

științe naturale, după fr. **les sciences naturelles**: „Te văd un dușman feroc al **științelor naturale**, zise cu dispreț profesoara de **științe naturale**” (Agârbiceanu, D, 29);

stoarcere de bani, după fr. **extorsion d'argent**: „Domnirea lui nu fu decât **știră** și **stoarcere de bani**” (Bălcescu, S, 179);

strat social, după fr. **couche sociale**, transpus în rom. și prin **pătură socială**: „Pentru mine nu există **strat social**, clasă, tagmă cu prerogative” (Agârbiceanu, D, 10);

tăcere mortală / mormântală, cf. fr. **silence de mort**: „El repetă bătăie de cap și un ecou surd și adânc, apoi iar **tăcere mortală**” (Eminescu, P II, 443); moment ce ea îmi întâmpina scrisorile cu o **tăcere mormântală**, ce mai putea să fie?” (Preda, I, 176);

tărie de caracter, după fr. **fermeté de caractère**: „Să ne aducem aminte de **tăria lor de caracter**” (Bălcescu, S, 144); „nu este o faptă de **tărie de caracter** purta decorațiunile străine” (Bolintineanu, ME, 134); „simplitatea și viața cea bună de **tărie de caracter**” (Filimon, C, 139);

tratată de pace, după fr. **trêve de paix**: „fui trimis de Dumitraș Cantacuzino în două rânduri în Polonia pentru **tratații de pace**” (Bălcescu, S, 179); „neguțând **tratatul de pace** cu Polonia” (Hasdeu, Pa, 213); „le-am încorporat în **tratatele de pace**” (Cezar Petrescu, PG, 94);

uitare de sine, după fr. **oubli de soi**: „Arareori frigurile îl biruiau și smulgeau de tot din această fericită **uitare de sine**” (Vlahuță, S II, 54); „în momentul de **uitare de sine** nu apucase a refuza, ba chiar pronunțase cuvântul de **angajament**” (Papadat-Bengescu, FD, 297); „E o spontaneitate, uneori o **uitare de sine** în femeia asta, stăpână pe faptele ei până la calcul, care îmi dezvăluie «psihologia» (Ibrăileanu, A, 65); vezi și Preda, I, 56;

ultimul cuvânt, după fr. **le dernier mot**: „[...] Da ... Da ... șeful vrea să spună că acesta este **ultimul dumneavoastră cuvânt**” (Camil Petrescu, ST, 18);

umbră de îndoială, după fr. **ombre de doute**: „Ultima **umbră de îndoială** a d-rei Popescu fu risipită” (Caragiale, O II, 43);

ROBERT, s.v. **silence**.

ROBERT, s.v. **fermele**.

veacul cel de aur, după fr. **le siecle d'or**: „**Veacul cel de aur** al puterii boierești" (Hasdeu, Pa, 345);

viață de familie, după fr. **la vie de familie**: „Ținea să fie un soț corect, ținea să aibă o **viață de familie**" (Papadat-Bengescu, D, 396);

viață materială, după fr. **vie materielle**: „Timpul și spațiul devin realități pentru părțile întregului. începe **viața materială**" (Rebreanu, A E, 16);

viață politică, după fr. **vie politique**: „o apostrofă pe care un ministru o lansase cu succes **vieții politice** de pe însăși banca ministerială" (Camil Petrescu, P P, 60);

viață publică, după fr. **vie publique**: „Un început de cultură, în orice ram al ei s-ar întâmpla, trebuie să cuprindă întâi ceva ce nu a fost până atunci în **viața publică** a aceluia popor" (Măiorescu, C I, 140); „în alte domenii ale **vieții publice** se poate să aibă dreptate" (Agârbiceanu, D, 37);

viață socială, după fr. **vie sociale**: „grozăviile despre care vorbiți sânt apariții noi în **viața socială** românească?" (Agârbiceanu, D, 214); „Fără o largă suprafață de aderență în **viața socială** a faptelor [...]" (Lovinescu, M, 8);

vorbă de ordin, după fr. **mot d'ordre**: „oameniiăștia aveau o **vorbă de ordin**, și felul acesta de vorbă era progres" (Heliade, O III, 103); vezi mai sus **cuvânt de ordine**;

vorbă de spirit, după fr. **mot d'esprit**: „**vorbă de spirit** care sfâșie și batjocorește sântenia amorului vostru" (Filimon, C, 54); „Niciodată nu lasă să-i scape ocazia de a-ți spune o **vorbă** pe care și-o credea **de spirit**" (Vlahuță S. II, 37); „îi inventam aventuri, **vorbe de spirit**, gafă, după cum ziarul sau revista la care colaboram îi erau favorabile sau ostile" (Eftimiu, N, 83); vezi, supra, **cuvânt de spirit**.

4.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

de bun-gust, după fr. **de bon gout**: „tavanurile de o bogăție rară și **de bun-gust**" (Ghica, O III, 400);

de gust prost, după fr. **de mauvais gout**: „galanterii **de gust prost**" (Ghica, O 111,410);

de bună credință, după fr. **de bonne foi**: „dovedi, întemeiat pe istorici **de bună-credință**, romanitatea noastră" (Bălcescu, S, 52); „în această încredere nu ne poate slăbi opoziția de **bună** și **rea-credință** ce am întâmpinat [...]" (Măiorescu, CI, 141);

de bună-venire, cf. fr. **de bienvenue**: „într-o clipă, biserica a fost plină, și preotul, punându-și odăjdiile, a citit rugăciunile **de bună-venire**" (Ghica, O I, 307);

de primă necesitate, după fr. **de premiere necessite**: „îmbunătățiri **de primă necesitate**" (Filimon, C, 135);

de rea-credință, cf. fr. **de mauvaise foi**: „în această încredere nu ne poate slăbi opoziția de bună și **rea-credință** ce am întâmpinat [...]" (Măiorescu, CI, 141);

de spirit, după fr. **d'esprit**: „anecdote **de spirit**" (Filimon, C, 106);

în scris, cf. fr. **par écrit**: „supt cheazășuirea **în scris** a domnului" (Bălcescu, S, 79);

pe o scară mare, după fr. **sur une grande echelle**: „Cei mai mulți dintr-înșii îndrăznesc a zice că au fost moldavi și ungureni, căci au creat o limbă **pe o scară** așa de **mare**, după cum se vede în [...]" (Heliade, O III, 53);

sigur de sine, după fr. **sur de soi**: „surâsul ei, răbdător **sigur de sine** păstrat pentru ea" (Preda, I, 142).

4.3. STRUCTURI VERBALE

Următoarele structuri verbale vor fi ordonate în funcție de verbul care alcătuiește lor:

aduce

~ **un concurs**, cf. fr. **apporter son appoint**: „Nu știu dacă am creat național, dar știu că i-am **adus** un mare **concurs** și că aș fi fericit de la-a prosperând" (Alecsandri, S, 151);

~ **la cunoștință**, cf. fr. **porter à la connaissance**: „i **s-a adus la cunoștință** cazul" (Caragiale, O II, 43);

~ **satisfacții**, după fr. **apporter des satisfactions**: „am avut prilejul să introduc și eu nițel într-o artă care probabil că-ți **aduce multe satisfacții**" (Agârbiceanu, D, 223);

arunca

~ **o lumină**, după fr. **jeter une lumiere**: „Răspunsul neapărat la întrebări **aruncă o lumină** așa de tristă asupra organului asociat transilvane" (Măiorescu, C I, 146);

~ **o privire**, după fr. **jeter/lancer un regard**: „**aruncăm o privire** asupra așezării" (Russo, P, 321); „El **aruncă privirea** pe unul din zierele de la" (Eminescu, P II, 506);

avea

~ **a face cu**, după fr. **avoir affaire à qqn.**: „**a avea a face cu** evghenii" (Kogălniceanu, O I, 71); în limba română contemporană se înregistrează și o variantă **a avea de-a face cu**, foarte probabil apărută prin contaminarea pe lângă **a avea a face cu** între **a avea a face cu cineva** și **a avea de făcut ceva**: „**avem de-a face cu cineva** de destrămării" (Călinescu, B I, 214); „I se auzea glasul pe drum, ba că are nu numai de aranjat pe la miliție, ba pe la sfatul popular, venea și pe aici, om greu, **avea de-a face cu** președintele și cu cine mai întâlnea pe acolo" (Preda, I, 106);

~ **bunul simț**, după fr. **avoir du bon sens**: „**a avut bunul simț** de a conserva și mai profundă tăcere" (Hasdeu, Pa, 351);

~ **ceva/pe cineva pe conștiință**, după fr. **avoir qqn./qqch. sur la conscience**: „**Are pe conștiință** vro patru cărți tipărite: proză și poezie" (Vlahuță, S II, 194); „Dacă m-o răpi cineva, **ai să mă ai pe conștiință**" (Cezar Petrescu, PG, 161);

~ **conștiință de**, după fr. **avoir connaissance de**: „își făceau cu știință datoria, fără să **aibă conștiință de** binele ce făceau țării lor" (Ghica, O I, 152); „calc imperfect, dat fiind faptul că fr. **connaissance** a fost impropriu redus la **conștiință**, nu prin **cunoștință**; cf. expresia **a avea cunoștință de**, apărută în același model;

~ **cuvântul** „a avea permisiunea de a vorbi", după fr. **avoir la parole**: „prezidentul strigă: «D-l Petcu **are cuvântul**», o dată sări conu Dumitrachi și să vorbească" (Vlahuță, S II, 194);

~ **dreptate**, după fr. **avoir raison**: „[^]ii **dreptate**, dar, ia spune-mi, ce trebuie să fac?” (Filimon, C, 48);

~ **dreptul**, după fr. **avoir le droit de** + inf: **avea dreptul** „a avea puterea să”: „Doamne! tu **ai dreptul** a schimba-n mormânturi, / Pentru neatârnare, oameni și pământuri” (Bolintineanu, L, 52); „Cererea lor fu priimită și se hotărî ca Leurdeanu să se dea în judecată Obșteștii Adunări a țării, care, după vechea noastră constituție, **avea drept** să judece în pricini de vini mari” (Bălcescu, S, 87-88); „am crezut că **am dreptul** de-a desprețui amorul unui om ce mă iubește” (Eminescu, P II, 336);

~ **în vedere**, după fr. **avoir en vue**: „care scop și noi **!-am avut în vedere**” (Asachi O I, 481); „Așadar, **având** aceasta **în vedere**, cu onoare sunteți invitați” (Caragiale, O II, 16); „**II avusesem** totdeauna **în vedere** pe eminentul tânăr” (Caragiale, O II, 105);

~ **încredere**, după fr. **avoir confiance**: „Fiindcă **aveți** așa de puțină **încredere** în prințipurile eterne, care sunt niște dovezi divine, să venim la fapte” (Bălcescu, S, 126); „eu nu desper de viitorul României, deși nu **am încredere** în generația actuală” (Alecsandri, S, 162); „totuși, chehaia-beg nu **avea încredere** într-înși” (Ghica, O I, 179);

~ **o vocație**, după fr. **avoir la vocation**: „Precum știi, în tinerețea noastră **n-aveam nicio vocație precisă**” (Eftimiu, N, 23);

~ **ocazia**, cf. fr. **avoir l'occasion**: „In mai puțin de cinci ani **vom avea ocazia** să ne convingem” (Bălcescu, S, 123);

~ **ochiu asupra ceva** „a supraveghea”, cf. it. **avere d'occhio a**, fr. **avoir l'ceil (sur qqch.)**: „Aflându-se în Austria, austriacii **având ochiu** asupra Țării Românești, le propuseră să intre în slujba lor” (Bălcescu, S, 61);

-**pretenție**, după fr. **avoir des pretentions**: „Ș-apoi mai **ai încă pretenție** să ne areți ceva nou” (Kogălniceanu, O I, 44);

~ **recurs la** „a se adresa”, după fr. **avoir recours à qqn.**: „Atuncea ea **avu recurs** la câteva persoane influente” (Bolintineanu, ME, 90); „M-am mirat cum, într-o țară unde vegetațiunea era atât de bogată, **aveau recurs** la Paris, la Holanda și la Șvițera, pentru obiecte de ale mâncărei atât de lesne de obținut în pământul lor” (Ghica, O III, 409);

~ **sentimentul că** + vb. la indicativ, după fr. **avoir le sentiment que** + vb. la indicativ: „[^]**veam sentimentul că** iau parte la o nelegiuire misterioasă și fatală, Ia un păcat mare, care «trebuie» să se întâmple” (Vlahuță, S II, 278); „[^]**vea sentimentul că** nu este singură în odaie” (Tudoran, F.R., 13);

~ **trebuință**, cf. fr. **avoir besoin de**, it. **avere bisogno**: „[^]**Avem trebuință** pentru odihna noastră a crede în virtutea omenească” (Heliade, O III, 437); „știți ce mi-a vărsat în pahar? Vin de Borto, de Lăfăiet și șampanie, ca și când eu **aș avea trebuință** de doftorii și burcuturi” (Kogălniceanu, O I, 98); „Românii **au trebuință** astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj” (Bălcescu, S, 31); „[^]**im trebuință** de singurătate” (Eminescu, P II, 330); „[^]**Lvând trebuință** de o jachetă, am intrat într-o prăvălie” (Ghica, O III, 409);

cădea

~ **de acord**, după fr. **tomber d'accord**: „sfârșeau totdeauna prin **a cădea de acord**” (Vlahuță, S II, 35);

~ **în apatie**, cf. fr. **tomber dans l'apathie**: „apoi iar **cădea într-un apatie**” (Filimon, C, 43);

- **în cursă**, după fr. **tomber dans un pVege**: „Cei dintâi **căzură în cursă** magistrații” (Eftimiu, N, 117);

~ **în descurajare**, cf. fr. **tomber dans l'abattement**: „Când l-am văzut **căzând în descurajare** așa de mare [...]” (Ghica, O I, 20);

~ **în întristare**, după fr. **tomber dans le malheur**: „se prefăcu că **cădea în întristare**” (Filimon, C, 143);

~ **la picioarele cuiva**, după fr. **tomber aux pieds de qqn.**: „Și atuncea **cădea la picioarele** hotărârea pe care n-a înțeles-o nimeni, nici măcar cel care îi **cădea la picioare** declara că o iubește” (Preda, I, 56);

- **la tristeță**, cf. fr. **tomber dans le malheur**: „Lipsind această cerință, Pomponescu **cădea la tristeță**, se simțea neglijat” (Călinescu, B I, 346); vezi **a cădea în întristare**;

~ **pe gânduri**, cf. fr. **plonger dans ses pensees**: „el însuși **căzu pe gânduri**” (Bolintineanu, ME, 231);

cere

~ **asentimentul cuiva**, după fr. **demander l'assentiment de qqn.**: „N-am avut **asentimentul** dar **să nu-mi ceară** și **asentimentul** meu și dacă din pricina asta o să pățesc eu, dar **să nu-mi ceară** și or să mă dea afară din școală, sau să mă trântescă la examen, dar **să nu-mi ceară** și or să mă dea afară din școală, sau să mă trântescă la examen, duc înapoi pe șantier și-i spun [...]” (Preda, I, 83);

~ **avizul** după fr. **prendre l'avis de qqn.**¹⁰⁰: „intendentul **cerea avizul**” (Papadat-Bengescu, D, 306);

- **cuvântul**, după fr. **demander la parole**: „**Cer cuvântul** în chestie pe care **căzuse** m-a lovit la fes” (Caragiale, O II, 310);

~ **în căsătorie**, după fr. **demander en mariage**: „a avut nerușinarea de a **cere în căsătorie** pe fiu-său” (Filimon, C, 92);

- **o explicație**, cf. fr. **demander une explication**: „asta nu s-a spus în **o explicație** cum ar crede criticul, și **cere o explicație** care va sluji domnului D. G. per **o explicație** articile” (Russo, P, 6); „căuta timpul priincios ca **să ceară o explicație**” (Bolintineanu, ME, 200);

~ **pardon**, după fr. **demander pardon**: „- Atuncea **îmi cer pardon**” (Bolintineanu, ME, 139); „scrise cu toată limpezimea de minte o scrisoare **cere pardon** mamita și către frățiorul ei, prin care le **cerea pardon** de durerea ce le-o cauzase” (Caragiale, O II, 42);

~ **răzbunare**, după fr. **demander vengeance**: „trântesc-te de pământ **cere răzbunare**, că eu iar îți dau palme” (Heliade, O III, 38);

~ **reparație**, după fr. **demander reparation**: „Afacerea ajunge la Constanța unde ministrul Greciei aleargă în toate părțile, **cerând reparație** de la greci” (Ghica, O I, 117);

~ **satisfacție**, după fr. **demander satisfaction**: „mai ia o mie de lei pe **cere satisfacție**, [...] că eu iar îți dau palme” (Heliade, O III, 38);

¹⁰⁰ Vezi DFF.

~ **scuze (a-și)**, după fr. **demander excuse**: „e de prisos **a-mi cere scuze** de îndrăzneala ce iau" (Bolliac, O II, 10);

~ **voie**, cf. fr. **demander la permission**: „**cerea voie** a se introduce la arhon polcovnicul" (Heliade, O III, 169);

da

~ **a înțeleg**, după fr. **donner â entendre**: „Ori **dă a înțeleg** că dreptățile politice și țivile erau a se întinde preste tot" (Russo, P, 153); acest calc perfect a fost înlocuit ulterior de **a da de înțeles** - calc imperfect după același model: „«Fii mai hotărât», zise ea atunci zâmbind iarăși, **dându-mi de înțeles** că preocupări cum ar fi cea care m-a adus de pildă la ea, [...] sânt o piedică" (Preda, I, 158);

~ **asalt**, după fr. **donner assaut** ă: „Din vreme în vreme acele coterii se unesc sau se coalizează, **dau asalt guvernului**, căutând să răstoarne ministerul care se agăța de putere" (Ghica, O III, 411);

~ **compt**, după fr. **rendre compte**: „moșia prospera din an în an, fără a fi dator proprietarul **a da** nimului **compt** nici despre veniturile ce lua, nici despre uzul lor" (Heliade, O III, 297);

- **crezământ**, cf. fr. **donner creance**: „Noi însă **deterăm** mai mult **crezământ** raportului lui Albert Kiraly" (Bălcescu, S, 171);

~ **cuiva palme**, cf. fr. **donner une gifle ă qqn**: „eu iar îți **dau palme**" (Heliade, O III, 38);

~ **cuvântul (a-și ~)**, după fr. **donner sa parole**: „nu mă condamnați până **nu-mi voi da cuvântul**" (Heliade, O III, 147);

~ **cuvântul cuiva**, după fr. **accorder, passer la parole ă qqn**: „acum aștepta să **i se dea cuvântul** și să-i demaște" (Preda, I, 82);

~ **demisia (a-și~)**, după fr. **donner sa demission**: „unii au fost depărtați, alții șicanați și paralizați astfel cum să-i aducă la nevoie spre **a-și da demisia**" (Heliade, O III, 271); „I-a asigurat Caragea **că-și va da demisia** după trei ani" (Ghica, O I, 140);

~ **dovadă de**, cf. fr. **faire preuve de**: „Tu-mi poți **da** altă **dovadă** de iubire" (Bolintineanu, ME, 35); „dragostea și credința despre care mi-a/ **dat dovadă**" (Filimon, C, 60);

~ **dreptate**, după fr. **donner raison ă qqn**: „Toată societatea aplaudă și-mi **dete dreptate**" (Bolintineanu, ME, 61); „acest manuscript **dă dreptate** «României literare» (Russo, P, 105); „m-a trimis aici ca să ascult plângerile voastre și **să vă dau dreptate**, dacă veți avea" (Filimon, C, 81);

~ **iertăciune**, cf. fr. **accorder son pardon ă qqn**: „**Dau iertăciune** lui Gautier, căci nu cunoaște Soveja" (Russo, P, 242);

~ **în spectacol (a se ~)**, după fr. **se donner en spectacle**: „cinci ani **s-a dat în spectacol**, plângând ca un cojgogea măgar" (Cezar Petrescu, PG, 172);

~ **încredere**, după fr. **donner confiance**: „munca de fiecă zi, cu rezultate pozitive, care-i **dădea încredere** în forțele ei" (Agârbiceanu, D, 176);

~ **loc la**, după fr. **donner lieu ă**: „Piesa a fost reprezentată în București sub titlul de «Rusaliele în satul lui Cremin» și **a dat loc la** critici" (Alecsandri, S, 137);

~ **lovitura decisivă**, după fr. **donner le coup decisif**: „a sosit timpul **sa lovitura decisivă**" (Filimon, C, 143);

— **măsura**, cf. fr. **donner la mesure**: „Tot acea influență din afară a climei hranei **dete măsura** și gradul civilizației" (Russo, P, 62);

~ **o idee**, cf. fr. **suggerer une idee**: „vrând **să ne deie o idee** de ignoranța șarlatanilor greci" (Kogălniceanu, O I, 65); „își deschise com uimitoarelor sale frumuseți, spre **a ne da o idee** perfectă de sublimitatea" (Filimon, C, 55);

- **ocaziune**, cf. fr. **donner, fournir l'occasion**: „părea venită într-adins **o dea ocaziune** lui Păturică a arăta lumii duplicitatea și lașitatea caracterului" (Filimon, C, 182-183);

~ **opinia (a-și ~)**, după fr. **donner son opinion**: „eu **îmi dădui opinia** fără scrupulozitate" (Bolintineanu, ME, 62); „nu l-ar sili o dată pentru totdeauna **a-opinia sa** asupra criticei de față" (Russo, P, 3);

~ **ordin**, după fr. **donner un ordre**: „atunci s-a **dat ordine** lui Silistra-V [...] să trimită oștire" (Ghica, O I, 174);

- **parola de onoare**, după fr. **donner sa parole d'honneur**: „**am dat parola de onoare** să nu-i spun numele" (Caragiale, O II, 73);

- **părerea (a-și-)**, după fr. **donner son avis sur qqch**: „în alt capitol **îmi dă** și eu **părerea** sau opinia mea" (Heliade, O III, 82);

- **prilej, ci. fournir l'occasion**: „**ai dat prilej** celor de o aplicație cu ti îndeplini ticăloșia soartei" (Kogălniceanu, O I, 85);

- **probă de**, cf. fr. **faire preuve de**: „în loc de **a da probe de** mare capacitate împrejurările grele în care au adus țara, ei pân-acum **au dat probe** numai de micșurare de simțiri" (Alecsandri, S, 162);

~ **satisfacțiune**, după fr. **donner satisfaction**: „- Mă insultă, și îmi **ve satisfacții/ne**" (Bolintineanu, ME, 155); „în convențiunea încheiată s-a efor/**de satisfacțiune** cererilor Rusiei" (Ghica, O I, 186);

~ **semn(e) de viață**, după fr. **donner signe de vie**: „Ridicarea lui Tudor deșteptarea nației: d-atunci începu a se forma partida națională; d-atunci începu **a mai da semne de viață**" (Bălcescu, S, 144); „Mă uitam în fața lui fă știu ce să fac, nu mai **da** neci **un semn de viață**" (Eminescu, P II, 413); „Câtva **nu-mi dădu niciun semn de viață**" (Eftimiu, N, 62);

~ **semne de nerăbdare**, după fr. **donner des signes d'impatience**: „Mir adevăr, începuse **a da semne de nerăbdare**" (Papadat-Bengescu, FD, 52);

~ **semne de oboseală**, după fr. **donner des signes de fatigue**: „Ședea întregi în picioare, fără **a da semne de oboseală**" (Călinescu, B1, 387);

~ **telefon**, cf. fr. **donner un coup de telephone**. „de nu avea îndată la dispo un vehicul, **dădea telefoane**, trimitea servitorii [...]” (Călinescu, B1, 85);

~ **un aer** „a da impresia de...” a apărut probabil prin analogie cu expres **a avea aerul...**, **a lua un aer...**, în care **aer** este folosit cu sensul „aparență, impresie falsă” obținut prin calc semantic după fr. **air**: „părul pieptănat lipit pe spa totdeauna tuns cu grije, ca **să le dea un aer sprinten**" (Camil Petrescu, P P, 71);

Vezi DRF, s.v. **palma**.

Vezi DFF.

~ *viața (a-și~)*, după fr. *donner sa vie*: „avu încă norocirea *â-a-și da viața* pentru credința sa" (Bălcescu, S, 134);

- *voie*, cf. fr. *donner la permission*: „Cum ai dat *voie* a se tipări acel atac și cum slobozi a se tipări cel din urmă într-un chip ce atacă nu scrierea unui om, ci persoana lui?" (Heliade, O III, 36); „Poarta le *dete voie* să intre în țară" (Bălcescu, S, 61); „dumneata i-ai dat *voie*" (Heliade, O III, 35);

face

- *autocritica (a-și ~)*, după fr. *faire son autocritique*: „să vă aud zicând: accept critica *și-mi fac autocritica!?*" (Preda, I, 91);

~ *act de prezență*, după fr. *faire acte de presence*: „nu rămânea decât timpul de *aface act de prezență*" (Papadat-Bengescu, D, 367);

~ *aluzie*, după fr. *faire allusion*: *Jăcea aluzie* la dânsul" (Filimon, C, 203);

~ *apel la*, după fr. *faire appel* ă: „ar mântui-o încă dacă ei *făcând un apel* la dânsul l-ar fi interesat la pricina țarei" (Bălcescu, S, 76);

- *atenție* după fr. *faire attention*: „datorie la care nu *facem atenție*" (Bolliac)¹⁷³; ' ^

- *carieră*, după fr. *faire carrière*: „înainte de unire, nici noi, intelectualii, nu ne dădeam copilele la școală la oraș pentru a trăi mai bine, pentru a se fericii sau pentru *a face carieră*" (Agârbiceanu, D, 18);

~ *complimente*, după fr. *faire de compliments* ă qqn.: „îi *făcu* o mulțime de *complimente*" (Filimon, C, 85); „m-am crezut obligat *a vă face complimente*" (Alecsandri, S, 167);

- *cunoștința cuiva*, după fr. *faire la connaissance de qqn.*: „Până a introduce pe cititori în mijlocul acestui cerc de desprivilegiați, ca *să le facem cunoștința* bărbaților și femeilor de care era compus, să vorbim de moșia boierească" (Bolintineanu, ME, 123); „lată împrejurările ce m-a făcut și pe mine să-i *fac cunoștința*" (Ghica, O III, 439);

~ *cunoștință cu cineva*, după fr. *faire connaissance avec qqn.*: „gălbănași englizești, cu care sameșul ținutului cred că să va bucura *a face cunoștință*" (Asachi O I, 559); „iau un aer serios și, adică, trist când se salută, fie și într-un bal mascat, dacă s-a întâmplat *a face cunoștință* la îngropăciunea cuiva" (Heliade, O III, 58); „Manele sale încă nu *făcuseră cunoștință* cu mânușele" (Kogălniceanu, O I, 97); *făcu cunoștință* cu doamna S" (Bolintineanu, ME, 82); „să poată *face cunoștință* cu zece popoare și să călătorească totodată în Franța, Germania și în Orient" (Russo, P, 323); „El *făcu cunoștință* cu acea volubilă și caprițioasă principesă" (Filimon, C, 19); „Acel Filip *făcuse cunoștință* cu un impiegat al Porții" (Ghica, O I, 116); vezi și Preda, I, 36;

~ *curte*, după fr. *faire la cour* ă qqn.: „însă să faci astfel ca în zece zile să te iubească... Caută de-i *fă curte*" (Bolintineanu, ME, 192); „Pe vremea aceea nu era lucru lesne de a fi galant și nu fiecine îndrăznea *a face curte*" (Ghica, O I, 147);

¹⁷³ în legătură cu acest calc, vezi Gh. Bulgăr, *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*, în CILRL, I, 99

- *educație*, după ir. *faire l'education*: „trebuie să-i *fac educația*" (Ca O II, 233);

- *față*, după ir. *faire face*: „Ești cetățeană liberă, trebuie să-ți exerciți de a alege și de a fi aleasă, mâine poimâine, cine știe, te propun cetățeniei d nu trebuie să știi *să faci față?*" (Preda, I, 103);

- *furori*, după ir. *faire fureur*: „La Cameră nu i s-a auzit gurița. în bal *furori*" (Vlahuță, S II, 150);

~~ *incursiune*, după fr. *faire une incursion dans un lieu*: „Până pe l cărjaliii *făceau incursiuni* prin țară și veneau până la barierele Bucureștilor pârjolind" (Ghica, OI, 113);

~ *întrebare*, după fr. *faire une demande* ă qqn.: „Făcu Caterinii *între natură* ce un vechi amic încă nu cutează a face unei fete" (Bolintineanu, ME

~ *naveta*, după fr. *faire la navette*: „- Dar era Jean, care *făcea* mereu între noi și plaja mare" (Agârbiceanu, D, 112);

~ *o idee de(spre) (a-și~)*, după fr. *se faire une idee de*: „Unde să-l caut, ca *să-mi fac o idee* esactă de geniul român" (Russo, P, 273); „abia ne vom *face o idee* despre trista stare în care se aflau ulițele Bucureștilor pe timpiri (Filimon, C, 64); „Cele mai multe rătăcirii și cele mai multe certe au prov încep a disputa oamenii pentru lucruri ce nu le cunosc încă bine, sau *iși fac* strâmbă de dânsule" (Heliade, O III, 62); „Căci Chimiță e ambițios cum niri poate *să-șifacă idee*" (Vlahuță, S II, 106);

~ *o observare*, după fr. *faire une observation*: „Am *să-ți fac o obse* ești prea ideal" (Bolintineanu, ME, 186);

~ *o scenă*, după fr. *faire une scene*: „Fata începu să-i *facă* niște (Caragiale, O II, 42);

~ *o vizită*, după fr. *faire une visite*: „să *facă vizită* oficială locotenent domn" (Ghica, O I, 116); vezi și Preda, I, 50;

~ *onoarea*, după fr. *faire* ă qqn. *Vhonneur de*: Jurnalistica română mi *onoarea* a se ocupa de mine" (Alecsandri, S, 138);

- *plăcere*, după fr. *faire plaisir* ă qqn.: „Bineînțele! Dacă îți *va face p* (Agârbiceanu, D, 246);

~ *sânge rău (a-și ~)*, după fr. *se faire du mauvais sang*: „Oricum, *sân* n-aveam de *ca-mi face*" (M. Caragiale, R, 37); „Ce *să ne facem sânge rău* cu s-ar putea întâmpla?" (Călinescu, B1, 466);

~ *schi*, după fr. *faire du ski*: „am încercat să *fac schi*" (Holban, O, II, 28)

~ *semn*, cf. fr. *faire signe* ă qqn.: „deschise ferestrele și *făcu* cu bat *semn*" (Filimon, C, 56); „Ascultați...! marea fantomă *face semn*... dă o poru (Alexandrescu, O., I, 10);

~ *spirit(e)*, după fr. *faire de l'esprit*: „în restaurant erau o mulțime de ca probabil ai urbei, care *făceau spirit*, toți, cu atâta emulație, de parcă ar fi con un premiu" (Ibrăileanu, A, 75); „în jurul nostru nemții râdeau în casc înhionteau, cântau, *făceau spirite*, își consumau beția" (Holban, O, II, 181);

- *tristă figură* „a face impresie proastă", după fr. *faire triste figure* cunoșteam pe nime, și credeam că *voi face tristă figură* în societate (Bolintineanu, ME, 72);

~ *parte la*, după fr. *prendre part* ă: „*luau și ei parte la veselia obștească*" (Filimon, C, 96); „*Ipsilante spera să meargă la Hamburg, ca să se imbarce să se ducă în Grecia, să ia parte la luptă*" (Ghica, O I, 178); „*Nu putem deci lua parte la dezbateri*" 38);

~ *proporțiuni*, după fr. *prendre des proportions*: „*De aceea, d. medic a opinat că ar fi mai bine dacă s-ar închide școala, spre a nu lua proporțiuni mai mari*" (Caragiale, O II, 69);

~ *responsabilitatea (a-și -)*, după fr. *prendre la responsabilité*: „*îți spuneam de responsabilitatea pe care și-o ia*" (Călinescu B. I., 308);

- *un aer...*, după fr. *prendre un air*...: „*Apoi luând un aer voios, adaogă: Voi să te învăț a minți*" (Bolintineanu, ME, 187); „*înainte de a începe eu vorba, ia un aer doctoral și începe o lungă disertațiune politico-umanitară*" (Ghica, O I, 302);

~ *(o) hotărâre(a)*, după fr. *prendre la decision*: „*il sili a lua o hotărâre*" (Bălcescu, S, 228); „*El își luase hotărârea de a deveni om mare*" (Filimon, C, 40); „*fapta ta de astă-noapte, dragostea și credința despre care mi-ai dat dovadă m-au făcut să-mi iau hotărârea*" (Filimon, C, 60);

~ *concediu* „*a-și lua rămas bun*", după fr. *prendre conge*: „*Câtă putere îi trebuia asupra-i ca să ia concediu de la cei de față, să surzăză [...], să găsească pentru fiecare două vorbe plăcute, să strângă mâna Elenii și să plece!*" (Bolintineanu, ME, 181);

- *cunoștință de...*, după fr. *prendre connaissance de qqch.*: „*Georgei Galea luă cunoștință de această decizie cu cea mai desăvârșită indiferență*" (Cezar Petrescu, PG, 156); „*Voi mai putea să mă prefac că pricep tot, dar că nu vreau să iau cunoștință de ceea ce am priceput?*" (Agârbiceanu, D, 238);

~ *curaj*, după fr. *prendre courage*: „*dacă se declară incapabilă de a avea ortografie și stil bun, atunci de unde a luat curajul de se mai prezenta pe arma publicității*" (Măiorescu, C I, 146); „*Roth, văzând că fug turcii dinaintea noastră, a luat curajiu, s-a întors, s-au pus și ei pe goana turcilor*" (Ghica, O I, 138);

- *cuvântul*, după fr. *prendre la parole*: „*Cine a luat cuvântul*" (Caragiale, O II, 32); „*într-o chestie mare voi lua cuvântul*" (Vlahuță, S II, 109); vezi și Preda, I, 81;

pierde

- *capul*, după fr. *perdre la tete*: „*Trebuie să știi că am pierdut capul de bucurie*" (Bolintineanu, ME, 83);

~ *curajul*, după fr. *perdre courage*: „*asta nu este un cuvânt ca să ne pierdem curajul și să chemăm moartea*" (Bolintineanu, ME, 63);

~ *din vedere*, după fr. *perdre de vue*: „*Se adun basmalele, se fac un pachet mare, care se depune pe masă înaintea spectatorilor, fără a-l pierde din vedere*" (Heliade, O III, 447); „*documentele istorice pierd din vedere pe viteazul Radu din Calofnești*" (Bălcescu, S, 180); „*Să nu pierdem din vedere că acel ce ne-a dat viața nu ne era cu nimica dator*" (Bolintineanu, ME, 63); „*Lucrul important este acum ca această direcție mai bună să se ferească [...] de necuviința de a pierde din vedere, obiectul și de a discuta numai cu personalități*" (Măiorescu, C I, 133); „*Românii nu pot pierde din vedere că, ca națiune și ca stat, avem o misiune de îndeplinit*" (Ghica, OUI, 451);

~ *încrederea (în sine)*, după fr. *perdre confiance (en soi)*: „*Un jună iubit pe o femeie cu credință și devotament și a fost răsplătit prin indipocrizie și trădare, acela pierde încrederea în femei*" (Filimon, C, 54); „*noștri, care au luptat, cu atâta inimă în țările calde, sânt obosiți, descumrajați de viscole, de frig, de toate privațiunile... Au pierdut încrederea. Marea a*" (Eftimiu, O XVI, 9); „*Ca orice om care a pierdut, întrucâtva, încrederea devineam filozof*" (Eftimiu, N, 31);

~ *mințile (a-și -)*, cf. fr. *perdre la raison*: „*Bunătatea ce arăți către m face să-mi pierd mințile*" (Filimon, C, 121);

- *nădejdea*, după fr. *perdre espoir*: „*nu numai că vei pierde nădejde, procopseala ta, la care mă gândesc de atâta vreme, dar te voi și pedepsi fără*" (Filimon, C, 42);

~ *noțiunea timpului*, după fr. *perdre la notion du temps*: „*Uneori p noțiunea timpului și ajungeau la masă târziu*" (Agârbiceanu, D, 228);

~ *sufletul (a-și ~)*, după fr. *perdre son âme*: „*Și ce va folosi omului câștiga avuțiile lumii acesteia și își va pierde sufletul!*" (Filimon, C, 203);

~ *timpul (a-și ~)*, cf. fr. *perdre du/son temps*: „*oamenii științelor nu- pierde timpul cu cărți din școala dezvățată a Parisului*" (Heliade, 6 III, 402); „*văzut care este dama... este tânără, frumoasă... este ceva care trebuie atragă... nu pierde timpul*" (Bolintineanu, ME, 192); „*cineva poate să zică c împăcat că nu și-a pierdut timpul în zadar*" (Filimon, C, 40);

- *viața (a-și ~)*, după fr. *perdre la vie*: „*păcat că și-a pierdut viața*" (Căl B1, 598);

- *vremea*, după fr. *perdre son temps*: „*Mihai, fără a pierde vremea, că folosi de acest ne-nsemnat agiutor*" (Bălcescu, S, 192); „*Eu, fără să pierd v chem pe Caravasili și-i dau ordin să se ducă...*" (Ghica, O I, 314);

prinde

~ *gustul*, după fr. *prendre goût* ă: „*Am prins gustul lucrurilor s*" (Eftimiu, N, 297);

~ *loc*, cf. fr. *prendre place* „*se placher*" (LEXIS): „*Iscălitul se socot numărul acelora care gândesc cum că critica nu ar prinde loc în epoha de*" (Russo, P, 3);

pune

- *capăt*, cf. fr. *mettre fin à qqch.*: „*Acestei stări de lucruri trebuia s capăt*" (Eminescu, P II, 426);

- *în aplicare*, după fr. *mettre en application*: „*am avut ocaziunea de îndată în aplicare învățăturile și povețele ce se găsesc în cartea ta*" (Odobescu, P

~ *în evidență*, după fr. *mettre en evidence*: „*materialul prim pentru con narea marelui roman, pus în evidență, cum se -uvine, într-un laborator de ordonat și metodic*" (Cezar Petrescu, PG, 1381-

~ *în fața faptului împlinit*, după fr. *meurt qq., devant le fait accompli*: „*dumneavoastră poate să se mute și să-i pună în fața faptului împlinit*" (Preda, I,

¹⁷⁵ ROBERT, s.v. *accompli*.

~ **în lucrare**, după fr. **mettre en oeuvre**: „Aceste voiesc să le pui în lucrare”

(Asachi O I, 596); „daca știa bine **a pune în lucrare** proverbul acela” (Heliade, O III, 67); „legea a venit de le-**pus în lucrare** și în faptă” (Russo, P, 191); „**J>uneți în lucrare** toate resorturile intelectuale și morale” (Bolliac, O II, 20); „Acum vom pleca spre **a pune în lucrare** planul meu” (Bolintineanu, ME, 179); „devine comunist fără știrea lui și începe **a pune în lucrare** această doctrină” (Filimon, C, 11); „legiuri înțelepte și prevăzătoare, pe cari și le **pune în lucrare** o sistemă de administrațiune regulată ca ceasornicul” (Odobescu, P, 51);

~ **în mișcare**, după fr. **mettre en mouvement**: „Este timpul ca poezia să se ocupe **să puie în mișcare** toate resorturile sale” (Bolliac, O II, 51); „se întrebau unde o să găsim douăzeci de legiști învățați și ispitiți cu cari să se poată **pune în mișcare** o asemenea înaltă instituțiune” (Ghica, OI, 123);

~ **în practică**, după fr. **mettre en pratique**: „simțindu-se culpabilă în conștiința ei [...] de a fi imaginat numeroase sisteme de a-l suprima, dar pe are nu încercase **să le pune în practică**, văduva Lotreanu găsi, totuși forța necesară de a-și striga nevinovăția” (Eftimiu, N, 120); „am să mă ocup de **punerea în practică** a acestui proiect” (Eftimiu, N, 61); vezi și Preda, I, 84;

~ **în primejdie** (a se ~), cf. fr. **mettre en danger**: „Acela care ar îndrăzni să arate vro idee neatârnată **se pune în primejdie** de a vede pre gazdă că-i întoarce dosul” (Kogălniceanu, O I, 51);

~ **în regulă** (a se ~), după fr. **se mettre en regie**: „după ce **se puseră în regulă**, începură a suna mai întâi marșul zis al lui Napoleon și alte piese muzicale de recreațiune” (Filimon, C, 118);

~ **la în curent**, după fr. **mettre qq. au courant**: „**Să te pună la curent**: prințesa de Meklenburg s-a logodit cu ducele de Hessa, sau poate el e prinț și ea ducesă” (Ibrăileanu, A, 59); „Aimee se slujea de numele ei, fără măcar **5-0 pună la curent**, știind-o fricoasă” (Papadat-Bengescu, D, 308); „prietenul Comșa n-a simțit niciodată nevoie **să mă pună în curent** cu chestiunile lui intime” (Cezar Petrescu, I, II, 132);

~ **la indice**, după fr. **mettre à l'index**: „turcii **erau puși la indice** ca barbari și ca apărători cruzi ai creștinătății” (Ghica, O I, 166);

~ **la punct**, după fr. **mettre au point**: „nu și-a putut încă **pune la punct** situația” (Papadat-Bengescu, D, 351); „Calificativul lui Aimee, «donatoare», **pusese totul la punct**” (Papadat-Bengescu, D, 321); „După ce **pun la punct** treburile tatii, mă duc la Cairo” (Călinescu, B1, 153); „într-o clipă mi-a părut rău de brutalitatea mea și am căutat acum, după ce mi se părea că **pusesem** lucrurile **la punct** și stabilisem o înțelegere tăcută între noi, că nu trebuie să mai vie altădată - să repar puțin din răul pe care-l făcusem acestui trup cu nervii roși de suferință” (Camil Petrescu, P P, 11);

~ **pe scenă**, după fr. **mettre sur scene**: „vorbește-le de dâșii, cată vreun mijloc a îi **pune pe scenă** și vei vedea că frunțele se însuflețesc” (Heliade, O III, 437);

~ **punctul pe «i»**, după fr. **mettre les points sur les «i»**: „Și ca **să punem puncturile pe «i»**, adăogim noi, acest sugrumător de ordinea plublică, [...] este disfaimosul numit Berlicoco” (Heliade, O III, 211);

rămâne

~ **literă moartă**, după fr. **rester lettre morte**: „a înaintat o adresă în anul trecut 15 decembrie cu No. 4599, către d. primar local, dar și aceasta a **literă moartă**” (Caragiale, O II, 68);

~ **stăpân pe situație**, cf. fr. **rester maître de la situation**: „Din ziua a **rămaseră stăpâni pe situație**” (Vlahuță, S II, 95);

scăpa

~ **din vedere**, după fr. **perdre de vue** (frazologism redat și prin **a din vedere**): „și îl urmărea de aproape, fără să lase **a-i scăpa din vedere** nici o faptă a sa” (Filimon, C, 69);

~ **ocazia**, cf. fr. **manquer l'occasion**: „Poarta să căiește că **a scăpat ocazia** față în țară pašalac” (Bălcescu, S, 84);

trage

~ **băgarea de seamă**, după fr. **attirer l'attention**: „această carte este interesantă de vreme ce ți se pare că numai ea e vrednică de **a-ți trage băgare de seamă!**” (Heliade, O III, 97); același model francez a fost redat și prin **a lua a aminte**: „Această scriere ce bate în moravurile și în defectele noastre din București, este menită a **trage luareaminte** a tuturor cetățenilor” (Alecsandri, S, 55);

~ **beneficiari/profit/folos**, cf. fr. **tirer avantage, par ti, profit de...**: „într-o noapte, cu cine are a face și ce **profit** poate **să tragă** de la dansa” (Filimon, C, 65); „drept să pretindeți, a întrebuița pământurile voastre și **a trage beneficiu**” (Bălcescu, S, 117); „lucrat-au ei mai puțin în folosul celorlalți, fără plată, **trage** și ei cel mai mic **folos**” (Bălcescu, S, 118); „înțelegerea cu cine are a face **profit** poate să tragă de la dansa” (Filimon, C, 65); „ceilalți nu se apără decât **trage foloase**” (Ghica, OI, 225);

~ **o concluzie**, după fr. **tirer une conclusion**: „în acest caz, Panaite, ho să-l scuzăm, nu-i român! **trase concluzia** Maximilian Ștaic” (Cezar Petrescu, PG, 95); „grăbi niciodată **să tragi concluzii** din câteva aparențe” (Agârbiceanu, D, 136);

~ **la tutun**, cf. fr. **tirer sur sa cigarette**: „**trag la tutun**, nu ca un turc de patru” (Russo, P, 214);

trece

- **prin gând**, cf. fr. **passer par la tete**: „Poate **să-ți treacă prin gând** doamna cutare a cutezat să zică cutare lucru?” (Heliade, O III, 11);

~ **în revistă**, după fr. **passer en revue**: „după ce **trece în revistă** toate diferitelor state față cu războiul ce izbucnea, ajungând la Austria, îmi zădărnicește această putere era elementul de cea mai mare importanță” (Ghica, OI, 302);

~ **sub /cu tăcere**, după fr. **passer qqch. sous silence**: „- Numele lui? - Ia **trece sub tăcere**” (Bolintineanu, ME, 291); „pomenește numai de Buhuș hațeg și nu ier pe Miron îl **trece sub tăcere**” (Bălcescu, S, 51); „Mai sânt și alte speție de oameni despre care îmi vor împuta oamenii, poate, pentru ce **i-am trecut sub tăcere**”

(Heliade, O III, 147); „însă toate răspunsurile, după obiceiul introdus la noi, erau pline de personalități, așa încât, din respect pentru publicitate, au trebuit **să fie trecute sub tăcere**” (Măiorescu, C I, 145); „Mai bine **trec cu tăcerea** sau îmi frâng pana decât să laud vitejiile și virtuțile unui om care n-a fost decât o secătură” (Ghica, O I, 164); vezi și Caragiale, 6 II, 51;

ține

- **în respect**, după fr. **tenir qq. en respect**: „obiect de artă pe care nu-l puteai molesta și care te **ținea în respect**” (Papadat-Bengescu, D, 305);

~ **o conferință**, cf. germ. **einen Vortrag halten**¹¹⁴: „frate-meu, cred că-i fi citi și d-ta, s-a întors acum de la Paris și vrea **să ție** câteva **conferințe** la Universitate” (Vlahuță, S II, 123); „L-am rugat să ajungă la chestiunea care l-a adus la mine, fiindcă îmi închipuiam că n-a venit să-mi **fină o conferință**” (Cezar Petrescu, I, II, 133);

Alte structuri verbale:

a acorda încredere, cf. fr. **faire confiance à quelqu'un** (fam.): „Noi nu putem a nu **acorda** poeziei populare cel puțin tot atâta **încredere** ca și monumentelor scrise” (Hasdeu, Pa, 338);

a apuca o hotărâre, după fr. **prendre une decision**: „nu știam ce **hotărâre să apuc**” (Bolintineanu, ME, 53);

a arde de nerăbdare, după fr. **bruler d'impatience**: „**Ardeam de nerăbdare** să încep” (Eftimiu, N, 32);

a chema la ordine, după fr. **rappeler à l'ordre**: „Prezidentul trage clopotul și **cheamă la ordine**” (Caragiale, O II, 310);

a conserva tăcerea, cf. fr. **garder le silence**: „a avut bunul simț de a **conserva** cea mai profundă **tăcere**” (Hasdeu, Pa, 351); vezi, infra, **a păstra**, **a păzi tăcerea**;

a depune armele, după fr. **deposer les armes**: „O luasem numai cam repede și mă vedeam în curând silit **să depun armele**” (M. Caragiale, C, 45);

a găsi de bun „a aprecia”, cf. fr. **trouver bon**: „Toți ofițerii **găsiră de bună** această părere” (Bălcescu, S, 202);

a gusta fericirea, după fr. **gouter le bonheur**: „eu nu cunoșteam ce **fericire gustă** acela care are o familie” (Bolintineanu, ME, 13);

a împune tăcere, după fr. **imposer silence**: „au putut pe trei zile **împune tăcere** piznilor religioase” (Russo, P, 93);

a întrece măsura, după fr. **combler la mesure**: „de data asta **întrecuse** orice **măsură**” (M. Caragiale, R, 34);

lasă să se facă, lasă să se treacă, după fr. **laissez faire, laissez passer**: „Amândoi acești publiciști mari apără principiul libertății economice al lui Adam Smith: **lasă să se facă, lasă să se treacă (laissez faire, laissez passer)**” (Ghica, O I, 229);

a lega cunoștință, după fr. **lier connaissance avec qq.**: „vorbea bulgărește ca apa și **legase cunoștințe** cu neguțători de peste Dunăre” (Ghica, O I, 277);

¹¹⁴ Vezi Theodor Hristea, *Criterii de diferențiere a formațiilor interne de împrumuturi*, AUB, 1973, nr. 1, 148.

T

a mișca până la lacrimi, după fr. **toucher qq. jusqu'aux larmes**: „E grav, sprijinindu-se în bățul său de cireș, străbătea încet aleile, fumând, opuneori dus pe gânduri. Dar cari puteau fi ele ca, năpădindu-l, să-l **miște lacrimii**” (M. Caragiale, C, 59);

a nu suferi întârziere, cf. fr. **ne souffrir aucun retard**: „spiritul public asupra atâtor și atâtor cestiuni, toate «vitale, a căror dezlegare **nu** mai poate **întârziere**” (Caragiale, O II, 38);

a păstra tăcerea, după fr. **garder le silence**: „Ea poate **păstra** (o femeie are dreptul să tacă asupra vieții ei intime)” (Ibrăileanu, A, 45);

a păzi tăcerea, după fr. **garder le silence** „a păstra tăcerea”: „Tă imitații, cercări, deși vrednice de laudă, nu alcătuiește o literatură, **ș-ar tăcere**, dacă oareșcare socotinți judecătorești ale d-lui D.G. [...] (Russo, P, 1

apericola viața (a-și ~), cf. fr. **risquer sa vie**: „calomnia împreună c pe acei bravi care **își pericolau viața** spre a da țării drepturile ei cele (Filimon, C, 183);

a pescui în apă tulbure, după fr. **pecher en eau trouble**; am înregistrat de frazeologic **pescuitor în apă tulbure**: „trebuia să-l împingem noi de la spa cuvântul și să se apere de diverși **pescuitori în apă tulbure**” (Preda, I, 129);

a-și recuceri cunoștința reprezintă o variantă a expresiei mult mai des în **a-și recăpăta cunoștința**, calchiată după fr. **repandre connaissance**: „î complet în coaja materială, trebuie **să-și recucerească** anevoie **cunoștința** de urmeze supus legile vieții materiale” (Rebreanu, A E, 17);

a ridica dreptul la cuvânt cuiva, cf. rus. **nuwtumb Kozo-Hu6ydb** „Tovarășe președinte, **să se ridice dreptul** la cuvânt laăștia care bat (Preda, I, 92);

a ridica părul pe cap cuiva, cf. fr. **faire dresser les cheveux sur la tet** „Sânt glume fioroase, glume ce-ți încheagă sângele, glume **ce-ți ridică p cap**” (Hasdeu, P, 342);

a ridica ședința, după fr. **lever la seance**: „[...] zise directoarea, **ședința**” (Agârbiceanu, D, 39); „Apoi **ridică ședința** tocmai când madam Fa întorcea din inspecție” (Călinescu, B1, 117); „Apoi, găsindu-se într-o su nervoasă care l-ar fi împiedicat să continue interogatoriul, **ridică ședința**, să afle pe alte căi un adevăr care de-altminteri sărea în ochi” (Eftimiu, N, 11

a rupe relațiunile, cf. fr. **rompre les relations**: „Grecușorul, nemulțu asemenea primire, [...] **rupe relațiunile** cu guvernul Moldovei” (Ghica, OI,

a rupe tăcerea, după fr. **rompre le silence**: „după o meditație oarecare. **tăcerea**” (Heliade, O III, 271); „unul din ei **rupse tăcerea**” (Filimon, C, 218) **tăcerea**, și, timid: - Frate, e adevărat că or să scază lefurile” (Caragiale, O I vezi și Preda, I, 5);

a salva aparențele, după fr. **sauver les apparences**: „E drept că Minet însăși din cele mai compromise, printr-un fel de naivitate care o făcea **să nu s aparențele**” (Papadat-Bengescu, D, 335);

a sări cuiva muștarul, cf. fr. **la moutarde lui monte au nez**: „Ce e cu du de-// **sare muștarul** fără niciun rost, nu te uiți la el că e mare și într-o zi s-a să-ți dea un brânci așa cum îl auziși și n-o să ai ce să-i mai faci?” (Preda, I, 66

a schimba părerea „a se răzgândi”, cf. fr. **changer d'avis**: „- Mă duceam la Bârlad; dar acum **am schimbat părerea**. Mă întorc la Iași” (Russo, P, 225);

a schimba vorba, cf. fr. **changer de sujet**: „Doamna Zamfira Popescu **schimbă vorba**, fără să se teamă de vreun sfârșit fatal” (Caragiale, O II, 41);

a se purta cu mânuși cu cineva, după fr. **prendre des gants avec qqn.**: „până și șeful **se poartă cu ei cu mânuși**” (Preda, I, 97);

a simți în siguranță (a se ~), după fr. **se sentir en securite**: „Părea că acolo **s-ar fi simțit** mai acasă, mai **în siguranță**” (Agârbiceanu, D, 57);

a simți trebuința, după fr. **sentir, ressentir, éprouver le besoin de** (qqch., faire qqch.), expresie redată și prin **a simți nevoia**, existentă și astăzi în uz: „în sfârșit și în Rusia, guvernul **a simțit trebuința** d-a merge înaintea acestei tendințe sociale” (Bălcescu, S, 112);

a spune drept, cf. fr. **dire vrai**: „eu atât îi respectez - **ba să-ți spui drept**: atât mi-e teamă de dâșii, - încât niciodată n-am îndrăznit [...]” (Heliade, O III, 19);

a tăia nodul gordian, după fr. **couper le nœud gordien**: „Cuvântul lui se compunea din afirmații scurte și răstite [...]. Sau din întrebări care **tăiau nodul gordian**” (Preda, I, 82);

a-și ucide timpul, după fr. **tuer le temps**, transpusă în română și prin **a-și omorî timpul**: „Trebuie **a ucide timpul**, pentru ca să nu ne ucidă el pe noi” (Bolintineanu, ME, 70); „oameni care-și **ucid timpul** fiindcă n-au ce face cu el” (Cezar Petrescu, PG, 135);

a veni în sine, cf. fr. **revenir à soi**: „**își vin** curând **în sine** și încep a se lupta cu tărie” (Bălcescu, S, 190);

a veni la fapte, după fr. **venir à (un sujet, une question)'**: „Fiindcă aveți așa de puțină încredere în prințipurile eterne, care sunt niște dovezi divine, **să venim la fapte**” (Bălcescu, S, 126);

4.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu condițiunea, după fr. **à condition**: „nu se poate dobândi decât **cu condițiunea** de a stabili între dâșii o solidaritate de interese” (Ghica, O III, 419);

cu orice preț, după fr. **à tout prix**: „plecat pe drumul de a deveni om mare **cu orice preț**” (Filimon, C, 10); „să potolească **cu orice preț** revolta acelei provincii” (Ghica, O I, 185); „vanitatea de a arăta popoarelor străine **cu orice preț**, chiar cu disprețul adevărului, că le suntem egali în nivelul civilizațiunii” (Măiorescu, C I, 148);

cu știință de cauze redă aproximativ expresia fr. **en connaissance de cause**: „tratată cu seriozitate și **cu știință de cauze**, de către conștiințiosul autor” (Odobescu, P, 20);

cuvânt de cuvânt, după fr. **mot à mot**: „toți rostesc fraze tâlcuite **cuvânt de cuvânt** pe acele din limbi străine” (Alecsandri, S, 8);

de bună voie, de bunăvoință, cf. fr. **de bon gre**: „vino cu noi **de bună** voință nu te silim” (Asachi O I, 526); „De unde dar curge oprirea vânzării **bunăvoie**, și în locul ei prețuri hotărâte și păgubitoare?” Russo, P, 14 atuncea drumurile erau pline de călători **de bunăvoință** cu nădejdele din inimele aprinse” (Russo, P, 134); „trebuia un om **de bunăvoință** să se sune pentru ele” (Bolintineanu, ME, 31); „s-a vândut la Cochii vechi **de bună** voință” (Filimon, C, 166); „**de bună** voință lor trăiește esilați la vun sat spre a se iubi de zgomotul lunei”; „sarcina ce singură, **de bunăvoie**, și-o luase așezat” (Vlahuță, S II, 20);

de drept, după lat. **de jure**: „Această comisiune apoi să facă parte **de drept** într-o societate istorică întinsă” (Bolliac, O II, 58);

din vreme în vreme, cf. engl. **from time to time**: „**Jin vreme în vreme** coterii se unesc” (Ghica, O III, 411);

fără îndoială, cf. fr. **sans doute**: „Măi, **fără îndoială** că preferi, cum ai trebuia, mai bine de d. Victor Hugo” (Heliade, O III, 104); „poate că **fără îndoială** ai protimisi să-ți iei mai strălucitoare urmări” (Kogălniceanu, O I, 84); „acum a iscat cele mai multe patimi în țară este **fără îndoială** chestia de a face proprietar” (Bălcescu, S, 107); „A fost **fără îndoială** un vânător înțelept” (Odobescu, P, 72); „-A critica este ușor; e greu a face mai bine. - **Fără îndoială**” (Măiorescu, C I, 119); „**J'ără îndoială** că această stăruință n-ar rămâne în stearpă și de nefolositoare dacă deprinderea de cugeta s-ar fi putut întro obiceiurile amicului meu” (Vlahuță, S II, 38);

fără rușine, cf. fr. **sans honte**: „a despuia **fără rușine** capetele de oșteni din lumii” (Odobescu, P, 93);

în adevărata sa însemnare, cf. it. **nel vero senso della parola**: „Aristocrații în sine, **în adevărata sa însemnare**, este sănătatea întăritoare...” (Heliade, O II, 104);

în consecință, după fr. **en consequence**: „Nu pleacă trenul **fără în consecință** voastre... s-a dat ordin **în consecință**” (Caragiale, O II, 16);

în conștiință de lucru, după fr. **en connaissance de cause**: „Nimeni nu poate pronunța acest titlu, **în conștiință de lucru**, dacă nu va citi «Ciocoiile veșniciei» d. Filimon” (Bolliac, O II, 57);

în cunoștință de cauză, după fr. **en connaissance de cause**: „le vorbim învinge, ori ne vom putea feri din fața lor, văzându-le și fiind deci **în cunoștință de cauză** și avertizați” (Preda, I, 276);

înfapt(ă), cf. fr. **en effet**: „deși în public se arăta că se ocupă cu pregătirea adunarea oștilor și a armelor spre a le trimite lui Ferhad, **în fapt** însă se știa că se putea de risipea toate pregătirile făcute” (Bălcescu, S, 157); „Nu spun că n-aș fi purtat bine cu tine și că n-am fost călăuzit de cele mai bune intenții, dar **în fapt** ezitat, fiindcă alții erau contra ta” (Preda, I, 6);

în fine, cf. it. **in fine**: „**în fine**, face totul și se pierde în prăpastia celor mari crime” (Filimon, C, 139);

în marsforțe redă parțial fr. **à marche forcée**: „a merge d-aci înainte **în forțe**” (Bălcescu, S, 232);

Vezi ROBERT, 1996, s.v. **venir**, unde apare exemplul **Venons aufait***.

în multe priviri, după fr. **à tous egards**: „Prin această mică scriere imperfectă **în multe priviri** am vroit numai să arăt chipul și drumul ce ar trebui a să lua spre a se scrie o istorie” (Bălcescu, S, 24);

în principiu, după fr. **en principe**: „deși-l susținea **în principiu**, pe cât îi permiteau modestele lui puteri (Vlahuță, S II, 35);

în sânul familiei, după fr. **au sein de la familie**: „mi-aș petrece o zi pe săptămână **în sânul familiei**” (Preda, I, 220);

în scris, după fr. **par écrit**: „să i se dea **în scris** ofertele ce-i făcuse” (Filimon, C, 138);

în sfârșit, după fr. **enfin**; cf. lat. **in fine**: „**In sfârșit**, unele din dame hotărâri ca ...” (Kogălniceanu, O I, 55); „rămas bun **în sfârșit** acelor zâmbete femeiești” (Russo, P, 291); „Iată-mă, **în sfârșit**, ajuns la ținta dorințelor mele” (Filimon, C, 43);

în toate privirile, după fr. **a tous les egards**: „Această hotărâre este cea mai înțeleaptă **în toate privirile**, iar mai ales în privirea sănătății tale” (Alecsandri, S, 59);

în urmare, după fr. **en consequence**: „este numită a trage luareaminte a tuturor cetitorilor și **în urmare** cred că nu poate figura mai bine aiure decât în «Bucovina»” (Alecsandri, S, 55);

încet câte încet, cf. engl. **slowly by slowly**: „Acei bătrâni, ce se născuseră în giubele și caftane, **încet câte încet** au părăsit lumea” (Russo, P, 39);

într-un cuvânt, cf. fr. **en un mot**, engl. **in a word**: „versurile îi sânt cam oloage, cam șchioape [...]: **într-un cuvânt**, idei ca acelea în niște versuri ce seamănă a proză stricată” (Heliade, O III, 137); „patimile, voința și, **într-un cuvânt**, tot ce constituie caracterul sunt atâtea cauze de inegalități” (Ghica, O I, 239);

la cea întâi vedere, după fr. **à premiere vue**, redat și prin **la prima vedere**: „oamenii carii, **la cea întâi vedere**, samănă a fi provinciali” (Kogălniceanu, O I, 68); „Experiința a dovedit de multe ori că un om a putut iubi o femeie **la prima vedere**, pentru calitățile morale” (Bolintineanu, ME, 161);

la ordinea zilei, după fr. **à l'ordre du jour**: „pasiunile politice erau **la ordinea zilei** (Măiorescu, C I, 163); „Uite, a venit Zăuc-agâ, a cărui interpelare este **la ordinea zilei**” (Caragiale, O II, 310);

la un moment dat, după fr. **a un moment donne**: „Fiindcă una e să ta iai după ce poate să zică cineva **la un moment dat** [...] și alta e să vezi cu ochii tăi” (Preda, I, 16);

mai presus decât toate, după fr. **par-dessus tout**: „Iar **mai presus decât toate**, societatea amicală ce ți se pregătește pentru un șir de luni întregi este cel mai sigur izvor de sănătate pentru tine” (Alecsandri, S, 60);

până la evidență, cf. fr. **a l'evidence**: „parfurmurile cu care era stropită și mai presus de toate grațiosul aer ce avea în acea seară arătau **până la evidență** necesitatea ce avea ea de a încânta și ameți pe fanariot mai mult decât totdeauna” (Filimon, C, 143); „garantează **până la evidență** prin ea însăși” (Hasdeu, Pa, 362); „am esplicat **până la evidență** că în societățile libere nu există altă diferență între oameni decât aceea a îndeletnicirilor” (Ghica, O I, 243);

până la un punct, după fr. **jusqu'à un certain point**: „se poate zice **pană la un punct** că nu există pân-acum popor destul de luminat” (Ghica, O III, 450);

pe sub mână, cf. it. **sotto mano**: „încuraja și proteja această acțiune **pe sub mână**” (Ghica, O I, 212);

prin auz „din auzite”, cf. fr. **par ouï-dire**: „Cei mari vorbea [despre] femeii amor, cai cărți, o limbă ce nu cunoșteam decât **prin auz**” (Kogălniceanu, O I, 59);

prin mijlocirea, cf. fr. **par le moyen de**: „contele Bezborotko, **prin mijlocirea** generalului de Ribas, îl îndupleca să meargă în Rusia” (Bălcescu, S, 74);

sub cuvânt (că), cf. fr. **sous pretexte que**: „scoase pe sofragiu și pe stol **cuvânt** de mâncătorie și puse în locul lor pe alții” (Filimon, C, 74); „Turcii să li se remită Anapa **sub cuvânt că** ei posedau acest punct încă cu 20 de ani [...]” (Ghica, O I, 186);

4.5. STRUCTURI PREPOZIȚIONALE

din punctul de vedere, după fr. **du point de vue**: „Acest bine singur sau critica **din punctul de vedere** al regulilor așezate de pedanți sau **din punctul de vedere** al îmbrățișării ce află în public” (Bolliac, O II, 62); „Și marele logodnăritul mitropolitul aveau dreptate... **din punctul lor de vedere**” (Hasdeu, Pa, 342); „vânătoarea, privită **din punctul de vedere** artistic al pasionaților” (Odobescu, P, 65);

față cu, cf. fr. **face à**: „**FAță cu** această direcție a publicului român, putem crede că [...]” (Măiorescu, C I, 148); „trece în revistă situația diferitelor **față cu** războiul ce izbucnea” (Ghica, O I, 302);

în cât privește, cf. fr. **en ce qui concerne**, redat și prin **în ceea ce privește**: „iar **în cât privește** libertatea socială [...] se cuvine a ține seamă de rezultatele **în cât privește** libertății celorlalți” (Ghica, O I, 226);

în curs (ul) (de), după fr. **en cours de** sau **dans le cours de**: „Ce **în curs** de a mie a stătut în biruință” (Asachi O I, 13); - 1809; „De câte ori **în cursul** mele / P-acest cotun fortuna săgeta” (Asachi O I, 504); - 1835; „**într-un curs** de ani săvârși atâtea fapte gigandioase” (Bolliac, O II, 8); „s-a tot împropșat **cursul** timpului, până în zilele lui Vodă Știrbei” (Hasdeu, Pa, 342);

în privirea, după fr. **à l'égard de**: Această hotărâre este cea mai înțeleaptă în toate privirile, iar mai ales **în privirea** sănătății tale” (Alecsandri, S, 59);

în materie de, după fr. **en matiere de**: „De ce, **în materie de** vânătoare hotărâm marginile posibilului?” (Odobescu, P, 65); „Am citit și am răscitit și am vădit că **în materie de** drept constituțional, nimini n-a atins chestia” (Caragiale, OII, 310);

în puterea „în numele, în virtutea”, cf. fr. **en vertu de**: „**în puterea** prieteniei iartă-mi aceste nazuri de lăcomie literară” (Odobescu, P, 54);

privitor la, cf. fr. **concernant la**: „declarațiunile făcute în organul nostru **privitor la**, atâtea ori, **privitoare la** instituțiunea pompierilor” (Caragiale, O II, 10).

4.6. STRUCTURI INTERJEȚIONALE

a revedere, după fr. **à revoir**: „Adio și **a revedere** cu sănătate” (Alecsandri, S, 166); „**J revedere** - te sărut, V. A.” (Alecsandri, S, 169); cf. „Atunci **â revedere**” (Hasdeu, Pa, 160);

¹ Vezi Hristea, PE, p. 179.

la revedere, după fr. *au revoir*: „Ne despărțeam, urându-ne *la revedere*” (Ghica, O III, 443);

*

Pe lângă asemenea frazeologisme mai există o categorie aparte, de natură metaforică, asupra căreia a atras atenția cel dintâi Theodor Hristea. E vorba de îmbinări frazeologice de tipul:

încărcat de ani „bătrân”, format după modelul fr. *charge d'annees*: „într-o sală-ntinsă printre căpitani./ Stă pe tronul-i Mircea, *încărcat de ani*” (Bolinteanu, L, 42);

în floarea vârstei, expresie la baza căreia a stat tot o unitate frazeologică franceză, *à la fleur de l'âge*.

dimineața vieții „tinerețe”, după fr. *le matin de la vie*: „fără exagerare, o frumusețe rară, dar seamănă cu o floare ce în *dimineața vieții* sale se înclină melancolică” (Bolinteanu, ME, 13).

5. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE

Unitățile frazeologice prezentate în continuare vor fi clasificate în primul rând în funcție de specificul fiecăreia (nominală, verbală etc), iar apoi în funcție de tipul de calc lexical produs în interiorul expresiei. Am considerat util să includem aici și acele expresii care conțin derivate sau compuse întâlnite și în afara frazeologismului respectiv. Rațiunea pentru care am procedat în acest fel este aceea că, în fapt, simultan cu traducerea expresiei, are loc și traducerea fidelă a termenului cu formă internă, ceea ce reprezintă condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un calc lexico-frazeologic. Pentru a nu încărea excesiv expunerea, ne rezumăm la a sublinia unitatea lexicală calchiată, ca și modelul care i-a stat la bază, de regulă fără alte mențiuni. De la acest principiu ne-am abățut, totuși, atunci când am considerat că sunt absolut necesare anumite precizări.

5.1. CALC FRAZEOLGIC + CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ

5.1.1. Structuri nominale

cale ferată, după fr. *voie ferree*: „principalele linii de *căi ferate*” (Agârbiceanu, D, 56);

caz de conștiință, după fr. *cos de conscience*. „Acestia erau căutătorii de probleme sufletești, de *cazuri de conștiință*” (Călinescu, B1, 459); „am examinat în adâncime *cazul* său *de conștiință*” (Eftimiu, N, 70); „A., văzând că mă podidesc lacrimile, a spus: «Hai să mergem. Văd că faci din asta *caz de conștiință*” (Acterian, J, 20);

¹¹¹ Vezi în acest sens Theodor Hristea, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, p. 16.

conștiință încărcată, după fr. *conscience chargée*, „din delicate *conștiințe încărcate* nu cuteza să se însoare” (Papadat-Bengescu, D, 295);

învățământ primar, după fr. *enseiznement primaire*: „Sântem la noi decenii după unire și posturile în *învățământul primar*, ca și în cel secundar mai puține decât candidații la ele” (Agârbiceanu, D, 27);

învățământ secundar, după fr. *enseiznement secondaire*: „Școli române de *învățământ secundar* se deschisese în «Sfântu Sava» și în «Trisfe» (Ghica, O I, 112); „în alte domenii ale vieții publice se poate să aibă o [...]. Dar în *învățământul secundar* pentru fete, nu ar trebui să se [...]” (Agârbiceanu, D, 37);

învățământ superior, după fr. *enseignement superieur*: „căuta să aflăm vre-o mișcare în sensul modificării legii *învățământului superior*” (Călinescu, B1, 645);

lespede mormântală, după fr. *pierre tombale*: „scoțând un plavaz de la *lespede mormântală* începu a face socoteli pe marginea *lespezii mormântale*” (Călinescu, B1, 117);

libertate de conștiință, după fr. *liberte de conscience*: „Instinctul funcționează în ciuda *libertății* mele *de conștiință*” (Călinescu, B1, 201);

metru pătrat, după fr. *metre carre*: „Ce să facă alții mai tineri decât ei nu-și puteau plasa un *metru pătrat* de peisaj sau natură moartă?” (Eftimiu, N, 40);

om de afaceri, după fr. *homme d'affaires*: „voia să-mi ia piuitul de la *om de afaceri* cum se face între *oameni de afaceri*” (Eftimiu, N, 40);

pat suprapus, după fr. *Ut superpose*: „adusese cam câte șase *paturi suprapuse* în fiecare odaie” (Preda, I, 79).

5.1.2. Structuri adjectivale

plin de învățăminte, cf. fr. *riche d'enseignements*
de prost-gust, după fr. *de mauvais gout*. „I se părea o comedie *de prost-gust*” (Călinescu, B1, 367).

5.1.3. Structuri verbale

atrage băgarea de seamă, după fr. *attirer l'attention*: „noi vom *atrage băgarea de seamă* a lectorilor noștri asupra stării morale...” (Filimon, C, 216). Același model francez a fost reprodus în română și prin *a atrage atenția*. „Aceste sunete [...] *atraseră atențiunea* ciocoiului” (Filimon, C, 55); „*să atrage atenția* mai mult *atențiunea* publică” (Filimon, C, 216). O variantă a acestor expresii reprezintă *a atrage luarea aminte*, care însă nu mai poate fi considerată ca un calc frazeologic. Camil Petrescu, dat fiind faptul că expresia *a atrage atenția* se încetățea în limbă încă din secolul trecut; locuțiunea substantivală *luare aminte* este de autor din motive stilistice, pe când la scriitorii din epoca anterioară coexistă o traducere a fr. *attention*: „*Să atrag luarea-aminte* a domnului, tot atât de puțin ca și scriitor [...] era oarecum prea târziu, căci și mâncase jumătate din f...” (Camil Petrescu, P P, 37);

bate în retragere, după fr. *batire en retrâite*: „Era limpede că nu mai putea **bate în retragere** pentru o sumă de bani, după ce fata lor primise invitația” (Agârbiceanu, D, 46);

despuia un scrutin, după fr. *depouiller un scrutin*: „am fost numit membru al unei subcomisii de supravegherea și **despuiera scrutinului**, câteva sate mai încolo” (Preda, I, 101);

face întipărire „a impresiona”, după fr. *faire impression*: „La aceste vorbe, junele lăsă să iasă din pieptul său un suspin, care făcu multă **întipărire** boierului” (Filimon, C, 120), fr. *impression* < lat. *impressio*, derivat de la *imprimere* < *premere* „a apăsa, a presa”; rom. *tipar* „urmă, întipărire” < v. sl. THndpi»;

întreține corespondență, după fr. *entretenir correspondance avec qqn.*: „îi plăcea să **întrețină corespondența** cu el” (Agârbiceanu, D, 204);

lua cunoștință, după fr. *prendre connaissance de qqch.*: „Dacă din întâmplare cineva ar citi aceste pagini, n-aș vrea ca acel cineva să **ia cunoștință** de toate ascunzăturile, trapele și secretele mele” (Acterian, J, 94);

trage învățăminte, după fr. *tirer des enseignements*: „Ei, ce figuri am să ie fac eu pe urmă o să audă și alții și **o să tragă învățăminte**” (Preda, I, 192);

vorbi cu subînțeleș, după fr. *parler par sous-entendus*.

5.1.4. Structuri adverbiale

cu sânge-rece, după fr. *de sang-froid*: „Ciocoiul suferi această umilire **cu sânge-rece** prefăcut” (Filimon, C, 209); „Dacă ne-ar fi iertat a fi în aceste momente **cu sânge-rece** [...] am afla că [...]” (Alecsandri, S, 159); „țăranul român privea **cu sânge-rece** și fără o umbră de invidie la curțile cele frumoase” (Hasdeu, Pa, 337); „- Ie, răspundea **cu sânge-rece** văcarul” (Eminescu, P II, 520);

fără precauțetare, după fr. *sans premeditation*: „bătrânul fecior vorbise **fără precauțetare**” (Papadat-Bengescu, D, 383);

în contratimp, după fr. *à contretemps*: „îmbrățișarea Emiliei e însă aproximativă, **în contratimp**, pierzând contactul” (Camil Petrescu, P P, 58); **contratimp** < *contra-* + *timp*, după fr. *contretemps*; cf. DN, unde termenul este comparat atât cu termenul fr., cât și cu it. *contratempo*. în italiană însă, sensul pe care acest cuvânt îl are este „întâmplare, obstacol (neprevăzut); piedică”, altul decât în română, unde, ca și în franceză, se referă la un „moment nepotrivit”.

la un moment dat, după fr. *à un moment donne*: „De remarcat imposibilitatea pe care o simte de a comunica și comunia cu oamenii [...]. Asta până **la un moment dat**” (Acterian, J, 89).

5.2. CALC FRAZEOLGIC + CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ

5.2.1. Structuri nominale

aripa dreaptă, **aripa stângă**, după fr. *aile gauche, droite*; rom. *aripă* capătă sensul „parte laterală a unei armate, flanc”, pe care fr. *aile* îl are în plus: „1. **Aripa**

dreaptă - Cazacii - prin lac îi prin tunuri era tare în privința defensivă; **stângă** - cavaleria - prin șes și prin număr era tare în privința ofensivă” (Pa, 227);

capul Statului, după fr. *le chef de l'Etat*: „**Capul Statului** părăsește țara știe pe cât timp” (Hasdeu, Pa, 351);

cerc vicios, după fr. *cercle vicieux*: „Dar nu faptul că mă aflam într-un **vicios** - dacă nu plecam, nu se putea divorța, dacă nu divorțam, nu-mi dădea locativ casă - mă preocupa pe mine în momentul acela” (Preda, I, 241);

curtea de apel, după fr. *la cour d'appel*: „Sânteți nepotul lui Mircea fostul președinte la **Curtea de Apel?**” (Cezar Petrescu, PG, 63); „El îi întotdeauna pe aprozii de la tribunal și pe cei de la **Curtea de Apel** ca făcând din însăși instituția Justiției” (Agârbiceanu, D, 163);

egalitate de drepturi, după fr. *l'egalite des droits*: „Cea dintâi condiție a dezvoltării morale a unui stat, e existenței lui politice, e libertatea poporului și **egalitatea de drepturi**” (Bălcescu, S, 142);

lovitură de teatru, după fr. *coup de théâtre*: „Ispravnicul vorbi. **Lovitură de teatru**. Taina se răspândește” (Eftimiu, N, 112);

lua măsuri de precauțetare, după fr. *prendre des mesures*. în franceză există expresia *prendre de precaution*, cu același sens. Nu am repera în română expresie fr. **prendre des mesures de precaution*, care să explice rom. *a lua măsuri de precauțetare*. Prin urmare, cea mai bună explicație etimologică pentru această unitate frazeologică este contaminația frazeologică a celor două expresii franceze care s-au suprapus la un moment dat la un vorbitor român, cunoscător al francezei. Deși pleonastică, se pare că expresia astfel rezultată s-a fixat dintr-o vreme bine, astfel încât este destul de frecvent folosită în româna contemporană în loc de *a lua măsuri de precauțetare*: „e bine să luăm niște **măsuri de precauțetare**” (Agârbiceanu, D, 225);

mijloace de comunicare publică, după fr. *moyens de communication publique*: „astfel o cere interesul nostru, astfel **mijloacele de comunicare publică** canalurile, drumurile de fier (Bălcescu, S.a., 121); calcul semantic constă în faptul că **mijloc**, sub influența fr. *moyen*, desemnează „ceea ce servește la îndeplinirea unui anumit scop”;

mijloace materiale, după fr. *moyens materiels*: „nu poți trăi tot ce sînt și frumos dacă nu ești avut, dacă nu ai din belșug **mijloacele materiale**” (Agârbiceanu, D, 72);

mijloc de existență, cf. fr. *moyen d'existence*: „Era firesc ca acum să se românească unii dintre băieți să-și câștige alt **mijloc de trai**” (Agârbiceanu, D, 29);

pătură socială, după fr. *couche sociale*: „N-au ajuns aici deocamdată primele valuri pornite, fără nici-o selecție, din toate **păturile sociale**” (Agârbiceanu, D, 29);

pătură țărănească, **pătură conducătoare** au apărut, probabil, prin analogie cu **pătură socială**: „Cum se explică atâtea salturi de-a-dreptul din **pătură țărănească** în cea mai solidă **pătură conducătoare?**” (Agârbiceanu, D, 32);

¹ Vezi ROBERT, 1996, s.v. *egalite*.

5.3.1. Structuri verbale

a extrage o rădăcină pătrată, după fr. **extraire une racine carree**: „și **extrag o rădăcină pătrată** și chiar să rezolv ecuații de gradul întâi” (Preda, 1997). Calcul frazeologic constă în apariția unei noi unități frazeologice ca urmare a imitării modelului francez indicat. În interiorul acestei expresii, **extrage** reprezintă un calc lexical de structură morfemantică, în vreme ce **rădăcină** din frazeologia **rădăcină pătrată** prezintă un sens nou, explicabil prin fr. **racine**. În sfârșit, **a extrage** a apărut ca urmare a unui calc lexical de structură morfemantică¹⁸².

6. CALCURI LEXICO-GRAMATICALE

Calculul lexical din interiorul acestui tip mixt de imitație poate fi de structură morfemantică, cât și de structură semantică. Celălalt tip de calcul lexical gramatical, poate consta în conversiune, în schimbarea regimului unui verb în folosirea unui substantiv **singulare tantum** la numărul plural.

6.1. CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ + SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

a) participiu > substantiv

conținut, după fr. **contenu**: „Iată **conținutul** caietului” (Călinescu, B., 1997). „Nu știam ce să răspund, nici n-am citit biletul, pentru că acum **conținutul** lui este indiferent” (Camil Petrescu, P P, 7);

cunoscută, după fr. **connue**, apare folosit cu valoare substantivă în următoarele contexte: „Ele vorbeau, râdeau, se plimbau cu **cunoscutele** lor, Ana, nu avea nicio **cunoscută**” (Agârbiceanu, D, 23); „Dar cine credeți că va veni, dintre **cunoscutele** voastre, să vă spună cum trăiește?” (Agârbiceanu, D, 214); în franceză, **connue** este adjectiv și apare în contexte ca: **homme connu** (1997); posibil ca transformarea adjectivului românesc în substantiv să fie rezultatul evoluției interne.

înamorat poate fi interpretat drept formă de participiu a lui **înamora** și exclude posibilitatea formării sale după fr. **enamoure, -e**. Folosirea sa cu valoare substantivală se datorează în mod cert însă modelului francez: „o carte scrisă cu litere cabalistice, pe care **înamorații**, în vanitatea și egoismul lor, cred că o citesc cu o înțeleg” (Filimon, C, 36);

întreținut, -ă „persoană căreia o altă persoană (de sex opus, cu care trăiește concubinaj) îi asigură mijloacele de existență” reprezintă un calc lexical

trupul legilor sau **trup de legi**, după fr. **corps de lois** și pe care îl găsim atestat la Săulescu: „Făcu a se alcătui un codic de legi, cunoscut astăzi supt nume de **trupul legilor** lui Iustinian”¹⁸¹. Astfel, pentru că rom. **trup** și fr. **corps** au în comun sensul de „trup, corp al unei ființe”, cuvântul francez din sintagma respectivă a fost redat prin **trup**, termenul românesc dobândind astfel și sensul de „culegere, corpus, ansamblu”. Cuvântul **trup** apare folosit în secolul al XIX-lea și cu un alt sens, explicabil de asemenea prin calc semantic. Astfel, frazeologismul **trup de oaste/ostășesc** a apărut prin traducerea fr. **corps d'armee**. Aceeași identitate semantică parțială semnalată mai sus a dus la redarea lui **corps** prin **trup**, frazeologismul având sensul „unitate militară”. Cu acest înțeles apare la Bălcescu și la Negruzzi: „Strigă haiducii, husarii și tot **trupul ostășesc**” (Negruzzi, P.a, 76); „Mihai-Vodă, cu un **trup de oaste** alcătuit de români, ardeleni și cazaci, pripi de le ieși înainte la hotarul Țării Românești” (Bălcescu, S.a., 169). Același model francez apare la Bălcescu transpus și prin **trup de armie**: „doborâse la pământ mai mult de 300 000 turci și tătari, carii, în câteva rânduri și în deosebite **trupuri de armie**, în zadar se ispitiseră a-l stăvili” (Bălcescu, S, 256).

5.2.2. Structuri verbale

avea aerul după fr. **avoir l'air de**: „trei inși cari **aveau aerul** a fi într-o stare de ebrietate patentă” (Caragiale, O II, 48); „Tineri eleganți, intram în cele mai vestite localuri de noapte, uitându-ne de sus la ceilalți clienți, **având aerul** de-a căuta pe cineva care ne-așteaptă” (Eftimiu, N, 261); „trebuie **să ai aerul** totdeauna sigur de tine” (Eftimiu, N, 15); „Femeia asta tânără și curioasă de viață și de stări sufletești mă scrutează neconținut, fără **să aibă aerul**” (Ibrăileanu, A, 50);

avea dreptul să, cf. fr. **avoir le droit de**: „Nu știu ce-o să se-întâmpale, de pot să se mai vază; / Căci nu **au niciun drept** (Bolliac, O I, 127); „**avea drept** să judece în pricini de vini mari” (Bălcescu, S.a., 88);

da aerul (a-și ~), după fr. **se donner de l'air**: „După ce Păturică făcu tot ce putu ca **să-și dea aer** de om cinstit și cu durere de inimă de averea stăpânului său, el se înfățișă dinaintea lui și-i dete socoteala de toate măsurile ce luase” (Filimon, C, 75); „Dar avem de discutat cu acei adversari, mai numeroși decât s-ar crede, care în opinia lor intimă recunosc ca și noi greșelele criticate, însă **își dau aerul** de a le susținea din alte considerări” (Măiorescu, C I, 139); „Leonora, de nouăsprezece, brunetă, subțire, suferind de un ușor strabism, care-i **dădea** veșnic **un aer** de îngândurare [...]” (Ibrăileanu, A, 54).

face curte cuiva, după fr. **faire la cour à qqn.**: „Un om plăcut este și acela care **face curte** mameilor, spre a ave dritul de a face și fetelor” (Kogălniceanu, O.I, 35).

pierde inima, cf. fr. **perdre courage**: „Mihai, fără **a pierde inima** din această neizbândă, își culege puterile și din nou dă năvală asupra turcilor” (Bălcescu, S, 190); **inimă** este folosit cu sensul „curaj”, sub influența fr. **cœur** „cord; ardoare, curaj”.

¹ Cf. DLR, s.v. *trup*.

în legătură cu modelele acestuia, vezi *supra*, p. 169.
Vezi DEX., s.v. *înamorat*.

structură morfematică după fr. **entretenu**, **-e**, redat, prin calc aproximativ, și în forma **ținută**¹⁰⁰; în același timp avem a face și cu un calc gramatical, deoarece din punct de vedere morfologic este vorba despre un substantiv rezultat din schimbarea valorii gramaticale a participiului vb. **întreține** (el însuși un calc după fr. **entretenir**), apărut ca urmare a imitării formei fr. **entretenue** (part. vb. **entretenir**) folosit atât cu valoare adjectivală, cât și substantivală: „o pepinieră din cele mai grațioase **întreținute** erau să asiste la sărbătoare" (Bolintineanu, ME, 278); „Dacă **întreținuta** vreunui boier cu trecere la curte și bogat se oprea cu butca dinaintea prăvăliei sale, el ieșea [...]" (Filimon, C, 65);

scris, sub influența fr. **écrit** < **ecrire**, era folosit în secolul al XIX-lea cu valoare substantivală, având sensul „reclamație, raport în care se află nedreptatea”: „Prin **scrise** fac supărări" (Mumuleanu, C, 120). Și în acest caz ne aflăm atât în prezența unui calc lexical, care de data aceasta este semantic, cât și a unui gramatical, participiul **scris** devenind substantiv prin schimbarea categoriei lexicogramaticale.

sinucisă, după fr. **suicide**, participiul verbului **suicider**: „când noi ne-am transportat în localitate, **sinucisă** din strada Fidelității, d-ra Porția Popescu, se-ntorse de la spital" (Caragiale, O II, 45);

ținută, după fr. **tenue**: „Zâmbetul lui, melancolia lui, căutătura, tonul, **ținuta**, mișcărilor" (Vlahuță, S II, 110); vorba și **ținuta** Minettei" (Papadat-Bengescu, D, 319); „**ținuta** sa impunătoare trezea respect" (Călinescu, B I, 332);

Un calc lexicogramatical avem și în cazul lui **trimis**, folosit cu valoare substantivală și cu sensul „emisar, curier, sol", după fr. **envoye**, **-e**, part. vb. **envoyer**: „un **trimes** cu însărcinare de la pașa de Silistra să anunțe ca să vă vorbească" (Asachi O I, 591); „niște **trimiși** din partea garnizoanei Târgoviștei (Bălcescu, S, 228); „**Trămisul** domnesc se închină până la pământ" (Filimon, C, 21); „Dar în sală se arată / De la curte un **trimis**" (Bolintineanu, L, 58); „Prin **trimișii** noștri te-am înștiințat" (idem, 61); „acest **trimis** se închină și ieși" (Bolintineanu, ME, 116); „**Trimisul** turcesc sosi la Iași" (Hasdeu, Pa, 214); „Izbutise prin **trimișii** săi, Orlando și Lusioti, să ridice 280 000 de lire [...]" (Ghica, O I, 185).

b) verb la gerunziu > adjectiv

adormind, **-ă**, după fr. **dormant**, **-e**: „un fel de slăbiciune molatecă ce coprinsese toate mișcărilor ei ca **adorminde**, făceau ca ochii mei să se aprindă de-o dorință [...]" (Eminescu, P II, 380);

arzând, **-ă**, după lat. **ardens**, part. prez. al vb. **ardere**, fr. **ardent**, **-e**: „fruntea sa **arzândă**" (Bolintineanu, ME, 202); „o sărutare **arzândă** pe floare" (Eminescu, P II, 381); rom. **ardent** este explicat în DEX, prin împrumut din fr. **ardent**, despre care se precizează în LEXIS că provine din part. prez. al lat. **ardens**), în vreme ce DN, îl compară și cu lat. **ardens**;

crescând, **-ă**, după fr. **croissant**, **-e**: „**crescânda** popularitate" (Filimon, C, 137);

dominând, **-ă**, după fr. **dominant**, **-e**: „Intenția de a juca «Julius Caesar» revelă spiritul **dominând** în această organizație" (Călinescu, B I, 261);

Vezi, *supra*, p. 83.

lipsind, **-ă** după fr. **manquant**, **-e**: „Prin bolțile ce reprezentau locul feres **lipsinde** erau trepte cu oale de flori proaspete" (Eminescu, P II, 476);

lucind, **-ă**, cf. fr. **brilliant**, **-e**: „stelele **lucinde** ale cerului" (Odobescu, P **murind**, **-ă**, după fr. **mourant**, **e**: „se uită la cavalerii cei frumoși c **murinzî**" (Kogălniceanu, O I, P. 39); „Nimic, răspunsă un glas **murind**" (Rus 37); „- Tu n-ai auzit acea muzică divină, acel înger **murind**" (Eminescu, P II,

născând, **-ă**, după fr. **naissant**, **-e**: „Istoria literaturii **născânde** a româ (Asachi, O. I, 6); „glorie abia **născândă**" (Heliade, O III, 144); „semne al amor **născând**" (Filimon, C, 123); „țară slabă și **născândă** ca a noastră" (Băl S, 107);

râzând, **-ă**, după fr. **riant**, **-e** „**râzândă**. „Mi se părea că le văd pe trecând pe dinainte-mi, frumoase, vesele, triste, plânse, **râzânde**" (Negruzzi, 1 „Ș-o copilită dulce, **râzândă**, grațioasă" (Bolintineanu, L, 89); „Caterina ieși din cameră, fragedă și **râzândă**, ca florile ce răsăriseră în acea dimi (Bolintineanu, ME, 222); „Era mască **râzândă** și comică a unui suflet plin d (Eminescu, P II, 416);

sângerând, **-ă**, după fr. **sanglant**, **-e**: „ridica cu o mână sabia și-ș cealaltă, truncheată și **sângerândă**" (Eminescu, P II, 444);

suferind, **-ă**, după fr. **souffrant**, **-e**: „ființe **suferinde**" (Asachi O I, 233) sărmană garoafă se vede foarte **suferinda**" (Negruzzi, P, 33); „să lucreze la fe claselor uitate, **suferinde**" (Bălcescu, S, 125); „Se sculă din pat; dar **suferindă**" (Bolintineanu, ME, 312); „Acum o săptămână doamna N... era tr **suferindă**" (Alecsandri, S, 29); „umanitatea **suferindă**" (Caragiale, O II „Plăpând, bolnăvicios de mic, **suferind** într-una de friguri și de dureri de cap zile-ntregi la fereastră" (Vlahuță, S II, 285);

tremurând, **-ă**, după fr. **tremblant**, **-e**: „mâni și picioare **tremurânde**" (H O III, 353); „Și tânăra fată se aruncă în **tremurânde** brațe a părî (Kogălniceanu, O I, P. 47); „La urmă, c-o mână **tremurândă**, apucă cordela (Negruzzi, P, 45); „voce **tremurândă**" (Bolintineanu, ME, 169); „îl de Păturică cu mâna **tremurândă**" Filimon, C, 60); „ținându-mă în **tremurând** brațe" (Eminescu, P II, 363);

zâmbind, **-ă**, după fr. **souriant**: „față **zâmbindă**" (Hasdeu, Pa, 336).

Dintre formele calchiate citate, **suferind** a avut o evoluție particulară celelalte, în sensul că a ajuns să fie folosit și ca substantiv, probabil datorită întrebuițării mai frecvente¹⁰⁵. Destul de răspândită este și folosirea lui **crescând** ca și a antonimului acestuia, **descrescând**, **-ă**, reperabile în sintagme de tipul **crescândă / descrescândă**¹⁰⁶. Eventuala folosire în limba română actuală a or dintre gerunziile citate ar conferi contextului în care ar apărea o incontestabilă livrescă sau arhaică.

După cum se poate vedea din contextele în care apar, toate aceste gerunzii comportă ca niște adjective, acordându-se în gen, număr și caz cu substantivul

în legătură cu acest exemplu, vezi și Iorgu Iordan, LRC, p. 421.
Vezi și *ibidem*, p. 421-422.

care le determină. Aceeași situație este specifică și pentru limba franceză, unde participiile prezente respective reprezintă adjective de origine verbală. În toate aceste cazuri ne aflăm, pe de o parte, în prezența unor calcuri lexicale, deoarece este vorba despre apariția unor cuvinte noi, și, pe de altă parte, a unor calcuri gramaticale, întrucât aceste cuvinte au apărut prin intermediul unui procedeu gramatical imitat după franceză.

Transformarea gerunziilor în adjective nu mai este un fenomen productiv în limba română contemporană, un argument în plus pentru a nu considera asemenea formații un fenomen firesc în evoluția sistemului lingvistic românesc.

Consemnăm și unele gerunzii care au devenit adjective, probabil sub presiunea analogică a celorlalte:

horăind: „mă simțeam fericit ca un rege asupra acelor camerezi *horăinz*” (Eminescu, P II, 381);

leșinând: „voi care pozați ca eroii *leșinânzi* a romancierilor” (Eminescu, P II, 360);

șoptinde: „Astăzi toată ziua erau împreună, retrase, *șoptinde*” (Bolintineanu, ME, 173);

tăcândă: „Elena rămase *tăcândă*” (Bolintineanu, ME, 237);

După acest model a fost creat, probabil, și **nemurind:** „Dar prin versuri *nemurinde* a lui patimi încă-s vie” (Asachi O I, 49).

c) verb la gerunziu > substantiv

Similar cu transformarea participiilor active franceze în adjective s-a produs transformarea în substantive. Dat fiind faptul că la același scriitor am înregistrat exemple de ambele tipuri, este posibil să fie vorba tot de influență franceză, nefiind însă exclusă o evoluție internă de tipul: **gerunziu > adjectiv > substantiv**, în care doar prima transformare se explică prin franceză¹⁸⁷.

dormind, -ă, după fr. **dormant, -e** adj. și s.: „Zăresc o vânăță și lucie țeava de pușcă ce părea a se-ndrepta în[spre] cei *dorminz*” (Eminescu, P II, 411);

fugind, -ă, cf. fr. **fuyant, -e**: „Vuietul *fuginzilor* venea mai aproape” (Eminescu, P II, 414);

murind, -ă, după fr. **mourant, -e**¹⁸⁸: „Ascultați însă măcar debutul confesiunii, măcar primele vorbe ale *murindului* păcătos, măcar suspinele întrerupte, cu care începe, în așteptare ca ora supremă să-i smulgă din gâtlej oribila exclamațiune: nu mai sunt!...” (Hasdeu, Pa, 347); „Afară era un timp posomorât și gemător ca gândirile *murinzilor*” (Eminescu, P II, 363); „ochii *murindei* se deschiseră și ea începu să cânte” (Eminescu, P II, 370); „*Jaurinda* cânta, dar ce fel!” (Eminescu, P II, 371);

d) adjectiv > substantiv

colectiv, cu sensul „grup de oameni” și devenit substantiv, după rus. **KojeKmue:** „Asta nu înseamnă să neg importanța *colectivului*” (Preda, I, 157);

¹⁸⁷ Vezi, în acest sens, Valentina Hristea, *Adjectivarea gerunziului*, în SMFC I, p. 275, care consideră că „o dată folosite ca adjective, câteva gerunzii au evoluat transformându-se în substantive, prin simplă articulare” (p. 175).

¹⁸⁸ Vezi și Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 24.

e) pronume > substantiv

eul, după fr. **le moi**, germ. **das Ich**: „Urez *eului* meu viitor să plictisească ca *eul* meu prezent căci - mai știi? - asta l-ar putea determina să citească aceste pagini și atunci - nu mă-ndoiesc - ar fi de ce să moară de viață” (Acterian, J, 63); „Senzație de vid în jurul meu și în mine, în «*eul*» meu” (Acterian, J, 74);

f) substantiv > adjectiv:

dreptunghie adj., după fr. **rectangle**, s. și adj.: „Fereștile *dreptunghie* strică în soare” (Eminescu, P II, 526);

g) adverb > adjectiv

susă, cf. fr. **haut** adj. „înalt, superior”; adv. „sus: „fereastră *susă* a patului era închisă” (Eminescu, P II, 360);

6.2. CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ + SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

a) calc lexical de structură semantică + substantiv **singulare tantum** în numărul plural

aere, după fr. **airs**: „un fel de celebritate, pe care le o purta cu desfățată *aere* nepăsătoare” (Papadat-Bengescu, D, 294); „îl socotea infătuat, reclamant prezumțios sub *aere* de modestie” (Călinescu, Bl, 115); „Să cadă imprudente Toto cât prețuia orgoliul boieresc al celor ce le stricaseră viața cu *aerele* regalitate ofuscată” (Eftimiu, N, 310); „Dar Adela e atât de pură, și, cu *aerele* ei de sfidare, e atât de bună!” (Ibrăileanu, A, 79); „Au *aere* de pură dezinteresat, îi detaliam calitățile” (Ibrăileanu, A, 73); **ferete** ei îi dezinteresat, calitatea sufletului, mai bine zis vulgaritatea” (Acterian, J, 26); „Te palpezi și sucesc, te răsucesc, te chestionează și iar te chestionează și toate astea cu *ferete* importante” (Acterian, J, 70). Avem, așadar, un calc gramatical, constând în pluralul unui substantiv **singulare tantum** în limba română, și un calc semantic, care constă în sensul nou pe care termenul îl dobândește în această formă: „alură, aparență, înfățișare”.

Mențiuni speciale trebuie făcute în legătură cu **cadre**, pe care DEX-ul îl înregistrează sub același articol de dicționar cu forma de singular **cadru**. În noastră, în cazul de față este vorba despre două unități lexicale distincte: **cadru**, „ramă în care se fixează o fotografie, un tablou; tablou, fotografie”, împrumutat din fr. **cadre** și care inițial a circulat în forma **cadra**, aceasta din urmă fiind o simplă variantă a celui dintâi; **cadru**, formă de singular extrasă din pl. **cadre**, care reprezintă atât un calc semantic, cât și unul gramatical, respectiv morfologic, după rus. **Kadpu**. Iorgu Iordan observă că o formă de plural **cadre** exista și înainte de 1944: „August 1944 „mai ales, dacă nu exclusiv, în formule de felul **cadrele active**”, **cadrele magistraturii**”, ceea ce-i permite să afirme că sensul „activ de conducere al muncitorilor dintr-o organizație profesională sau de partid etc, în general, termenul

care creează într-un sector oarecare, având o anumită calificare" se datorează modelului rusec. Observăm că semnificația pe care **cadre** o are în sintagmele -surprinse de Iorgu Iordan este specifică fr. **cadre**. În LEXIS sunt înregistrate trei unități lexicale omonime, prima dintre ele având ca sens principal pe acela dat de noi pentru **cadru**, iar cea de-a treia înțelesul „membru al personalului care exercită funcții de conducere sau de control într-o antrepriză sau într-o administrație”, atestat la 1931, și „ansamblu de ofițeri și subofițeri care concură la comandamentul unei forțe militare și care este activ sau în rezervă”, sens înregistrat în 1796¹⁹⁰. Aceste două sensuri sunt specifice formei românești de plural **cadre**, despre care Iorgu Iordan spune că exista și înainte de 1944. Româna a împrumutat deci din franceză două cuvinte **cadru**, și nu unul singur, cel de-al doilea ajungând să fie întrebuițat în română mai ales la plural. Cu alte cuvinte trecerea de la polisemie la omonimie s-a făcut, în ceea ce privește această unitate lexicală, în franceză.

Peste cea de-a doua semnificație a lui **cadre**, pl. lui **cadru**, s-a suprapus cea datorată influenței rusești. Faptul că între aceste sensuri există anumite verigi ne determină să vorbim despre calc semantic. Folosirea acestui termen la plural justifică afirmația că el reprezintă în același timp și un calc morfologic, apariția unui singular **cadru** fiind ulterioară, fapt constatat și de Iordan: „Interesant este că s-a creat un singular **cadru: ne trebuie un cadru bun la instituția noastră**”TM. între **cadru** și **cadru**, singular extras din **cadre** nu se percepe însă nicio relație semantică astfel încât separarea lor în lucrările lexicografice ar constitui nu numai un fapt firesc, ci chiar necesar.

Menționăm că și în limba rusă avem a face cu două unități lexicale distincte, așa cum rezultă din dicționarul lui Ojegov¹⁹², unde acestea apar înregistrate în articole separate, unul cu formă de singular și altul cu formă de plural.

„Mă gândeam la spusele inginetului Dan cu privire la felul cum au trecut unele din **cadrele** noastre prin liceu și universități” (Preda, I, 146).

b) calc semantic + schimbarea regimului unor verbe

A fugi apare cu un sens nou: „a evita, a se sustrage” și cu regim tranzitiv sub influența fr. **fuir**: „cu cât alții caută intrigi de amor, cu atâta eu **le fug**” (Kogălniceanu, O I, 69); „un om ce desprețuiește femeile, ce-i indiferent față cu ele, ce **le fuge** spre a se înamora în chipul lui propriu (Eminescu, P II, 470);

A tăcea apare folosit cu sensul „a ascunde, a tăinui”: „**tăcui** al meu nume” (Asachi O I, 517); „Dar eu nu pot **să vă tac** asemenea bucurie” (Asachi O I, 553); „mierarea este cum a putut să-i ajungă d-sale numai trii luni pentru **a tace reviu** «României literare»” (Russo, P, 108); „într-însul sta scris că eu, sub a mea răspundere, i-aș fi îndemnat a rosti unele pasagii, dar că ei, temându-se de urmări, **le-ar fi tăcut** (Russo, P, 219) - 1855; „de ce **să tac pe poetul** de provincie” (Heliade, O III, 147); „eu **il tac**, dumneavoastră îl devinați” (Heliade, O III, 148). Totodată este vorba aici și despre calc gramatical, respectiv morfologic, dat fiind

¹⁹⁰ LEXIS, s.v. **cadre**.

¹⁹¹ Iorgu Iordan, LRC, p. 107, nota 4.

¹⁹² S. I. Ojegov, *Cnoepbьycцоxо sauxa*, Moscova, 1989, s.v. *Kadp.*, *Kadp.*

faptul că verbul capătă regim tranzitiv sub influența verbului francez a căruia semantică a copiat-o. Inovația se înregistrează, sporadic și în secolul al XIX-lea: „Oarecari nedumeriri pricinuite de confidențe Hilda **le tăcuse**” (Papadat-Bengescu, D, 339); „Trec peste viața casnică a acuzatului, plină de neregularități pe care din considerații pentru ființe cu totul nevinovate” (Călinescu, B1, 322).

7. CALCURI FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE

Din această categorie am înregistrat un singur exemplu care să se exclusiv prin calc frazeologico-gramatical, ceea ce întărește afirmația lui Hristea că „acest tip de imitație este întâlnit mult mai rar decât în literatură anterioară”¹⁹³:

ape curgătoare, după fr. **eaux courantes**: „Oriîncotro mă întorceam, în drumurile roditoare, munți înalți acoperiți cu păduri bogate în tot felul de soiuri de **ape** limpezi, **curgătoare** și plutitoare, coborând de la munți” (Ghica, O III, 4).

Expresia **ape atmosferice** a apărut, probabil, prin analogie cu **ape subterane** (modelată după fr. **eaux souterraines**), sau cu altele asemănătoare, în care elementul determinat, apare la plural: „pe de altă parte, sub **apele atmosferice** auzul vieții îi fusese învăluit și pulsul ei slăbit” (Papadat-Bengescu, FD, 33).

8. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE

Expresia **a-și lua aere aristocratice** ar fi putut apărea prin analogie cu **aere**, nefiind exclusă totuși influența expresiei franțuzești **prendre de grand air** definită în ROBERT prin „faire l'important, le grand seigneur”: „Coriolan își aminte că observase de mai multe ori la ea obiceiul acesta de **a-și lua aere aristocratice**” (Vlahuță, S II, 176); „Sânt interesante **aerele aristocratice** pe care **le ia** în micile stațiuni «balneare» și «climaterice» toată lumea asta, și în seamă femeile” (Ibrăileanu, A, 33); în situația în care acceptăm, totuși, o influență din afară, calcul este triplu: frazeologic, deoarece limba s-a îmbogățit cu o expresie nouă; lexical, pentru că **aer** are un sens care nu se poate explica în afara influenței fr. **air**; gramatical, mai precis morfologic, prin numărul plural al substantivului.

Și **însărcinat cu afaceri**, apărut prin traspunerea fr. **charge d'affaires**, constituie un triplu calc. În 1845, când Bălcescu scria **Postelnicu Cantacuzino**, noțiunea respectivă era exprimată prin frazeologismul francez **charge d'affaires** care autorul oferea traducerea într-o notă de subsol: „Prusia, Olanda și Englia care povățuiseră pacea și intraseră mijlocitoare, trimiseră acolo fiecare un ministru (**Charge d'affaires**)” (Bălcescu, S, 68). Ulterior, la Ion Ghica, respectiv este tradus prin **însărcinat de afaceri**, prepoziției **cu** fiindu-i pusă în prepoziția **de**: „Manolache Arghiropol, fost dragoman și **însărcinat de afaceri**”

1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ TOTALE

1.1. DERIVATE CU PREFIXE

conglăsuire, conlucra, commesean, contopi, conviețui, convorbi, a descrie, despune, destinde, dezbate, dezgust, dezgusta, dezmi, încântat, înăscut, înscrie, înseamnă, insuflă, întredeschide, întreprinde, întreru(m)pe, întresfășia, întretăia, întrețesută, întreține, întrevedea, întrețevorbi, introduce, neajuns, neamic, neatârnat, nemșcare, nemșcător, neomenos, neprevăzut, neputincios, nesimțitor, necucuvântare, prelucra, prevedere, subînțeles, sublocotenent, subscrie, subsemnat, subțimpărți, subtilinat, subțscrie, supraadăuga, suprafață, supranume, supranumi, supraom, supraomenesc, suprapământesc, suprapune, supraveghea, supraviețui, supraviețuitor, surâzător.

Cele mai multe dintre cele 70 de calcuri înregistrate în lista de mai sus sunt derivate cu prefixele *supra-* (13), *ne-* (12), *între* (11), sau *des-* (*dez-*; 9).

1.2. DERIVATE CU SUFIXE

aburos, așăzământ, călăresc, călărește, cărturărie, catifelat, ceresc, crescător, cruciat, crucificat, curgător, dănțuitor, domnire, faptic, focar, furțisag, înainta, începător, întâime, întipărire, juneție, lăncuș, mișcător, noutate, pânzărie, plângeroasă, ședință, semnala, semnalizare, semnatar, seninătate, simțământ, simțământ, simțământ, simțitor, trăsătură, tundător, viitorime, visărie, ziar.

Au fost înregistrate 46 de derivate cu sufixe.

1.3. DERIVATE PARASINTETICE

conlucrător, descărna, descrieră, despărțământ, dezlănțui, deznodământ, dezvălui, împiciorongi, împumna, încântământ, încântător, încarna, increngătură, încrucișător, înfrunta, îngrășământ, înlănțui, înrâuri, înrâurină, înrâurire, însămanța, însănuitor, însărcina, însărcinat, întări, înțesta, înțestământ, întreprinzători, întreprinzător, întrerupător, înveinsemnător, subpământean.

Au fost înregistrate 37 de derivate parasintetice.

1.4. DERIVATE REGRESIVE

acuză, avânt, cânt, crez, înfrunt, simț.

Au fost înregistrate 6 derivate regresive.

legațiunei eline" (Ghica, O I, 297); „Așa așteptam să se apropie ziua de examen când eram mic, sau inspecția *însărcinată* de *afaceri* când eram detașat" (Camil Petrescu, P P, 38). Calcul lexico-gramatical constă în conversiunea pe care o suferă *însărcinat*, sub influența fr. *charge*, în vreme ce calcul frazeologic constă în apariția expresiei. Așadar, *însărcinat*, participiul verbului *însărcina*, modelat după fr. *charger*, devine substantiv, prin schimbarea valorii gramaticale, asemenea modelului său, constituind, totodată, și un calc lexical, întrucât presupune apariția unui nou cuvânt; în același timp este vorba și despre calc frazeologic, întrucât a apărut în limba română o nouă unitate frazeologică.

Expresia *persoane bine* a apărut, probabil, după fr. *des gens bien*: „mizeria *persoanelor bine* are alt punct de plecare decât a indivizilor de rând" (Călinescu, BI, 84); calcul gramatical constă în schimbarea clasei lexico-gramaticale a adverbului *bine*, devenit adjectiv sub influența fr. *bien*; este vorba, totodată, de un calc lexical, termenul astfel apărut având sensul adj. fr. *bien*, definit în ROBERT prin „convenable, comme il faut, distingue, en parlant des gens".

Prin *mare ținută* este denumită „uniforma militarilor, uneori a elevilor din liceele militare, purtată la parade sau cu ocazia altor festivități". Expresia are la bază fr. *grande tenue*: „l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de *mare ținută*" (Caragiale, O II, 233); schimbarea valorii gramaticale a formei de participiu a verbului *a fine*, sensul nou, pe care substantivul astfel apărut îl capătă, precum și expresia în sine constituie rezultatul unui triplu calc.

Termenului francezesc *tenue* îi este propriu și sensul „maniere dont une personne est habillée; son aspect", însușit, de asemenea, prin calc, de rom. *ținută* în expresii de tipul: *ținută elegantă*, copie fidelă a fr. *tenue elegante*; *ținută lejeră*, după fr. *tenue Ugere*.

În următoarele expresii, *ținută* are sensul de „ansamblu de obiecte de vestimentație și accesorii specifice unei activități sau ocupații; costum", după fr. *tenue*: *ținută de voiaj* - fr. *tenue de voyage*; *ținută sport* - fr. *tenue de sport*; *ținută de seară* - fr. *tenue de soiree*; *ținută militară* - fr. *tenue militaire*. Așadar considerăm că și în aceste situații este vorba de calcuri triple după modelele francezești precizate.

n. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE TRADUCEREA TOTALĂ SAU PARȚIALĂ A ELEMENTELOR CARE INTRĂ ÎN ALCĂTUIREA MODELULUI

Traducerea totală sau parțială a modelului presupune existența a două subtipuri de calc: *calculele totale* și *calculele parțiale*. Acestea vor fi prezentate în rândurile următoare în funcție de criteriul lingvistic și acela al clasei lexicale sau frazeologice, obținute prin calchiere.

alt eu-însumi, anotimp, argint-viu, așa-numit, așa-zis, atotputernic, atotputinte, atotstăpânitor, atotștiință, atotștiitor, aurfaur, autoapreciere, automulțumire, binecrescut, binecuvânta, binecuvântare, binefăcător, binefacere, bineînțeles, bineprimită, binevenit, binevoi, binevoitor, binezice, bună-credință, bună-cuvântare, buna-cuviință, bunăstare, bună-vestire, bună-voie, bunăvoință, bungust, bunom, bun-simț, dreptunghi, fărădelege, fiucidere, împrejur-stare, împreună-lucra, împreună-lucrare, împreună-lucrător, înainte-mergător, înainte-cuvânt, înainte-cuvântare, inaintemergător, jos-însemnat, mam'mare, mărinim, mărinimă, nou-născut, nou-venit, nu-mă-uita, omucidere, oraș-lumină, preaplin, primul-venit, propriu-zis, răucrescut, răufăcător, răuvoitor, rea-credință, reavoință, sânger-rece, scurtcircuit, semicerc, semizeu, sinucid, sinucide, stat-major, subsemnat, sus-arătat, sus-numit, sus-pomenit, zgârie-nori.

Au fost înregistrate 74 de compuse, apărute prin calchiere totală.

1.6. COMPUSE PARASINTETICE

atotputernicie, bunomie, dreptunghiular, liber-schimbism, liber-schimbist, mărinimie, mărinimos, unsunător.

Au fost înregistrate 8 compuse parasintetice.

Analizând listele formate din calcuri lexicale totale, am constatat că, pentru unele modele, se înregistrează mai mult de o replică. În derivatul *consânge*, variantă a lui *consângean*, apărut după lat. *consanguineus* sau fr. *consanguin*, este ignorat sufixul, astfel încât rezultatul calchierii îl constituie un derivat cu prefix, în vreme ce respectarea întocmai a structurii modelului a condus la apariția unui derivat parasintetic. Se poate astfel spune că, pe lângă *calc parțial*, *consânge* reprezintă și un *calc imperfect*, mai precis *aproximativ* după modelele invocate. Pe lângă varianta literară *științific*, a cărei formă se explică prin apropierea fr. *scientifique* și a lat. *scientificus* de *știință*, a circulat și forma *știentiific*, explicabilă prin influența grafiei celor două etimoane. *Inconștient* și *inconștient* au reprezentat, la rândul lor, un dublu rezultat pentru fr. *inconscient*, varianta neliterară astăzi explicându-se nu numai prin românizarea rădăcinii, ca și cealaltă, ci și a prefixului. La fel se explică varianta *introduce* pentru *introduce*.

Neesplicabil și *neexplicabil* se justifică prin originea multiplă a modelului. Astfel, *neesplicabil* trădează o influență din partea it. *inesplicabile*, în vreme ce varianta *neexplicabil* presupune traducerea parțială a lat. *inexplicabilis* și a fr. *inexplicable*.

În privința unor derivate care cuprind sufixul *-re* am luat în calcul posibilitatea ca, la apariția lor, să fi contribuit un model străin, francez sau/și latinesc, în a căror structură intră sufixul *-ion*, respectiv *-io*, *-ionis*. Către aceasta concluzie ne trimite existența unor dublete de tipul *domnire - dominație*.

compunere - compoziție, contrazicere - contradicție, derâdere - deriziune, în - impresiune etc.

înărurare se putea forma de la *înăruri*, nefiind însă exclus un cal fr. *influence*, în care sufixul *-ence* să fi fost redat prin rom. *-re*, cum s-a întâmplat în *neatârurare*, modelat după fr. *independance*.

2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ PARȚIALĂ

Calcurile alcătuite dintr-o parte tradusă și alta împrumutată reprezintă derivate cu prefixe, derivate cu sufixe sau derivate parasintetice, fie compuse care rămâne netradus poate constitui fie un afix derivativ, fie rădăcina, fie un model de compunere. În funcție de aceste aspecte, vom ordona calcurile lexicale în funcție de structura morfematică prezentată mai sus:

2.1. DERIVATE CU PREFIX(E) ÎMPRUMUTAT(E) ȘI CUVÂNTUL-BAZĂ CALCHIAT

În prezentarea care urmează, au fost incluse și cuvintele supraprefixate care primul prefix atașat la cuvântul-bază, a fost împrumutat, în vreme ce al doilea afix de acest gen a fost reprodus prin corespondentul lui românesc:

absorbî, abstrage, abține, afacere, anticameră, aparține, circumvecin, combate, comesean, compătîmi, complăcea, complângere, compunere, conchide, concrește, concurge, confrate, confrunțațiune, conșcolar, consemn, consemna, consfinți, consimți, constrânge, consuna, conține, contraface, contrage, contrasemna, contrazice, contrazicere, convinge, decădea, decurge, deda, deduce, dejuca, demers, denumi, deplânge, depreția, depune, derâdere, descompune, desemn, desemnau, desperanță, deține, dezice, dezordin(e), dispărea, displăcea, dispune, expune, impune, inconștient, inconștientă, indispuce, interpune, introduce, neconștiu, neconștiut, neconștiință, obține, parcurge, preconcept, predispune, predominî, preface, prefață, prejudeca, prejudeț, prenumăra, prescrie, președință, președinție, prestabilit, preștiință, presupune, pretinde, prețiozitate, prevedea, propășire, propune, proscris, provorbă, reapărea, rechema, reculege, recurge, reda, reduce, refugit, regăsi, reieși, reieși, reînțoarce, reumușcare, renaște, renume, renumit, reproduce, reședință, resemna, resimți, restabili, restrânge, reține, retrage, retrăi, revedea, rezice, superpune, supune, surâde, surăs, surfață, surprinde, surveghia, surviețui, susemna, susține, sustrage, traduce, transcrie, transpărea, transpuce, tresări.

¹¹¹ În legătură cu acest aspect, vezi Ion Rizescu, *Supraprefixarea sau cumulul de prefixe*, FCLR, II, p. 257-261.

La o analiză atentă a listei precedente, se observă că, în vreme ce prefixul rămâne netradus, baza derivativă este supusă, cel mai adesea, unei „românizări”. Nu întotdeauna însă calculul coincide cu românizarea. Pe lângă exemple ca: *afacere, concurge, deda, desemna, prescrie* etc, în care calculul se combină cu „românizarea”, există și termeni calchiați în a căror structură intră rădăcini de o altă origine decât cea a morfemului corespunzător al modelului. Este vorba despre: *circumvecin, conșcolar, consfinți, contopi, conviețui, desărcina, ponegri, preface, premergător, prescrie,, propășire, regăsi, reieși,, remușcare, retrăi*. Dintre acestea, două cuvinte au modele de o altă origine decât latino-romanică: *ponegri, preface*, în vreme ce trei dintre celelalte se explică, pe lângă un model latino-romanic, și printr-unul germanic: *conșcolar, contopi, conviețui*. Numărul total al derivatelor parțiale cu prefixe este 146.

Derivatele în a căror structură intră prefixe identice cu cele din limba imitată, au fost incluse în categoria calcurilor parțiale, chiar dacă există în limba română cuvinte în care afixele respective sunt moștenite. Ne referim la prefixe ca: *a-, de-, de-3*, care au întărit poziția în limbă a acestor afixe moștenite în structura unor termeni care continuă elemente latinești, sau se află în componența unor împrumuturi latino-romanice.

Calcurile *contopi, conviețui* sunt parțiale, în ceea ce privește modelele oferite de franceză (*confondre*), respectiv latină (*convivere*) și totale, în privința modelelor oferite de germană (*zusammenschmelzen*, pentru primul calc, și *zusammenleben* pentru al doilea).

Și *sirnume* este un calc parțial, a cărui formă se explică prin încercarea celui care l-a creat de a reproduce pronunția franceză.

Dintre cele 147 de calcuri, mai numeroase sunt derivatele cu prefixele *re-* (28), *con-* (*corn-*; 26), *pre-* (18), *de-*, (18) și *sub-* (*su-*, *sus-*; 11). Celelalte prefixe nu au mai mult de zece derivate.

Au fost luate în considerație și derivatele supraprefixate, cu cel de-al doilea prefix împrumutat, ca: *descompune, neconștiință, neconștiut, neconștiu*.

2.2. DERIVATE CU PREFIXUL CALCHIAT ȘI CUVÂNTUL-BAZĂ ÎMPRUMUTAT

descifra, despopula, dezbarca, dezgrada, înamora, înamorat, încasa, încentraliza, înnobila, înscena, întona, neaccesibil, neadmisibil, necapabil, necapacitate, necertitudine, necompatibilă, necomplet, neconfortabil, necultură, nedescifrabil, nedescriptibil, nedispensabil, neexplicabil, neexplicabil, neexperiență, neexpresiv, nefinire, neinteligibil, nemaculat, nematerial, nemensurabil, nemoralitate, nenumărabil, neofensiv, neoportun, neprescriptibil, nerealizabil, neregularitate, nereparabil, neresponsabil, nerevocabil, nerevizibil, nesalubru, nesens, nesperat, nestabilitate, nestingibil, nesuficient, netimporal, neumană, neviolabil, neviolabilitate, subcomisar, subcomisie, submarin, subprefect, subteran, supraalimentație, supranatural, supraumană.

Au fost înregistrate 61 de calcuri de acest tip. Atragem atenția derivatului *nefinire*, în care este vorba atât de traducerea prefixului, cât și echivalarea sufixelor fr. *-ite* și lat. *-itas, -itatis* prin rom. *-ire*.

2.3. DERIVATE CU SUFIXUL ÎMPRUMUTAT ȘI CUVÂNTUL-BAZĂ TRADUS

amicabil, auzibil, camarad, creștinism, curtezană, domniat, domnibii, fieritate, ferozitate, fructieră, fundal, limbagiu, limbaj, limbistic, linia mijlocitor, mormântal, orașenie, pătrat, pumnal, punctual, neiertabil, semnamental, semnificativ, semnificație, senșual, siguritate, simțământal, simțabil, simțiment, simțualism, simțualist, științific, științific, unghiular, ușier, z

Calcurile parțiale, derivate cu sufixe, sunt mai puțin numeroase decât prefixe. Astfel, față de 142 de cuvinte derivate cu prefixe, reproduce pa limba română, numărul calcurilor care conțin un sufix împrumutat este 4 mai numeroase derivate sunt cele cu sufixul *-al*: șapte. La acestea se mai alte trei derivate supraprefixate cu sufixele *-ment*: *semnamental*; *-ism*: *simțualist*; și *-ist*: *simțualist*; sufixul *-bil* apare în structura a patru derivate calchiate, *-bil* inclus în trei calcuri parțiale, iar *-ism* apare în două calcuri.

2.4. DERIVATE PARASINTETICE

afacerism, amăsurat, asigura, competitor, concetățean, confrunța, conșcolar, consimțământ, consimțământ, conștient, conștiincios, conștiință, conștințimporan, contravenient, contrazicător, desărcina, desemnator, devot nesăturabil, predominitor, premergător, presimțiment, presimțământ, pre recunoscător, recunoștință, resimțământ.

Au fost înregistrate 29 de derivate parasintetice parțiale, cu prefix netradus. Uneori este tradusă numai rădăcina, ambele afixe rămânând ca în de origine. Să se compare, de pildă, *afacerism* cu fr. *affairesme, confrunța* fr. *confrontation, conștient* cu fr. *conscient*.

2.5. COMPUSE DIN CUVINTE ÎNTREGI

binemerita, bun ton, cap-d'operă, clarobscur, clarvăzător, clarviziune, de-fier, prim-ministru, scurt-circuit, vagon-pat.

2.6. COMPUSE CARE CONȚIN ELEMENTE DE COMPUNERE ÎMPRUMUTATE

locotenent, maltrata, manuscris, menține, patrulater, satisface, triunghiular.

Cel mai adesea, la cele opt exemple înregistrate, elementul de compune află plasat pe prima poziție. Fac excepție *locotenent* și *patrulater*.

3. CALCURI FRAZEOLOGICE TOTALE

3.1. STRUCTURI NOMINALE

avere nemișcătoare, bărbat de gust, bărbat de încredere, binele obștesc, bolta cerească, bolta cerului, bună dispoziție, bună venire, bun venit, cameră de dormit, cameră de mâncare, câmp de bătaie, cântec de masă, cântece de lume, cap de masă, casa liftului, casă de cruțare, casă de întâlnire, călărimea ușoară, codru virgin, conștiință de sine, conștiință obștească, dimineața vieții, dinte de lapte, drept de viață și de moarte, drepturile omului, duhul legii, ființa adevărului, firul Ariadnei, foaie zburătoare, frământări de conștiință, grădina de vară, instinct de apărare, iubire de sine, dragoste de sine, încredere în sine, inger păzitor, joc de cuvinte, joc de lumini, jucărie de vorbe, judecătorii câmpului, linia întâi, linie de fier, lumea bună, lupta pentru viață, lupta vieții, luptă de clasă, mână de fier, martor tăcut, mulțumire de sine, mustrare(a) (de) cuget(ului), odaia de culcare, om cu duh, om de bine, om de inimă, om de lume, om de știință, origine sănătoasă, pădure virgină, piatră de mormânt, piatră mormântală, punct de plecare, punct de privire, punct de sprijin, punct de vedere, putere de convingere, putere judecătorească, rău de mare, sac științific, schimb de vederi, schimba aerul, scoarța pământului, semn de viață, semnalul de plecare, sfat de război, sfat popular, stare a lucrurilor, stare de lucruri, stare de război, stare sufletească, stare de suflet, stăpân pe sine, stăpânire de sine, stoarcere de bani, trup de oaste, uitare de sine, ultimul cuvânt, umbră de îndoială, veacul cel de aur.

3.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

de bună credință, de bună-venire, de bun-gust, de gust prost, de rea-credință, în floarea vârstei, în scris, încărcat de ani, pe o scară mare, sigur de sine.

3.3. STRUCTURI VERBALE

acorda încredere, aduce la cunoștință, aduce un concurs, apuca o hotărâre, arde de nerăbdare, arunca o lumină, arunca o privire, a-și da cuvântul, a-și da părerea, a-și da viața, atrage băgarea de seamă, avea un ochi asupra ceva, avea a face cu, avea bunul simț, avea ceva pe conștiință, avea conștiință de, avea cuvântul, avea dreptate, avea dreptul, avea în vedere, avea încredere, avea ochiu asupra ceva, avea pe cineva pe conștiință, avea trebuință de, cădea în cursă, cădea în descurajare, cădea în întristare, cădea la picioarele cuiva, cădea la tristețe, cădea pe gânduri, cere cuvântul, cere în căsătorie, cere răzbunare, cere voie, conserva tăcerea, da (un) semn(e) de viață, a nu da niciun semn de viață, a da a înțelege, da asalt, da crezământ, da cuiva palme, da cuvântul cuiva, da dovadă de, da dreptate, da iertăciune, da încredere, da loc la, da lovitura decisivă, da măsura, da prilej, da

semne de nerăbdare, da semne de oboseală, da un aer, da voie, face o cuiva, face cunoștință cu cineva/ceva, face curte, face față, face întrebare, observare, face plăcere, face sânge rău (a-și ~), face semn, fi de păr primejdie, fi în stare să, fi la capătul puterilor, fi legat de, fi mâna dreaptă găsi de bun, gusta fericire, impune tăcere, întrece măsura, lasă să se facă, treacă, lega cunoștință, lua (o) hotărâre(a), lua apărarea cuiva, lua avânt, lua cunoștință de, lua cuvântul, lua în întreprindere, lua întâlnire, lua (a se ~), lua măsuri de prudență, lua o baie, lua obicei, lua parte la, lua mișca până la lacrimi, păstra tăcerea, păzi tăcerea, pericola viața (a-și ~), a în apă tulbure, pierde capul, pierde curajul, pierde din vedere, pierde încrederea (în sine) pierde mințile, pierde nădejdea, pierde sufletul (a-și ~) timpul (a-și ~), pierde viața (a-și ~), pierde vremea, prinde gustul, prinde capăt, pune în fața faptului împlinit, pune în lucrare, pune în mișcare, primejdie (a se ~), pune la punct, pune punctul pe «i», a se purta cu cineva, recuceri cunoștința (a-și ~), a-și recăpăta cunoștința, ridică dreptul cuiva, ridică ședința, a ridică părul pe cap cuiva, rupe tăcerea, a-i să muștarul, scăpa din vedere, schimba părerea, schimba vorba, simți în siguranță simți trebuința, a simți nevoia, spune drept, a nu suferi întârziere, trage bă seamă, trage la tutun, trăi ca în sânul lui Avram, trece prin gând, trece tăcere, ține o conferință, a se ține de cuvânt, ucide timpul, veni în sine, veni la

3.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu orice preț, cu știință de cauze, cuvânt de cuvânt, de bună voie, bunăvoință, de drept, din vreme în vreme, fără îndoială, fără rușine, în a sa însemnare, în consecință, în conștiință de lucru, în cunoștință de fapt(ă), în multe priviri, în scris, în toate privirile, în urmare, încet câte încet sfârșit, într-un cuvânt, la cea întâi vedere, la prima vedere, mai presus decât până la un punct, pe sub mână, prin auz, prin mijlocirea, sub cuvânt (că).

3.5. STRUCTURI PREPOZIȚIONALE

din punctul de vedere, față cu, în cât privește, în curs(ul) (de), în privitor la.

3.6. STRUCTURI INTERJEȚIONALE

a revedere, la revedere.

*

Existența mai multor frazeologisme pentru exprimarea aceleiași noțiuni explică diferențele. Astfel, unele dintre frazeologisme provin din calchii expresii sinonime. Este cazul structurilor nominale *bolta cerească* (după fr. *voute celeste*) și *bolta cerului* (după fr. *la voute du ciel*). O altă explicație constituie oscilația în alegerea între cuvinte sinonime din interiorul limbii române: *virgină / codru virgin* (după fr. *fâret vierge*), *punct de vedere / punct de*

(după fr. *point de vue*), *joc de cuvinte / jucărie de vorbe* (după fr. *jeu de mots*). Alteori, una dintre variante se explică printr-o traducere greșită. *A păzi tăcerea* a rezultat din traducerea improprie a fr. *garder*, din expresia *garder le silence*, care trebuia echivalat prin *păstra* în această combinație.

4. CALCURI FRAZEOLOGICE PARȚIALE

4.1. STRUCTURI NOMINALE

aer comprimat, anul grației, arta salonului, artele frumoase, bărbat de spirit, bărbat de stat, câmp de bătălie (bătălie), Câmpii Elisei, Câmpiile Elisee, cap de listă, Capul Bunei Speranțe, casă de depuneri, casă de economie, centru atractiv, centru de gravitate, clasa conducătoare, clasa de jos, clasa de sus, clasa inferioară, clasa mijlocie, clasa superioară, companie de siguranță, concurs de împerejurări, consiliu de război, cornul abundenței / îmbelșugării, corp de armie, corp de oaste, corp străin, Curtea de casație, cuvânt de onoare, cuvânt de ordin(e), parolă d-ordine, cuvânt de spirit, doamnă de onoare, stare civilă, drept natural, duș rece, facultate de drept, frumoasele arte, grădina publică, greutate materiale, guvern vremelnic, înalta societate, istoria firească, jocul cărților, jocul de cărți, judecător de instrucție, legile gravitațiunii, legitimă apărare, libertate de spirit, licență în drept, limită de vârstă, lovire de stat, lovitură de stat, lumea materială, lungime de undă, mijloace de producțiune, minister de război, ministerul trebilor din afară, ministrul afacerilor străine, ministrul trebilor din afară, mod de viețuire, om de spirit, om de stat, ora H, orânduială publică, ordin de bătaie, ordin de zi, ordinea de zi, organizație de partid, părere publică, pian cu coadă, piatră kilometrică, prezență de spirit, proces de conștiință, profesiune de credință, proiept de lege, puterea executivă, respect de sine, sală de așteptare, sală de mâncare, școală elementară, școală militară, școală normală, școala primară, școala publică, scoarța terestră, scrisoare de recomandare, șef de familie, semnal de alarmă, sensul datoriei, sexul slab, sexul tare, simț moral, simț practic, simțul realității, societate de binefacere, societate făcătoare de bine, societatea înaltă, spirit de contradicție, spirit de observație / observare, spirit întreprinzător, spirit lucid, spirit observator, științe naturale, strat social, tărie de caracter, tratat de pace, viață de familie, viață materială, viață politică, viață publică, viață socială, vorbă de spirit.

4.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

de primă necesitate, de spirit.

4.3. STRUCTURI VERBALE

aduce satisfacții, a-și da demisia, a-și da opinia, a-și face o idee de(spre), avea o vocație, avea ocazia, avea pretenție, avea recurs la, avea sentimentul că,

cădea de acord, cădea în apatie, cere asentimentul cuiva, cere o explicație, pardon, cere reparație, cere satisfacție, cere scuze (a-și ~), chema la oră, a plăti un compt, da în spectacol (a se ~), da o idee, da ocaziune, da ordin, da pe mâna, da onoare, da probă de, da satisfacțiune, da telefon, depune armele, face autopsie (a-și ~), face (o) incursiune, face act de prezență, face aluzie, face atenție, face carieră, face complimente, face educație, face furori, face naveta, face o vizită, face onoarea, face schi, face spirit(e), face tristă figură, face serviciu, fi cuiva egal, fi în curent, fi în imposibilitatea de, juca cărți, juca la, lua act de ceva, lua atitudine, lua concediu, lua curaj, lua interes, lua în considerare, lua în serios, lua libertatea de, lua proporțiuni, lua responsabilitate (a-și ~), a o lua în tragic, pierde noțiunea timpului, pune în aplicare, pune în evidență, pune în gardă (a se ~), pune în practică, pune în regulă (a se ~), pune în ~ în curent, pune la indice, pune pe scenă, rămâne literă moartă, rămâne în situație, rupe relațiunile, salva aparențele, scăpa ocazia, a tăia nodul gâtului, trage o concluzie, trage profit, trece în revistă, ține în respect.

4.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu condițiunea, în fine, în marș forțe, în materie de, în moment, în prezență, în sânul familiei, la ordinea zilei, la un moment dat, până la evidență.

5. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE TOTALE

5.1. STRUCTURI NOMINALE

cale ferată, conștiință încărcată, lespede mormântală, pat suprapus, dreaptă, aripa stângă, trupul legilor, trup de legi, trup de oaste/ostășesc.

5.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

plin de învățăminte, de prost-gust.

5.3. STRUCTURI VERBALE

atrage atențiunea, atrage băgarea de seamă, bate în retragere, a exorciza rădăcină pătrată, face întipărire, lua cunoștință, trage învățăminte, vrea să subînțele, avea aerul, avea dreptul să, da aerul (a-și ~).

5.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu sânge-rece, fără prețuțare, în contratimp.

6. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE PARȚIALE

6.1. STRUCTURI VERBALE

despuia un scrutin, întreține corespondență.

6.2. STRUCTURI NOMINALE

caz de conștiință, învățământ primar, învățământ secundar, învățământ superior, libertate de conștiință, metru pătrat, curtea de apel, lua măsuri de precauțiune, lovitură de teatru, mijloc de existență, mijloace materiale, pătură socială, capul Statului, cerc vicios, egalitate de drepturi, trup de armie, mijloace de comunicare publică, la un moment dat.

7. CALCURI LEXICO-GRAMATICALE TOTALE

arzând, -ă, crescând, -ă, dormind, -ă, fugind, -ă, înamorat, întreținut, lipsind, -ă, lucind, -ă, murind, -ă, născând, -ă, răsând, -ă, sângerând, -ă, sinucisă, suferind, -ă, tremurând, -ă, ținută, zâbind, -ă.

8. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE TOTALE

a avea aerul, a-și da aer, a-și da aere, a-și lua aere aristocratice, însărcinat cu afaceri, mare ținută, persoane bine, ținută de seară.

9. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE PARȚIALE

datele problemei, ținută elegantă, ținută lejeră, ținută de voiaj, ținută sport, ținută militară.

III. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE GRADUL DE FIDELITATE A COPIEI FATĂ DE MODEL

Sunt susceptibile a intra în această categorie acele tipuri de calc, stabilite potrivit criteriului lingvistic, în care este vorba despre o imitație care afectează modul de aranjare a morfemelor într-un derivat sau compus, ori a cuvintelor dintr-o

T

expresie frazeologică. Prin urmare, vorbim despre calcuri *perfecte*, *imperfecte*, *aproximative* în ceea ce privește *calculul lexical de structură morfematică* o frazeologic, precum și tipurile mixte de calc în alcătuirea cărora intră un calcurile menționate.

1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ PERFECTE

absorbi, abstrage, abține (a se ~), aburos, afacere, afacerism, amicabil, anticameră, aparține, argint-viu, așa-numit, așzământ, autoapreciere, automulțumire, auzibil, binecrescut, binecuvânta, binecuvântare, binefacere, binefăcător, bineînțeles, binemerita, binepriimită, binevenit, binevoitor, binezice, bun ton, bună-credință, bună-cuvântare, bunăstare, vestire, bună-voie, bunăvoință, bun-gust, bunom, bunomie, bun-simț, cap-d-operă, catifelat, călăresc (adj.), călărește (adv.), cărturarie, circonscrie, circumvecin, clarobscur, clarvăzător, clarviziune, coborător, comesean, compătimi, competitor, complângere, complăcea (a se ~), compunere, concetățean, conchide, concrește, concurge, confrate, confrunțațiune, conglăsuire, conlucra, conlucrător, conmesean, consemn, consemna, consfinți, consimțământ, consimțământ, consimți, consuna, conșcolar, conștient, conștiincios, conștiință, contimporan, contraface, contrage, contrasemna, contravenient, contrazicător, contrazicere, conține, conviețui, convinge, convorbi, crescător (s.), cruciat, crucificat, curgător, curtezană, dănuitor, decădea, decurge, deda, dejuca, demers, denumi, depieri, deplânge, depreția, depune, derâdere, descârna, descifra, descompune, descreierat, descrește, descrie, desemn, desemnai, desemnator, despărțământ, desperanță, despopula, despune, deține, devotament, dezbarca, dezbate^ dezbate, (a se ~), dezgrada, dezgusta (a se ~), dezice, dezlănțui, dezmăsurat, dezminți, dezordine, dezordin(e), dezvălui, dispărea, displăcea, displăcere, dispune, distrage, domnibil, domnire, dreptunghi, dreptunghiular, drum-de-fier, expun, fațadă, fieritate, ferozitate, fiucidere, focar, fructieră, fruntarie, fundal, impune, inconstient, Inconstient, inconstiență, indispuie, interpune, introduce, împrejur-stare, împreună-lucra, împreună-lucrare, împreună-impunna, înainta, înainte-mergător, înainte-cuvântare, înaintemergător, (a se ~), înamorat, încânta, încântat, încântământ, încântător, încarna, încăpățâna (a se ~), începător, increngătură, înfrunt, înfrunța, îngrâșă, înlănțui, innăscut, innobila, înrâuri, înrâurință, înrâurire, însănu, însămânța, înscena, înscrie, însemn, insufila, întări, întipărire, întredeschide, întreprinde, întreprinzător^, întreprinzători, întrepune, întreprupător, întresfășia, întretăia, întrețese, întreține, întrevedea, întrevorbire, introduce, înțesta (a se ~), înțestământ, învățământ, jos-în-juneție, liber-schimbism, liber-schimbist, limbăgiu, limbaj, limbistic, locotenent, maltrata, manuscris, mărinim, mărinimie, mărinimos, mijlocitor, mormântal, -ă, neaccesibil, neadmisibil, neamic, neatârnaire, ne

necapabil, necapacitate, necertitudine, necompatibilă, necomplet, neconjortabil, neconștiință, neconștiu, necultură, nedescifrabil, nedescriptibil, nedispensabil, neexplicabilneexplicabil, neexperiență, neexpresiv, nefinire, negreală, neiertabil, neinteligibil, neînsemnător, nemaculat, nematerial, nemărginit, nemensurabil, nemișcare, nemișcător, nemoralitate, nenumărabil, neofensiv, neomenos, neoportun, neprescriptibil, neprevăzut, neputincios, nerealizabil, neregularitate, nereparabil, ner responsabil, nerevocabil, nerevizibil, nesalubru, nesăturabil, nesens, nesimțitor, nesperat, nestabilitate, nestingibil, nesuficient, netimporal, neumană, neviolabil, neviolabilitate, nou-născut, noutate, nou-venit, obține, omucidere, oraș-lumină, orășenie, pânzărie, parcurge, patrulater, pătrat/patrat, plângeroasă, ponegri, preaplin, preconcept, precuvântare, predispune, predominant, predominant, -toare, preface, prefață, prejudeca, prejudecată, județ, prelucra, premergător, prenumăra, prescrie[^], prescrie[^], presimți, presimțământ, presimțiment, presimțământ, prestabil, presupune, președință, preștiință, pretinde, prețiozitate, prevăzător, prevedea, prezice, prim-ministru, primul-venit, propășire, propriu-zis, propune, proscris, proscie, prevedere, provorbă, pumnal, punctual, răucrescut, răufăcător, răuvoitor, rea-credință, reapărea, rea-voință, rechema, reculege (a se ~), recunoaște, recunoscător, recunoștință, recurge, reda, reduce, refugit, regăsi, reieșit, reieșii, reîntoarce, reînvia, renaște, renume, renumit, reproduce (ase~), resemna (a se~), resemnare, resimțământ, resimți, restabili, restrânge (ase ~), reședință, retrage (a se ~), retrăi, reține (a se ~), revedea, rezice, sânge-rece, satisfăce, scurtcircuit, semicerc, semizeu, semnal, semnala, semnalizare, semnalment, semnatar, semnătură, semnificativ, semnificație, seninătate, senșual, siguritate, simțământ, simțământ, simțământ, simțibil, simțământ, simțământal, simțiment, simțiment, simțitor, simțualism, simțualist, sinucid, sinucide, sirnume, stat-major, subcomisar, subcomisie, subînțeleș, sublocotenent, submarin, subpământean, subprefect, subscrie, subsemna, subsemnat, subteran, -ă, subțimpărți (ase~), subtiliniat, subtscrie, superpune, supraadăuga, supraalimentație, suprafață, supranatural, supranume, supranumi, supraom, supraomenesc, suprapământesc, supraprinde, suprapune, supraumană, supra>eghea, supraviețui, supraviețuitor, supune, surâde, surâș, surâzător, surfață, surprinde, surveghia, surviețui, sus-arătat, suscrie, susemna, sus-numit, sus-pomenit, sustrage, susține, ședință, științific, științific, traduce, transcrie, transpărea, transpune, tresări, triumghi, triumghiular, lundător, unghiular, unsunător, ușier, vagon-pat, visărie, ziar¹⁹⁵, ziarist.

2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ IMPERFECTE

Întrucât fiecare calc imperfect necesită explicații, vom încerca să le prezentăm pe rând.

În această categorie intră elemente lexicale care se deosebesc de modelele pe baza cărora au apărut prin diverse aspecte gramaticale, ca: numărul, genul, cazul, articolul. Diferențe pot fi și între afixele derivate care intră în alcătuirea termenilor.

¹⁹⁵ Avem calc perfect doar în ceea ce privește modelul oferit de it. *diario*.

Dacă admitem că la baza lui *neconștiut* se află fr. *inconscient*, t admitem că rezultatul calchierii este imperfect, dat fiind faptul că sufixul fost transpus în română printr-un afix cu aspect participial.

Un caz diferit avem în interiorul compusului *anotimp*, calchiat de *Jahreszeit*. O copie fidelă a acestuia din urmă ar fi presupus ca substantiv aibă formă de genitiv.

În următoarele compuse, primul element îl constituie în limba română adjectiv, în vreme ce în limba imitată elementul corespunzător este adverb *cuvânt* - fr. *bienseance*, *bunăvoință* - fr. *bienveillance*.

În structura lui *așa-zis*, format, probabil, după fr. *soi-disant*, intră o participiu, în vreme ce în franceză este vorba despre un gerunziu.

De calcul imperfect ține și transpunerea elementelor modelului într-o formă diferită, cu condiția ca rezultatul calchierii să-l constituie, bineînțeles, tot un calcul imperfect. Astfel, *mam 'mare* reprezintă un calc imperfect după fr. *grand-maman* și *nu-mă-uita*, după germ. *VergijJmeinnicht*.

2.1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ APROXIMATIVE

Când diferențele dintre model și replică sunt mai mari, am considerat că avem a face cu *calcuri aproximative*. În fapt este vorba despre un anumit tip de *calcuri imperfecte*, în care deosebirea dintre cuvântul calchiat și modelul generat constă în adăugarea sau, dimpotrivă, suprimarea unor afixe derivate.

a) Se poate astfel întâmpla ca noul cuvânt să ignore partea finală a modelului derivat străin, mai precis sufixul acestuia.

Consânge, de pildă, se deosebește de *consângean* prin aceea că ignoră sufixul existent în structura lat. *consanguineus*, *-a*, *-um*. Astfel, dacă prima formă reprezintă un derivat cu prefix, apărut prin imitație, cealaltă este un calcul parasintetic.

Nici *neajuns* nu transpune integral fr. *insuffisant*, it. *insuficiente*, ignorând sufixele *-ant*, respectiv *-ente*.

În aceeași clasă intră *nesomn*, dacă admitem că la baza sa se află modelul oferit de fr. *insomnie*.

În compusul *mărinimă*, apărut după lat. *magnanimitas*, sufixul lat. *-itas* a fost lăsat la o parte, ceea ce nu s-a întâmplat în cazul lui *mărinimie*, calcul parasintetic, ca și modelul.

Mai vechiul *înainte-cuvânt*, care traduce sl. nptAOCAOBHK, lasă la o parte sufixul **HK**, redat însă prin *-re* în varianta *înainte-cuvântare*.

Întăime redă aproximativ fr. *primaute*, diferența față de model fiind odată cu sufix: *-ime* este sufix colectiv, în vreme ce fr. *-ite* este abstract.

b) Se poate întâmpla să nu fie tradus prefixul, ca în cazul lui *lănțui*, după fr. *enchaîner*. Față de acesta, *înlănțui* reprezintă un calc perfect. Diferența apare în apariția lui *mișcător* „emoționant” și a lui *luminator* au contribuit modelele

de fr. *emouvant*, respectiv rus. *wuiJOMU*namop, atunci, și în aceste situații este vorba despre reproducerea aproximativă a modelelor.

c) Un alt aspect al calcului aproximativ îl constituie adăugarea unui element suplimentar în raport cu modelul. În această categorie intră *alt eu-însumi*, care transpune lat. *alter ego*. O serie de compuse, apărute în epoca veche, au în plus, față de termenii pe care îi reproduc, prepoziția *a*, foarte probabil pentru că prezența acesteia răspunde unei structuri mai apropiate de specificul limbii române. Este vorba despre compuse alcătuite din *a* + *tot* + adjectiv sau substantiv, ca: *atocuprinzător* - sl. *БкѡєАпи>KHTeAk*, *atotputernic* - lat. *omnipotens*, *atotputernicie* - lat. *omnipotentia*, *atotputinte* - lat. *omnipotens*, *atotsțiință* - lat. *omniscientia*, germ. *Allwissenheit*, *atotsțiitor* - lat. *omnisciens*.

O serie de verbe apărute prin acest procedeu, cuprind în plus față de modelele lor, prefixul *în-*. Să se compare, astfel: *împiciorongi* (*a se* ~), *împiciora* cu magh. *lăbadni*, *lăbadozni*; *încruciașător* cu fr. *croiseur*; *însărcina* cu fr. *charger*; *însărcinat* cu fr. *charge*; *înstela* cu fr. *etoiler*; *înstelat* cu fr. *etoile*. Prezența aceluiași prefix se înregistrează și în *supraîncarcă*, modelat după fr. *surcharger*.

Dacă admitem că la apariția lui *încentraliza*, neînregistrat în dicționare, a contribuit modelul oferit de it. *incentrare*, vom observa că elementul românesc are radicalul *central*, în vreme ce modelul este un derivat de la primitivul *centro*.

Trăsură „trăsătură, element caracteristic” < *tras*, part. vb. *trage* + *-ură*, după fr. *trăit* cuprinde un sufix inexistent în termenul francezesc. Varianta *trăsătură*, literară astăzi, a apărut, probabil, prin analogie cu derivatele de la participiile verbelor de conjugarea I, cum s-a întâmplat și cu *întorsură* - *întorsătură*. DLR apreciază că ambele forme reprezintă derivate interne ale limbii. Înclinăm să credem că este vorba despre imitații, dat fiind faptul că, pentru sensul amintit, aceeași sursă lexicografică nu oferă atesări mai vechi de secolul al XIX-lea. Astfel, *trăsură* este înregistrat cel mai devreme în 1829, în timp ce *trăsătură* apare abia la Eminescu.

Președinție pare mai degrabă un derivat intern de la *președinte*, decât un calc după fr. *presidence*. Înclinăm, totuși, către această din urmă soluție, din mai multe motive. În primul rând, pentru că toți, sau aproape toți termenii din această familie au apărut prin calc. Este vorba despre: *președea* - fr. *presider*, *președinte* - fr. *president*, *președintă* - fr. *presidence*. În al doilea rând, existența variantei învechite *președintă*, cu același sens, dovedește că, pentru noțiunea respectivă, s-a făcut apel la un model din afară. Apoi, existența variantei *președenție*, atestată, de pildă, la Gala Galaction („Au întreat de două ori de dumneavoastră de la *președenția* consiliului, Galaction, O., A. I, 111¹⁹⁶”), credem că se poate explica și prin influența grafiei asupra pronunției (*-enc-* rostit *-ent-*), ceea ce constituie un alt argument în favoarea calcului. Variante explicabile în același fel se înregistrează și pentru ceilalți termeni: *președente*, *președență*.

d) De calcul aproximativ ține, în sfârșit, traducerea unui compus prin elemente din aceeași sferă semantică, fără a corespunde însă întocmai cu modelul. Așa s-a întâmplat cu *zgărie-nori*, tradus după engl. *skyscraper*.

¹ Vezi DLR, s.v. *președinție*.

aduce la cunoștință, aduce satisfacții, aer comprimat, anul grație hotărâre, arde de nerăbdare, arta salonului, artele frumoase, arunca arunca o privire, a-și da cuvântul, a-și da demisia, a-și da opini pârerea, a-și da viața, a-și face o idee de (spre), atrage atențiunea, av cu, avea ceva pe conștiință, avea cuvântul, avea dreptate, avea dreptu vedere, avea încredere, avea ocazia, avea ochiu asupra ceva, avea pe conștiință, avea recurs la, avea sentimentul că, avea trebuin nemișcătoare, bărbat de gust, bărbat de încredere, bărbat de spirit, stat, binele obștesc, bolta cerească, bolta cerului, bună dispoziție, acord, cădea în apatie, cădea la picioarele cuiva, călărimea ușoară, cameră de mâncare, câmp de bătaie, câmp de bătălie (bătălie), Câmpii Elisee, cântec de masă, cântece de lume, cap de listă, cap Capul Bunei Speranțe, casă de cruțare, casă de depuneri, casă de econom liftului, cere asentimentul cuiva, cere cuvântul, cere în căsătorie, cere cere pardon, cere reparație, cere satisfacție, cere scuze (a-și ~), chema clasa conducătoare, clasa inferioară, clasa mijlocie, clasa superioa virgin, concurs de împrejurări, conserva tăcerea, consiliu de război, obștească, cornul abundențe/îmbelșugării, corp de armie, corp de oas străin, cu condițiunea, cu orice preț, Curtea de casație, cuvânt de cuvâ de onoare, cuvânt de ordin(e), parolă d-ordine, cuvânt de spirit, da da asalt, da compt, da crezământ, da cuvântul cuiva, da dreptate, da în (a se ~), da încredere, da loc la, da lovitura decisivă, da măsura, da sa da semne de nerăbdare, da semne de oboseală, da un ordin, de bună voie, de de drept, deprimă necesitate, de rea-credință, de spirit, depune armele, vieții, din punctul de vedere, din vreme în vreme, dinte de lapte, onoare, drept de viață și de moarte, drept natural, drepturile omului, duș rece, face (o) incursiune, face act de prezență, face aluzie, face ate autocritica (a-și ~), face carieră, face complimente, face cunoștința cu cunoștință, face față, face naveta, face o observare, face o onoare cuiv scenă, face o vizită, face plăcere, face semn, face tristă figură, face un facultate de drept, fără îndoială, fără rușine, față cu, fi de părere, fi egal în imposibilitatea de, a fi în primejdie, a fi în stare să, fi la capătul pu legat^ de, fi mâna dreaptă a cuiva, ființa adevărului, firul Ariadne zburătoare, frământări de conștiință, frumoasele arte, grădină de vară publică, greutăți materiale, gusta fericirea, guvern vremelnic, impune adevărata sa însemnare, în cât privește, în consecință, în cunoștință de curs(ul) (de), înfapt(ă), în fine, în floarea vârstei, în marș force, în mate principiu, în privirea, în sânul familiei, în scris, în toate privirile, în urma societate, încărcat de ani, încet câte încet, încredere în sine, îng în sfârșit, instinct de apărare, întrece măsura, într-un cuvânt, istoria fi de cuvinte, jocul de cărți, juca un rol, judecător de instrucție, judecătorii

la revedere, la cea întâi vedere, la ordinea zilei, la prima vedere, la un moment dat, lasă să se facă lasă să se treacă, lega cunoștință, legile gravitațiunii, legitimă apărare, libertate de spirit, licență în drept, limită de vârstă, lovire de stat, lovitură de stat, lua act de ceva, lua apărarea cuiva, lua avânt (a-și ~), lua concediu, lua cunoștință de, lua curaj, lua cuvântul, lua hotărârea, lua în considerare, lua în întreprindere, lua în serios, a o lua în tragic, lua interes, lua libertatea de, lua limbă, lua măsură, lua o baie (a-și ~), lua parte la, lua proporțiuni, lua responsabilitatea (a-și ~), lua un aer, lumea bună, lumea materială, lungime de undă, luptă de clasă, mijloace de producțiune, ministru al afacerilor străine, mișca până la lacrimi, mulțumire de sine, muștrare de cuget, odaia de culcare, om de bine, om de inimă, om de spirit, om de stat, om de știință, ora H, ordin de bătaie, organizație de partid, origine sănătoasă, pădure virgină, până la evidență, părere publică, păstra tăcerea, pe cuvântul meu, pe o scară mare, pe sub mână, pericola viața (a-și ~), pescui în apă tulbură, pian cu coadă, piatră kilometrică, piatră mormântală, pierde capul, pierde din vedere, pierde noțiunea timpului, pierde sufletul (a-și ~), pierde timpul (a-și ~), pierde viața (a-și ~), politica din afară, politica dinăuntru, prezență de spirit, prin auz, prin mijlocirea, prinde loc, privitor la, proces de conștiință, profesiune de credință, proiect de lege, punct de plecare, punct de privire, punct de sprijin, punct de vedere, pune capăt, pune în aplicare, pune în evidență, pune în fața faptului împlinit, pune în lucrare, pune în mișcare, pune în practică, pune în primejdie (a se ~), pune în regulă (a se ~), pune la curent, pune la indice, pune la punct, pune pe scenă, a se purta cu mânuși cu cineva, putere de convingere, putere executivă, putere judecătorească, rămâne literă moartă, rău de mare, recăpăta cunoștința (a-și ~), recuceri cunoștința (a-și ~), respect de sine, a revedere, ridică părul pe cap cuiva, ridică ședința, rupe relațiunile, rupe tăcerea, sac științific, sală de așteptare, sală de mâncare, salva aparențele, scăpa din vedere, scăpa ocazia, schimb de vederi, schimba aerul, școală elementară, școală militară, școală normală, școala primară, școala publică, scoarța terestră, scrisoare de recomandare, șef de familie, semn de viață, semnal de alarmă, semnalul de plecare, sensul datoriei, sexul slab, sexul tare, sfat de război, sfat popular, sigur de sine, simț moral, simț practic, simți în siguranță (a se ~), simți trebuința, a simți nevoia, simțul realității, societate de binefacere, societatea înaltă, spirit de contradicție, spirit de observație/observare, spirit întreprinzător, spirit lucid, spune drept, stăpânire de sine, stare civilă, stare de lucruri, stare de război, stare de suflet, științe naturale, stoarcere de bani, strat social, sub cuvânt (că), a tăia nodul gordian, tărie de caracter, trage băgarea de seamă, trage o concluzie, trage profit, trăi ca în sânul lui Avram, tratat de pace, trece în revistă, trece sub tăcere, trup de oaste, ține în respect, ucide timpul, uitare de sine, ultimul cuvânt, umbră de îndoială, veacul de aur, veni în sine, viață de familie, viață materială, viață politică, viață publică, viață socială, vorbă de spirit.

4. CALCURI FRAZEOLOGICE IMPERFECTE

În continuare, expresiile calchiate vor fi clasificate în funcție de tipul de abatere de la coordonatele morfologice impuse de model:

aj uirerențe în articularea unor substantive"¹⁷⁷
a aduce un concurs, cf. fr. apporter son appoint;
a avea bunul simț, după fr. avoir de bon sens;
a avea o vocație, după fr. avoir la vocation;
a cădea în cursă, după fr. tomber dans un piège;
a cădea în descurajare, cf. fr. tomber dans Vabattement;
a cădea în întristare, după fr. tomber dans le malheur;
a cădea la tristeță, cf. fr. tomber dans le malheur;
a cere voie, cf. fr. demander l'apmission;
a da ocaziune, cf. fr. donner l'occasion;
a da prilej, cf. fr. fournir l'occasion;
a da voie, cf. fr. donner la permission;
a face curte, după fr. faire la cour à qqn.;
a face educație, după fr. faire l'education;
a face întrebare, după ir. faire une demande à qqn.;
a face schi, după ir. faire du ski;
a face spirit, după ir. faire de l'esprit;
a lua atitudine, după fr. prendre une attitude;
a lua obicei, cf. fr. prendre l'habitude;
a pierde curajul, după fr. perdre courage;
a pierde încrederea (în sine), după fr. perdre confiance (en soi);
a pierde nădejdea, după ir. perdre espoir;
a prinde gustul, după fr. prendre gout à;
a rămâne stăpân pe situație, cf. fr. rester maître de la situation;
a î:ne de cuvânt, cf. fr. tenir sa parole;
în rmmment, cf. engl. in a moment;
în puterea, cf. fr. en vertu de.

b) Diferențe de număr
avea pretenție, după fr. avoir des pretentions;
da cuiva palme, cf. fr. donner une gifle à qqn.;
da semne de viață, după fr. donner signe de vie;
face furori, după fr. faire fureur;
face spirite, după ir. faire de l'esprit;
joc de lumini, după fr. jeu de lumiere;
pierde mințile, cf. ir. perdre la raison;
pune în gardă (a se ~), după fr. se mettre sur ses gardes;
pune punctul pe «i», după fr. mettre les points sur les «i»;
veni la fapte, după fr. venir au fait.

c) Diferențe de categorie gramaticală
cameră de dormit, după fr. chambre à coucher;

¹⁷⁷ Aici și în continuare, caracterele îngroșate atrag atenția asupra deosebirilor dintre model și copie.

casă de întâlnire, după fr. *maison de rendez-vous*;
a da de înțeles, după fr. *donner à entendre*;
lua întâlnire, după fr. *prendre rendez-vous*;
piatră de mormânt, cf. fr. *Pierre tombale*.

d) Diferențe de caz

jocul cărților, după fr. *jeu de cartes*; prepoziția fr. *de* este confundată cu articolul genitival *de*;

lupta vieții, după engl. *struggle for life*;
muștrarea cugetului cf. fr. fam. *tiraillement de conscience*;
om de lume, după fr. *homme du monde*;
ordin de zi, după fr. *ordre du jour*;
ordinea de zi, după fr. / '*ordre du jour*;
Minister de Război, după fr. *Ministere de la Guerre*;
scoarța pământului, după fr. *ecorce terrestre*;
stăpân pe sine, după fr. *maître de soi*;
stare a lucrurilor după fr. *etat de choses*.

e) Diferențe de topică

de gust prost, după fr. *de mauvais gout*;
face sânge rău (a-și ~), după fr. *se faire du mauvais sang*;
linia întâi, după fr. *premiere ligne*;
ține o conferință, cf. germ. *einen Vortrag halten*.

f) Greșeli de traducere

avea conștiință de, după fr. *avoir connaissance de*;
cu știință de cauze, redă aproximativ expr. fr. *en connaissance de cause*;
fi în curent, după fr. *etre au courant*;
în conștiință de lucru, după fr. *en connaissance de cause*;
om cu duh, după fr. *homme d'esprit*;
păzi tăcerea, după fr. *garder le silence*;
pierde inima, după fr. *perdre courage*, corect transpusă prin *a pierde curajul*;
pune în curent, după fr. *mettre qqn au courant*;
trece cu tăcere după fr. *passer qqch. sous silence*.

4.1. CALCURI FRAZELOGICE APROXIMATIVE

a) Expresii traduse prin cuvinte care fac parte din aceeași sferă semantică, fără a fi perfect echivalente

acorda încredere, cf. fr. *faire confiance à quelqu'un*;
cădea pe gânduri cf. fr. *plonger dans ses pensees*;
companie de siguranție, cf. fr. *compagnie d'assurance*;

da dovadă de, cf. fr. *faire preuve de*;
da o idee, cf. fr. *suggirer une idee*;
da probă de, cf. fr. *faire preuve de*;
jucărie de vorbe, după fr. *jeu de mots*;
martor tăcut, după fr. *temoin muet*;
mod de viețuire, după fr. *mode de vie*;
orânduială publică, după fr. *ordre public*;
trage la tutun, cf. fr. *tirer sur sa cigarette*;
trece prin gând, cf. fr. *passer par la tete*.

b) Expresii care conțin un cuvânt inexistent în structura modelului
a nu da niciun semn de viață, după *ne pas donner signe de vie*;
clasa de jos, cf. engl. *lower class*;
clasa de sus, cf. engl. *upper class*;
găsi de bun „a aprecia”, cf. fr. *trouver bon*;
iubire de sine, după fr. *amour-propre*, it. *amore proprio*, redat
dragoste de sine;

lua măsuri de precauție, după fr. *prendre des precautions* + fr. *prendre des mesures*;

lua măsuri de prudență, după fr. *prendre de mesures* + fr. *prendre des precautions*;

mai presus decât toate, după fr. *par-dessus tout*;
Ministerul trebilor din afară, după it. *Ministero degli affari esteri*;
Ministerul trebilor dinlăuntru, după it. *Ministero dell 'interno*;
ministrul trebilor din afară după it. *ministro degli Esteri*;
ridica dreptul la cuvânt cuiva, cf. rus. *numumb tcoeo-Huâydb cjoiea*;

c) Expresii care au un element în minus față de model
a nu suferi întârziere, cf fr. *ne souffrir aucun retard*;
a-i sări cuiva muștarul, cf. fr. *la moutarde lui monte au nez*;
centru atractiv, cf. fr. *centre d'attraction*;
conștiință de sine, după fr. *conscience de soi-meme*;
da iertăciune, cf. fr. *accorder son pardon à qqn.*;
da parola de onoare, după fr. *donner sa parole d'honneur*;
da telefon, cf. fr. *donner un coup de telephone*;
juca cărți, cf. fr. *jouer aux cartes*;
linie de fier, cf. fr. *ligne de chemin de fer*;
până la un punct, după fr. *jusqu 'à un certain point*;
pierde vremea, după fr. *perdre son temps*;
schimba părerea, cf. fr. *changer d'avis*;
schimba vorba, cf. fr. *changer de sujet*;
spirit observator, cf. fr. *esprit d'observation*;
stare sufletească, după fr. *etat d'âme*;
tăcere mortală / mormântală, cf. fr. *silence de mort*.

5. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE PERFECTE

aripa dreaptă, aripa stângă, atrage atențiunea, avea aerul, avea dreptul să, bate în retragere, cale ferată, capul Statului, caz de conștiință, cerc vicios, conștiință încărcată, cu sânge-rece, curtea de apel, da aerul (a-și ~), de prost-gust, despuia un scrutin, egalitate de drepturi, a extrage o rădăcină pătrată, face întipărire, fără precugetare, în contratimp, întreține corespondență, învățământ primar, învățământ secundar, învățământ superior, la un moment dat, lespede mormântală, libertate de conștiință, lovitură de teatru, lua cunoștință, lua măsuri de precauțiune, metru pătrat, mijloace de comunicare publică, mijloace materiale, mijloc de existență, om de afaceri, pat suprapus, pătură socială, plin de învățăminte, trage învățăminte, trup de armie, trup de oaste/ostășesc, trup de legi, vorbi cu subînțeles.

6. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE IMPERFECTE

În expresia *a face curte cuiva*, după fr. *faire la cour à qqn.*, *curte* apare fără articol hotărât, cum ar fi presupus-o un calc perfect. În schimb, avem articulare hotărâtă în expresia *pierde inima*, deși fr. *courage* din expresia fr. *perdre courage* este nearticulat.

Trupul legilor este o copie imperfectă a fr. *corps de lois*, calchiat însă și perfect: *corp de legi*.

7. CALCURI LEXICO-GRAMATICALE PERFECTE

adormind, -ă, arzând, -ă, crescând, -ă, dormind, -ă, fugind, -ă, înamorat, întreținut, -ă, lipsind, -ă, lucind, -ă, murind, -ă, născând, -ă, răsând, -ă, sângerând, -ă, sinucisă, suferind, -ă, tremurând, -ă, ținută, zâmbind, -ă.

8. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE PERFECTE

a-și da aere, a-și lua aere aristocratice, datele problemei, însărcinat cu afaceri, mare ținută, persoane bine, ținută de seară, ținută de voiaj, ținută elegantă, ținută lejeră, ținută sport, ținută militară.

9. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE IMPERFECTE

Redarea fr. *se donner des airs* prin *a-și da aer* reprezintă un calc imperfect, dat fiind faptul că modelul presupunea numărul plural la substantivul *aer*.

IV. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL ETIMOLOGIC

Printre calcurile întâlnite în textele beletristice parcurse, unele justificate prin mai mult de un model, altfel spus sunt calcuri multiple. Lista de jos include și acei termeni susceptibili a fi apărut prin influența mai multor modele, neexistând o certitudine absolută în acest sens:

1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURA MORFEMATICĂ CU ETIMOLOGIE MULTIPLĂ

absorbi, românizare a lat. *absorbere*, fr. *absorber*;
abstrage, cf. fr. *abstraire*, lat. *abstraho, -ere*;
abține (a se ~), după lat. *abstinere*, fr. (s') *abstenir*;
auzibil, după fr. *audible*, lat. *audibilis*;
cap-d-operă, după it. *capo-d'opera*, fr. *chef-d'oeuvre*;
circonscrie, după lat. *circonscribere*, fr. *circonscrire*;
competitor, românizare a fr. *competeur*, lat. *competitor*;
conchide, românizare a lat. *concludere*, it. *concludere*, după *închide*;
concurge, românizare a lat. *concurro, -ere*, după *curge*; cf. fr. *concurrer*, it. *concorrere*;
consânge, consângean, după lat. *consanguineus, -a, -um* sau fr. *consanguin*;
constrânge, fr. *contraindre*; cf. lat. *constringere*;
conține, după fr. *contenir*, lat. *contenire*;
contrazicere, după fr. *contradiction*, lat. *contradictio*, sau derivat întreg din fr. *contradiction*;
decădea, cf. fr. *dechoir*, it. *decädere*;
desemna, românizare a fr. *designer*, lat. *designare*, după *semn*;
despopula, după lat. *depopulare*, cf. fr. *depeupler*, it. *depopolare*;
dezgrada, după fr. *degrader*, lat. *degradare*;
dezordin(e), după fr. *desordre*, it. *disordine*;
dispune, românizare a fr. *disposer*, lat. *disponere*, după *pune*;
dreptunghi, după fr. *rectangle*, lat. *rectangulus*;
faptic, după germ. *tatsächlich*, rus. *qbaKmmecKUu*;
impune, românizare a fr. *imposer*, lat. *imponere*, după *pune*;
înantemergător, după lat. *praecedens*, fr. *precedent*;
încarna, românizare a fr. *incarner*, lat. *incarnare*;
începător, cf. fr. *inițial, -e*, lat. *initialis*;
înnobila, după fr. *anoblir, ennoblir*;

înrauri, cf. fr. *influer, influencer*, germ. *beeinflussen*;
însena, după it. *însenare*, cf. germ. *inscenieren*;
însemn, românizare a fr. *insigne*, lat. *insegna*, după *semn*;
interpune, românizare a lat. *interponere*, fr. *interposer* după verbul a />w«e;
întipărire „impresie”, cf. lat. *impresio, -onis*, fr. *impression*;
limbăgiu, după it. *linguaggio*, fr. *langage*;
locotenent, după it. *luogotenente*, fr. *lieutenant*;
manuscris, românizare a lat. *manuscriptum*; cf. fr. *manuscrit*, după scrâ;

/nsar/aĂ/e;

neaccesibil, după fr. *inaccessible*, lat. *inaccessibilis*;
neajuns adj. „insuficient”, după fr. *insuffisant*, it. *insuficiente*;
neamic, după it. *nemicus* sau/și lat. *inimicus*;
neesplicabilneexplicabil, după fr. *inexplicable*, lat. *inexplicabilis*, it. *inesplicabile*;

nefinire, cf. fr. *infinite*, lat. *infinitas, -atis*;
nemaculat, după fr. *immacule* lat. *immaculatus*;
nemărginit, cf. lat. *infinitus*, fr. *infini*;
nematerial, după fr. *immateriel*, lat. *immaterialis*;
nenumărabil, după it. *innumerabile*, cf. și fr. *inombrable*;
neofensiv, după fr. *inoffensif* it. *inoffensivo*;
neomenos, cf. fr. *inhumain*, lat. *inhumanus*;
neoportun, după fr. *inopportun*, lat. *inopportunus*;
nerereparabil, după fr. *irreparable*, lat. *irreparabilis*;
nererevocabil, după fr. *irrevocable*, lat. *irrevocabilis*;
nererezistibil, fr. *irresistible*, lat. *irresistibilis*;
nesalubru, după lat. *insaluber*, fr. *insalubre*, it. *insalubre*;
nesuficient, după lat. *insufficiens, -tis*, it. *insuficiente*;
neumană, după fr. *inhumain, -e*, lat. *inhumanus, -a*;
noutate „știre”, românizare a lat. *novitas, -atem*, it. *novità*, fr. *nouveaute*;
obține, românizare a fr. *obtenir*, lat. *obtinere*, după rom. //«e;
orășenie, cf. fr. *bourgeoisie*, it. *borghesia*, germ. *Biirgertum*;
pătrat (pătrat), după lat. *quadratus*, it. *quadrato*, germ. *Quadrat*;
patruler, românizare a lat. *quadrilaterus*, fr. *quadrilater*, după *patru*;
preconcepțut, după lat. *praeconceptus*, fr. *preconqu*;
prejudeca, după fr. *prejuger*, lat. *praejudicare*;

prevedea „a deduce evoluția evenimentelor viitoare, a presimți, a întrezări”, datorat sl. npo3ptTH; „a specifica, a prescrie (despre legi, regulamente); a indica, a menționa” după fr. *prevoir*;

propune, după lat. *proponere*, fr. *proposer*;
proscrie, românizare a fr. *proscrire*, lat. *proscribere*, după scr/e;
provorbă „proverb”, după lat. *proverbium*, ir. *proverbe*;
răufăcător, după lat. *maleficus*, fr. *malfaiteur*;
reculege (a se ~), după fr. se *recueillir*, cf. lat. *recolligere*;

T

restabili, după fr. *retablir*, cf. și lat. *restabilire*;
semnal, după fr. *signal*; cf. și it. *segnale*;
semnificație, românizare a fr. *signification*, lat. *significatio, -onis*, după *sew*;
semnificativ, o românizare a fr. *significatif* it. *significativo*, după *sew*;
seninătate, după fr. *serenite*; cf. și lat. *serenitas*;
senfual, după fr. *sensuel*, lat. *sensualis*;
siguritate, cf. fr. *securite*, lat. *securitas, -atis*;
științific, științific, românizare a fr. *scientifique*, lat. *scientificus*, după *sew*;
subscrie, după lat. *subscribere*, fr. *souscrire*;
supranumi, după fr. *surnommer*, it. *soprannominare*;
supraom, după germ. *Übermensch*, fr. *surhomme*, it. *superuomo*;
suprapune, după fr. *superposer*, cf. lat. *superponere*;
transpune, după fr. *transposer*, cf. și și lat. *transponere*;
triunghi, după fr. *triangle*, lat. *triangulus*;
triunghiular, după lat. *triangularis*, fr. *triangulaire*;
unghiular, după lat. *angularis*, fr. *angulaire*;
zgărie-nori, engl. *skyscraper*; cf. germ. *Wolkenkratzer*;
ziar, după it. *diario*; cf. și it. *giornale*, fr. *journal*;
ziarist, după it. *diarista*; cf. ir. *journaliste*.

2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ CU ETIMOLOGIE MULTIPLĂ

aplecare „încleinație, predispoziție”, după fr. *inclination, penchant* germ. *Neigung*;

cădea „a-și pierde puterea, a fi destituit”, după fr. *tomber*, cf. și eng. „to lose power, as a government”;

cerc 1. „grup de oameni legați între ei prin interese comune”: 2. „cuprinș întindere”, după fr. *cercle*, germ. *Zirkel*, rus. *KpyoKon*;

curte „omăgiu respectuos și măg”**TM acordat unei persoane sus-p unei femei spre a-i câștiga bunăvoința sau simpatia”, după fr. cowr, germ. /f

încălca „a nesocoti, a nu respecta”, după fr. *envahir*, lat. *invadere*;

juca 1. „a cânta”, după fr. yowe”; 2. „a interpreta un rol”, după fr. /c **giocare**.

3. CALCURI FRAZEOLOGICE CU ETIMOLOGIE MLLIPI

Și unele **calcuri frazeologice** se explică prin influența mai multor lim pentru care trebuie considerate calcuri cu etimologie multiplă:

a se /7«rta CM **mănuși cu cineva**, după it. *trattare una persona coi gian* fr. *prendre des gants avec qqn*.

artele frumoase, după it. **belle arti**; cf. și fr. **beaux-arts**, la rândul lui un calc după expresia italiană;
avea ochiu asupra ceva „a supraveghea”, cf. it. **avere d'occhio a**, fr. **avoir Vazil (sur qqch.)**;
în curs(ul) (de), după fr. **en cours de** sau fr. **dans le cours de**;
în sfârșit, după fr. **enfin**; cf. lat. **in fine**;
într-un cuvânt, cf. fr. **en un mot**, engl. **in a word**.

4. MODELE CALCHIAȚE ÎN MAI MULTE VARIANTE

Pe lângă situația în care mai multe limbi pot contribui la apariția unui calc frazeologic, o semnalăm și pe aceea în care, de la același model se ajunge la mai multe frazeologisme sinonime. Una dintre expresii poate cuprinde un termen autohton, iar alta un împrumut: **a atrage atențiunea** și **a atrage băgarea de seamă** (cf. fr. **attirer l'attentiori**), **a da prilej-a da ocaziune** (cf. fr. **donner l'occasion**).

Altele cuprind, deopotrivă, cuvinte din fondul vechi al limbii, dar unul dintre ele tinde să se arhaizeze: **a simți trebuința**, **a simți nevoia** (cf. fr. **sentir le besoin**), sau să se diferențieze stilistic: **codru virgin-pădure virgină** (cf. **W. foret vierge**). În ceea ce privește dubletul **a pierde din vedere** și **a scăpa din vedere** (cf. fr. **perdre de vue**), ultima expresie pare să piardă teren în favoarea celeilalte. Dintre replicile pe care expresia fr. **point de vue** le-a avut, în română, respectiv **punct de privire** și **punct de vedere**, cea din urmă se folosește și astăzi.

O concurență a existat și între **a-și recuceri cunoștința** și **a-și recăpăta cunoștința** (fr. **repandre connaissance**), ultima dintre expresii fiind activă și astăzi.

Unele frazeologisme care cuprind un calc semantic au dispărut tocmai pentru că inovația semantică respectivă nu a rezistat. Este cazul frazeologismului **a pierde inima**, în care ultimul termen apare folosit cu sensul de „curaj”; cf. expresia viabilă **a pierde curajul**.

Se poate întâmpla ca niciuna dintre variante să nu mai fie activă în limba română contemporană. Este cazul expresiilor **a cădea în întristare** și **a cădea la tristeță**, modelate, probabil, după fr. **tomber dans le malheur**.

Expresia fr. **donner à entendre** a fost calchiată fidel în forma **a da a înțelege**. Același model a fost tradus și prin **a da de înțeles** - calc imperfect, preferat însă celui alt.

Și pentru fr. **coup d'Etat** am întâlnit două variante: **lovire de stat**, prezentă la Ion Ghica și V. Alecsandri, și **lovitură de stat**, atestată, de asemenea, la Ghica și, în secolul următor, la George Călinescu.

Uneori există chiar trei variante pentru același model străin: **cuvânt de ordin(e)**, **vorbă de ordin** și **parolă d-ordine** au apărut ca urmare a calchierii fr. **mot d'ordre**.

Pentru expresia fr. **garder le silence** am înregistrat, de asemenea, trei frazeologisme românești: **a păstra / a păzi / a conserva tăcerea**, ca și pentru fr. **esprit d'observation: spirit de observație, spirit de observare, spirit observator**. Dintre acestea din urmă, indiscutabil prima a ieșit învingătoare, celelalte nemaifiind folosite.

T

I. CALCUL LINGVISTIC ÎN SCRISUL ROMÂNESC

1 • Epoca veche • 2. Epoca modernă

II. VIABILITATEA CALCURILOR

^ a t T S ^ S S S T v z r * . ' - ° ^ « « -

• 2.3. Calc - calc - împrumut

22 c a . . . ~ 'mpr

I. CALCUL LINGVISTIC ÎN SCRISUL ROMÂNESC

O clasificare a calcului în funcție de modelele care l-au generat este strâns legată de etapele înregistrate în evoluția ei de către limba română literară.

Problema periodizării istoriei românei literare este rezolvată diferit în literatura de specialitate¹. În prezentarea pe care o vom face în continuare, privitoare la modelele urmate în calchiere, am subscris la periodizarea propusă de Ion Gheție, care acceptă existența a două mari epoci în evoluția limbii literare: **epoca veche** (1532-1780) și **epoca modernă** (1780-1960), cu precizarea: „am renunțat să delimităm o perioadă de tranziție între cele două faze ale românei literare, nu pentru că am nega existența unei astfel de perioade, ci pentru că sântem încredințați că locul ei este mai degrabă în interiorul epocii moderne decât în al celei vechi”². În cadrul fiecăreia dintre aceste epoci sunt surprinse mai multe etape.

1. EPOCA VECHĂ

Cu privire la caracteristicile limbii literare din perioada veche, mai precis în epoca aflată în intervalul 1532-1656, Ion Gheție consemnează: „în embrion, deci, dar îmbrăcând unele structuri caracteristice, distingem elementele unui stil căruia putem să-i zicem **oficial**. El se opune, în ansamblu, modului cum este organizat discursul în celelalte sectoare ale literaturii și căruia i s-ar putea spune **neoficial**. Amândouă se încadrează într-un **stil (limbaj) cult** care se opune **stilului (limbajului) popular** printr-o serie de trăsături, mai puțin numeroase decât astăzi, dar suficient de tranșante”³.

Gheorghe Chivu observă că despre o literatură laică se poate vorbi abia la sfârșitul veacului al XVI-lea, de când datează cele mai vechi copii ale traducerilor cărților populare **Floarea darurilor** și **Alexandria**. La acestea se adaugă **Cronograful** tradus de Mihail Moxa în 1620, „care, prin felul de prezentare a evenimentelor, prin absența intenției de a le pune în relație pentru a le explica și prin utilizarea mijloacelor artei literare, se dovedește a nu fi încă un text științific”⁴.

Chiar dacă textele din epoca veche nu aparțin integral stilului beletristic, ci conțin numai unele trăsături specifice discursului literar, cum ar fi descrierea sau portretul, ele nu pot fi ignorate într-o lucrare privitoare la calcul lingvistic, dat fiind faptul că influențele exercitate asupra limbii române în această perioadă sunt altele decât cele care caracterizează epoca modernă.

¹ Vezi, în acest sens, Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL; Munteanu, Târa, ILRL; Gheție, ILRL.

² Gheție, ILRL, p. 31.

³ *Ibidem*, p. 98.

⁴ Gheorghe Chivu, *Stilul textelor beletristice*, în ILRLEV, p. 242-243.

Astfel, primele calcuri românești apar odată cu primele traduceri ale unor originale slavone, care au, majoritatea, un pronunțat caracter religios⁵. Este vorba în primul rând de calcuri lexicale de structură morfematică, în urma cărora apar noi compuse în limba română. Cu privire la acest aspect, Alexandra Roman Moraru consemnează: „Este surprinzător numărul mare de compuse, având în vedere că limba română nu este prea bogată în formații de acest gen. Ele se explică prin calchierea (realizată prin alăturări dintre cele mai surprinzătoare, adesea contravenind spiritului limbii române) unor termeni slavoni, mai rar maghiari sau neogrecești⁶. Acum apar formații de tipul: *argintu-tăietoriu*, după sl. *срѣжъКОБАик*, *bună-mirosenie*, după sl. *ЕААро<МѢХ*⁷. Cât privește noțiunile exprimate, Ion Gheție afirmă că termenii astfel apăruți „servesc adeseori pentru exprimarea unor noțiuni abstracte: *burătate-cinstitoriu* (= pios; *Codicele Voronețean*), *om-iubire* (= umanitate; Coresi), *bună-govire* (= pietate; Coresi), *mare-frumusețe* (= magnificență; *Psaltirea Scheiană*) etc.”⁸

Către jumătatea veacului al XVII-lea, influența slavonă începe să slăbească, dat fiind nivelul cultural scăzut al românilor care, în marea lor majoritate, nu cunoșteau limba. În schimb, începe să se facă simțită influența culturii grecești, care se amplifică în secolul următor⁹. În ceea ce privește literatura artistică, la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, grație lui Dimitrie Cantemir și Dosoftei, apar primele scrieri beletristice notabile, al căror nivel nu va fi, din păcate, menținut pe parcursul veacului al XVIII-lea. Abia către finele acestui secol și la începutul veacului al XIX-lea încep să apară scrieri literare demne de luat în seamă, semnate de Ion Budai-Deleanu sau de poeții Văcărești¹⁰.

Scrierile cu evidente trăsături literar-artistice, specifice epocii vechi, sunt cunoscute îndeosebi sub denumirea de *cărți populare*. Vocabularul acestora nu diferă însă prea mult de acela al cărților religioase, multe dintre ele fiind vieți de sfinți sau legende biblice ori liturgice¹¹. Calcurile înregistrate aici se explică fie prin model slavon, fie prin model grecesc, în funcție de originalul care a generat traducerea. Uneori, modelul îndepărtat este grecesc, iar cel imediat este slavon.

⁵ Pentru calcul lingvistic în limba veche, vezi: Densusianu, HLR, II, p. 364-371; I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, voi. II, 1916, p. 515-546; G. Mihăilă, *Contribuții la studiul calculului lingvistic (pe baza textelor bilingve slavo-române din sec. al XVI-lea)*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 5, p. 529-539; Alexandru Gafton, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iași, 2001, p. 259-295. Vezi, de asemenea, Măria Stanciu-Istrate, *Calcul lingvistic și îmbogățirea limbii române literare*, în „Conferințele Academiei Române”, ciclul Limba Română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor, București, 2006.

⁶ Alexandra Roman Moraru, *Lexicul. Elementul cult*, în ILRLEV, p. 206.

⁷ Gheție, ILRL, p. 89.

⁸ Cu privire la aceste aspecte, vezi N. A. Ursu, Despina Ursu, *op. cit.*, p. 7 ș.u.

⁹ Vezi Ioan Oprea, Rodica Nagy, *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*, Suceava, 2002, p. 327.

¹⁰ Pentru prezentarea tematică și bibliografică a acestora, vezi Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, voi. I, *Epoca influenței sud-slave*, voi. al II-lea, *Epoca influenței grecești*. București, 1929, 1938. Vezi, de asemenea, cele 11 volume publicate de Sectorul de limbă literară și filologie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”, sub coordonarea lui Ion Gheție și Al. Mareș, în colecția *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*. Volumele oferă ediții ale celor mai vechi versiuni ale cărților populare respective, însoțite de ample studii filologice și lingvistice.

Reproducem mai jos câteva calcuri după slavonă, reperate în texte din perioada: *bărbat-ucigătoriu*, după sl. MKweoyBHHiđ; *bună-mirosenie*, BAđroBOHNUK; *bună-vrere*, după sl. BAAroBOAeNHK; *cu-bărbat-zăcătoriu*, AVMfITKeAofKNHki; *de-oameni-iubire*, după sl. HAObtKOAIoGkCTBo; *de-viață*-după sl. >KH3HMnoAdI6Ak; *duhul-sfânt-luptătoriu*, după sl. AX*Gopeu/k; *miroseală*, după sl. GAAro<Mrx¹¹> *dulce-vestire*, după BAđroB-bci-HK; *fărăle* B63KOHHK; *fărălegi*, după B63AKOHOBATH; *înainte-curător*, după np-kAUTEA; *dătător*, după sl. 3AKON0AAB6Uk; *lung-rabda*, după sl. AA'kroTp-vn-kTH; *n* după sl. HEAMUeAvpknMH; *om-iubire*, după 4A0B4KCAK>BHK; *pace-făcătoriu*, AuipoTBopkiik; *puțină-credință*, după sl. MAAđB-kpk; *sânge-mestecătoriu*. *mestecătoare* după sl. Kp-kBOA-fckuk, KpWBOM-kcHivk etc.¹²

Mirela Teodorescu a constatat că, în epoca veche, „cu totul n-compusele formate în limba română fără urmarea unui model străin”¹³, cele mai multe ori, este slavon.

În aceeași epocă se înregistrează și calcuri după greacă sau după limba ebraică, ca și celelalte, au astăzi un pronunțat caracter arhaic. Multe exemple s-întâlnit la Dimitrie Cantemir, unde se explică prin încercarea marelui savant să încetățeni o terminologie științifică. Cu privire la acest aspect, Al. B. Cazacu și Liviu Onu consemnează: „deoarece principalele lucrări ale lui Cantemir în limba română n-au intrat în circulație decât târziu, încercarea lui Cantemir de a stabili o terminologie științifică și o frază savantă - în fond, artificial construită - a rămas aproape fără răsunet”¹⁴. Aceiași autori mai explică apariția și înnoațiile lui Cantemir astfel: „deși profund cunoscător al limbii și culturii populare, dovadă numeroasele cuvinte luate din graiurile populare, precum și pasajele ale scrierilor sale, Cantemir s-a lăsat totuși prea mult influențat de limbajul străine (în special latine și turcești) și și-a făurit o exprimare singulară și artificială”¹⁵. Printre calculele întâlnite la Cantemir, amintim¹⁶:

arățătoriu „demonstrativ”, după lat. *demonstrativus*: „alt siloghizm în care se arată acestuia *arățătoriu* nici a să afla, nici în mintea altuia a să naște ieste cu (Cantemir, I, 47);

câinesc „cinic”, după ngr. *xvvtxog*. „filosofia ce-i dzic câinele” (Cantemir, I, 72);

curățitoriu, după lat. *purgatorium*: „Și mai vârtos într-aceasta a lumii vârtos într-un foc *curățitoriu* (carele papistașii în viața viitoare a fi îl socotesc și cu foc *purgatorium* îl număsc, adecă *curățitoriu*) a fi ne poruncește” (Cantemir, D, 2)

¹¹ Pentru aceste exemple vezi Mirela Teodorescu, *Formarea cuvintelor*, în ILRLEV, voi. I, Măria Stanciu-Istrate, *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văduhului*, p. 83 și *Interferențe româno-slave într-un manuscris românesc din prima jumătate a veacului al XVI-lea*, ILR, LIV, 2005, nr. 1-4, p. 8-17. Pentru alte compuse din epoca veche, vezi, de asemenea, Mirska, *op. cit.*, p. 165-175.

¹² Vezi Mirela Teodorescu, *loc. cit.*

¹³ Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL, p. 392-394.

¹⁴ *Ibidem*, p. 394.

¹⁵ Pentru alte exemple, vezi Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, 1973, p.180 ș.u.

ființă „esență” < *fi* + *-infă*, după lat. *essentia* < *esse* + *-entia*¹⁶: „nu etimologia numelui, ce *ființa* lucrului trebuie tâlcuită” (Cantemir, I, 67);

împregiur stare, format după lat. *circumstantia*, apare uneori alături de împrumutul *încumstanție*: „Așa, dară, toate *încumstanțiile*, adică *împregiur stările* ale lumii sint” (Cantemir, D, 201); „toate mijloacele și *împregiur stările* foarte cu mare osârdie să să păzască” (Cantemir, I, 369); cf. împrumutul *încumstanție*: „Toate *încumstanțiile* lumii păcătoșului pârâș<e> și dovede vor fi” (Cantemir, I, 249);

îndreptătoriu „conducător”, după lat. *rector* < *rectus* „drept”¹⁷: „Pentru aceasta dară, Dumnădzău și *îndreptătoriu* cel prea de sus” (Cantemir, D, 305);

neășezare „dezordine” cf. ngr. *ârașor*. „amestecăturile și *neășezările* vremii aceștia” (Cantemir, D, 295);

neclătitor, *nemutător* „imuabil”, după ngr. *aidvrjToc* „întru toate câte întru a ceriului trup stele să poartă, doă numai *neclătitoare* și *nemutătoare* a fi arată” (Cantemir, D, 7);

necunoștință „ignoranță”, după ngr. *dyvoicr*. „Neștiința și *necunoștința* a lucrurilor carile prelesne sint a să cunoaște” (Cantemir, D, 297);

negândire „nechibzuință” după ngr. *aovAAoyioiă*, lat. *incogitantia*: „nesă-măluirea și oamenilor *negândirea* a multe răutăți pricină iaste” (Cantemir, D, 297);

nemoarte „nemurire”, după ngr. *adavaotcc*. „Deși înaintea oamenilor cazul au pățit, nedejdea lor de *nemoarte* plină iaste” (Cantemir, D, 221);

nemuritoriu, după ngr. *adăvaxoc*: „Iară sufletul - duh dumnădzăiesc, *nemuritoriu* și pururea trăitoriu iaste” (Cantemir, D, 137);

nepărășit „neîncetat”, după sl. *Нep-фcTANHO*: „fără svârșit chinuindu-să să va, *nepărășit*, pedepsi” (Cantemir, D, 133); „nemăsurate vicieșuguri și de cap primejdii, tu și ai tăi asupra-i *nepărășit* aducându-i” (Cantemir, I, 347); cf. împrumutul *neprestano*: „La spița cea mai de sus a bunățății *neprestanno* silește” (Cantemir, D, 369); „Pururea în răcnetile leilor, în mormăiturile urșilor, în șuerețele balaurilor și a șerpilor *neprestanno*, ca să nu dzic *nepărășit*, groaza și frica cumplitelor jiganii [...] purtând” (Cantemir, D, 73);

nesămăluire „prostie, nechibzuință”, după ngr. *avocata*, lat. *inconsiderantia*: „*iesămăluirea* și oamenilor negândirea a multe răutăți pricină iaste” (Cantemir, D, 297);

nestătător „nestatornic”, după ngr. *aovadffc*: „precum trecătoare și *nestătătoare* iaste a pricepe își trebuie” (Cantemir, D, 143);

singuratec „unic”, cf. ngr. *ovcovaroș*, lat. *unicus*: „*Singuratec* numai, atotputernic, atâta cât ori fiecă ari vrea, desăvârșit a face poate” (Cantemir, D, 305);

socotitoriu „rațional” cf. ngr. *AoyiKog* < *ÂoyiKo* „rațiune”: „nu iaste rușine ca tu, om *socotitoriu* fiind, aceasta a pricepe să nu poți” (Cantemir, D, 227);

substare „substanță”, după ngr. *vndotaoui*, lat. *substantia*: „înțelepciunea iaste substanție, adică postanovanie, adică *suptstare* a tot lucrul cu cinste a face” (Cantemir, D, 315);

¹⁶ *Ibidem*, p. 180.

¹⁷ Petru Vaida, *Calcul lingvistic, procedeu de creare a terminologiei filozofice la Dimitrie Cantemir*, în LR, XV, nr. 1, 1966, p. 11.

suptpămănt „subteran” cf. lat. *subterraneus*: „Fericită îi este viața întunericul *suptpămăntului* îmbla” (Cantemir, I, 116);

supt-pămănt-fugire „subterfugiu”, după lat. *subtergufium*; „nici o price le va folosi, nici o șuvăire, nici o aciuare sau *supt pămănt fugire* v” (Cantemir, D, 331).

Calcuri se înregistrează și la Dosoftei, *împreună-știință*, *înainte* întâlnite în scrierile lui, fiind modelate după compuse grecești¹⁹.

Pe lângă calcurile lexicale de structură morfematică, în limba română se produc și calcuri de structură semantică: *chin* „patimă, pornire nestă” după sl. *Чпак* „patimă; chin, suferință fizică”; *întuneric* „zece mii”, după „întuneric; număr infinit, mii, zece mii”; *lume* „mundus”, după sl. *св-кТт* „lume”; *sămânță*, după sl. *КОфcHO* „sămânță; neam”; *viță* „animal”, după sl. „viață; animal” etc.

Alături de influențele slavonă și grecească dominante, pentru perioadă din evoluția limbii noastre literare trebuie menționată și influența maghiară, chiar dacă imitațiile produse după această limbă sunt mult mai numeroase. De pildă, *furtișag*, întâlnit în această perioadă, dar și mai târziu, este format după magh. *tolvajság*. *Unăciune* a apărut după magh. *egyseg*, iar *îndoială*, *dubiu* imită, la rândul lui, magh. *ketseg*²⁰.

În concluzie, calcurile apărute în epoca veche sunt generate mai ales de influențele slavone, grecești sau, mai rar, de modele specifice latinei savante ori maghiare. Ele au avut, în general, un caracter efemer. Rațiunile producerii lor țin, pe de o parte, de o sărăcie a limbii și, pe de altă parte, de respectul manifestat de traducători față de original, pe care-l transpuneau în propria limbă. Acest respect este impus de sârăciile scrierilor care sunt, în marea lor majoritate, religioase. Nu în ultimul rând, calcurile se explică și prin „eforturile întâmpinate de traducători sau copiiști”²¹.

2. EPOCA MODERNA

Indiscutabil însă, cele mai multe calcuri lingvistice cunoscute în limba română se produc în epoca modernă. Începutul acesteia se caracterizează prin nevoie imperioasă de înnoire și modernizare a vocabularului, datorită apariției noțiunilor necunoscute până la acea dată în cadrul vieții materiale și spirituale, sursă la îndemână la care se putea apela în scopul înnoirii lexicului a conștientă neogreacă. După 1800 însă asistăm la o schimbare de orientare, datorită, în parte, ardelenilor. Astfel, Ion Gheție observă: „Limbă romanică, româna trebuie să se îndrepte spre latină și spre celelalte idiomuri romanice moderne. «...» latinei, ca și franceza, spaniola și italiana, ea avea un drept sacru la acele moșteniri latine pe care, în urma vicisitudinilor istorice, o pierduse”²².

¹⁹ Vezi și DLR, s.v. *subpămănt*, unde cea mai veche atestare se înregistrează în *Halima*, text prelucrat stilistic, după o traducere din greacă de la 1783.

²⁰ Gheție, ILRL, p. 113.

²¹ Pentru aceste calcuri, vezi Ion Gheție, *Fragmentul Todorescu*, ediție critică, românești din secolul al XVI-lea, p. 279.

²² Alexandra Roman-Moraru, *loc. cit.*, p. 206.

marchează, în acest sens, începutul unui proces conștient de relatinizare a limbii literare, care se va întinde de-a lungul întregului secol și va da naștere, după 1840, la cunoscutele excese de ordin purist²².

În această epocă, în care se poartă discuții aprinse privitoare la utilitatea neologismelor, respectiv a mijloacelor cu ajutorul cărora limba putea să se diversifice, calcul apare ca o alternativă la împrumut. El răspunde unei necesități interne de îmbogățire a limbii și are meritul, așa cum observa Deroy, de a nu răni sentimentul lingvistic al vorbitorilor²³. Ponderea sa diferă de la o variantă stilistică la alta²⁴ și, în funcție de acest aspect, de la o etapă la alta. Dacă în scrierile cu caracter științific numărul calcurilor, foarte mare la cumpăna veacurilor al XVUI-lea și al XIX-lea, este în regres la jumătatea secolului al XIX-lea, în textele artistice procedeul ajunge la apogeu abia în jurul anului 1850. În acest sens, Ioan Oprea și Rodica Nagy afirmă: „sub aspect tematic și lingvistic, literatura și literații au mers uneori cu circa o jumătate de secol în urma ideilor și limbii științifice²⁵. Situația se poate explica prin aceea că este vorba despre perioada în care începe să se scrie literatură autentică sau se traduc, mai mult decât înainte, texte din această categorie. Aceiași autori observă că „adevărată literatură modernă a fost fundamentată prin activitatea scriitorilor de la jumătatea secolului al XIX-lea, când se produce o accentuată diversificare tematică și lingvistică a operelor literare, precum și o manifestare a creației în diferite genuri și specii literare. După o perioadă de prevalare a traducerilor din literatura europeană (îndeosebi din cea franceză) se trece tot mai intens la creația națională, constatarea potrivit căreia «traducerile nu fac o literatură» fiind acceptată ca valabilă de marea majoritate a învățaților români²⁶.

Așadar, în jurul anului 1830, în Principatele Române începe procesul de relatinizare programatică și intensă a culturii și a limbii române, proces aflat în plină desfășurare în deceniile al patrulea și al cincilea ale secolului al XIX-lea și care va dura până pe la 1870-1880²⁷. În consecință, limbile care oferă modele pentru calcuri sunt altele decât în epoca anterioară. Tiparele provin mai ales din latina savantă, franceză, italiană²⁸, dar și din germană ori rusă, iar mai târziu, în secolul al XX-lea, și din engleză. Însă, chiar dacă limbile se schimbă, aspectul

²² Ghemie, ILRL, p. 145.

²³ Vezi L. Deroy, *L'emprunt linguistique*, p. 216.

²⁴ Dintre studiile consacrate limbii diverselor stiluri funcționale, amintim: Tudor Vianu, *Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în LR III (1954), nr. 4, p. 45-58; CILRL, voi. I-III, București, 1956-1962; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962; Romulus Fodoran, *Contribuții la studiul terminologiei juridico-administrative românești din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în CILR, III, p. 103-136; *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, voi. I-II, București, 1969; Vasile Teodorescu, *Despre construirea terminologiei sportive românești (secolul al XIX-lea)*, în Acte XII, voi. I, p. 1031-1036; Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, 1979.

²⁵ Ioan Oprea, Rodica Nagy, *op. cit.*, p. 328.

²⁶ *Ibidem*, p. 327.

²⁷ Vezi Mihaela Mancaș, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă (Secolul al XIX-lea)*, București, 1974, p. 5.

²⁸ Pentru influența exercitată de limbile latino-romanice în epoca veche, vezi Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, București, 1992.

calculului epocii moderne este, ca și în perioada anterioară artificial, motiv pentru care nici acestea nu rezistă prea mult în limbă. explicabile prin imitație reprezintă un stadiu al prefacerilor prin care limbă trebuia să treacă în drumul ei spre desăvârșire.

Franceza²⁹ a exercitat una dintre cele mai importante influențe asupra lexicului românesc. „Grație ei, în primul rând, - spune Theodor româna s-a îmbogățit cu câteva mii de cuvinte, modernizându-și vocabularul toate domeniile vieții materiale și spirituale³⁰.

Unul dintre primele texte beletristice românești, traduse după franceză, reprezintă ***Cei doi excessuri a ameriP'***. Textul, apărut în cuprinsul unui număr tipărit în grafie chirilică de Paul Iorgovici, la Viena, în 1794³¹, a fost scris curând de Gheorghe Chivu într-o lucrare în care sunt prezentate și o serie de particularități lexicale specifice scrierii³². Cu privire la textul editat, autorul consemnează: „Ne aflăm cu certitudine în fața unei noutăți excepționale în literatura literară românească de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Traducătorul, influențat de lecturile sale occidentale, a făcut astfel un experiment literar românesc în domeniul culturală dominată sever de clasicism. Iar acest experiment a fost destins să fie, probabil, testării reacției cititorilor sau pregătirii gustului acestora, întrucât de fi fost închisă între copertele unui manuscris păstrat într-o bibliotecă particulară. «Istoriola» intitulată ***Cei doi excessuri a amerii*** a fost difuzată prin tipăritura în exemplare numeroase și în medii culturale diferite³³. În privința particularităților lexicale ale scrierii, Gheorghe Chivu constată că „noutatea vocabularului și a frazeologiei în această traducere beletristică și modernitatea lui aproape ostentativă [...] sunt mult decât evidente. Neologisme și calcuri (deopotrivă semantice, de structurale și frazeologice), pe care nu o dată cercetătorii limbii române literare le-au atribuit după mijlocul secolului al XIX-lea, apar frecvent în tipăritura din 1794³⁴.

²⁹ Pentru rolul jucat de limba franceză în îmbogățirea limbii române prin calc, vezi: Pușcariu, *Limba română*, voi. I, p. 378 ș.u.; Ana Goldiș Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973; Ana Goldiș, «Calque linguistique» dans le contact entre deux langues apparentées, le français et le roumain, în „Cahiers de lexicologie”, XXVIII, 1976-1, p. 99-119; Liviu Groza, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, în L. 1982, p. 312-317; Munteanu, Țăra, ILRL, p. 262 ș.u.; Liviu Groza, *Unități frazeologice de origine romanică în limba română literară*, în LL, voi. III, 1986, p. 292-296; Theodor Hristea, *Contribuții la etude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, în AUB, XLIV (1990), p. 103-104.

³⁰ Hristea, *Sinteze*, p. 59.

³¹ În legătură cu acest text, vezi *Istoria literaturii române*, II, București, 1968, p. 103-104. Este vorba despre același text pe care lucrarea *Dicționar cronologic. Literatură română din 1794*, îl înregistrează, din neatenție, la p. 74, sub titlul *Cei doi excessuri ai Americii*.

³² Vezi N. A. Ursu, *Un calendar istorico-popular publicat de Paul Iorgovici*, în LR, nr.3, p. 283-291.

³³ Vezi Gheorghe Chivu, «*Cei doi excessuri a amerii*» - o «istoriola» romantică într-un număr tipărit de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în LL, XLVII, voi. I-II, 2002, p. 84-98, textul ocupând paginile 91-98 ale articolului. În legătură cu același text, vezi idem, *Un experiment lingvistic la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Comunicările «Hyperion». *Filologie*, 11, volumul 1, București, 2002, p. 149-158.

³⁴ Idem, «*Cei doi excessuri a amerii*» - o «istoriola» romantică într-un număr tipărit de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, p. 88.

³⁵ *Ibidem*.

Printre calcurile înregistrate în text și dispărute astăzi din limbă, unele fiind înlocuite de împrumuturi, de alte calcuri sau de alte variante, se numără și următoarele, pentru care indicăm posibilele modele: *bine-amată* „iubită”, după fr. *bien-aimee*; *a cădea în bolnăvire*, după fr. *tomber malade*; *clar-vedeață* „clar-văzătoare”, după fr. *clairvoyante*; *concheia*, după fr. *conclure*; *desnodemânt*, după fr. *denouement*; *încântăreață*, după fr. *enchanteresse*; *judcământ*, după fr. *jugement*; *locul-țineț*, după fr. *lieutenant*; *mijlocritate*, după fr. *mediocrite*; *nainteț*, după fr. *avantage*; *nenocăță*, după fr. *innocente*; *păzi* „păstra”, după fr. *garder*; *suprinde*, după fr. *surprendre*³⁶ etc.

Apar însă în «istoriolă» și calcuri care prezintă aceeași formă ca în limba română contemporană: *combate*, *recunoaște*, *reduce*, *resemnare*, *retrage*.

La acestea s-au adăugat pe întreg parcursul veacului al XIX-lea o serie de alte calcuri care au îmbogățit considerabil lexicul românesc „fără să lase asupra lui amprenta unei fizionomii străine specificului limbii noastre”³⁷. Astfel, datorăm modelelor franțuzești cuvinte cum ar fi: *clarviziune*, după fr. *clairvoyance*, redat și prin *clarvedere*³⁸; *du-te-vino*, după fr. *va-et-vient*; *împăia*, după fr. *empailler*; *a se împăuna*, după fr. *se pavaner*³⁹; *îndurerat*, după fr. *endolori*; *înjosi* (*a se ~*) după fr. *abaisser (s')*; *înlocui*, după fr. *remplacer*; *însorit*, după fr. *ensoleille*; *însuși*, după fr. *approprier*; *întreciocni*, după fr. *entrechoquer*; *întrețese*, după fr. *entretisser*; *scurt-circuit*, după fr. *court-circuit*.

Franceza a exercitat o influență considerabilă și asupra frazeologiei românești. Foarte multe expresii au fost preluate ca atare din această limbă sau au fost calchiate. Și la acest nivel se poate vorbi despre expresii viabile sau despre arhaisme⁴¹. Astfel, nu mai sunt active astăzi expresii ca: *a da nuvele* (< fr. *donner des nouvelles*), *a se confunda în scuze* (< fr. *se confondre en excuses*), *a arunca fundamentele* (< fr. *jeter les fondements*; *a arunca* - a pune”), *a arunca un țipăt* (< fr. *jeter un cri*, cf. it. *gettare grida*; *a arunca* = „a emite”)⁴² etc.

Din categoria, mult mai bogată, a calcurilor viabile fac parte expresii ca: *acadea de acord* (< fr. *tomber d'accord*), *a da viață* (< fr. *donner la vie*), *a da de gândit* (< fr. *donner à penser*), *a se da în spectacol* (< fr. *se donner en spectacle*), *a face să curgă multă cerneală* (< fr. *faire couler beaucoup d'encre*), *a face naveta* (< fr. *faire la navette*), *la nesfârșit* (< fr. *à l'infini*)⁴³, *materie cenușie* (< fr. *matiere*

grise), *a mișca pe cineva până la lacrimi* (< fr. *toucher qqn. jusqu'aux ordinea zilei* (< fr. / *ordre du jour*), *prezență de spirit* (< fr. *presence d'esprit*)

Cât privește repartitia teritorială a influenței franceze, Ion Gheție obse-
fost foarte puternică în Moldova și Muntenia, dar nu a depășit, în general, Car-

Calcurile după **latina savantă**, produse în epoca modernă, aparțin
registru stilistic decât cele apărute anterior, ceea ce explică și numărul mai
exemple viabile față de perioada precedentă. Foarte mulți termeni, explicabil
sau și prin latină, reprezintă, în fapt, *românizări*⁴⁵ ale unor teme, rădăcini s
latinești, cărora li s-au aplicat anumite transformări fonetice, petrecute în
de la latină la română. Succesul pe care termenii astfel obținuți l-au avut se
prin faptul că aceștia intrau în acord cu tendințele interne de dezvoltare a
Așa au apărut: *conștiință*, *constrânge*, *conține*, *contrage*, *conviețui*, *d*
Alteori *românizarea* se aplică unor termeni franțuzești, în a căror rădăcină
recunoscute morfeme latinești. Așadar, în aceste situații este vorba tot c
influență latinească, produsă indirect, prin intermediul francezei. În felul a
explică termeni de tipul: *combate*, *dezbate*; *consimțământ*, *simțământ*;
deține, *menține*, *obține*, *susține*; *curtezană*; *descrie*, *prescrie*; *dispărea*; *d*
surprinde; *președinte*, *ședință*, *reședință*, *vicepreședinte*; *semnal*, *s*
semnalment, *semnaliza*, *semnificativ*; *tresaltă*; *tresări* etc. Este adevărat că
„românizările” au rămas în limbă, uneori în locul lor fiind preferate împrum
Astfel, din perechile de cuvinte care urmează, primul element, apăr
„românizare”, a fost împins la periferia vocabularului de celălalt: *a*
aprecia; *desemn* - *desen*; *fericita* - *felicita*; *simțibil* - *sensibil*; *simțitiv* - *s*
simțământalism - *sentimentalism* etc.⁴⁶

De multe ori, modelul latinesc a fost întărit de unul francez sau/și
absorbi, românizare a lat. *absorbere*, fr. *absorber*, după *sorbi*; *abstrage*
abstraire, lat. *abstraho*, -ere; *circumscrie*, după lat. *circumscribere*, fr. *circo*
conchide, românizare a lat. *concludere*, it. *concludere*, după *închide*; *co*
românizare a lat. *concurro*, -ere, după *curge*; cf. fr. *concourir*, it. *concorrere*

Un rol important în schimbarea aspectului limbii române literare l-a
influența italienească⁴⁷. Epoca primelor contacte cu limba italiană datează
timpuriu, începând cu secolele al XVII-lea - al XVIII-lea, însă de o influență
directă din partea acestei limbi se poate vorbi mai ales în secolul al XIX-lea
scriitori ca Ion Heliade-Rădulescu, Cezar Bolliac, Nicolae Filimon între-

³⁶ Pentru unele citate, ca și pentru alte exemple, vezi și Gheorghe Chivu, «*Cei doi excessuri a amerii*» - o «istoriolă» romantică într-un calendar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, p. 89. Vezi, de asemenea, N. A. Ursu, Despina Ursu, *op. cit.*, p. 35-36.

³⁷ Munteanu, Țara, ILRL, p. 262.

³⁸ Vezi Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 321.

³⁹ Verbul francez este o contaminație între *sepaonner* (< *paori*) și *pavane*. Vezi ROBERT, s.v. *pavaner*.

⁴⁰ Vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 379; Iorgu Iordan, LRC, p. 321; Theodor Hristea, 1984, p. 115. Pentru alte exemple, vezi, în lucrarea de față, *Viabilitatea calcurilor*.

⁴¹ În legătură cu acest aspect, vezi Li viu Groza, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, în LL, voi. III, 1982, p. 312-317. Vezi, de asemenea, idem, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București, 2005.

⁴² Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, vezi Liviu Groza, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, p. 313-317.

⁴³ Hristea, *Sinteze*, p. 116.

⁴⁴ Gheție, ILRL, p. 169.

⁴⁵ Vezi Theodor Hristea, *Probleme de etimologie în „Dicționarul limbii române moderne”*, SCL, XI, 1960, nr. 2, p. 235-237; Hristea, PE, p. 210-211; Măria Stanciu-Istrate, *Ro*
neologismelor și calcul lingvistic, în LR, XLIX, 2000, nr. 3, p. 581-597.

⁴⁶ Pentru mai multe exemple, vezi, mai jos, tabelul de la p. 298-303.

⁴⁷ Despre curentul italianist din secolul al XIX-lea, vezi: Petre Haneș, *Desvoltare*
literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea, București, 1927, p. 112-129;
Mancaș, *op. cit.*, p. 21-27; Marin Z. Mocanu, *Periodizarea împrumuturilor italiene pătrunse*
română, I, SCL, XXIX, 1978, nr. 6, p. 641-651, și II, SCL, XXX, 1979, nr. 1, p. 23-30; M
Țara, ILRL, p. 206-209; Hristea, *Sinteze*, p. 57-58; Mariana Stănculescu Cuza, *Itali*
italienisme în perioada deformare a limbii române literare. București, 1992, Gh. Chivu,
italiană în limba română veche, în SCL, XLV, 1994, nr. 1-2, p. 19-30.

operele lor cuvinte italienești sau forme modelate după acestea. De o prețuire deosebită s-a bucurat această limbă un secol mai târziu, la George Călinescu, în ale cărui scrieri se întâlnesc numeroase exemple de împrumuturi sau calcuri explicabile prin italiană. Unele dintre calcurile pentru care se poate invoca un model italian sunt, de fapt, de origine multiplă. Iată câteva exemple: *consemn*, după fr. *consigne*, it. *consegna*; *consemna*, după fr. *consigner*, it. *consegnare*; *dez măsurat* „nesfârșit, imens”, după it. *smisurato*; *împunna*, după it. *impugnare* „a pune mâna (pe o armă), a apuca”; *noutate* „știre”, românizare a lat. *novitas*, -atem, it. *novità*, fr. *nouveaute*; *semnificativ*, românizare a fr. *significatif*, it. *significativo*, după *semn*; *supraomenesc*, după fr. *surhumain*, it. *soprumano*.

Limba germană a oferit, la rândul ei, unele modele pentru calcuri, produse mai ales la românii culți din Transilvania și Banat. Sextil Pușcariu a observat că „în opoziție cu Țara veche, unde *ceasul* se *întoarce*, în Transilvania el *se trage*, fiindcă în nemțește se zice «die Uhr aufziehen», expresie ușor de înțeles dacă ne gândim la pendulele cu lanțuri, de care atârnav greutățile, și care trebuiau «trase» spre a li se porni mecanismul”⁴⁸. Alte expresii calchiate după germană sunt: *a cerceta școala*, după *die Schule besuchen*; *a fi înțeles cu ceva*, după *mit etwas einverstanden sie*⁴⁹; *a se pune în viață*, după germ. *ins Leben treten*; *a băga în socotință*, după germ. *in Rechnung, in Anschlag bringen*⁵⁰. Despre gazetarii la care apar, mai ales, asemenea expresii, Titu Maiorescu⁵¹ spunea că „fac greșeli neiertate în contra limbei române, introducând construcțiuni false de cuvinte, stil greoi antiroman și mai întâi de toate o monstruoasă germanizare în expresii”⁵².

Caracterul profund artificial al acestor construcții și faptul că puneau în pericol unitatea limbii române literare au condus la eliminarea lor treptată din limbă, produsă în primele decenii ale secolului al XX-lea, adică, după cum precizează Ion Gheție, „aproximativ în aceeași perioadă când în Muntenia și Moldova vor dispărea unele elemente franțuzești care nu s-au încetățenit”⁵³.

În ceea ce privește cuvintele, au fost copiate după germană *abzice*, după *absagen*, *amăsurat* „conform”, după *gemäs*, *anteluptător* „protagonist”, după *Vorkämpfer*, *depica*, după *entfallen*, *desrădica*, după *entheben*, *prourma*, după *fortsetzen*, *prorupe* „izbucni”, după *ausbrechen*, *străpus* „strămutat”, după *verlegt* sau *versetzt* etc.⁵⁴ „Asemenea exemple de germanisme - spunea Titu Maiorescu - credem că sunt de natură a deștepta în toți cetitorii o dreaptă neliniște asupra soartei finale a unei limbi astfel maltratate”⁵⁵.

Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 410.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 410-411.

⁴⁹ Vezi Gheție, ILRL, p. 169.

⁵⁰ Vezi Titu Maiorescu, *Limba românească în jurnalele din Austria. 1868*, în *Critice*, voi. I, București, 1967, p. 83-116.

⁵¹ *Ibidem*, p. 83.

⁵² Gheție, ILRL, p. 169.

⁵³ Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, vezi Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 84 ș.u.; Al. Graur, *Sur quelques types de calques*, în „Bulletin linguistique”, nr. 4, 1936, p. 193-194; Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 411; Doina David, *Limba și cultură. (Româna literară între 1880 și 1920. Cu privire specială la Transilvania și Banat)*, Timișoara, 1980, p. 205 ș.u.

⁵⁴ Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 93.

Lipsa de afinitate dintre română și germană explică și caracterul multor altor termeni, cu aspect ridicol și greoi în același timp, ca: *degătlegău* „după *Halsbinde*, sau *nasștergău* „batistă”.

Chiar dacă nu sunt numeroși, există totuși unii termeni apăruiți prin unele modele germane, care au rezistat în limbă: *anotimp*, după *Jahreszeit*; *convorbire*, după *unterredung*, *întrelăsa*, după *unterlassen*, *reoglin*, după *Widerspiegelung*. În unele situații, la consolidarea poziției unui asemenea termen a contribuit și un model dintr-o altă limbă. În această categorie intră, de exemplu, *contopi*, explicabil atât prin germ. *zusammenschmelzen*, cât și prin fr. *conviețui* a fost calchiat de unii vorbitori după germ. *zusammenleben*, iar *conviețui* după lat. *convivere*. Noțiunea exprimată de *supraom* a apărut, indiscutabil, întâi în germană: *Übermensch*. După această limbă l-au calchiat românii: *surhomme*, italiana: *superuomo*, engleza: *superman*. Româna putea să prindă acest termen prin calc, devenit internațional, de la oricare dintre idiomurile amintite. Pentru românii din Banat și din Transilvania, termenul a devenit mai cunoscut prin *lui pătrat (pătrat)* derivat de la *patru*, trebuie să acceptăm, pe lângă termenii oferite de lat. *quadratus*, it. *quadrato*, și un tipar germ. *Quadrat*.

De o influență a limbii ruse se poate vorbi încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, de când datează o traducere a unei *Istории a Rusiei*. Asemenea traduceri au continuat pe tot parcursul acestui veac și s-au intensificat în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Însă, în ceea ce privește calculul influenței ruse, influența rusă modernă devine însemnată mai ales în secolul al XX-lea, când, după cum crede Theodor Hristea distinge două perioade: prima este cuprinsă între octombrie 1917 și 23 august 1944⁵⁶. Cealaltă începe în 1944 și se termină în decembrie 1945. Calculele produse după rusă aparțin, mai ales, limbajului politic sau tehnic. Astfel, termenul *activ* devine substantiv și capătă sens politic sub influența rus. *axmue* „grup sau colectiv de muncitori [...]”, după rus. *6puzada; colectiv* își găsește categoria lexico-gramaticală, devenind substantiv, cu sensul „totalitatea oștilor uniți în vederea aceluiași scopuri”, după rus. *Koijexmue; colaborator științific*. Modelul rus. *uaywbiu compydnuk*, iar *colțul roșu* traduce fidel rus. *Kpacub* etc. În rândul calcurilor lexicale de structură morfematică se înscriu: *cinc*

⁵⁶ Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, II, București, 1926, p. 143-144; precizează că este vorba despre o traducere conservată în cinci manuscrise, unul dintre acestea menționat anul 1727.

⁵⁷ Vezi, în acest sens, Iorgu Iordan, *Influențe rusești asupra limbii române*, în „Anuarele Academiei Republicii Populare Române”, seria C, tomul I, memoriul 4. Comunicare prezentată la ședința din 29 iunie 1949, p. 55; G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul românesc contemporan*, în LR, I, III, 1954, p. 27-35; Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, București, 1954, p. 31-44; idem, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 106-112; I. Iordan, *Hexomopue HadjimdeHux nad KanbKaMu e pyMHCKOM sauxe c pyccxozo*, în „Culegere de studii”, București, 1958, p. 9-21; S. Vaïmberg, *Calcuri românești după adjectivele compuse din limba rusă*, în „Culegere de studii”, București, 1961, p. 64-72; Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, în „Romanoslavica”, X, 1962, p. 315-326.

Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, p. 315.

nHmucomHUK, sutamiist — cmombtcestHHUK, codism — xeocmucM etc.⁵⁹ Schimbările intervenite în viața politică a României după decembrie 1989 au făcut ca asemenea inovații produse sub influența modelelor rusești să treacă în vocabularul pasiv. Există însă și calcuri care ar putea fi considerate încă viabile, ca: *maestru al artei*, după *Macmep ucKycmea, cultul personalității*, după *Ky.ibm iimnocmu, casă de odihnă*, după *doM ombdixa, satelit artificial*, după *ucKycmeeubiu cnymuuK*⁶⁰.

Mai ales din secolul al XX-lea se poate vorbi și despre unele calcuri produse după engleză. Unele dintre acestea nu s-au impus, mai ales din cauza faptului că au rezultat din greșeli de traducere. Astfel, Cristina Micușan⁶¹ a înregistrat în unele periodice românești editate în S.U.A. calcuri cum ar fi: *a lua loc* „a avea loc” < engl. am. *to take place, a plăti respect* „a-și prezenta omagiile” < engl. am. *to pay respect, a agree la/cu*, „a fi de acord cu” < engl. am. *to agree to/with, a lua curs* „a se derula” < engl. am. *to take course*⁶².

În rândul calcurilor viabile se numără: *autocontrol*, după *self-control*, *autoapreciere*, după engl. *self-esteem*; *automulțumire*, după fr. *autosatisfaction*, engl. *self-satisfaction*; *Capul Bunei Speranțe*, după engl. *Cape of Good Hope*; *clasa inferioară*, după engl. *lower class*; *clasa mijlocie*, după engl. *middle class*; *clasa superioară*, după engl. *upper class*.

Uneori compusele nu au putut fi calchiate, astfel încât au fost redată prin perifraze. Așa s-a întâmplat cu engl. *self-government*, transpus la Ghica prin sintagma *guvernul prin sine însuși* (Ghica, O I, p. 230). Unele modele englezești au pătruns la noi indirect, prin franceză. De pildă *drum-de-fier* se explică prin fr. *chemin de fer*, iar acesta prin engl. *railway*⁶³.

Frazeologismele explicabile prin modele englezești sunt mai puțin numeroase decât cele care imită modele franțuzești și aparțin, îndeosebi, terminologiilor de specialitate⁶⁴. Mai recent, au apărut *carte verde*, după *green card* (1969)⁶⁵, care circulă și ca împrumut; *gaură neagră*, după engl. *black hole* (1968); *cutie neagră*, după engl. *black box* (1945); *creier electronic*, după *electronic brain*; *farfurie zburătoare*, după *flying saucer*; *numărătoare inversă*, după *count down*; *vorbitor nativ*, după *native speaker*⁶⁶. Prin *Beretele verzi*, calchiat după *Green Beret* (1962), sunt denumiți membrii unei trupe speciale a armatei S.U.A. Este posibil ca și *undă verde* să redea engl. *green light* (1937), în ambele limbi expresiile având același sens: „permisiunea de a trece la realizarea unei acțiuni”.

⁵⁹ Vezi L. Farcaș, *op. cit.*, p. 9 ș.u., G. Mihăilă, 1954, p. 27 ș.u.

⁶⁰ Pentru aceste exemple, ca și pentru multe altele, vezi Theodor Hristea, 1965; Hristea, PE, p. 181 ș.u. Vezi, de asemenea, G. Mihăilă, 1954, cu precizarea că acolo calcurile frazeologice sunt interpretate a fi sintactice; vezi și Iorgu Iordan, 1956.

⁶¹ Vezi Cristina Micușan *Types d'interferences lexicales dans un cas de bilinguisme romano-germanique*, în Acte XII, voi. II, p. 1219-1225.

⁶² *Ibidem*, p. 1223-1224.

⁶³ Vezi ROBERT, s.v. *chemin de fer*.

⁶⁴ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 152.

⁶⁵ Aici, ca și mai jos, am reproduș, între paranteze rotunde, atestările oferite de *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*.

⁶⁶ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 152.

Destul de apropiate de zile noastre sunt și *cortină de fier*, după *iron* sau *desene animate*, la a cărui apariție a contribuit, alături de fr. *dessins animés* sau engl. *animated cartoons*, atestat în această limbă în 1915, dar desigur de o vreme recentă în română.

II. VIABILITATEA CALCURILOR

1. CONCURENȚA DINTRE CALC, TRADUCERE ȘI ÎMPRUMUT

Între calc și traducere, pe de o parte, și calc - împrumut, pe de altă parte, a existat o concurență, căreia calcul a reușit, uneori, să-i facă față. Astfel, ieșit fie învingător, fie a rămas în limbă, alături de împrumut, ducând la apariția unor dublete sinonimice, fie a fost împins la periferia vocabularului. La un anumit moment al timpului, armă aspect a contribuit, îndeosebi, caracterul profund artificial al formei și a situație specifică mai ales imitațiilor produse la cuvintele compuse.

Gradul de viabilitate a calcurilor românești diferă de la o etapă la alta. Șansele de supraviețuire în timp a calcurilor din limba veche s-au dovedit să fie mai mici decât ale celor produse cu peste două secole mai târziu. Pentru unele din textele artistice, punctul culminant al producerii calcurilor îl reprezintă jumătatea a secolului al XIX-lea. Este o perioadă caracterizată prin apariția antineologistă a scriitorilor, astfel încât calculul reprezintă mijlocul cel mai îndemână de îmbogățire lingvistică. Nu este de mirare astfel că acum sunt cele mai multe calcuri care au ca punct de plecare mai ales modele latino-romane. Afinitatea dintre limbile înrudite constituie un factor favorizant în ceea ce privește viabilitatea calcurilor. Se poate spune astfel că limba după care se calchiază are un rol foarte important în soarta pe care o va avea calculul.

Nu trebuie neglijat însă rolul pe care tiparul l-a avut în popularizarea calcurilor. Dacă textele vechi circulau mai ales în copii manuscrise, numărul dintre ele ajungând să fie tipărite, astfel încât multe inovații lexicale aveau o singură atestare, în etapa modernă, grație multiplicării prin imprimare a textelor, fie ele traduceri, fie texte originale, cuvintele recent apărute se răspândesc și șansa nu numai să devină cunoscute, ci și să se impună în limbă.

Scrierile de la începutul perioadei moderne a literaturii se caracterizează prin folosirea mai ales, prin *lărgiri sau extensii semantice* ale unor termeni din fondul vechi, care, fără a avea un sens comun cu termenii străini ale căror noțiuni trebuiau să reproducă, prezintă unele apropieri. În acest fel, Dinicu Golescu folosește, în termenii *căruță, săpat, strânsoare* pentru a reda sensul exprimat de *vagon, sursă, colecție*. La Iancu Văcărescu apare *a lua seama* cu sensul „a observa”, pentru „efect, acțiune”, *unirea* „unitatea” sau *stare* „putere”, „posibilitate”.

Frazeologismul francez se explică, la rândul lui, prin engleză, prima sa atestare fiind din 1916.

folosește sintagma *băgare de seamă* pentru „atenție”, ori compusul *luător-aminte* cu sensul „atent”. Multe asemenea traduceri sau echivalări semantice se întâlnesc, mai apoi, la Bălcescu: *ieșit* „rezultat”, *simțire* „sentiment”, *spărtură* „breșă”. Destul de frecvent, *înaintare* apare cu sensul „progres” la scriitorii din secolul al XIX-lea. La Ion Ghica *putințe* redă sensul fr. *possibilités*, iar *creștere* este folosit pentru ceea ce se exprimă în franceză prin *education*⁶⁶.

Continuă să apară, ca și în epoca veche, traduceri prin perifraxe ale unor compuse sau derivate mai greu sau imposibil de calchiat în română. Printre acestea se numără: *afară din fire*, *aprinde la plămâni*, *a chema împreună*, *dinaintea potopului*, *din sineș împărat*, *făcător de bine*, *făcător de viață*, *învățătura credinței*, *a lucra împreună*, *mărime a sufletului*, *mare la suflet*, *sânge pur* etc. Unele dintre acestea sunt dublate de calcuri: *binefăcător*, *conlucra*, *mărinimie*, *mărinimos*, *pur-sânge*. Nu întâmplător modelul care le-a generat este latino-roman. Dacă în cazul ultimului compus citat diferența dintre calc și traducere este dată de topică, adaptarea acesteia la limba română conducând la traducere, iar respectare presupunând calcul, situația celorlalte este diferită.

Mențiuni speciale trebuie făcute în legătură cu perifraxe alcătuite din adjective de origine verbală, urmate de prepoziția *de*, iar apoi de un substantiv, un adjectiv sau un adverb. În această succesiune, ele reprezintă simple traduceri ale compuselor străine, foarte multe dintre ele provenind direct din slavonă și indirect din greacă. Deplasarea prepoziției pe prima poziție (*de binefăcător*, *de răufăcător*, *de viață făcător* etc), cu respectarea topicii modelului, duce la calc. Din punctul de vedere al gradului de fidelitate a copiei față de model, este vorba despre calcuri imperfecte, apariția prepoziției *de* nefiind cerută de model, ci de încercarea de adaptare la specificul sintaxei românești. Aceste forme apar în limba veche în alternanță, în vreme ce, mai aproape de zilele noastre, prezența lui *de* în contextul amintit nu mai este simțită ca necesară. Poziția compuselor de acest tip în limbă a fost întărită și de modelele latino-romanice. Faptul că astăzi continuă să fie active calcuri ca: *binefacere*, *binefăcător*, *răufăcător* se explică prin suportul acordat și de alte modele decât cel slavon. Un argument în favoarea rolului însemnat pe care modelele din limbi afine românei l-au avut în supraviețuirea calcurilor de acest tip îl constituie situația în care se află alte perifraxe modelate după slavonă și indirect după greacă, de tipul: *făcătoare de minuni*, *iubire de argint*, *iubitoare de oameni*, *îndestularea/ogodirea pântecelui*, *luptătorii icoanelor*, *vărsare de sânge* etc. Nefiind întărite de modele latino-romanice, unele dintre aceste traduceri au fost abandonate, în locul lor fiind preferate împrumuturile, care nu întotdeauna se explică prin etimonul care a generat apariția perifraxe. Altele rămân prizonierele textelor de tip religios, în care de altfel au și apărut: *făcătoare de minuni*, *iubire de argint*.

În ceea ce privește forme ca: *binevoitor*, *binefacere*, *binefăcător* considerăm că acestea se explică mai bine prin calc, decât prin derivare internă de la *binevoi*,

⁶⁶ Pentru citate, vezi mai sus, p. 43-44, 51.

*bineface*⁶⁷. Către această concluzie ne trimite, pe de o parte, existența per apărute prin traducere, invocate mai sus, care reprezintă una dintre modalități de reproducere a compuselor străine, și, pe de altă parte, faptul că verbele în sunt mai puțin frecvente decât derivatele.

1.1. CUVÂNT TRADUS - CUVÂNT ÎMPRUMUTAT

Așadar, termenii străini care exprimau o noțiune inexistentă în română fie traduși prin perifraxe, fie calchiați, fie împrumutați. Pentru o mai bună evaluare a raportului dintre traducere și împrumut la acest nivel de analiză, reproducem în jos, în paralel, cele două soluții găsite de traducători în reproducerea cuvintelor străine cu formă internă, adăugând, unde este cazul, și rezultatul obținut prin calchiere. Se va putea astfel mai lesne observa că, pentru transpunerea unor modele în limba română, de cele mai multe ori a fost preferat împrumutul. Formele în limbă prezentate au fost întâlnite în textele beletristice parcurse de noi și sunt discutate în lucrări de specialitate consacrate calculului.

Traducere 1	Calc 2	împrumut 3	Model/Ori 4
<i>afară din fire</i>		<i>extraordinar</i>	lat. <i>extraordinarius</i>
<i>aprinde de plămâni</i>		<i>pneumonia</i> <i>echilateral</i>	germ. <i>Lungenentzündung</i> fr. <i>équilateral</i> lat. <i>aequelateralis</i>
<i>asemenea piciorat</i>		<i>isoscel</i>	fr. <i>isocèle</i> , lat. <i>isoscelus</i>
<i>caldomesor</i>		<i>termometru</i>	fr. <i>thermometre</i>
<i>capete de operă</i>		<i>capodopere</i>	it. <i>capi d'opera</i>
<i>călcător de lege</i>			Sl. <i>ЗАКОНЕНПЪКЪТЪКЪНЪ</i> <i>ЗАКОНЪПЪКЪТЪКЪНЪ</i>
<i>a chema împreună</i>	<i>conchema</i>	<i>convoca</i>	fr. <i>convoyer</i> , lat. <i>convocare</i>
<i>cu știință</i>	<i>conștient</i>		fr. <i>conscient</i>
<i>dinaintea potopului</i>		<i>antediluvian</i>	fr. <i>antediluvien</i>
<i>din sineș împărat</i>		<i>afocrator, autocrator</i>	gr. <i>autokrator</i>
<i>facere de bine</i>	<i>de-bine-facere,</i> <i>binefacere</i>		Sl. <i>БАРАТОВАНИЕ</i> , lat. <i>benefacere</i>
<i>făcător de bine</i>	<i>de-bine-făcător,</i> <i>binefăcător</i>		sl. <i>БЛАГОУМНИКЪ</i> , fr. <i>bienfaiteur</i> , -tr
<i>făcătoare de minuni</i>	<i>de-minuni-făcătoare</i>	<i>ciudovoreță</i>	Sl. <i>МОЩНОСТЪ</i>
<i>făcător (iu) de rele</i>	<i>de-rău-făcător,</i> <i>răufăcător</i>		Sl. <i>ЗАЛОУМНИКЪ</i> , fr. <i>malefactor</i> , fr. m

⁶⁷ În legătură cu acest aspect, Finuța Hasan consemnează: „*Binevoitor*, frecvent la începutul secolului al XIX-lea [...] poate fi derivat de la verbul *binevoi* (cf. DA), dar poate fi creat și prin derivare internă de la *binevoitor*, folosit în limba mai veche (ISBD 288), mai ales că existau și alte paralele: *făcătoriu* (CC, 199, DVS 17716) și *de-viață-făcătoriu* (CC, 115). Pentru compunerea lui *binevoitor* (și împotriva derivării lui) pledează și *bun-voitor*, atestat de LB, paralelismul *bine/bun* fiind în general la compusele mai vechi” (FCLR, I, p. 180).

⁶⁸ Împrumutat din fr. *pneumonie*.

⁶⁹ Pentru atestări, vezi MDA, s.v. *conchema*.

1	2	3	4
facătoriu de viață	de-viață-făcător		Sl. КХВОИВРММ
iubire de sine		amor propriu	T. amour-propre
iubitor de oameni/iubitor de omenire	de-oameni-iubitor/de-oamenire-iubitor	filantrop	Sl. КАОВКАКІНІУ. gr. philanthropos
învățătura credinței		teologie	at. theologia, fr. theologie ;
a lucra împreună	împreună-lucra, conlucra	colabora	,at. collabo-l-'-r.: fi. cpllabu-^
lucrare împreună	împreună-lucrare, conlucrare	colaborare	fr. collaboraiton
lucrător împreună	împreună-lucrător, conlucrător	colaborator	fr. collaboraiew-
lucrarea pământului		agricultură	lat. agricultura
a lupta împreună	combate		fr. combattre
luptătorii icoanelor		iconoclaști	Sl. ИКОНОКЛІУ
mare la suflet	mărinimos, mărinim	magnanim	fr. magnanim
mărime a sufletului, mărime de suflet, mărimea inimii	mărinimie	megalopsihie magnanimitate	gr. megalopsihia, lat. magnanimiias fr. magnanimite
mergător înainte	înainte-alergător, înainte-curător, înainte-mergător i premergător	precursor	Sl. ИРІАИІМІ, gr. Крo6пoу.oc., fr. precuisem
mestecare de sânge		incest	Sl. КрІКОМІКІНІК
a se omorî pe sine /ase omorî singur	a se sinucide		fr. suicider
prisos de valoare	plus-valoare		fr. plus-value
schimbare la față		preobrajenie	Sl. ПРІОБРАЖІНІК
scurt la statură		scund	germ. Kurzstämmig
scurt de vedere		miop	germ. Kurzsichtig
scurtă vedere		miopie	germ. Kurzsichtigkeit
simț bun	bun simț		fr. bon-sens
sânge pur	pursânge		fr. pur-sang
slujirea idolilor		idolatrie	Sl. ИДІОЛІТРІЕ
spirit de partid	partinitate		rus. napmuuHOcmo
stare împrejur	împrejur-stare	circumstanță	lat. circumstantia
școală de învățătura meșteșugurilor / școala a multora meșteșuguri		politehnică	germ. Polytechnikum
tăiere împrejur	împrejur-tăiere	circumcizie	lat. circumcisio
țimpul anului, timp al anului	anulțimp		germ. Jahreszeii
ton bun		bonton	fr. bon ton
a se trage îndărăt	retrage (a se ~)	retira (a se ~)	fr. (se) retirer
ucigaș de sine	sinucigaș		fr. suicide
unul născut			Sl. еМНОКІНІУ
urătorii de oameni		mizantropi ⁷²	Sl. МІОБКІМІЕІІІІІІІІІ

⁷² Foarte probabil, calc după gr. bizanț, *eikonoklastes*, care, în ultimă instanță, stă și la baza împrumutului *iconoclast*, intrat în română prin filieră franceză.

⁷³ Este vorba despre împrumut din fr. *misanthrope*, explicabil, la rândul său, prin gr. *misanthropos*, care a generat și apariția calcului din slavonă.

în funcție de modul în care au fost redați în română unii termeni străini disting mai multe situații:

1. Unele derivate sau compuse străine nu au putut fi calchiate. Mai puțin acestea nu au putut fi transpuse prin unități lexicale similare, alcătuite din morfeme românești, astfel încât au fost traduse prin perifraze al căror loc a fost luat de împrumuturi. În această categorie intră exemple ca: **afară din fire - extraordinar**, **chema împreună - a convoca, urător de oameni - mizantrop**. Există și împrumutul dovedește faptul că era nevoie de un termen pentru exprimarea unei noțiuni. El a fost preferat perifrizei datorită tendinței către brevilocvență, existând în limbă.

2. Alte perifraze, rezultate din traducerea unor compuse imposibil de calchiate au dispărut cu totul din limbă, noțiunea pe care o exprimau fiind desemnată prin împrumuturi diferite de termenii care au condus la apariția perifrazelor respective: **aprinde de plămâni - pneumonie; mestecare de sânge - incest; scurt de vedere - miop; scurtă vedere - miopie; slujirea idolilor - idolatrie**.

3. Există și situația în care unele traduceri au fost concurate și învinse de calcuri: **cu știință - conștient; mare la suflet - mărinimos; mergător înainte - premergător** etc.

4. Destul de rar, se poate întâmpla ca un termen străin să poată fi transpus în română prin toate cele trei procedee: traducere, calc, împrumut: **a lucra împreună - a conlucra** (cu varianta **împreună-lucra**) - **a colabora**; **mare la suflet - mărinimos** (cu varianta **mărinim**) - **magnanim**; **stare împrejur - împrejur-stare - circumstanță**.

În plus, îmbinările lexicale care se mai folosesc și astăzi sunt: **facere de bine, făcătoare de minuni, făcător de bine, făcător de rele, a lucra împreună, schimbare la față, spirit de partid**. Unele dintre acestea sunt puternic concurate de calcuri. Este vorba despre: **facere de bine, făcător de bine, făcător de rele, a lucra împreună și spirit de partid**, pentru penultima dintre ele înregistrându-se, alături de calcul **conlucra**, împrumutul **colabora**, incontestabil mai frecvent în limbajul oficial. Concurența dintre **făcătoare de minuni** și **schimbare la față**, pe de o parte și **ciudotvoretă** și **preobrajenie**, pe de altă parte, s-a sfârșit cu victoria celor dintâi. Este vorba despre calcul **de-minuni-făcătoare**, acesta a avut aceeași soartă cu a compuselor calchiate în a căror structură apare pe primul loc prepoziția **de**. Trebuie precizat că frecvența acestor perifraze este destul de redusă, ele fiind specifice limbajului religios.

În ceea ce privește calcurile consemnate, sunt simțite astăzi ca învechite și care conțin pe prima poziție adverbele **împrejur** și **împreună**, ca și cele în a căror componență intră prepoziția **de**, aflată pe prima poziție.

1.2. CUVÂNT CALCHIAT - CUVÂNT ÎMPRUMUTAT

Există și situația în care lupta se dă între calc și împrumut sau chiar între calcuri ale aceluiași model ori cu modele diferite ca origine, dar identice în punctul de vedere al noțiunii exprimate.

CALC VIABIL	CALC NEVIABIL	ÎMPRUMUT	MODEL / ORIGINE
1	2	3	4
	<i>aburos</i>	<i>vaporos</i>	fr. <i>vaporeux</i>
	<i>alt eu-însuși</i>	<i>alter ego</i>	at. <i>alter ego</i>
	<i>amicabil</i>	<i>amiabil</i>	ir. <i>amiable</i>
	<i>apăsător</i>	<i>opresor</i>	fr. <i>opresseur</i>
	<i>aprețui</i>	<i>aprecia</i>	fr. <i>apprecier</i>
	<i>arzând</i>	<i>ardent</i>	lat. <i>ardens</i> , fr. <i>ardent</i>
<i>atotputernic</i>	<i>atotputinte</i>	<i>omnipotent</i>	Sl. BkCEBAActđk, lat. <i>omnipotens</i> , -tis fr. <i>tout-puissant</i> , germ. <i>allmächtig</i>
<i>atotputernicie</i>		<i>omnipotență</i>	lat. <i>omnipotentia</i>
<i>atoștător</i>		<i>omniscient</i>	lat. <i>omniscient</i>
<i>binecuvânta</i>		<i>blagoslovi</i>	sl. <i>blagosloviți</i> sau gr. E'&OYεiv, lat. <i>benedicere</i>
<i>binecuvântare</i>	<i>bună-cuvântare</i>	<i>blagoslovenie</i>	Sl. BAarCAOBENHK
	<i>bun ton</i>	<i>bonton</i>	fr. <i>bon ton</i>
<i>bunavestire</i>		<i>blagoveștenie</i>	Sl. GAarOB'tujeHHK
<i>bunăvoință</i>	<i>binevoiuță</i>		lat. <i>benevolentia</i> , fr. <i>bon-vouloir</i> sau <i>bienveillance</i> (cf. și fr. <i>bonne volonté</i>), germ. <i>Wohlwollen</i>
	<i>bunom</i>	<i>bonom</i> (livr.)	fr. <i>bonhomme</i>
	<i>bunomie</i>	<i>bonomie</i> (livr.)	fr. <i>bonhomie</i>
	<i>camerad</i>	<i>camarad</i>	fr. <i>camarade</i>
	<i>cap-d-operă</i>	<i>capodoperă</i>	it. <i>capo-d'opera</i> ; fr. <i>chef-d'oeuvre</i>
	<i>călărime</i>	<i>cavalerie</i>	cf. it. <i>cavalleria</i>
	<i>cărturărie</i>	<i>librărie</i>	fr. <i>librairie</i>
<i>ceresc</i>		<i>celest</i>	fr. <i>celeste</i>
<i>circumscrie</i>	<i>circonscrie</i>		lat. <i>circumscribere</i> , fr. <i>circonscrire</i>
	<i>coborător</i>	<i>descendent</i>	cf. fr. <i>descendant</i>
<i>comesean</i>	<i>commesean</i>		fr. <i>commensal</i>
	<i>competitor</i>	<i>competitor</i>	fr. <i>competeur</i> , lat. <i>competitor</i>
<i>compunere</i>		<i>compoziție</i>	fr. <i>composition</i>
<i>conchide</i>		<i>conclude</i> (rar)	lat. <i>concludere</i> , it. <i>concludere</i>
<i>concurge</i>		<i>concura</i>	lat. <i>concurro</i> , -ere; cf. fr. <i>concourir</i> , it. <i>concorrere</i>
<i>conlucra</i>	<i>împreună-lucra</i>	<i>colabora</i>	fr. <i>collaborer</i>
<i>conlucrare</i> ⁴	<i>împreună-lucrare</i>	<i>colaborare</i>	fr. <i>collaboration</i>

1	2	3	4
<i>conlucrător</i> (inv.)	<i>împreună-lucrător</i>	<i>colaborator</i>	fr. <i>collaborateur</i>
	<i>consănge, consăngean</i>	<i>consangvin</i>	lat. <i>consanguineus</i> , -a, -um sau fr. <i>consanguin</i>
<i>consfinți</i>		<i>consacra</i>	fr. <i>consacrer</i>
<i>consimțământ</i>	<i>consimțământ</i>	<i>consentiment</i>	fr. <i>consentement</i>
	<i>conșcolar</i> (rar)	<i>condiscipol</i>	fr. <i>condisciple</i> , germ. <i>Mitschule</i> , lat. <i>condiscipulus</i>
	<i>contimporan, contimpuran</i>	<i>contemporan</i>	fr. <i>contemporain</i> , lat. <i>contemporaneus</i>
<i>contopi</i> (a se ~), <i>confunda</i> (a se ~)			fr. <i>confondre</i> , germ. <i>zusammenschmelzen</i>
<i>contrazicere</i>		<i>contradicție</i>	fr. <i>contradiction</i> , lat. <i>contradictio</i>
<i>convorbire</i>	<i>întrevorbire</i>		germ. <i>unterreden</i>
	<i>contrazicător</i>	<i>contradictoriu</i>	fr. <i>contradictoire</i>
	<i>creșcătoare</i>	<i>educatoare</i>	fr. <i>educateur</i> , -trix
<i>crucișător</i>	<i>încrușișător</i>		fr. <i>croiseur</i>
	<i>curgător</i>	<i>curent</i>	cf. fr. <i>courant</i>
<i>curtezană</i>		<i>curtizană</i>	fr. <i>courtisane</i>
	<i>cuvântologie</i>	<i>lexicologie</i>	fr. <i>lexicologie</i>
	<i>dănuitor</i>	<i>dansant</i>	fr. <i>dansant</i>
	<i>dezbarca</i>	<i>debarca</i>	fr. <i>debarquer</i>
<i>deplânge</i>		<i>deplora</i>	fr. <i>deplorer</i>
	<i>depreția</i>	<i>deprecia</i>	fr. <i>deprecier</i>
<i>derâdere</i>		<i>deriziune</i>	fr. <i>derision</i>
	<i>desconcerta</i>	<i>deconcerta</i>	fr. <i>deconcerter</i>
	<i>desemn</i>	<i>desen</i>	fr. <i>dessin</i>
<i>desemna</i>		<i>designa</i>	fr. <i>designer</i>
	<i>desemna</i>	<i>desena</i>	fr. <i>dessiner</i>
	<i>desemnator</i>	<i>desenator</i>	fr. <i>dessinateur</i>
	<i>despărțământ</i>	<i>departament</i>	fr. <i>département</i>
<i>depopula</i> ^{4*}	<i>despopula</i>		lat. <i>depopulare</i> , depeupler, it. <i>depopolare</i>
	<i>desputernici</i>	<i>destitui</i>	cf. fr. <i>destituer</i> , lat. <i>destituere</i>
	<i>dezgrada</i>	<i>degrada</i>	fr. <i>degrader</i> , lat. <i>degradare</i>
<i>dispune</i>	<i>despune</i>		fr. <i>disposer</i> , lat.
	<i>domniat</i>	<i>domeniu</i>	it. <i>dominato</i>
	<i>domnire</i>	<i>dominație</i>	fr. <i>domination</i>
<i>dreptunghiular</i>		<i>rectangular</i>	fr. <i>rectangulaire</i>
	<i>fierozitate</i>	<i>ferocitate</i>	cf. fr. <i>ferocité</i>
<i>fărădelege</i>		<i>bazonie</i>	Sl. BC3AKHHK
	<i>fruntarie</i>	<i>frontieră</i>	fr. <i>frontière</i>
	<i>greomesor</i>	<i>barometru</i>	fr. <i>baromètre</i> ⁶

⁴ Inserarea acestui termen și a celui imediat următor în tabel ia în considerație posibilitatea ca aceste derivate să fi apărut prin calc, nu prin etimologie internă. De altfel, faptul că astăzi *conlucrare* și *conlucrător* sunt simțite ca învechite, în locul lor fiind folosite *colaborare*, *colaborator*, este un argument în favoarea interpretării apariției lor prin calc.

Depopula este calc, dacă se admite influența fr. *depeupler*, it. *depopolare*, și împotriva ceea ce privește influența lat. *depopulare*.

Vezi ROBERT, s.v. *barometre*, unde se precizează că este vorba despre un cuvânt francez engleză din elemente grecești.

1	2	3	4
<i>împune</i>	" <i>mpune</i>		fr. <i>imposer</i> , lat. <i>imponere</i>
<i>introduce</i>	<i>introduce</i>		T. <i>introduire</i> ; cf. lat. <i>introducere</i>
<i>inconștient</i>	<i>inconștient</i> , <i>neconștiut</i>		fr. <i>inconscient</i>
<i>încăpățâna (a se ~)</i>	<i>înțesta (a se ~)</i>		ir. 5 'enteter
	<i>începător</i>	<i>inițial</i>	cf. fr. <i>inițial</i> , lat. <i>initialis</i>
	<i>înfrunt</i>	<i>afront</i>	fr. <i>affront</i>
<i>înlănțui</i>	<i>lănțui</i>		fr. <i>enchaîner</i>
<i>înrâuri</i>		<i>influența</i> "	cf. fr. <i>influer</i> , <i>influencer</i> , germ. <i>beeinflussen</i>
<i>înrâurire</i>	<i>înrâurintă</i>	<i>influență</i> , cu var. <i>influință</i>	fr. <i>influence</i>
	<i>însănuși (a se ~)</i>	<i>insinua (a se ~)</i>	fr. s 'insinuer
	<i>însănușitor</i>	<i>insinuant</i>	fr. <i>insinuant</i>
<i>însemn</i>		<i>insignă</i>	fr. <i>insigne</i> , lat. <i>insegna</i>
	<i>insufla</i>	<i>insufla</i>	fr. <i>insufler</i>
<i>întâietate</i>	<i>întâime</i>		fr. <i>primaute</i>
	<i>întări</i>	<i>afirma</i>	lat. <i>affirmare</i>
	<i>întipărire</i>	<i>impresie</i>	cf. lat. <i>impressio</i> , -onis, fr. <i>impression</i>
<i>întreprinzător</i>		<i>antreprenor</i>	fr. <i>entrepreneur</i>
<i>limbaj</i>	<i>limbagiu</i>		it. <i>linguaggio</i> , fr. <i>langage</i>
	<i>limbistic</i>	<i>lingvistic</i>	fr. <i>linguistique</i>
<i>mărinimie</i>	<i>mărinimă</i>	<i>magnanimitate</i> , <i>megalopsihie</i>	gr. <i>megalopsihia</i> , lat. <i>magnanimitas</i> , fr. <i>magnanimitate</i>
<i>mărinimos</i>	<i>mărinim</i>	<i>magnanim</i>	lat. <i>magnanimus</i> , fr. <i>magnanime</i>
<i>menține</i>	<i>manține</i>		fr. <i>maintenir</i>
	<i>mijlocitor</i>	<i>mediator</i>	lat. <i>mediator</i>
	<i>nesăturabil</i> , <i>năsăturabil</i>	<i>insașiabil</i>	lat. <i>insatiabilis</i> , fr. <i>insatiable</i>
	<i>neaccesibil</i>	<i>inaccesibil</i>	fr. <i>inaccessible</i> , lat. <i>inaccessibilis</i>
<i>neadmisibil</i>		<i>inadmisibil</i>	fr. <i>inadmissible</i>
	<i>neajuns</i>	<i>insuficient</i>	fr. <i>insufflsant</i> , it. <i>insuficiente</i>
	<i>neamic</i>	<i>enemic</i> , <i>inimic</i>	it. <i>nemicus</i> , lat. <i>inimicus</i>
	<i>neatârnaire</i>	<i>independență</i>	fr. <i>independance</i>
	<i>neatârnat</i>	<i>independent</i>	fr. <i>independant</i>
	<i>necapabil</i>	<i>incapabil</i>	fr. <i>incapable</i>
	<i>necapacitate</i>	<i>incapacitate</i>	fr. <i>incapacite</i>
	<i>necertitudine</i>	<i>incertitudine</i>	fr. <i>incertitude</i>
<i>necompatibil (rar)</i>		<i>incompatibil</i>	fr. <i>incompatible</i>
<i>necomplet</i>		<i>incomplet</i>	fr. <i>incomplet</i>

T

1	2	3	4
<i>neconfortabil</i>		<i>inconfortabil</i>	fr. <i>inconfortabil</i>
	<i>neconștiință</i>	<i>inconștiință</i>	fr. <i>inconscient</i>
	<i>necultură</i>	<i>incultură</i>	fr. <i>inculturer</i>
<i>nedelicatețe</i>		<i>indelicatețe</i>	fr. <i>indelicat</i>
<i>nedescifrabil</i>		<i>indescifrabil</i>	fr. <i>indechiff</i>
	<i>nedescriptibil</i>	<i>indescriptibil</i>	fr. <i>indescriptible</i>
	<i>nedispensabil</i>	<i>indispensabil</i>	fr. <i>indispensable</i>
	<i>neesplicabil</i> , <i>neexplicabil</i>	<i>inexplicabil</i>	fr. <i>inexplicable</i> , lat. <i>inexplicabilis</i> , it. <i>inesplicabile</i>
	<i>neexperiență</i>	<i>inexperiență</i>	fr. <i>inexperient</i>
	<i>neexpresiv</i>	<i>inexpresiv</i>	fr. <i>inexpressif</i>
	<i>nefinire</i>	<i>infinitate</i>	cf. fr. <i>infinite</i> , lat. <i>infinitas</i>
	<i>negreală</i>	<i>cerneală</i>	V.sl. <i>Maq</i>
	<i>neiertabil</i>	<i>impardonabil</i>	fr. <i>impardonn</i>
<i>neinteligibil</i>		<i>ininteligibil</i>	fr. <i>inintelligible</i>
	<i>neînsemnător</i>	<i>insignifiant</i>	fr. <i>insignifiant</i>
	<i>nemaculat</i>	<i>imaculat</i>	fr. <i>immacule</i> , lat. <i>immaculatus</i>
	<i>nematerial</i>	<i>imaterial</i>	fr. <i>immateriel</i>
<i>nemărginit</i> , <i>nesfârșit</i> , <i>nețarmurit</i>		<i>infinite</i>	cf. lat. <i>infinite</i> , fr. <i>infini</i>
	<i>nemișcător</i>	<i>imobiliar</i>	fr. <i>immobilier</i>
	<i>nemoralitate</i>	<i>imoralitate</i>	fr. <i>immoralité</i>
	<i>nenumărabil</i>	<i>inombabil</i>	it. <i>innumerabile</i> , cf. fr. <i>inombre</i>
	<i>neofensiv</i>	<i>inofensiv</i>	fr. <i>inoffensif</i> , it. <i>inoffensivo</i>
<i>neomenos</i>	<i>neuman</i> , -ă	<i>inuman</i> -ă	cf. fr. <i>inhuman</i> , lat. <i>inhumanus</i>
<i>neoportun</i>		<i>inoportun</i>	fr. <i>inoportun</i> , lat. <i>inoportunus</i>
	<i>neprescriptibil</i>	<i>imprescriptibil</i>	fr. <i>imprescritible</i>
	<i>nerealizabil</i>	<i>irealizabil</i>	fr. <i>irrealisable</i>
<i>neregularitate</i>		<i>iregularitate</i>	fr. <i>irregularité</i>
<i>nereparabil</i>		<i>ireparabil</i>	fr. <i>irreparable</i> , lat. <i>irreparabile</i>
	<i>neresponsabil</i>	<i>iresponsabil</i>	fr. <i>irresponsable</i>
	<i>nerrevocabil</i>	<i>irevocabil</i>	fr. <i>irrevocable</i> , lat. <i>irrevocabile</i>
	<i>nerезistibil</i>	<i>irezistibil</i>	fr. <i>irresistible</i> , lat. <i>irresistibile</i>
	<i>nesens</i>	<i>nonsens</i>	cf. fr. <i>nonsens</i>
<i>nesomn</i>		<i>insomnie</i>	cf. fr. <i>insomnie</i>
<i>nestabilitate</i>		<i>instabilitate</i>	fr. <i>instabilité</i>
<i>nestingibil (rar)</i>		<i>inextingibil</i>	fr. <i>inestinguible</i>
	<i>nesuficient</i>	<i>insuficient</i>	lat. <i>insufficiens</i> , it. <i>insufficiente</i>
	<i>netimporal</i>	<i>atemporal</i>	fr. <i>atemporel</i>

⁷⁷ Explicabil prin împrumut din fr. *influencer*, pe când *înrâuri* este copiat după fr. *influer*.

⁷⁸ Nu este exclusă și o etimologie internă de la *înrâuri*.

1	2	3	4
	<i>reviolabil</i>	<i>inviolabil</i>	fr. <i>inviolable</i> , lat. <i>inviolabilis</i>
	<i>reviolabilitate</i>	<i>inviolabilitate</i>	fr. <i>inviolabilite</i>
<i>noutate</i>		<i>novitate</i>	lat. <i>novitas</i> , -atem, it. <i>novità</i> , fr. <i>nouveaute</i>
<i>omucidere</i>		<i>homicid</i>	lat. <i>homicidium</i> , fr. <i>homicide</i>
	<i>iraşenie</i>	<i>burghezie</i>	fr. <i>bourgeoisie</i> , it. <i>borghesia</i> , germ. <i>Burgertum</i>
<i>patrilater</i>		<i>zadrilater</i>	at. <i>quadrilaterus</i> , fr. <i>quadrilatere</i>
	<i>predomni</i>	<i>predomina</i>	T. <i>predominer</i>
	<i>predomnitor</i>	<i>predominant</i>	T. <i>predominant</i> , -e
	<i>prejudet</i>	<i>prejudiciu</i>	at. <i>praejudicium</i>
<i>premergător</i>	<i>înainte-alerător</i> , <i>înainte-curător</i> , <i>înainte-mergător</i>	<i>precursor</i>	sl. <i>npkAHTeMA</i> , IT. <i>TipoSpOUOC</i> , fr. <i>precurseur</i>
<i>presimțământ</i> (rar)	<i>presentiment</i> , <i>presimțământ</i> , <i>presimțământ</i> , <i>presimțiment</i>	<i>pressentiment</i>	fr. <i>pressentiment</i>
<i>președinte</i>		<i>prezident</i>	lat. <i>praesidens</i> , -tis, germ. <i>Präsident</i> , fr. <i>president</i>
<i>președinție</i>	<i>președință</i>		fr. <i>presidence</i>
	<i>propăși</i>	<i>progresă</i>	lat. <i>progredior</i> , fr. <i>progresser</i>
	<i>provorbă</i>	<i>proverb</i>	lat. <i>proverbium</i> , fr. <i>proverbe</i>
<i>pruncucidere</i>	<i>fiucidere</i>	<i>infanticid</i>	lat. <i>infanticidium</i>
<i>rechema</i>	<i>refugi</i>	<i>reclama</i>	cf. fr. <i>reclamer</i>
	<i>refugiu</i>	<i>refugia</i>	fr. <i>refugier</i>
	<i>reieșit</i>	<i>refugiat</i>	cf. fr. <i>refugii</i>
		<i>reuși</i>	it. <i>riuscire</i>
<i>resemna (a se ~)</i>		<i>resigna (a se ~)</i>	fr. <i>resigner</i>
<i>reședință</i>		<i>rezidență</i>	fr. <i>residence</i>
<i>retrage (a se ~)</i>		<i>retira (a se ~)</i>	fr. (ie) <i>retirer</i>
<i>semnal</i>		<i>signal</i>	fr. <i>signal</i> ; cf. it. <i>segnale</i>
<i>semnala</i>		<i>signala</i>	fr. <i>signaler</i>
<i>semnalment</i>		<i>signalment</i>	fr. <i>signalement</i>
<i>semnatar</i>		<i>signatar</i>	fr. <i>signataire</i>
<i>semnătură</i>		<i>signatură</i>	fr. <i>signature</i>
<i>semnificativ</i>		<i>significativ</i>	fr. <i>significatif</i> it. <i>significativo</i>
<i>semnificație</i>		<i>significație</i>	fr. <i>signification</i> , lat. <i>significatio</i> , -onis
	<i>senșual</i>	<i>senzual</i>	fr. <i>sensuel</i> , lat. <i>sensualis</i>
	<i>siguritate</i>	<i>securitate</i>	cf. fr. <i>securile</i> , lat. <i>securitas</i> , -atis
<i>simțământ</i>	<i>simțământ</i> , <i>simțiment</i> , <i>simțământ</i> , <i>simțământ</i>	<i>sentiment</i>	fr. <i>sentiment</i>
	<i>simțământal</i>	<i>sentimental</i>	fr. <i>sentimental</i>
	<i>simțibil</i>	<i>sensibil</i>	fr. <i>sensible</i>

1	2	3	1
	<i>simțitor</i>	<i>senzorial</i>	fr. <i>sensoriel</i>
	<i>simțualism</i>	<i>senzualism</i>	fr. <i>sensualisme</i>
	<i>simțualist</i>	<i>senzualist</i>	fr. <i>sensualiste</i>
	<i>simțualitate</i>	<i>senzualitate</i>	fr. <i>sensualité</i>
<i>subscrie</i>	<i>sinucid</i>	<i>suicid</i>	tr. <i>suicide</i> lat. <i>subscribere</i>
<i>subsemna</i>	<i>susemna</i>		fr. <i>souscrire</i>
<i>subsemnat</i>	<i>jos-insemnat</i>		fr. <i>soussigné</i>
<i>subîmpărți</i>	<i>subîmpărți (a se ~)</i>	<i>subdiviza</i>	fr. <i>diviser</i>
<i>sublinia</i>	<i>sublinia</i>		ct. fr. fte; su
<i>suprapune</i>	<i>superpune</i>		tr. <i>souligner</i> fr. <i>superposer</i>
<i>sus-arătat</i> , <i>sus-menționat</i> , <i>sus-pomenit</i>			cf. lat. <i>super</i> fr. <i>sousmen</i>
<i>suprafață</i>	<i>suprafață</i>		fr. <i>surface</i>
<i>supranume</i>	<i>surnume</i>		fr. <i>surnome</i>
<i>surprinde</i>	<i>surprinde</i>		fr. <i>surprendre</i>
<i>supraveghea</i>	<i>surveghea</i>		fr. <i>surveiller</i>
<i>supraviețui</i>	<i>surviețui</i>		fr. <i>survivre</i>
<i>științific</i>	<i>științific</i>		fr. <i>scientifique</i>
<i>ședință</i>		<i>ședință</i>	fr. <i>seance</i>
<i>unghiular</i>		<i>angular (livr.)</i>	fr. <i>angulaire</i>
<i>vagon-pat</i>		<i>wagon-/r</i>	fr. <i>wagon-pat</i>
	<i>visane</i>	<i>rever/e</i>	fr. <i>reverie</i>
<i>ziar</i>		<i>turnai</i>	it. <i>diario</i> ; cf. fr. <i>journal</i>
<i>ziarist</i>		<i>urnalist</i>	t. <i>diarista</i> ; cf. fr. <i>journaliste</i>

Se poate constata că și în privința raportului dintre calc și împrumut mai multe situații în care termenii astfel apăruți se pot afla:

A. Același cuvânt străin a fost atât calchiat, cât și împrumutat, dintre ele ieșind învingător împrumutul: **aburos - vaporos, consăngean - consangvin, însănu - insinua** etc.

B. Alteori s-a impus calcul, în defavoarea împrumutului: **binecunoscut - blagoslovenie, deplânge - deplora, desemna - designa, ședință - seance** etc.

C. Ambele au rămas în limbă, alcătuiind dublete sinonimice: **atotpăcat - omnipotent, bună-vestire - blagoveștenie, concurge - concura, dreptunghiular - ziarist - jurnalist** etc.⁷⁹

D. Aceeași noțiune a fost redată uneori prin calcuri concretizate în variante. Deosebirea dintre variante reflectă mai multe aspecte:

a) calcurile au la bază modele ce aparțin unor limbi diferite; de obicei una dintre variante este literară: **limbaj - limbagiu, bunăvoință - b**

⁷⁹ În legătură cu acest aspect, vezi Theodor Hristea, *Dublete sinonimice realizate, împrumut, în Hristea, Sinteze*, p. 116-118. Vezi, de asemenea, lucrarea recent apărută la Editura Universității din București, elaborată de Cristian Moroianu, *Dublete și triplete etimologice în limba română*, București, 2005, p. 241-243.

- b) calcurile provin din același model, redat mai mult sau mai puțin fidel: **mărinimă — mărinimie;**
- c) calcurile provin din același model, sunt cuvinte compuse, iar unul dintre elementele compusului este tradus prin sinonime: **așa-numit, așa-zis; sus-arătat, sus-menționat, sus-pomenit;**
- d) calcurile provin din același model, sunt parțiale, iar partea împrumutată se explică prin imitarea cât mai fidelă a pronunției din limba de origine: **manține — menține;**
- e) traducerea totală sau parțială a modelului: **subscrie - suscrie, subsemna, susemna, suprapune - superpune, suprafață - surfață, supraviețui - surviețui.**
- f) ambele variante reprezintă calcuri totale, dar numai una dintre ele este acceptată de limba literară: **sublinia - subtilinia.**

E. In unele situații, același cuvânt poate constitui calc sau împrumut, în funcție de etimonul care se consideră că stă la baza lui. De pildă **introduce** este calc, dacă se ia în considerare etimonul francez, și împrumut, în ceea ce privește originea latinească. Nu se poate nega influența niciuneia dintre aceste limbi, ambele contribuind la apariția și impunerea termenului respectiv în limbă.

În privința calcurilor lexicale de structură morfemetică, acelea care au rezistat reprezintă, în mare măsură, românizări ale unor modele latino-romanice⁸⁰: **conchide, consimțământ, desemna, inconștient, însemn, președinte, resemna, reședință, semnal, semnalment, semnatar, semnătură, semnificativ, semnificație, simțământ, știință, științific** etc.

Unele calcuri învechite apar în scrisul actual din rațiuni stilistice: **fruntarii** în loc de **frontiere**.

2. DUBLETE ȘI TRIPLETE SINONIMICE ALCĂTUIITE DIN CALCURI ȘI ÎMPRUMUTURI

Dubletele privitoare la calc cunosc două aspecte. Pe de o parte este vorba despre dublete în care ambele cuvinte au apărut prin calc. Și aici este vorba despre mai multe situații:

- cele două cuvinte imită modele din limbi diferite: **mărinimos — mărinim** etc;
- cele două cuvinte imită modele din limbi diferite și sunt sinonime: **contopi - confunda;**
- cele două cuvinte imită același model, **total** într-un caz și **parțial** în celălalt caz: **suprafață - surfață, supraveghea - surveghea;**
- cele două cuvinte imită același model, traducând diferit unele morfeme sau cuvinte din structura compusului: **conlucra - împreună-lucra, pruncucidere - fiucidere, încăpățâna - înșesta, întâietate - întâime;**

Pe baza acestor caracteristici, au fost identificate următoarele serii:

**atotputernic - atotputinte
binecuvântare — bunăcuvântare
bunăvoioasă — binevoioasă
conlucra — împreună-lucra
conlucrare - împreună-lucrare
conlucrător - împreună-lucrător
contopi - confunda
convorbire - întrevorbire
crucișător - încrucișător
depopula - despopula
inconștient — neconștiut
interpune — întrepune
încăpățâna — înșesta
înlănțui - lântui**

**întâietate - întâime
mărinimie - mărinimă
neconștință — inconștiență
pruncucidere - fiucidere
subsemnat - jos-însemnat
suprafață - surfață
supranume - sirnume
supraomenesc - suprauman
suprapune - superpune
supraveghea — surveghea
supraviețui - surviețui
surprinde - surprinde**

De cele mai multe ori, unul dintre membrii perechilor de mai sus este neliterar. Uneori s-a impus calcul total (**suprapune, supraveghea, surprinde**). Există și alteori calcul parțial (**conlucra, convorbire, interpune, surprinde**). Există și situația în care ambii termeni au rămas în limbă, datorită specializării în diferite domenii. Este cazul dubletelor: **contopi - confunda, locotenent - locțiitor**.

2.2. CALC - ÎMPRUMUT

A doua categorie de dublete o constituie cele alcătuite dintr-un cuvânt împrumutat și altul împrumutat⁸¹, mult mai numeroase decât cele din prima categorie.

**aburos - vaporos
alt eu-însumi — alter ego
amicabil - amiabil
apăsător — opresor
aprețui - aprecia
arzând — ardent
atotputernicie — omnipotență
atotștiință - omnisciență
atotștiitor — omniscient
binecuvânta — blagoslovi
bun ton - bonton
bunavestire - blagoveștenie
bunom - bonom
bunomie - bonomie
călărime — cavalerie
cărturărie — librărie
ceresc — ce/est
coborător ~ descendent
competitor - competitor**

**conchide — concluda
concurge - concursa
consângean — consangvin
consemna - consigna
consfinți - consacra
consimțământ - consentiment
conșcolar - condiscipol
contrazicător — contradictoriu
contrazicere — contradicție
crescător - educator
curgător - curent
cuvântologie — lexicologie
dănțuitor - dansant
depreția — deprecia
derâdere - deriziune
desemn — desen
desemna - desena
desemnator — desenator
despărțământ - departament**

⁸⁰ în legătură cu acest aspect, vezi și Măria Stanciu-Istrate, *Românizarea neologismelor și calcul lingvistic*, în LR, XLIX, 2000, nr. 3, p. 581-598.

⁸¹ Vezi, supra, nota 79.

desputernici - destitui
domnibil - dominabil
domnire — dominație
dreptunghiular — rectangular
fărădelege — bazaconie
fierozitate - ferocitate
fruntarie — frontieră
greomesor — barometru
împrejur-stare - circumstanță
înainta - avansa
înainte-cuvânt(are) - predoslovie
înainte-mergător - precursor
începător - inițial
înfrunt - afront
în râuri - influența
însânui - însinua
însânuiitor - insinuant
însemn - insignă
întări - afirma
întipărire - impresie
întreprinzător - antreprenor
limbistic - lingvistic
mijlocitor - mediator
neaccesibil — inaccesibil
neadmisibil - inadmisibil
neajuns — insuficient
neamic - inamic
neatârmare — independență
neatârnat - independent
necapabil — incapabil
necapacitate - incapacitate
necertitudine — incertitudine
necompatibil — incompatibil
necomplet — incomplet
neconfortabil - inconfortabil
necultură — incultură
nedescifrabil - indescifrabil
nedescriptibil — indescriptibil
nedispensabil - indispensabil
neexperiență - inexperiență
neexplicabil - inexplicabil
neexpresiv — inexpressiv
nefinire — înfinitate
negreală - cerneală
neiertabil - impardonabil
neinteligibil — ininteligibil
neînsemnător — insignifiant
nemaculat — imaculat
nematerial - imaterial
nemijlocit - imediat
nemișcare — imobilitate
nemișcător — imobiliar
nemoralitate — imoralitate
nenumărabil — innumărabil

neofensiv — inofensiv
neomenos — inuman
neoportun - inoportun
neprescriptibil — imprescriptibil
neputincios — imposibil
nerealizabil — irealizabil
neregularitate - iregularitate
nereparabil - ireparabil
neresponsabil - iresponsabil
nerevocabil - irevocabil
nerezistibil - irezistibil
nesalubru — insalubru
nesăturabil - insațiabil
nesens - nonsens
nesimțitor — insensibil
nesomn — insomnie
nestabilitate — instabilitate
nestingibil - inestingibil
nesuficient - insuficient
netimporal - atemporal
neumană — inumană
neviolabil - inviolabil
neviolabilitate - inviolabilitate
noutate - novitate
omucidere - omucidere
orășenie — burghezie
precuvântare - predoslovie
predomni - predomina
predomnitor - predominant
prejudeț - prejudiciu
presimțământ - presentiment
președinte - prezident
președintă - prezidență
provorsă - proverb
rechema - reclama
refugi - refugia
resemna - resigna
resimțământ - resentiment
reședință - rezidență
retrage - retira
semna - signa
semnal - signal
semnala - signala
semnalment — signalment
semnatar - signatar
semnătură - semnătură
semnifica - semnifica
semnificativ - semnificativ
semnificație - semnificație
sențualist - senzualist
siguritate - securitate
simțământal - sentimental
simțământ — sentiment
simțibil - sensibil

simțitor - senzorial
simțual - senzual
simțualism — senzualism
simțualitate - senzualitate
sinucid - suicid
stingător - extingător
subîmpărți — subdiviza
ședință — seanță

triunghi — triangu
unghiular — angular
vagon-pat — wagon-lit
visărie — reverie
vorbitor — parloar
zecimal - decimal
ziar — jurnal
ziarist - jurnalist

Unele forme calchiate din lista de mai sus apar în una sau mai multe
Astfel, pe lângă variantele *consimțământ*, *presimțământ*, *simțământ*,
considerate literare în limba română contemporană, au circulat și *co-*
presentiment, *presimtement*, *presimțământ*, *presimțiment*; *sintimânt*, *s-*
simțământ, *sintimânt*; *subțimpărți*. Pentru ceea ce se exprimă astăzi prin
senzualism au existat câte două variante de calc: *simțual*, *sențual*;
simțualism. Varianta *neesplacabil*, înregistrată pentru *neexplicabil*,
foarte posibil, un reflex al etimonului italian, calchiat parțial.

La unii termeni se constată o specializare semantică. Să se comp
sens, *fărădelege - bazaconie, ziar - jurnal*.

Mențiuni speciale trebuie făcute cu privire la termenii în a căror
intră prefixul negativ *ne-*. Foarte mulți dintre aceștia nici nu figurează în
(*neadmisibil*, *necapabil*, *necapacitate*, *necertitudine*, *neconștiință*,
necultură, *nedescriptibil*, *nedispensabil*, *neexplicabil*, *neexperiență*,
nefinire, *neiertabil*, *neînsemnător*, *nemaculat*, *nematerial*, *nenumărabil*,
neprescriptibil, *nerealizabil*, *nesens*, *nesuficient*, *netimporal*, *neuman*,
ce alții sunt considerați ca fiind formați în interiorul limbii române
model din afară. Astfel, DEX și MDA consideră a fi derivate
necomplet, *neconfortabil*, *nedelicatețe*, *nedescifrabil*, *neinteligibil*,
nemișcător, *neomenos*, *neoportun*, *nereparabil*, *neresponsabil*, *ne-*
nerezistibil, *nesomn*, *nestabilitate*. În aceeași categorie include DE
neadmisibil și *necompatibil*. Acestea nu sunt înregistrate în MDA,
inserează însă în plus față de DEX, termenul *nemoralitate*. De asem
cuprinde și unitatea lexicală *neviolabil*, despre care nu mai dă ca sigură p
internă, ci o compară cu fr. *inviole*, lat. *inviole*. Comparăția cu
francez se face în acest dicționar și pentru *neviolabilitate* (absent
neregularitate și nestingibil. În schimb, DEX consideră că ultimii do
apărut prin calc după franceză.

Considerăm însă că toate derivatele menționate mai sus se expli
model străin⁸³. De cele mai multe ori traducerea presupusă de calc se
transpunerea prefixului *in-* prin *ne-*, baza derivativă fiind împrumut
originea franceză sau/și latină a unor termeni de tipul: *complet*, *c-*
delicatețe, *descifrabil*, *inteligibil*, *oportun*, *reparabil*, *responsabil*, *re-*

⁸³ înregistrat în DEX, cu mențiunea „rar”.

⁸³ Pentru includerea exemplor de acest tip în categoria calcurilor vezi și FCLR,
Vezi, de asemenea, Sergiu Drincu, *Prefixele neologice în limba română literară a secolu*
în LR, XLIX, 2000, nr. 2, p. 263.

stabilitate constituie un argument în favoarea interpretării derivatelor în care acestea intră ca elemente componente ca fiind calcuri parțiale după modelele amintite. Totodată, existența formațiilor paralele, cu **in-**, respectiv **ne-**, constituie un alt indiciu că în asemenea situații nu putem vorbi despre derivare internă, ci despre calc. Asemenea dublete apar și în celelalte stiluri funcționale ale limbii⁸⁴. Ulterior, limba literară a consacrat mai ales formele cu prefixul **in-**, multe dintre cele cu **ne-**, după cum am văzut mai sus, nefiind nici măcar amintite în dicționare. Păstrarea ambilor termeni ai perechii se explică prin specializarea semantică survenită între variante. Sergiu Drincu este de părere că „variantele cu prefixul **ne-** sunt mai concrete sub raport semantic, în vreme ce derivatele cu prefixul neologic sunt mai abstracte”⁸⁵.

2.3. CALC - CALC - ÎMPRUMUT

Unele modele străine au dus la apariția în limba română a unor triplete, alcătuite din două forme calchiate și una împrumutată:

atotputernic ~ *atotputinte* - *omnipotent*
binecuvântare - *bunăcuvântare* - *blagoslovenie*
conlucra - *împreună-lucra* - *colabora*
conlucrare - *împreună-lucrare* - *colaborare*
conlucrător - *împreună-lucrător* - *colaborator*
împrejur-stare - *împrejur-stanție* - *circumstanță*
înraurire - *înraurință* - *influență*
locșuitor - *locul-șineț* - *locotenent*
mărinim - *mărinimos* - *magnanim*
mărinimă — *mărinimie* - *magnanimitate*
președinție — *președință* - *prezidenție*
pruncucidere — *fiuucidere* — *infanticid*
premergător - *înainte-mergător* - *precursor*

Seria *conlucra*, *conlucrare*, *conlucrător* continuă să fie folosită alături de împrumuturile corespondente, cu precizarea că cele din urmă sunt mult mai frecvent folosite, în vreme ce primele au o ușoară nuanță arhaică. Cât privește compusele care redau prefixul **co(l-)** prin adverbul *împreună* este indubitabil că acestea se situează în momentul actual la periferia vocabularului, alături de *împrejur-stare*, *împrejur-stanție*. Aceasta întrucât *circumstanță* a reușit să se impună în limbă. *Mărinim* și *mărinimă* sunt, din punctul de vedere al limbii actuale, arhaisme, în vreme ce folosirea lui *magnanim*, *magnanimitate* este livrescă. Dacă la această serie am adăuga și grecismul *megalopsihie*, am putea vorbi despre un cvadruplet sinonimic. În această categorie se încadrează și *nemărginit*, *nesfârșit*, *nețărnut*, *înfiniit*.

Un cvintet sinonimic, alcătuit din patru calcuri și un împrumut pentru exprimarea aceleiași noțiuni, avem în cazul seriei: *înainte-alergător* - *înainte-curător* - *înainte-mergător* - *premergător* - *precursor*.

Vezi și N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, p. 122-123. Sergiu Drincu, *op. cit.*, p. 264.

Calculul este un fenomen lingvistic complex, aflat la granița dintre mișcări interne și cele externe de îmbogățire a limbii. În privința compartimentelor lingvistice în care se poate produce, influența sa este mai mare în vocabularul frazeologic, în vreme ce sintaxa și morfologia sunt mai rezistente la inovații de acest tip.

În funcție de criteriul lingvistic, care presupune identificarea componentelor morfemului limbii în care se produce imitația, în limba română se poate vorbi despre șapte tipuri fundamentale de calc: *calcul lexical*, *calcul gramatical*, *calcul frazeologic*, *calcul lexico-frazeologic*, *calcul lexico-gramatical*, *calcul gramatico-gramatical* și *calcul lexico-frazeologico-gramaticâl*.

Aplicarea aceluiași criteriu în interiorul acestor clase permite o mai bună subclasificare. Astfel, în funcție de acea parte a cuvântului care suportă imitația, *calcul lexical* este de două feluri: *de structură morfematică*, atunci când, unui tipar străin, este construit un cuvânt nou, alcătuit, total sau parțial din morfeme indigene, respectiv *de structură semantică*, dacă unui cuvânt românesc se atribuie un sens nou, pe baza unei legături stabilite cu un termen polisemantic, cu care are un sens în comun.

Calcul gramatical se subdivide, la rândul lui, în două tipuri, în funcție de acea parte a gramaticii în care se produce inovația. Calcurile gramaticale pot fi *morfo-sintactice*, *morfofonetice* și *morfo-ortografice*. Întrucât în

întrucât indică exact ramura lingvistică în care se produce o imitație, criteriul lingvistic poate fi considerat cel mai important în clasificarea calculului. În funcție de tipul de calc sau formele calchiate care se încadrează în tipurile de calc astfel stabilite pot să apară însă chiar atunci când este vorba despre același gen de imitație. La nivelul calculului gramatical, aceste diferențe rezultă fie din felul în care limba alege să transpună elementele constitutive ale formației străine supuse imitației, fie din încălcarea unui idiom de a imita modelul în coordonatele stabilite de limba de origine. În funcție de rezultat astfel două subcriterii, pe care le-am numit, în funcție de aspectul în care reflectă fiecare, *traducerea totală sau parțială a elementelor care alcătuiesc modelul* și *gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul*. În funcție de primul subcriteriu, calcurile care presupun imitarea unei structuri morfemice sunt *perfecte*, respectiv calcurile lexicale, frazeologice sau cele care rezultă din compuneri. Acestea, pot fi *totale*, atunci când elementele modelului sunt traduse în totalitate, sau *parțiale*, când o parte din cuvântul sau frazeologismul străin este împrumutat.

În funcție de *gradul de fidelitate a copiei față de model* pot apărea calcurile *perfecte*, atunci când limba reușește să transpună fidel structura modelului și *calcule imperfecte*, dacă între model și copie există unele diferențe. Când diferențele deosebiri sunt mai mari, se poate vorbi despre *calcule aproximative*.

Aceste ultime criterii sunt, așadar, secundare întrucât nu aduc în discuție tipuri de calc, ci arată cum se realizează cele deja identificate pe baza criteriului lingvistic. De pildă un calc lexical de structură morfematică poate fi, în

timp, perfect și parțial (ex.: **prevedea**), perfect și total (ex.: **simțământ**), imperfect și total (ex.: **anotimp**), aproximativ și total (ex.: **însărcina**).

Există și alte aspecte de care trebuie să se țină seama în clasificarea calcului lingvistic. În funcție de criteriul pe care l-am numit **sociocultural**, calcurile identificate la nivel lingvistic pot fi **populare** sau **savante**. Calcurile populare sunt un produs al maselor de vorbitori și apar, mai ales, în vorbirea comunităților bilingve. Calcurile savante reprezintă apanajul oamenilor cultivați și se produc, în special, prin traduceri.

În sfârșit, în funcție de **originea modelului**, tipurile principate de calc se împart în **calcuri cu model unic**, **calcuri multiple** și **calcuri internaționale**,

întrucât producerea unui calc presupune în mod necesar o traducere și un împrumut, între aceste fenomene lingvistice s-au înregistrat unele confuzii. Orice calc reprezintă în același timp un împrumut (de sens și de structură) și o traducere, de unde diversele denumiri pe care fenomenul le-a primit în literatura de specialitate, dar nu orice împrumut sau traducere reprezintă un calc. Pentru a fi considerat calc, un împrumut trebuie să preia numai forma internă a unui cuvânt, procedeu gramatical sau frazeologism străin. Materialul lingvistic care „umple” această formă trebuie să fie românesc, în totalitate sau cel puțin parțial, iar sensul rezultat din alăturarea morfemelor trebuie să fie identic cu acela ai modelului imitat. Totodată, pentru a fi considerată în același timp calc, o traducere trebuie să respecte modul de organizare a formației străine: dacă aceasta este un derivat sau un compus, ceea ce rezultă în urma traducerii trebuie să fie tot o unitate lexicală, nu o îmbinare de cuvinte. În ceea ce privește calcul frazeologic, acesta trebuie să aibă, în urma traducerii, nu numai o formă internă identică cu aceea a modelului, ci și același sens, altminteri nu se poate vorbi și despre calc.

Dat fiind faptul că reprezintă o consecință directă a traducerii înțeleasă ca act de cultură, primele calcuri sunt atestate în limba română odată cu primele texte traduse în veacul al XVI-lea și au la bază, mai ales, modele slavone. Acestea nu au trecut însă, de regulă, testul timpului și reprezintă, din punctul de vedere al limbii române contemporane, arhaisme. Calcurile mai vechi, care au reușit totuși să străbată veacurile, sunt calcurile populare, apărute, probabil, încă din perioada bilingvismului româno-slav. Ne referim la calcuri semantice precum **lume** „mundus” sau **vită** „animal”. În schimb, cele mai multe calcuri livrești, produse după slavonă, ca **întunerie** „zece mii”, **limbă** „popor”, au rămas ancorate în limba textelor în care au apărut în urma traducerii. În aceeași situație se află și calcurile lexicale de structură morfematică, în legătură cu care studiile de specialitate au demonstrat că reprezintă apanajul oamenilor cultivați. Forme ca: **arginl-tăietoriu**, **de-viață-dătătoriu**, **duhul-sfânt-luptător**, întâlnite în limba textelor vechi, se află astăzi la periferia vocabularului.

Nu au rezistat nici calcurile produse ceva mai târziu, după modele grecești sau latine. Ne referim la acei termeni creați în scopul constituirii unui limbaj de specialitate. Ilustrative, în acest sens, sunt calcurile întâlnite în limba scrierilor lui Dimitrie Cantemir (ex.: **îndreptătoriu**, **neșezare**, **nemuțător**, **substare**) sau, ceva mai târziu, în cadrul textelor nonbeletristice de la sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, când începe să se contureze un stil științific modern

(ex.: **grăunțos**, **mumesc**, **soresc**, **stoarcere**). În momentul apariției lor, aceste calcuri au reprezentat o soluție pentru numirea și popularizarea unor noțiuni noi. Evident adevărat că, deși părea românesc, termenul va fi rămas pentru vorbitorii mai instruiți la fel de abscons ca un neologism, dat fiind faptul că sensul, spre deosebire de modelului, era altul decât acela al morfemelor din care acesta era format. Evident însă avantajul că, măcar sub aspect fonetic, noul termen părea familiar, putând fi înțeles și înțelesul felul acesta mai ușor de însușit. Să se compare: **aburos** cu **vaporos**, **muma sn** cu **pia mater**, **pătrunzibil** cu **permeabil**, **greomesor** cu **barometru**, **picior pedunculat**.

Problema acceptării și impunerii unor asemenea inovații ține nu numai de limbă în sine și implicit de vorbitorii ei, în acest caz de specialiștii în al domeniului termenii puteau fi folosiți, ci și de modul în care aleg celelalte idiomuri să-și construiască limbajele terminologice. Faptul că unele dintre aceste calcuri lingvistice nu au rezistat se explică, prin urmare, nu numai prin caracterul lor artificial, ci și prin tendința de internaționalizare a limbajului științific. Înseamnă însă că toate calcurile de acest gen au avut aceeași soartă. Termenii **dreptunghi**, **dreptunghiular**, **patrulater**, **pătrat**, **triunghi**, **triunghiular** reprezintă calcuri viabile. Nu este exclus ca frecvența cu care acestea au fost folosite și mai ales, difuzarea lor prin școală, să explice menținerea lor în limbă.

Spre deosebire de stilul științific, cel beletristic se caracterizează prin eterogenitate. Pot fi întâlniți în scrierile literar-artistice termeni din oricare limbaj, datorită multitudinii subiectelor care pot fi abordate, originalității stilului și diversității personajelor reprezentate, care pot proveni din orice mediu social. Spre deosebire de limbajele terminologice, în care calcurile au apărut și au rămas consecință a sărăciei limbii, care nu avea termenii necesari pentru noțiunile necunoscute până atunci, calcurile întâlnite în limbajul literar-artistice reflectă degrabă o imagine a evoluției limbii în general, decât a unui tip de discurs social. Prezența lor în scrierile originale dovedește, într-o oarecare măsură, că termenii actorie, fie și temporară, câștigată în lupta cu termenii care exprimau acele noțiuni. Pe de altă parte, dacă în traduceri formele calchiate se justifică și servilismul traducătorului față de textul pe care-l are în față, în scrierile de creație acestea pot să apară, în condițiile în care nu există un termen pentru acele noțiuni, și ca urmare a atitudinii ostile, manifestate de un autor, față de împrumuturi.

În același timp, romanele, nuvelele, piesele de teatru, adresându-se unui public cititor cu nivel mediu de cultură, sunt scrise într-un limbaj cât mai accesibil. Aceasta înseamnă că acele calcuri care pătrund aici sunt deja consacrate și prezintă semne că ar putea ajunge în acest stadiu. Ele reflectă, desigur, tendințele lingvistice ale unei epoci și orice schimbare în acest sens are repercusiuni asupra viabilității calcurilor.

Numărul iriade de traduceri literare din prima jumătate a secolului al XIX-lea a condus la cristalizarea unui limbaj artistic în care imitațiile sunt destul de numeroase. Termenii românești privitori la afectul uman, la descrierea ambianței și a faptelor de viață, la noțiuni abstracte, în general, erau prea puțini sau nu puteau destul de expresivi, așa încât golurile au fost umplute fie prin calc, fie

împrumut, în funcție de orientările din epocă sau de preferințele stilistice ale autorilor.

Așa se explică, într-o primă fază, o serie de echivalări semantice cu termeni din fondul vechi al limbii pentru formații lexicale întâlnite de scriitori în operele pe care le traduceau și care au trecut și în scrierile originale. Acestea par astăzi stângace sau chiar ridicole, ceea ce și explică de ce au fost abandonate în timp. Alături de aceste echivalări semantice, apărute pentru termenii străini care nu aveau formă internă sau nu erau suficient de transparenți sub acest aspect, apar calcuri lingvistice la cuvinte motivate din punct de vedere formal. Uneori, același termen a fost atât calchiat, cât și împrumutat, ceea ce a condus la apariția unor dublete sinonimice, alcătuite din calcuri și împrumuturi. Cât privește dubletele formate numai din calcuri, ele au apărut ca urmare a faptului că același model putea fi calchiat diferit, de la un vorbitor bilingv la altul, în funcție de preferința manifestată de aceștia față de sinonimele din limbă. (A se vedea, în acest sens cele două reflexe pe care fr. *foret vierge* le-a avut în română, respectiv *codru virgin* și *pădure virgină*.) Alteori diferența este dată de acceptarea sau nu, în interiorul frazeologismului, a unui împrumut, alternativa fiind traducerea totală a elementelor unității frazeologice calchiate. De pildă, *scoarța pământului* și *scoarța terestră*, calchiază, deopotrivă, fr. *ecorce terrestre*, o dată total și a doua oară parțial în aceeași situație se află *a atrage băgarea de seamă*, expresie apărută pentru a exprima, în românește, ceea ce se redă în franceză prin *attirer l'attention*, cu evitarea împrumutului, produs însă în expresia *a atrage atenți(une)a*.

Dublete frazeologice avem și în cazul expresiilor *șef de familie* și *cap de familie*, apărute prin calchierea fr. *chef de famille*. Ultima dintre acestea, de bună seamă mai frecvent întâlnită în limbă, reprezintă un calc mixt, lexico-frazeologic.

Problema viabilității calcurilor ține însă și de limba care oferă modelele. Traducerile din limba veche erau făcute după limbi cu care româna nu avea afinități ori legături genealogice. Orientarea spre romanitatea occidentală, înregistrată începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, a fost hotărâtoare pentru soarta pe care urmau să o aibă calcurile apărute după această dată. Pe de o parte, modelele latino-romanice au întărit poziția unor calcuri apărute în epoca veche după model slavon. Acest lucru a fost posibil datorită faptului că originea îndepărtată a unor tipare calchiate este grecească. Din greacă, aceste tipare au fost împrumutate în slavonă, în latină sau în limbile romanice, de unde au putut pătrunde, prin filieră, și în română, în perioade diferite de timp. În această situație se află termeni ca *binecuvânta*, *binefacere*, *binefăcător*, înregistrați încă din veacul al XVI-lea, când se explică prin model slavon, și întăriți în epoca modernă prin modele francez și/sau latin.

Pe de altă parte, calcurile apărute în epoca modernă constituie mai ales „românizări” ale unor rădăcini sau teme latino-romanice sub influența unor cuvinte moștenite din latină, recunoscute în structura acestora. Se poate spune așadar că limbile latino-romanice au oferit românei tipare care conțineau morfeme ce puteau fi ușor românizate, dat fiind faptul că răspundeau tendințelor interne de dezvoltare a acesteia. Așa se explică succesul reputat de unele calcuri, care reprezintă astăzi

T

termeni indispensabili în limba română literară. Ne referim la exemple ca: *înscris*; *semnal*, *semnătură*; *ședință*, *președinte*, *vicepreședinte* etc.

Româna a reușit astfel să recupereze atât prin calc, cât și prin împrumut ce unele dintre limbile-surori, precum franceza sau italiana, au moștenit împrumutat de la limba-mamă întrucât au păstrat în permanență legătura cu latinitatea. Preluarea unor tipare sau modele latinești constituie, în consecință, un alt aspect al acțiunii de relatinizare a limbii române.

Uneori, succesul unui calc a depins de acceptarea în interiorul acestuia a morfem împrumutat. De pildă compusele în a căror structură au intrat, ca elemente, adverbele *împreună* și *înainte* au fost concurate și învinse în urmă de unitățile lexicale sinonime, apărute tot prin imitație, dar care erau precedate cu prefixele *con-* și, respectiv *pre-*.

Nu în ultimul rând, viabilitatea multor calcuri apărute în epoca modernă se explică prin șansa pe care acestea au avut-o de a fi făcute publice prin tipărit. Cadrul textelor tipărite, în primul rând prin scrieri beletristice foarte frecvente, a favorizat apariția și răspândirea acestor calcuri.

Anumite calcuri polisemantice au pierdut, în timp, unele sensuri. De pildă *a conține* era folosit de Ion Ghica și cu sensul „a stăpâni, a domina”, arhaic și înlocuit de *a avea*.

Pe lângă o influență directă a calcului în configurarea aspectului lexic al limbii, diverse niveluri, se poate vorbi și despre o înrâurire indirectă a acestui proces. Astfel, unele compuse românești, apărute prin calchiere, au putut servi ca model intern unor formații apărute după același tipar, nefiind, totuși exclusă o influență externă. De pildă, un compus ca *răuvoitor* ar fi putut apărea prin analogie cu *binevoitor*, sau prin calchiere, după lat. *malevolens*. La fel, *rea-credință* și *voioș* puteau să se formeze prin analogie cu *bunăcredință* și *bunăvoioș*, respectiv exclusă calchierea lor după fr. *mauvaise foi*, respectiv fr. *mauvaise volonte*.

Și unele expresii frazeologice se explică prin analogie cu altele cunoscute. *Birou de așteptare* a apărut, probabil, prin analogie cu *sală de așteptare*, ca și *venire*, creat după modelul calcului *bun venit*.

Mai rezistent la influențele modelelor străine a fost compartimentul gramatical al limbii. Puține sunt inovațiile de acest tip care au reușit să se impună în limbă. Printre acestea se numără schimbarea regimului unor verbe, care au devenit reflexive ca urmare a unor modele slavone, în epoca veche (*a se ruga*, *a se închina*) și latino-romanice, în epoca modernă (*a se întreba*). Un oarecare succes au avut și calcurile lexico-gramaticale prin care unele gerunzii sau unele participii au devenit adjective ori substantive ca urmare a unei influențe străine.

Comparativ cu mijloacele interne de formare a cuvintelor sau cu împrumutul propriu-zis, contribuția calcului la îmbogățirea vocabularului, deși nu este cea mai majoră, nu poate fi neglijată în studiile de lingvistică. O cercetare privitoare la acest prodeu de inovație lingvistică în configurarea stilurilor funcționale oferă informații utile privind dinamica limbii. Studiarea calcului în stilul beletristic ne-a permis să evidențiem importanța pe care au avut-o scrierile literare-artifice în difuzarea și popularizarea formelor calchiate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- AHMANOVA, O. S., *Otepxy no oduțeu u pyccxou JICKYKOJIOZUU*, Moscova, 1957.
- ANDRIESCU, Al., *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, 1979.
- ANDRIEVSKA, A., *Cours de lexicologie française*, Kiev, 1958.
- APREOTESEI, Cezar, *Observații asupra tipurilor și clasificării calcurilor lingvistice*, în AUT, seria *Științe filologice*, IV, 1966, p. 145-151.
- ASCOLI, Graziado Isaia, *Saggio di morfologia e lessicologia soprasilvana*, cap. *Materia romana e spirito tedesco*, în „Arch. Glott. Ital.”, 7, 1880/83, p. 556-562.
- AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, ediția a treia, București, 2001, p. 272-273.
- BALLY, Charles, *Precis de stylistique française*, Geneva, 1905.
- BALLY, Charles, *Linguistique generale et linguistique française*, Berne, 1950.
- BALLY, Charles, *Trâite de stilistique française*. Troisième édition. Nouveau tirage, voi. I, Geneva-Paris, 1951.
- BALĂZS, L., *Câteva tipuri de calc*, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, *Philologia*. XXIII, 1978, nr. 1, p. 31-33.
- BETZ, W., *Der Einfluss des Lateinischen auf den althochdeutschen Sprachschatz, Der Abrogans*, Heidelberg, 1936.
- BETZ, W., *Deutsch and Lateinsch. Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregei*, Bonn, 1949.
- BETZ, W., *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, în „Beiträge zur Geischichte der deutschen Sprache und Literatur”, 67, 1945, p. 275-302.
- BLOOMFIELD, Leonard, *Language*, Londra, [1935], capitolul *Intimate borrowing*.
- BOROIANU, Ioana, *Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unități frazeologice*, I—II, în LL, 1974, nr. 1, p. 25-34; nr. 2, p. 242-247.
- BOURCIEZ, Ed., *Elements de linguistique romane*, ediția a treia, Paris, 1930.
- BUDAGOV, R., *Introducere în știința limbii*. Traducere și note de G. Mihăilă, București, 1961.
- BULAHOVSKI, L. A., *Beedeuue e H3biK03Hauue*, Moscova, 1953.
- BULGAR, Gh., *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*, în CILR I, p. 89-111.
- CANDREA, I.-A., *Psaltirea Scheiană, comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*. Edițiune critică, voi. II, București, 1916.
- CAPIDAN, Theodor, *Calques linguistiques*, în „Dacoromania”, I, 1920-1921, p. 331-336.
- CARABULEA, Elena, *Prefixele inter-, între-*, în SMFC, III, București, p. 27-39.
- CARAGIU, Matilda, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 86 ș.u.
- CARTOJAN, Nicolae, *Cărțile populare în literatura românească*, voi. I, *Epoca influenței sud-slave*, voi. al II-lea, *Epoca influenței grecești*, București, 1929, 1938.
- CHIVU, Gheorghe, *Un dicționar puțin cunoscut: Lexicon compendiarium latino-valachicum*, în SCL, XXXIX, 1988, nr. 6, p. 475.
- CHIVU, Gheorghe, BUZĂ, Emanuela, ROMAN MORARU, Alexandra, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, București, 1992.
- CHIVU, Gh., *Influența italiană în limba română veche*, în SCL, XLV, 1994, nr. 1-2, p. 19-30.
- CHIVU, Gheorghe, GEORGESCU, Magdalena, GHEȚIE, Ion, MORARU, Alexandra, SUCIU, Emil, VIRBAN, Floarea, ZGRAON, Florentina, *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688-1780)*. Coordonatori: Ion Gheție și Gheorghe Chivu, Cluj, 2000.
- CHIVU, Gheorghe, *«Cei doi excessuri a amerii» — o «istoriola» romantică într-un calendar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în LL, XLVII, voi. I—II, 2002, p. 84-98.

- CHIVU, Gheorghe, *Un experiment literar și lingvistic la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Comunicările «Hyperion». Filologie*, 11, volum coordonat de Dim. Păcurariu, București, 2002, p. 149-158.
- CIOBANU Fulvia, *Formații cărturărești în compunerea românească*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958, p. 161-167.
- CIOBANU Fulvia, HASAN, Finuța, *Formarea cuvintelor în limba română*, voi. 1, *Compunerea*, București, 1970.
- COLLART, P., *Glossaire latin-grec inedit sur un papyrus d'Oxyrrhinchus*, în *Melanges Alfred Ernout*, KAIKINSIECK, 1940, p. 61-74.
- COTEANU, Ion, FORĂSCU, Narcisa, BIDU-VRÂNCEANU, Angela, *Limba română contemporană. Vocabularul*, ediție revizuită și adăugită, București, 1985.
- COTEANU, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, București, 1982.
- DAVID, Doina, *Limbă și cultură (Româna literară între 1880 și 1920. Cu privire specială la Transilvania și Banat)*, Timișoara, 1980.
- DE PONTBRIANT, Raoul, *Dictionar româno-frances*, București-Göttingen-Paris, 1862.
- DEANOVIC, Mirko, *Osservazioni sulle origini dei calchi linguistici*, în „Archivum Romanicum”, XVII, 1934, p. 129-142.
- DEBRUNNER, A., *Griechische Bedeutungslehnerwörter im Latein*, în «Festschrift F. C. Andreas», Leipzig, 1916, p. 16-32.
- DEROY, Louis, *L'emprunt linguistique*. Paris, 1956.
- DIMITRESCU, Florica, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, 1958.
- DRĂGANU, N., *Elemente de sintaxă a limbii române*, București, 1945.
- DRINCUL, SERGIU, *Prefixele neologice în- în româna literară a secolului al XIX-lea*, în LR, XLIX, 2000, nr. 2, p. 261-264.
- DUVAU, Louis, *Expressions hybrides*, în „Memoires de la Societe de Linguistique de Paris”, 8, 1892, p. 191 ș.u.
- ERNOUT, A., *Aspects du vocabulaire latin*, Klincksieck, Paris, 1954.
- FARCAȘ, L., *Hexornopue uadjuodeHUH nad KajibKOMu e pyMbwcKOM stsbike c pyccKozo*, în „Culegere de studii”, București, 1958, p. 9-21.
- FERGUSON, A. Charles, *Diglossia*, în „Word”, voi. 15, nr. 2, 1959, p. 325-340.
- FRÂNCU, C., *Morfologia*, în ILRLEV, p. 113-146, 319-346.
- FRÂNCU, C., *Sintaxa frazei*, în ILRLEV, p. 147-174, 347-376.
- GAFTON, Alexandru, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iași, 2001, p. 259-295.
- GALDI, L., *Cnoea POMOHCCKOZO npoucxoMcdeuuji e pyccKOM H3bixe*, IV, în *MeoicydHapodHbiu che3d cnaeucmoe*, Moscova, 1955, p. 66-76.
- GIOSU, Ștefan, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, 1973.
- GNEUSS, H., *Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altenglischen*, Berlin, 1955.
- GODDARD, A. Keith, *Le bilinguisme et la diglossie. Leur importance pour l'etude des mots d'emprunt dans les langues romanes*, în „XIV Congresso Internazionale de Linguistica e Filologia Romanza”, Napoli, 1974, voi. II, p. 401^106.
- GOLDIȘ, Ana, *Elements de relation d'origine française dans la syntaxe roumaine du XIXe siecle*, în Acte XII, voi. al II-lea, p. 933-939.
- GOLDIȘ POALELUNGI, Ana, *Despre istoricul pătrunderii cuvântului „sentiment” și a derivatelor sale în limba română*, în LL, XXVI, 1970, p. 71-83.
- GOLDIȘ POALELUNGI, Ana, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973.
- GOLDIȘ, Ana, «Calque linguistique» dans le cadre du contact entre deux langues apparentees, le française et le roumaine, în „Cahiers de lexicologie”, voi. XXVIII, 1976-1, p. 99-119.
- « Gramatica limbii române, voi. I, ediția a II-a, București, 1966.
- GRAUR, Al., *Sur quelques types de calques*, în BL, IV, 1936, p. 193-194.
- GRAUR, Al., *Les verbes «reflechis» en roumain*, în BL, VI, 1938, p. 47.
- GRAUR, Al., *Unele probleme ale vocabularelor profesionale*, în LR, II, 1953, nr. 6, p. 23-28.
- GRAUR, Al., *Încercarea asupra fondului principal lexical al limbii române*, București, 1954.
- GRAUR, Al., *Studii de lingvistică generală* (variantă nouă), București, 1960.
- GROZA, Liviu, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, în LL, voi. III, 1982, p. 312-313.
- GROZA, Liviu, *Unități frazeologice de proveniență romanică în limba română literară*, în LL, III, 1986, p. 292-296.
- GROZA, Liviu, *Despre locuțiuni și expresii*, în LL, voi. II, 1990, p. 139-145.
- GROZA, Liviu, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București, 1990.
- GUIRAUD, Pierre, *Les locutions frangaises*, Paris, 1966.
- GUSMANI, Roberto, *Aspetti del prestito linguistico*, Napoli, 1973.
- GUSMANI, Roberto, *Per una tipologia del calco linguistico*, I & II, în „Incontri e Studi”, Università degli studi di Trieste, Udine, 1, 1974, p. 21-50 și 3/, 1976-1977, p. 7-18.
- GUSMANI, Roberto, *Aspetti semantici dell'interferenza*, în „Atti del Convegno della Società di glottologia”, Perugia, 24-25 aprilie 1977, p. 11-25.
- GUSMANI, Roberto, *Saggi sull'interferenza linguistica*, voi. II, Florența, 1983, p. 3-76.
- HANEȘ, Petre, *Desvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1927.
- HAUGEN, E., *The Analysis of Linguistic Borrowing*, în „Language”, 26, Baltimore, Wa., 1950, p. 210-231.
- HAUGEN, Einar, *Problems of Bilingualism*, în „Lingua”, II, 1950, p. 271-290.
- HAUGEN, Einar, *Language Contact*, în „Actes du Huitieme Congres des Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, Oslo, 1958, p. 771-785.
- HERCZEG, J., *Syntaxe de l'infinif dans „L'Histoire des Roumains” de N. Bălcescu, slaves et roumaines*, voi. II, fasc. 1, 1944, p. 106 ș.u.
- HOPE, T. E., *The analysis of Semantic Borrowing*, „Essays presented to C. M. Girdlestone”, King's College, 1960, p. 125-141.
- HOPE, T. E., *Lexical Borrowing in the Romance Languages. A critical Study of Italianisms and Gallicisms in Italian from 1100 to 1900*, voi. al II-lea, Oxford, 1971.
- HRISTEA, Theodor, *Probleme de etimologie în „Dicționarul limbii române moderne”*, 1960, nr. 2, p. 235-257.
- HRISTEA, Theodor, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române (calculi lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 315-326.
- HRISTEA, Theodor, *Le calque de structure dans la langue roumaine*, în RRL, tom. XII, 1967, p. 279-289.
- HRISTEA, Theodor, *Tipuri de calc lingvistic*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 5, p. 507-527.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic*, în Hristea, PE, p. 143-202.
- HRISTEA, Theodor, *Un calc lexical de structură: floarea-soarelui*, în SCL, 24, nr. 5, 1973, p. 507-527.
- HRISTEA, Theodor, *Criterii de diferențiere a formațiilor interne de împrumuturi*, AUB, 1973, p. 143-155.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul internațional*, în SCL, XXVI, nr. 5, 1975, p. 499- 504.
- HRISTEA, Theodor, *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești moderne*, în SCL, XXVI, 1977, nr. 6, p. 587-598.
- HRISTEA, Theodor, *Calc, traducere și împrumut lexical*, în „România literară”, nr. 33 din 1977, p. 8.
- HRISTEA, Theodor, *Romanian Vocabulary and Etymology*, în voi. colectiv *Current Romanian Linguistics*. Edited by Al. Rosetti and Sanda Golopenția Eretescu. București, 1977, p. 203-254.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic ca sursă a sinonimiei*, în „România literară”, 13, august 1980, p. 9.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în Hristea, PE, p. 100-121.
- HRISTEA, Theodor, *Introducere în studiul frazeologiei*, în Hristea, Sinteze, p. 134-160.
- HRISTEA, Theodor, *Frazeologia și importanța ei pentru studiul limbii române*, în LL, 1977, p. 5-13.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic și cultivarea limbii române*, în „România literară”, nr. 15, martie 1984, p. 5.

HRISTEA, Theodor, *Din problemele etimologiei frazeologice românești*, în LR, 36, nr. 2, 1987, p. 123-135.

HRISTEA, Theodor, *Probleme de cultivare și de studiere a limbii române contemporane*. București, Academia Universitară „Athenaeum”, 1994, p. 87-94.

HRISTEA, Theodor, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain*, în *Analele Universității București*, seria *Limba și literatura română*, XLIV, 1995, p. 7-23.

HRISTEA, Theodor, *Types de calques en roumain*, în „Balkan-Archiv”, Band 11, Sudosteuropan-Schriften Band 14, coord. Măria Iliescu și Sanda Șora, *Rumänisch: Typologie, Klassifikation, Sprachcharakteristik*, Akten des Internationalen Kolloquiums der Sudosteuropan-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München, Tutzing, 30.03-2.04.1993, Herausgegeben im Auftrag der Sudosteuropan-Gesellschaft, München, 1996, p. 219-231.

HRISTEA, Theodor, *Tipuri de calc în limba română*, în LL, 1997, nr. 3-4, p. 10-29.

HRISTEA, Valentina, *Adjectivarea gerunziului*, în SMFC, IV, p. 252-276.

HUMBLEY, J., *Vers une typologie de l'emprunt lexical*, în „Cahiers de lexicologie”, 25, 1974, p. 46-70.

ILIESCU, Măria, *Concurența dintre pronumele care și ce*, în SG I, p. 25-26.

... *Introducere în lingvistică*, ediția a III-a revizuită și adăugită București, 1972.

IORDAN, Iorgu, *Influențe rusești asupra limbii române*, în „Analele Academiei Republicii Populare Române”, seria C, tomul I, memoriul 4. Comunicare prezentată în ședința din 29 iunie 1949, p. 51-172.

IORDAN, Iorgu, *Limba română actuală*, în LR, 4, 1954, p. 31-44.

IORDAN, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, București, 1947

IVANESCU, G., *Ortografia și limba lui Iancu Văcărescu din „Poezii atese”*, [București], 1830, în CILRL, II, p. 55-74.

LAUFFER, H., *Der Lehnwortschatz der altochdeutschen und altsächsischen Prudentiusglossen*, München, 1973.

LEHISTE, Ise, *Lectures on language contact*. Londra, 1988.

MAIORESCU, Titu, *Limba românească în jurnalele din Austria. 1868*, în Maioreescu, C, I, p. 83-116.

MANCAȘ, Mihaela, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă (secolul al XIX-lea)*, București, 1974.

MAROUZEAU, J., *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1951.

MAROUZEAU, J., *Quelques aspects de la formation du latin littéraire*, Paris, Klincksieck, 1949.

MARTINET, Andre, *Eléments de linguistique generale*, seconde edition, Paris, 1961.

MEILLET, A., *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, Paris, Klincksieck, 1966.

MEYER-LUBKE, W., *Grammatik der Romanischen Sprachen*, voi. II (*Syntax*), 1899.

MICUȘAN, Cristina, *Types d'interferences lexicales dans un cas de bilinguisme romano-germanique*, în Acte XII, voi. II, p. 1219-1225.

MIGLORINI, Bruno, *Calco e irradiazione sinonimica*, în *Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, Bogota, 4, 1948, p. 14-28.

MIHAILA, G., *Observații asupra influenței tuse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, III, 1954, nr. 1, p. 27-35.

MIHAILA, G., *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960.

MIHAILA, G., *Contribuții la studiul calcului lingvistic (pe baza textelor bilingve slavo-române dv. sec. al XVI-lea)*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 5, p. 529-539.

MIRSKA, Halina, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC, I, p. 165-168.

MOCANU, Z. Marin, *Periodizarea împrumuturilor italiene pătrunse în limba română, I—II*, în SCL, XXIX, 1978, nr. 6, p. 641-651; XXX, 1979, nr. 1, p. 23-30.

MOLNAR, N., *The Calques of Greek Origin in the Most Ancient Slavic Gospel Texts*, în „Studia slavica”, tom. X, Budapesta, 1964, p. 99-146.

MOROIANU, Cristian, *Dublețe și triplețe etimologice în limba română*, București, 2005.

MUNTEANU, Eugen, *Studii de lexicologie biblică*, Iași, 1995.

NICOLAS, Christian, *Le proceda de calque sémantique*, în „Cahiers de lexicologie”, LXV, 1994-11, p. 75-101.

NICOLAS, Christian, *Utraque lingua. Le calque sémantique: domaine greco-latin*, Editions Louvain-Paris, 1996.

NICOLESCU, Aurel, *Observații asupra neologismelor din Insemnare a călătoriei mele Dinicu Golescu*, în CILR, II, p. 5-53.

OCHEȘANU, Rodica, *Prefixul supra- în limba română*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan la împlinirii a 70 de ani*, București, 1958, p. 639-644.

OJEGOV, S. I., *Cjioeapb пpыccKOZo сутана*, Moscova, 1989.

OLTEANU, Pândelescu (coordonator), *Slava veche și slavona românească*, București, 1975.

OPREA, Ioan, NAGY, Rodica, *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*, Suceava, 2000.

ORIOLES, Vincenzo, *Rassegna critica*, în „Incontri lingvistici”, nr. 4/, 1978, p. 255-256.

PALII, Alexei, *Calchierea ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Chișinău, 1999.

PAUL, Herman, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Halle, 1886.

PAUL, Radu, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932.

PISANI, Vittore, *L'etimologia. Storia - Questioni - Metodo*, Paideia - Brescia, 1967.

POALELUNGI, Gheorghe, *Observații asupra unor raporturi lingvistice franco-române*, în voi. II, p. 923-926.

PRUDENT, Lambert-Felix, *Diglossie et interlecte*, în „Languages”, nr. 61, 1981, p. 13-37.

PUȘCARIU, Sextil, *Limba română, I (Privire generală)*, București, 1940, cap. *Influențe*, p. 364-409.

RIZESCU, Ion, *Contribuții la studiul calcului lingvistic*, București, 1955.

RIZESCU, Ion, *Supraprefixarea sau cumulum de prefixe*, în FCLR, II, p. 257-261.

ROMAN MORARU, Alexandra, *Lexicul. Elementul cult*, în ILRLEV, p. 191-208.

SALA, Marius (coordonator), *Enciclopedia limbii române*, București, 2001.

SANDBELD JENSEN, Kr., *Notes sur les calques linguistiques*, în „Festschrift V. Thomsen”, 1912, p. 166-173.

SANDBELD JENSEN, Kr., *Die Sprachwissenschaft*, Leipzig and Berlin, 1915.

SANDBELD, Kr., *Linguistique balkanique*, Paris, 1930.

SAUVAGEOT, A., *Probleme de la structure interne (innere Sprachform) et du bilinguisme. Rapports du Ve Congrès International des Linguistes*, Bruxelles, 1939.

SCHUMANN, Kurt, *Die griechischen Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altbulgarisch*, Berlin-Wiesbaden, 1958.

SCHUMANN, Kurt, *Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen*, în «Zeitschrift für Philologie», 32, 1965, p. 61-90.

SECHE, Luiza și Mircea, *Despre adaptarea neologismelor în limba română literară (considerații generale)*, în LR, XIV, 1965, nr. 6, p. 677-687.

SEIDEL, E., *Elemente sintactice slave în limba română*, București, 1958, capitoul *Teorie lingvistic*, p. 125-140.

SEREBRENNIKOV, B. A., *O e3au Modeucmeu subikoe*, în *Bonpocbi soukoshohuh*. Moscova, nr. 1, p. 10 ș.u.

SINGER, M., *Beträge zur vergleichenden Bedeutungslehre* în „Zeitschrift für deutsche Wortforschung”, III, 1902, p. 220-237, IV, p. 125-132.

SINGER, S., *Aufsätze und Vorträge*, Tübingen, 1912.

SINGER, S., *Zeitschrift für deutsche Wortforschung*, 3, 1902, p. 220 și 4, 1903, p. 125.

SKOK, P., *Decalques linguistiques*, în „Archiv für slavische Philologie”, voi. 37, 1918, p. 1-10.

SLAVE, Elena, *Locutions figurées et expressions*, în Acte XII, voi. II, p. 535-538.

SMIRNIȚKI, A. I., *JeKcuKozm au3juucKozo sobwa*, Moscova, 1956.

SOLOVIOV, V. P., *Calchierea frazeologismelor figurate în dicționarele bilingve române-slave*, în Acte XII, voi. II, București, 1970, p. 1076.

STANCIU-ISTRATE, Măria, *Calcuri populare și calcuri savante în limba română*, în SCL, 2000, nr. 1, p. 139-145.

STANCIU-ISTRATE, Măria, *Românizarea neologismelor și calcul lingvistic*, în LR, nr. 3, p. 581-598.

STANCIU-ISTRATE, Măria, *Unele aspecte ale calcului lingvistic în limba română. Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului: Suceava, 1999, Limbaje și Metode de Cercetare*, Suceava, 2000, p. 110-118.

- STANCIU-ISTRATE, Măria, *Cuvinte mai puțin cunoscute dintr-un vechi manuscris românesc*, în LR, LII, 2003, nr. 5-6, p. 547-554.
- STANCIU-ISTRATE, Măria, *Interferențe româno-slave într-un manuscris românesc din prima jumătate a veacului al XVII-lea*, în LR, LIV, 2005, nr. 1-4, p. 8-17.
- STANCIU-ISTRATE, Măria, *Calcul lingvistic și îmbogățirea limbii române literare*, în „Conferințele Academiei Române”, ciclul Limba Română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor, București, 2006.
- STANCIULESCU CUZA, Mariana, *Italianism și italianisme în perioada de formare a limbii române literare*, București, 1992.
- . . *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, voi. I—II, București, 1969. Redactori responsabili: A.I. Rosetti și B. Cazacu.
- ȘANSKI, N. M., *JlexmecKue u dypaseonozmecKue КОЛЖКУ*, în „PyceKHii H3UK B UIKOJIC”, nr. 3 (1955), p. 28-35.
- ȘANSKI, N. M., *Russian lexicology*. Translated by B. S. Johnson. Oxford-London-Edinburgh-New York-Totonto-Sydney-Paris-Braunschweig, 1966.
- ȘĂINEANU, Lazăr, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, București, 1887.
- ȘTEFAN, Ion, *Calcul lingvistic*, în LR, XII, 1963, nr. 4, p. 335-346.
- TALLGREN-TUULIO, O. J., *Locution figurees calquees et non calquees. Essai de clasification pour une serie de langues litteraires*, în Memoires de la Societe neo-philologique de Heisingfors, IX (1932), p. 279-324.
- TEODORESCU, Vasile, *Despre construirea terminologiei sportive românești (secolul a! XIX-lea)*, în Acte XII, voi. II, p. 1031-1036.
- TEODORESCU, Mirela, *Formarea cuvintelor*, în ILRLEV, p. 209-227, 421-440.
- THOMAS, George, *The Calque - An International Trend in the Lexical Development of the Literary Languages of Eighteenth-Century Europe*, în „Germano-Slavica. A Canadiaij journa' of Germanic and Slavic comparatives Studies”, 1975, nr. 6, p. 21-41.
- TIKTIN, H., *Gramatica română*, ediția a III-a, București, 1945.
- TODORAN, Romulus, *Contribuții la studiul terminologiei juridico-administrative românești din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în CILR, III, p. 103-136.
- ULLMANN, S., *Precis de semantique francaise*, Berna, 1952.
- UNBEGAUN, Boris, *Le calque dans les langues slaves litteraires*, în „Revue des Etudes slaves”, XII, 1932, p. 19-48.
- URSU, Despina, *Glosare de neologisme din perioada 1830-1860*, în LR, XIII, 1964, nr. 3, p. 250-260.
- URSU, Despina, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioaaa 1760-1860*, în LR XIV, 1965, 3, p. 371-379.
- URSU, N. A., *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962.
- URSU, N. A., *Un calendar istorico-popular publicat de Paul Iorgovici*, în LR, XII, 1963, nr. 3. p. 283-291.
- URSU, N. A., URSU, Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760-1860)*, Iași, 2004.
- VAIDA, Petru, *Calcul lingvistic, procedeu de creare a terminologiei filozofice la Dimitri". Cantemir*, în LR, XV, nr. 1, 1966, p. 3-12.
- VAIMBERG, S. *Calculi românești după adjectivele compuse din limba rusă*, în „Culegere de studii”, București, 1961, p. 64-72.
- VAIMBERG, S., *About the Definition of Linguistic Calque*, în RRL, XX/1, 1975, p. 63-69.
- VAIMBERG, S., *Considerații asupra tipologiei calcului lingvistic*, în AUB, (limbi slave), 1971, p. 91-100.
- VASCENCO, V., *Calculi savante formate în limba română după modele rusești (secolele al XVIII-lea - al XIX-lea)*, în *Culegere de studii. Limbă - literatură - metodică*, București, 1962, p. 59-70.
- VASCENCO, V., *Calcul lingvistic radial*, în *Studii de lingvistică teoretică și aplicată*, București, 1996, p. 57 ș.u.
- VASCENCO, V., *ВосмоHuocjioeHHCKue 3auMcmeoeaHUH e пyMиHCKOM fauxe (aemopeqbepam ducep-mauuu)*, Leningrad, 1958.
- VENDRYES, J., *Le Langage*, Paris, 1921.
- VENDRYES, J., *Une categorie verbale: le mode de participation du sujet*, în BSL, XLIV, 1948, p. 45-58.
- VIANU, Tudor, *Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în LR, III, 1955, p. 45-58.
- VIDOS, E., *Le bilinguisme et le mecanisme de l'emprunt*, în „Revue de Linguistique F”, XXIV, 1960, nr. 93-94, p. 1-19.
- VINOGRADOV, V. V., *Ос«е«we nonstmun pyccKou qbpcaeojiozu KOKjiuHeeucmuiecKou wiuHbi*, în *Tpydbи mBujiеunou ceccuu Mij*, Leningrad, 1946, p. 45 ș.u.
- VINOGRADOV, V. V., *06 ocHoewax munca dypcoeonozuHecKux edwuu epyccxoM sab*, A. A. LUaxMamoe, Moscova, 1947.
- WEINREICH, Uriel, *Languages in Contact. Findings and Problems*, New York, 1953.
- WEINREICH, Uriel, *Reserch Frontiers in Bilingualism Studies*, în „Actes du Huitieme Colloque de Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, Oslo, 1958, p. 786-791.

SIGLE

A. Izvoare

- Acterian, J
Jeni Acterian, *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit. 1932-1949*, București, 1991.
- Alecsandri, P II, III
Vasile Alecsandri, *Opere complete. Poesii*, voi. II, *Mărgăritarele*, voi. III, *Pasteluri și legende*, București, 1875.
- Alecsandri, S
Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, București, 1972.
- Alexandrescu, O, I
Gr. Alexandrescu, *Opere, I, Poezii*, București, 1972.
- Agârbiceanu, D
Ion Agârbiceanu, *Domnișoara Ana*, în *Opere*, voi. V, București, 1985, p. 5-249.
- Asachi, O I
Gheorghe Asachi, *Opere*, voi. I, *Versuri și teatru*, București, 1973.
- Bălcescu, S
N. Bălcescu, *Scrieri alese*, București, 1955.
- Bolintineanu, L
D. Bolintineanu, *Legende istorice*, București, 1980.
- Bolintineanu, ME
Dimitrie Bolintineanu, *Manoil - Elena*, București, 1971.
- Bolliac, O I, II
Cezar Bolliac, *Opere*, voi. I—II, București, 1956.
- Camil Petrescu, P P
Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, București, 1970.
- Camil Petrescu, ST
Camil Petrescu, *Suflete tari. Jocul ielelor*, București, 1987.
- Cantemir, D
Dimitrie Cantemir, *Divanul*, București, 1969.
- Cantemir, I
Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, București, voi. I, 1965.
- Caragiale, O II
Ion Luca Caragiale, *Opere*, voi. II, *Momente, schițe, note critice*, București, 1960.
- Călinescu, BI
George Călinescu, *Bietul Ioanide*, București, 1980.
- Cărtărescu, O
Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa stângă*, București, 1996.
- Cezar Petrescu, I I—II
Cezar Petrescu, *Întunecare*, voi. I—II, București, 1966.
- Cezar Petrescu, PG
Cezar Petrescu, *La Paradis general. Miss România*, București, 1970.
- Delavrancea, N
Barbu Delavrancea, *Nuvele și povestiri*, București, 1975.
- Eftimiu, N
Victor Eftimiu, *Negușătorul de idei. Nuvele și povestiri*, București, 1971.
- Eftimiu, O XVI
Victor Eftimiu, *Opere*, 16, Romane. *Pe umbrele zimbrului*, București, 1987.
- Eminescu, P I, II
Mihai Eminescu, *Poezii. Proză literară*, voi. I, II, București, 1978.
- Filimon, C
N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, București, 1984.
- Ghica, O I, III
Ion Ghica, *Opere*, București, voi. I, 1967, voi. III, [1973].
- Golescu, I
Constantin (Dinicu) Golescu, *Însemnare a călătoriei mele, făcută în anul 1824, 1825, 1826*, București, 1910.
- Gorjan, H IV
Gherasim Gorjan, *Halima sau povestiri mitologicești arăbești, pline de băgări de seamă, și de întâmplări foarte frumoase și de mirare*. [București], tom. IV, 1838.
- Hasdeu, P a
B. P. Hasdeu, *Pagini alese*, București, 1953.
- Heliade, O II, III
I. Heliade-Rădulescu, *Opere*, voi. II—III, București, 1967, 1975.
- Holban, O II
Anton Holban, *Opere*, voi. II, București, 1972.
- Ibrăileanu, A
Garabet Ibrăileanu, *Privind viața. Adela. Amintiri*, București, 1987.
- Istrati, C
Panaït Istrati, *Chira Chiralina*, București, 1982.
- Lovinescu, M
Eugen Lovinescu, *Memorii*, București, 1976.
- M. Caragiale, C
Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*, în voi. *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*. București, 1988, p. 44-137.

M. Caragiale, R	Mateiu Caragiale, <i>Remember</i> , în voi. <i>Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei</i> , București, 1988, p. 26-43.
Maiorescu, D I-IV	Titu Maiorescu, <i>Discursuri parlamentare, cu priviri asupra dezvoltării politice a României...</i> Voi. I: (1866-1876); voi. II: (1876-1881); voi. III: (1881-1888), voi. IV: (1888-1895), București, 1897, 1899, 1904.
Mumuleanu, C Negruzzi, P Odobescu, O I	B. P. Mumuleanu, <i>Scrieri</i> , București, 1972. Costache Negruzzi, <i>Pagini alese</i> , București, 1982.
Odobescu, P	Alexandru Odobescu, <i>Opere</i> , voi. I, Scrieri din anii 1848-1860. Antume. Postume. Variante. Note. Anexe [București], 1965.
Papadat-Bengescu, D	Al. I. Odobescu, <i>Mincinoasă carte de vânătorie. Pseudo-kynegetikos</i> , București, 1908.
Papadat-Bengescu, FD	Hortensia Papadat-Bengescu, <i>Drumul ascuns</i> , în voi. <i>Fecioarele despletite. Concert din muzică de Bach. Drumul ascuns</i> , Cluj-Napoca, 1986, p. 289-491.
Preda, I Rebreanu, AE Russo, P Tudoran FR Vlahuță, R P Vlahuță, S II	Hortensia Papadat-Bengescu, <i>Fecioarele despletite</i> , în voi. <i>Fecioarele despletite. Concert din muzică de Bach. Drumul ascuns</i> , Cluj-Napoca, 1986, p. 5-132. Marin Preda, <i>Intrusul</i> , București, 1974. Liviu Rebreanu, <i>Adam și Eva</i> , Iași, 1985. Alec Russo, <i>Piatra teiului. Scrieri alese</i> , București, 1967. Radu Tudoran, <i>Fiul risipitor</i> , București, 1974.
Voiculescu, Z	A. Vlahuță, <i>România pitorească</i> . Ed. VI, [București], 1908. A. Vlahuță, <i>Scrieri alese</i> , voi. II, Nuvele, schițe, povestiri, amintiri, cugetări, [București], 1963. Vasile Voiculescu, <i>Zahei orbul</i> , Cluj-Napoca, 1986.

B. Lucrări de referință

Acte XII, voi. I, voi. II	<i>Actele celui de-al XH-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică</i> , București, voi. I, 1970, voi. II, 1971.
AUT	„Analele Universității din Timișoara”, Seria <i>Științe filologice</i> , Timișoara, I, 1963 ș.u.
BL	<i>Bulletin linguistique</i> . Publiă par A. Rosetti, București - Paris - Copenhague, I-XVI (1933-1948).
BSL	<i>Bulletin de la Societe de Linguistique de Paris</i> , 1871 ș.u.
CADE	I.-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, <i>Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”</i> , București, [1931].
CILRL, I - III,	<i>Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XLX-lea</i> , București, voi. I, 1956; voi. II, 1958; voi. III, 1962.
DA	<i>Dicționarul limbii române</i> , tomul I (părțile I-III), II (părțile I-III), București, 1913-1949.
Densusianu, HLR, II	Ovid Densusianu, <i>Histoire de la langue roumaine. Tome II. Le seizieme siècle</i> , Paris, 1938.
DEX, DFF	<i>Dicționarul explicativ al limbii române</i> , ediția a II-a, București, 1996. Elena Gorunescu, <i>Dicționar frazeologic francez-român, român-francez</i> , București, 1993.
DGS	<i>Dicționar general de științe. Științe ale limbii</i> . Redactori Angela Bidu Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, București, 1997.
DIR	Mariana Stănciulescu-Cuza, Haritina Gherman, George Lăzărescu, <i>Dicționar italian-român. Dizionario ilaliano-romeno</i> . București, 1983.
DFR	Iulia Giroveanu, Sanda Mihăiescu-Boroianu, Micaela Slăvescu, <i>Dicționar</i>

DLR	francez-român. București, 1992.
DRF	<i>Dicționarul limbii române</i> (DLR), serie nouă, VI-XIII, București, 2005.
DN,,	<i>Dictionnaire roumain-francais</i> . Direction Teodora Cristea, Cuniță, Viorel Vișan, București - Paris, 1992.
ELR FCLR I, II	Florin Marcu și Constant Măneca, <i>Dicționar de neologisme</i> , București, 1978. <i>Enciclopedia limbii române</i> , coordonator Marius Sala, București, 1978. Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, <i>Formarea cuvintelor în limba română</i> , voi. I, <i>Compunerea</i> , București, 1970; Mioara Avram, Elena Ciobanu, Fulvia Ciobanu, Florica Ficșinescu, Cristina Gherman, Florina Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Ștefan, voi. II, <i>Prefixele</i> , București, 1978.
Gheție, ILRL	Ion Gheție, <i>Istoria limbii române literare. Privire sintetică asupra literaturii române</i> , București, 1978.
Hristea, PE	Theodor Hristea, <i>Probleme de etimologie. Studii. Articole</i> , București, 1968.
Hristea, Sinteze	Theodor Hristea (coordonator), <i>Sinteze de limba română</i> , ediția revizuită și din nou îmbogățită, București, 1984.
ILRLEV	Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu, <i>Istoria literaturii române literare. Epoca veche (1532-1780)</i> , coordonator Ion Gheție, București, 1997.
Iorgu Iordan, LRC	Iorgu Iordan, <i>Limba română contemporană</i> , ediția a II-a, București, 1956.
LEXIS	Iorgu Iordan, <i>Limba română contemporană</i> , ediția a I-a, București, 1956.
LM	<i>Dictionnaire de la langue francaise. Lexis</i> . Direction de la Librairie Larousse, Paris, Librairie Larousse, 1994.
LR	A. T. Laurian și I.C. Massim, <i>Dicționarul limbei române</i> , Tomu I (A-H), 1871; tomul II (I-Z), 1876; Tom. III: <i>Grammatică cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau prin cum și cele de origine îndouiosă</i> , 1871.
Maiorescu, C, I MDA	„Limba română”, București, I (1952), ș.u. Titu Maiorescu, <i>Critice</i> , voi. I, București, 1967.
Miklosich, <i>Lexikon</i>	<i>Micul dicționar academic (MDA)</i> , voi. I - IV, București, 2005.
Munteanu, Țăra, ILRL,	Fr. Miklosich, <i>Lexicon Palaeslovenico-graeco-latinum</i> , Viena, 1862-1865.
NDN	Ștefan Munteanu, Vasile D. Țăra, <i>Istoria limbii române literare generală</i> . Ediție revizuită și adăugită, București, [1983].
Rizescu, <i>Contribuții</i> ROBERT Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL	Florin Marcu, <i>Noul dicționar de neologisme</i> , București, 1992. Ion Rizescu, <i>Contribuții la studiul calculului lingvistic</i> , București, 1971. Le nouveau petit Robert. <i>Dictionnaire alphabetique et encyclopedique de la langue francaise</i> , Paris, Dictionnaires les Robert, 1995.
Rosetti, ILR	Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, <i>Istoria limbii române literare. De la origini până la începutul secolului al XIX-lea</i> , ediția revizuită și adăugită, București, 1971.
SGI II SCL SMFC I - V	Al. Rosetti, <i>Istoria limbii române. I, De la origini până la începutul secolului al XVII-lea</i> . Ediție definitivă, București, 1986. <i>Studii de gramatică</i> , voi. I, 1956, voi. II, 1957, [București]. „Studii și cercetări lingvistice”, București, I (1950), ș.u. <i>Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română</i> , voi. I 1959; voi. al II-lea 1961; voi. al III-lea 1962, voi. al IV-lea 1963, voi. al V-lea 1969, [București].
TDRG Webster	H. Tikin, <i>Rumänisch-deutsches Wbrterbuch</i> , București, 1957. <i>Merriam-Webster's Comprehensive Dictionary of the English Language</i> , Delux Encyclopedic Edition, Chicago, 1996.

ABREVIERI

adj. = adjectiv
ceh. = ceh(ă)
cf. = confer
cr. = croat(ă)
dan. = danez(ă)
dr. = dacoromâna, dacoromânesc
engl. = engleză, englezesc
engl. am. = engleză americană
fam. = familiar
fin. = finlandez(ă)
fr. = franceză, franțuzesc
germ. = german(ă)
got. = gotic(ă)
inf. = infinitiv
it. = italian(ă)
(neo)gr. = (neo)greacă, (neo)grecesc
lat. = latină, latinesc
lat. med. = latină medievală
lat. pop. = latină populară
livr. = livresc
loc. adv. = locuțiune adverbială

magh. = maghiar(ă)
part. = participiu
part. prez. = participiu prezent
pol. = polonă, polonez
port. = portughez(ă)
pl. = plural
prep. = prepoziție
rom. = română, românesc
rus. = rusă, rusesc
s. = substantiv
s.a. = sublinierea autorului
ser. = sârbo-croat(ă)
s.n. = sublinierea noastră
sl. = slavon(ă)
slov. = sloven(ă)
sp. = spaniol(ă)
ucr. = ucrainean(ă)
var. = variantă
v. bg. = vechi bulgăresc
v. engl. = vechi englezesc

INDICE DE AUTORI*

Ahmanova, O. S. 112, 315
Andriescu, A.I. 286, 315
Andrievska, A. 112, 115, 315
Apreotesei, C. 62, 68, 102
Ascoli, G. I. 13, 315
Avram, Mioara 173, 207, 315, 325

Bally, Ch. 7, 13, 14,31, 112, 114
Betz, W. 14,19,20,21,49, 50, 73,74,75,, 315
Bidu-Vrânceanu, Angela 169, 316, 324
Bloomfield, L. 71,315
Boroianu, Ioana 113, 114, 315
Bourciez, Ed. 106, 107, 315
Budagov, R. 12, 52, 67, 68, 86, 113, 114, 115, 116, 118, 315
Bulahovski, L. A. 21, 74, 315
Bulgăr, Gh. 207, 229,315
Buză, Emanuela 287

Candrea, I.-A. 183, 289, 315, 324
Capidan.Th. 14,315
Carabulea, Elena 136, 151, 315, 325
Caragiu, Matilda 128, 315
Cartoian, N. 282,315
Cazacu, B. 35, 154, 192, 201, 205, 281, 283, 325
Chivu, Gh. 281, 287, 288, 290, 291, 315, 316, 325
Ciobanu, Fulvia 193, 194, 316, 325
Collart, P. 91,316
Coteanu, I. 114, 169, 316

David, Doina 136, 291,316
Deanovic, M. 14, 45,46, 316
Debrunner, A. 14, 316
Densusianu, Ov. 54, 106, 110, 282, 324
Deroy, L. 31, 43, 45, 46, 48, 56, 86, 92, 111, 132, 133, 286,316
Dimitrescu, Florica, 113, 114, 121, 316
Drăganu,N. 128,316
Drincu, S. 308, 316
Duvau, L. 12, 15, 316

Ernout, A. 86,95,316

Farcaș, L. 79, 111, 291, 292, 316
Ferguson, A. Ch. 52,316
Forascu, Narcisa 59
Frâncu, C. 109,316, 325

Gafton, A.I. 282,316
Gâldi, L. 19, 111,316
Gherman, Cristina 142, 325
Gheție, I. 108, 281, 282, 285, 286, 289, 290, 291, 325
Giosu, Șt. 283,316
Gneuss,H. 14,49,316
Goddard, A. K. 52,316
Goldiș Poalelungi, Ana, 103, 105, 108, 109, 110,120, 173,287,316
Graur, Al. 14, 21, 39, 67, 106, 120, 291, 316, 317
Groza, L. 113, 114, 116,287, 288,317
Guiraud,P. 114,317
Gusmani, R. 14, 35, 36, 37, 44, 45, 46, 50, 70, 73, 75, 76, 77, 78, 87, 96, 97, 317

Haneș, P. 55, 289,317
Hasan, Finuța 142,189, 192,295, 325
Haugen, E. 16, 17, 18, 19, 21, 48, 52, 70, 74, 87, 88, 89,92, 93, 97,317
Herczeg, J. 108,317
Hope, T. E. 87, 89, 92, 93, 96, 97, 317
Hristea, Th. 14, 24, 34, 25, 26, 27, 33, 36, 37, 47, 48, 57, 58, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 94, 99, 100, 101, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 138, 169, 171, 182, 183, 198, 199, 202, 206, 207, 211, 237, 242, 243, 251, 254, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 304, 317, 318, 325
Hristea, Valentina 128, 251, 318
Humbley, J. 87, 89, 90,91, 92, 318

Iliescu, Măria 109, 318

* Nu au fost incluși aici autorii textelor beletristice din care a fost extras materialul analizat.

Iordan, Iorgu, 116, 117, 128, 153, 190, 250, 252, 253, 288, 291, 292, 318, 325
Ivănescu, G. 41, 42, 43, 318

Lauffer, H. 76,318
Lehiste, lise 36, 318

Maiorescu, T. 208, 290, 291, 318
Mancaș, Mihaela 82, 286, 289, 318, 324
Marouzeau, J. 86, 87, 95, 13, 287, 318
Martinet, A. 81, 36, 120, 173, 318
Meillet, A. 86, 87, 95,318
Meyer-Lubke, W. 106,318
Micușan, Cristina, 93, 292, 318
Migliorini, B. 14,318

Mihăilă, G. 23, 34, 101, 102, 116, 200, 282, 292, 292,318

Miklosich, F. II, 55, 325
Mirska, Halina 54, 79, 137, 183, 283, 318
Mocanu, Z. M. 289,318
Molnár, N. 11,77,202,318
Moroianu, C. 304,318
Munteanu, E. 13, 319
Munteanu, Șt. 7, 281, 287, 288, 290, 319, 325

Nicolas, Ch. 47, 86, 87, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 319

Nicolescu, A. 34, 319
Năgy, Rodica 282, 286,319

Ojegov, S. I. 172,253,319
Olteanu, P. 55, 319
Onu, L. 35, 154, 192, 201, 205, 281, 283, 325
Oprea, I. 282, 286,319
Orioles, V. 74, 75, 76,319

Palii, A. 14, 68, 69, 79, 80, 100, 102, 110, 127, 319

Paul, H. 16, 319
Paul, R. 109, 319
Pisani, V. 31,51,319
Poalelungi, Gh. 104,319

De Pontbriant, R. 157
Popescu-Marin, Magdalena 147, 325
Prudent, L.-F. 52, 319
Pușcariu, S. 12, 34, 57, 84, 134, 172, 287, 288, 290,291,319

Rădulescu, Marina 150, 325
Rizescu, I. 14, 22, 23, 32, 34, 44, 47, 53, 79, 94, 99, 100, 101, 102, 106, 110, 108, 116, 118, 132, 133, 257,319,325

Roman Moraru, Alexandra 282, 287, 319, 325
Rosetti, A.I. 35, 53, 105, 106, 108, 110, 134, 154, 192, 201, 205, 281, 282, 283, 325

Sala, M. 63,319
Sandfeld Jensen, Kr. 11, 14, 15, 16, 18, 31, 49, 70, 72, 73, 75, 82, 85, 107, 117, 319

Sauvageot, A. 52, 53, 54, 100, 319
Schumann, K. 14, 19, 20, 73, 75, 78, 319
Seche, Luiza 79, 319
Seche, M. 79, 319
Seidel, E. 14, 23,45, 53,64, 79, 100, 101,319
Serebrennikov, B. A. 52, 53, 319
Singer, M. 15, 16, 70, 319
Slave, Elena 114, 319
Smirnițki, A. I. 112, 320
Soloviov, V. P. 116, 117, 118,122, 123, 320
Stanciu-Istrate, Măria 40, 51, 55, 107, 131, 134, 194, 283, 289, 304, 320

Șanski, N. M. 69, 111,320
Șăineanu, L. 133, 134, 320
Ștefan, I. 23, 32, 33, 42, 48, 51, 95, 135, 136, 185, 188, 198, 205, 320

Tallgren-Tuulio, O. J. 13, 117, 120, 121, 320
Teodorescu, Mirela 283, 320, 325
Teodorescu, Vasile 286, 320
Thomas, G. 13, 32, 56, 58, 320
Tiktin, H. 128,320, 325
Todoran, R. 286, 320

Țâra, D. V. 7, 281, 287, 288, 290, 319, 325

Ullmann, S. 22, 31, 47, 69, 320
Unbegaun, B. 14, 31, 85, 111, 131, 132, 133, 135, 320
Ursu, Despina 79, 173,195,282, 288, 320
Ursu, N. A. 23, 33, 55, 56, 79, 173, 195, 282, 286, 287,288,308, 320

Vaida, P. 284, 320
Vaimberg, S. 68, 69, 75, 291, 320
Vascenco, V. 70, 111, 138, 320
Vasilii, Angela 21,25
Vendryes, J. 12, 53, 99, 138, 320
Vianu, T. 43,286,321
Vidos, E. 52, 321

Vinogradov, V. V. 112, 113, 114, 116, 321

Weinreich, U. 49, 50, 52, 74, 93, 321

INDICE DE CUVINTE*

BULGARĂ

auie 20

рѣкѣа 53

A4TH AOMU* CEMK MBABAHB 20

AOBpOmBHMT. 20

AoyAvwwcA 54,105

KpHB 134,204

MAAHHH 107

IIAAC& 54

CTpHNH 107

CTpNA

CTyjTeHa BOHHa 138

CBpBXHJOBK 138

UKTBHE TBpMIM 20

CEHĀ

mezi čtyrma oľma 118

nadclovek 138

studena vĀlka 138

zamek 16

DANEZĂ

black 72

halvo 72

Medlidenhed 19

skaersild 72

ENGLEZA

animated cartoons 293

appoint 92

black box 292

black hole 292

bleck 72, 77

bloodshed 40

brainwashing 77

breakfast 72

Cape of Good Hope 210, 2

cold war 138

control 91

count down 292

diameter 56

EFTA 85

electronic brain 292

European Free Trade Ass

face to face 118

fall 198, 277

flatfoot 35, 77

flying saucer 292

Green Beret 292

green card 292

green light 292

grocery 88, 92, 97

hawk 89

high society 124, 137, 2

hobby 93

hobby-horse 92

humorous18

in a word 240, 278

7 ^ e l ^ ^ <<* V S ^ T J j ^ ^

parcursul lucrării!, precum și modelele străme care au' << R ^ T J j ^ ^
perifrazele rezultate din traducerea unor compuse sau derivate
primul termen care exprimă o noțiune.

introduce 97
iron curtain 293

library 88, 92
living-room 81
lower class 211, 273, 292

meeting 50
middle class 211,292

native speaker 292

paper 90
pipeline 50
plum pie 17

railway 75, 186, 292
realise 147

self-control 292
self-esteem 187, 292
self-government 194, 292
self-satisfaction 292

sibling 49
sky 83
skyscraper 18, 81, 83, 184, 268, 277
slowly by slowly 240
struggle for life 215, 272
superman 138, 291
sympathy

from time to time 239

U.F.O. 84
Unidentified Flying Object 84
upper class 211,273, 292

valuable 93

wing 20
WMO 85
World Health Organisation 85
word 97

FINLANDEZÄ

antaa miehelle 117

puolisaari 72

menen miehelle 117

FRANCEZÄ

(l')an de grâce 208
(l')art du salon 208
à aucun prix 123
abaïsser (s') 288
abattre 98, 196
abattu 196
absorber 142, 275, 289
abstenir(s') 142, 275
abstraire 83, 142, 275, 289
accorder: ~ son pardon à qqn. 226,
273; ~ la parole à qqn. 226
adresser à qqn. 207
affaire 44, 142
affairisme 175, 259
affront 182,300
affronter 57, 179, 182
aigrir(s') 106
aile 20, 126, 244; ~ droite 126, 244;
~ gauche 126, 244 .
aimer 201
air 97, 130, 196, 227, 253;
~ comprimé 208.
airs 130, 251
amiable 170, 298
amour-propre 124, 194, 214, 273,
296
ange gardien 214
angulaire 168, 277, 303
anoblir 179, 275
antediluvien 194, 295
antichambre 125, 137, 143
appartenir 142
appointer 92
apporter: ~ son appoint 223, 271;
- des satisfactions 223.
apprecier 142, 298
appropriier 288
ardent,-e 128, 248
argent-vif 183
asseoir 196
assiette 118
assurer 46, 176
atemporel 157, 301
attirer 142; ~ l'attention 123, 124,
235, 243, 278,312.
audible 170, 275
auster 43
avancer 167
avantage 288
avion 71
avoir: - à son actif 121; - affaire à
qqn. 223; ~ l'air de 121, 130,

246; ~ besoin de 224; ~ du bon
sens 223, 260, 271;— confiance
224; ~ connaissance de 223,
272; ~ le droit de 224, 246;
~ une influence sur qqn. 179;
~ l'occasion 224; ~ l'reil (sur
qqch.) 224, 278; ~ la parole
223; ~ des pretentions 224,
271; ~ raison 123, 124, 224;
~ recours à qqn. 224; ~ le
sentiment que 224; - des traits
fins, reguliers, delicats 175; ~ la
vocation 224, 271; - en vue 224.

bagage scientifique 218
baïonnette 30
bas-relief 40
battre en reträite 244
le beau monde 215
beaux-arts 208, 278
bien 67, 71, 81, 136, 190, 254; (le)
~ public 209
bien-aimee 288
bien eleve 188
bien entendu 188
bienfaisance 185
bienfaisant, -e 67, 137, 188
bienfaiteur, -trice 67, 188, 193, 295
bien märite 190, 191
bien recue 188
bienseance 81, 183, 267
bienveillance 81, 135, 137, 183, 267,
298
bienveillant 189
bienvenu 188, 209
de bienvenue 222
blanc 65, 196
bonne foi 183
de bonne foi 124, 222
bon-gout 84, 184
de bon gout 124, 222
de bon gre 125, 239
bonhomie 84, 192, 298
bonhomme 84, 190, 298
bonne humeur 209
bonne volonte 81, 137, 183,298
bon-sens 84, 184, 296
bonton 192, 195,296,298
bon-vouloir 81, 137, 183,298
borne kilomdtrique 217
bourgeois 171
bourgeoisie 171, 276, 302

breche 44
briliant, -e 249

cadre 251, 252
cage de l'ascenseur 210
caisse des depots 210
camarade 175, 298
canard 93, 97
carte 198

cas de conscience 242
cavalier, -ere 170
cavalierement 170
celeste 170, 298

centre d'attraction 124. 210, 273
centre de gravite 211
cercle 198, 277; ~ vicieux 245
chaîne 71
chaîner 82
chambre 197; - à coucher 209, 216,
271.

champ de bataille 123, 124, 209
Champs Elisees 210
changer 206; ~ d'adresse 207; ~ d'air
219; ~ d'avis 207, 238, 273
- de direction 207; ~ de logemen
207; - de sujet 238, 273.

chanson de table 210
chant 84
charge 180, 254, 268; ~ d'affaires
253 ; - d'annees 242.

charger 254, 268
chef 198; le ~ de l'Etat 245; ~ de
famille 219, 312.
chef-d'oeuvre 186,275,298

chemin de fer 186, 292
à cheval donne on ne regarde point
ladent (àlabouche) 122
christianisme 172
ciel 198

circonscrire 143, 273, 289, 298
circumvoisin, -e 143
clair-obscur 187
clairvoyance 184, 288
clairvoyant, -e 189, 288

classe dirigeante 211
cœur 246
collaborateur 176, 296, 299
collaboration 144, 185, 296, 298
collaborer 33, 144, 191, 195, 296,
298

collection 204
combattre 143, 296
combler la mesure 236
commensal, -e, -aux 143

compagnie d'assurance 211, 272
compatir 143
compétiteur 176, 275, 298
complainte 143
complaire 144
composer (de) (se) 144, 206
composition 144, 298
en ce qui concerne 241
concernant la 241
concitoyen 176
conclure 288
concourir 144, 275, 289, 299
concours de circonstances 211
condisciple 136, 145, 299
à condition 238
confiance en soi 213
confondre 137, 145, 258, 291, 299;
se ~ en excuses 288.
confrère 144
confrontation 144, 259
confronter 176
confusion 44
connaissance 199, 223
en connaissance de cause 239, 272
connue 247
consacrer 145, 299
consanguin 145, 176, 256, 275, 299
conscience 176, 213; - charge 243;
- collective 211; - de soi-même
124, 211, 273.
conscientieux 176
conscient 176, 259, 295
conseil de guerre 211, 219
consentement 176, 299
consentir 145
en conséquence 239, 240
consigne 137, 145, 290
consigner 137, 145, 290
consoner 145
contemporain 177, 299
contenir 145, 275
contentement de soi 216
contenu 65, 85, 247
contradiction 146, 275, 299
contradictoire 177, 299
contraire 145, 275
contredire 146
contrefaire 146
contresigner 146
à contretemps 244
contrevenant 137, 177
contrôler 91
corne d'abondance 211

corps 204, 246; - d'armée 212, 246;
~ (Stranger 212 ; ~ de lois 246,
274.
couche 203; ~ sociale 221, 245.
coup 201; ~ d'État 75, 215, 278; ~ de
théâtre 245.
couper 80; ~ le nœud gordien 124,
238.
cour 125, 199, 277; la ~ d'appel 126,
245; ~ d'assises 126; ~ de
cassation 126, 212; la ~ de
comptes 126.
courage 274
courant 170, 299
courir 37, 38
cours 126, 199
au cours de 126
dans le cours de 126, 241, 278
en cours de 126, 241, 278
court-circuit 135, 184, 288
courtisane 175, 299
craindre 205
croire à 207
croise 169
croiseur 82, 179, 268, 299
croissant, -e 128, 248
croupir (se) 106
crucifier 169
crucifié 169
cuisine 98
curiosité 43

dada 92
dame d'honneur 212
dansantes 174
debarquer 149, 299
debattre, 149
debattre, (se) 149
deboucher 48, 119
dechaîner 65, 177
decharger 177
decharner 177
dechiffrer 148
dechoir 146, 275
decomposer 148
deconcerter 148, 299
decouler 146
decouverte 199
decroître 148
dedire 149
deduire 146, 199
degout 83, 149
degouter (se) 83, 149
degrader 149, 275, 299

dejeuner 72
dejouer 146
demander (se) 65, 106, 206;
~ l'assentiment de qq. 225;
~ excuse 226; ~ une explication
225; ~ en mariage 225; ~ pardon
225; - la parole 225; ~ la
permission 226, 271; -reparation
225; ~ satisfaction 225; ~ ven-
geance 225.
démarche 147
démentir 83, 149
demi-cercle 84, 187
demi-dieu 84, 187
demi-sang 194
dénommer 147
denouement 57, 83, 178, 288
dent de lait 212
département 177, 299
dépendance 98
dépendant 98, 197
dépendre 98, 208
dépouiller 148, 275, 299
déplorer 46
déposer 147; ~ les armes 236.
dépouiller un scrutin 244
déprecier 148, 299
dérision 147, 299
le dernier mot 221
descendant 169, 298
désespoir 148
designer 148, 275, 299
désordre 149, 275
dessin 147, 148, 177, 299
dessinateur 177, 299
dessiner 147, 148, 177, 299
dessins animés 293
désigner 148, 299
detendre 149
devoiler 178
dévouement 46, 177
diamètre 56

difficultés matérielles 213
disparaître 119, 149
disposer 46, 149, 150, 275, 299
distraire 150
divin 42
divisibilité 83
dominant, -e 248
domination 174, 299, 312
dominer 91, 174
donnée 130
les données du problème 130

donner 130, 205; se - de l'air 12
246; se ~ des airs 130, 27
~ assaut à 226; ~ son avis sur
qqch. 227; ~ confiance 22
~ créance 226; ~ le coup décisif
227; - un coup de téléphone
227, 273; - sa démission 227
~ à entendre 120, 226, 272, 27
- gain de cause à qq. 111
~ une gifle à qq. 124, 226, 27
~ lieu à 226; ~ la mesure 22
~ des nouvelles 288; ~ l'occasion
227, 271, 278; - son opinion
227; ~ un ordre 227; ~ sa parole
226; ~ sa parole d'honneur 22
273; ~ la permission 124, 273
271; ~ à penser 120, 28
~ raison à qq. 226; ~ satisfait
227; ~ des signes de fatigue
120, 227; - des signes
d'impatience 227; (ne pas)
-signe de vie 120, 124, 27
271, 273; se ~ en spectacle 1
226, 288; ~ la vie 120, 288; -
vie 228;
dormant, -e 128, 248, 250
douche froide 213
sans doute 240
droit 199; - de vie ou de mort 2
-divin 212; - naturel 212.
les droits de l'homme 212

eaux 129, 206; ~ courantes 65, 1
253; ~ minérales 129; -souterraines
129, 130, 253; -thermales
129.
à cerveau 83, 177
échange de vues 219
échapper au contrôle 110
échelle 203
échelon 204
éclairer la caboche à qq. 119
école élémentaire 219; ~ milita-
219; ~ normale 219; ~ primaire
219; l'~ publique 219
écorce 203; - terrestre 219, 272, 3
écrire 147, 161
écrit 248
par écrit 222, 240
éducateur, -trice 170, 299
éducation 51, 294
éduquer 170
l'égalité des droits 245

à l'égard de 241
 à garer (s') 203
 embranchement 179
 emouvant 174, 268
 emouvoir 202
 empailler 288
 en amour, -e 151
 enamourer (s') 151
 encadrer 152
 enchaîner 57, 71, 82, 175, 179, 267, 300
 enchante 152
 enchantement 83, 178
 enchanter 152
 enchanteur, -eresse 178, 288
 endolori 288
 en effet 239
 enfin 240, 271
 engraissement 179
 ennoblir 179, 275
 enseignement 181; ~ primaire 243; -secondaire 126, 243; -supérieur 243.
 ensemer 179
 ensoleille 288
 j'entend 42
 entendre 201
 entete 57
 enteter(s') 83, 178, 180
 entêtement 84
 entonner 180
 entre- 61, 80
 entrechoquer 288
 entrecouper 80, 153
 entre-dévoiler 153
 entreprenant, -e 180
 entreprendre 61, 152
 entrepreneur 180, 300
 entretenir: ~ 153, 248; correspondance avec qqn. 244
 entretenu, -e 248
 entretien 153
 entretisser 153, 288
 entretuer 153
 entrevoir 153
 entrevue 153
 entrouvrir 152
 envahir 277
 envoyé, -e 248
 envoyer 248
 épervier 89
 ^preuve 201
 éprouver le besoin 239
 équilateral 34, 295

esprit 200, 204 ; - d'observation 124, 220, 273, 278; ~ de contradiction 220; - entreprenant 220; 1' ~ de la loi 212; ~ lucide 220
 d'esprit 222
 essai 201
 établissement 173
 étant donné que 105, 120
 état: - d'âme 221, 273; - de choses 220, 272; - civil 221; ~ de guerre 221.
 état-major 183
 éteindre 204
 étoile 180
 étoiler 180, 268
 être: - aux anges 119; - d'avis que 230; ~ à bout de forces 230; ~ le bras droit de qqn. 230; - au courant 230, 272; ~ en danger 230; ~ égal à qqn. 230; ~ en état de 230; - dans l'impossibilité de faire qqch. 230; ~ lié à 230; ~ dans une mauvaise passe 121; - en mesure de 121;— a l'ordre du jour 121; ~ ravi au septième 119;— dans le ravissement 119.
 être de raison 213
 à l'évidence 240
 expliquer une chose à qqn. 119
 extorsion d'argent 221
 extraire une racine carrée 247
 façade 83, 167
 face à 241
 faculté de droit 213
 faire: - acte de présence 228; - allusion 228; ~ antichambre 125; - appel à 228; - attention 228; ne ~ aucun doute 124; ~ chambre 228; — son autocritique 228; - de compliments à qqn. 228; ~ comprendre une chose à qqn. 119; - confiance à qqn. 236, 272; ~ connaissance avec qqn. 228; - la connaissance de qqn. 228; ~ couler beaucoup d'encre 288; - une demande à qqn. 229, 271; ~ dresser les cheveux sur la tête 237; ~ l'éducation 229, 271; - entrer qqn. dans la faute 121-122; ~ de l'esprit 229, 271; ~ face 229; - fureur 229, 271; ~ à qqn. l'honneur de 229; - impression 126, 244; se ~ une idée de 229;

~ une incursion dans un lieu 229; se — du mauvais sang 229, 272; ~ la navette 121, 288; ~ une observation 229; ~ plaisir à qqn. 229; ~ preuve de 226, 227, 273; ~ une scène 229; ~ un service 230; ~ signe à qqn. 229; - du ski 229, 271; ~ triste figure 229; ~ une visite 229.
 faisant 67
 fermeté de caractère 221
 férocité 173, 299
 feuille 200; -volante 213.
 fild'Ariane 213
 fleur 61, 200
 à la fleur de l'âge 242
 forêt vierge 217, 312
 fortune immobilière 209
 fournir l'occasion 227, 271
 foyer 83, 168
 frontière 175, 300
 fruit 25
 fruitière 171
 fuir 200, 252
 fuyant, -e 250
 garder 262, 288; - le silence 236, 237, 262, 272, 278.
 gauche 204
 des gens bien 254
 gout 200
 goûter le bonheur 236
 gouvernement provisoire 213
 gouverner 213
 grâce à 208
 grande tenue 254
 grand-maman 183, 267
 gratte-ciel 18, 81, 83
 guerre froide 138
 habiter 57, 107
 haut 251
 la haute société 124, 213
 hémorragie 37
 l'heure H 217
 histoire naturelle 214
 homme: - d'affaires 243; - de bien 216; - de cœur 216; - de confiance 209; - d'esprit 209, 216, 272; - d'État 209, 217; - de goût 209; ~ du monde 216, 272; - de science 217.
 sans honte 240
 huissier 171

idée préconçue 158
 imaginer 43
 immaculé 276
 immatériel 156, 301
 immobilier 156, 301
 immobilité 156
 immoralité 156, 301
 impardonnable 155, 301
 imposer 151, 275, 301, 306.
 impossible 157
 imprescriptible 156
 impression 31, 152, 244
 imprévu 156
 imprimer 244
 inaccessible 154, 276, 301
 inadmissible 154, 300
 incapable 154, 300
 incapacité 154, 300
 incarner 178, 275
 incertitude 154, 300
 inclination 196, 277
 incliner à 203
 incompatible 154, 300
 incomplet, -ete 154, 300
 inconfortable 154, 301
 inconscience 150, 155, 200
 inconscient 150, 155, 200
 inculture 150, 301
 indechiffable 150, 301
 indelicatesses 150, 301
 indépendance 154, 257
 indépendant, -e 154, 301
 indescriptible 155, 301
 indispensable 155, 301
 indisposer 150
 induire en erreur 26
 inestimable 157, 301
 inexpérience 155, 301
 inexplicable 155, 256, 301
 inexpressif 155, 301
 à l'infini 288
 infini 156, 276, 301
 infinie 156, 276, 301
 influence 179, 257, 301
 influencer 179, 276, 301
 influencer 276, 300
 inhumain, -e 156, 158, 301
 inintelligible 155
 initial, -e 170, 275, 301
 inné, -e 152
 innocente 288
 inoffensif 156, 276, 301
 inouï 156, 276, 301

inoportun 156, 276, 301
insalubre 157, 276
insatiable 181, 276, 300
inscrire (s') 152
insensible 44, 157
insigne 152, 276, 300
insignifiant 155, 181, 301
insinuant 84, 179, 300
insomnie 157, 267, 301
instabilite 157, 301
instinct de defense 214
insuffisant 154, 267, 276, 300
insuffler 152
interdire 136, 151
interposer 150, 153, 276
interroger (s') 106
interrompre 153
interrupteur 180
introduire 97, 137, 151, 300
inviolabilite 158, 302
inviolable 158, 302, 307
irrealisable 157, 301
irregularite 157, 301
irreparable 157, 276, 301
irresistible 157, 276, 301
irresponsable 157, 301
irrevocable 157, 276, 301
isoscele 34

jardin: ~ d'etd 213; - publique 213.
jeter: ~ un cri 288 ; - les fondements
288; - une lumiere 223; - un
regard 223.
jeu: - de cartes 214, 272; - de
lumiere 214, 271; - de mots
214, 262, 273.
jeunesse 171
jouer 48, 201, 277; ~ aux cartes 124,
230, 273; - un role 230.
journal 83, 135, 168, 277, 303
journaliste 83, 168, 277, 303
juge 80
juge d'instruction 214
juges de camp 214
jugement 288; - preconcu 158.

laissez faire, laissez passer 236
lancer un regard 223
langage 46, 167, 276, 300
legitime defense 214
lettre de recommandation 219
lever la seance 237
liberte: ~ de conscience 243 ;
~ d'esprit 215;

librairie 171, 298
libre-echangisme 80
libre-echangiste 80, 189
licence en droit 215
lier connaissance avec qqn. 236
lieutenant 187, 276, 288
ligne de chemin de fer 215. 273
limite d'age 215
lineament 173
linguistique 172, 300
lit superpose 65, 243
livre 71
loinde 104, 105
de loin 104
les lois de la gravitation 214
longueur d'onde 215
lurte des classes 137, 215

magnanime 190, 196, 300
magnanimite 196, 296. 300
main de fer dans un gant de velours
216
maintenir 57, 196, 300
maison: - de rendez-vous 210, 272;
- de repos 210.
maître de soi 220, 272
maîtrise de soi 220
mal de mer 218
mal eduque 189
mal eleve 189
malfaisant 194, 295
malfaiteur 189, 276
maltraiter 57, 191
manquant, -e 128, 249
manquer l'occasion 235
manuscrit 46, 187, 276
à marche forcee 239
marier (se) 117
en matiere de 241
matiere grise 288-289
le matin de la vie 242
mauvaise foi 184, 314
de mauvaise foi 222
mauvaise volonte 137, 184. 314
mediocrite 288
mener le train 120
mesure 202
metre carrd 243

mettre: - en application 233; - qqn.
au courant 234; ~ en danger
234; ~ en evidence 233; - qqn.
devant le fait accompli 233;
- fin à qqch. 233; - sur ses
gardes (se) 271 ; - à l'index

R

234; - en mouvement 234; - en
osuvre 234; ~ au point 121; ~ les
points sur les «i» 234, 271; - en
pratique 234; - en regie (se)
236; - sur scene 234.

milieu 50, 73
Ministere de la Guerre 216, 272
Ministre des Affaires Etrangeres 216
Misanthrope 296
mobile 43
mode de vie 124, 216, 273
le moi 251
à un moment donne 240, 244
le monde materiei 215
mot: - d'esprit 212, 222; - à mot
238; ~ d'ordre 212, 278.
en un mot 240, 278
les moyens de production 215
mourant, -e 249, 250
la moutarde lui monte au nez 237,
273
de mauvais gout 124, 222, 243, 272
de mauvaise foi 222
mouvement 25
moyen 202, 245; ~ d'existence 245.
moyens: - de communication
publique 245; ~ materiels 245.
par le moyen de 241

naissant, -e 249
naître 205
necessites 44
non avenu 154
non-sens 157, 301
nouveau venu 189
nouveau-ne 189
nouveaute 173, 276, 290, 302
nouvelle 46. 173

O.M.S. 85
Objet volant non-identifie 84
obtenir 158, 276
OU 85
olfactif 44
ombre de doute 221
le onze 127
l'opinion publique 217
ordre de bataille 217
l'ordre du jour 121, 217, 240, 272,
289
à l'ordre du jour 240
ordre public 217, 273
orfevre 182
Organisation Internationale

de Journalistes 85
Organisation Mondiale de la Santé
oubli de soi 221
par oui'-dire 241
OVNI 84

paix 32
papier 90
parcourir 158
par-dessus tout 240, 273
pardonner 201
parler par sous-entendus 244
parole d'honneur 212
passer: - la parole à qqn. 226;
revue 235; ~ par la tete
273; - qqch. sous silence
272.

pavaner (se) 288
pecher en eau trouble 237
penchant 196, 277
perdre: - son âme 233 ; ~ confia
(en soi) 233, 271; - cou
232, 246, 271, 272, 274
espoir 233, 271; - la notion
temps 233; - la raison 233,
- du/son temps 233, 273;
tâte 232; - la vie 233; - de
232, 235, 278.

philanthrope 39, 194
piano à queue 217
pierre tombale 217, 243, 272
pleureur, -euse 174
plonger dans ses pensees 225, 272
plus-value 195, 296
point: - d'appui 218; ~ de de
218; - de vue 125, 218, 2
278.

du point de vue 125, 241
jusqu'à un certain point 240, 273
ponctuel 168
porter à la connaissance 223
possibilites 44, 294
pur-sang 195, 296
pouvoir 161
pouvoir: le - executif 218;
- judiciaire 218; - de persu
218.

precedent 84, 185, 275
preciosite" 173
preconcu 158, 276
precurseur 159, 185, 195, 296, 300
predire 160
prddisposer 158
predominant, -e 181, 302

predominer 158, 302
préétablir 160
préface 159
prejuge 80, 159
prejuger 159, 276
sans préméditation 245
premier-ministre 137, 192
le premier venu 193
première ligne 215, 272
de première nécessité 222
à première vue 240
prendre 61; ~ acte de qqch. 230; ~ un air 232; ~ une attitude 231, 271; ~ l'avis de qqn. 225; ~ un bain 231; ~ conge 232; - connaissance de qqch. 232, 344; ~ en considération 231; ~ courage 232; - la décision 232; ~ une décision 236; ~ la défense de qqn. 230; ~ à l'entreprise 231; — son essor 231; ~ des gants avec qqn. 238, 277; ~ goût à 233, 271; ~ de grands airs 253; - l'habitude 231, 271; ~ intérêt 231; ~ la liberté de 231; ~ des mesures 231, 245, 273; ~ la parole 232; ~ part à 232; ~ place 233; ~ des précautions 231, 245, 273; ~ des proportions 232; ~ rendez-vous 231, 272; ~ la responsabilité 232; ~ au sérieux 231; - au tragique 231.
prescience 160
prescrire 137, 159
présence d'esprit 217, 289
présidence 171, 181, 268, 302
président 46, 268
presqu'île 18, 36, 72
pressentiment 181, 302
pressentir 160
presupposer 160
pretendre 160
sous prétexte que 242
prevoir 160, 276
prévoyant, -e 181
primaire 201
primaute 171, 267, 300
en principe 240
procès de conscience 217
profession de foi 218
progrès 43, 46
projet de loi 218
promenade 99, 203
proposer 161, 276

proprement dit 189
proscrire 161, 276
proscrit 161
proverbe 161, 276, 302
prudence 43
pur-sang 296

quadrilatère 187, 276, 302
que 109
qui 109
le quinze 127

raison 43
rappeler à l'ordre 236
réaliser 47, 48
réapparaître 161
réclamer 161, 302
reconnaissance 181
reconnaisant 181
reconnaître 161
recourir 37, 38, 161
rectangle 184, 251, 275
rectangulaire 190, 299
recueillir (se) 37, 38, 161, 276
redire 163
redonner 161
réduire 161
refugie 162, 302
regarder 203
remémorer 38
remords 57, 67, 162
remplacer 57, 288
renaître 162
rendre compte 226
renom 162
renomme 162
renouveler 57
renover 38
reprendre connaissance 237, 278
reproduire (se) 162
résidence 47, 163, 302
résignation 46
résigner 46, 163, 302
respect de soi 218
ressentiment 182
ressentir 163; ~ le besoin 239
ressortir 162
rester: ~ lettre morte 235; ~ maître de la situation 235, 271.
restreindre (se) 163
résultat 43
rétablir 163, 277
retenir (se) 163
retirer (se) 38, 47, 163, 296, 302

retourner 162
retrouver 162
révéler 16
revenir à soi 238
réverie 169, 303
revivre 162, 163
revoir 163
à revoir 241
au revoir 242
riant, -e 249
riche d'enseignements 243
rire 203
risquer sa vie 237
rompre: ~ les relations 237; - le silence 124, 237.
rouge 203
roulade 201

salle: ~ d'attente 219; ~ à manger 210, 219.
sang-froid 193
de sang-froid 125, 126, 244
sanglant, -e 250
satisfaire 137, 191
sauver les apparences 238
les sciences naturelles 221
sculpter 41
sentir en sécurité (se) 239
séance 47, 172
seant 172
sécurité 173, 278, 302
au sein de la famille 240
sels 129; ~ acides 129; ~ alcalins 129; ~ biliaires 129; ~ calciques 129; ~ médicinaux 129; ~ minéraux 129; ~ naturels 129; ~ de potassium 129.
sens 84, 204; le ~ du devoir 219; le ~ moral 220; ~ pratique 220; le ~ de la réalité 220.
sensibilité 46
sensible 46, 170, 303
sensitif 46
sensoriel, -le, 175, 303
sensualisme 172, 303
sensualiste 172, 303
sensual 46, 168, 278, 302
sentiment 44, 173, 302; ~ de solidarité 221.
sentimental 168, 302
sentir le besoin 239, 279
soir 172
sérénité 169, 277

service 204
servir 204
sexe: le ~ faible 219; le ~ 1
le siècle d'or 222
signal 72, 83, 168,
~ d'alarme 220; le ~ de
signaler 175, 302
signalisation 174
signaler 174
signalement 173, 302
signataire 168, 302
signature 170, 302
signe de vie 220
significatif 173, 278, 290,
signification 171, 278, 302
silence de mort 222, 274
société de bienfaisance 22
soi-disant 188, 268
sommeil «profond» 120
sommnabule 33
souffrant, -e 85, 250
ne souffrir aucun retard 273
souligner 164, 303
souriante 250
sourire 165, 205
sous-commissaire 186
sous-commission 164
souscrire 164, 165, 278, 302
sous-entendu 164
sous-lieutenant 164
sous-marin 164
sous-préfet 164
soussigné 185, 186, 303
soussigner 164, 165, 185,
soustraire 165
soutenir 165
souterrain 164, 182
subconscient 164
subdiviser (se) 164, 303
suggérer une idée 227, 278
suicide 184, 303
suicide 127, 249, 296
suicider 127, 191, 195, 278
superposer 165, 166, 278
sur- 80
sur 173
sur de soi 223
sur une grande échelle 223
surajouter 165
suralimentation 165
surcharger 166, 269
sureté 173
surevaluer 165

surface 166, 303
 surhomme 58, 138, 166, 278, 291
 surhumain, -e 166, 290
 surnaturel 166
 surnom 166, 303
 surnommer 166, 278
 surprendre 22, 80, 166, 288, 303
 surterrestre 166
 surveiller 80, 166, 167, 303
 survivant 166
 survivre 166, 303
 susmentionne 189
 susnommā 189

 tdmoin muet 124,216, 274
 tenir: ~ compte de 61; se ~ au
 courant 26; ~ sa parole
 272; ~ qqn. en respect 237.
 tenue 249, 255; ~ elegante 255; ~
 Îngere 255; ~ militaire 255 ; -
 de soiree 255; ~ de sport 255; ~
 de voyage 255.
 tâte de liste 210
 tete-à-tete 118
 tiraillement de conscience 213, 216,
 273
 tirer 205; ~ avantage, parti, profit
 236; ~ sur sa cigarette 236, 274;
 ~ une conclusion 236; ~ des
 enseignements 245.
 toile 169, 203
 toilerie 169
 tombal, -e 83, 167
 tomber 198, 278; ~ dans rabatement
 225, 272; ~ d'accord 123, 225,
 288; ~ dans l'apathie 123, 225;
 ~ malade 288; ~ dans le
 malheur 225, 226, 272, 279; ~
 aux pieds de qqn. 225; - dans
 un piege 225, 272.
 tondeur 170
 tondre 170
 touchant, -e 197
 toucher (se) 197; ~ qqn. jusqu'aux
 larmes 237, 289.
 ā tous (les) egards 240
 tout 136
 ā toutprix 123, 124, 125, 238
 tout-puissant 188, 298
 traduire 167
 train 120
 traîne 120
 trāit 175, 269
 trāite de paix 222

transcrire 167
 transparent 167
 transposer 167, 278
 tremblant, -e 250
 tressaillir 167
 triangle 84, 187, 278
 triangulaire 190, 278
 trop-plein 189
 trouver(se) 98, 196,201
 trouver bon 237, 274
 tuer le temps 101, 239

 va-et-vient 288
 vapeur 174
 vaporeux 174, 298
 veiller 80
 veloutd 57, 168
 venir: ~ ā (un sujet, une question)
 239; ~ au fait 272
 verser 205
 en vertude 241,271
 vice-président 47
 vie: (la) ~ de famille 222; ~ materielle
 222; ~ politique 222; - publique
 222; - sociale 222
 vif-argent 183
 (la) Viile lumiere 182
 vivoir 81
 voieferrfe210, 243
 vouloir (se) 106, 206
 voute: (la) ~ celeste 209, 261; (la)
 -duciel 123, 124, 209, 261

wagon-lit 182, 303

GERMANÄ

abhängen 98, 197
 absagen 34, 290
 all 136
 allmächtig 188, 298
 Allwissenheit 137, 186
 angemessen 176
 anreden 186
 ausbrechen 290
 ausgeschnitten 34
 Autobahn 21

 Bahn21
 Bajonett 3 1
 Barmherzigkeit 72
 beeinflussen 179, 276, 321
 Blitzkrieg 36
 BlutvergieBen 40

Burger 171
 Bürgertum 171, 276, 302

Dampfmaschine 75
 drilich 72
 Durchmesser 56

Eilzug 35
 Eindruck 31, 36
 eintonig 192
 Eisenbahn 76
 entdecken 16
 Ente 97
 entfallen 290
 entheben 290
 Entschleiren 16
 erfordern 132

Fegefeuer 72
 Flügel 20
 fortsetzen 132, 290
 Freischutz 39

gemäss 34, 290
 Geschwister 49
 Gewissen 133
 das Gut 128

Halbinsel 18, 20, 72, 73
 Halsbinde 291
 hochgestellt 190
 Hof 199, 277
 den Hof machen 16, 20

dasIch 251
 inscenieren 152, 276
 ins Leben treten 290

Jahr33,81
 Jahres 33, 81
 Jahreszeit 33, 36, 39, 58, 81, 182,
 195, 267, 291,296

kalterKrieg 138
 Kindergarten 36
 Klage 84
 klagen 84
 Kontravenient 137, 177
 Kraftwagen 50, 73
 kurzfristig 34. 296
 Kurzsichtigkeit 195, 296
 Kurzstämmig 39, 195, 296

Landstrasse 34
 Lungenentzündung 34,

Meerbusen 35
 mit etwas einverstande
 Mitleid 19
 Mitschuler 136, 145, 2
 Mittagmahl 72

Naturalienkabinett 35,
 Neigung 196, 277
 Netz 78
 Netzhaut 78

PlattfuB 37
 Polytechnikum 35, 290
 pränumerieren 159
 Präsident 46, 302

Quadrat 169, 276, 291
 Quecksilber 35

in Rechnung, in An-
 290

Rezidenz 47

schleifen 203
 Schloss 16
 die Schule besuchen 2
 signalisieren 174
 sogenannt 137
 Staatsstreich 75
 Stand 14
 Strauss 134

Tatsache 171
 tatsächlich 171, 275

übereinstimmen 144
 Übermensch 58, 138,
 Umstand 20
 Umwelt 50, 73
 unter 132
 unterlassen 132, 291
 unterreden 146, 153
 Unterredung 146, 153
 untersagen 136, 151

Vaterland 20, 73, 76,
 verarbeiten 137, 159
 VergiPmeirtnicht 137,
 verhandeln 132
 verlegt 290
 versetzt 291

unter vier Augen 118
Vorkämpfer 34, 290
vorschreiben 159
einen Vortrag halten 236, 272

widerspiegeln 291
Wohl 13
Wohlstand 13, 14, 183
Wohllwollen 81, 137, 183, 298
Wolkenkratzer 18, 83, 184, 277

Zeit33, 77, 81
die Zeit totschiagen 101
Zeitschrift 77
Zirkel 198, 277
Zopfen-stil 39
zusammenleben 137, 145, 258, 291
zusammenschmelzen137, 145, 258,
291, 299
Zweikampf76,78
zwilich 72

GREACĂ ȘI NEOGREACĂ

agathos 128
âyvoia 284
adavaoia284
a9dvaxoc, 284
ama 86
aKivnxoř 284
avonaia 284
anthropos 30
aouAAoyioia 284
aota0f|<; 284
dxařia 284
autokrator 194, 295

ypauuaxeog 20

5aea 76
Sacrotiř 76

Souvai xiiv \\\)^ufiv auxou Xuirov 20

ei 20
eikonoklastes 296
svjtorta 185
E7tnp<bTa auTOv, ei TI pAâiei 20
sxuuoAoyia 82
euXa(3řc, 20
ei)6oxetv191
euAoyeiv190

urcdaxcoi 284

xuvix6g 283

Aoyiico 284
Aoyiicoc, 284
koyoř 86

ovwxaxoc
6p6oypaq>ia 82

megalopsihie 196, 296, 300, 308
misanthropos 296

TtapfITxcoua 78
iiopeřav 7toieřv 20
TtpoSpouoř 185,296,302
rcpcoxoc, 77
7řpcox6xoxoc, 77

ootřia 86
sympatheia 19

TCC yepâuaxa 107
xa veiâxa 107
xauiař 50
xeooruyTřc, 20
XEjřv 86
xoroc, 86

philanthropos 296
philos 39

ITALIANĂ

accusa 84
amore proprio 124, 214, 273
anticamera 137, 143
argento vivo 183
assicurare 46
avere 205; ~ bisogno 224; ~ d'occhio
a 278, 224.

bassoreliefo 41
battaglia 210
belle arti 123, 208, 213, 278,
benefattore 188
borghesia 171, 276, 302

campo di battaglia 210
capi d'opera 39, 186
capo 39
capo-d'opera 186, 275, 298
cassa di risparmio 210
cavalleria leggera 209
centro 268

chiaroscuro 137, 187
comizio 50
concludere 144, 275, 289, 298
concorrere 289, 144, 275, 289, 298
condiscepulo 136
consegna 137, 145, 290
consegnare 137, 290
contrattempo 244

decadere 146, 275
deperire 147
depopolare 148, 275, 299
diario 51, 83, 135, 168, 266, 277,
303
diarista83, 168, 277, 303
disegnare 147, 148
disgusto 83, 149
disordine 149, 275
dispiacere, 150
dispiacere, 150
dominabile 170
dominato 169, 299

essere 205

ferrovia 35, 76
in fine 239, 278
fondale 167

gettare grida 288
giocare 201, 277
giornale 83, 168, 277, 303

immensurabile 156
impugnare 83, 178, 290

incassare 152
incentrare 152, 268
inconscio 155
inesplicabile 155, 256, 276, 301
inoffensivo 156, 276, 301
insalubre 157, 276
inscenare 152, 276
insuficiente 154, 267, 276, 301
innumerabile 156, 276, 301

lavaggio del cervello 77
linguaggio 46, 167, 276, 300
luogotenente187, 276

maleficio 194
ministro: ~ degli (affari) esteri 124,
216, 273; ~ dell'interno 273.
ministro degli Esteri 273, 216

nemicus 154, 276, 300
novella 46
novità 173, 276, 290,

oleodotto 50
onni 136
opponere 158

pettiroso 35
piedi piatti 35, 77
politica estera 217
primo ministro 137,
provvedere 161
pugnale 168
pugno 168

quadrato 169, 276, 299

residenza 47
rimorso 57
riuscire 162, 302

segnale 83, 168, 277
significativo 173, 277
smisurato 178, 290
soprannominare 166,
soprumano 166, 290
sotto mano 240
spargimento di sangue
superuomo 138, 166,

testadura 35
trattare una persona

uscire 171
uscire 162

nel vero senso della p

LATINĂ

a(d)spiratio 76
absorbere 142, 275,
abstinere 142, 275
abstraho, -ere 83, 14
aequelateralis 34, 29
affirmare 180, 300
agricultura 195, 296
alterego 190, 268, 2
amicabilis 170
amicus154, 170
angularis 168, 277
appretiare 142
aquaeductus 46

ardens 128, 248, 298
ardere 248
argentum vivum 35, 183
ars 86
aspiratae 76
astronomia 82
atramentum 72, 73, 77
attentus 51

audibilis 170, 275

bene 136
benedico,-ere 191, 298
benefacio, -ere 135, 193, 295
beneficentia 185
benevolentia 137,183,298
bilix 72

cântare 84
canticum 84
cantus 84
causa 86
charta 198
circumscribere 143, 275, 289, 298
circumcisio 39, 195, 296
circumstantia 33, 37, 84, 185, 284, 296
cohors, -tis 125
collaborare 195, 296
colligere 37
colloquor 146
compassio 19
competitor 176, 275,298
componere 144
concludere 144, 275, 289, 298
concreescere 83, 144
concurro, -ere 144, 275, 289, 297
condiscipulus 136,145, 299
consanguineus, -a, -um 145, 176, 256, 267, 275
conscholaris 136
consciens 150
conscientia 133, 176
conscire 150
constringere 145, 275
constudens 136
contemporaneus 177, 299
contenire 145, 275
contradictio 146, 275, 299
contrahere 145
convincere 146
convivere 137, 145, 258, 291
credo 84
•curtis 125

dedere 146
deducere 146, 199
degradare 149, 275, 299
dependeo, -ere 98, 197, 204, 208
deponere 147
depopulare 148, 275, 299
designare 145, 148,275
destituere 148, 299
disponere 149, 150, 275, 299
divinus 42
duellum 76, 78

etymologia 82
exponere 150
extraordinarius 194, 295

fera 173
feritas, -atis 173
firmus 180
haemorrhagia 37
homicidium 182

immaculatus 156, 276, 301
immaterialis 156, 276, 301
imponere 156, 276, 300
impresio, -onis 276, 300
imprimere 244
in fine 239, 278
inaccessibilis 154, 276, 300
incarnare 178, 275
incarnatio 76
inexplicabilis 155, 256, 276, 301
infanticidium 84, 182
infinitas, -atis 155, 276, 301
infinitus 156, 276,301
influentia 179
influere 179
inhumanus, -a 156, 158, 276, 301
inimicus 154, 276, 300
initialis 170, 275, 300
inopportunos 156, 276
insaluber 157, 276
insatiabilis 181, 276, 300
inscribere 152
insegna 152, 276, 300
insensibilis 44
insufficiens, -tis 157, 276, 301
interdico, -ere 136, 151
interponere 150, 153, 276
introducere 137, 151, 300
invadere 277
inviolabilis 158, 302, 307
irreparabilis 157, 276, 301
irresistibilis 157, 276, 301

irrevocabilis 157, 276, 301
isoscelus 34, 295

de jure 239

locus 86

magnanimitas 84, 184, 192, 196, 267, 296, 300
magnanimus 192, 300
maiestas, -atis 200
malefactor 194, 295
maleficus 189, 276
malevolens 137, 189, 313
manuscriptum 46, 187, 276
*manutenire 57
materia 72
medianus 202
mediator 174, 300
misericordia 72
mobilis 43

novitas, -atem 46, 173, 276, 290, 302
nutrire 201

obtinere 158, 276
omni 136
omnipotens 188, 268,298
omnipotentia 191, 268, 298
omnisciens 188, 268
omniscientia 137, 186, 268
opponere 158
orthographia 82

peninsula 18,20, 72, 73
patria 20, 73, 76, 78
petere 176
praecedens 84, 185, 275
praeconceptus 158, 276
praepredicare 159, 276
praepredicium 159, 302
praescribere 159
praesidens, -tis 46, 302
praesidere 46
praevidere 160
premere 244
progredior 161, 302
progresus 46
pronomen 133
proponere 161, 276
proscribere 161, 276
proverbium 161, 276,302
purgatorium 283

quadratus 169,276,291
quadrilaterus 187, 276, 302
quaestor 50
quattor 169

ratio 86
recolligere 37, 38, 161,276
rectangulus 184, 275
reducere 161
rememorare 38
restabilire 163, 277
retina 78

sapientia 86
satisfacere 137, 191
scientificus 175, 256, 277
scio,-ire 155
scribere 152, 159
securitas, -atis 173, 277, 302
securus 173
şedere 172
seducere 13
sensibilis 46
sensibilitas 46
sensitivus 46
sensualis 46, 168, 277, 302
sensus 203
serenitas 169, 277
significatio, -onis 171, 276
signum 47, 147, 148, 174
sinus 84, 179
sinus maritimus 35
subscribere 164, 277, 303
supponere
superponere 166, 277, 302
surmanar 13

tenere 158
tractus 175
trahere 145, 175
transponere 167, 277
triangularis 84, 190, 277
triangulus 84, 187, 277
trilix 72

univers(itas) 77

verbum 86
vincere 146
vita 134

MAGHIARĂ
anyag 72

ellen 72
ellenâr 72

telsziget 72
ferjhez adni 117
ferjhez menni 117

lâb82, 178
lâbadni 82, 178, 269
lâbadozni 82, 178, 269

5r 72

tolvajság 172, 285

POLONEZĂ

pojs'c za maz 117

wydawac za maz 117

zamek 16
zimmawojna 138

PORTUGHEZĂ

biblioteca 38

guerra fha 138
grosseria 88, 92, 97

ihumoroso ÎS

librăria 92, 88

peso 88

ROMÂNĂ

abate 98, 196
abătut 396
absorbi 142, 258, 266, 276, 289
abstrage 83, 142, 258, 266, 276, 289
abține (a se ~) 142, 266, 276
aburos 174, 256, 266, 298, 303, 305, 311

abzice 34, 290
acid 55

acorda încredere 237, 261, 273
acreme 51, 55

actual 93
acuză 84, 256

în adevărata sa însemnare 239, 261, 269

adormind, -ă 128, 249, 275
adresa la (a se ~) 207

aduce: ~ un concurs 223, 261, 272;
- la cunoștință 223, 261, 270;
~ satisfacții 223, 262, 270
AELS 85

aer 97, 130, 196, 228, 254, 275;
~ comprimat 209, 263, 270
aere 252

afacere 142, 258, 259, 266
afară din fire 194, 294, 295, 297
afirma 300, 306
afla (a se ~) 98, 196
afront 182,306
aftocrator 39, 194, 295
agrăi 34

«grea la/cu 292
agricultură 34, 296
ajuta 100, 110
alb 65, S96
alt eu-însuși 190, 257, 269,298, 305
aîter ego 298, 305
amăsuii 34, 176, 260, 266, 290
amețeală 44
amiabil 298, 305
amicabil ! 70, 260, 266, 298, 305
angular 303, 307
anotimp 33, 36, 39, Si 81, i82, 257, 268, 291,296,31.

Meluptâter 34,290
pr.ticKmeră 125, 137, 258, 266
antreprenor 180, 300, 306
r. .ui grațisi 209, 263, 270
aparține 142, 252, 266, 253
apăra 3 i D
apăsător 298, 305

ape: ~ atmosferice 254; ~ curgătoare 65, 129, 254; minerale 129; ~ subterane 129, 130; - termale 129

apeduct 46
aplecare 196, 278
aprecia 289, 298, 305
aprețui 289, 305
aprindere de plămâni 34, 295, 297
apuca: ~ pe Dumnezeu de picior 119;
~ o hotărâre 237, 261, 270.

aqueduc 46
arătătoriu 283
arca lui Noe 116
arde de nerăbdare 237, 261, 270
ardent 305
argint-tăietoriu 310
argint-viu 183,257, 266

aripa: ~ dreaptă 126, 245, 245, 245;
~ stângă 126, 245, 246, 264, 275.

arta salonului 209, 263, 270
artă pentru artă 116
artele frumoase 123, 209, 263, 270, 279

arunca: ~ fundamentele 289; ~ o lumină 223, 261, 270; - o privire 223, 261, 270; ~ un țipăt 288.

arzând, -ă 128, 249, 265, 275, 298, 305

asemenea lăturat 33, 34, 295
asemenea piciorat 33, 34, 295
asigura 46
asigura (a se ~) 46, 176
așa-numit 137, 188, 257, 304
așa-zis 188, 257, 268,304
așăzământ 173, 256, 266

așeza 196

atârna 98, 197

atârnavă 47, 98, 197

atârnat 47, 98, 197

atemporal 301, 306

atingător 197

atinge, (a se ~) 197

atinge, 197

atocuprinzător 187, 269

atotputernic 188, 257, 269, 298, 303, 305, 308

atotputernicie 199, 257, 269, 305

atotputinte 188, 257, 298

atotstăpânitor 188, 257

atotștiință 137, 186, 257, 269, 305

atotștiutor 188, 298, 305

atrage 142; ~ atenți(une)a 123, 124, 244, 264, 270, 275, 279, 312; ~ băgarea de seamă 244, 261, 264, 279, 312; ~ luarea aminte 244.

aurfaur 182, 257, 266

autoapreciere 187, 257, 266, 292

autocontrol 292

autocrator 295

autocritică 25

automulțumire 257, 266, 292

autostradă 21

prin auz 241,261,270

auzibil 170, 260, 266, 276

avansa 306

avea: ~ la activul său 121, 224; ~ aerul 121, 130; ~ bunul simț 223, 260, 271; ~ ceva / pe cineva pe conștiință 223, 260, 269; - conștiință de 223, 260, 269; ~ cunoștință de 223;

-cuvântul 223, 260, 269;
-dreptate 123, 124, 224, 269;
- dreptul 224, 245, 263, 269, 274;
- (de-)a 123, 269, 274;
- o influență 223;
- o încredere 224, 260, 269;
- ocazia 224, 262, 269;
- asupra 224, 260, 269, 271;
- pretenție 224, 262, 271;
- la 224, 262, 269;
- senti- cã 224, 262, 269;
- realității 220;
- trăsătură regultate, delicate 123, 269;
- trebuință 224, 260, 269;
- vedere 224, 260, 269;
- vocație 224, 262, 271.

avere nemișcătoare 209, 260, 269
avorbi 34

barometru 34, 299, 306, 311

basorelief 41

bate în retragere 244, 263, 274

bazaconie 54, 299, 306, 307

băga: - în socotință 290; ~ în 121.

băgare de seamă 51, 294

bărbat: - de gust 209, 260, 269
încredere 209, 260, 269

spirit 209, 262, 269; ~ 209, 262, 269.

bărbat-ucigătoriu 134, 283

bătrâneți 107

Beretele verzi 292

bezaconie 54

beznă 54

bine 295

bine-amată 288

binecrescut 70, 71, 188, 256, 269

binecuvânta 47, 64, 65, 103, 185, 190, 191, 256, 266, 305, 312

binecuvântare 185, 256, 266, 303, 305, 308

bineface 295

binefacere 135, 136, 185, 191, 256, 265, 294, 295, 296, 312

binefăcător 67, 137, 188, 256, 294,295, 296,313

bineînțeleș 188, 256, 265

binele 128

binele obștesc 209, 260, 269

binemerita 190

binepriimită 188, 256, 265

binescriință 82

binevenit 188, 256, 265
binevoi 191, 295
binevointă 81, 183, 298, 303, 305
binevoitor 137, 189, 256, 265, 294,
295, 313
binezice 191, 256, 265
birou 197; ~ de așteptare 197, 314.
blagoslovenie 185, 298, 303, 308
blagoslovi 47, 298, 305
blagoveštenie 47, 298, 303, 305
bluză tăiată 34
bolta: ~ cerească 209, 260, 261, 269;
-cerului 209, 260, 261, 269.
bonom 298, 305
bonomie 298, 305
bonton 298, 305
brigadă 47, 292
bucătărie 98
bun 295
bun-gust 84, 184, 256, 265
de bun-gust 124, 222, 260, 269
bun-simț 84, 184, 256, 265
bun simț 192, 296
bun ton 192, 259, 265, 298, 305
bun-voitor 295
buna credință 192
buna-cuviință 81, 183, 256, 267
bunavestire 47, 298, 305
bunăvointă 192
bună-credință 183, 184, 222, 256,
265
de bună credință 124, 222, 260
bună cuvântare 192
bună dispoziție 209, 260, 269
bunăstare 192
bunăstare 13, 14, 183, 256, 265
bună venire 209, 260, 314
de bună-venire 222, 260
bună-vestire 183, 256, 265, 304
bună-voie 183, 256, 265
de bună voie 125, 239, 261, 269
bunăvointă 81, 135, 137, 183, 184,
256, 265, 267, 298, 303, 305,
314
de bunăv(ri)oință 239, 261
bună-vrere 283
bunom 84, 190, 256, 265, 298, 305
bunomie 84, 192, 256, 265, 298, 305
burghezie 302, 306
cabinet firesc
cade (se ~) 53, 105
cadra 251
cadre 251, 252

cadru, 251, 252
cadru, 251, 252
căinesc 283
caldomesor 34, 295
cale ferată 209, 242, 263, 269, 274
camarad 175, 298
camerad 175, 259, 265, 298
cameră 197; - de culcare 216; - de
dormit 209, 216, 260, 271; - de
mâncare 209, 218, 260, 269.
cap 198; - de familie 219, 312; - de
listă 210, 262, 269; - de masă
210, 260, 269.
cap-d' operele 39, 186
cap-d-operă 186, 265, 275, 298
capete de operă 39, 295
capodoperă 39, 298
capodopere 39, 295
Capul Bunei Speranțe 210, 262, 269,
292
capul Statului 245, 264, 274
cartă 198
carte 22, 71, 198; - de alegător 198;
- de joc 198; - poștală 112,
198; - verde 292; - de vizită
198.
casa liftului 210, 260, 269
casă: - de cruțare 210, 260, 269; - de
depuneri 210, 262, 269; - de
economie 210, 262, 269; - de
întâlnire 210, 260, 272; - de
nașteri 22; ~ de odihnă 292.
catifelat 57, 168, 255, 265
cavalerie 298, 305
caz de conștiință 242, 264, 274
cădea 198, 277; ~ de acord 103, 123,
224, 263, 269, 288; - în
apatie 123, 225, 263, 269;
- în bolnăvire 288; - în cursă
225, 260, 271; - în
descurajare 225, 260, 271;
- în întristare 225, 260, 271,
278; - la picioarele cuiva
225, 260, 269; ~ la tristeță
225, 260, 271, 278; - pe
gânduri 225, 260, 272.
cădere 198
călăresc 170, 255, 265
călărește 170, 265
călărime 298, 305
călărimea ușoară 209, 260, 269
călcâiul lui Ahile 116
călcător de lege 193, 295
cărturărie 171, 255, 265, 298, 305

căruță 41, 293
câmp: - de bătaie 210; - de bătaie
123, 124, 209, 260, 269; - de
bătălie 210, 262, 269.
Câmpii Elisei 210, 262, 269
Câmpiile Elisee 210, 262, 269
cântec: de lume 210, 262, 269; - de
masă 210, 262, 269.
celest 298, 305
centru: ~ atractiv 124, 210, 262, 273;
- de gravitate 211, 262
cer 198
cerc 198, 199, 277; - vicios 245,
264, 274
cerceta școala 290
cere: - asentimentul cuiva 225, 263,
269; - avizul 225; - cuvântul
225, 260, 269; - în căsătorie
225, 260, 269; - o explicație
225, 263, 269; - pardon 225,
263, 269; - răzbunare 225, 260;
- reparație 225, 263, 269; -
satisfacție 225, 263, 269; a-și -
scuze 226, 263, 269; - voie 226,
260, 271
ceresc 170, 298, 305
cerneală 301, 306
chema: - împreună 294, 295, 297; -
la ordine 236, 263, 269
chin 285
cincisprezece(le) 127
cincisutist 22, 291
circonscrie 143, 257, 265, 275, 298
circumscris 289, 298
circumstanță 296, 297, 306, 308
circumvecin 143, 257, 258, 265
ciudotvoretă 295, 297
clarobscur 137, 187, 265
clarvăzător 189, 259, 265
clar-vedeață 288
clarvedere 288
clarviziune 184, 259, 265, 288
clasa: - conducătoare 211, 262, 269;
- inferioară 211, 262, 269, 292;
~ de jos 211, 262, 273; -
mijlocie 211, 262, 269, 292; -
de sus 211, 262, 273; -
superioară 211, 262, 269, 292.
coabita 47
coborâtor 169, 255, 265, 298, 305
codism 292
codru virgin 211, 217, 260, 261, 269,
278, 312

colabora 33, 47, 296, 297
colaborare 296, 298, 308
colaborator 47, 296, 297
- științific 292
colectiv 250, 292
colțul roșu 22, 112, 292
combate 143, 257, 265
296
co(n)mesean 143, 255, 265
companie: - de asigură
siguranță 211, 262,
compătimi 143, 257, 265
competitor 305
competitor 176, 259, 265
305
complângere 143, 257, 265
complăcea (a se ~) 144,
compune (de) (a se ~) 144
compunere 144, 257, 265
concețean 176, 259, 265
concheia 288
conchide 144, 257, 265
298, 304, 305
conclude 298, 305
concrește 83, 144, 257,
concura 298, 303, 305
concurge 144, 257, 265
289, 298, 303, 305
concurs de împrejurări
condiscipol 299, 305
cu condițiunea 238, 263
confrate 144, 257, 265
confrunța 176, 259, 265
confrunțațiune 144, 257
confunda în scuze (a se
conglăsi 144
conglăsiure 144, 255, 265
conlocui 47
conlucra 33, 47, 144, 265
296, 297, 298, 304
conlucrare 144, 296, 297
309
conlucrător 47, 176, 265
298, 299, 305, 308
consangvin 299, 303, 305
consacra 47, 145, 299,
consânge 145, 256, 265
299, 303
consângean 145, 176,
267, 275, 299, 303
în consecință 103, 239,
consemn 137, 145, 257
consemna 137, 145, 257
305

consentiment 299, 305
conserva tăcerea 236, 260, 269, 278
consfinți 47, 145, 257, 258, 265, 299, 305
consigna 305
consiliu de război 211, 262, 269
consimțământ 176, 259, 265, 289, 299, 304, 305, 307
consimți 145, 257, 265
consimțământ 176, 259, 265, 299
constrânge 145, 257, 265, 275, 289
consuna 145, 257, 265
conșolar 136, 145, 257, 258, 259, 265, 299, 305
conștient 176, 259, 265, 295, 297
conștiincios 176, 259, 265
conștiință 133, 176, 259, 265, 289; ~ încărcată 243, 263, 274; ~ obștească 211, 260, 269; ~ de sine 124,211,260, 273.
în conștiință de lucru 239, 261, 272
contemporan 299, 303
conteni 110
contimporan 177, 259, 265, 299, 303
contimpuran 177, 259, 299, 303
contopi (a se ~) 137, 145, 255, 257, 258, 265, 291,299, 305
contradictoriu 299, 305
contradicție 305
contraface 146, 257, 265
contrage 145, 257, 265, 289
contrasemna 146, 257, 265
în contratimp 244, 263, 274
contravenient 137, 177, 259, 265
contrazicător 177, 259, 265, 299, 305
contrazice 146, 257, 265, 275
contrazicere 146, 257, 265, 275, 299, 305
conține 85, 145, 257, 265, 275, 289, 313
conținut 65, 85, 247
conviețui 137, 145, 255, 257, 258, 265, 289, 291
convinge 146, 257, 265
convoca 295, 297
convorbi 146, 153, 255, 265
convorbire 146,291, 299, 305
cornul abundenței 211, 262, 269
corp: ~ de armie 212, 262, 269; ~ de legi 274; ~ de oaste 212, 262, 269; ~-străin 212,262,269.
cortină de fier 293
crede 110, 207
creier electronic 292

crescând, -ă 128, 248, 249, 264, 274
crescător 170, 255, 265, 305
creștere 51, 294
creștinism 172, 259, 265
crez 84, 255
cruciat 169, 255, 265
crucificat 169, 255, 265
crucișător 82, 179,299, 305
cu-bărbat-zăcătoriu 283
cugeta 43
cultul personalității 292
cunoscută 247
cunoștință 199, 223
în cunoștință de cauză 239, 261, 269
curățitoriu 283
curent 55, 299, 305
curgător 170, 255, 265, 299, 305
curgere 55
curgere de sânge 37
curs 126, 199
în curs(ul) (de) 126, 241, 261, 269, 278
curte 125, 126, 175, 199, 274, 277; ~ cu juri 126; ~ de apel 126, 245, 264, 274; - de casație 126, 212, 262, 269; ~ de conturi 126
curtezană 175, 259, 265, 289, 299
curtizană 299
cutie neagră 292
cuvânt: într-un - 240, 261, 269, 278; ~ de cuvânt 238, 261, 269; ~ de onoare 212, 262, 269; ~ de ordin(e) 212, 262, 269, 278; - de spirit 212,222, 262, 269
sub cuvânt (că) 241,261,270
cuvântologie 299, 305
da (a se ~) 119, 205, ~ un aer 227, 261; a-și ~ aere 65, 130, 253, 264, 274; a-și ~ aer(ul) 126, 263, 264, 274; ~ asalt 226, 260, 269; ~ după bărbat 117; - câștig de cauză cuiva 119; ~ compt 226, 263, 269, ~ crezământ 226, 269; - cuiva palme 124, 226, 260; a-și ~ cuvântul 226, 260; ~ cuvântul cuiva 226, 260, 269; a-și ~ demisia 226, 262, 269; ~ dovadă de 226, 260; ~ dreptate 226, 260; ~ de gândit 120, 288; ~ o idee 227, 263; ~ iertăciune 226, 260; ~ încredere 226, 260, 269; ~ a înțalege 226, 260, 269; ~ a înțelege 278; ~ de înțeles

120, 226, 272; ~ loc la 226, 260, 269; ~ lovitura decisivă 227, 260, 269; ~ măsură 227, 260, 269; — nuvele 288; ~ ocaziune 227, 263, 271, 278; a-și ~ opinia 227, 262, 269; ~ (un) ordin 227, 263, 269; ~ parola de onoare 227, 263; a-și ~ da părerea 227, 260, 269; - prilej 227, 260, 271, 278?. ~ probă de 227, 263; ~ satisfacțiune 227, 263, 269; (a nu) ~ (nici) (un) semn(e) de viață 120, 124, 227, 260, 273; - sentințe de nerăbdare 227, 261, 269; ~ semne de oboseală 120, 227, 261, 269; a se ~ în spectacol 120, 226, 263, 269, 288; ~ telefon 227, 263, 227, 261; a-și -r viața 228, 260, 269; - viață 120, 288; - voie 124, 228, 261,271.
.dansant-299, 305
rM fiind că 105, 120
datele problemei 130, 264, 274
dănțuitor 174, 255, 265, 299, 305
debarca 299
de-bine^facere 295
de(~)bine(-)făcător 294, 295
ds-bine-voitor 295
de:ădea 146, 257,265, 275
decimal 307
deconcerta 200
dezurge 146, 257,265
ceda (a se ~) 146, 257,258, 265
dsduce 146, 199, 257, 265
degâtlegău 291
degrada 299
dejuca 146, 257, 265
demers 147, 257, 265
de-Tiinuni-făcătoare 295
denumi 147, 257, 265
de-oameni-iubire 283
de-oameni-iubitor 296
de-omenire-iubitor 296
departament 299, 305
departe de 104, 105
de departe 104
de drept 239, 261,262, 269
dependent 47, 98
dependență 47, 98
depica 290
depieri 147, 257, 265
depinde (de la) 98, 208
deplânge 46, 147, 257, 265, 299, 303
deplora 46, 299, 303

depopula 299, 305, 148
deprecia 299, 305
depreția 148, 257, 265, 299
deprinde 289
depune 247, 257, 265; - a 263, 269.
de(-)rău(-)făcător 294, 295
derădere 147, 257, 265, 299
deriziune 257, 299, 305
desărcina 177, 258, 259, 260
descărna 177, 255, 265
descendent 298, 305
deschide cuiva capul 119
descifra 148, 258, 265
descompune 148, 257, 258
desconcerta 148, 299
descoperire 199
descrescând, -ă 249
descreierat 83, 177, 255, 260
desciește 148,255,265
descrie 147, 255, 265, 289
desemn 147, 257, 265, 289
desemna, 148, 257, 258, 289, 299, 303, 304, 305
desemnaj 148, 257, 265, 289
desemnator 177, 259, 265,
desen 289, 299, 305
desena 299, 305
desenator 299, 305
desene animate 293
designa 299, 303
desnodemânt 288
despărțământ 177, 255, 305
desperanță 148, 257, 265
despopuia 148, 258, 265, 305
despuia un scrutin 244, 260
despune 149, 255, 265, 274
desputernici 148, 299, 306
desrădica 290
destinde 149, 255, 265
destitui 306
deține 148, 257, 265, 289
de-viață-dătătoriu 134, 289
de-viață-fkător(iu) 294, 295
devotament 46, 177, 259,
devument 46
dezbarca 149, 258, 265, 289
dezbate, 149, 255, 265, 289
dezbate. (a se ~) 149, 255
dezgrada 149, 258, 265, 289
dezgust 83, 149, 255, 265
dezgusta (a se ~) 83, 149,

dezice 149, 257, 265
dezlănțui (a se ~) 65, 177, 255, 265
dezmăsurat 178,255,265,290
dezminți 83, 149, 255, 265
deznodământ 57, 83, 178, 255, 265
dezordin(e) 149, 257, 265, 275
dezvălui 178,255, 265
dimineața vieții 242, 260, 269
din sineș împărat 194, 294, 296
dinaintea potopului 194, 294,295
dinte de lapte 212, 260,269
dispărea 149, 257, 265, 289
displăcea 150, 257, 265
displăcere 150, 265
dispoza 46
dispune 46, 149, 150, 257, 265, 275, 299
distrage 150, 257, 265
doamnă de onoare 212, 262, 269
doauă 285
domeniu 299
dominabil 306
dominație 256, 299, 306
dominând, -ă 248
domni (a se ~) 54
domniat 169, 259, 265, 299
domnibil 170, 259,265, 306
domnire 174, 255, 256, 265, 300, 306
dori (a se ~) 206
dormind, -ă 250, 264, 274
dragoste de sine 124, 214,260, 273
dreaptă 199
drept 199; ~ divin 212; ~ drept natural 212; - de viață și de moarte 212, 260, 269.
dreptunghie 251
dreptunghi 184, 256,265, 275, 311
dreptunghiular 190, 256, 265, 299, 303, 306,311
drepturile omului 212, 260,269
drum-de-fier 186, 265,292
drum de țară 34
duce după bărbat (a se ~) 117
duh 199
duhul legii 212,260,269
duhul-sfânt-luptător(iu), 283, 310
dulce-miroseală 283
dulce-vestire 283
duș rece 213,262,269
du-te-vino 288
echilateral 33, 295
educator 305

educația marxist-leninistă 23, 102
egalitate de drepturi 245, 264, 274
enemic 154, 301
eul 251
până la evidență 240, 263, 270
expune 150,257, 265
extinctor 307
extrage o rădăcină pătrată 247, 263, 274
extraordinar 295, 297
face: - act de prezență 228, 263, 269; ~ aluzie 228,263,269; - anticameră 125; - apel la 228; ~ atenție 228, 263, 269; a-și ~ autocritică 228, 263, 269; ~ carieră 228, 263, 269; - complimente 228, 263, 269; ~ cunoștința cuiva 228, 261, 269; ~ cunoștință cu cineva 228, 261, 269; - să curgă multă cerneală 288; ~ curte cuiva 126, 228, 246, 274; - educație 229, 263, 271; ~ față 229, 261, 269; -furori 229, 263, 271; a-și - o idee de(spre) 229, 262, 269; - impresie 126; - (o) incursiune 229, 263, 269, - întipărire 126, 244, 263, 274; - întrebare 229, 261, 271; -naveta 121, 229, 263, 269, 289; - o observare 229, 261, 269; - (o) onoare(a) 229, 263, 269; - o scenă 229, 263, 269; - picioare 119; - plăcere 229, 261, 269; a-și - sânge rău 229, 261; - schi 229, 263, 271; ~ semn 229, 261, 269; - un serviciu 230, 263, 269; - spirit(e) 229, 263, 271; - tristă figură 229, 263,269; - o vizită 229,263,269.
facere de bine 193, 295, 297
facultate de drept 213, 262, 269
în fapt(ă) 239,261,269
faptic 171,255, 265, 275
prin faptul că 103
farfurie zburătoare 65,292
fașadă 83, 167,259, 265
față 133
față cu 241,261,269
făcătoare de minuni 193, 294, 295, 297
&cător(iu): - de bine 193, 294, 296, 297; - de rele 194, 295, 297; -de viață 41, 294, 296.

fără(de)lege 54, 64, 100, 101, 186, 256, 283, 299, 306, 307
fără-(de)-omeni(r)e 54, 134
fără-fund 54, 134
fărălegi 283
fără-minte 54, 134
fără-rău 54
felicita 289
fericita 289
ferocitate 300, 306
fi: - la capătul puterilor 230, 261, 269; - în curent 230, 263, 272; - la curent 230; - cuiva egal 230, 263, 269; - în imposibilitatea de 230, 263, 269; a nu - îndoială 124; - înțeles cu ceva 290; - legat de 230, 261, 269; ~ mâna dreaptă a cuiva 230, 261, 269; - în măsură 121; - ia ordinea zilei 121; - într-o pasă rea 121; - de părere 230, 261, 269; - în primejdie 230, 261, 269; - în stare să 230, 261,269.
fieritate 173,259, 265
fierozitate 173, 259, 265, 299
ființa adevărului 213, 260, 269
ființă 284
în fine 239, 263, 269
într-o fire 41
firul Ariadnei 116, 213, 260, 269
fiucidere 84, 182, 256, 265, 302, 304, 308
floare 61, 200
în floarea vârstei 242, 260, 269
foaie 200; - zburătoare 213, 260, 269.
focar 83, 168, 255,265
fraternitate 57
frământare de conștiință 213
frățietate 57
frontieră 299, 306
fruct 25
fructieră 171, 259, 265
frumoasele arte 213, 262, 269
fruntarie 299, 306
fugi 200, 252
fugind, -ă 250, 264, 274
fundal 167, 259, 265
furtișag 172, 255, 265, 285
gaură neagră 292
gazeta de perete 10, 23,34,
găsi (a se ~) 200; ~ de bun 236, 261, 273.

gândi (a se-) 54, 105, 108
ghete tăiate 34
grafic orar 23
granulos 55
grație 208
grădină: - de vară 213, 260, -publică 213, 262, 269
grăunțos 55,311
greomesor 34, 299, 306, 311
greutăți materiale 213, 262, 269
gust 200
de gust prost 124, 222, 260, 272
de prost-gust 124, 243, 263. 274
gusta fericirea 236, 269
guvern vremelnic 213, 262, 269
guvernul prin sine însuși 194, 299
homicid 302, 306
hrăni 201
iconoclast, -ști 296
ierta 201
ieșit 43, 294
imaculat 301, 306
imaterial 156, 301, 306
imediat 306
imobiliar 301, 306
imobilitate 306
imoralitate 306
impardonabil 306
imposibil 306
imprescriptibil 301, 306
impresi(un)e 152, 257, 300, 306
impune 151, 257, 265, 275, -tăcere 236, 261,269.
inaccesibil 300, 306
inadmisibil 300, 306
inamic 306
incapabil 300, 306
incapacitate 300, 306
incertitudine 300, 306
incompatibil 300, 306
incomplet 300, 306
inconfortabil 301, 306
inconștient 150, 155, 256, 257, 300, 301, 304, 305
inconștiență 150, 155, 257, 263, 305
incultură 301, 306
independent 57, 300, 306
independență 57, 154, 301, 306
indescifrabil 301, 306
indescriptibil 301, 306
indispensabil 301, 306

indispane 150, 257, 265
 inexperiență 301, 306
 inexplicabil 301, 306
 inexpresiv 301, 306
 inextingibil 301, 306
 infanticid 308
 infinit 301, 308
 infinitate 301, 306
 influența 47, 300, 306
 influență 300, 308
 inimic 154, 301
 ininteligibil 301, 306
 inițial 300, 306
 inofensiv 156, 301, 306
 inombrabil 301, 306
 inoportun 301, 306
 insalubru 306
 insațiabil 300, 306
 insensibil 306
 insignă 300, 306
 insignifiant 301, 306
 insinua (a se -) 300, 303, 306
 insinuant 300, 306
 insomnie 301, 306
 instabilitate 301, 306
 instinct de apărare 214, 260, 269
 insuficient 300, 301, 306
 insufla 152, 300

 interpune 150, 153, 257, 265, 276, 305
 interzice 136, 151, 257, 265
 intona 180
 introduce 137, 151, 256, 257, 265, 300, 304
 inuman, -ă 301, 302, 306
 inviolabil 302, 306
 inviolabilitate 302, 306
 irealizabil 301, 306
 iregularitate 301, 306
 ireparabil 301, 306
 iresponsabil 301, 306
 irevocabil 301, 306
 irezistibil 301, 306
 iscodire 43
 isoscel 33, 295
 istoria firească 214, 262, 269
 iubi 201
 iubire de argint 194, 294
 iubire de sine 124, 194, 214, 260, 273, 296
 iubito(a)r(e) oameni 41, 294, 296
 iubitor de omenire 39, 194, 296
 iubitoriu de avuție 41

împăia 288
 împărtășibilitate 83
 împăuna (a se ~) 288
 împiciora (a se ~) 82, 178, 255, 268
 împiciorongi 178, 255, 268
 împregiurmare 284
 împrejur 297
 împrejur-stanție 308
 împrejur-stare 84, 185, 256, 265, 296, 297, 306, 308, 309
 împreună 297, 308
 împreună-lucra 191, 256, 265, 296, 297, 298, 304, 305, 308
 împreună-lucrare 185, 256, 265, 296, 298, 305, 308
 împreună-lucrător 256, 265, 296, 299
 împreună-știință 285
 împumna 83, 178, 255, 265, 290
 împune 151, 300
 înainta 167, 255, 265, 306
 înaintare 43, 294
 înainte-alergător 296, 302, 308
 înainte-curător 283, 296, 302, 308
 înainte-cuvânt(are) 185, 256, 265, 267, 306
 înainte-gândire 285
 înainte-mergător 84, 185, 256, 265, 296, 302, 306, 308
 înalt conținut de idei 34
 înalta societate 124, 137, 213, 262, 269
 înamora (a se ~) 151, 247, 258, 265
 înamorat 151, 247, 258, 264, 265, 274
 încadra 152
 încarna 178, 255, 265, 275
 încasa 152, 258, 265
 încâlca 277
 încăpățâna (a se ~) 83, 178, 180, 181, 255, 265, 300, 304
 încăpățânat 57, 180
 încărcat de ani 242, 260, 269
 încânta 152, 255, 265, 178
 încântat 152, 255, 265
 încântământ 83, 178, 255, 265
 încântăreață 288
 încântător 178, 255, 265
 încentraliza 152, 268
 începător 170, 201, 255, 265, 275, 300, 306
 încercare 201
 încet câte încet 240, 261, 269
 Inconștient 150, 256
 încredere în sine 213, 260, 269

încregătură 179, 255, 265
 încrucișător 82, 179, 255, 268, 299, 305
 îndelung-răbdătoriu 134
 îndestularea pântecului 194
 fără îndoială 239, 261, 269
 îndreptătoriu 284, 310
 îndumnezeit 42
 îndurerat 288
 înfrunt 182, 255, 265, 300, 306
 înfrunța 57, 179, 182, 255, 265
 înger păzitor 214, 260, 269
 îngrășământ 179, 255, 265
 înjosi (a se ~) 288
 înlântui 51, 71, 83, 179, 255, 265, 267, 300, 305
 înlocui 57, 288
 înnăscut, -ă 152, 255, 265
 înnobila 179, 258, 265, 275
 înrâuri 47, 276, 300, 306
 înrăurintă 179, 255, 265, 300, 308
 înrăurire 179, 255, 257, 265, 300, 308
 însămânța 179, 255, 265
 însărcina 82, 180, 254, 255, 268, 310
 însărcinat 180, 254, 255, 268; - cu afaceri 253, 264, 274
 însănu 265, 300, 303, 306
 însănuitor 84, 179, 255, 265, 300, 306
 înscena 152, 258, 265, 276
 înscrie (a se ~) 152, 255, 265
 însemn 152, 255, 265, 276, 300, 304, 306
 însorit 288
 înstela 180
 înstelat 180, 255, 268
 insufla 152, 255, 265, 300
 însuși 288
 întâime 171, 255, 267, 300, 304
 întări 180, 255, 265, 300, 306
 întâietate 171, 300, 304
 întipărire 152, 255, 257, 265, 276, 300, 306
 întonal 180, 258, 265
 întorsătură 201, 268
 întreba (a se ~) 65, 106, 206, 314
 întrece măsura 236, 261, 269
 întrecere socialistă 23, 102
 întreceni 288
 întredeschide 152, 255, 265
 întrelăsa 132, 291
 întreprinde 61, 152, 180, 255, 265

întreprinzător 180, 255, 306
 întrepune 150, 153, 255,
 întreru(m)pe 153, 255, 265
 întrerupător 180, 255, 265
 întresfășia 153, 255, 265
 întretăia 80, 153, 255, 265
 întrețese 153, 265, 288
 întreține 153, 248,
 ~ corespondență 248
 întreținut, -ă 247, 264, 265
 întrevedere 153, 255, 265
 întrevedere 153, 255, 265
 întrevorbi 153
 întrevorbire 153, 255, 265
 întuneric 133, 285, 310
 înțelege 28, 42, 201
 înțesta (a se ~) 180, 300, 304
 înțestământ 84, 181, 255
 învâța (a se ~) 54
 învățământ 181, 255, 265, 243, 264, 274; ~ 243, 264, 274; ~ 264, 274.
 învățătura credinței 34,
 învederat 42
 învinge 110, 146

 joc: ~ul cărților 214, 269
 cărți 214, 262, 269, 262; ~ de lumini 269
 jos-însemnat 185, 256,
 juca 277; - cărți 124, 269
 rol 263, 269.
 jucărie de vorbe 214, 269
 judeca 110
 judecământ 288
 judecător de instrucție
 judecătorii câmpului 269
 jumătate sânge 194
 junetie 171, 255, 265
 jura (a se ~) 54, 105
 jurnal 303, 307
 jurnalist 303, 303, 307

 langagiu 46
 lasă să se facă, lasă să
 261, 270
 lântui 82, 175, 255, 265
 lega cunoștință 236, 265
 lege-dător 283
 legile gravitațiunii 214
 legitate 79, 82

legitimă apărare 214, 262, 270
 lespede mormântală 243, 263, 274
 lexicologie 305
 liber-schimbism 80, 184, 256, 265
 liber-schimbist 189, 256, 265
 libertate: ~ de conștiință 243, 264, 274; ~ de spirit 215, 262, 270.
 liberul vânător 39
 librărie 298, 305
 licență în drept 215, 262, 270
 limbaj 46, 167, 259, 265, 276, 300, 303
 limbaj 46, 259, 265, 300, 303
 limbă 133, 310
 limbisitic 306
 limită de vârstă 215, 262, 270
 lingvistic 306
 linia întâi 215, 260, 272
 liniament 173, 259, 265
 linie de fier 215, 260, 273
 lipsind, -ă 128, 249, 264, 274
 locotenent 47, 187, 259, 265, 276, 305, 308
 locțiitor 47, 305, 308
 locui 57, 107
 locul-țineț 288, 308
 lovire de stat 215, 262, 270, 278,
 lovitură 201; - de stat 215, 262, 270;
 ~ de teatru 245, 264, 274.
 lua ~ act de 230, 263, 270; ~ un aer 232, 227, 261, 270; a-și - aere 130; a-și - aere aristocratice 253, 264, 274; ~ apărarea cuiva 230, 261, 270; - atitudine 231, 263, 271; a-și ~ avânt 231, 261, 270; - o baie 231, 263, 270; ~ concediu 232, 263, 270; ~ în considerare 231, 263, 270; ~ cunoștință de 232, 244, 261, 263, 270, 274; ~ curaj 232; ~ curs 292; ~ cuvântul 232, 261, 270; ~ (o) hotărâre(a) 232, 261, 270; ~ interes 231, 263, 270; - întâlnire 231, 261, 272; ~ în întreprindere 231, 261, 270; ~ libertatea de 231, 263, 270; ~ loc 292; a se ~ măsuri 231, 261, 270; - măsuri de precauți(un)e 231, 245, 264, 273, 274; ~ măsuri de prudență 231, 261, 273; - obicei 231, 263, 271; ~ parte la 232, 261, 270; ~ proporțiuni 232, 263, 270; a-și ~ responsabilitatea 232, 263, 270; a(-i) ~ seama 42, 293; ~ în serios 231, 263, 270; ~ în tragic 231, 263, 270.
 luător-aminte 51, 294
 lucind, -ă 249, 264, 274
 lucra împreună 33, 195, 294, 296, 297
 lucrare 42, 294
 lucrarea pământului 34, 195, 299
 lume 134, 285, 310; ~ bună 215, 260, 270; - materială 215, 262, 270; ~ spirituală 215.
 luminator 174, 259, 267
 lungime de undă 215, 262, 270
 lung-răbda 283
 lupta pentru viață 215, 260
 luptă de clasă 137, 215, 260, 270
 luptătorii icoanelor 41, 294, 296
 maestru al artei 292
 magnanim 296, 297, 300, 308
 magnanimitate 296, 300, 308
 mai presus decât toate 240, 261, 273
 maltrata 57, 191, 259, 265
 mam'mare 183, 256, 267
 manține 191, 300, 304
 manuscris 46, 187, 259, 265, 276
 mare: - suflet 195, 294, 296, 297; ~ ținută 254, 264, 274.
 în marș force 239, 263, 269
 martor tăcut 124, 215, 260, 273
 în materie de 241, 263, 269
 materie cenușie 288
 matern 55
 măiestrie artistică 26
 mărie 202
 mărime(a): ~ a sufletului 195, 294, 296; - de suflet 195, 296: ~ inimii 195, 296.
 mărinim 190, 196, 256, 265, 296, 300, 305, 308
 mărinimă 184, 256, 267, 304, 300, 305, 308
 mărinimie 84, 192, 195, 256, 265, 267, 294, 296, 300, 304, 305, 308
 mărinimos 192, 195, 256, 265, 294, 296, 297, 300, 305, 308
 mărire a sufletului 195
 mărul discordiei 116
 măsură 202
 pe măsură ce 103
 pe sub mână 241, 262, 271
 mână de fier 215, 260
 mediator 174, 300, 306
 megalopsihie 296, 300
 menține 57, 61, 191, 259, 265, 289, 300, 304
 mergător înainte 185, 195, 296, 297
 mestecare de sânge 41, 296, 297
 metru pătrat 243, 264, 274
 mijloace: ~ de comunicare publică 245, 264, 274; ~ de producțiune 215, 262, 270; - materiale 245, 264, 274.
 mijloc 174, 202, 245; ~ de existență 245, 264, 274.
 prin mijlocirea 241, 261, 270
 mijlocitor 174, 259, 265, 300, 306
 niilocritate 288
 ministerul: - de război 216; ~ trebilor din afară 124, 216, 262, 273; ~ trebilor dinlăun-tru 273.
 ministrul: ~ afacerilor străine 216, 262; ~ trebilor din afară 216, 262, 273.
 de mirosire 44
 mișca 202; ~ până la lacrimi 237, 261, 270, 289
 mișcare 25, 202
 mișcător 43, 174, 255, 267
 mizantrop 296
 mod de viațuire 124, 216, 262, 273
 din moment ce 103
 'a un moment dat 240, 244, 263, 264, 270, 274
 mormântal, -ă 83, 167, 259, 265
 •n multe priviri 240, 261
 mulțumire de sine 216, 260, 270
 mumesc 55, 311
 muncă: ~ în acord 21; ~ în asalt 34; ~ de răspundere 26.
 murind, -ă 249, 250, 264, 274
 muștrare de conștiință 213, 216
 muștrare(a) (de) cuget(ului) 216, 260, 270
 nainte 288
 naștergău 291
 naște 205
 năsătorabil 181, 276, 300
 născând, -ă 249, 264, 274
 neaccesibil 154, 258, 265, 276, 300, 306
 neadmisibil 154, 258, 265, 300, 306, 307
 neajuns 154, 255, 267, 276, 300, 306
 neamic 154, 255, 265, 276, 300, 306
 neașezare 284, 310
 neatârnavare 57, 154, 255, 257, 260, 300, 306
 neatârnat 57, 154, 255, 265, 300, 306
 neavenit 154
 necapabil 154, 258, 266, 300, 306
 necapacitate 154, 258, 266, 300, 306
 necertitudine 154, 258, 266, 306, 307
 neclătitor 284
 necompatibil 154, 258, 266, 306, 307
 necomple(c)t 154, 258, 266, 306, 307
 neconfortabil 154, 258, 266, 306, 307
 neconștiință 155, 257, 258, 266, 305, 307
 neconștiu 155, 257, 258
 neconștiut 155, 257, 258, 267, 301, 305, 307
 necultură 155, 258, 266, 301, 307
 necunoștință 284
 nedelicatețe 155, 301, 307
 nedescifrabil 155, 258, 266, 306, 307
 nedescriptibil 155, 258, 266, 306, 307
 nedispensabil 155, 258, 266, 306
 neesplacabil 155, 256, 258, 266, 270, 301, 307
 neexperiență 155, 258, 266, 301, 306
 neexplicabil 155, 256, 258, 266, 270, 301, 306
 neexpresiv 155, 258, 266, 301, 306
 nefățarnic 283
 nefinire 155, 258, 259, 266, 270, 301, 306
 negândire 284
 negreală 170, 255, 266, 301, 306
 neiertabil 155, 259, 266, 301, 306
 neinteligibil 155, 258, 266, 301, 306
 neinsemnător 181, 255, 266, 306
 nemaculat 156, 258, 266, 276, 306
 nematerial 156, 258, 266, 276, 306
 nemărginit 156, 255, 266, 276, 307, 308
 nemensurabil 156, 258, 266

nemijlocit 306
nemișcare 156, 255, 266, 306
nemișcător 156, 255, 266, 301, 306
nemoarte 284
nemoralitate 156, 258, 266, 301, 306, 307
nemuritoriu 284
nemutător 284, 310
nenoceață 288
nenumărabil 306
neofensiv 156, 258, 266, 276, 301, 306
neomenos 156, 255, 266, 276, 301, 306
neoportun 156, 258, 266, 276, 301, 306
nepărăsit 284
neprescriptibil 156, 258, 266, 301, 306
neprestano 284
neprevăzut 156, 255, 266
neputincios 157, 255, 266, 306
nerealizabil 157, 258, 266, 301, 306
neregularitate 157, 258, 266, 301, 306, 307
nereparabil 157, 258, 266, 301, 306
neresponsabil 157, 258, 266, 301, 306
nerevocabil 157, 258, 266, 276, 301, 306
nerezistibil 157, 258, 266, 276, 301, 306
nesalubru 157, 258, 266, 276, 306
nesămăluire 284
nesăturabil 306
nesens 157, 258, 266, 301, 306
nesfârșit 301, 308
la nesfârșit 288
nesimțitor 44, 157, 255, 266, 306
nesomn 157, 255, 267, 301, 306
nesperat 157, 258, 266
nestabilitate 157, 258, 266, 301, 306
nestătător 284
nestingibil 157, 258, 266, 301, 306, 307
nesuficient 157, 258, 266, 276, 301, 306
netimporal 157, 258, 266, 301, 306
nețăr murit 301, 308
neuman, -ă 158, 258, 266, 276, 301, 306
neviolabil 158, 258, 266, 302, 306, 307
neviolabilitate 158, 258, 266, 302, 306, 307
nonsens 301, 306
nou-născut 189, 256, 266
noutate 46, 173, 255, 266, 276, 290, 302, 306
nou-venit 192, 189, 256, 266
novelă 46
novitate 302, 306
numărătoare inversă 292
nu-mă-uita 21, 81, 187, 256, 267
O.Z.N. 84
observa (a-l/a o ~) 42
obține 158, 257, 266, 276, 289
odaia de culcare 216, 260, 270
odihneală 55
ogodirea pânteceleui 41, 194, 294
OIZ 85
olfactiv 44
om: ~ de afaceri 243, 274; ~ de bine 216, 260, 270; ~ cu duh 216, 260, 272; ~ de inimă 216, 260, 270; ~ de lume 216, 260, 272; - de spirit 216, 262, 270; - de stat 217, 262, 270; ~ de știință 217, 260, 270.
om-iubire 282, 283
omnipotent 298, 303, 308
omnipotență 298, 305
omniscient 298, 305
omnisciență 305
omorî: a se - pe sine 195, 296; a se ~ singur 195, 296; a-și ~ timpul 238.
OMS 85
omucidere 182, 256, 266, 302, 306
opresor 298, 305
ora H 217, 262,270
oraș-lumină 182, 256, 266
orașenie 171, 259, 266, 276, 302, 306
orânduiaia publică 217, 262, 273
ordin: - de bătaie 217, 262, 270; - de zi 217, 262,270.
ordinea: ~ de zi 217, 262, 270; ~ zilei 289.
la ordinea zilei 121,240, 263, 270
organizație de partid 217, 262, 270
origine sănătoasă 217, 260, 270
pace-făcătoriu 283
parcurge 158, 257, 266
parloar 307
parolă d-ordine 212, 263, 270, 279
parte 134
partinitate 34, 79, 296
pat suprapus 65, 244, 264, 275
pătrat 169,267, 277, 291,311
patrulater 187, 260, 267, 277, 302, 311
pădure virgină 211, 218, 261, 262, 271,279,312
părerere publică 218, 263, 271
păstra tăcerea 238, 262, 271, 279
pătrat 169, 244, 248, 260, 291, 311
pătură 203; ~ conducătoare 245; ~ socială 221, 245, 265, 275; - țărănească 245
păzi 288; ~ tăcerea 237, 238, 262, 263, 273, 279
pânză 202
pânzărie 169, 255, 266
pericol viața (a-și) 238, 262, 271
persoane bine 255, 265, 275
pertracta 132
pescui în apă tulbure 238, 261, 271
pian cu coadă 218, 263, 271
piatră: ~ kilometrică 218, 263, 271; - de mormânt 218, 261, 273.
picior plat 37
pierre: - capul 233, 262, 271; ~ curajul 233, 262, 272, 273, 279; ~ inima 246, 261, 272, 274, 278; ~ încrederea (în sine) 233; a-și ~ mințile 233; - nădejdea 234; ~ noțiunea timpului 234; a-și ~ sufletul 234; a-și ~ timpul 234; ~ din vedere 233; a-și ~ viața 234; ~ vremea 234.
plăți respect 292
plângeroasă 174, 255, 266
pleca (a se ~) 203
plecare 203
plin de învățăminte 243, 263, 274
pneumonie 295, 297
ponegri 158
postî (a se ~) 54
preaplin 189, 256,266
preceda 110
preconceput 158, 257, 266, 276
fără precugetare 244, 263, 274
precursor 296, 302, 306, 308
precuvântare 158, 255, 266, 306
predispune 158, 257, 266
predomina 302, 306
predominant 302, 306
predomni 306
predomnitor 181, 259, 260
predoslovie 306
preface 159, 257, 258, 266
prefață 159, 257, 266
prejudeca 80, 159, 257, 266
prejudecată 80, 159, 257, 266
prejudeț 159, 257, 266, 267
prejudiciu 302, 306
prelucra 32, 137, 159, 260
premergător 159, 258, 260
297, 302, 308
prenumăra 159, 257, 260
preobrajenie 296, 297
prescrie 258,266, 289
presentiment 181, 307
presimțement 302, 307
presentiment 181, 302, 307
presimțământ 181, 260
306, 307
presimți 160, 257, 266
presimțământ 181, 266
presimțiment 181, 259
prestabilit 160,257, 260
presupune 160, 257, 260
președea 46, 268
președinte 46, 171, 304,306,313
președintă 181, 257, 306, 308
președinție 171, 257, 260
preștiință 160, 257, 260
sub pretextul că 103
pretinde 160, 257, 260
cu niciun preț 123
cu orice preț 123, 124, 269
prețiozitate 173, 257, 260
prevăzători 81, 259, 260
prevănzătoriu 55
prevedea 160, 257, 260
prezent 93
prezență de spirit 217
prezice 160, 257, 260
prezida 46
prezident 46, 302, 306
prezidență 306
prezidenție 308
prezidui 46
pricepere 43
prim ministru 192
de primă necesitate 260
primblare 99, 203
primul venit 193
în principiu 240, 263

prinde: ~ gustul 233, 261, 271; ~ loc 233,261,270
prisos de valoare 195, 296
în cât privește 241, 261, 269
în ceea ce privește 241
privi 203
în privirea 241, 261, 269
privitor la 241,261,270
proces de conștiință 217, 262, 270
profesiune de credință 218, 262, 270
progres 43, 46, 161, 302
proiept de lege 218, 262, 270
pronume 133
propășire 46, 161, 257, 258, 266
propriu-zis 189, 256, 266
propune 161, 257, 266, 276
prorupe 290
proscie 161, 266, 276
proscris 161, 257, 266
prost-crescut 189
protagonist 34
prouрма 133
provedere 161, 255, 266
proverb 306
provorbă 161, 257, 266, 276, 302, 306
pruncidare 84, 182, 302, 304, 308
pumnal 168, 259, 266
punct: ~ de plecare 218, 260, 270; - de privire 218, 260, 261, 270, 278; ~ de sprijin 218, 260, 270; ~ de vedere 218, 260, 261, 270, 278.
până la un punct 240, 261, 273
din punctul de vedere 125, 241, 261, 269
punctual 168, 259, 266
pune: ~ în aplicare 233, 263, 270; ~ capăt 233, 261, 270; ~ la/în curent 234, 263, 270; - în evidență 233, 263, 270; ~ în fața faptului împlinit 233, 261, 270; ~ la indice 234, 263, 270; ~ în lucrare 234, 261, 270; - în mișcare 234, 261, 270; ~ în practică 234, 263, 270; a se ~ în primejdie 234, 261, 270; - la punct 121, 234, 261, 270; ~ punctul pe / 234, 261, 271; a se - în regulă 234, 263, 270; ~ pe scenă 234, 263, 270; a se ~ în viață 290
pursânge 294, 296
purta cu mânuși cu cineva (a se ~) 238, 260, 269, 277

putere: ~ de convingere 218, 260, 270; - executivă 218, 262; - judecătorească 218, 260, 270.
în puterea 241, 271
putințe 44, 294
puțină-credință 283
rămâne literă moartă 234, 263, 270
rămâne stăpân pe situația 23*. 263. 27 î
rătăcire 303
rău de mare 218, 260, 270
rău-crescut 189
răufăcător 189, 194, 256, 266, 276, 294, 295
răul secolului 116
răuvoitor 137, 189, 256, 266, 313
război rece 112, 138
război-fulger 36
râde 203
râzând, -ă 249, 264, 274
rea-credință 184, 256, 266, 313
de rea-credință 222, 260, 269
realiza 47, 48
reapărea 161, 257, 266
rea-voință 137, 184, 256, 266, 313
recăpăta cunoștința (a-si ~) 237 26;; 270, 278
recere 132
rechema 161, 257, 266, 302, 306
reclama 306
rectangular 299, 303, 306
recuceri cunoștința (a-și ~) 237, 261, 270, 278
reculege (a se ~) 37, 38, 161, 257, 266, 276
recunoaște 161, 257, 266, 288
recunoscător 181, 259, 266
recunoștință 181, 259, 266
recurge 37, 38, 161,257, 266
reda 161, 257, 266
reduce 161,257,266, 288
refugi 162, 302, 306
refugia 162, 302, 306
refugiat 302
refugii 162
refugit 162, 257, 266, 302
regăsi 162, 257, 258, 266
reieși, 162, 257, 258, 266
reieși, 162, 257, 266, 302
reînnoi 57
reîntoarce 162, 257, 266
reînvia 162, 257, 266
rememora 38
remușcare 57, 57, 162, 257, 266

renaște 162, 257, 266
renova 38
renume 162, 257, 266
renumit 162, 257, 266
reoglini 342
reproduce (a se ~) 162, 266
resemna (a se ~) 163, 266, 302, 306
resemnare 46, 163, 257, 266, 288
resentiment 306
resigna (a se ~) 302, 306
resignațiune 46
resimțământ 259, 266, 306
resimțământ 182
resimți 163, 257, 266
respect de sine 218, 262, 270
restabili 163,257, 266, 277
restrânge (a se ~) 163, 266
reședință 47, 163, 257, 266, 289, 302, 304, 306
retira (a se ~) 47, 296, 302, 306
retirat 47
retrage (a se ~) 163, 257, 266, 288, 296, 302, 306
retrăi 163, 257, 258, 266
reține (a se ~) 163, 266
reuși 110, 302
revedea 163, 257, 266
a revedere 242, 262, 270
la revedere 242, 261, 270
reverie 169, 303. 307
sub rezerva că 103
rezice 163, 257, 266
rezidentă 47, 302, 306
rezignație 46
ridica: ~ dreptul la cuvânt cuiva 237, 261, 273; ~ părul pe cap cuiva 237, 260, 270; ~ ședința 237, 261, 270.
la rigoare 103
roade (a se ~) 203
roșu 203
ruga (a se ~) 54, 64, 99, 105, 106, 111, 314
rupe: ~ relațiunile 237, 263, 270; -tăcerea 124, 237, 261,270.
fără rușine 239, 261,269
sac științific 218, 260, 270
sală: - de așteptare 209, 218, 262, 270, 314; - de mâncare 218, 262, 270.
salva aparențele 237, 263, 270
satelit artificial 292
satisface 137, 191,259, 266

sămânță 285
săpat 41, 293
sări cuiva muștarul 237, 2
săruri: - acide 129; - al
-biliare 129; - c
-medicinale 129;
129; - naturale
potasiu 129
sânge pur 195, 294, 296
sânge-mestecătoriu 134,
sângerând, -ă 249, 264, 2
sânge-rece 193, 256, 266
cu sânge-rece 126, 244, 1
în sânul familiei 240, 263
scară 203
pe o scară mare 223, 261
scăpa 110; - ocazia 235,
din vedere 235, 261.
schimb de vederi 219, 26
schimba: a se - de 206;
260, 270; - părere
273;-vorba 238, 2
schimbare la'față 195, 2
scoarța 203; - pământu
272, 312; - terestr
270, 312.
scobit 41
scos 41
scriemânt 82
scris 248
în scris 222, 240, 260, 2
scrisoare de recomand
270
sculptat 293
scurt: - de vedere 34, 2
statură 39, 195, 29
scurtă vedere 195,206.
scurt-circuit 135, 259, 2
seansă 47
seanță 47, 303, 307
secreție 55
securitate 302, 306
semicerc 84, 187, 256,
semizeu 84, 187, 256, 2
semn de viață 219, 260
semna 306
semnal 72, 83, 168, 2
289, 302, 304, 306
219, 262, 270; - d
260, 270.
semnala 175, 255, 266,
semnaliza 174, 289
semnalizare 174, 255,
semnalment 173, 259,
304, 306

semnatar 168, 255, 266, 302, 304, 306
semnătură 170, 255, 266, 302, 304, 306
semnifica 306
semnificativ 173, 259, 266, 277, 289, 290, 302, 304, 306
semnificație 171, 259, 266, 277, 302, 304, 306
seninătate 169, 255, 266, 277
sensibil 46, 289, 302, 306
sensibilitate 46
sensul datoriei 219, 262, 270
sentiment 302, 306
sentimental 302, 306
sentimentalism 289
sențial 168, 259, 266, 277, 302, 307
sențialism 307
sențialist 306
senzitiv 46, 289
senzorial 303, 307
senzual 46, 302, 307
senzualism 303, 307
senzualist 303, 306
senzualitate 303, 307
servi 110
sexul: ~ slab 219, 262, 270; ~ tare 219, 262, 270.
sfat: ~ popular 220, 260, 270; ~ de război 219, 260, 270.
în sfârșit 240, 261, 269, 278
signa 306
signal 302, 306
signala 302, 306
signalment 302, 306
signatar 302, 306
signatură 302, 306
significa 306
significativ 302, 306
significație 302, 306
sigur de sine 223, 260, 270
siguritate 173, 259, 266, 277, 302, 306
simțământ 173, 255, 266, 303, 307
simțământal 168, 259, 266, 302, 306
simțământ 173, 259, 266, 302, 307
simț 84; ~ bun 195, 296; ~ moral 220, 262, 270; ~ practic 220, 262, 270
simțământ 173, 255, 266, 302, 304, 306, 310
simțământ 173, 255, 266, 302, 307
simți: a se ~ în siguranță 238, 261, 270; - nevoia 238, 261, 270, 278; ~ trebuința 238, 261, 270, 278.
simțibil 46, 170, 259, 266, 289, 302, 306
simțibilitate 46
simțământ 173, 255, 266, 302, 307
simțământal 302
simțământalism 289
simțământ 173, 259, 266, 303
simțire 44, 294
simțitiv 46, 289
simțitor 175, 255, 266, 303, 307
simfual 46, 307
simfualism 172, 259, 266, 303, 307
simfualist 172, 259, 266, 303
simfualitate 303, 307
simțul realității 220, 262, 270
singuratec 284
sinucid 184, 256, 266, 303, 307
sinucide (a se ~) 127, 191, 256, 266, 296
sinucigaș 296
sinucisă 127, 248, 264, 274
sirnume 166, 257, 258, 266, 303, 305
sledii 110
slujbă 204
sluji (a se ~) 110, 204
slujirea idolilor 41, 2%, 297
societate: ~ de binefacere 220, 262, 270; ~ făcătoare de bine 220, 262.
socoteală 43
socotitoriu 284
solar 55
soresc 55, 311
spăla puțina 114, 118
spărtură 44, 294
spânzura 98, 204
spirit 200, 204; ~ de contradicție 220, 262, 270; ~ de observare 220, 262, 270, 278; ~ de observație 124, 220, 262, 270, 278; ~ de partid 34, 296, 297; - de solidaritate 220; ~ întreprinzător 220, 262, 270; ~ lucid 220, 262, 270; ~ observator 220, 262, 273, 278.
de spirit 222, 260, 269
spune drept 238, 261, 270
spunere 204
stare 42, 293; ~ civilă 221, 262, 270; ~ împrejur 33, 37, 296, 297; ~ a lucrurilor 220, 260, 272; ~ de lucruri 260, 270; ~ de suflet 221, 260, 270; - sufletească 221, 260, 273.
stat-major 183, 256, 266
stăpân pe sine 220, 260, 272
stăpânire de sine 220, 260, 272
stângă 204
stelământ 82
stihie mic-burgheză 25
stingător 307
stinge 204
stoarcere 55, 311
stoarcere de bani 221, 260, 270
strașnic 42
strat social 221, 262, 270
străpus 290
strâmb 134, 204
strânsoare 204, 293
struț 134
subcomisar 186, 258, 266
subcomisie 164, 258, 266
subconștient 164
subdiviza 307
sub(t)împărți (a se ~) 164, 266, 303, 307
subînțeleș 164, 255, 266
sub(t)linia 303, 304
sublocotenent 164, 255, 266
su(b)marin 47, 164, 258, 266
subpământean 182, 255
subprefect 164, 258, 266
su(b)semna 164, 165, 255, 257, 266, 303, 304
subsemnat 185, 186, 255, 256, 266, 303, 305
substare 285, 310
subteran, -ă 130, 164, 182, 258, 266
su(b)(t)scrie 164, 165, 255, 266, 257, 277, 303, 304
suferi întârziere (a nu ~) 124, 237, 260, 273
suferind, -ă 85, 249, 264, 274
suicid 303, 307
superpune 165, 257, 266, 303, 304, 305
supprime 288
supraadauga 165, 255, 266
supraalimentație 165, 258, 266
supraevalua 165
suprafață 166, 255, 266, 303, 304, 305
supraîncarcă 166, 255, 268
supranatural 166, 258, 266
supranume 166, 255, 266, 303, 305
supranumi 166, 255, 266, 277
supraom 58, 138, 166, 255, 266, 277, 291
supraomnesc 166, 255, 266, 290, 305
suprapământesc 166, 255
supraprinde 80, 166, 255, 266, 303, 305
suprapune 166, 255, 266, 277, 303, 304, 305
suprauman, -ă 166, 258, 266, 305
supraveghea 80, 166, 255, 266, 303, 304, 305
supraviețui 166, 255, 266, 303, 305
supraviețuitor 166, 255, 266
suptământ 285
supt-pământ-fugire 285
supune 164, 257, 266
surâde 165, 257, 266
surâs 165, 257, 266
surâzător 182, 255, 266
surfață 166, 257, 266, 303, 304, 305
surpături 42
surprinde 22, 80, 166, 257, 266, 285, 303, 305
surveghea 80, 167, 257, 266, 303, 305
surviețui 257, 266, 303, 304, 305
sus-arătat 189, 256, 266, 303, 304
susă 251
sus-numit 189, 256, 266
sus-pomenit 189, 256, 266, 303, 304
sus-pus 190
sustrage 165, 257, 266
susține 165, 257, 266, 289
sutamiist 292
școală: - elementară 219, 262, 270; ~ de învățătura meșteșugurilor 296; ~ a multora meșteșuguri 35, 296; ~ militară 219, 270; ~ normală 219, 262, 270; primară 219, 262, 270; publică 219, 262, 270.
ședință 47, 172, 255, 266, 289, 307, 313
șef de familie 219, 262, 270, 312
științific 175, 256, 259, 266, 303
cu știință 295, 297
cu știință de cauze 238, 261, 272
științe naturale 221, 262, 270
științific 175, 256, 259, 266, 303, 304

tăcea 252
 tăcere: ~ mormântală 221, 273; ~ mortală 221, 273.
 tăia nodul gordian 124, 238, 263, 270
 tăiere împrejur 39, 195, 296
 tărie de caracter 221, 262, 270
 teme (ase ~) 205, 314
 teologie 34, 296
 termometru 34, 295
 timp(ul) (al) anului 33. 39, 81, 195, 296
 tinerețe 107
 în toate privirile 240. 261, 269
 tobă de carte 118
 ton bun 195, 296
 traduce 167, 257, 266
 trage 204; ~ băgarea de seamă 235. 261, 270; ~ beneficiuri 235; ~ ceasul 290; ~ o concluzie 235, 263, 270; ~ folos 235; a se ~ îndărăt 38, 296; ~ învățăminte 244, 263, 274; ~ luarea aminte 235; ~ profit 235, 263, 270; ~ la tutun 235, 261, 273.
 transcrie 167, 257, 266
 transpărea 167, 257, 266
 transpune 167, 257, 266, 277
 tratat de pace 221, 262, 270
 trăsătură 175. 255, 268
 trăsură 175, 268
 treabă 44
 treaptă 204
 trebuințe 44
 trece: ~ prin gând 235, 261, 273; ~ în revistă 235, 263, 270; ~ sub/cu tăcere 235. 261, 270, 272.
 tremurând, -ă 249, 264, 274
 tresaltă 289
 tresări 167, 257, 266, 289
 trianglu 307
 trimis 248
 triumghi 84, 187, 259, 266, 277, 307, 311
 triumghiular 84, 190, 259, 266, 277, 311
 trup 204, 246; - de armie 246, 264, 274; - de legi 246, 263, 274; ~ legilor 246, 263, 274; ~ de oaste 246, 260, 263, 270, 274; ~ ostășesc 246, 263, 274.
 tundător 170, 255, 266
 turn de fildeș 116

țap 99, 205
 ține: ~ o conferință 236, 261; - cont de 61; a se ~ la curent 26; a se ~ de cuvânt 260. 271; ~ în respect 236, 263, 270.
 ținută 83, 248. 254, 264, 274; ~ elegantă 254, 264, 274; ~ lejeră 254, 264; ~ militară 254. 264. 274; ~ de seară 254, 264, 274; - sport 254, 264, 274; ~ de voiaj 254, 264, 274.
 țin circumstanțe 284

ucide timpul (a-și ~) 238, 261, 270
 ucigaș de sine 195, 296
 uitare de sine 221, 260, 270
 ultimul cuvânt 221, 260, 270
 umblător în somn 33
 umbră de îndoială 221, 260. 270
 unăciune 285
 undă verde 292
 unghiular 168, 259, 266, 277. 303. 307
 unirea 42, 294
 unsprezece(le) 127
 unsunător 192, 256, 266
 untdelemn 138
 unul născut 297
 urătorii de oameni 296
 urma 110
 în urmare 240, 261, 269
 ușier 171, 259, 266
 uzina automată 23

vaion 41, 284, 293
 vaion-pat 182, 259, 266, 303, 307
 valabil 93
 vărsa 205; a-și ~ sânge(le) 40
 vărsare(a) (de) sânge(lui) 40, 294
 vărsătură de sânge 40
 veacul cel de aur 222, 260
 la cea întâi vedere 240, 261, 270
 veni: - la fapte 238, 261, 271; ~ în sine 238, 261, 270.
 viață 205; - de familie 222, 262, 270; ~ materială 222, 262, 270; ~ politică 222, 262, 270; ~ publică 222, 262, 270; ~ socială 222, 262, 270.
 viață-făcătoriu 295
 vicepreședinte 47, 289, 313
 viceprezident 47
 viitorime 172, 255
 visărie 169, 255, 266, 303, 307

vită 134, 285, 310
 vorbă: ~ de ordin 212, 278; - de spirit 222, 262, 270.
 vorbământ 82
 vorbi cu subînțeleș 244, 263, 274
 vorbitor 307; ~ nativ 292.
 vrea (a se ~) 106, 107, 206
 vremea anului 195
 din vreme în vreme 239, 261, 269

wagon-lit 303, 307

zâmbi 205
 zâmbind, -ă 249, 264, 274
 zecimal 72. 307
 zgârie-nori 83, 184, 256, 268. 277
 zi cu zi 102
 de zi cu zi 102, 103
 ziar 83, 135, 136, 168, 255, 266. 277. 303, 307
 ziarist 168, 259, 266, 277, 303, 307

RUSĂ

aBTOKpaT 194
 aKop^Hasi pa6oTa 21

6ynymHocTb 172
 6ynymHft 172
 6iopo 197

BepHTb 110
 BnenaTjieHHe 31
 BpeMH roaa 195
 vydavat' zamuz 117
 BMCOKOHaCHOCITb 34
 vychodit' zamuz 117

c rjia3y Ha mea 118

aapeHOMy KOHIO B 3y6ti He CMOTpCT 122
 ABHJKeHKe 25
 aeTCKHH caa 36

5Kejie3Haa jiopora 35

3aBOa 3BTOM3T 23
 3aKOHOMepHOCITb 79, 82
 3flopoBoe nnoHCxo^caeHHe 217

HjunoMHHaTop 174, 268

Ka^pu 251

KjiaccoBaa 6op6a 137,
 KpaCHbiK ypoji 22, 292
 Kpy>KOK 199, 277
 Kpbijio 20

jiHuiHTb Koro-HH6yzi6
 273

MpKCHCTKO.HHHCKO
 BocnuTaHHe 23,
 Mejikof>ypCKya3Has CTH
 MecTOHMeHHe 133

HapoflHbii coBex 220
 ne6ocKpe6 83

OH (oHa) He B CBoefi T

napoBaa ManiHHa 75
 napraHHaa oprapHraa
 napTHiiHocTb 34,79, 2
 nepaSoTaTb 32, 137
 noBcaHeBHIO 102
 noBceflHeBHufi 102
 noMOraTb 110
 noTOM 172
 notOMCTBO 172
 npezimecTBOBaTb 110
 nCTHCOTHK 22, 292

paHjibHWH HOM 22

CaMOKpHTHKa 25
 CBepxnejIOBeK 138
 CKa3aHne 204
 ClijKHTb 110
 co6o.ne<HOBaHHe 19
 coBecrb 133
 cornocHTb 144
 coiiHajiHCTHHeKoc c

23, 102
 CTeHpa3eTa 23, 34, 1
 CTOn HanajibHHK 210

Tax Ha3WBaeMbiH 13
 xapejika 118

y6HTb BpeMa 101
 yaaTba 110

qakTMHeCKHH 171,

xojiojtHaa BOHHa 13
 xyaocceCTBeHHoe Ma

lacoBbift rpa<D>HK 23

HenoBeK 32

uiTypMOBiUHHa 34

SÂRBĂ, SÂRBO-CROATĂ

Bora-CTW-k 20

brzi voz 35

brzovoz 35

kriv 134,204

prepisati 137, 159

mladânlei 77

sve 77

sveutiligte 77

u&liste 77

vse- 136

SLAVĂ VECHE, SLAVONĂ

B634KONMK 54, 64, 283, 299

G63AKOHOBATH 283

6e3A*Hb 54

B63A0EHK 54

EE3AMHK 54

BC3'kMA0BtHHK 54

GAAt-O- 136

BAATOBOAGHHK 183, 283

EAARoBOAMTH 191

BAAr>>B>>HN<UK 283

BAArOEACTHK 183, 283

BAAr>>B'KIIGHHK 298

BAAroAtAMHit 135, 185, 193, 295

BA'r<<AtTCAk 137, 188, 193, 295

BAAr>>AtTM 193

GAAr<<EA<<BCHHK 185, 192, 298

BAArOCAOBHTM 64, 190, 298

BAArOTBOPCNMK 185

BAArOOy'AMHK 282,283

BC6BA<<CTHTCAh 188

BkC6BAACTkU> 188, 298

BkCAP'k>KHTEAK 187, 268

B*kTApHTH CA 54

grgchu 78

grechupadanije 78

AA'wroTp-kn-tTH 283

AptB-tHOMâCAO 138

AOfMAAt CA 54, 105

A<<0C<<' 199

AX>>BepEU> 283

<<AMNopeAHiiH 41, 297

EAHHOCIXIJA 41

3KHBOT*k 134,285

WHBOTE0AAUIYH 41, 296

H<H3HHn0AAT6Ak 283

3AKOH9A<<BCIjk 283

3AKOH0np-tCT*nkHHK'k 193, 295

3AO 194

3A>>AtAATEAk 194, 295

HrpATM 201

HA0A0CA<<fIKGHVe 41, 296

HKONOBOpkTH 41, 296

KACATH CA 53

KA-bTHCA 54, 105

KHHrA 22, 198

KOA-EHO 285

KpIBOM'EckU.k 283

KpIBOMtCHiet 283

Kp-kSOAvtuieHHK 41, 296

Kp-kBOnpoAUTHK 40

MAAOBtpk 283

AMipOTBOPkUK 283

MHpCK-UA ntCNM 210

MHTApCTBO 55

<<OAMTM CA 54, 64, 99, 105, 106, 111

MMfJKGAOJKNHK'k 283

HCAHUert\tpkHKH 283

HenpicTAHHo 284

padanije 78

padati 78

nAAA CA 54, 105

noKOHuie 55

poluostror 72

nOCTHTH CA 54

fIOipiHATH 158

npCABp4iK6HMK 195

npenucATH 137, 159

npo3ptTn 160, 276

iipist 77

np'kBbHki)k 77

np'fcAATCAk 55

np*AHT<<wA 185, 283, 296, 302

np-EAocAOBHK 158, 267

np-BTSoPhTH 159

putinlel 77

pA3BOA4IH CA 53

eB-t-rk 134, 285

cpCEpOAK>ESUK 41

CpCBpOAI0BHK 194

CTpACTk 285

takoidere 72

THtUp'k 244

TkMA 285

iCAOBtKOAIoseuk 296

M6AOBtKOA>EV6 41, 283

HA0B-fc.KOAI06kCTBO 283

MAOB'fKOM<<HABHCTHII(H 41, 296

cas 77

casnik 77

casopis 77

jug 72

juzina 72

hladna vojna 138

Mp4HHAO 170

ip-tBooyroAHK 194, 41

MCTHAOTBOptMV-HUâ 193, 295

1(311X1 134

SLOVENĂ

brzi vlak 35

brzovlak 35

SLOVACĂ

studenâ vojna 138

SPANIOLĂ

cămara 175

camarada 175

guerra fria 138

peso 88

rascacielos 18

superhombre 138

UCRAINEANĂ

ebolodna vijna 138

CUPRINS

Argument.....	5
Cuvânt-înainte.....	6
INTRODUCERE.....	11
I. Conceptul de calc lingvistic.....	12
1. Calc lingvistic. Definiție, caracteristici, probleme de terminologie.....	12
II. Opinii asupra calcului lingvistic.....	15
1. Calc în lingvistica generală.....	15
2. Calc lingvistic în lucrările cercetătorilor români.....	21

Partea I

RELAȚIA DINTRE CALC ȘI FENOMENE LINGVISTICE SIMILARE

I. CALCUL, TRADUCEREA ȘI ÎMPRUMUTUL.....	31
1. Calc, traducere, împrumut - caracteristici comune: p. 31 • 2. Raportul dintre calc și traducere: p. 32 • 3. Raportul dintre calc și împrumut: p. 44	
II. CALCUL LINGVISTIC ȘI ECHIVALĂRILE SEMANTICE.....	49
III. CAUZELE PRODUCERII CALCULUI.....	51
1. Desemnarea unui obiect sau a unui concept nou: p. 51 • 2. Bilingvismul: p. 52 • 3. Respectul față de tradiție: p. 54 • 4. Dorința de popularizare a noilor noțiuni: p. 55 • 5. Purismul: p. 55 • 6. Încercarea deliberată de îmbogățire a limbii literare prin modele străine: p. 56 • 7. Preferința limbii pentru mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului: p. 57	

Partea a H-a

PROBLEME DE TAXONOMIE

I. CLASIFICAREA CALCURILOR LINGVISTICE.....	61
1. Considerații generale: p. 61 • 2. Criterii de clasificare a calcurilor: p. 63	
II. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI LINGVISTIC.....	66
1. Calc lexical: p. 66 • 2. Calc gramatical: p. 99 • 3. Calc frazeologic: p. 111 • 4. Tipuri mixte de calc: p. 125	
III. TIPURI DE CALC, STABILITE PE BAZA CRITERIULUI SOCIOCULTURAL.....	131
1. Calcuri populare, calcuri savante: p. 131	
IV. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI ETIMOLOGIC.....	135
1. Calcuri multiple: p. 135 • 2. Calcuri internaționale: p. 138	

Partea a IH-a

CALCURI ÎNREGISTRATE ÎN SCRIERI BELETRISTICE

I. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL LINGVISTIC.....	141
1. Precizări preliminare: p. 141 • 2. Calcuri lexicale: p. 142 • 3. Calcuri gramaticale: p. 205 • 4. Calcuri frazeologice: p. 208 • 5. Calcuri lexico-frazeologice: p. 242 • 6. Calcuri lexico-gramaticale: p. 247 • 7. Calcuri frazeologico-gramaticale: p. 253 • 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale: p. 253	

II. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE TRADUCEREA TOTALĂ SAU PARȚIALĂ A ELEMENTELOR CARE INTRĂ ÎN ALCĂȚUIREA MODELULUI	254
1. Calcuri lexicale de structură morfematică totale: p. 255 • 2. Calcuri lexicale de structură morfematică parțiale: p. 257 • 3. Calcuri frazeologice totale: p. 260 • 4. Calcuri frazeologice parțiale: p. 262 • 5. Calcuri lexico-frazeologice totale: p. 263 • 6. Calcuri lexico-frazeologice parțiale: p. 264 • 7. Calcuri lexico-gramaticale totale: p. 264 • 8. Calcuri lexico-frazeologice-gramaticale totale: p. 264 • 9. Calcuri lexico-frazeologice-gramaticale parțiale: p. 264	
III. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE GRADUL DE FIDELITATE A COPIEI FAȚĂ DE MODEL.....	264
1. Calcuri lexicale de structură morfematică perfecte: p. 265 • 2. Calcuri lexicale de structură morfematică imperfecte: p. 266 • 3. Calcuri frazeologice perfecte: p. 269 • 4. Calcuri frazeologice imperfecte: p. 270 • 5. Calcuri lexico-frazeologice perfecte: p. 274. • 6. Calcuri lexico-frazeologice imperfecte: p. 274 • 7. Calcuri lexico-gramaticale perfecte: p. 274 • 8. Calcuri lexico-frazeologice-gramaticale perfecte: p. 274 • 9. Calcuri lexico-frazeologice-gramaticale imperfecte: p. 274	
IV. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL ETIMOLOGIC.	275
1. Calcuri lexicale de structură morfematică cu etimologie multiplă: p. 275 • 2. Calcuri lexicale de structură semantică cu etimologie multiplă: p. 277 • 3. Calcuri frazeologice cu etimologie multiplă: p. 277 • 4. Modele calchiate în mai multe variante: p. 278	

Partea a IV-a

CALCUL LINGVISTIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

I. CALCUL LINGVISTIC ÎN SCRISUL ROMÂNESC.....	281
1. Epoca veche: p. 281 • 2. Epoca modernă: p. 285	
II. VIABILITATEA CALCURILOR.....	293
1. Concurența dintre calc, traducere și împrumut: p. 293 • 2. Dublete și triplete sinonimice alcătuite din calcuri și împrumuturi: p. 304	
CONSIDERAȚII FINALE.....	309
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	315
SIGLE.....	323
A. Izvoare.....	323
B. Lucrări de referință.....	324
ABREVIERI.....	326
INDICE DE AUTORI.....	327
INDICE DE CUVINTE.....	329